

FRANCESC EIXIMENIS

**LO LIBRE
DE LES DONES**

BIBLIOTECA TORRES AMAT

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

BIBLIOTECA TORRES AMAT

Col·lecció fundada per Antoni Comas

9

Lo libre de les dones

(volum primer)

Francesc Eiximenis

LO LIBRE DE LES DONES

Edició crítica a cura de
FRANK NACCARATO

sota la direcció de
JOAN COROMINES

Revisada per Curt Wittlin i Antoni Comas

Introducció i apèndixs de
Curt Wittlin

Glossari a cura
d'August Bover i Font

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

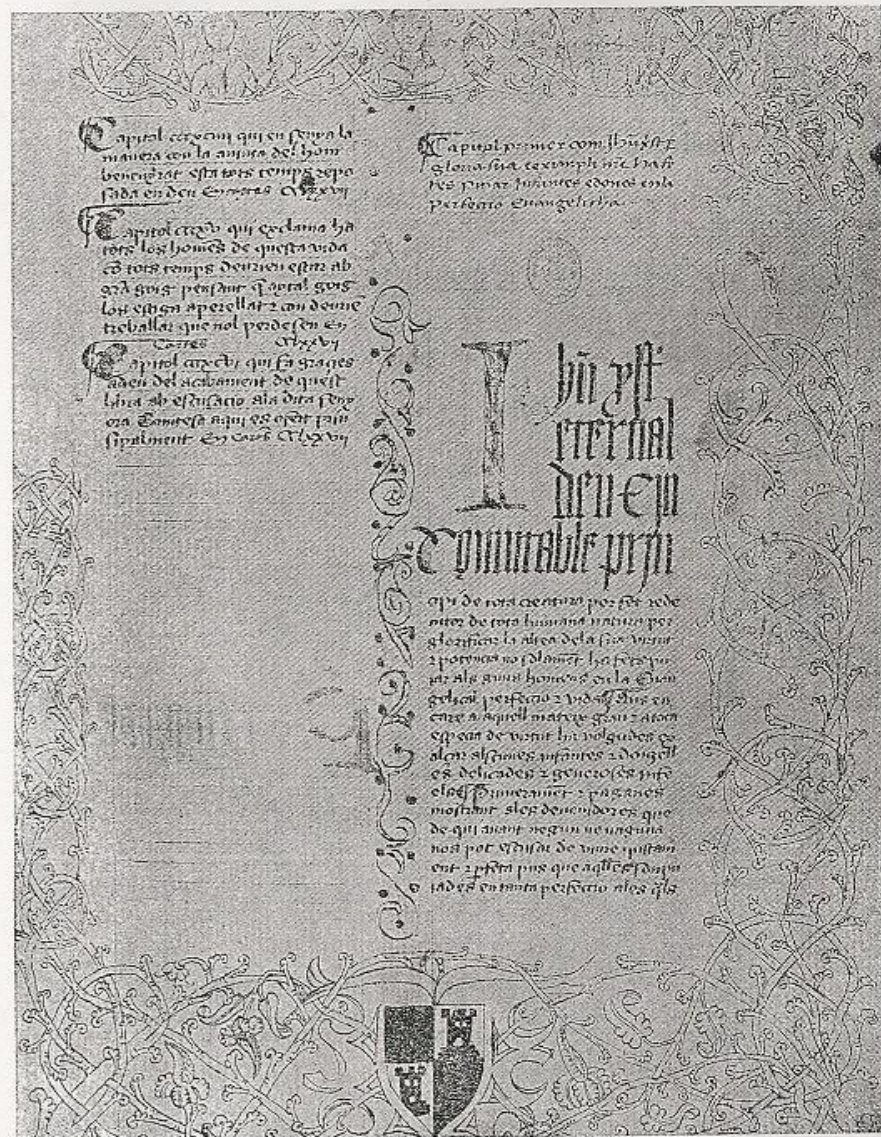
CURTAL EDICIONS CATALANES
Barcelona 1981

© Frank Naccarato, 1981
Coberta de Jordi Fornas

Editat per Curial Edicions Catalanes
carrer del Bruc, 144. Barcelona-37

Imprès a Alfonso Impressors
carrer de Recared, 4. Barcelona-5

ISBN: 84-7256-187-9
Dipòsit legal: B. 19147-1981

Facsimil de la pàgina inicial de *Lo libre de les dones*. Ms. 1984 de la Biblioteca Nacional de Madrid, foli 12.

alegra me quantum colere
quibusque meo. O dicitur in
reuerentia ne felle neque de
sunt q'z talis robor in q' spe
ep' domi nob' mare q' enclini
appetente dolor e penat' ne
sunt; apparet' alac' me' n' d'
q'le d'lexem' per d' e' p'fezma
¶ In Rey de lo Rey e l' d' d' d'
ep'ara n'io m' a' s' e' p' s' h' d' t'
d' p' d' e' n' e' e' s' s' e' n' o' e' b' o' r' l' a' m' a'
m' a' l' i' a' e' m' a' n' o' r' i' p' t' o' r' i' a' e' m'
p' a' r' i' a' m' e' o' s' q' u' l' u' x' e' n' d' e' r' a' p'
t' a' l' q' u' i' n' u' r' o' r' o' r' i' u' m' e' s' t' i' b' a' n' a'
f' l' a' m' a' d' e' a' m' o' r' s' e' f' e' r' i' l' o' r' o'
c' o' l' e' p' e' n' a' e' o' b' i' t' u' r' o' r' i' u' m' q'
p' a' m' e' s' a' b' i' t' u' n' o' s' e' p' i' t' e' r' e' s' t' a'
m' a' d' a' m' a' s' t' e' r' e' s' t' a' l' t' a' l' t' a' m' i' d' o' n' t'
s' i' n' i' s' t' e' p' a' l' e' g' a' h' o' n' o' r' l' a' m' a' e'
b' e' n' e' d' i' c' t' i' o' e' g' r' a' n' i' q' u' i' u' i' d' e' i'
n' a' l' m' e' r' a' b' d' e' n' t' o' p' a' r' e' c' a' b' i' a'
e' a' m' p' a' d' e' n' l' o' l' u' m' s' i' n' e' n' t' i' u'
p' a' r' d' e' b' e' e' s' t' o' m' p' l' e' e' s' t' o' r' i'
e' s' t' o' r' a' e' d' a' g' n' o' c' a' t' d' e' m' p' u' n' t'
o' a' d' e' n' i' q' u' i' s' t' o' f' l' o' r' e' a' m' e' r'
C' a' p' i' t' u' l' C' C' L' C' o' y' q' u' i' s' t' i' g' a'
a' d' e' n' d' e' l' a' m' a' b' i' m' o' r' d' e'
a' d' i' t' l' i' b' e' r' a' d' i' s' t' i' f' i' c' a' o' i' a' d' i' a'
s' e' n' t' e' n' s' i' c' o' m' p' r' e' h' e' a' p' i' e' d' o'
s' e' n' t' i' p' r' i' n' c' i' p' a' l' m' e' n' t'

Hic habet aq' libe
p'ap' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
p'ale p'ale q' p'ale m' e' s' t' e' l' o' m'
l' i' b' e' r' a' s' i' n' o' r' i' d' i' q' u' e' s' i' n' p' a' r'
d' o' m' e' s' t' i' c' a' n' o' l' e' a' l' i' o' e' s' t' e' n' t'

plano q' d' d' d' d' d' d' d' d' d'
z' e' s' q' b' o' n' o' s' i' q' d' e' e' r' s' t' e' c' o' s' q' u'
r' i' a' s' a' n' o' s' t' e' r' s' e' m' o' i' d' e' n' t' i'
q' u' i' n' t' l' y' p' l' a' u' p' l' e' n' g' u' a' d' e' b' e' t' e' r'
s' t' e' p' l' a' s' d' e' c' e' p' t' i' a' l' e' o' g' e' r' e' s'
C' a' s' p' l' a' n' s' q' u' i' s' t' u' e' d' e' f' e' l'
l' i' m' e' s' a' s' t' i' v' e' n' e' r' e' s' t' i' q' u' i' s' t' e' n'
p' r' o' p' u' r' a' t' e' a' l' a' m' p' a' s' t' o' r' a' n' i' a'
e' q' u' i' p' m' o' r' q' u' i' m' o' l' a' r' e' o' s' e' p' i' a'
q' u' i' n' t' l' e' n' g' u' e' a' m' i' q' u' i' s' t' u' n' e' e' y'
s' t' o' r' i' d' a' e' z' a' m' e' d' e' s' t' i' l' i' m' o' y'
m' o' l' t' e' s' r' o' r' i' s' r' e' g' o' n' o' q' d' i' n' t' e' p' i'
r' o' l' y' p' t' a' l' r' o' r' i' s' q' e' o' a' n' u' l' l' i' q'
r' o' l' y' p' t' a' l' r' o' r' i' s' s' e' r' o' m' e' s' a' r' e' c' e' t' r' o'
d' i' t' a' s' t' i' o' r' i' e' e' s' t' e' r' e' d' e' l' o'
p' r' o' d' u' s' t' o' s' u' p' d' o' r' e' d' e' s' t' r' u' x' t'
A M E N

In fine libri sit hanc orationem
¶ In scriptis scribat semper
c'ia domini d' d' d' d' d' d' d' d' d'

Quod si in p' h' i' s' t' o' r' i' a' s' t' e' n' d' i' p'
m' e' p' a' r' t' i' c' u' l' a' r' i' u' m' e' s' t' i' m' a' n' d' i' p'
s' i' t' e' d' e' g' e' n' o' s' i' c' e' m' p' a' r' e' b' u' s' l' i' b' e'
d' i' e' d' e' n' t' i' s' i' n' s' e' b' r' a' r' i' u' m' a' n' t' e'
m' l' x' s' t' a' n' t'

Introducció

Amb *Lo libre de les dones* es publica aquí, per primera vegada des de les magnífiques edicions antigues, una obra major completa de fra Francesc Eiximenis. Aquesta afirmació, tan poc falaguera pel que fa a la situació cultural de Catalunya —i ja en 1928 el pare Martí considerava «escandalós que no hagin eixit de les premses catalanes altres edicions eiximenianes que les fragmentàries i esporàdiques»— potser sorprendrà algun lector com a exagerada.¹ Per demostrar que això és, però, un fet innegable, passem revista a la producció literària del nostre autor, fixant-nos en l'estat de les recerques sobre cada obra. Així podrem observar, a més, com s'hi encaixa *Lo libre de les dones*.

Vist que Francesc havia pres, en la seva ciutat nadiua de Girona, l'hàbit de l'orde fundat pel sant homònim ja de molt jove —a *pueritia evocatus*, ens recorda a l'epíleg del *Pastorale*— és probable que, després, a Barcelona, s'ordenés diaca igualment a l'edat mínima per a aquesta dignitat, és a dir, a vint anys. El document que recorda aquest esdeveniment del 22 de desembre de 1351 permet fixar el seu naixement entre els anys 1330 i 1335.² Però els primers quaranta anys del més famós dels escriptors populars catalans medievals ens són encara ben poc coneguts. Les nombroses al·lusions, en les seves obres, a po-

1. MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Francesc Eiximenis, O.M. (1340?-1409?)*, «Estudis Franciscans», 40 (1928), 437-500, reed. «Collectanea Sarrionencas» 1, fasc. 13 (1929), 397-460; citem «Est. Franc.», p. 500. Aquest estudi resumeix la monografia fonamental de J. MASSÓ i TORRENTS, *Les obres de fra Francesc Eiximenis (1340?-1409?)*, «Anuari de l'IEC», 3 (1909-1910), 583-692. Conserva el seu valor documental el treball inacabat del pare A. IVARS, *El escritor Fr. Francisco Eiximenis en Valencia*, publicat en sis volums de l'«Archivo Ibero-Americano» («AIA») entre el 1920 i el 1926 (el citarem indicant el número de la revista i la plana). Per a una bibliografia més recent vegeu DAVID VIERA en *Bibliografía anotada de la vida i obra de Francesc Eiximenis (1340?-1409?)*, «Publicacions de la Fundació Salvador Vives i Casajusans», LXI (Barcelona 1980).

2. Arxíu Episcopal de Barcelona, *Ordinatorum* reg. 4, citat per P. SANAHUJA, *Historia de la seráfica provincia de Cataluña* (Barcelona 1959), p. 156, i M. DE EPARZA, *Nuevas aportaciones a la biografía de fray Anselmo Turmeda*, «ASL», 28 (1965), 107, divulgat per M. DE RIQUER, *Historia de la literatura catalana*, 2 (Barcelona 1964), p. 134. Segons J. WEBSTER, aquest document es refereix a l'any 1351 (i no 1352) i, a més, estranya pel fet de mencionar Eiximenis com a subdiaca i com a diaca (vegeu estudis en curs de publicació en «AIA») i en l'homenatge a R. Aramon i Serra). És possible que per raó dels estalls de la Pesta Negra de 1348 i 1349 fossin necessàries algunes irregularitats en el curs normal d'honors eclesiàstics. El fet que Eiximenis sobrevisqués a la Gran Mortandad fa pensar que va créixer en el si d'una família de classe social alta.

bles i nacions estrangers, a discussions observades a les universitats europees (o a la cort del papa d'Avinyó), i a històries oïdes i llibres llegits a ciutats llanyanes, no permeten d'establir el seu itinerari precís, però és obvi que aquest llarg viatge d'estudi als centres del franciscanisme a Itàlia, França i Anglaterra tingué una importància cabdal en la seva formació intel·lectual i humana. L'ambient acadèmic que més li esquicia era el de la universitat d'Oxford. Continuant la tradició d'homes il·lustres com Alexander de Hales, Roger Bacon, Robert Grosseteste (citat després freqüentment com a *Lincolniensis*), Joan de Galles,³ Joan de Salisbury (el *doctor Polieratus*), o de no tan coneguts com, per exemple, Thomas Bradwardine (citat en el *Primer del Crestià* com a *Bradwardi*), s'hi ensenyava a futurs clergues i predicadors coneixements bàsics d'una teologia pràctica, preservant-los, encara, de les subtileses escolàstiques dels tomistes.

Però ni a Oxford Eiximenis va quedar-se els vuit anys necessaris per guanyar-se la *licentia docendi*, i és potser una de les raons per les quals no li fou oferta, en 1371, la càtedra de teologia de l'Estudi de Lleida. Suijgant-se al reglament acadèmic anà, doncs, a la universitat veïna de Tolosa de Llenguadoc, dominicana, amb diners i cartes de recomanació de la casa reial.⁴ Allà, després de llegir una vegada més les *Sentències* comentades de Petrus Comestor i els llibres de dret canònic, rebé per fi, en 1374, el títol de doctor en teologia. Com a professor i predicador tornà a Barcelona; va viure, però, sembla, també algun temps a Vic. Encara no havia escrit cap llibre, llevat d'aquelles dues obres avui perdudes mencionades en *Lo llibre de les dones*: una *Exposició de la Regla de sant Francesc* i un tractat intítulat *De religió* (veg. aquí p. 444). La seva *Ars praedicandi* ja la menciona en el *Terc*, ja aleshores com a introducció pràctica a l'aplec dels seus sermons dominicals.⁵ Però durant molts anys —a partir, creiem, del seu contacte a Oxford amb les obres de Joan de Galles— devia madurar dintre d'ell l'ambiciós projecte de la gran enciclopèdia popular i catalana del *Crestià*. Durant anys i anys devia prendre notes de dotzenes de tractats, llibres i compilacions, elaborant i modificant el seu pla bàsic de l'estructura de tots els tretze volums projectats. Però quan per fi, cap al 1380, es va posar a redactar el primer volum —«per manament del rei Pere III..., a prochs dels consellers de Barcelona... [i] a gran instància de alguns ciutadans» (pròleg)—,

3. En el cap. 192 del *Dotzè*, Eiximenis recomana al príncep precisament la lectura de «la *Summa de collectiones* e diverses altres obres que féu fra. ex. Joannes Gallensis de l'orde dels frares menors» (cit. J. WEBSTER, *La societat catalana al segle XIV*, Barcelona 1967, p. 37). Vegeu el nostre estudi *La Summa de Collectiones de Joan de Galles en Catalània*, «Est. Franc.», 72 (1971), 189-203.

4. A. RUBIÓ I LLUCH, *Documentis per l'història de la cultura catalana mitj-evol.*, 2 vol. (Barcelona 1908 i 1921) (veg. Index), i IVARS 14, p. 90. És d'interès la carta en què la duquesa de Girona afirma que el seu marit, el futur rei Joan, necessita Eiximenis «per alguns affers seus» a València (*Documents*, I, p. 254).

5. *Terc*, cap. 684, cit. IVARS 19, p. 386. Ed. de *Ars praedicandi* per Marcí de BARCELONA, en «AST», 12 (1936), 301-340. Veg. ara *El «Ars Praedicandi» de Fr. Alfonso d'Alpova...*, de Albert G. Houl, «Archivum Franc. Hist.», 72 (1979), ps. 253-329.

seia falta que el rei ordenés que no deixés el convent abans d'acabar-lo.⁶ El *Primer*, de 381 capítols, «ensenya com cristianisme és stament lo pus excellent qui al món sia» (pròleg, 4), i «pot considerar-se com una teologia fonamental a l'abast de totes les intel·ligències» (Martí, p. 413). Es conserva en quatre manuscrits, i en una bella impressió, feta en 1483, a València, a instigació de Roís de Corella. Falten encara una edició moderna i estudis crítics.

Si el *Primer* és la introducció general a tot el *Crestià*, els volums segon i tercer descriuen la caiguda de l'home de la gràcia divina, i tots els deu següents, els camins i els mitjans de la seva salvació. Mentre Eiximenis escrivia el *Segon* —un tractat d'ascètica sobre el problema i el procés de la temptació— degué anar, a l'inici de 1383, a València com a àrbitre del testament de Vidal de Vilanova. Els jurats valencians feren el necessari perquè s'hi quedés. I és així com Eiximenis va acabar a València, aquest mateix any, el *Segon*, en 239 capítols, conservats solament en dos manuscrits, mai reproduïts.

A València Eiximenis trobava un ambient força propici per a les seves activitats. Tenia relacions molt amistoses amb els lloctinents, que l'honoraven amb missions diplomàtiques i encàrrecs públics i secrets (sobre els llibres hebraics del call o una reforma escolar local, per exemple), i contribuïen a la divulgació de les seves obres. Al seu caràcter actiu i organitzador li esqueia l'activitat comercial i social d'una població jove, oberta i peonera, en un ambient de ciutat de frontera. Fou sense cap interès egoista que Eiximenis va escriure per als jurats al final de 1383 un llibre sobre el *Regiment de la casa pública*, i són sincers els seus elogis exuberants de València en l'*Epístola dedicatòria*.⁷ No se n'ha conservat cap manuscrit, però sí una edició del 1499, i la transcripció completa —excepte l'endrea i l'epíleg— com a tercera part (caps. 357-395) del *Dotzè del Crestià*.

Després fra Francesc tornà a l'ordre lògic del *Crestià* i dedicà tot l'any 1384 a la redacció del *Terc*, sobre el mal, els vicis i els pecats. Com a crític social amb llarga experiència de predicador podia deixar córrer la seva ploma, i així va escriure mil seixanta capítols com d'un tret. Tot i aquesta extensió, el *Terc*, «que demana amb més insistència els honors de l'estampa» (Martí, p. 417), fou copiat diverses vegades. No n'hi ha cap edició antiga, i l'edició començada en 1929 fou interrompuda per la guerra al cap. 352.⁸ Un volum recent dels «Clàssics Curial» porta els capítols publicats fins al número 390.⁹

6. IVARS 14, p. 91, o RUBIÓ, *Documents*, I, p. 292.

7. Ed. DANIEL DE MÓLINS DE REI, «INC», 13 (Barcelona 1927); R. MIQUET I PLANAS, *Tractats menors* (Barcelona 1933), ps. 1-139; ed. Facs. de Fed. de València de 1499, amb un pròleg de M. SANCHIS GUARNER (València 1972).

8. MARTÍ DE BARCELONA, NORBERT D'ORDAT, i (pel vol. 4) FELIU DE L'ARRAGONA, «INC», B: 1, 2 i 4 (Barcelona 1929-1932).

9. J. GRACIA, ed., *Francesc Eiximenis. Com un bé de burro e menor* (Barcelona 1977). Vegeu del mateix autor les contribucions als «Est. Franc.», 73 (1972), 305-310; «AST», 46 (1973), 265-277, i «Catalan Studies ... in memory of J. de Boer» (Barcelona 1977), ps. 173-187.

Potser perquè amb el *Regiment de la cosa pública* ja en tenia una part enllestida, Eiximenis es posà després del *Terc* a completar el *Dotzè*, dedicat a Alfons, marquès de Villena, fill i hereu de l'infant Pere d'Aragó. Les quatre primeres parts, el *Llibre de regiment civil o de cavalleria*, de 466 capítols, sobre formació, administració i defensa d'una ciutat, s'acabaren ja en 1385. Es conserven en tres manuscrits i en una magnífica edició valentina del 1484. Els quatre tractats finals (tres segons el pla original), el *Regiment de prínceps*, que porten el total de capítols a 907, es feien esperar alguns anys més. De la segona meitat del *Dotzè* coneixem un sol manuscrit, i els llargs estudis sobre certs aspectes d'aquest polifacètic compendi polític-administratiu no supleixen la manca d'una edició moderna anotada.¹⁰

«Las e hujas» ja en començat el *Dotzè* (veg. dedicatòria), el nostre polígraf no va reprendre la sèrie lògica dels volums del *Crestià* amb el *Quart*, el *Cinquè*, etc. Però quan, cap al 1388, redactava per a Sança Ximenis d'Arenós, recentment casada amb el comte Joan, fill de l'infant Pere d'Aragó —germà, doncs, del ja mencionat marquès de Villena—, *Lo libre de les dones*, feia ample ús de les idees i materials aplegats per als llibres restants del *Crestià*.¹¹ Comparant la taula general que precedeix el *Primer* amb el Sumari de *Lo libre de les dones* al final d'aquest volum, observem paral·lelismes entre el *Cinquè* i el tractat 5.1 (virtuts teològals), entre el *Sisè* i 5.2 (virtuts cardinals), entre el *Setè* i 5.3 (el decàleg), i entre l'*Onzè* i 5.6 a 8 (doctrines per a religiosos: consells evangèlics i el tractat de contemplació). Del matrimoni i de la penitència n'hauria degut parlar en el *Desè* (sobre els sacraments) i els capítols finals del nostre llibre igual serviren com a final del *Tretzè*: «sobre els grans béns celestials e sobiranament gloriosos».¹² A més, tractant dels set pecats mortals (5.4)

10. Vegeu en les bibliografies els treballs dels següents investigadors: J. PROMET (1917), A. LÓPEZ AMO (1946), F. ELÍAS DE TEJADA (1950 i 1965), V. S. IRANZO (1967). Promet més estudis M. J. PELÁEZ, *La sociedad civil en la obra de Francisco de Eiximenis*, «Est. Franc.», 78 (1977), 199-221, i *La ley, la justicia, la libertad política en el pensamiento jurídico de F. de E.*, «Est. Franc.», 80 (1979), 167-208. JILL WEBSTER va editar en 1969 els caps. 461 a 544 com a tesi doctoral de Toronto.

11. Tradicionalment es considera *Lo libre de les dones* posterior al *Llibre dels àngels*, del 1392, vist que certs documents indiquen que en 1391 el *Dotzè* «encara no era lliurat al públic» (MARTÍ, p. 421) i que en 1392 Eiximenis el considerava encara inacabat (RUBÍ, *Documenta*, I, p. 399). MASSÓ I TORRENTS no explica per què creu que *Lo libre de les dones* es va escriure «segurament en temps del rey Martí» (p. 637), conjectura que el pare Martí va repetir usant l'expressió equivalent «després 1396» (p. 429). IVANS, 19, p. 382, n. 2, afirma no haver trobat en tot el llibre cap indicació cronològica; més tard, en el seu estudi sobre el *Franciscanisme de la reina de Aragó, doña María de Luna*, «AIA», 36 (1933), 269, el data del 1390, abans, doncs, del *Llibre dels àngels*. El fet que Eiximenis parlí tantes vegades en *Lo libre de les dones* sobre àngels (vegeu l'índex temàtic; sobretot final cap. 5) indica més aviat que ja estava reunint materials per al seu llibre següent (sense, però, anunciar-lo) que no pas que es repetia sense esmentar l'obra anterior.

12. Sorprenent, d'altra banda, que no hi hagi en *Lo libre de les dones* una part que parli, com en el *Quart* projectat, dels dons de l'Esperit Sant i de les set benaventurances. Eiximenis seguia encara amb la il·lusió d'escriure aquest quart volum del *Crestià*? En *Lo*

i dels cinc sentits corporals (5.5), Eiximenis tornà a parlar de temes exposats ja en el *Terc*. Considerant tot això, ens sembla possible que pogués redactar tot *Lo libre de les dones* en solament un o dos anys.

Si la data de *Lo libre de les dones* resta hipotètica, el *Llibre dels àngels*, de 202 capítols, fou acabat, segons el seu explícit, en 1392. Eiximenis el dedicà al cavaller Pere d'Artés, mestre racional de Joan I, que havia servit de conciliador entre el monarca irritat i el «visionari» imprudent en l'afec de la famosa profecia republicana inclosa en el *Dotzè*. Aquest tractat d'angelologia —que pren el lloc del *Vuitè del Crestià* (veg. *Terc*, cap. 414)—, amb parts de to més popular sobre els diables i sobre sant Miquel, fou l'obra més divulgada d'Eiximenis i de fama més perdurable, traduïda i impresa antigament també en altres llengües, però no reeditada encara modernament.

No sabem de segur quina obra va escriure Eiximenis a continuació. La darrera dècada del segle XIV, amb les seves dificultats polítiques locals, el Cisma, les expedicions marítimes valencianes i la fundació del convent observant del Sant Esperit de Gilet, no era gaire propícia per a grans empreses literàries. Però és probable que volgués guanyar-se la simpatia de la reina Maria de Luna des del moment de la coronació de Martí I en 1396 dedicant-li algun llibre. La *Scala Dei* no li devia costar gaire feina: després d'algunes oracions, lletanies i contemplacions torna a exposar breument els temes desenvolupats en els capítols 105 a 258 de *Lo libre de les dones*, d'on copia a continuació literalment el *Tractat de penitència* i el *Tractat de contemplació*.¹³ Amb les tres edicions antigues de la *Scala Dei*, es publicaren també els capítols 319 a 380 de *Lo libre de les dones*, com ara publicuem aquí gairebé tot el que aquest «devocionari» té d'original i de literari.

El projecte, més ambiciós, de la *Vita Christi*, de 691 capítols, probablement fou començat abans de la *Scala Dei*; ambdues obres mostren la influència de l'*Arbor vitae crucifixae* d'Ubertino da Casale, text predilecte del vell Eiximenis, atret més i més per la vida contemplativa i l'espiritualisme. Si el tema ja l'havia anunciat per al novè volum del *Crestià*, la finalitat i el to d'aquesta cristologia són notablement diferents. Fins i tot el volia escriure en llatí, per a un públic reduït; però, convençut per Pere d'Artés, a qui el dedicà, el va acabar tot en català, probablement en 1397. La *Vida de Jesucrist* va tenir un

libre de les dones tampoc no es parla de les set obres de caritat corporals ni de les de misericòrdia espirituals; veg. cap. 327, p. 476, i *Doctrina compendiosa*, p. 36.

13. El pare IVANS demostrà clarament la filiació d'aquests textos en el citat estudi sobre el *Franciscanisme de la reina Maria*, «AIA», 36 (1933), 259-281 i 416-432. El *Tractat de contemplació* ha influït molt sobre l'*Exercitatorio de la vida espiritual* del cardenal montserratí Garcia de Cisneros; vegeu C. BARAUT en «*Studia Monastica*», 2 (1960), 233-265. El *Tractat de confessió*, divulgat en manuscrits i edicions a part, fou reimprès en 1906 per A. BUIJENBACH I TUSSELL; vegeu A. IVANS, *¿Quién es el autor del «Tractat de Confessió» impresso en Valencia, año de 1497, por Nicolás Spindeler, bajo el nombre de Fr. Francisco Eiximenis?*, «AIA», 14 (1920), 251-256.

gran èxit —menys que el *Llibre dels àngels*, més que *Lo libre de les dones*— i part de la traducció castellana fou, en 1496, el primer llibre imprès a Granada. El text original continua inèdit.¹⁴

Sembla que totes les obres següents de l'incansable menorcet foren escrites en llatí. La primera —altra vegada, com en el cas de *Lo libre de les dones* i de la *Scala Dei*, un homenatge a una persona que canvia de posició social— fou el *Pastorale*, dedicat a Hug de Llupià i Bages, bisbe de València des del 1398. Aquest tractat pràctic i moral en 167 capítols sobre l'estament clerical i els deures d'un bisbe (segons sant Pau, I *Timoteu*, 3) es divulgà en una dotzena de manuscrits i fou imprès per única vegada, a Barcelona, en 1495.

El *Psalterium laudatorium*, aplec de breus contemplacions efusives, també fou escrit pensant en un nou bisbe: Berenguer de Ribalta, nomenat bisbe de Tarassona en 1404. Però en morir aquest en 1405, Eiximenis dedicà el volum acabat al papa Benet XIII. Sembla que el que es coneix ara com a *Expositio in psalmos poenitentiales* no és sinó una part del *Psalterium*, mal intitulada, ja que es tracta «d'efusions espirituals a base de confessions i llaors del Senyor».¹⁵ Tot plegat fou traduït al català en 1416 per G. Fontana, amb interpolacions, i publicat a Girona en 1495.

Les relacions del nostre frare amb el papa Luna no començaren amb la dedicació del *Psalterium*, però llavors es devien fer més estretes. En 1408 aquest va fer venir el nostre escriptor gairebé octogenari al Concili de Perpinyà, i allà el nomenà patriarca de Jerusalem i bisbe d'Elna. Però Eiximenis no va poder fruit molt de temps d'aquests honors: va morir en la primavera de 1409.

Sembla que no pogué dur a bona fi el seu gran projecte de vallesa, la *Summa de Theologia* i la *Summa de Philosophia*. En l'inventari de la seva biblioteca del 1409 trobem més de cinquanta quaderns amb notes per a aquestes obres, a més d'allusions a d'altres llibres avui perduts.¹⁶

LO LIBRE DE LES DONES

En la dedicatòria de *Lo libre de les dones*, Eiximenis recorda a na Sança Ximenis «que ha plagut a la vostra devoció de diverses vegades moure a mi que

14. Esperem la publicació de la tesi de doctorat i de l'edició crítica completa d'A. HAUF I VALLS. Un estudi seu a «Archivum Franc. Hist.», 71 (1978), 37-64; vegeu també la seva ed. del *De triplici statu mundi* en la «Miscellània Ataman i Serra», «BUC», 23 (1979), ps. 265-83.

15. NOLASC DE EL MOLAR, *Perfil espiritual de Eiximenis*, «Rev. de Gerona», 9 (1963), 73 s. (i «Dict. de Spiritualité Catholique», 4,2, París 1961, col. 1950-1955), a base d'una consulta directa del ms. 464 de la Biblioteca de Catalunya.

16. Ed. de J. MONPRIN, *La bibliothèque de Francesc Eiximenis*, «Bibl. d'Humanisme et Renaissance», 29 (1967), 447-484. L. AMORÓS assenyala un fragment d'una *summa* a l'Arxiu de la Catedral de València: *El problema de la Summa Theologica del Maestro Franciscano Eiximenis*, «Archivum Franc. Hist.», 52 (1959), 178-203; comp. IVARÓ, 4, p. 219.

yo volgués ordenar algun devot tractat per a la vostra salut e per endreçament de vostra vida» (p. 7). Després, en un preàmbul (p. 12), recomana el llibre a totes les dones que «volen conèixer lur natural condició», i als qui els han de servir de guies espirituals. Ja vàrem dir que en escriure aquest llibre devot cap a l'any 1388, Eiximenis tornà a parlar de temes discutits ja en el *Terç*, i que hi incorporà materials destinats, en teoria, a volums del *Crestià*. Però per a aquesta obra nova li fou necessari establir un pla original, pla que explica així en la dedicatòria: «Aquest llibre és partit en dues parts principals. La primera tracta generalment d'açò qui a doncs pertany; la segona part tracta d'elles en especial, segons cinch maneres d'elles: infantes, donzelles, dones maridades, víduhes, i religioses.»

En la present edició, la primera part tan sols compta 18 planes, però la segona 546. Els cinc tractats «de dones en especial» tampoc resultaren equilibrats: tenim 9 planes sobre les infantes, 20 sobre les donzelles, 78 sobre les dones maridades, 9 sobre les víduhes, i tota la resta, 420 planes, dedicada a dones monges i religioses. Aquest cinquè tractat es divideix en diverses parts. Al final del cap. 100 (p. 153) l'autor n'anuncià vuit, però després no mantingué aquest pla (vegeu Sumari). Comença amb les virtuts teològals (5.1) i cardinals (5.2); segueix amb els deu manaments (5.3), però en quart i cinquè lloc parla dels pecats mortals i dels sentits corporals, les parts cinc i sis del pla original. Després combina les projectades quarta i setena parts en una de sola (5.6), on explica els tres vots monacals. Aquesta part acaba simplement amb la frase «e açò sia dit dels consells evangelicals» (p. 455), i no és amb la rúbrica del capítol següent, sinó amb la seva primera frase, que ens adonem que comença allí una nova part, no numerada: «Ara havem a dir d'alcunes perfeccions, virtuts, cerimònies e maneres qui pertanyen a persones religioses (...) E la primera sí és solitud.» El pla original havia anunciat que la vuitena part seria «de contemplació e sentiments celestials (de les dones religioses)», i aquest és realment el tema ja des del cap. 313. Però prosseguint, lògicament, de tractar de la solitud a parlar dels pensaments sobre sí mateix —l'autocrítica de què prové «el preciós fruyt de làgremes» (cap. 316) i la «vera contrició» (cap. 317)— Eiximenis va creure oportú d'intercalar allí tot un tractat *De penitència* (cap. 319). La tercera part de la penitència és la satisfacció, consistent en dejunis, almoines i oracions. Parlant de l'oració, l'autor no solament tenia ocasió d'exposar el *Pater noster*, «oració qui pertany a tothom» (caps. 341 a 344), sinó també d'incorporar un tractat sencer *De contemplació*, «oració e elevació de pensa qui pertany a pochs» (caps. 354 a 377). Als «sentiments celestials» s'hi dediquen els capítols finals del llibre (cap. 384 ss.), una descripció himnica del Paradís, com a recompensa literària al lector fidel, ja que «pro fine sermonis meliora reservat!».¹⁷

17. *Avi Praedicatori*, ed. cit., p. 317. Aquests capítols finals foren copiats pel dominicà

És evident que *Lo libre de les dones* resultà quelcom desproporcionat. A Eiximenis li venien l'entusiasme i les idees mentre escrivia, i ja com en el *Dotzè*, també aquesta compilació acaba una mica com un calaix de sastre. Nogensmenys és al llarg cinquè tractat que cal atribuir el seu gran èxit. Òbviament no hi escrivia tan sols per a la comtessa Sança d'Arenós, o per a dones o monges: de nou es dirigeix a tot cristià. En molts llocs podem observar després d'algun passatge d'interès general la fórmula: «e com açò sia ver en tothom, molt més se deu estendre en tota dona, e magorment en religiosa» (p. 380.5; comp. p. 320.4; 322.2; 323.8; etc.). Això ja ho observà el traductor castellà del *Carro de las donas*: «Este doctor intituló este libro a las mugeres, aunque la mayor parte del libro habla con los hombres» (cit. Massó i Torrents, p. 642). L'aspecte de catecisme del cinquè tractat —de valor pràctic en el confessional, d'atracció afectiva en els capítols sobre l'oració— feia que hom se'l copiés a part i per extrems. Eiximenis mateix, en compilar la *Scala Dei*, contribuï a la major difusió dels tractats de *Penitència* i de *Contemplació*, tractats publicats ja en 1494, 1501 i 1523, paral·lelament a les edicions del *Confessional* de 1497, 1502 i 1507 (vegeu nota 13).

Els historiadors de la literatura, però, s'interessaven molt més per la primera part de *Lo libre de les dones*, preocupats per la qüestió de si l'autor era influït pel corrent misogin del *Corbaccio* de Boccaccio.¹⁶ Però no n'hi ha prou d'analitzar solament aquest volum per treure conclusions sobre les idees íntimes d'Eiximenis respecte a les dones i a l'educació femenina; per això caldrà estudiar tots els seus escrits. La lectura del *Terç* mostra que el nostre franciscà, home just i objectiu, imbuït del realisme del profeta Isaïes i del zel de sant Pau, atacava els vicis, les ridiculeses cosmètiques i de vestimenta i les despeses innecessàries onsevulla que els trobava. Si en *Lo libre de les dones* ha estat el sexe dèbil el blanc de la seva ploma sarcàstica, en el *Terç* arremetia no menys durament contra els homes:

Antoni Canals al final de la seva *Scala de contemplació*, i per un anònim en el volumet anomenat *Cercapau*; a més inspiraren algunes planes del *Testament de Bernat Serradell*, de Vic. Vegeu les edicions d'aquests textos per J. ROIG GIRONELLA, «AST», 45-46, a part «Biblioteca Balmes», 28 (Barcelona 1975), G. SANSONE, «BNC», 83 i 84 (Barcelona 1957-1958) (ed. anterior de R. MIQUEL i PLANAS, *Tractats menors*, Barcelona 1933, ps. 241-324), A. PACHECO, «BNC», 103 (Barcelona 1971), ps. 40 i 92 i ss., i compareu M. CASSELLA, *La versione catalana del Decamerone*, «Archivum Romanicum», 9 (1925), 412-420, i el nostre treball *Los problemas del «Cercapau» i el «Libre de les dones» de Fray Francisco Eiximenis*, «Bol. de la Soc. Cast. de Cultura», 46 (1970), 61-95. Eiximenis, d'altra banda, no tornà a parlar sobre els novíssims en la *Vita Christi* perquè «de aquesta matèria de la celestial beneyança parlà largament a la fi del *Libre de les dones* i en un sermó (...) perquè no cal repetir una mateixa cosa tantra vegades» (cit. IVARS, 19, p. 386).

16. Vegeu MARTÍ, p. 429; IVARS 25, p. 20 s.; últimament F. ELÍAS DE TRJADA, *Historia del pensamiento político catalán*, 3 (Sevilla 1965), p. 160 (amb referències al *Segon*, caps. 155 a 159) i D. VIERA a «Est. Franc.», 81 (1980), 1-31.

«En aquest temps present (...) alguns hòmens (...), ab arts e ab maneres volen contra natura aparer bels hòmens; e per obtenir belca e graciositat corporal, se raen la barba sovín (...) Aprés açò van almescats, e ab civeta tanta e ab mosquet, que aparen dones de paratge (...) / Alguns són qui cascun any muden norma de vestir (...): Porten ara engir lo col les vestidures rugades, per ajust de puces e per perdre lo drap (...) Porten jubons axí estrets als costats, que maraveylla és cant no trenquen per les costelles; e axí amples als pits, que per força s'an a umplir aquí de cotó o d'altra cosa (...) Cobren la cara e les mans, e descobren les anches e les parts vergonyoses, e fan veure les cuxes e ls bragues a tothom; axí que, si us serveixen cant mengaren, per força vos han a fer cimbel de lurs vergonyes (...) Porten les calces axí tirades davant e detràs, que si cahien en terra no se'n podien levar; e fan-se de les calces bragues e calces ensemps, e han anar per força axí drets e emficats, que apar que sien fusts éntegres o estàtues (...) En altres hòmens lo dyable ha posada altra folia major, ço és que vagen en pals de calces, e les sabates són dins les calces, tot contra tota costuma del món e contra rahó (...), e ab la una calça d'una color e l'altra d'altra, o ab la una partida de meytats (...) E aptés ara són vengudes les polaynes, que són la major oradura del món, car Déus jamés no posà coa en peu d'omc ne de neguna bèstia; e és pigor, que fa'ls caure a vegades en lo fanch (...), e a res del món no profiten, ne abellexen lo peu, mas és norma orada e ventosa e d'òmens fols (...)» (*Terç*; caps. 670 i 714, segons IVARS 25, p. 16 ss.)

Després de llegir aquesta diatriba, de to tan modern i, en fi, ple de sentit comú, ningú ja no veurà una prova de misogínia d'Eiximenis en passatges de *Lo libre de les dones* com els que citem a continuació. L'autor, complaent-se en aquest estil exagerat, satíric i provocador, simplement expressa l'opinió conservadora de la majoria, captivant-se així el més gran públic possible.

«Huy lo diable poderosament senyorega algunes donzelles e altres dones (...) car tu les veuràs portar e'l cap ornaments curiosos e passans tota regla e tota mesura (...) A créixer lur bellea porten vestidures de la pus preciosa mathèria que poden (...) E lo tayll d'aquestes vestidures serà lo pus orat qui's puxa trobar: car serà als pits ample, perquè puxen gran part de lur cors ensenyar, e'l mig estret tant que és maraveylla cant la estretura no les trenca o les fa esclaffar; e aprés ruades a totes parts, e als peus ab patins que no ls serveys sinó a empatxar lur anar (...). Aprés, cabeylls mallevats e'l cap, de dones mortes (...) Aprés, correges, bosses e anells multiplicats, e diverses, e curiosos e preciosos, sens tota necessitat (...) La cara pintada, los huylls alcoffoylats, e pintats ab altra figura pus gran e pus llunya que no han los huylls que Déu los ha dats. Aprés porten d'estiu guans en les mans

per tenir-les pus delicades (...) Cabates porten traucades, e van en peal de calces, ab tapins, ab polaynes (...) E parlen ab especials maneres, com pus primament poden, e ab especials condeschs en menar lo cap de los labis. Les quals coses aprenen en casa davant lo miral, davant lo qual estaran per espay de una hora (...) Mas què direm de les dones presens qui s fan dir dones del temps, doncs de la guisa, e doncs de la verdura, e doncs de la cort; qui van ab noveylls taylls de vestidures, ab gets enamorats; qui giren los uylls a ça e lla, e van juntes braç per braç (...); qui cant se mostren collegen e cabegen pus espès que la serp (...); qui porten les ceylles archades e pintades e pinçades ab quatorçe colors; qui de cap a peus són remifades, ne ls fall sol un plató; qui totes van en joya e tot jorn ab cant francès, totes almescades e ab odors de Túniç; qui solament de punta toquen al sòl cant van, e ls tapins ab polaynes, e d'estiu guants daurats (...); qui tan volenter finestregen cant passen cavayllers, e parlen un lenguatge que hom no les entén! E si fan vila, fan vos cundesch dels braços, e ls fermen sobre ls flanchs, e a tot hom fan ullada, e s giren totes éntegres e mouen a compàs la cama e s giren ab saltet, e de moltes altres modorries se emparizen (...)» (*Lo libre de les dones*, caps. 24 i 54; veg. ps. 42 i 87).

Hem escollit aquests passatges per dues raons, relacionades. Fou precisament el cap. 54 el que primer posà el professor Coromines en la pista de poemes juvenils avui perduts de fra Eiximenis.¹⁹ Li resultà relativament fàcil, ens afirma, restablir els següents «versos octosíl·labs, perfectament comptats i ritmats»:

«Mas què direm de les fembres
e de les dones presents,
qui són dones de la guisa
e s fan dir dones del temps,
e dones de la verdura
e donzelles de la cort;
qui en la lur vestidura
van entoin ab taylls noveylls;
qui giren los uylls a ça...», etc.

La troballa no deixa de sorprendre, i amb gust ens faríem a la idea d'un jove framenor fent concurrència a poetes com Cerverí de Girona i el Capellà de Bolqueta —per mencionar els que ell cità en els caps. 946, 950 i 957 del

19. J. COROMINES, *Sobre les prosificacions de poemes didàctics en el «Libre de les dones», a Entre dos lengüatges*, I (Barcelona 1976), ps. 166-240. J. A. BOLBENA edità en el *Sapientari... tret de las obras de Fra Francesch Eiximeniç* (Barcelona 1900), p. dj s., dos passatges del *Terç* en forma de rimas.

Terç.²⁰ Però en llegir certs capítols del *Terç*, ens vénen dubtes de si no caldria tornar a estudiar la qüestió d'un Eiximenis prosificant rimas seves escrites més de trenta anys abans, sobre una base més àmplia:

«Ara les donzelles (...) posen-se a les finestres bé pintades, e trahen-se venals a tothom, e parlen e rien e salten, e van ab gets de vils fembres; e muden lurs hàbits e ligars, cintes e calces ayntanes vegades lo jorn, almescades e perfumades. E ja a mig camí acuyllen tothom ab garips abressant, e ab poch parentesch besant, e parlan apart, e faent a tots cimbels de lur cap e de lur col e de lur pits e de lur cors e de lurs peus; e parlant ab cundesch e ab térmens de la guisa, serpentegant, ara girant de ça ara de là (...) e ab lur tacanyeria han més nom "la verdura", qui verament és vera puteria (...) / Si guardas [la fembra] als peus, tostemps porta tapín, si pot, qui la fasa pus alta; no posa lo peu pla, perquè vaja pus falaguerament e pus curiosa; tot lo cors se estreny, perquè aparegua pus prima; los pits e detràs se engrosex, perquè aparegua miyís feta; la barba e les ceylles se péla, perquè no aparegua pelosa; los cabeylls potta manlevats; les ceylles pontades; la cara pintada; los labís mou ab esguart de mirayl (...) Lo col pleguen, e axí com a serps mouen, per tal que pus falegueres sien; les mans se umplen d'anels (...) Ab uyllades e ab cundeschs de peus e de cames pasen per los carrers (...) / És hàbit vil e meretrical fer cundeschs atractius, axí com fan aquelles qui van ornades excésivament; car axí com a serps totes verguengen cant van; e mouen lo cap a totes bandes; e giren los uylls a totes voltes; e posen lo peu a grans maneres; e obren la bocha ab art novella; e fan subitís ab special manera; e ensenyen los anels (...); e estenen lo col dret en alt ayntant con poden; e fan guarip de bel cors, anant bé dretes; he fan-se portar a tapins grossos; e mostren bel peu, e sus bels brasos; e fan mostra de pits, sens cobertura; e s'engrossexen detràs, per pus molt seure. Lavors desapenen lurs gests ja pensats e provats per cambra davant lo mirayl» (*Terç*, caps. 576, 947 i 718; segons IVARS 25, ps. 6, 24 i 29).

Eiximenis torna a parlar del tema en el *Dotzè*, per ex. als caps. 781 i 851.

És evident que tant en el *Terç* como en *Lo libre de les dones* Eiximenis parla en diversos llocs en termes semblants de temes idèntics. Després de tants sermons contra les irracionals afeccions dels joves per manierismes i modes modernes i ridícules, ¿li feia falta al nostre crític moralista consultar tractats vells o notes prèvies com a model o font? Si prosificar un poema seu li hagués semblat un mètode adequat per facilitar-se la feina, no ho hauria fet ja en el *Terç*? ¿I qui sap si no hi ha en el *Primer* o en el *Segon* passatges que per una raó o

20. Vegueu IVARS 25, ps. 23 i ss.; i l'ed. de Cerverí de M. de RIQUAN.

altra caldria comparar amb els extrems citats?²¹ Sense edicions modernes, proveïdes d'índexs temàtics, ens resulta difícil collacionar entre elles les obres eiximenianes per completar l'ideari del menoret sobre un tema concret,²² i per treure conclusions sobre la creació literària, la seva tècnica de composició i el seu ús de fonts.

Després dels extrems citats més amunt ens serà difícil afirmar ara que el nostre polígraf *no* es repeteix i que no és prolífic. Però, en teoria, així és com Eiximenis es veu a si mateix. Explicant en l'*Ars praedicanđi* el precepte de sant Francesc de predicar «amb brevetat de llenguatge, perquè el Senyor va abreujar les paraules aquí a la terra» (*Regla*, cap. 9), Eiximenis declara que un sermó breu però «ric» permet al predicador de perorar *ferventissime*, i així serà més ben escoltat i recordat (ed. MARTÍ, p. 309). ¿No hauria tingut en compte aquests bons consells a l'hora d'escriure els seus llibres? No cal dubtar-ne: Eiximenis hauria pogut allargar-se encara molt més, i és solament per «esquivar enug a aquells qui ací lligiran» (p. 7) que es restreny, deixant molts materials en el tinter. No són fórmules retòriques les freqüents exclamacions en *Lo llibre de les dones* com «d'això es podria fer un gran tractat, de què de present no m'acurt, per acurtar aquest llibre» (p. 366); «per esquivar prollicitat de paraules bast ço que dit havem» (p. 341); «aquestes coses se porien largament provar, mas l'ix-ho de present» (p. 189.2; cf. 79.4); etc.

A un autor tan ric d'experiències i tan ple d'idees no li feia falta repetir-se, com tampoc no li agradava tornar a parlar d'un mateix tema (notes 17 i 41, final). Però a la pràctica això li era inevitable. Només tractar dels vicis en el *Terc*, i només de les virtuts corresponents en el *Sisè*, i no mencionar vicis i virtuts en cap altre llibre, hauria exigut una separació temàtica escolàstica i pedant, incompatible en el nostre narrador-predicador popular.²³ Ell mateix acon-

21. Un exemple de com un passatge del *Terc* explica una breu al·lusió en *Lo llibre de les dones*: Ací, p. 21, Eiximenis, que no vol repetir-se, tan sols diu que, segons el *Fabulari*, Déu feu la llengua d'Eva d'una cua de cabra. En el *Terc*, cap. 948, trobem el conte complet, amb el diàleg entre Déu i Adam; vegeu IVARS 25, p. 25, i J. RUIZ i CALONJA, *Història de la literatura catalana* (Barcelona 1954), p. 102. Tals comparacions facilitaran la crítica textual i el treball filològic. L'hexàmetre llatí sobre els tres vicis dels boies, citat al cap. 39 d'aquest llibre, es troba també en el *Regiment*, cap. 24 (= *Dotzè*, cap. 381) i al *Terc*, cap. 583 (amb referència al *Dotzè*).

22. Quant al dret a matar la dona adúltera, compareu *Regiment*, cap. 26 (= *Dotzè*, cap. 382), *Terc*, cap. 581 i *Dones*, cap. 50 (segons IVARS 25, ps. 10 i s.) i veg. D. VIERA, *Francisc Eiximenis y el homicidio de la mujer adúltera*, «Est. Franc.», 79 (1978), 1-20. Quant a l'admonició als prínceps de no hostatjar-se en convents, vegeu IVARS, *Franciscanisme*, cit. nota 11, ps. 418 i s., més la carta a Martí a Sicília, ed. RUBIÓ, *Documentis*, II, p. 400. Altres exemples en IVARS 25, p. 6, o bé J. RODRÍGUEZ PUERTOLAS, *Eiximenis y Mendoza: literatura y sociedad en la baja edad media hispánica*, «Rev. Val. de Filol.», 7.2 (1963-1966), 161 (sobre dones que besen a tothom dient que són cosines); MARTÍ DE BARCELONA, *Catalunya vista per Fra Francesc Eiximenis*, «Est. Franc.», 46 (1934), 91 (sobre el concepte de la nació); H. ANGLÉS, *Fra Eiximenis i la música del seu temps*, «Est. Rom.», 10 (1962), 189-208.

23. En el cap. 760 del *Terc*, parlant d'*avaricia*, Eiximenis anuncia que donarà més detalls sobre la *usura* en el *Sisè*, i sobre la *symonia* en el *Desè* (segons IVARS 19, p. 364).

sellà en l'*Ars praedicanđi* de tractar junts els vicis i les virtuts, i d'«augmentar» per exemple el tema de la castedat parlant de la carnalitat vil i horrible (ed. MARTÍ, p. 323). De tot això en resulta la paradoxa que Eiximenis parli en diversos llocs del mateix tema, que reiteri, tot i no volent repetir-se. Solament quan tindrem les seves obres completes impreses es veurà més clarament aquest dilema d'autor.²⁴

Aquesta edició de *Lo llibre de les dones* facilitarà ja moltes recerques preliminars. Podem comparar-hi capítols on Eiximenis parla del mateix tema, vist que en el *Tractat de penitència* (veg. *Sumari* final) altra vegada es discorren els manaments, els sentits, les virtuts i els pecats (però ara en un ordre diferent!). Podem observar-hi prou passatges on insisteix en una mateixa idea, idèx fixes que caldrà analitzar de prop, vist que *la lingua batte dove duole il denie*: les dones finestretes, la por del Judici apocalíptic, l'abominació del ric avar, del vell ignorant o luxuriós i del pobre orgullós (veg. índex de citacions bíbliques, *Ecll.* 25:4), la noció que solament Déu pot jutjar (*Deut.* 32:39), que un cec no pot guiar un cec (*Mateu* 15:14), els preceptes franciscans que l'alegria és una ofrena a Déu, que cal *semper orare*, que hem de deixar els qui esrimem, sense cap egoisme (*Mateu* 19:29 i *Joan* 12:25), etc.²⁵ El nostre llibre sorprèn per la seva gran varietat de temes i d'estils, amb planes satíriques, legalistes (veg. índex temàtic, lleis), d'interès històric o folklòric, d'adoctrinament religiós, d'escalfaments de sinceritat, de contemplació efusiva i de mística visionària. Un altre aspecte de la varietat de *Lo llibre de les dones* és la presència de passatges on s'amunteguen citacions d'altres autors, i d'altres on no hi ha cap al·lusió a fonts (sobre el docàleg i la penitència); sèries de capítols que adapten un sol autor, anomenat o no (Bonaventura, Rírem), o en què cadascú exposa un element d'una frase proposada (caps. 74-89, sobre Tobias 10:13; o bé caps. 336-341, definició de l'oració de Damascè). Hi trobem totes les característiques de la tècnica de composició d'Eiximenis: intercalacions de sermons, oracions, exemples, profecies, faules, d'allusions a costums d'altres països, a experiències personals, d'anècdotes sobre persones famoses, contemporànies i compatriotes o no, d'atacs a andònims (el «malvat hom» del cap. 68), de consells indirectes als jurats de València o a la casa reial, posats en boca d'algun personatge atractiu, històric o no (el discurs del florentí a Avinyó, p. 370), etc.

24. Un altre dilema fou la teoria i la pràctica de les citacions. En el pròleg del *Primer del Crestià* Eiximenis declarà: «No entench continuament a fer ací grans ne curioses allegacions ne tocacions de auctoritats, ne de originals ne d'altres dits científics, ne allegar nes en llatí sinó fort poch, per tal que no empatre lo seruy de les paraules» (cit. J. RUIZ DE COMÍN, *Bibliografía de la lengua valenciana*, I, Madrid 1915, p. 199). Nogensmenys, ja després de poques planes el lector està d'acord amb els crítics que Eiximenis «timidament s'estalona en autoritats» i que «enfatega per excés de citacions»; comp. n. 49, i ací p. 249: «doncs no han mester moltes allegacions».

25. D'altra banda, també hi ha repeticions inexcusables, degudes a la falta de control estilístic. Un exemple a les ps. 380.4 i 510.2: l'exclamació matinal de sant Antoni.

Lo libre de les dones ofereix prou materials per a un estudi sobre l'estil d'Eiximenis. Hi podem observar l'ús de diàlegs (veg. índex temàtic), d'interpel·lacions del lector, de la ironia, de proverbis i rimcs, d'imatges populars plàstiques («sostroure la lenya al foc tot lo bullir a la olla»),²⁶ d'expressions formulàries («laç de molt mesquí», 34.4; 44.2; 49.2; etc.); tendències místiques («amics» com a nom de Déu), influències franciscanes («frare» i «sor» per designar criatures, p. 209), etc. El manuscrit transcrit en aquesta edició fins i tot ha conservat les incongruències gramaticals que segurament hi havia en l'autògraf d'Eiximenis; p. ex. al final del cap. 369 (p. 537): «Lo Senyor ha manat que entenem (...) que ta contemplació sia... per posar son tresor» (en lloc de *nostra i nostre*).²⁷

Lo libre de les dones és ple de pàgines dignes d'una antologia (la descripció del difamador, p. 3921), provant l'excepcionalitat d'Eiximenis com a escriptor i narrador religiós i popular, mostrant el seu estil personalíssim, pintoresc i captivador, planer i assequible, la seva art d'«ensenyar somrient», barrejant judiciosament doctrina, humor, i fins i tot vulgarismes,²⁸ tot per mantenir l'interès del lector. També hi ha planes que mostren que Eiximenis escrivia molt ràpidament, sense tornar a llegir-se.²⁹ La concatenació d'idees és moltes vegades provocada per associacions verbals paronímiques (caqueima: *ab* → *bc* → *cd*, etc., o bé *abe* → *efi* → *ikm*, etc), seguint un estil oral no controlat, tal p. 254: «e diu (...) e diu (...) que deya (...) e deya (...) e deya (...) e deya».³⁰

Ara es podria comparar fàcilment parts de *Lo libre de les dones* amb, per exemple, parts de l'immens *Tractat de contemplació* de Ramon Llull, no tant per cercar-hi influències,³¹ com per veure millor, amb els contrastats, les personalitats d'aquestes «dugues altes fites del període més fecund, si no'l més gloriós,

26. Pàgina 480.3, glossa d'Eiximenis a l'observació de Cesari que la abstinència treu força a la temptació carnal. A la p. 537 s'igualca una imatge amb ategitons inútils, deguts a l'estil oral: «L'aucell qui vola, ab les ales esteses no pot molt durar (...) sens que no les mogua en baix o en alt».

27. Altres exemples: p. 451 (deu consells, canviant de la tercera persona a la segona i a la primera); p. 517; etc.

28. Pàgina 421.3: «L'ase (...) quant l'aurats fartat de civada (...) vos ventegarà detrás e us darà per la cara sans e trons pudens».

29. Un exemple quant al contingut: Al cap. 96 es conta el «somni d'un cavaller», però després s'hi fa al·lusió com a una «visió d'un bisbe». En el cap. 895 del *Dotze* Eiximenis banalitzava la famosa anècdota de l'emperador Alexandre rebent en el desert un casc ple d'aigua (veg. la meua comunicació al Segon Col·loqui de l'Assoc. de Catalonòfils Nord-americans).

30. Al final del cap. 291 ens xoca la repetició «al qual (...) al qual»; igualment p. 499.2, «continuant quax (...) quax continuament»; i p. 500, «Donchs diu el a la fi: Amats donchs» (ms. A, que no cal corregir).

31. Creiem que Eiximenis ignorava totalment com a font el franciscà mallorquí, del qual, en morir, no tenia cap obra en la seva biblioteca. Això, potser, per haver crescut en l'ambient antillista sembrat per un altre ginoní, l'inquisidor rancorós Nicolau Eimeric (veg. RUBIÓ, *Documents*, I, p. 336 i 358).

de l'història del pensament llatí-català».³² S'haurà de comparar Eiximenis també amb autors coetanis i posteriors, sigui per raons de paral·lelismes en la temàtica, la tècnica literària o d'estil (el francès Gerson, fra Luis de Granada), sigui per trobar influències directes. Ja és comprovat que el cardenal Cisneros va usar àmpliament com a font de l'*Exercitatorio el Tractat de contemplació* de la *Scala Dei* (veg. nota 13), i preveiem encara altres sorpreses semblants. S'imposen comparacions amb sant Vicent Ferrer,³³ Joan Eixemenó, Joan Pasqual, Francesc de Pertusa, Pere Pasqual, i amb tants altres autors valencians, catalans i castellans (també els anònims!)³⁴ dels segles xv i xvi.³⁵

Ací solament podem donar dos exemples, per mostrar l'interès d'una comparació detallada amb Bernat Metge i amb Antoni Canals (a part el plagí indicat en la nota 17). Els següents extrets no volen provar cap influència directa, sinó solament cridar l'atenció:

«No és menor cosa que el pintar de les dones lo raure que els hòmens fan fer de llur barba fort sovent (...) De la superfluitat de l'anrear e del lligar de les dones no ha culpa altra persona sinó [els hòmens], qui casun jorn troben guises novelles, deshonestes e sumptuoses. Adés van tan llargs que no els veu hom los peus; adés tan curts que mostren les vergonyes. Adés escomben les carreres ab les mànegues; adés les porten trosades a mig braços; adés les fan tan estretes que par que vullen garrotar; adés les fan tan amples que par que porten a cascuna part un mantó. Adés porten los cabells plans, adés rulls; adés rossos, adés negres (...) Adés porten polaines llargues, adés curtes; adés porten les sabates sobre les calces, adés dejús (...) E açò que no els és menor vergonya, van ab alcançadors brodades e perfumades, així com si eren donzelles» (B. Metge, *Lo somni*, llibre 4).³⁶

«Altres persones són —especialment dones— qui fan esguards atrac-

32. RUBIÓ, *Documents*, I, p. XXI.

33. VEGU R. CHABÁS, *Estudio sobre los sermones valencianos de san Vicente Ferrer...*, 6. *Insectiva contra las mujeres*, «RABM», 3 (1903), 291-293.

34. Sorprenen el que semblen ecos en el *Sermó del bisbe*, editat a «Recull de textos catalans antics», 3 (Barcelona 1910), p. 31: «Més despenen en blanquet / qu'ells no guayen: / Los mesquins de marits s'afanyen / que puxen viura; / E ellas volen trufar e riure...», etc. La desautorització de l'excusa femenina que tot això ho fan per plaure als seus marits més que les altres dones, es troba en tots aquests textos.

35. Serà útil J. RODRÍGUEZ, *Autores espirituales de la edad media*, «Repertorio de historia de las ciencias eclesiásticas en España», 1 (Salamanca 1967), ps. 175-351 (ps. 261-269, Eiximenis). Sobre la influència del *Dotze* en el *Tirant lo Blanc*, veg. M. DE RIQUER, *L'art militar al Tirant lo Blanc*, «In memoriam Carles Ribas» (Barcelona 1973), ps. 325-38. Comp. D. VIERA, *La obra de F. E. en los siglos XV al XVII*, «AIA», 39 (1979), 23-32, i l'estudi a «Hispanófila», 57 (1976).

36. Ed. Lola BANA (Barcelona 1975), p. 241; ed. M. DE RIQUER (Barcelona 1959), p. 354. Cal notar que Metge ataca els homes per defensar les dones, ridiculitzades en el llibre precedent per Tirésias (Boccaccio); vegu ed. cit. p. 212 ss., resp. ps. 286 i ss.

tius e provocatius a mala cobegança, sol per fer cobejar e paguejar ("peguesar" = "fer rucades") los hòmens foylls. Altres que faran los dits esguarts per inflamar algun hom a mal cativar-lo en la sua amor. Altres dones se ornen lo cors molt preciosament. Altres pïnsen les celles; altres se pinten la cara; altres se perfumen; altres fan gran mostra de pits; altres se alcohollen los uylls; altres ornen lo cap molt excessivament a formes e guises novelles null temps experimentades. Altres se perfumen de odors molt provocatives. Altres fan gests qui són massa diaboluts...» (A. Canals, *Confessionari*, cap. 6, inèdit; ms. dels jesuïtes de Sant Cugat, microfilm a la Bibl. de Cat.).

Estudiar plegats Eiximenis, Metge i Canals permetrà aprofundir també la vella discussió sobre el «medievalisme» del primer i l'«humanisme» dels altres.³⁷ No es tracta de comptar les respectives citacions d'autors greco-romans; més aviat s'haurà de veure on podem notar una influència estètica de l'antiguitat, una nova perspectiva històrica, una admiració pels clàssics.³⁸ Eiximenis també els havia llegit, però ell en feia ús com hom pren pedres d'una construcció dilapidada —sens voler saber com era aquest edifici en els seus bons temps— per construir una casa nova. Però no cal interpretar el medievalisme del nostre franciscà com a prova d'un caràcter retrògrad i reaccionari. El professor Monfrin, editor de l'inventari del 1409 (veg. nota 16), qualifica de *à jour* la seva biblioteca, col·lecció d'un teòleg professional. A més, les seves obres donen prou indicis del seu interès en l'actualitat i del seu activisme religiós, social i polític. Fins i tot, comparat amb certs aspectes de la cultura castellana contemporània, Eiximenis es mostra més avançat; en insistir, per exemple, que les dones aprenguin a llegir i a escriure (però no «letres amoroses»), p. 449, i repeticions, i en els avantatges comercials i humans del cosmopolitisme.³⁹ Segurament devia estar al dia quant a la producció literària catalana del seu temps, original o traduïda.⁴⁰ El seu bon coneixement del llatí queda fora de dubte, i fins i tot podem observar en alguns llocs un evident gust seu per la filologia, interès que

37. Bibliografia en PELÁEZ, *La sociedad civil*, cit. n. 10, p. 220, n. 85 i 86; i F. ELIAS DE TEJADA, *Historia*, cit. n. 18, ps. 108 i ss.

38. Resulta força instructiva la llista de llibres que el vell Eiximenis estableix en el *Pastoral*, parlant dels clergues dolents: «*Numquam student Bibliam, sed Hystorias Troianas, vel Romanas; vel forte librum risus, sicut est Facetus, vel liber dictus De vulpe et lupo, vel Hyropus. Librum autè, De viciis et virtutibus, nec de officio divino —ut Rationale, vel Johannem Belet, vel simile— numquam vident*» (ed. Barcelona 1495, f. III).

39. J. A. MARAVATA CASANOVA, *Franciscanismo, burguesia y mentalidad precapitalista: La obra de Francesc Eiximenis*, «Vuitè Congrés d'Hist. de la Corona d'Aragó», 2 (València 1969), ps. 291 i 298.

40. Igual que coneixia llibres estrangers importats recentment. En els caps. 397 i 398 del *Dotzè*, escrits cap al 1386, tradueix literalment els capítols 1.120 a 122 del *Tresor* de Brunetto Latini, enciclopèdia francesa enviada a la cort reial catalana pels seus parents del Nord no més de tres anys abans. Vegeu la meua contribució a l'homenatge a J. M. de Casacuberta, «Est. de llengua i lit. cat.», 1.

el va dur, per exemple, a citar en l'original llatí un passatge tan difícil com el següent, encara que incompreensible per a les «persones simples e legues e sens grans lletres» (pròleg del *Primer*) per a qui escrivia:

«Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus occulorum ibant et plaudebant ambulanti et in pedibus suis composito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum et lunulas et torques et monilia et armillas et mitras et discriminalia et periscelidas et murenulas, et olfatoria, [et inanes] et anulos et gemmas in fronte pendentes et mutatoria et palliola et lintheamina et acus et specula et sindones et vittas et tberistra. Et erit pro suavi odore fetor et pro zona funiculus et pro crispanti crine calvitium et pro fascia pectorali cilicium...» (p. 89; Isaïes 3:16-26).⁴¹

Però tot això encara no fa d'Eiximenis un humanista. Diguem que ell era un home del «Renaixement del segle XII», recordant que no tot en l'humanisme i el Renaixement italià fou «progrés». L'admiració pels clàssics va posar un fre a l'esponentat literària de molts autors, i l'ús d'un llatí refinat separà una vegada més l'*élite* docta del gran públic. La gran força perdurable dels llibres del nostre menoret prové de la seva independència de corrents literaris, del fet d'ésser l'expressió ingènua de la seva pròpia manera d'ésser, del seu cristianisme i paternalisme, caritat seràfica, sentit de justícia i de la rectitud moral. Fins i tot l'astrologia li servia per millor explicar el món als seus conciutadans. Els homes de València, diu, són «ardits, abrivats e fort aptes a armes (...) com en lo planeta senyorejant al signe de aquesta ciutat, que és apellat Scorpius, sia Mars» (*Regiment de la cosa pública*, ed. «ENC», p. 31), mentre que per a Alfonso Proenza, per exemple, «humanista» que òbviamet coneixia aquest passatge, es torna joc literari, amancament, cursileria: «*Es Escorpión el ascendente de Valencia, casa de Marte, con oposición a Tauro y casa de Venus (...); por lo qual nacen las mugeres graciosas (haciendo) a los hombres no menos guerra que Marte*» (*Oratio luculenta de laudibus Valentiae*, de 1505; cit. IVARS 25, p. 311).

Les fonts de Lo llibre de les dones

La qüestió de les fonts d'Eiximenis ha preocupat els crítics literaris des que, ja en 1788, Nicolás Antonio havia presentat una llista de set dotzenes de

41. Eiximenis no tradueix aquest passatge —òbvia font d'inspiració i model estilístic dels extractes citats amunt— sinó «sumàriament». Afegix que Isaïes ofereix encara molta més material, «emperò basta ço que dit he, que enug-me tant parlar d'aquesta matèria».

referències bibliogràfiques en el *Dotzè* on va trobar qualcòm a criticar.⁴² Aquesta llista acusatòria ens daria lloc a molts comentaris —¿com pot preguntar-se, per exemple, si Eiximenis es referí amb el *Theophrastus* del cap. 110 al merge famós *Paracelsus*, nascut en 1493?—, però no creiem que aquesta fos la millor línia de defensa.⁴³ Ja aviat hom atenuava el sever judici divulgat per la *Bibliotheca Vetus* fent remarcar que el polígraf català citava de memòria, de segona si no de tercera mà, que s'equivocava en atribuir textos anònims o acèfals o trets d'antologies, etc. En una paraula, hom demanava comprensió per a una època amb menys rigor científic que la nostra.

Llegint, però, detingudament les obres d'Eiximenis, trobem moltes proves d'una mentalitat força meticulosa; no solament quant a l'estructura ben planificada de cada obra, amb referències exactes internes o a altres volums, sinó també quant a al·lusions precises a les fonts d'on es treu la informació. En el cap. 60 del *Primer del Crestià*, per exemple, l'autor fa referència al «*Libre de mundo* d'Aristòtil», afegint-hi que «no és aquell qui s'apella *De celo et mundo*» i que «no és en Catalunya, ne lo y havem per familiar; trobar l'as, emperò, en les universitats de París e de Anglaterra» (IVARS 19, p. 366). En la *Vita Christi* indica com a font d'una contalla «un libre de la infància de Jesús que es troba en lo monestir de monjos negres; e si el vols, trobar l'has en lo monestir que és dit de Sant Martí e és en lo mont Canigó».⁴⁴ Fins i tot acostuma a indicar que va aprendre certes coses per via oral, usant expressions com les següents: «Yo fuy informat, de cert, una vegada a París, per un notable religiós, de què (...);»⁴⁵ «aquesta doctrina se tractava en l'Estudi de Exònia en lo temps que aní là per estudiar;»⁴⁶ i «segons que he entès en Avinyó...» (ací, p. 435); etcètera.

42. N. ANTONIO, *Bibliotheca hispana vetus*, 2 (Madrid 1788), ps. 179-183.

43. Sigui'ns permesa una sola nota respecte a les referències a cert Agèl·liu. Ja N. Antonio s'estranyà de les al·lusions al «*magnus philosophus Agellius in suo Informatorio*» segons diu Eiximenis en els cap. 143 i 111 del *Dotzè del Crestià*, observant que aquest autor «*nullam in Noctibus suis Atticis (quod unicum eius opus noscitur) civitatis distinctionem, unde laudatur, nobis reliquerit*» (p. 182, g; comp. MARTÍ en «*Est. Franc.*», 46, 1934, p. 88, nota, i IVARS 5, p. 334). No hi ha dubte: amb Agèl·li l'edat mitjana es referia comunament al compilador romà Aulus Gèlli (veg. M. SCHANZ, *Geschichte der römischen Literatur*, 3, «*Handbuch der klass. Altertumswiss.*» VIII.3, Munic 1907, p. 189), però les citacions que fa Eiximenis de l'*Informatorium* (*Dotzè*, cap. 69), o del tercer volum *De moribus* (*Dotzè*, cap. 473; transcr. inèd. J. WEBSTER, p. 61), o bé del tractat *De amore* (ací cap. 75; al cap. 29 dona quartetes d'aquest poeta!), evidentment no poden referir-se a l'autor de les *Noctes atticæ*. Però, de qui es tracta?

44. Cit. J. TORRES I BAIGS, *La tradició catalana*, «*Obres completes*», 7 (Barcelona 1935), p. 92 (cf. p. 99); també M. de MONTOLIU, *Eiximenis, Turmeda i l'inici de l'humanisme a Catalunya* (Barcelona 1959), p. 35.

45. A. BULEBNA, ed., *Tractat de luxúria; capitols tretz de lo Terç* (Barcelona 1906), p. 11.

46. *Vita Christi*, transcr. inèd. d'A. HAUF. La traducció castellana continua: «*la qual puja un famoso doctor llamado Ulcerado, monje negro*» (cit. A. LÓPEZ, «*ALÁ*», 2, 1914, p. 230). El valor de tals afegiments en les antigues edicions és molt dubtós; un exemple en aquest llibre, p. 377.5.

Les fonts, doncs, a què fa al·lusió Eiximenis s'han de prendre seriosament. No tan seriosament, però, com per ja no veure la seva ironia en «citar» cert *Prosaicus, poeta*, per exemple, i la seva mestria narrativa a fer parlar Hèrcules en persona,⁴⁷ o el mateix Lancelot,⁴⁸ o altres famosos personatges del passat sobre els quals ha llegit en algun llibre de ficció, ni històric ni «escrits». Ací ens trobem amb una tècnica literària. Eiximenis no inventava fonts, sinó idees i anècdotes; dient-se: si Ulisses o Rotllan o el gran soldà Saladí, etc., hagués escrit un llibre, això és el que hauria dit sobre aquest tema.

El nostre autor no tractava altivament les seves fonts. Com a bon investigador ens informa, per exemple, en la *Vita Christi* que: «*Paresce-me que Ynnocencio en el libro De miseria humana, cap. 2, dize que..., empero el dicho capítulo se falla en pocos libros del dicho volumen*» (trad. cast. ed. 1496; cit. LÓPEZ; veg. n. 46). En el cap. 68 d'aquest llibre (p. 109) veiem com creia necessari defensar-se de no haver posat, d'acord amb «els doctors» que segueix, com a tercer bé del matrimoni l'ésser un *bonum sacramenti*, dient que «aytant se val posar el primer o derrer, pus que tots los posem». Aquesta temptació de facilitar-se les recerques amb la conclusió: ¿què importa qui ho ha dit, si és ben dit, apropiat, útil i veritat?, haurà, potser, conduït a alguns lluciferets bibliogràfics.⁴⁹ Eiximenis estava convençut que ja tot s'havia dit abans. Ell se veia com a simple compilador i abreujador, indicant que tot el que diu en *Lo libre de les dones* no és sinó «segons que la santa Scriptura e ls santa doctors e philososfs han parlat, e segons que continua experiència nos ensenya» (p. 7).

Allusions a aquestes tres «fonts» majors —la Bíblia, la literatura secundària i observacions personals— són força freqüents en *Lo libre de les dones*: «*Ensenya'ns seny e rahó, experiència e Scriptura*» (p. 84), «*u proven infínides històries dels passats e nostres experiències cotidianes*» (p. 135), «*longa costuma, e dits de sants, e bona rahó nos ensenya*» (p. 337; cf. p. 320, p. 108), etc. El nostre autor, després de tants anys de lectures, de tants viatges, cursos universitaris, discussions (vegeu la *Doctrina compendiosa!*), observacions i reflexions, no tenia sinó l'*embarras du choix* al moment d'escollir informacions sobre cert tema. En moltes ocasions, i sempre amb tota sinceritat, hauria pogut repetir

47. *Dotzè*, cap. 24, veg. NORBERT D'ORDAL, *El príncep segons Eiximenis*, «*Miscel. Patrot.*» (Barcelona 1931), p. 328; comp. LI. NICOLAU D'OLWER, *Assaigs i notes de literatura catalana*, «*Paisatges de la nostra història*» (Barcelona 1929), p. 170.

48. *Dotzè*, caps. 213 i ss., veg. IVARS 24, p. 351.

49. Vegeu el pròleg del *Primer del Crestià*: «*Que no sia necessari de tots temps allegar los actors o aquells qui dien les coses que hom allega xaf parlant o acrivent, apat ho per tant car nós veem que los sancts passats en lurs llibres qui'ns han deixats no havien cura de allegacions ne de tocacions, ne anomenaven tostemps aquells qui allegaven, sinó en paraules comunes, dient axí: diu lo savi, o lo profeta o la Scriptura diu açò; car veyen que aytales allegacions o tocacions o exposicions que segueixen de punt a punt la letra, més són curiositats trobades per los novells actors, que no són a profit ne a informació d'aquells a qui preycaven o adoctrinaven*» (cit. RRAELIAS, *Bibliografia*, cit. n. 24, p. 206, i IVARS, *Franciscanisme*, cit. n. 11, p. 421, n. 2; comp. n. 24).

el que en diu en parlar de la vida modèlica d'Eva: «no-u poria scriure ne dir ço que n'è hoit, ligit e entès per diverses vies!» (p. 25). Aquesta riquesa d'idees d'Eiximenis va fer possible la seva independència de llibres presos com a models a imitar o a plagiar,⁵⁰ i li permeté escriure centenars de planes com d'una tirada, amb una admirable coherència estilística.

Sembla que el sistema d'estudis d'Eiximenis consistia a resumir el que llegia en un nombre reduït d'idees fonamentals. Vegeu, per exemple, en aquest volum els cap. 363 i següents: «Lo sant abat Efreu, en lo seu tractat *De contemplació* (...) posa aquí, en suma, quatre punts»; quant al primer aporta set raons, quant al segon (cap. 364) altres set raons, quant al tercer (cap. 366) fa deu paràgrafs, i el quart punt (cap. 369) es reparteix en set parts. Semblantment es presenten al cap. 142 onze ensenyaments (¿deu, més un d'Eiximenis?) trets d'un sermó de Crisòstom; als cap. 151 a 156, els set mals que engendren els plaers malvats, segons Orígenes; al cap. 380, deu regles de l'abat Moisès; al cap. 176, deu senyals per saber si hom té ver amor a Déu, segons «los sants», a què s'afegeixen altres deu que «posen los grans doctors». Creiem que, bàsicament, els quaderns de notes d'Eiximenis consistien en aquests sumaris sistematitzats de les seves lectures. Després, en traslladar-los a una obra seva, amb les necessàries amplifcacions,⁵¹ no va resistir sempre la temptació d'intercalar alguna idea seva —dintre de la línia del raonament de l'original, és clar. No és fàcil distingir les interpolacions del nostre autor dintre del resum de la seva font, encara que hi al·ludeixi ben sovint; com, per exemple, al cap. 11 d'aquest llibre: «Diu Ciprianus en la letra que tramès *ad Filibertum* que (...) ço diu (...) ço diu (...) ço diu (...) Item, so diu aquest (...) Item, ço diu (...) Per tal diu que dix lo Eclesiàstic, cap. 42 (...) Item diu que (...) e per tal diu que (...) Item, so diu (...) E diu que (...) Item, ço diu (...) ço diu (...) so diu (...) E per tal dona consell aci que (...) E per rahó d'açò diu (...) Item, diu aquest metex doctor en la dita epístola (...) diu aquest doctor (...) ço diu aquest (...) diu aquest (e ach-ho de sant Ambròs) (...) E per tal diu que (...) Dona eximpli de (...) e diu que (...) Car diu (...) e prove-u per tant car diu que (...) Diu aquest (...) diu aquest (...)»

Aquesta anàlisi d'un capítol sencer mostra també clarament el fenomen de citacions indirectes.⁵² La referència a l'*Eclesiàstic* 42:14 ja es trobava en la letra

50. *Lo libre de les dones*, en el que té de catecisme, òbviament no podia aspirar a molta originalitat literària. Resalta, no menys, la seva frescor en comparacions amb textos didàctics contemporanis semblants. Vegeu, p. ex., el *Speculum christiani* de l'anglès, ed. G. HOLMSTEDT, «EETS», 182 (Londres 1933), i els textos francesos descrits en Ch. LANGLOIS, *La vie en France au moyen-âge*, 4: *La vie spirituelle* (Paris 1928).

51. Permetent-se canvis «estilístics» respecte a l'original, posant plural en lloc de singular, etc., o canviant l'ordre de presentació; tot això d'acord amb el mètode exposat en el pròleg del *Primer del Crestià*, on fa seu el consell de sant Jeroni: *arogo non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferre* (veg. RIBELLES, *Bibliografia*, cit. n. 24, ps. 200 i ss.).

52. Per a més exemples de citacions de segona mà veg. IVARS 20 i 24, ps. 221 i 357;

de Ciprià. Però el comentari bíblic de Lactanci que se cita en la frase següent, ¿fou adduït també ja per Ciprià, o prové d'Eiximenis? ¿I de qui és la referència parentètica a sant Ambròs? Més endavant és evidentment el nostre autor qui afegeix una opinió d'«alscuns filosofans» —enteneu, en aquest cas, «alguns llestos»—, i després tot el paràgraf tret del *Fabulari*. També és d'ell la citació vaga dels «sants» cap al final, i la doble conclusió: «Per totes aquestes coses appar que (...) Per les quals coses appar que (...)»

Una sèrie de consells, amonestacions, remeis, etc., sobretot si no van numerats i s'atribueixen vagament a «doctors» o «sants», pot representar l'aplec d'idees tretes durant molts anys de lectures de diversos autors. També és probable que Eiximenis conegués la tècnica heurística de símbols marginals temàtics⁵³ i que posseís taules o repertoris bíblica i patristics, amb concordances i índexs, *summae* i enciclopèdies alfabètiques, i altres ajudes dels predicadors i escriptors moralistes medievals. Directament o indirecta és de tals obres que provenen les llistes d'educadors famosos (p. 62), de ciutats destruïdes a causa de dones (p. 90), d'exemples de l'efecte de l'enveja (p. 347), de noms metafòrics per «mala llengua» (p. 387), de posicions durant l'oració (p. 536), etc. No ens hem d'imaginar, doncs, que Eiximenis redactés els seus tractats envoltat de piles de manuscrits i còdexs vells. Qui esperés trobar en l'inventari de la seva biblioteca de 1409 (veg. nota 16) tot el centenar d'autors mencionats en *Lo libre de les dones*, es veuria ben decebut. No hi són, com tampoc no hi havia llibres en vulgar, ni de literatura (en el sentit modern del mot) —ni sant Agustí, ni sant Bonaventura!—, però sí una quarantena de comentaris sobre les *Sentències* de Petrus Comestor i tota una sèrie de glosses sobre les *Decretals*, més altres compilacions deixrades de banda pels historiadors de la literatura com a «jurídiques», encara que fonts d'innombrables citacions indirectes d'autors clàssics i patristics. Probablement Eiximenis feia un ampli ús de les biblioteques monacals i reials; però, com mostra precisament un passatge de *Lo libre de les dones*, considerava contrari al vot franciscà de pobresa «apropiar-se e haver molts llibres» (p. 439; comp. p. 428) —com d'altra banda li semblava poc cristià no prestar a altri un bon text (p. 440)! Ell, doncs, no en feia col·lecció. Escrivia amb pocs llibres al costat, i sense interrompre moltes vegades el curs de la ploma per verificar alguna al·lusió.

Els índexs de citacions a l'apèndix d'aquest volum no seran, doncs, el lloc adequat per fer-se una idea acurada del mètode de treball d'Eiximenis. No

o aci p. 35, on Eiximenis insisteix que la citació i el comentari de l'*Eclesiàstic* 7:26 és de sant Jeroni.

53. Tècnica practicada precisament pels doctors d'Oxford, Joan de Galles i Robert Grosseteste. Aquest anorà els sants pares amb uns quatre-cents signes topicals; veg. R. W. HUNT, *Robert Grosseteste, Scholar and Bishop*, ed. D. A. Callus (Oxford 1955), ps. 123 i ss.

s'hi distingeixen citacions de primera i de segona, o tercera, mà; moltes fonts, sobretot certes «obres de consulta», ni s'anomenen, i òbviament no es pot jutjar la importància d'algun autor pel nombre de citacions. Aquests apèndixs ni poden ni volen prendre el lloc de notes al text —que també haurien d'identificar les fonts orals!— i solament recopilen el que diu Eiximenis, sense comprovar les citacions i atribucions (excepte per a la Bíblia).

La Bíblia fou el text que més freqüentment servia de font per a *Lo libre de les dones*. Hi comptem unes 265 referències a l'Antic Testament, més de dos centenars al Nou Testament, i més de 180 al·lusions vagues com «diu la Bíblia» (50), o bé «diu la Scriptura» o «escrit és» (12), o bé «diu Jesucrist» (65) o «el Salvador» (33). Prop de cent citacions són en llatí, i 230 duen una referència precisa al capítol.⁵⁴ Destaca la importància dels llibres de David i Salomó: Els *Salms*, Eiximenis els citava 46 vegades (27 vegades en llatí), i del llibre dels *Proverbis*, que creia tot escrit per Salomó, treu 49 citacions, amb 35 referències al capítol. També atribueix a Salomó algunes idees de l'*Eclesiàstès* (9) i de l'*Eclesiàstic* (67 al·lusions, amb 37 referències al capítol). Els llibres *Gènesi* (26), *Saviessa* (21), *Tobias* (16), *Deuteronomi*, *Job*, *Isàies* (els tres, 15) i *Jeremies* (13), segueixen quant al nombre de citacions. Els quatre llibres dels *Reis* se citen 21 vegades.

Quant al Nou Testament (235 citacions) es nota la preeminència de l'evangeli de sant Mateu (117), freqüentment citat amb referència al capítol (37). També és òbvia la gran importància de les lletres de sant Pau, l'Apòstol per antonomàsia, exemple i guia del nostre menoret (100 al·lusions).

En l'apèndix final sobre citacions no bíbliques no separem autors grecs i llatins, ni autors clàssics, postclàssics i medievals. Tals distincions modernes no tindrien sentit per a Eiximenis, que, per exemple, no hauria considerat Efrém com a autor grec, o les citacions del Pseudo-Boeci com a apòcrifes medievals. Ací, però, farem les següents observacions: Avicenna és l'única autoritat àrab citada («un poc de vi no fa dany»). D'escriptors pagans es mencionen Hermes Trismegist, Aristòtil (7 citacions), i cert filòsof Misael; de poetes llatins, Ovidi, Horaci, Virgili, Juvenal i Quintilià, més el gramàtic Priscia. De Trogu Pompeu Eiximenis cita una *Art de amar* (!), de Lucà un *Tractat de pendre muller* (!), i de Terenci i de Sallusti (tractat de poeta!) addueix opinions sobre filles. A «Tullí» (Ciceró) fa nou referències, a Macrobi dues, i a Valeri Màxim quatre. Fins ací, doncs, 17 autors i 45 citacions.

Entre els autors cristians destaca en primer lloc, com era d'esperar, sant Agustí, representat amb onze obres i 83 citacions. 61 referències, però, són vagues, i probablement de segona mà. En segon lloc trobem el papa Gregori

54. No sempre exacta, potser per culpa dels copistes. Vegen a l'índex les discrepàncies entre xifres romanes i aràbigues. Són més greus els errors d'atribució, com p. ex. la de LLUC 13:3 a «Joan» (p. 320.4), la de LLUC 18:14 a «Mateu X» (p. 489.2), etc.

(homilies i els Diàlegs) amb 57 citacions. Segueixen sant Jeroni amb 53 i sant Bernat amb 48 referències (molt difícils de trobar). De sant Crisòstom —en un lloc anomenat «Bocha d'Or» i considerat autor d'un *Sermó de la prudència serpentina*— tenim 34 citacions; de sant Ambrós 29. Finalment cal mencionar Sèneca amb 24, Orígenes amb 19 (6 en llatí), l'abat Efrém amb 17, i l'altre famós contemplatiu, l'abat Isaac, amb 13 citacions. A aquests deu autors Eiximenis fa 377 referències.

Un altre únic autor compta amb més de deu citacions, el «famos doctor Polieratus», és a dir, el llibre *Polieraticus* de Joan de Salisbury (*Carnotensis*). Tots els altres en tenen menys, amb un total de 83 citacions. Atenció a l'*Oracionari* d'Anselm, les glosses d'Aimó, el *Correctori* de Basili, els sermons de Beda, les *Institucions* de Joan Cassià, les obres del Pseudo-Dionís, Cesari, Fulgenci, sant Francesc, Hug el Contemplatiu, l'abat Moisès, a més de les *Sentències* de Petrus Comestor i de Damascò, el *De arca mistica* de Ricard de Sant Víctor, cartes d'Orosi, sermons del papa Lleó i del bisbe de Lincoln, Robert Grosseteste. Indirectament, a través dels *Verba seniorum* o de les *Vitae patrum*, Eiximenis coneixia els sants abats Agató, Antoni d'Alexandria, Arseni, Ciprià, Lotari, Macari, Moisès, Simeó i Hilari.

D'altres autors anònims cal mencionar el *Fabulari*, el *Flos sanctorum* o altres vides de sants (46 citacions). Després també les col·leccions de lleis canòniques i civils (37); fonts molt importants per les citacions de segona i tercera mà d'autors antics, les històries anomenades africana, teutònica i oriental (28), i finalment el gran nombre d'idees atribuïdes simplement a algun poeta, savi, pare, sant, filòsof o doctor (56 referències).

En total, doncs, trobem anomenats en *Lo libre de les dones* uns cent vint autors, amb mil cinc-cents citacions.

Manuscrits, traduccions i edicions

Vist que ni F. Naccarato ni el qui escriu aquestes ratlles no han estudiat tots els textos que ens transmeten *Lo libre de les dones*, sencer o en part, hem de limitar-nos en el que seguix a resumir les dades conegudes ja des de les monografies de Massó-Torrents (referències amb lletres) i dels pares Martí (números) i Ivars.⁵⁵ Ens aturarem tan sols pel que fa als manuscrits A, B i Cb (el fragment de Collbató) i l'incunable I, de 1495, textos usats per aquesta edició. Tenint en compte la indiscutible excel·lència del ms. A, no cal lamentar que l'aparat crític no reculli sistemàticament les variants dels altres manuscrits. El *stemma codicum* de *Lo libre de les dones* i dels textos que se'n deriven (*Scala Dei*, *Confessional*, etc.) resta encara per fer.

55. Veg. nota 1; a més, IVARS, *Franciscanisme*, cit. n. 11, ps. 423-432, i D. VILRA, *Incunables i llibres rars del P. Francesc Eiximenis...*, «Est. Franc.», 80 (1979), 43-65.

A (68): Chantilly, Institut de França, ms. 534, de 1427. Còpia fidel feta a Perpinyà —com ho proven els nombrosos rossellonismes—⁵⁶ probablement sobre l'original d'Eximendis mateix. Cap al 1463 la va adquirir Jaume d'Armañac, lloctinent del rei de França al Rosselló, i la destinà a la biblioteca del seu castell de Castres. Va canviar de possessor de nou en 1477, i dues vegades més, abans d'aparèixer en l'inventari del 1523 de la biblioteca del conestable de Borbó a Moulins, amb el títol de *Livre des vices et des vertus*.⁵⁷ D'allà va passar a mans del Gran Condé, i finalment a Enric d'Orleans, duc d'Aumale, autor del catàleg del castell de Chantilly.⁵⁸

B (62): Barcelona, Biblioteca Universitària,⁵⁹ ms. 79, de 1435. Còpia feta per un peülisser, conservada en temps del pare Villanueva en el convent de Santa Caterina, dels dominics.⁶⁰

Cb: Fragment de dos folis de paper, trobats a Colbató en 1960 per Joan Rogent. Sembla que aquests folis, d'una mà de la primera meitat del segle xv, formaven el plec exterior d'un quèrn. El primer comença en el cap. 261 (ací p. 383) i el segon en el cap. 272 (p. 395). El copista era sens dubte rossellonès, treballant sobre un text força emparentat amb el ms. A.⁶¹

C (69): París, Biblioteca Nacional, ms. esp. 57. Còpia tan sols de la *quinta part* (de dones religioses), acabada a Mallorca el 29 de desembre de 1438, per encàrrec d'un mercader.

F (66): Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 1.984; acabat a Barcelona a l'inici de 1478 per un copista de Menorca.

G (63): Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 461, del segle xv. Al lloc i en el primer full de guarda, en lletra del segle XVIII: *Llibre de les virtuts y vices de las donas*.

H (65): Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 1.797; del segle xv.⁶²

56. F. NACCARATO, seguint les indicacions del professor Coromines, transcriu a la introducció de la seva tesi de doctorat la següent llista de rossellonismes del ms. A (entre parèntesis la forma de l'incunabile I): *dillús* (el boldró *-us* abreujat; I *dilluns*), *seguey-se* (segueix-se), *leyr* (lex), *meteyr* (metex), *for* (jorn), *possesques* (posseschen), *veg-me* (veig-me), *quay* (quaix), *deastre* (desastre), *provesit* (provehit), *saubes* (sabes), *vesent* (vahent), *destru* (destruex), *preents* (prescut), *ges* (gens), *ligim* (legim), *caytiva* (cariva), *compayés* (companyons), *causes* (coses), etc.

57. Considerariem equivocada aquesta identificació si no fos idèntica amb el que es llegeix en el lloc de la relligadura, del segle XVIII; comp. descripció del ms. G.

58. HENRY D'ORLÉANS, *Chantilly. Le cabinet des livres. Manuscrits*, I (París 1900), ps. 133-138. Totes aquestes informacions totes de MASSÓ-TORRENTS, ps. 638 i 6.

59. Vegeu P. MIQUEL ROSELL, *Inventario general de manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona*, I (Madrid 1958), ms. 79.

60. El ms. B —d'una branca de l'arbre genealògic dels manuscrits de *Lo libre de les dones* meua bona, sembla, però més divulgada que el ms. A— fou consultat per NACCARATO en els casos on A i l'edició I presentaven alguna dificultat.

61. Informacions de NACCARATO, qui, a més, indica els següents rossellonismes en Cb (entre parèntesis les formes del ms. A): *coneyr*-*meteyr*-*parieyr* (conex-mateix-partex), *leyr* (fet), *poxyra* (poria), *odorà* (odorar), *ten* (té), *damoni* (dammunt), *notre* (noure), *soviay* (sovia), *aveiz* (avets), etc.

62. Vegeu IVARS, «AlA», 36 (1933), 274, n. 2.

J (64): Barcelona, Biblioteca del Col·legi de Sant Ignasi, dels pares jesuïtes de Sarrià, ms. 260, del segle xv. Còpia («bastant corrupta», segons el pare Martí) desapareguda en 1932.

Angels A.2 (67): Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 4.030, folis 226 a 251; transcripció no datada dels caps. 378-395 (el final, sense epíleg), a continuació d'un *Llibre dels àngels* acabat de copiar en 1398.⁶³

Recordem una vegada més que de *Lo libre de les dones* se'n van treure còpies parcials. De moment coneixem la *Scala Dei*, amb els caps. 319 a 380, el *Confessional*, amb els caps. 321 a 329, el *Cercapou* anònim, amb els caps. 384-395, i la *Scala de contemplació* d'Antoni Canals, amb els caps. 387-395 (veg. notes 13 i 17).

Quant a manuscrits perduts, Massó i Torrents (p. 639) obrí la llista amb quatre textos, als quals el pare Martí n'hi afegí dos (p. 430). J. M. Madurell trobà en antics inventaris un total de catorze mencions de *Lo libre de les dones*,⁶⁴ i E. Junyent⁶⁵ i G. Llompart⁶⁶ ens assenyalen còpies perdudes a Vic i a Mallorca. I aquestes no són encara totes les còpies de què tenim notícies. Creiem, doncs, poder-nos imaginar que d'aquesta obra de Francesc Eximendis en circulaven unes cinquanta còpies.

D'altra banda, del text de *Lo libre de les dones* imprès a Barcelona el 8 de maig de 1495 per l'alemany Joan Rosenbach, «a instància del discret Johan Bernat, notari e scrivà de la cort del reverend senyor bisbe de Barcelona», probablement se'n tiraren uns dos-cents exemplars.⁶⁷ A cent anys de l'original, no sorprèn que el text hagi sortit alterat, i en prou lloc deturpat. L'editor, sense pretensions de crític textual o literari, volia posar a la venda, ràpidament, un llibre de lectura fàcil i agradable. Els canvis ortogràfics i lexicals introduïts són

63. Primera identificació d'aquest *Tractadet devot* (títol de Massó-Torrents) pel pare A. IVARS, *El libre dels àngels de Fra Francesc Eximendis y algunas versiones castellanas*, «AlA», 19 (1923), 118.

64. J. M. MADURELL I MARIMON, *Manuscrits eximendis; petit repertori documental*, «Miscel. Martínes Ferrando» (Madrid 1968), ps. 291-313; documents núms. 21, 22, 25, 30, 32 a 35, 50, 60 i 62; sembla que els núms. 58, 59, 62 i 65 es refereixen a edicions. Vegeu també D. VIERA, *Manuscrits eximendis no catalogats per J. Massó Torrents*, «Est. Franc.», 80 (1979), 157-165.

65. E. JUNYENT, *Repertorio de noticias sobre manuscritos catalanes entresacadas de algunos inventarios de la Curia Fumada de Vich*, «AST», 16 (1943), 57-86; núms. 138 a 141 (núm. 120 *Lo libre de les monges*).

66. G. LLOMPART, *El libre català a la casa mallorquina (1350-1550)*, «AST», 48 (1975), 193-240, i 49-50 (1976-1977), 57-114.

67. Sobre aquest incunabile, de 280 folis, amb un gravat en el foli preliminar, vegeu M. AGUILÓ I FOSTER, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860* (Madrid 1923), núm. 435; C. HABBNER, *Bibliografía ibérica del siglo XV* (Hain-Leipzig 1903), núm. 706; F. VINDILL, *El arte tipográfico en España durante el siglo XV*, vol. I (Madrid 1945), ps. 169-171. J. M. MADURELL I MARIMON, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona* (Barcelona 1955), p. 209, publica un document que mostra com Rosenbach pagà un dèute de seiscents lliures amb exemplars d'aquesta edició de *Lo libre de les dones*.

els mateixos que podem observar en tantes altres edicions antigues de textos catalans medievals. Si *Lo libre de les dones* encara tenia lectors i influència en el segle XVI, era a través d'aquest venust incunable, i fou aquest text, i no els manuscrits, que consultaven els investigadors dels segles XIX i XX.⁶⁸

Potser l'edició de Rosenbach de 1495 no va ser la primera i única. A. del Arco addueix prou raons per convèncer-nos que Spindeler n'havia feta una altra, a Tarragona, ja en 1485, però no n'ha aparegut, encara, cap exemplar.⁶⁹

Tarragona, i potser precisament la suposada edició de 1485, tenia un gran paper en una traducció castellana de *Lo libre de les dones*. Segons hom explica en el pròleg de l'edició del *Carro de las donas* de 1542, fou allí que el papa Adrià VI, quan cap al 1522 «un secretario (...) natural de allí (...) que se llamaba Cisterel» li ensenyà una còpia d'aquest devot llibre, va suggerir a un fratre franciscà de Valladolid de preparar-ne una versió castellana.⁷⁰ Aquest traductor-adaptador (Alfons de Salvatierra?) es permetia grans llibertats amb l'original català. Observant que «la mayor parte del libro habla con los hombres», creia oportú afegir-hi tot un tractat sobre la mort, i d'altra banda ometé tots els capítols dedicats directament a persones religioses «porque en doctrina de casados no anduviere la de los religiosos». Com a una de les fonts per a les interpolacions va usar el *De institutione foeminae christianae* de l'altre gran educador valencià: Joan Lluís Vives.⁷¹

Però *Lo libre de les dones* ja era conegut a Castella ben abans d'aquesta adaptació de 1542. De tota manera, els set manuscrits que, segons el catàleg de Massó i Torrents, ens transmeten parts o tot el *Libro llamado de las donas*, potser en dues versions, encara no s'han estudiat gaire i resten inèdits.

La present edició de *Lo libre de les dones* és, fonamentalment, una transcripció rigorosament literal del ms. A. Molt rares vegades es donà la preferència a una lliçó de l'incunable I o del ms. B. L'aparat crític indica les variants no merament fonètiques d'aquests altres dos textos, excepte si es tracta d'obvis

68. M. AGUILO per al seu *Diccionari*; A. MORILL-FATIO per editar els caps. 24, 54, 56 i 93 en el seu *Rapport sur une mission philologique à Valence*, «Bibliothèque de l'École des Chartes», 46 (1885), 130-137, i per la seva contribució sobre *Katalanische Literatur en l'influent «Grundriss der romanischen Philologie»* de G. GROEBER, vol. II.2 (Estrasburg 1897), p. 98; etc.

69. A. del ARCO y MOLINERO, *La imprenta en Tarragona* (Tarragona 1916), ps. 68-77 i 204 i s. Creu que Spindeler va permetre al seu amic Rosenbach que reimprimís la xilografia inicial.

70. J. MESSIGUER FERNÁNDEZ, *El traductor del «Carro de las donas», de Francisco Eximénez, familiar y hidgrafo de Adriano VI*, «Hispania», 19 (1959), 230-250. D. VIERA va dedicar la seva tesi doctoral de la Universitat de Washington a aquesta traducció amplificada; veg. els seus estudis en «Est. Franc.», 75, 76 i 77 (1974, 1975 i 1976), ps. 145-161, cada; veg. els seus estudis en «Est. Franc.», 37 (1977), 249 i ss., i «Bol. de la Soc. Cast. de Cultura», 52 (1976), 227-234 i 54 (1978), 143-155, i «Rev. Val. de Fil.», 7 (1975), 291-306.

71. Julia FERRELLER-KELLY, *Vives and the «Carro de las donas»*, «Rev. Hisp.», 81.1 (1933), 330-344.

errors dels copistes. Se separen els mots, però es deixen consonants dobles inicials (*de ssa casa; a la ffi*). Es regularitza l'ús de la *i* i de la *j*, de la *u* i de la *v*, però es conserva l'ús de la *y* en híatus (*feya, deya* = faia, deia) i advertim també que no utilitzem ni la *y* amb dièresi ni la *y* accentuada. Al manuscrit, els numerals romans van precedits i seguits per punts volats. Es desenrotllen les abreviatures, també la de Jesucrist. L'abreviació *co* es transcriu *con*. No es canvia res en l'ús o l'absència de *u* darrera de *g* (*gera* = guerra; *seguons* = segons), *g* que en molts llocs cal llegir *j* (*aga* = aja; *pigor* = pijor). Es conserva com en el manuscrit les lletres *s*, *ss* i *ç*. També es manté l'ús del copista quant a *l* i *ll* (que grafem *ll* quan cal) i quant a *c* i *cb*. La puntuació del text, i la repartició en paràgrafs, no ha estat sempre fàcil, i queden alguns dubtes. Recomanem una lectura en veu alta, puix que així se sent millor el curs lògic del pensament de l'autor i el seu ritme oratori.

Frank Naccarato va començar a transcriure i a estudiar *Lo libre de les dones* cap al 1960 com a tesi de doctorat de la Universitat de Xicago.⁷² El seu professor i guia, Joan Coromines, impulsor d'aquest projecte, controlava rigorosament la seva transcripció. Guanyat el títol acadèmic, l'alumne va perdre aviat l'ànim de seguir amb estudis aiximenians, però el seu mestre, convençut del gran valor del seu treball, continuava cercant activament un editor per a aquesta edició. Gràcies a la intervenció del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona (el cap del qual, Dr. Antoni Comas, ha supervisat aquesta edició), Curial Edicions Catalanes ha pogut encarregar-se de la publicació.

Les primeres proves, rebudes quan l'aparat crític era ja compost i compaginat —massa tard, doncs, per permetre una revisió a fons—, foren llegides pel qui signa aquesta introducció, de qui, a més, provenen els apèndixs sobre les citacions bíbliques i altres (p. 581), l'índex temàtic (p. 594) i el Sumari final (p. 603). El glossari (p. 573 a 580) és degut a August Bover i Font, igualment pacient corrector de proves.

CURT WYTLIN
Saskatoon, Nadal del 1979

72. Vegeu *Doctoral Dissertations*, 10 (1965), 145.

Francesc Eiximenis
Lo libre de les dones

ABREVIATURES

ap.	<i>apud</i>
cast.	castellà
DCVB	Diccionari Català-Valencià-Balear
Dicc.	Diccionari
dim.	diminutiu
doc.	document
F.N.	Frank Naccarato
J.C.	Joan Coromines
ll.	llatí
Ms.	Manuscrit
ross.	rossellonès
veg.	vegü

En nom de nostre senyor Jesucrist.

Comença lo Libre vulgarment appellat de les Dones, ordenat e compilat per lo reverend mestre Francesch Eximenis, mestre en sacra theologia, de l'orde de Framenors, dirigit a la molt noble senyora dona Sanxa de Arenós, Comtessa de Prades.

Segueix lo preàmbol.¹

A la molt alta e molt honorable senyora mia, la senyora dona Sanxa Xcmèneg d'Arenós, Comtessa de Prades, lo seu humil servidor en Jesucrist, Senyor dels senyors, frare Francesch Eximenis, de l'orde dels Freres Menors, honor tostemps e deguda reverència en aquell metey sobreal e reverent Redemptor, qui dona per Ell creada e feta per sa gran dignació elcçi per mata.

Molt alta senyora, sab² la vostra altea que ha plagut a la vostra devoció de diverses vegades moure a mi que yo volgués ordonar algun devot tractat per a la vostra salut e per endreçament de vostra vida. Per què, senyora molt alta, volent satisfer al vostre bon desig, offerir a vós lo present, qui jatsia que ell no [via] com la vostra³ dignitat requer, emperò yo hi é fet segons la mia ignotància, per què, senyora, plàcia a vós que en los deffalliments que açí trobarets agats mi per escusat, e tot ço qui de bé hi contemplarets e y veurets, grayts a la font de tot bé Jesucrist, d'on és tot devallat.

Lo libre aquest, senyora molt reverent, és tot de dones, e tracta de lurs bonees, e vicis, e remeys d'aquells, segons que la santa Scriptura e ls sans doctors e philòsofs han parlat, ||^{2ra} segons que contínua experiència nos ensenya; e jatsia que d'aquesta matèria aien los damont dits tractat larguament, emperò aytant com he pogut e sabut, he compreses lurs dits en breu tractat⁴ per es-

1. I: AB omet el passatge introductori del preàmbul.
2. A: saps B: sembla I.
3. AB: no sta tal con la vostra I.
4. A: en brevitat BI.

quivar enug a aquells qui açí lligiran, car diu lo poeta que liçó curta és pus plaent e més profite, car menys agreuge lo ligit.

E devets açí entendre, molt honorable senyora, per mills a entendre tot lo procés d'aquest libre, que tot aquest libre és primerament partit en dues parts principals. La primera part tracta generalment d'açò qui a dones pertany. La segona part tracta d'elles, en spccial, segons cinch maneres d'elles; car alcunes són infantes, que vull compendre sots nom de dones; altres n'hi ha donzelles; altres, maridades; altres, víduhes; e altres, religioses. De les quals, segons les dites cinch diferències, trobarets daval cinch tracts ordonats a glòria de Déu principalment, e a lur profit.

CAPÍTOL PRIMER. *Que Jesucrist per glòria sua e eximpli nostre ha fetes pugar infantes e dones en la perfecció evangelical.*

Jesucrist, eternal Déu e incomutable principi de tota creatura, perfet redemptor de tota humana natura, per glorificar la altea de la sua virtut e potència no solament ha fetes pujar¹ alcuns hòmens en la evangelical perfecció e vida, ans encara a aquell matex grau e a tota spècia de virtut ha volgudes exaltar alcunes infantes e donzelles delicades e generoses, infels primerament e paguanes, mostrant a les sdevenidores que d'aquí avant que negú ni neguna no's pot escusar de viure justament e perfeta, pus que aquelles són pujades en tanta perfecció, a les quals² més que a totes altres contradeya e repugnava la vanitat del món en què eren posades e nades, més que a totes altres, e les empatxaven los grans delicaments de la carn en los quals ||³ eren nodrides de sa nativitat ençà, e les males companyies ab qui nodrien³ e perseveraven contínuament, e la gran joventut en què eren, e lo demoní, qui pus agudament e pus fort les temptava e les batayava que a les altres. Emperò totes aquestes coses elles venceren per lur gran virtut e bonea, e per la gran ajuda d'aquell sobiranament amable salvador Jesucrist que elegiren per spòs, lo qual los feya especial gràcia axí con a aquelles qui a Ell tot sol volien amar ab sobitana leyaltat, veritat e virtut, totes altres coses a açò contrastans per la sua amor rebujades.

CAPÍTOL II. *Con vergonya és dada a la dona axí con a natural e a principal raül e fonament de sa honestat.*

Primerament, denchs, notaràs açí que segons que diu sent Gregori, con lo Fill de Déu en tots temps aga generalment a tot hom e dona dada ley o manera⁴ de endreçament molts a bon viure, emperò en spccial, en la lig de gràcia en què

1] ¹ AB: no solament a fer pujar I.

² AB: pujades en tantes perfeccions als quals I.

³ A: ab quis nodrien I: ab les males companyies ques nodrien B.

2] ¹ AB: e manera I.

ara som, ha dats a les dones singulars maneres de ben viure e de tenir vida angelical en la terra.

Per què deus açí saber que nostre senyor Déu, après que ach l'om creat e la dona, ço és Adam e Eva en lo començament del món, per tal que entre endds no hagués² neguna viltat ne legea carnal, tantost provehí a cascú de matrimoni e féu-los marit e muller, e per special gràcia sua, après que hagueren peccat per inobediència feyta a Déu donà a la dona verguonya en la cara molt més que a l'hom en esta part; e açò per preservar si metexa de tota viltat³ e legea. E com diu la Scriptura, cant les dones perdren lur puritat e la vergonya après la primera estat del món, e feyen legocs de si metexes, lavors nostre senyor Déu tramès diluvi general en lo món, per lo qual totes coses neguaren, ab los hòmens qui·ls consentien, en tant que solament huit persones ne escaparen, ço és lo gran patriarcha Nohè, qui era pur e bo, e sa muller, e sos fills e lurs muylers.

CAPÍTOL III. Con tota ley e nació aprova e zela per honestat de dona e condempna poderosament lo contrari.

Per esquivar, encara, tota viltat e legea carnal, en especial en dona, féu Déus Totpoderós alcunes leys en temps de Moysès, qui fo cap e príncep¹ del poble de Israel, e sots lo qual començà la ley qui s'apella de escriptura; e appella's ayxí per tal cant Déus Totpoderós donà a ell la ley dels seus manaments, escrita en dues taules de pedra, en lo mon de Synay, qui és en la província de Aràbia.

E deus saber que les dites leys són posades en los llibres legals del Vell Testament. E aquelles sí pronuncien grans penes contra tota fembra qui peccarà carnalment; e segons la granea del peccat sí és aquí explicada sa pròpia pena, segons que aquí mateix appar. E no solament lo poble de Israel servava la dita manera de viure purament e neta quant a les dones, hoc encara los romans e diverses altres infels servaven estretament, e fayen servir² a les dones, special rigor e carimònia e ley de viure castament, segons que recita Trogu Pompeus e diverses altres istorials; en tant que ||^{12^{va}} dien que feyen servir a totes tanta de puritat que cascuna elegira abans la mort que no que fos taccada, o sol un poch diffamada, de carnalitat o de qualque legea o viltat, segons que davall avem a dir, quant parlarem de la puritat virginal.

E ultra açò avien collegis de dones verges, axí com nós ara havem de dones monges, les quals eren axí gardades, segons que diu lo dit Trogu, que si·s vol

² A: que entre ab dues no hagues I: que entre amdos no hagues B.

3] ¹ AB: principi I.

² BI: e fe servir A.

qualque una d'elles, si·s vol qualque hom per esgart d'elles posàs màcula en la honestat de lur collegi, que sens tota misericòrdia havia a pendre mort.

Per què, diu Tullius, *in libro De Legibus*, que en tota nació e poble estech tostemps aquesta ley publicada e aprovada, ço és que castedat és sobitanament necessària a fembra, que la major legea que fembra pot haver és que sia luxuriosa e carnal. Axí metexs posà aquel Carnotensis,³ en lo sermó del Ram, que fembra qui, de luxúria reputada, no havia vergonya ne·s sentia, que no devia viure en lo món, car deya que aytal fembra és corruptió de totes aquelles ab qui persevera, en tant que l'ayre en què viu se corrumpe de la sua presència.

Per tal, dix Salam que fembra luxoriosa és axí com a fems pudent escampat per la carrera, lo qual tot hom calciga, car axí com aytals fems és abominable e pudent a tota res, axí aytal fembra és abominable e pudent a tota creatura qui seny aja.

Reconta Celsus en lo seu sermonari de Rogell,⁴ fill del rey d'Ermània, que com amàs fort carament una donzella qui servia a la regina del dit regne, ço és sa mare, e sabés de cert que la dita donzella sostingués besaments d'un fill de cavaller, ||^{12^{va}} que tan gran abhominació li pres de la dita donzella que anch jarnés no agra presa muller si⁵ no fos estat son pare que·l ne forçà per tal que·l regne no romangués sens hereter.

CAPÍTOL IV. Con la lig gràcia sobre tota altra lig, conseyla e mana puritat e honestat en dona e en tot altra.

Aprés les dites dues leys, ço és après la ley de natura e de scriptura, és venguda la lig de gràcia sots la qual huy correm, la qual ha en lo món entroduyda lo nostre gloriós cap e salvador benuyrat Jesucrist. E si les primeres dues leys damont dites han loada e aprovada puritat en dona, e an condempnada en elles suzura e viltat carnal, molt més aquesta santa ley, axí com aquella qui és pus alta que totes les altres e pus neta e pus viva e de molt major dignitat e reverència. Car aquesta no solament dampna¹ legea e viltat en males obres e en males paraules, ans encara en males cogitacions e en tota espècia e semblança de mal.

E açò ensenya lo sobiran patró e maestre² d'aquesta santa ley qui, en lo quint capítol de sent Matheu, mana que qualque cosa qui a l'hom o a la dona sia occasió de mal a ffer, que aytal cosa la persona aquella deya leyxar e luyar-se

³ AB: aquell gran doctor Carnocensis I.

⁴ A: Rogel B: Regal I.

⁵ I: presa si A.

1] ¹ AB: condempna I.

² AB: e açò ensenya e mana lo sobiran bisba pata e maestre I.

d'eylla, per bé que la cosa aquella sia bona en si. Car diu que més val a la persona que ab meys bé vaga en paradís, que si volent-ne molt afferrar, se dampnava perdent-ho tot. És axí, emperò, que con diu sent Ambrós en un seu sermó, ne costedat no val res sens altres obres bones, ne virtuts no valen res³ sens castedat. Per què, per tal que pus acabadament ||^{AB} e pus complida ensenyem a tot estatament de dones con se puxen mills acostar a Déu e mills servir-lo, e con mills sàpien si metexes governar, partirem aquest libre en cinch parts principals. La primera tractarà del regiment de les infantes; la segona con deu hom regir e nodrir les donzelles; la terça con les dones maridades; la quarta con se deven ordenar les dones viudes;⁴ la quinta con se deven a Déu preparar les dones religioses.

CAPÍTOL V. *Açí començan alguns preàmbols als cinch tractats següents, e lo primer ensenya què és dona.*

Emperò, ans que proceescham al primer tractat qui, segons que dit havem, serà de les infantes e donzelles, avem a premetre alguns preàmbols qui són generals a totes dones e necessaris a saber a elles mateixes, si volen conèixer lur natural condició, principi e fonament de lurs bones, passions e mistries. E axí metex servexen molt a aquella persona qui condicions, bonees e vicis de dones vol saber, e·ls vol dar doctrina ne regiment ne conversat legudament¹ entre elles.

E lo primer preàmbol² sí és saber què vol dir dona, ne què n'entenen los grans doctors passats. E açò declarà aquell gran Alanus en lo seu coment³ sobre Boeci *De Consolació*, on diu axí en lo primer libre: Dona és hom ocasionat, menor per natura que hom mascle; les quals paraules ell exponent aquí metex diu axí que per tal apella la dona hom, car mascle⁴ e fembra tots són d'una espècia, e a endós, per consegüent, cové lo nom general d'aquella espècia, de què·s segueys que axí<s> pot ||^{AB} ésser appellada la dona hom, com l'om matex. E axí·u aprovà Precià en *La art gramatical*⁵ qui a hom e a dona comprèn sots aquest nom *homo*. Per què conclou aquí lo dit doctor que la dona pot haver nom hom.

Mas, diu ell, si vols saber per què és dit que dona sia hom ocasionat, deus

¹ I: e virtuts valen res A: altres bones obres et virtuts ne altres bones obres et virtuts ne valen res B.

² AB: vidues I.

5] ¹ A: doctrina e regiment e conversat degudament BI.

² BI: preàmbols A.

³ AB: comentament I.

⁴ A: mascle BI.

⁵ I: Precià e la art gramatical AB.

açí attendre que nostre senyor Déu, facnt la dona, la féu per diverses occasions qui guarden a l'hom e a la espècia humana. Per les quals occasions la dona és appellada hom ocasionat, e no principalment entès en la espècia humana. Com, segons los filòsofs, ço qui millor és en sa espècia allò és fi d'aquell qui fa la espècia aquella,⁶ e l'altre és apellat ocasionat, ço és, que és dit ésser fet per occasió d'açò qui és principal e pus perfet en la espècia aquella.

De què trau lo dit doctor aytal corrolari aquí matex, ço és que la dona és per l'om, e hordonada a l'hom, e l'hom no és fet ne ordonat a la dona, quant és per la sua primera condició. Jatsia que l'hom sia fort inclinat d'estar ab la dona, segons que experiència ensenya, la qual inclinació, bona e dreta, posà Déus en l'om cant lo ajustà matrimonialment ab la dona, dient-li que l'hom le-xaria pare e mare e s'acostaria per amor ab sa muller.⁷

Per açò qui dit és appar com la dona és dita hom ocasionat, axí con deya lo dit doctor en la dita diffinició. Mas resta encara a veure per què aquest doctor dix aquí matex que la dona és per natura menor que hom mascle. E diu aquest doctor que com a l'hom sia data alcuna especial senyoria de rigor en la dona, la qual senyoria Déus donà a l'hom cant dix a la dona, après ||^{AB} son peccat: Tu seràs sots poder de l'hom.⁸ Per açò la dona és menor que l'hom. Jatsia que si Adam ne Eva jamés no agessen peccat, encara la dona fóra menor que l'hom e reguoneguera aquell per major sens neguna pena, axí com ara de fet és entre los àngels, entre los quals ha orde aytal que la un reguoneys a l'altre majoritat sens neguna pena, segons que larguament ho ensenya sent Dionís en lo libre apellat *De angelical hierarchia*.

CAPÍTOL VI. *Per què féu Déus les dones en cors femení, con sien dits hòmens.*

Resta ara a veure quins són les occasions per les quals la dona és feta en linatge femení e menor que l'hom, segons que damont és tocat. E a aquest dupte responch¹ lo dit doctor aquí metex que la primera occasió per què nostre senyor Déu féu la dona fo per dar companyia a l'hom.² E açò prova per ço qui·s contéa en lo libre apellat *Gènesis*, qui és de la creació del món, hon diu en lo començament Moysès que diys nostre senyor Déu après que ach creat Adam: No és bo que hom estigua sol; façam-li, donchs, adjutori e companyia semblant a ssi metex.³ E lavors féu la dona. E diu que aquesta pot ésser una rahó per què les

⁶ BI: qui la fa la espècia aquella A.

⁷ *Gènesis* 2:24.

⁸ *Gènesis* 3:16.

6] ¹ AB: respon I.

² AB: la dona la féu per donar companyia al hom I.

³ *Gènesis* 2:18.

dones naturalment són inclinades a estar en companyia d'òmens; ne aquesta inclinació diu que fóra mala, sinó que ara per rahó del peccat qui és sobrevengut és perillosa e ffa mester que sia regida axí com davall havem a dir larguament.

La segona raó e ocasió per què la dona és feyta en aytal linatge femeni és per multiplicació de natura humana. Car plach a nostre senyor ||^{137a} Déu que natura humana no fos tota creada ensemps en lo començament del món, axí com foren los àngels; ans que·ls hòmens fossen engendrats per hom e per fembra en los quals e per los quals se faés la dita generació.

E majorment despuys que Adam e Eva agueren peccat e foren per nostre senyor Déu sentenciats a mort ab tota lur successió, pus que los hòmens faylien per mort, necessari⁴ fo a continuació e a supportació de natura humana que, pus que los uns moren que los altres nasquen, e con agen a néixer de dona per ordinació de nostre senyor Déu, donchs, per força convenia que dones fossen, de les quals existessen los hòmens, per continuar humana natura. E aquesta, diu aquest doctor, és la rahó per què los àngels no agueren mester muylers dins lur spècia, car no moren ne defaylen axí con los hòmens fan, ans estan tostemps incorruptes. Mas pus que los hòmens deffaylen e no·s poden conservar en si metex, conservan-se en lurs fills qui són quax una cosa ab lo pare e ab la mare, qui són en⁵ los fiylls una carn, seguons que diu la santa Scriptura. On diu Philon en lo libre de Saviesa del pare mort que és mort e no és mort, per tal quant viu en lo fill, qui és quaix una mateixa cosa ab lo pare.

La terça ocasió per què estech dada a l'hom per companyia, diu aquest que si fo per nodrir los infants, car açò molt mills ho fan les dones que los hòmens per ordinació divinal, axí que és natural cosa a la dona ésser inclinada a nodrir infants. E aquesta és la raó que les infantes, poques per si metexes, se fan de draps o de fust fills, e fan aparès que·ls donen a mamar e·ls tracten ||^{137b} axí con si vivien e eren lurs infants.

La quarta ocasió si és per figurar lo matrimoni spiritual qui és entre Jesucrist e la Esgleya e congregació crestiana. Car axí con hom ama sa esposa bona e leyal, axí Jesucrist ama e exalçarà aquella congregació de ànimes santes que trobarà en la fi del món qui l'hauran en esta vida⁶ amat leyalment e servit. E per ensenyar aquesta tanta amor posà'ns hom en eximpli⁷ a hull que vegam la amor que l'hom ha a ssa esposa, car per semblant manera e pus alta sens fi ama la dita congregació que apella sa esposa.

E per esta rahó tota la companyia beneyta de l'hom e de la dona, segons aquest doctor, tota termina en aquella companyia beneyta qui serà salva e re-

⁴ B: necessaria AI.

⁵ A: ab I.

⁶ BI: del mon que hauran en esta vida.

⁷ A: e per ensenyar e figurar aquesta tanta amor preposantnos en eximpli IB.

pararà les òrdens dels àngels en paradís e complirà lo nombre dels clets, segons que és previst e ordenat per aquella eternal saviesa de nostre senyor Déu.

CAPÍTOL VII. Con Déus creà la dona fort bona e ben dotada.

E per tal cant nostre senyor Déu és infinita bonea, per tal tot açò que Ell fa és bo, e mal¹ no pot haver començament ne fonament en Ell. Per tal, diu Moysès, en lo primer libre de la Lig, que après que nostre Senyor ach creat lo món attès a tot ço que fet havia e véu que tot era fort bo. E, per consegüent, la dona feta per nostra senyor Déu si era fort bona. E açò prova Cesàrius sobre lo terç capítol del *Genesis*, per tal cant diu que Déus la creà dotada de² béns de natura, e de fortuna e de gràcia.

E primerament de béns de natura, car era sàvia; no pas tant con Adam, car diu sent Pau que Adam jamés no fo enguanat, ne creech ço que la serp ||^{138a} dix a Eva, e açò per tal cant avia més seny. Après era dotada dels dons qui·s pertanyien a l'honrament³ natural, axí com bona volentat, bones inclinacions, clar enteniment, bona indústria, bona consciència, franch arbitre, bellea de cors e fortalesa, convenient sanitat, abtesa en tot ço qui és mester a dona acabada. Axí metex [era] ignocent e posada en regiment de les creatures e li foren obediens.⁴ Avia lo cors sens tota passió; ne avia fam, ne set, ne fret, ne calor, ne havia mester vestidures, ans anava nua axí con Adam. Car com no aguessen neguna colpa, no havien de ses verguonya, e per açò no avien mester vestidures.

Axí metex en béns de fortuna, car havia-la Déus posada en loch excellent e delitós, ço és, en Paradís Terrenal, e li havia dats delits, honor, riqueses naturals en gran còpia, si penses l'estament en què estava. Après era en la gràcia de nostre senyor Déu, en tant que si agnés contrastat al diable en la temptació, nostre senyor Déu la haguera confermada en gràcia. Ultra açò li havia Déu en l'ànima creat e dat ornament virtual aytal que ella avia tota virtut pertanyent a la sua salut, e era ordonada finalment [a] haver glòria en lo regne de Déu ab los sants àngels perpetualment. Après havia reebuda gràcia de justícia original qui li tenia axí lo cors e la carn subjugada a la raó que jamés no li rebel·lara si ella s'agués volgut. Moltes altres gràcies e dons rebé de nostre senyor Déu, per les quals appar que ella era obra de Déu fort assenyalada e digna de gran laor.

7] ¹ AB: es bo a nugu mal I.

² AB: Deus l'a dotada de I.

³ AB: honrament I.

⁴ AB: creatures que li foren obediens I.

CAPÍTOL VIII. *En quins mals caegueren l'om e la dona per lo primer peccat.*

¶^{130b} Per què envegant lo diable a tanta bonca e beilea con aquesta dona avia, temptà-la e vencé-la en la temptació, e li féu cometre peccat fort leig contra Déu, desiyant la sua divinitat¹ o semblança d'aquella, segons que ligim en lo dit libre de *Gènesis* al començament. Per la qual cosa la sentència nostre senyor Déu a grans penes, les quals per ella són passades e vengudes a ses fyllles passades, presens, e esdevenidores, e passaran fins a la fi del món. Car de continent fo privada de la gràcia de Déu e de la justícia original, e fo ferida en natura, ço és que del seny que havia perdé gran part, e dels altres béns de natura, e d'aquells de fortuna axí metex. Car estech girada de paradís e posada en Ebron, en lo camp hon Adam fon creat. E aquí visch languamente en molta pena e dolor, e perdé la senyoria real sobre les creatures, que de Déu avia recbuda; e estech posada sots special jou e regiment del matit, e en dolor pari d'aquí avant sos fills; e ab molta suor e trebayll avia sa vida, e ab grans misèries visch d'aquí avant en est món, fins que morí. E assò fo a ella pus dolorós cant ses misèries e affanys tramès a tots nós, e especialment a les dones, qui moltes més plaques e affanys han recbudes que los hòmens.

On deus açí saber que per son peccat tots quants naxen venim ab càrech qui comunament s'apella peccat original.² Nexem axí metex sens tot seny e raó, ignorans, impotens, maliciosos e cobeegans tot mal, e jamés quax sinó mal, quant és de part de nosaltres.³ Som encara en la carn axí tots corruptuts que, con diu sen Pau, tostemp la carn bataylà contra l'esperit e l'inclinà a mal aytant con poch; e en tant que, com dien los sants, que si nostre senyor Déu, per especial gràcia sua, ¶^{130a} no refrenava la sua malícia, la carn és bastant a tirar l'om a tot peccat e malvestat, ne ha desastre,⁴ ne iniquitat, ne malícia, ne legea, ne pravitat al món a la qual la carn no inclinàs la persona de cascú, si la benignitat de nostre senyor Déu no la retenia ne li posava fre a sa malícia.

E ultra açò, per aquell metex peccat nexim⁵ tots dentors de mort corporal e privats del regne de Déu e de la sua vista a empertostemps, si donchs açò no és remeyat per lo sagrament del bapisme en los infans poch, après per lo sagrament de penitència en aquells qui ja són batejats e an hús de rahó natural.

8] ¹A: designant la sua dignitat I.

²AB: tots venim al càrech del peccat original I.

³AB: les darreres vint-i-sis paraules om. I.

⁴A: pot BI; veg. *Gal. 5:17*.

⁵Ne ha destit A: no y ha desastre BI.

⁶I: nexem AB.

CAPÍTOL IX. *Con peccà lo diable temptant a nostra mare Eva, e con n'estech per Déu punit.*

En lo procés de la dita temptació peccà lo dyable, e Adam e Eva, e cascun tantost estech condemnat per nostre senyor Déu a especials penes. Peccà, donchs, primerament lo dyable en sa entenció, car per emvega volch nostres primers patres fer caure en peccat. E peccà en la manera que·ls tench, fort falsa e cautelosa, en quant primerament moch la fembra qui viu pus fràgil que l'hom, e primerament¹ la interroguà dient-li: ¿E per què us ha Déus manat a vosaltres que no mengets del fruyt de l'arbre apellat de saber bé e mal? E féu-li esta interrogació per tal que sabés ella com era ferma en la obediència que devia a Déu de no mengar del fruyt; e con lo diable viu que ella, responnent, tebeegava dient que² Déus los avia dit que si·n mengaven que ells morrien, lavors rebé esforços contra ¶^{130b} ella. Car manera és del diable, segons que diu sent Gregori, que si l'om que ell tempta veu sens esforços tebeegar, lavors reb força contra ell. E axí·u féu, açí temptant a Eva. Car, pus que ell la viu responnent tèbeament,³ tantost la informà ab special promissió a cecute la contrari dient-li: No ayes paor, que no morràs axí com Déus vos ha dit.

E après, tantost, ajustà l'altra promissió qui fo ja major dient-li: Bé sab Deus que si·n mengats, que de continent serets axí co Ell metex, e semblans a Ell, qui aurets sciència divina!, qui és entendre e saber⁴ bé e mal e totes coses. On diu açí sent Agostí⁵ que ella aytantost ensenyà que no anava dret cant dix al diable que Déus·us havia manat de no mengar del fruyt per tal que no morissen. Car, jaysia que ella digués veritat, emperò, pensada la sua saviesa e amor que devia haver a Déu, no solament devia alçar la altea de la eternal saviesa de Déu dient al diable axí: A mi no pertany de determenar los secrets de la saviesa del nostre Creador, com siam simples creatures sues; ne tu fas a mi honesta qüestió, demanant per què ell nos ha açò manat; ans mostres que no sies bona ne reverent obra sua, en quant dónes a entendre que tu sàpies en los seus secrets més que a tu no pertany, qui d'Ell no parles ab la reverència que deuries.

E si axí respongués, tantost lo dyable fóra empatxat e defraudat en sa temptació. Vet quant mal fa tèbeament⁶ reebre les temptacions del diable. Per què plach al Creador que lo falsari aquest, segons ¶^{130a} tres peccats que havia comesos en lo procés d'esta temptació, fos ponit per tres specials plagues.

Primerament, cant per envega era stat mogut a temptar Eva, estech dit:

9] ¹AB: les darreres dotze paraules om. I.

²AB: responnent dix que I.

³AB: rebecament I.

⁴B: qui entendre e saber A: qui scetendra a saber I.

⁵AB: Hieronym I.

⁶AB: rebecament I.

sobre lo teu pits iràs. E jatsia que açò fos dit al demoni en quant havia presa forma de serp, a la qual, en pena, fos dat de anar per terra, no alt levada, sobre los pits, emperò segons que diu Orígenes, l'enteniment de la paraula se endreçava al diable, volent-li dir Déus axí: Per esta temptació cauràs tot en terra vençut, confús e envergonyat tostemps. La qual paraula, segons que aquest diu, estech verificada cant lo Salvador, après tantost que fo passat e mort en la creu, per reparar lo cas de la dita temptació, sentencià lo dit diable que, segons que diu Strabus,⁷ esperava en la creu pendre la ànima del Salvador, fo sentenciat per aquesta temptació e per altres mals molts a ésser gitat de la terra e ésser gitat preguon en infern, axí con lo dit Salvador havia prophetat, dient que lo príncep d'aquest món, ço és lo dyable major, seria gitat d'ací e lançat en infern.

Aprés, per tal cant temptant la fembra havia mentit, dient-li que no moririén, estech sentenciat per Déu a mengar la terra. Car dix-li nostre Senyor: *Terram comedes.*⁸ E jatsia a la letra fos maledicció que convenia a la serp, la forma de la qual avia presa, emperò, diu Orígenes que l'enteniment de la paraula era que en menyspreu seu li era dat per batayller qui fos son contrasembla⁹ la terra, ço és l'om, per lo qual seria vençut a la fi, ço és per¹⁰ Jesucrist, qui's féu fill de la terra, ço és de dona, e és apellat fill de Daviu, qui fon hom de terra axí com los altres.

Aprés, per lo terç ||^{11a} peccat que féu, quant dix a Eva promerent que seria ella e Adam axí con Déus, li estech dit que la fembra li trencaria¹¹ lo cap, ço és, que axí con ell falsament promerent¹² avia la fembra enguanada, axí fembra seria raó e ocasió que ell perdria son regne e sa senyoria. E axí és estat. Car diu sent Bernat que la gloriosa mare de Déu ha merescut que ella sia estada special perseguidora e sterradora del diable, on que sia. Ver, donchs, açí con lo diable temptant la dona estech per Déu punit, malayt e aterrat.

CAPÍTOL X. *Con estech punit Adam per son peccat.*

Adam, axí metex, après que ach comès lo peccat e consentit¹ a sa mulier, tantost ne portà ses penes. Car con dien los sants, per tal cant rebellà a Déu per tal li rebellà sa carn pròpria, e totes les bèsties li foren rebelles. En tant que

⁷ AB: Sirach I.

⁸ *Genesi* 3:14.

⁹ AB: qui fon son contra sembla I.

¹⁰ AB: per la qual seria vençut a la fi per I.

¹¹ BI: trencava A.

¹² BI: prome A.

10] ¹ BI: consenti A.

dien los doctors que una de les grans penes que sofferiren ell e sa mulier sí fo de les persecucions que les bèsties los daven après que foren gitats de paradís. Majorment dien que soferien² gran invasions de serps, de les quals se temien que no·ls matassen los infans petits que après hagueren.

E per tal cant arà més consentir e satisfèr a ssa mulier que a Déu, per tal volch Déus que portàs gran part de sos càrrechs. On diu açí Orígenes que gran càrrech és de l'hom haver a supportar³ sa mulier en les sues passions e misèries. E per tal aquel qui trobà lo lengage englès posà nom a la fembra *uman*, qui vol dir dolor del marit. E en pena d'açò, diu, ha volgut nostre ||^{13ra} senyor Déu que si l'om dóna senyoria a la fembra sobre sí mateix, que ella li sia tostemps contrària. E açò avem,⁴ on diu axí lo test: fembra si senyoria aurà sobre l'om tostemps serà contrària a son marit. Per tal, encara, cant l'om delitosament e com a enamorat, e tirat per amor e delit carnal, consentí a la fembra, volent per amor d'ella haver experiència de la dolçor del fruyt a ell vedat, per tal li donà Déu, en pena d'aquests foylls delits, que tostemps mengàs son pa en suor de sa carn⁵ e visqués en dolor e en trebayll.

CAPÍTOL XI.¹ *Con estech ponida Eva per son peccat.*

Mas la fembra mesquina, qui lo mal havia tractat e fo migancera entre lo diable e l'hom, e ab ses maneres fe caure l'om e consentí al diable, axí mateix dech aver paga de son peccat. E ach-lo covinentment, e tostemps ab gran misericòrdia de nostre Senyor, qui justament la pogra lavors haver dampnada e gitada en infern, e no·u volch fer lo Senyor beneyt per la sua gran pietat. Emperò plach a la sua alta providència que son peccat no passàs sans present punició.

E diu Ciprianus en la letra que tramès *ad Fulbertum*,² monge, que per tal cant la fembra se erguyllà tant que eylla desigà de ésser equal ab Déu, la volch Déus humiliar axí que ella fos subjugada al marit e menor notablement. E per açò, ço diu, li estech dat lo càrrech verguonyós qui·ls dura tots temps en esta vida, ço és, flux de sanch tots mesos; del qual vénch, ço diu, a elles males odors, per les quals males odors an a recórrer sovín a perfums e a altres odors precioses ||^{13b} qui les males apaguen. Per aquesta supèrbia li estech dat, ço diu, en pena que pus que tan alt volia pugar, que·s baixàs fins a les bèsties, a que tostemps agués vcu de minyó e cara d'infant, e que fos tostemps cridadora en

² Sofferien A: sofferien B: so furien I.

³ B: haver e supportar A: aver e comportar I.

⁴ Aquí tant l'A com el B tenen un tros en blanc (però no la I) la llargada del qual, a l'A correspon a 12 lleures de la línia anterior. Tampoc no es dona cap referència bíblica a la I.

⁵ AB: en suor de la sua cara I.

11] ¹ El número del títol om. A.

² Fulbertum AB: Fulbertum I.

sa turbació, així con a asc; e sa deffenició fos que raffàs² e saltàs³ a l'altre en la cara ab les unghes, axí con a guat; e cant seria⁴ malcontenta que renyàs axí con a ca.

Item, so diu aquest, per tal cant per sa colpa perdé justícia original, qui la tenia fort, axí que res no li podia en res rebellar, ne deffora no li podia res noure, plach a Déu que fos feta instable e moble axí com la fulla de l'arbre al vent, en tant que no agués en si neguna fermetat per natura, ne tingua secret a negú, e mut cent propòsits en un punt, e que ara plor, ara ria, ara vulla açò ara lo contrari, axí que no tingua en res ni fus ni filosa, ne cap ne centaner en un metex propòsit, sinó ab grans maneres.

Item, ço diu, per tal cant més amà creure a la scip que a Déu, li és dat en pena que sia tota serpentina e verinosa, en tant que del cap fins als peus no y aja loch qui tot no sia verí e mort d'òmens. Per tal diu que dix lo *Ecclesiàstich*, *capitulo XLII*,⁵ que iniquitat de l'hom de la fembra partex. E dix Lactàncius, sobre *Gènesis*, que resposta de Amenalau⁶ a Tholomeu, rey d'Egipte, qui demanava per què tothom era queucom orat, si fo aquesta: car tot arbre tacat en la raül és corromput pertot. Com, donchs, la primera mare nostra fos estada foylla, per tal tots li semblam⁷ queucom, e majorment les fembres, car més se acosten a ella.

Item, diu que per tal cant Eva, sens ||¹⁰ tota pahor, ab ardiment, e sens vergonya pres del fruyt vedat a ella per nostre Senyor, per tal li estech dat en pena a ella e a ses fiyilles següens que totes fossen paorugues;⁸ e en tant que no fossen per ha armes, ne a deffensar la terra, ne fossen⁹ forcegudes, ans un escaravat qui-s mogués contra elles, soptosament ne faés fugir mil. E per tal diu que són totes psugues¹⁰ e volen scute, e tostemp en terra, car pesen com a plom, ne neguna seïlla no les pot longuament sofferir.

Item, so diu, que per tal cant no ach paor de les menages de Déu, e per tal procurà a ssi e a totes les doncs següens dolors e affanys prou, per tal li estech dat en pena que infantàs sos infants ab dolor. Hoc encara, tostemp que fembra nasca, que tota la casa sia trista e plor. E diu que ab açò se acostà queucom la manera¹¹ de la ley de Déu, que a dona que infantàs fembra doblà lo servey e la pena d'aquella¹² qui infantàs infant mascle.

² Raçàs?

³ AB: arrapas saltas I.

⁴ BI: sera A.

⁵ AI: XIII B.

⁶ AB: resposta dade Manalau I.

⁷ I: semblavem AB.

⁸ A: paorugues B: purugues I.

⁹ AB: per ... fossen orn. I.

¹⁰ A: fesugues BI.

¹¹ AB: materia I.

¹² Pena aquella AB: pena de aquella I.

Item, ço diu, per tal cant axí follament se ach, en fer contra Déu sens tot conselly del marit, qui era ductor e regidor seu, per tal fo ferida per lo cap de dret en dret, e perdé tant de seny que és tan poch aquell qui y és romàs que no és quays res. E d'aquesta pèrdua tan gran li ve que la dona no ha fre quaix negú en ses passions; e con la carn sia tota corrompuda en natura humana, axí con dit és, seguex-se que en la dona regnen les passions e malícies e malvestats de la carn, puys no y ha fre qui les tempra. E aquesta és, ço diu, la rahó per què les dones són comunament revesses, car seguexen les passions corporals qui són contràries a la raó natural.

Per aquesta raó, so diu, creen tot ço que ocn, e tantost e majorment si aquell qui parla les lagotega ab bella color e ||¹³ manera. E per tal dona conselly açí a les dones que jamés no escolten negun hom, sinó a lur marit, car si u fan, a la fi cauran.

Per aquesta raó estech ordonat per lo senat de Roma que jamés príncep ne regent pobla en negun conselly del món gosàs apellar fembra, per gran ne per bona ne per sàvia que fos, car per bé que patien, a la ffi o affollen tot per natural misèria. E per rahó d'açò, diu, Tiberi Cèsar tolch lo regne al rey Esdivar,¹⁴ rey d'Egipte, car en los consellys appellava sa muyllet. E d'aquí avant no volch que s'appellàs rey, mas Esdivar, effemina e bestial.

Per aquesta mateixa rahó, diu que li esdevé a la dona, ço és per deffalliment de seny, que és gran parlera, ne perdona a just ne a peccador. És ver que digueren alguns filosofans que a açò los ajuda natura, car Déus féu la fembra de la costa del marit e de ossos. Ara ossos ab ossos tostemp fan gran brogit, e per tal hon que fembres aja, ha tostemp gran parleria. Axí metex hi ajuda, ço dien, car són fleumàtiques, e per tal lur lengua no s'anuga gamés de parlar.

Lo *Fabulari* diu que axí metcys hi ajudava car Déus féu lur lengua de coha de cabra, que tostemp se mou. Emperò açò són truffes, ne negú no u deu creure. Altres dien que, per tal cant parlant peccà, és caeguda en pena de massa parlar. Dien encara que per aquest tant parlar ius ve que són breguoses tostemp, sinó que se n'estan per pahor o per verguonya. E per açò a provar diu lo *Fabulari* que com un nigromàntich preguàs al dyable que faés una cosa per amor d'ell, lo dyable respòs que tot ço que li manàs faria, sinó pendre muller. E con fos interrogat per què no volia muller, respòs: «Car si no li faya a ssa guisa, saltara'm¹⁵ en la cara; si no, dar m'ia ||¹⁶ tanta de brega que portar m'ia a desesperació, car ho he provat.» Emperò, assò són faules e truffes.

Item, diu aquest metex doctor en la dita epístola, per tal cant Eva axí meyspreà rectitut de consciència e tan bell ornament de virtuts con Déus li havia dats en la ànima, és la dona cayguda en buyt que, nexent o vivent, tos-

¹³ AB: Esdinar I.

¹⁴ A: saltar mia I: saltariam B.

temps quaix se troba buyda de bé. E con sia ayxi buyda, per tal és vana; e pus que bé no ha negú, o fort poch, tem-se que no sia meyspreada, e per quinquic cap vol ésser precada, e loada e honrada. E per tal és avara, car tem-se que per pobrea sia meyspreada. Desiga, encara, sobiranament que sia molt loada, si-s vol ab veritat, si-s vol ab falsia. Ne ha dona al món que no juxa soffrir per res sa infàmia, per santa que sia.

Per aquesta metexa raó, diu aquest doctor, ve a la dona que desiga fort ésser bella, e s'i ajuda ab pintures e ab totes coses que sap ne pot, ne y cuyda¹⁵ peccar; e si la n reptas,¹⁶ dir-vos-ha que u fa per satisfèr al marit. Con emperò, cant lo marit no y és, facen pigor; e dins casa, là on és lo marit, no se'n curan, e cant deven exir deffora, on lo marit no és, lavors se ornen millor. Per amor d'aquesta bellea temen, ço diu aquest, tostemp pendre colp per la cara, e ésser apellades o estimades reylles, e neguen tostemp los anys, per molta que n'agen. E us diran que no n'an la meytat d'aquells qui ls apparen. Mas los parts e les tristors tantes que han ahudes ensenyen d'elles molta més anys que no han.

Item, per aquesta merexa rahó, ço és, per amor ||^{16b} d'humanitat e amor pròpia és caeguda en peccat de falsia, car con diu aquest, e ach-ho de sent Ambròs, apte linatge a enganar hòmens és¹⁷ la fembra. E per tal diu que lo dyable tots temps que ha¹⁸ volgut derrocar grans hòmens, tostemp hi ha entreposades dones, e per esta via n'a haüda sovín victòria, axí con dona eximpli de Adam e de Samsó, de Daviu e de Salamó, e d'altres molta. E diu que lo poder que les dones han en aquesta part és del peccat de la primera, qui ls ha procurat caure en¹⁹ grans misèries e deffalliments. Car diu que en special dona és cayguda²⁰ en art de falsegar e d'enguanar, en tant que, si no ls fugits, en terra cautets. E prové-u per tant car diu que dona si us vol enguanar, ella sap apertament mentir; e té-ho axí aparelhat que en un buff s'haurà pensada la falsia, axí colorada que mills apparrà veritat que no la veritat metexa. Poix, diu aquest, can l'haurà pensada, plantar-la-us-ha davant ab sos abelliments, axí que us serà vigares que axí sia. O si coneys la falsia! Enbacinar-vos ha per tal guisa que us farà tenir lo lum de dia.²¹ Car vós veurets que us diu falsia a fer-vos ha atorgar que res no és, per Christ, e vós haurets-ho vist! Per tal dien los sants que haver victòria de fembra no-y ha altra via sinó fugir-los tantost.²²

Per tots los dits deffalliments, diu aquest, encorre la dona tanta de malícia que, com diu la Scriptura, no és al món malícia sobre malícia de fembra. Per

¹⁵ B1: cuda A.

¹⁶ A: reptats B: reptau I.

¹⁷ B1: apte linatge es A.

¹⁸ B1: lo dyable ha A.

¹⁹ AB: procurat tanta forsa en I.

²⁰ B: cayguda I: caegut A.

²¹ AB: de tras I.

²² AB: les 19 darreses paraules om. I.

totes aquestes coses que dites són en aquest present capítol appar que nostra mare Eva fo molt ponida per son peccat en sa persona, e que grans misèries e molts mals ha trameses a ses fíyles. Per les quals coses ||^{16a} appar que, pus que tants mals e tan perillosos han les dones aconseguits en si metexes per lo peccat de la primera, que majors n'encòntreguen per lurs propis peccats, si no se'n guarden.

Per què fa mestor que, per guardar les dones de tot mal, posem açí leys, regles e doctrines tantes e tals que migançant la misericòrdia del nostre Salvador vinguen a salvació.

CAPÍTOL XII. *Con Déus ha volgudes en alguns coses ben dotar les dones, e com negú no n deu mal parlar.*

Emperò, ja per res que dit sia, negú no pens que meysprear ne malparlar de dones en general sia bona cosa ne plaent a Déu. Rahó és car, no contrastant lurs deffalliments damont dits, nostre Senyor les ha volgudes en algunes axí exalçar que tot lo món deu haver temor de parlar mal d'elles. E aquest exalçament de les dones posa Oròsius en lo libre apellat *De Adam*, on a llur recomendació diu així: Oges tu, qui mal vols parlar de dones, e atén que de dona est exit, e per ella nodrit, e per dona amat, e a dona, après Déu, obligat. Seguey-se aquí metex axí: dona naturalment és piadosa, verguonyosa, amorosa e graciosa. Dona vida és de l'hom, he sens dona no poden bé estar en el món los hòmens d'esta vida. Dona és vida de malalt, solaç del sa, reffugi assenyalat. Dona per natura desiga haver enfans, e y ha gran inclinació, emperò sobra¹ son bon desig ab sa honestat, en tant que-s té per confusa de son bon desig manifestar. Vols² dir que ama a voltes? Frare, sí-t fas tu, a qui desmenbren tots beneficis rebuts,³ per offensa ||^{16a} d'una paraula. ¿Diràs que Dalida enguanà al noble Samsó, e la muller de Job se levà contra son senyor, e [la] fylla del rey d'Egipte féu errar Salamó? Frare, dich-te que ver dius. Mas eximpli de tres no tira a general consequència. Car dir-t'e yo semblantment que molts hòmens hi a habuts cretges e traydós, ladres e robadors. Donchs, seguey-se que tu sies aytal? Cert no pas. Donchs, la consequència que veus que en tu no val, no la estenes a les dones, pus vols ésser reputat per hom just.

Pensa, encara, que impugnant generalment a dones, impugnas lo lur Faedor, nostre senyor Déu. Pensa, encara, Déus con ha honorades les dones, car fill de dona s'és fet, e dona ha feta sobirana creatura. Dona ha posada sobre tota angelical natura. Dona és estada e és de set archa de virtut, plena de gràcia, mare e verge, patrona e avocada de tot humana linatge ab Déu. Pensa, encara, que

J2] ¹ Solre: A: cobre B: cobra I.

² AB: val I.

³ AB: los benefics rebuts I.

nostre senyor Déu les dones ha ordenades a vet Paradís, e ls ha dada custòdia angèlica⁴ e n'ha provades moltes en lur bonesa e ffecltat, per via de martiri e per altres moltes vies virtuoses. E n'i a trobades de millors que molts hòmens de Déu qui sola estech ferma en la ffe cathòlica, can tots los hòmens del món duptaren en la altea de la santa divinitat del Fill de Déu, en temps de la sua mort preciosa; e n'ha posades, e n posarà, moltes en Paradís, pus alt que molts famosos e grans hòmens, hoc encara que molts àngels. E vuy en lo món viu la comunitat de les dones ab meys peccats que los hòmens, e per mèrit ||^{17re} de molta santa dona fa Déus huy al món molta gràcia e misericòrdia. Donchs, ¿qui pot parlar, diu aquest, generalment contra les dones, sinó aquell qui res no sab en lo cel ne en la terra, ne jamés no viu, hoy ne legí res de bé?

Per tal deya sen Pere, amonestant los hòmens a honor, e amor e a suportació caritativa de les dones, axí: Prech-vos, fills, que pensets axí que elles són vexella flachs, car aytals les ha creades Déus. Emperò, en elles posà Déus la sua gràcia e glòria, e les ha deputedes a ssi mateix. Per què, suportats-les caritativament, per tal que Déus haja pietat de vosaltres.

Item, aquell famós doctor Policratus en lo tractat de la *Creació del món*, parlant del cas de Eva, dix axí: Ja per aquest cas d'aquesta dona negú no vuylla meysprear generalment totes dones, car tots caem e peccam tot jorn, e ço que Déus honra e exalta no u deu hom per res meysprear ne maltractar. Attén, donchs, diu ell, quant ha Déus exalçat estament de dones, e ja en la primera que n féu; car l'om féu for a Paradís, en lo camp de Massén, après de Ebron, e la dona la féu en Paradís. L'om féu de terra, e la dona de costa viva. L'om féu del lim, e la dona d'om arrapat em Paradís, contemplant les magnificències celestials. Attén encara que la dona no féu Déus del cap de l'hom, car no l deu senyoregar, ne pel peu car no la deu l'om meysprear ne con a cativa maltractar; mas féu-la del costat, a donar a entendre que l marit la devia⁵ tenir con a cara compayona, e aquella de special amor amar, majorment pensant les occasions damont dites, per les quals Déus volch la dona a l'hom acompanyar.

E ||^{17re} segueix-se aquí mateix axí: ne t deu moure a meysprear les dones lo peccat de la primera, car comunament tothom exota cant se veu en grans béns; ne ella no y cuydava tant errat con errà. E de son peccat, tant cant se stes, hac-ne gran colpa⁶ son marit, qui la devia corregir e fer-la tornar a Déu quant en si fos; e per ventura Déus li haguera perdonat. Mas ell amà més satisfèr a ella que a Déu. Per què si a la dona reptes, repta més a l'hom, a qui era dat lo seny e l regiment. E pensa en tu metex, que semblant te hagueres fet, qui en semblants casos fas, per ventura, tots jorns pijor. E si lo peccat de

⁴ AB: angelical I.

⁵ A: les trebe parules anteriors om. I.

⁶ A: quant tant se estes hacne gran colpa BI.

ta mare Eva penses, pensa-lo bé, que de son peccat és exit. Car d'aquí és venguda la altea e sublimitat de humilitat e paciència, ab plenitut d'altres innumerables⁷ exemples e virtuts que lo nostre Salvador, Jesucrist, ha en lo món obtades, e a nós ensenyades, majorment en la sua preciosa vida e sagrada mort, qui no fóta estada si aquell peccat no fos estat comès.

Aprés, d'aquí és exida aquella tan gran amor de virtuts dels sants màrtirs, e la penitència e paciència, pobretat, e puritat e victòria de les temptacions infinites que los sants apòstols e dexebles de Jesucrist, e confessors e vèrgens, an sofferides e obrades en esta present vida per confondre lo príncep e tot lo regne del peccat, e per exalçar lo regne de virtut a glòria del nostre cap, Jesucrist, d'on tots aquests béns principalmente hixen.

Pensa, diu aquest, què⁸ estech la tua mare Eva, contra qui parles tu, e veuràs que si per lo peccat te féu verguonya, que per los seus grans mèrits e virtuts e estament que ha obtingut, te fa, e farà encara, gran ||^{17re} honor en lo cel, on la trobaràs en compayia special de la regina de glòria, per la qual és molt honrada, e amada, a ella fort acostada; e per consegüent per los sants àngels fort altificada, per los patriarques fort reputada, e per los sants apòstols, e per los elets d'aquella ciutat, e per tots apellada mare natural, mare general, mare primordial de tota natura humana, e mare de tots los fills e de totes les mares, e de totes les filles, e vexell preciós ornat⁹ de tota pedra preciosa.

E segurament, diu aquest doctor, bé meresch que gran honor li fos feta en tota part, car ella estech per les mans de Déu Totpoderós formada, per Ell metex altament dotada. Aprés, per gràcia sua, après son peccat dolçament reconciliada, ab los àngels fort familiar, encara en esta vida posada. Dona bella per excellència, sens neguna vanitat, en la qual habundà pregonament gran penitència, gran sciència, gran humilitat, gran paciència en les sues dolors, les quals sofferí innumerables en esta vida. Aquesta estech dona de continua oració, de sobirana contemplació, de gran santetat,¹⁰ de inestimable pietat, majorment cant se pensava¹¹ que aquella qui mal sofferich per lo seu peccat lo passaven.

O quantes làgrimes gità per aquesta raó! O quant se dolch e plorà! O quantes vegades se fóra morta per esta rahó ab ses pròpies mans si no n temés offendre Déu! O qui hauc viu més honestat matrimonial, ne més puritat cordial! O quanta fortalea en ses temptacions! O quanta prudència en son regiment! Car après son marit a tot lo món regir estudiava e pensava tostemps. O quant se delitava en lo servey¹² de Déu, en sacrificis, oblacions e abnoynes! ||^{17re} Cert no u poria sctiure ne dir ço que n'e hoit, ligit e cntès per diversos vies.

⁷ A: mot om. BI.

⁸ AB: qui I.

⁹ I: vexell ornat precios AB.

¹⁰ A: sanctatad I.

¹¹ AB: cant se pensava I.

¹² J: o quant dilata lo servey A: o quant dilata lo servey B.

O món malestruch¹³ e desconcent a tan noble e a tan gloriosa mare, e per la qual tants benifeys reebhs tot jorn, e de la qual jamés no fas menció, ne tos servidors no l'amen ne han neguna devoció! Emperò ella ja per açò no cessa de preguar tostemps per tu al Senyor e a la sua gloriosa mare, ne cessarà fins que t veges ab si metexa en aquell regne gloriós, on ella és en gran glòria. E con te acompanyarà quant ab ella sies! E con continuament pregua al Senyor per tu! E quanta misericòrdia reebhs tots jorns per les oracions e mèrits d'aquesta santa dona!

Donchs, no t vulles hirèxer contra ella, ne ses filles meysprehar, per reverència d'ella. Mas ab fiança digues tot jorn en ta oració axí: *O mater sanctissima, Eva, primaria humani generis radix, intercede pro nobis.*

Per totes aquestes coses appar que per res que dit sia en lo capítol precedent, negú no s deu alcejar¹⁴ a malparlar ne a malvoler de dones, ans les deu prear e honrar, atinent a açò qui dit és de present d'elles; emperò tostemps te membre que con les hauràs loades, que sinó a la tua, a les altres no t vuyles acostar.

CAPÍTOL XIII. Si les dones en glòria tornaran hòmens.

Sobre ço qui dit és damont, çò és que la dona és de menor dignitat que l'hom, han mogut¹ alguns theòlochs aytal dupte: ço és si les dones qui seran en glòria, romandran en estament femení o tornaran totes hòmens. La rahó qui ls féu açò duptar fo aquesta, car segons que posen los sants doctors, en glòria seran los beneyrats sens ||¹⁶ tota legea personal e defformitat, e en lo millor estament en que puxen ésser. Con, donchs, en la spècia humanal sia perfecció e dignitat ésser hom mascle, donchs seguex-se que les dones, qui per rahó de lur natura fembril són en alcuna subjecció e minoritat, comparades als mascles, que en aquell estament² de glòria seran restituïdes a la major condició e noblca de lur spècia humanal, la qual és ésser mascle, segons que damont és dit.

A aquest dupte responen los doctors dient que en glòria les dones romandran dones, en lur propi llyatge³ e vers fembres, axí com són. Ne la rahó feta en lo contrari val, car dien los doctors que jatsia que ver sia que cadun en glòria serà en lo pus alt estament qui sia, açò és ver quant a l'estament qui en si és lo major qui ésser puxa. Mas no és ver quant a la persona, car cadun beneyrat en sa persona poria haver molt més de bé que no ha, no contrastant que cascú se

¹³ BI: O malestruch A.

¹⁴ AB: alcejar l.

13] ¹ EB: an moguda A.

² BI: que en aquella estament A.

³ A: llyatge BI.

tingua per pagat d'aquell que ha. Per tal dix lo Salvador que en la casa del seu Pare diverses estaments e habitacions hi havia, ço és, diverses graus de glòria, car⁴ los beneyrats no seran tots iguals, con d'igua lo Salvador que aquí serà dat⁵ a cadun segons ço que fet aurà.

Ara, jatsia que ésser mascle sia alguna dignitat en natura humana major que ésser fembra, no és defformitat ne legea, mas és deffalliment natural, lo qual nostre Senyor soplex en les dones per gràcia e per grau de glòria. Pensa assí que mills va vuy a la mare de Déu per la gran gràcia e virtut e glòria que ella ha en Paradís, que no ffa al major príncep dels àngels de Paradís, e per consegüent, mills que a tots ||¹⁶ quants hòmens hi a. E per tal dix sent Jerònim que virtut e glòria vencen la natura.

No res meys, encara, romandran les dones en lur propi llyatge femení en glòria, car açò és a major glòria de Déu, ço és que persones axí fràgils en natura agen fetes tan altes coses per Déu con elles han. Axí metex la varietat del llyatge, ço és de mascle e de fembre, qui és major spill e s mostra pus bella obra, e exalça e loa més lo poder de Déu e saviesa, que no fatia si tots eren mascles, e per esta via solen los doctors respondre a la dita qüestió.⁶

E açò sia dir quant als preàmbols que havtem a ffer en general a la matèria de les dones. Ara avem a dir en special de cadun estament de les dones segons cinch diversitats damunt posades.

E aquí és acabada la primera part principal de aquest libre, la qual és de açò qui generalment toca a les dones.

CAPÍTOL XIV.¹ Açí comensa la II part principal d'aquest libre, la qual parla,² en special, de les dones segons V maneres d'elles ya domont recitades; segons les quals V maneres se seguexen V tractats de dones. E lo primer és de les infantes, e és XIV en l'orde dels capítols precedents.

Lo primer estament de dones, de què havem primerament a parlar, s'apella de infantes e de donzelles ensemps. E deus aquí saber e veure primerament que, segons que posa Pàpias, de Jherusalem bisbe, que la perso[na] qui filla ha deu pensar que porta gran càrrech sobre si metexa. E açò per tal car si la filla per colpa de sa mare o del pare té mala via, Déus la li demanarà de les ||¹⁶ sues mans en la mort. Aprés per tal car gran confusió de pare o de mare és haver mala filla; hoc encara de tots sos parents, segons que diu la Scriptura. Aprés,

¹ AB: cor I.

² BI: que aquí sera dit A.

³ Los doctors e la dita questio AB: los doctors a la questio I.

14] ¹ En aquest punt A omet el mot *capítol* i el número del capítol.

² BI: qual se parla A.

car qui bé la nodreys pot esperar per aquest nodriment gran mèrit davant Déu. Car après Déu la persona qui nodreys és digna de ésser preada, amada e honorada per aquell infant que ha nodrit. E als macures no·ls pot hom jamés sufficient³ satisfacer, segons que dix Aristòtil en la sua *Ètica*. E diu açí Boeci en lo libre *De escolastica disciplina* que aquest mèrit e guardó dona Déu per excellència gran a aquells qui per amor sua affillen, e informen, e sostenen los orfens e pobres e deseparats.

E per tal antiguament les grans dones cant volien ab Déu inpetrar que·ls donàs infants o que·ls donàs vida a aquells que havien e que·ls feés bons, prenic dels ospitals o d'algunes persones pobres alcun infant que elles metexes nodrien e affillaven, axí com si fossen⁴ lurs. E havien per certa cosa que nostre Senyor recbia açò en gran servey, e·n coneixien per certa clara experiència que Déus ne faya a elles e a lurs infants e a lurs cases specials gràcies e singular misericòrdia, segons que diu lo sant abbat Silvanus en lo seu primer sermó, on posa axí meteix aquesta paraula assenyada. Diu ell: A les dones qui infants nodrexen no·ls deu pesar lo gran affany que n'han, e·l mal que·n passen e·n soffren.⁵ Car jatsia que amor carnal les hi enclín, emperò, si ab la dita amor mesclaven la de Déu, acceptant l'affany que n'han axí meteix a honor de Déu, per tal que la creatura que nodrexen sia servidor de Déu en qualque estament en què Déus la ||¹⁸²⁰ vuylla apellar, no és dupte que·l trebayll aquell no·ls procur ab Déu gran corona.

Per tal legim que la mare de sent Benet tots sos fills volia de sa let pròpria ella metexa nodrir, no contrastant que era nobla dona e fort generosa, e·ls nodria grosserament per entenció que mills servissen Déu. Per tal li donà Déus fort excellens infants, e tots servidors de nostre senyor Déus.

Diu l'abat Silvà en lo dit sermó que Vedasta, gran dona d'Egipte, que tenia aytal manera en nodrir sos infants, vench a la mort e féu la cara fort alegre e començà a somriure [e] a ensenyar fort gran goig. E com fos enterrogada per què s'alegrava, axí respós: Sapiats que dotze infants que he haüts, e en mos dies los s'a Déus preses,⁶ són tots açí, e tots m'an besada e abraçada, e m'han fetes gran [sic] gràcies dels bons nodrimens que·ls doné cant los nodrí, e majorment cant los ensenyé les carreres de Déu. E an-me dit que han supplicat lo Fill de Déu que m'acompanyen la mia ànima, ara en la mort, e puy fins en lo regne de Déu. E m'an dit que jamés no·s partiran de mi fins que sia ab ells en Paradís. E veyg-los tan bells que m'és vigates que sien pus gloriosos que los àngels qui açí són. E veig que los àngels los honren fort e·ls fan anar primers que si mateix. E yo e·los demanat si los altres fills vénen a la mort de lurs pares e

³ A: sufficientment B1.

⁴ AB: cran I.

⁵ A: mal queu sofren B: mal que passen en soffren I.

⁶ AB: preses I.

mares axí con ells a la mia. E diem que si lo pare⁷ e la mare nodrexen los infants a tembre e anar Déu, que si moren ans de lurs pares e mates, que ells pregnen ab gran fervor tostemp a nostre senyor Déu per ells, o en vida e en mort los fan gran honor e ajuda. Si·ls nodrexen mal, ne a peccat,⁸ los fills los ||¹⁹²⁰ accusen davant Déu e n'han gran enamicis allegant davant Déu⁹ que lo pare e la mare los han portats a perdició, quant en ells és.¹⁰

Per les quals coses, conclou aquí lo dit sant pare, que gran estudi deven haver pare e mare de bé nodrir lurs infants, per tal que·n servesquen a Déu e n'hagen mèrits a lurs ànimes. E per tal que los infants vinguen a bona fi, e per tal, axí meteix, que·l pare e la mare no se·n vegen gran dol e gran dolor davant lurs huyls.

CAPÍTOL XV. Con Déus poneys aquells qui mal nodrexen lurs infants.

Legim en lo primer libre dels *Reys* que lo sobiran bisbe apellat Helí havia dos fills fort dissolts e malvats hòmens, e en special en peccat de gola e de luxúria, qui són d'aytal natura que aquest dos peccats ne porten molts d'altres ab si. E con lo mal d'aquests fills fos dit al pare, diu aquí que lo pare dix-los axí: Ara vegats, mos fills, de vosaltres m'an ditcs coses qui no són bones. Guardats-vos-hi d'aquí avant. E corregi-los axí desús desús. E nostre senyor Déu, qui véu¹ la correcció del pare ésser vil e falsa, carnal e fenta,² e irreverent a Déu, ramès-li axí a dir: Per tal cant has palpats³ tos fills e no·ls has corregits vigorosament, axí con a bon pare, per tal tos fills morran davant tos huyls a mala mort, e tu après ells; e tolré la dignitat del sobiran bisbat de tu e dels teus, e dar-la he a altre, veent tos huyls. Car qui·m desonra no serà honrat, e qui m'honra no serà desonrat.

Diu sobre aquest pas la glosa antiga axí: O foyll Ek! E con podies dir, reprehent ||¹⁹²⁰ los hòmens scelerats, «ara ogats mos fills!». Los quals no devies appellar, no,⁴ per nom de fills, mas per nom de dyables infernats e de peccadors scelerats; e que·t fosses levat de la cadira e·ls haguesses fet tractar axí com a fills de perdició e a dignes de mort, en quant en lo temple de Déu estans, fills del sobiran bisbe, cometien tan leigs peccats. Ver la carnal dolçor tua quant

⁷ A: pare I.

⁸ I: ne a peccat B: ne a peccat A.

⁹ AB: les set paraules precedents om. I.

¹⁰ AB: en ells és estat I.

15] ¹ AI: vac B.

² A: fenta I.

³ AI: palpapats B.

⁴ AB: los quals devies appellar no I.

mai los féu, que·ls portà a mala mort, a ells e a tu, e finalment destrouí tota la tua casa.

Segueix-se aquí metex axí: aprenguen açí carnals amadors de fills e de filles, qui més los amen complaure que a Déu, ne·ls corregexen ab ríguor, quant de mal procuren a lurs infans e a ssi metexs, per esta via e per altra.

Item, Boeci en lo libre *De escolastica disciplina* recompta de Lucreci, lo qual ere nodrit en vicis de la gola, e ab vil fembres, e ab maics compayies, per les quals coses comès crim per què fos⁵ sentenciat a mort. E ans que morís, demanà al pare que·l besàs; e besant lo fill al pare, lo fill donà tan gran mos⁶ ab les dens sobre lo nas que lo nas li partí pel mig, e dix axí: si tu m'aguesses castigat cant era hora, no fóra yo vengut a tan lega mort con és aquesta. Per què pus m'as fet hereter de la forcha, yo·t faç hereter d'aquesta nafra, per tal que m'is te membre de mi. E prech a Déu que Ell requira ma ànima e mon cors de tu, car tu m'as mort e perdut en cors e en ànima. E axí parlant lo menaren pncgar.

Recompta Novacianus, cathòlich e fel poeta,⁷ que lo duch de Bulgària havia un noble fill fort bon infant, e qui ensenyava en tots sos fetcs que hera hom generós e amant virtuts e nobles. E com lo ||⁸ pare fos hom vil e sutze e maculat, especialment en peccat de luxúria, tostemps interrogava lo fiyll de viltats e de legecs, e volia que aquells qui ab ell eren lo passassen⁹ en semblants matèries. Lo fiyll, qui era noble e virtuós, dix diverses veguades al pare que li plagués de no fer-li menció d'aytals coscs, ne fer-li acostar gens vils e de mala condició. E·l pare, con ja per açò no se·n volgués estar, diu lo dit poeta que un jorn, lo pare, interrogant lo fiyll de viltats e de legecs moltes, lo fiyll li respòs: Per ma ffe, pare, si no fos per dar de honor a la mia mare qui és cara e bona, si e·l món¹⁰ és, yo no confessara¹¹ a vós per pare, ne per senyor, ne per amich, car no·m fets obres de pare ne d'amich.¹² Emperò, per tal cant yo só més tengut a Déu, qui és mon sobiran pare, que no só a vós, e am més fer la sua volentat que la vostra, yo·m partesch ara de vós per a tostemps; ne vull ésser vostre hereter, ne vuyll res del vostre jamés. E am més viure simple cavaller, vivent virtuosament, que ésser duch del vostre duchat, vivent vilment. Diu que partí·s tantost del pare. E ordonà Déu que l'emperador de Constantinoble fo mort lavors sens fiyll, lexant l'imperi a la fiylla. E com la fama de la bona d'aquest jove vingués als grechs, tantost li donaren per muyller la dita fiylla de l'emperador mort, e·l coronaren emperador de Grècia.

E a la fi d'aquesta ystòria diu axí aquest doctor: Attenen açí tots hòmens

⁵ A: fo B: fon I.

⁶ A: mors BI.

⁷ AB: Novacianus catholicus et factus propheta I.

⁸ AB: passen I.

⁹ A: al món I.

¹⁰ A: yo no confessaria BI.

¹¹ AB: les deu d'aytals paraules om. I.

generosos e persones de honor que més los valria la mort que no cant confoncn llur generositat e estament ab vida vil e sutza. Car al punt que l'hom generós se dóna a viltats, tantost perit generositat e posa en dupte que vingua ||¹³ d'aquells que hom se pensa, e dóna gran minva a sos infans tostemps e gran meyspreu a tota sa natura.

Per tot açò apper quant deu cascú attendre a ben nodrir son infant.

Deya lo sant abat Moysès que Déus donava infans als hòmens per temptar-los quant amaven a Ell, ne con usarien del seny que·ls havia dat, ne con sabrien temptar lurs cobeeçances en ajustar e en tempradament amar.¹² Car per totes estes vies és provat l'om a qui Déus dóna infans, e per moltes altres en esta matèria.

CAPÍTOL XVI. Quins nodrimens deu hom dar a infantes.

Ara vegam quins nodrimens pertanyen a infantes e a donzelles. E açí notaràs primerament que, segons que posa Tulli, *De officiis*, infantes e donzelles¹ no són d'uns anys, car infanta és appellada comunament de .X. fins en .XII. anys,² e de dotze fins que la dona ha marit s'apella donzella. E diu que edat de maridar donzella comença a .XVIII. anys e dura fins en .XXV., e d'aquí avant passa-li lo temps de maridar. E segons aquesta diversitat de temps, ell posa diverses costumes qui deven ésser ensenyades a les unes e a les altres.

Et diu primerament en esta matèria Carnotensis en lo libre apellat *De moribus sacris* que a la infanta, de continent que·s sab regonèxer e ha queucom de seny, la deu hom instruhir en les coses qui guarden Déu, axí con és que·s sàpia senyar, e sàpia lo *paternòster* e la *avemaria* e·l *credo in Deum*, e que·s sàpia agenoyllar davant les ymàgens de Jesucrist e de madona santa Maria. ||³ Que si ou dir «beneyt sia Jesucrist» que respogna⁴ «amen»; que no s'acost a jubeus, ne a moros, ne a res del lur, ne prenga res que li donen, ne parla sola ab eylls; que s'agenoll al cors⁵ de Déu en la esgleya cant se leva, e que⁶ sàpia la oració pròpria, almeys digua lavors lo *paternòster* e·l⁶ *credo in Deum*; que tostemps que entra⁷ en la esgleya o en capcylla se agenoll davant l'altar e aquí ador a Déu dient lo *paternòster*, e axí de semblants coses.

¹ AB: trempar lurs cobeeçances e atrempadament amar I.

16] ² I: infantes donzelles A.

³ A: de .X. anys fins a XII B: fins a .X. o a XIII anys I.

⁴ A: respòna BI.

⁵ BI: cor A.

⁶ AB: quant lo leva lo prevera e que I.

⁷ AB: *paternoster* e de la *avemaria* e I.

⁸ AI: entre B.

Deven-li, encara, ensenyar no jurar per res, e si·u fa,⁸ que li donen per la bocha. Aprés, que port volenters⁹ los paternostres per lo coill e que faça per si mateixa en amagat algunes vigílies, e preguen Déus per si metexes que les faça bones al seu servey, e que les salva.¹⁰ E axí mateix pregunen per lur pare, e per lur mare, e per lurs freres si n'han,¹¹ e per lurs benefaytós,¹² vius o morts. E pus que s'acosten a deu o a dotze anys, ja les deu hom avehar a dejunar les principals festes de l'any e les vigílies principals de madona santa Maria, e dir-li, almeycs, lavors, la «vida» sua, qui són LXII avemaries, o la «corona» sua, qui són XII avemaries; e de dir al divendres a Jesucrist la sua «vida» qui són XXXIII paternostres; e axí de semblants oracions devotes.

Segonament la deven adocinar de honrar pare e mare e de besar-li¹³ les mans, e de obeir a tot ço que ells manen, e de no rebotejar-los en res. Deven-li,¹⁴ encara, ensenyar de tembre a ells, e sovèn li deven fer gran pahor de ésser ferida, e a vegades, si·u mereys, que la firen, no per lo cap, mas per la esquena e detrás, ab la verga. Car diu Salamó ||²⁰⁰ que la verga és la medicina per a la follia de l'infant. Nuyl temps pare ne mara deven affalegar son infant, pus que aquell age anys de discreció, mas tostemps li deven ensenyar d'on agen pahor, emperò ab manera e sens esglayament.

Terçament li deven enseyar nòdrtimens axí con que tostemps cayll e no parle, sinó poch e quant serà enterrogada, e que·s gart de dir neguna legea, ne mal ensenyament, ne gos jugar ab miyons qui res no li pertanyen, ne pendre res que li donen, ne juguen ab negú fora casa, o almeys ab licència de la mara. Axí metexs que jamés no parle cridant, ne·s ria¹⁵ dissolutament, sinó pla. Semblantment, que aga los huylls nodrits e que no guart de ferm a negú en la cara; mas que de continent que ha guardat alcú, que tantost bax l'uyll en terra; e si res ha a dir a negú, que·u digua gint e curt, majorment si·y ha gent estranya, e que no digua falsies per res, e si ha negun deffalliment en públich, que·n digua sa culpa humilment a ssa mara, e li'n deman perdó. Nuyl temps fer huyllades a hom del món, ne estar a la finestra, ne d'aquí parlar ab negú baix, majorment ab jóvens. Car dona¹⁶ finestrera, ne préssech ab costera, no porà molt durar, segons que diu l'eximpli comú. E és axí que si infanta s'i avea en poquea, depux no se'n porà castigar. En special conseylla Sèneca que les infantas se nodresquen en poquea, car puy no temen cant són grans, e si han pres ja en la tinta de fer mal, jamés no·s castigarán.

⁸ B: seu ffa A: aio ffa I.

⁹ BI: volent A.

¹⁰ A: salve BI.

¹¹ BI: ha A.

¹² A: benefaytors BI.

¹³ A: besarli I.

¹⁴ AB: e de no rebotaguar devenli I.

¹⁵ A: ni tia I.

¹⁶ A: car sapics sens duple que dona BI.

Quartament li deven ensenyar que sia nodrida en mengar e en beure, e majorment davant estranys. Ne ||²⁰⁰ aytals infantas deven les mares menar per convits, e ja menys les donzelles, per tal que lurs deffallimens no sien vists, e notats a gran dolentia de pare e de mare. Especialment deven ésser nodridas en beure poch, e aquell poch sia lo vi bé ametat, car aquesta és una de les grans legets e mals senyals en infanta o en donzella que li sàpia bo lo beure e que, a vegades, sia bé, o encara un poch, embriagua.

Diu Sèneca que gran honor és a la dona que no begua vi. E los romans hi volgueren avear lurs muyllers per força, mas veent que elles ne bevien d'amagat e no se'n volien estar, lexaren-ho estar. E conseylla Sèneca que cascú, aytant com puxa aveu¹⁷ son infant a viure grosserament e no a delicadures per res. Axí mateix deven avear lo pare e la mare lur fiylla ja graneta que no dotma massa ne sia amiga del lit.

Quintament les deven nodrir que no sien pereoses,¹⁸ ans aytant con la etat lo puxa sofferir, les facen trebayllar en bons exercicis, dels quals per temps poguessen viure a ajudar lurs marits, si la fortuna los venia contrària.

Recomta Polícratus en lo sisèn libre que Octavià, emperador, féu nodrir ses fiylls a saber tota cosa que està bé en dona, a saber axí con és obrar de seda e de lana, e de fer draps de lana e de li, e de tixir, cosir, e de filar e de tayllar totes vestidures pertanyents a hòmens et a dones.

CAPÍTOL XVII. *Con les deu hom guardar que no sien ocioses.*

Recompta Tulli que una dona fort viciosa de Roma, qui jamés no volia filar, ans ho desconseylava a les altres, vench a ffer ||²⁰⁰ reverència a la emperadriu, muyller del dir Octavià, emperador. E la dita emperadriu lavors filava estopes de li. E féu prestantment apareylar moltes filoses ab semblant estopa. E axí con la dita dona fo entrada e ach feta reverència a la emperadriu, esquivà's fort con la emperadriu filava, ne con filava estopa; e con li fos dada la filosa que filàs,¹ ella e les altres qui ab ella eren vengudes, escusà's que aytal cosa jamés ella no havia feta ne neguna de ses companyones. E diu aquí que la emperadriu respòs: «Cert que creu que dignes veritat, per tal has tu tan² mala fama e totes aquelles qui ab tu conversen sovèn. Car dona qui no fil, ja sab hom per qui és tenguda. E per tal te guarda que d'aquí avant no vingues a ma presència tu ne³ neguna de tes companyones, car yo d'aquelles són qui volenters⁴ filen, e fas

¹⁷ AB: aves I.

¹⁸ AB: pereoses I.

17] ¹ AB: els 13 darrers mots om. I.

² B: ta A: ten I.

³ A: ne tu ne B: ne I.

⁴ AB: som qui volenters I.

mes fil[1]es filar e totes mes amigues.» E de continent la féu gitar del palau, e féu fer crida que dona qui en Roma no volgués filar, que fos gitada de Roma e collocada ab aquelles qui no filen, qui estan al bordeyll.

Ligim en la vida de sent Eduart, rey de Dàcia, que la regina sa muller, tostemps ab ses donzelles filava drap de lana, que puy partia entre los pobres. E jamés no-s cosia de ceda, ne d'aur, ne de perles en sa cort, si donchs no fossen coses deputades per al servey de Déu en sa Espleya.

Semblant ligim de santa Helisabet, fiylla del rey d'Ongria.

Per tal cascuna d'aquestes foren specials serventes e familiars de madona santa Maria. E ls apparia sovín ella e l seu fiyll Jesucrist.

Diu Tulli que dona ociosa és sach de luxúria, gran parleraça,⁵ corrupció de moltes, sens tota virtut, laç de molt mesqui,⁶ confusió de son marit ||^{212a} e verguonya de sos infans e destrucció de sa casa. Fembra, diu ell, ociosa pert finalment tota la verguonya, no li pláu res de Déu, totes quantes s'i acosten fa semblants a ssi mateixa; e la millor obra que fer poria, que s morís prestament.

Legim en la ystòria oriental que Lotari, rey de Hermaña,⁷ e fort bon cristià, ordonà que per tal que les dones no trobassen manera a viure ocioses, que neguna no guosàs, per neguna necessitat en què fos, prometre a Déu ne a sants fer peregrinations, ne festes, ne anar-se deportar en dia faener, ne sovín visitar cases d'altres. E diu aquí que deya aytals paraules que tan mala cosa era en dona ociositat, que una dona de honor qui fos ociosa era bastant a corrompre tota una ciutat, e encara tot un regne. E matit que permesés⁸ sa muller ésser ociosa era digne de ésser privat de tot regiment e de tota honor, car ensenyava que era per a poch de bé o fort effeminat.

Sisenament, se deu nodrir infanta axí que no sia falsiera. Diu Aristòtil que vici és de infans dir falsies. Emperò és axí que si ls és sofferit e ls passa en costuma, puy no sse'n poden jamés castigar. E aquest és axí assenyat vici que, con diu la Scriptura, ret l'om fort meyspreat e odiós a tota res. E ssi aquest vici és en dona encarnat, per a tostemps n'i ha, e ret-la fort odiosa a son marit. Car gran càrrech és a l'hom que ell no puxa dar fo a res que sa muller li diga, e li dóna gran ocasió de prear-la poch. E és axí que pus que la dona és avçada a dir falsies, de continent que les ha dites li és vigares que axí sia ||^{217b} con ha dit, en tant que no duptarà de confirmar sa falsia ab juraments. E vet aquí lo peccat doblat e crescut sens mesura; a aquest ne aportarà d'altres, con diu la Scriptura, que aporten la dona a mal port a la ffi. Per què-s deu guardar que no sia falsa en sa paraula. A açò ajuda molt que y sia nodrida en sa enfaeta.

Setenament, se deu nodrir la infanta que sia secreta, e que no diga res

⁵ A: parlara BI.

⁶ Triampa per a molts infeliços.

⁷ A: Lotari rey de Erminia B: Loran rey de Erminia I.

⁸ I: prometes A: permetes B.

qui li sia dit en secret, ne que haja vist, ne hoyt en amagat, que no u publich. Car negú comunament no-s guarda dels infans, e emperò aquí és lo perill, car diu lo proverbí: Del foyll e de l'infant trauràs lo secret gran. Emperò deu los hom informar que si veen ne senten negun mal qui s faça en casa, que u diguen secretament a la mara o a ytal⁹ que y prengua remey sens escàndol dels altres.

CAPÍTOL XVIII. Con deu hom attendre per nodriment de les infantas a les nodrïces e a continua correcció.

Ensenya mossènyer sent Jerònim en la epístola que és de huytanta-e-nou, que qui ama sa fiylla que atena quina nodrïça li ten, car los mals vicis d'aquella noen molt a la fiylla e les bones costumes li fan molt de bé. E diu Hugo en lo libre dels *Sagramens, libro secundo, parte sexta*, en lo dotzèn capítol, que los padrins dels infants ne porten càrrech, que pus que veen que los infans són venguts a anys de discreció, que ls ensenyen e ls instruesquen en tot bé, e majorment en la fe, e en saber lo paternòster e l *credo in Deum*, si y veen lo pare e la mare negligents. ||^{219a} E sent Jerònim, en la dita epístola, en especial, informa lo pare e la mare que tostemps li tinguen la verga e l flagell al costat, axí con havem *Proverbiorum .XXIII.*, on diu Salomó: No vuyles luyar la verga de ton infant, car no morrà per ton ferir.

E l *Ecclesiàstich*² en lo trentèn capítol diu: Percut-li los costats e li baxa lo cap, mentre és en sa infantesa; si no, no poràs cant te volràs, e axí procuraràs perpetua dolor a la tua ànima cant lo veuràs dolent e incorregible. Donchs, no li'n perdons una, mas a tot mal nodriment té apareyllada la verga, e fe-li la cara fera, e les menaços sien grans; e sia flagell e verga qui s faça sentir, axí con verga prima, car aquella te farà bo ton infant. No ages, donchs, lo cor axí carnal ne bestial que, per orada e folla e carnal amor, affols e confones ton infant, e l faces tal en sa poquea que en sa granca faça mal guoig a tota res. Car si u fas, gran juy de Déu te procurarà, e gran tristor en tos dies, e gran dolor a te veyla, cant veuràs ton infant membre del dyable, e sach de peccats, e confusió de la tua cara, e destrucció de la tua casa, e acurtament de ta vida.

En lo scièn capítol diu axí: Si filles has, no ls ensenyis jamés bona cara, e axí ls conservaràs ab pahor lur cors de caure en verguonya. Curiosa és la mara que serp no li toch sa filla. O, donchs! con no ha cura que no la morda tal peccat? Que més li valria que fos morta e per serp devorada, que si aytal peccat la preu. Paraules són aquestes de sent Jerònim en la dita epístola.

E diu Macrèbius, *Primo Saturnalium*, ||^{219b} axí, que qui infantas nodreya so-

⁹ A: mara o a tal BI.

18] BI: la A.

² BI: ecclesiàstich A.

bre totes coses la costum a haver verguonya, car verguonya és l'escut principal ab què la infanta s'ha a guardar de mal. Aprés, que haja³ temor al pare e a la mare. E diu que si verguonya no li dona natura, ne li n'ensenya hom de haver, d'aytal infanta no n cal fer comte que jamés vayla res. Moltes d'altres coses han posades los sants e ls philòsoffs de nodriment de infants. Emperò per tal cant lur estat és encara no plenament disposta a recere doctrina, e per tal cant encara lus pot queucòm valer ço que havem dit⁴ del nodriment de les donzelles, per tal bast de present ço que de les infantas havem dit.

E açí és acabat lo primer tractat principal de la segona part d'aquest libre, on què havem tractat de les infantas.

CAPÍTOL XIX. *E açí comença lo II tractat de la segona part principal d'aquest libre, e parla de les donzelles, e primerament con donzella deu amar puritat.*

Lo segon tractat d'aquest libre, si és tractar de donzelles e de lur manera de viure. E açí deus saber que tot ço que dit és demont del nodriment de les infantas molt pus altament deu ésser entès de les donzelles, en quant en les donzelles és major la edat e y deu haver més seny he més verguonya e més temor de Déu.

Deya Polícratus que donzella en latí vol dir ayntant con *Domini cella*, ço és habitació e casa de Déu. Car diu ell: Con la donzella estigua comunament tachada, no ha rahó de haver lo cor escampat a les roses de ffora. Donchs, si és adoctrinada de amat Déu e puritat e honestat ||^{22na} de sa persona, e a entendre en bonea, segueix-se¹ que Déus en ella habita, axí con en cella e en casa sua. E açò volia dir sent Pau cant dix, *Prima Corinthiorum VII.*, *virgo cogitat que Dei sunt ut sit sancta corpore et spiritu.*² E vol dir que la donzella qui bona és pensa e entén en ço qui és de Déu, e que plàcia a Déu, e que sia sauta e honesta de son cors e bona en la sua ànima. Ço és, que sia gran oracionera, e gran dejunadora, e especialment deu recomanar si mateixa al Salvador qui fo príncep e font de virginitat; aprés a la sua gloriosa Mare, qui d'aquella font gloriosa poa una gran mar de puritat, la qual escampa sobre aquelles sues fillyes qui li són devotes, e l'han sovín e tot jorn en memòria e la amen carament.

Les donzelles són en dues diferències.³ La primera diferència és d'aquelles qui deven servir Déu en orde; e aquestes, per tal que aprenen letra, millor

¹ I: ha A.

² Co que havem dit A: ço que havem encara a dir B: so que havem a dir I.

19] I: seguite A.

³ La *Vulgata* diu: *et virgo, cogitat quae Domini sunt, ut sit sancta corpore, et spiritu. I Ad Corinthios 7:34.*

*AB: els sis darrers mots om. I.

deven en poques tantost entrar en orde. La segona diferència és d'aquelles qui contenen a pendre marit; e a aquestes conseylla sent Jerònim que, jatsia hagen el cor de fer ço que ls conseyllarà lo pare e la mare, emperò, quant en elles, que més amarien servar virginitat a Déu, e ab alcun desplaer e forçá vénen a pendre marit, aquest⁴ aytal voler los val a moltes coses. Primerament que n vivén tostemps pus castes e pus honestament. Segonament que si moren ans que sien maridades, abans [de morir] poden⁵ girar lur propòsit a voler servar virginitat tostemps a Déu, e no perden la aureola⁶ de virginitat en Paradís, si ab aytal propòsit ferm moren. Terçament, car encara que visquen e hagen marit, encara tostemps han en major ||^{22na} reverència l'estament virginal, e y desigen més posar una filla que sia al servey de Déu, les quals coses són totes occasió e rahó de gran mèrit.

Per rahó d'açò conseyllava monsenyer sent Jerònim a aquella santa verge Eustòchium de pensar sovín en l'alta e preciositat de l'estament virginal, e con Jesucrist lo⁷ aportà del cel als hòmens, qui ayntant és, so diu, pus meritori, con negú no y volch obligar, mas que l'aga qui puxa. E con fort poch l'an aconseguit per esquart d'aquells qui l'han perdut. E con en Paradís Jesucrist⁸ ensenya al poble virginal special amor, e ls vergens li fan special cant e bayll entorn: E con són ab los àngels pus acostats, axí con a germans, car diu ell: Àngel e virginitat germans són. E la verge qui purament viu deu pensar que ella porta ab si un tresor incomparable e una joya excellent, la qual ha a offerir⁹ axí con a sun dot al seu espòs, lo Fiyll de Déu, lo jorn de la sua mort.

Per rahó d'açò, encara, aconseylla a pare e a mare de dona verge que s deven fort guardar que si veen que la verge és ab ferm propòsit de servar virginitat per amor de Jesucrist, que no lo y desconsaylen per res, car d'açò és Jesucrist fort ofès, e n fa sovín grans vengances. Per què recompta ell meteys, ço és sent Jerònim, en la epístola de LXXXIX que com una dona notable de Roma appllada Pretaxada, volgués induir una devota donzella, que havia ferm propòsit de servar virginitat per amor de Jesucrist, que prengué marit, diu, una nit aparech-li l'àngel de Déu ab terrible cara dient-li: Si tu tols a Jesucrist aquesta donzella e la dones al món, les mans te seccaran, e d'aquí a cinch meses iràs ||^{22na} en infern; e abans d'açò perdràs ton marit qui y consent, e tos fills. E con pensàs que açò fos fantasma e proseguí en la donzella ço que havia començar, axí s seguí de fet con l'àngel li menaçà. E veent lo juy de Déu sobre si mateixa, volch tornar atrás d'açò que fet havia, e no poch lavors. Per què diu

⁴ Marit a aquest A: marit e aquest I.

⁵ Abans poden ABL.

⁶ B: a voler tostemps servat virginitat en paradís si ab a deu e no perden la aureola A: a voler virginitat tots temps a deu e no perden la aureola I.

⁷ I: Ia B: om. A.

⁸ Theoz Christ AB: om. X.

⁹ Ha offerir I: ha a sofferir A: ha offerta B.

aquí sent Jerònim: Guart-se la donzella qui a Déu ha promesa la virginitat que no torni atrás, e s'gart cascun de desconsellar-li son bon propòsit. Car d'aytals qui fan lo contrari, gran vengansa se pren Jesucrist.

Ne és maraveyla, si o fa, car con diu aquí sant Jerònim: Aytal verge és arca del Fill de Déu e esposa sua cara, e temple seu elet. E, donchs, diu ell, qui no és gelós de sa cara esposa si altra la li tol? E ¿qui és qui sia gitar vilanament de sa casa que no-n prengua vengança? Con digna l'apòstol, *Prima Corinthiorum*. III: Si alcun farà turpitud o violència en lo temple de Déu, destrovit-l'a Déus en esta vida e en l'altra.

CAPÍTOL XX. *Con la donzella deu guardar sa puritat, e primeramente per oració.*

Attena, donchs, açí la donzella qui netament e dreia va a ssi mateixa a observància de sa virginitat que, aytant con pus perillosament porta aquest tresor, aytant lo deu mills guardar. E diu sent Pau que aquest tresor se porta en vexell qui tost se trenca si no és ben guardat. Per què vol-se¹ la virginitat que sia bé guardada, car si una veguada és perduda, jamás no s pot cobrar. E posen² los sants que la sua guàrdia està en los punts següens: lo primer si és que la verge prech Jesucrist e la sua mare en especial que la vuylen guardar. Car, con diu lo savi: Negú no pot ésser continent ne cast, sinó per special don de Déu.

Diu Pròsper, parlant de virginitat, que les dones vèrgens specials oracions deven trametre tot jorn al lur propi espòs, Jesucrist, en loch de lletres enamorades, a la fi de les quals diguen: Donchs, mon Senyor, membre't de mi. E elles, per tal que Ell membre d'elles, tostemp menbren, parlen e tracten d'Ell, axí con de cosa sobre totes amada. Segueix-se aquí mateix axí: O donzella verge, a Déu devota!, alegre't, car lo teu espòs, sobre tots los altres és, e príncep gentrós, rich e poderós, savi e ingyós, bell, jove e graciós, temprat e vigorós, noble e virtuos, leyal e amorós, cortès e adonós.

E donchs, si tu est sa leyal esposa, ¿no-t deus ad Ell presentar que sies tota affaytada, tota endreçada, tota lavada, tota ornada e remifada?² Mas atén que aquest ornament no vol Ell en la cara, ne en lo cors, mas dins en lo cor. Car escrit és: *Ab intus in fimbriis aureis circum amicta varietatibus*. E vol dir Daviu que l'ornament de la donzella deu ésser dins lo cor per la veritat de moltes bones virtuts, e obres, e condicions, e costums qui deven ésser en la esposa de Déu.

20] ¹ AB: vol I.

² A: remissada B: om. I.

³ B: *ab intus in fimbriis* A: *ab infimbriis* I.

CAPÍTOL XXI. *Con les males donzelles fan lo contrari, e con Déus les en poncix per lur pintar.*

Mas en lo temps present¹ alcunes donzelles no han¹ gran cura d'aquest affaytament del cor, mas tot jorn pensen en l'affaytament o pintura² de la cara o del cors, la cal cosa és gran offensa de Déu. Car elles entenen a millorar la cara que la saviesa de Déu ha feta, e més amen portar la cara que elles se fan que no aquella que Déu los fa. Pensar pots con seria offès lo pintor si algun li affaytava, o li adobava, o girava la cara que ell ab son sobiran estudi hagués feta. E diu sent Jerònim: ¿Ab qual fiança pots levar la tua cara e l'³ cel al Senyor con tu en ta cara e per ta cara hages la saviesa axí desonrada?

Pensa encara com la donzella, qui s pinta, dóna assenyalat mal eximpli de ssi marceixa, car dóna a entendre a les altres que va cercant qui se n'asalt e qui la vuyla; e axí, pus per natura no l troba, vol-ne trobar per art o per enginy. E açò és a la donzella sobirana confusió, e verguonya molt major que si era maridada. Car la dona maridada si és represa de son pintar, posa escusa que fa-ho per complaure a son marit. Mas la donzella no ha neguna escusa qui sia al món.

Dóna, encara, entendre als hòmens que vol ésser amada, e cortejada, e tenguda per beylla, pus que axí s mostra affaytada e pintada, la qual cosa és encara pus fort verguonyosa, e no contrastant que les donzelles de huy requeren aytals affaytamens a gran lur verguonya. Emperò ajuden-hi molt les miserables mares lurs qui ls ho consenten e ls ho conseyllen. ⁴ E per tal són participans en lo peccat, e hauran gran part en la pena qui espera a les fuylls deçà e dellà.

Ligim d'Engania,⁴ filla del rey d'Oclandia,⁵ que con en infern fos turmentada fortment en la cara e en los pits per los afaytamens que s i havia feyts, que tostemp malahia a sa mare en los turmens, per tal cant ella lo y havia ensenyat. Finalment morí la mare e fo gitada là jus⁶ ab la filla, e lavòs la huna malahia a l'altra, tant fortment que era gran fetea qui u hoia.

Dix l'àngel qui ensenyava esta visió a l'abat Effrem: Si les fembres del món sabien quines penes sofferran aquestes mesquines enducs, e sabien quantes n'à en infern per aquesta rahó axí mateix turmentades, abans se aucirien que no s pintarien. E sàpies que los hòmens qui són pares o marits, qui açò soffiren a lurs filles o a llurs mullers, no n'escapen deçà sens gran vengança de Déu.

21] ¹ BI: sol no han A.

² A: los affaytamens e pintures B: lo affaytament e pintar I.

³ A: el BI.

⁴ A: Legim de Angania B: Legim de Eugenia I.

⁵ A: rey d'Oclandia B: Rey otelladia I.

⁶ B: la jus I: laus A.

CAPÍTOL XXII. *Què deu fer donzella cant vol ésser bella.*

Sàpies que si les fembres comanaven a Déu lur bel·lea e per reverència sua no·s pintaven, Déus les faria amables a ssi meteix e a lurs marits, e·ls donaria salut e altres grans béns a lurs cases e a lurs persones.

Deya sent Ambròs en lo libre de *Virginitat*, *què és cosa al món pus profitosa ne pus avinent a la donzella sinó orar en sa casa amagadament e aquí suplicar al seu amat Jesucrist que Ell la guart e la faça amable a ssi meteix, e la guart de offendre-lo en tota manera?*

||^{23va} Deu la donzella a ssi tirar Jesucrist per devots dejunis, axí com són lo dejuni de la Incarnació e los divendres per la Passió, e·ls dissabtes a la sua Mare. Deu dejunar axí meteix los dejunis manats per la santa Esgleya, si donchs no és flacha e malalta. Axí meteix lo deu tirar per specials oracions, axí con són dir-li los seus açots, qui són sis milia sis-cents sexanta-e-sis, o la sua corona tot jorn, qui són LXXII, o la sua santa vida, qui són XXXIII anys e mig, o les sues nafites, qui són V.

Axí meteix presentar a la sua mare quatre avemaries per les sues quatre dignitats, qui són: que és mare de Déu, e és mare e verge, e és sobiranament santa e sobiranament exalçada en lo cel e en la terra. O dir-li la sua santa vida, qui foren LXII anys, o lo *canticum gradum* per los XV graus del temple, o los set golgs o la sua corona, qui fo de XII esteles.

Ultra açò la devota donzella pot haver qualque sant o santa en special devocí a qui present tot jorn alguna especial oració o servey, per tal que la guart e la endreç en tots sos affers. E aquest conseyll dona aquell sant hom Job, *capitulo quinto*, dient: *Ad aliquem sanctorum convertere*. E vol dir que cascun deu haver qualque sant a qui corrregua en temps de sa necessitat. Car nós, per nostres peccats, no som dignes de suplicar a nostre senyor Déu qui és tan alt Senyor, e lo qual havem tant offès. E per tal és bo fer amistat especial ab qualque sant qui sia migancer entre Déu e nós. E aquest és la primera guàrdia de la bona donzella, çò és, oració, e dejuni, e altres ||^{23va} coses plaens a nostre senyor Déu.

CAPÍTOL XXIII. *Con virginitat se vol guardar per humilitat segonament.*

La segona custòdia de la virginitat en la donzella és que sia humil e no·s preu massa, ne desig haver gran fama de bel·lea, ne vaga vanament ornada, ne desig ésser vista, ne aga continens pomposos, ne vestidures ab tayll orat e novell. Car con diu sent Agostí: Sovín poneix nostre Senyor la supèrbia del cor, lexant caure a la persona erguylosa en publica luxúria, e lavors pert la fama, majorment si és dona, e despuys és meyspreada per atostemps.

Noresmenys darà aytals donzelles per muyllets a tals hòmens qui les

menysprearan e les tractaran axí con a ffems. A veguades a aytals darà longues e leges malalties e tals que d'aquí avant no les cal alegrar de llur bel·lea. E sovín aytals fa venir a tan gran pobresa que per grat o per força s'an a humiliar, o los trametrà altres casos leigs e terribles qui no solament les humilien fins a la terra, ans encara les portaran a punt de desesperar. Vet que fa supèrbia e vanitat excessiva a la dona.

Per què diu açí Ciprianus: Si sent Perc en la sua epístola mana que les dones no vagen ornades ab foran arrament¹ de cabeylls, ne d'aur, ne d'argent, e sent Pau veda, escrivent *ad Thimoteum*, que no porten tortura de cabeylls, ne perles, ne preciosa vestadura, *què dirà, donch [sic]*, a Déu la donzella que no ha neguna excusació de portar les dites coses, con les maridades prenen excusació de portar aquestes coses, o ||^{23ra} per manament del marit o per complaire a ell, les quals excusacions no són en la donzella?

Atena la donzella çò² que la regina Hester deya a Déu en sa oració, e prena eximpli d'ella si vol ésser bé ab Déu. Car legim, *Hester VIII*: Tu, Senyor, sabs que yo he en gran abominació tot senyal d'erguyll e de supèrbia; hoc encara, aquell hornament que yo port cant m'é a endreçar lo dia que he a comparer davant lo rey mon marit. Vet què deya ne con era humil aquesta qui era muyllet del major rey del món. E per tal cant aytal era, trobà³ gran gràcia davant Déu e davant son marit, magor que neguna altra. Car escrit és que Déus dona la sua gran benedicció als humils, e contrasta al cor e voler dels erguyloses, e·ls confon, e·ls aterra a la fi.

Deya sant Ambròs en lo libre de *Virginitat* que humilitat de donzella se devia ensenyar en lo parlar, en lo anar, en lo vestir, e en lo sofferir. Car si és corregida de sos vicis per aquells a qui pertany, deu-ho pendre ab gran goig e ab humilitat e fer-ne de cor moltes gràcies a la persona qui la corregeix, car aquella ensenya que la ama e la vol preservar de mal.

Posa lo poeta Salústius que dona qui veu sa filla rebella e que irreverentment reeb sa correcció, o la deu matar, o tant batre e humiliar fins que clarament vega que sa filla reguonex son defalliment e confessa sa colpa, e de fet se esmena de son defalliment. Car si la mare no·u fa axí, ella la farà primerament ja pus rebella a ssi metexa que no era, e per consegüent romandrà pus alreada⁴ a ffer mal que dabans, e ja serà pus ||^{24ra} erguylosa a la mare e la menysprearà més cant sia fora sa cura. Noresmeys la posa a risch de ésser semblantment irreverent a son marit, cant n'aga, e aquell, per ventura, fer n'a tal castich que serà massa.

Deya Terencijs que donzella qui fora casa de son pare s'a a castigar fa

23] : A: arrament BI.

² AB: so I.

³ B: trobada A: trobauc I.

⁴ AB: pus arexada I.

gran verguonya a ssa mare; e la mare la posa a gran risch, car castigar-la-ha tal qui n'haura poch pietat. Donchs, ensenya de humilitat a ta filla per tal que sia amable a Déu e a tots a qui deu plaura per sa bona conversació.

CAPÍTOL XXIV. *Con les males donzelles són erguyloses e van fort vanament.*

Emperò huy lo diable axí poderosament senyorega alsunes donzelles e altres dones que no és dupte que nostre Senyor d'açò no faça a la fi un gran escarniment¹ e castich, per la gran supèrbia que an e·l² cor e vanitat e amor del món, segons que en tot lur ornament ensenyen deffora, car tu les veuràs portar e·l³ cap ornamentals curiosos e passans tota regla e tota mesura. Car si són donzelles, porten corones reials excessives; si maridades, porten vels grochs ab especials liguadures, con seguons que diu sent Ambrós, cap de dona deu anar cubert en senyal que d'eylla exí primerament peccat, e per ensenyar que és subjugada a son marit, e per tal que no provoeh los altres a peccat. E elles per tal guisa se componen los vels que los sia vist los pits,⁴ e que axí provoquen los hòmens a cobeejar-les, les quals coses són a gran dampnació de lur ànimes.⁵

Segonament, porten los vels estrets ab agulles d'argent precioses, ab los caps ||⁶ daurats, e ab perles, e ab pedres, qui ja agrenga⁷ lo dit ornament.

Terçament, a créxer lur bellea porten vestidures de la pus preciosa matèria que poden, tant que n'í ha mills hornades que·ls altars en què·s diu missa, ço és, de draps d'aur, e de vellut, e de escarlata, e de duay, e de porpra, e del tauris,⁸ e de domasquins e d'altres precioses vestidures; a gran irreverència de Déu que cots de feimbra, ne encara d'òm, condempnat a mort e als vérmens, axí con tots los nostros,⁹ vaga axí ornat. E lo tayll d'aquestes vestidures serà lo pus orat qui·s puxa trobar: car serà als pits¹⁰ ample, perquè puxen gran part de lur cors ensenyar, e·l¹¹ mig estret tant que és maravel·la tant la estrenura no les trenca o les fa esclaffar;¹² e après ruades a totes parts, e als peus ab patins

24] ¹ BI: escarniment (però corregit per «escarniment») A.

² A: al BI.

³ A: al BI.

⁴ AI: lo pits B.

⁵ Fragment que correspon a una possible prosificació de versos anteriors. Vegeu la reconstrucció que en fa J. COROMINES, *Entre dos llenguatges*, I (Barcelona 1978), p. 178.

⁶ A: agrevia B: agrevien I.

⁷ AB: e de tartari I.

⁸ A (la o final no és clara, però gairebé segura): nostres BI.

⁹ A: al pits BI.

¹⁰ A: al BI.

¹¹ A: esclatar I.

que no·ls¹³ serveys sinó a empatxar lur anar, e ab erminis ornades.¹⁴ E d'aquestes vestidures volen moltes, si poden, ne·n planyen¹⁵ lur marits. E dins, lur alcandores¹⁶ delicades, ab mànegues d'altra ley, molt pus curioses e pus precioses, a ensenyar llur delicadura e sumptuositat. E à·n·í d'altres¹⁷ ab coes longues, roceguant per terra lo drap de què un mesquí de pobre seria vestit, qui crida contra aytals, davant Déu, que aytal dona ama més perdre roceguant per terra lo drap que si·l ne vestia.

Aprés, cabeylls mallevats e·l cap de dones mortes,¹⁸ que li deurién provocar a ferea. E perquè apareguen belles, porten·los e·l cap ab artificial siti, car mostren·los d'una part alt e d'altra baix,¹⁹ açí ab aytal siti e aquí ab altra, seguons que·ls és vigeres que les ||²⁰ reta pus belles. Aprés, correges, bosses e anells multiplicats, e diverses, e curiosos, e preciosos, sens tota necessitat, sinó a sola parensa²¹ de llur bellea. La cara pintada, los huylls alcoffoylats e pintats ab altra figura pus gran e pus longua que no han los huylls que Déu los ha dats.

Aprés porten d'estiu guans en les mans per tenir·les pus delicades, la cal cosa és a Déu fort pudent; e·s nodrexen alguna unglia longua que par unglia de leó o de qualque bèstia; e porten aquella alquenada per entenció fort vil e carnal, e les altres ungles mig blanques e mig vermelles, així con si Déu totpoderós no·u hagués sabut fer colorar sufficientment cant les féu. E n'í ha moltes ornades de obra de brodadurz e ab divisa e senyal especial. Çabates porten trauades, e van en peal de calces, ab tapins, ab polaynes. Per les quals coses donen a entendre qui són ne què tenen e·l cor. Car con diu Salamó: L'àbit e·l vestir de la persona ensenyen la persona qui és. E ensenyen·ho miylls encara en lur parlar, car parlen ab especials maneres, com pus primament poden e²² ab especials condeschs en menar lo cap e los labis. Les quals coses aprenen en casa davant lo miral, davant lo qual estaran per espay de una hora o leugua, guardant con los està: axí girar·se e axí levar lo labi d'amont e, quant se poden polidament, ensenyar les dents, e qual dent és pus beylla, e·s pot mills ensenyar, e qual fa mills a pintar. E fan d'aquestes tacayies²³ tantes e tantes, que maravel·la és con la potència²⁴ de Déu les vol pus sofferir ne portar.²⁵

¹³ I: e ab erminis ornades qui nols A.

¹⁴ I: les últimes quatre paraules om. A.

¹⁵ AB: sin poden haver e noy planyen I.

¹⁶ AB: e dins porten lur alcandores I.

¹⁷ A: e van ne daltres I.

¹⁸ B (cl caps) A: apres porten al cap cabells manlevats de dones mortes I.

¹⁹ I: alts e daltre baixa A.

²⁰ A: aparensa I: aparensa B.

²¹ I: e on pus prima veu poden ensenyen e B: maneres o en pus prima veu poden ensenyen e A.

²² A: tacanyeries I.

²³ A: paciència I.

²⁴ Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, ps. 209-211.

||^{25ra} CAPÍTOL XXIV. *Quant mal fa la dona ornar-se vanament.*

Diu Orígenes que si les dones pensaven quant de mal fan axí oradament ornar-se e embellir-se,¹ no n'ha una al món qui·u faés. Car diu ell: Elles axí ornant-se provoquen a Déu fort contra si metexes, en tant que, après lur mort, Déu ne fa lo major juhy, e·ls dóna de les grans penes qui·s donen a negunes altres persones, en quant han lurs cors haüt con a Déu, faent-ne ydola e posant aquí tot lur estudi tostemps.

Aprés, diu aquest, car per llur embelliment an tirades ànimes de molt mesquí a perdició,² e majorment con van a les esgleyes ab l'ornament aquél, qui és arma del diable a pendre les ànimes d'aquells qui eren anats a preguar Déu. No res meys que provoquen los mals hòmens que de la esgleya facen bordell al dyable, car vénen a les festes scientment a les esgleyes per guardar a cobecgar les dones bé ornades; ne y vénen per als, car si elles no·y cren, no·y vendrien. Aprés, que fan a Déu esta desonor que sovín l'altar estarà apareyllat pobrament, on estarà lo preciós cors de Jesucrist, e la dona, ydola del diable, estarà vestida de draps preciosos e ornada d'aur e de perles.

Aprés, diu aquest, que per açò provoquen a nostre Senyor a trametre special plagua³ contra la ciutat e comunitat en què·s sosté tan gran desastre, car Déu contra aytals comunitats menaça fort, e contra les dones axí ornades, segons que appar *Ysaye terció*. Aprés, que aytal dona ||^{25ra} provoca Déu contra son marit qui aytals desastres soffer.⁴ Aprés que·l provoca contra sa casa e si meteix, car tart veuràs, diu aquest, que Déus no caseny sa furor contra casa on la dona sia fort bella, ne haga fama d'aytal ornament ne d'aytal vanitat.

Guarda,⁵ diu aquest, con bellea és cosa fort perillosa en hom e en dona, o en què·s vol, car lo primer àngel, qui fo lo pus beyll que·ls altres, Déus lo dampnà. Adam bell, e Eva bella,⁶ Déus los malay. Absalon, tan bell, alancegat morí. A Sampsó, tan fort e tan bell, e a Dalida s'amiga e tan bella,⁷ la casa los en vench dessús.⁸ Dina, tan polida, filla de Jacob, Emor la desflorà. A Josep, tan bell, la dona lo diffamà e estech pres longuament, sinó que Déus li ajudà per tal cant hé usà de sa bellea. Salamó, tan bell, orat tornà.⁹ Adónides, tan bell e tan famós tacany, mala fi féu. Jetzabel, tan bella, Jedú la féu gitar per la fi-

25] ¹ A: ornarse e embellirse B: ornantse e embellirse I.

² Molts infelïços han estat atrets cap a la perdició per llur embelliment.

³ B: provoquen plagua A.

⁴ A: marit que aytal desastre e soste e soffer I.

⁵ AB: guardet I.

⁶ BI: bells A.

⁷ AB: Absalon ten bel e Dalida se amiga e ten bella I.

⁸ AB: los vench demunt I.

⁹ AB: aquesta frase om. I.

nestra avall e la féu mengar a cans. E comunament ages,¹⁰ diu aquest, que tart veuràs bell hom qui sia bo, ne bella fembra qui sia casta.

Per tal diu l'*Eclesiàstich XXI*, *Ne laudes hominen in specie sua*. E vol dir que negú no deu ésser loat per sa bellea, mas per sa bones, car la bellea instrument és e via a perdició. Per tal dix Salamó, *Proverbiorum* [11:22], *Circulus¹¹ aureus in naribus suis mulier pulcra et fatua*.¹² E vol dir que fembra bella e qui mal usa de ssa bellea no és sinó truga qui porta anell d'aur al morro. La truga qui anell d'aur porta e·l morro neguna honor no dóna a l'anell, ans lo met per lo fanch pregon.¹³ Axí la fembra bella e ab poch seny no dóna honor al don de Déu, ço és a la bellea que Déus li ha dada, car ella la posa e la ensenya a totes aquelles parts on més mal ||^{25ra} ne peccat ne viltat se·n pot seguir. Per tal havem, *Ecclesiastici IX*, *Averte faciem tuam a muliere compta: propter speciem enim mulieris multi preierunt*.¹⁴ E diu axí que·t quarts de fermer l'uyll en fembra bella, car molts són estats dampnats per bellea de fembra. Per tal dix Daniel al mal veyll que condemnà a mort per la infàmia de Susanna: *Species decipit te*. Ço és a dir per tal la havia cobeejada tant, car la bellea de la dona lo havia enganat e tirà¹⁵ a mal.

CAPÍTOL XXVI. *Quant de mal se seguex per aytal van ornament.*

Heliandus,¹ hom perfer e sant, dix que quatre coses havia vistes qui jamés no partien compayia, sinó fort a tart,² ço és habundància de riqueses ab gran supèrbia, avarícia ab gran misèria, bella veu ab gran tacanyia,³ e bellea de cors ab gran luxúria. E diu axí après al propòsit: per què la dona desiga tant bellea o bell ornament?⁴ Car si la ha, és⁵ en gran dupte que no li cost massa si mal ne usa; si no la ha, ensenya que fort follia és que ab medecines la's procur; car a la ffi les medecines cessaran e les regues⁶ ne vendran, e serà abans pus veylla e pus lega cant no se n'està per honor de Déu, qui li pot donar bellea

¹ A: hoies I.

² A: anulus BI.

³ AB: les dues últimes paraules om. I.

⁴ AB: pudent I.

⁵ AB: les quatre darreres paraules om. I: *Averte faciem tuam a muliere compta, Et ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt, Vulgata* 9:8-9.

⁶ A: tirat I.

26] ¹ Heliandus AB: Celinandus I.

² A: fort tart BI.

³ A: vallesa ab gran tanyina I.

⁴ AB: belleas e ornament I.

⁵ A: si te ha dessi deu ester I.

⁶ A: cessaran e les rucs B: costaran e les rucs I.

e ço qui li plau; e cant no pensa que aquells qui Déu felló an volgut placcar se vestian de sachs, e s posaven sobre lo cap e la cara fanch e cendra, e s vestien de cilicis e así assueugaven⁷ Déu, así com ligim de Daviu e de Accap e del rey de Nínive. ¿Per què donchs entenen en tan grans pompes e bobanys,⁸ e carreguen los mesquins de marits en cors e en ànima? ||^{25b} Car molts n'í ha qui n porten dolor al cor cant no y poden satisfèr así con les mullers volen; e puyz quant hi volen dar conseyll, han a ffustar o a prestar a usura per dar recapte a la muyller. E puyz mor lo marit e⁹ porte-ss-e-n'ho la muyller, e jamés no se'n fa restitució, per què pot dir lo marit que en mal punt a sos obs véu aytal muller.

Pens encara la dona, diu aquest, que si molt és entesa¹⁰ en aytals coses, no podrà fer grans almonyacs, de què reama sos peccats ne de son marit. Pens encara quin sacrilegi és que ab aytals malediccions vingua a la esgleya a fadar e a ensutzar lo loch de Déu, deputat a adorar Déu. Cert bé pot pensar que ses oracions no seran exoïdes:¹¹ més li valria de molt que jamés no anàs a la esgleya que no anar-hi ab tanta offensa de Déu.

Aprés, diu aquest que aytal dona se procura mala fama, cat pus que senyal porta de fembra vil e de orada e de foylla, cascú pot pensar que ella no és del tot profembra. E pus vol ésser tant cobegada, maravella serà que en qualque loch no caga.¹² Cert, diu aquest, és que neguna no s'orna en casa¹³ ne en loch on no és vista. Donchs, per ensenyar-se als altres se afaytarà e per fer-lus cimbell¹⁴ de ssi mateixa, e per traure si metexa venal, per què a la fi ella trobarà comprador, ne y cal duptar.

Pensen¹⁵ encara, diu aquest, les dones que elles así anant provoquen les altres a ffer semblant, e si ls marits no ls o¹⁶ prohibexen,¹⁷ seguxen discòrdies¹⁸ grans entre elles; e a veguades, si ells no y proveeyzen, elles ne procuran d'altra part, per vies dolentes, d'on vénen adhulteris e d'altres mals prou.

||^{26a} Aprés pensén quant offenen los àngels de Déu qui guarden los hòmens, car més de mal fa una aytal dona als hòmens en una hora que deu milia àngels no hauran fet de bé: per aventura tal cas podrà venir. Per tal dix sent Pau, *Prima Corinthiorum*,¹⁹ así, que dona pott lo cap cabert per no offendre

⁷ A: assueugaven I.

⁸ A: bobanys I.

⁹ I: les quatre últimes paraules om. AB.

¹⁰ AB: entesa I.

¹¹ A: exauïdes B: exaudides I.

¹² A: caguna I.

¹³ A: neguna no es orada en casa I.

¹⁴ A: Donchs per ensenyar-se afaytada e per fer los sin bells I.

¹⁵ I: pensa A.

¹⁶ A: si mateixa venal perquè a la fin los marits o I.

¹⁷ I: nols hi proveeyzen A.

¹⁸ A: seguxenschen escandels e discòrdies I.

¹⁹ A: *Corinthiorum XI I*.

los àngels.²⁰ Són encara los preveres en la esgleya, qui tracten²¹ les coses sacres, qui, per astúcia del dyable, legucrament se poden tachar²² en lo cor per esguart d'aytals dones.

Pensar deu encara la dona que tostemps que ella se vol ornar o affaytar per tal que sia cobegada, que ella pccca mortalment, per bé que ella haga lo cor de no consentir a mal. Si s'affayta per tal que sia pus bella que les altres, ensenya que no ha caritat en quant desiga haver excrés de laor orada²³ e vana més que altra. No res meys, que desigar aytal laor és oradura e peccat. Si s'apparella per tal que tir a ssi son marit e²⁴ no vage a les altres, pens que Déu açò ven, fa a veguades lo contrari, quant atén al mal cor, car tant volen ésser amades que la amor és masa e torna vil, con digua sent Ambrós: Qui massa ama sa muller e desordenadament és así con aquell qui fa adhulteri. Puyz pens que no diu ella ver que aquesta sia la sua entenció, car ella fa semblant cant son marit no y és, e va per les places así metex, là hon no és lo marit, e entre²⁵ casa no u fa, là on és lo marit.

Pens encara açí lo marit que, pus que sa muyller no l vol perdre, que ell no perda a ella? [Sí farà]²⁶ si la lexa así pintar ne ||^{26b} ornar, car muyller pintada, e afaytada massa, abans és perduda, car per més e pus ardentment és cobegada. Lo gat si ha bella peyll, tantost se ffa salvatge, car fa-li pahor que si mostrava la pell pertot, que per la pell no perdés si metex e la pell ensemps. Tu, donchs, si tothom²⁷ lexe veure la pell de ta muller pintada e bella, a pperill poses de perdre ta muller e tu metex. E més te val que ella meys bella sia tua, que no que si pus bella ere d'altre.

Ítem diu aquest, pus vols muller casta, per què, donchs, sostens que vaga ab àbit e ornament de mala fembra? Ítem ella porta lo senyal de putana, e tothom diu que aquells són los senyals. Donchs, per què creus a ella tota sola, qui diu lo jorn cent falsies, e per aytal cosa ne faria e n diria mil? Con, donchs, la'n pots creure que ella sia casta?²⁸ Pensa que qui vol comprar vi en alcuna casa, basta que lo senyal del vi estigua a la porta; e qui vol comprar roçf e l mercat, basta que guart e l front qual hi porta lo senyal. E basta, donchs, si ta muyller porta públicament ornament de vil fembra, què t cal duptar que ella sia vil fembra? «Per què —digues-li— posats los senyals de vil fembra e

²⁰ *Idem debet mulier potestatem habere supra caput propter angelos. Prima Carta als Corinthis, 11:16. Vulgata.*

²¹ A: contracten I.

²² I: tractar A.

²³ AB: potser cal llegir de laor, e és orada...

²⁴ A: que I.

²⁵ A: dintre I.

²⁶ Sense aquest ategit la frase sembla incompleta.

²⁷ A: si a tot hom I.

²⁸ A: els darrers quatre mots om. I.

vets²⁹ honestament? E creuré-us que siats bona?» E digues-li axí: «Digats, dona, quins senyals porta fembra putana?» Certes, quescue ella digua, lo senyal d'aquella és que vaga la pus desonestament e vana que puixa. «Si donchs vós vets encara pus desonestament, ¿què cal duptar a mí que vós siats putana e vil de vostre cors?, car cascuna part de vostre cors porta senyal que vós vos traets venal als altres. Si deïts que·u fets per amor de mí, yo us prech que us ne stigats per amor de mi; si no per amor, estats-vos-en per pahor, car pus a mí no plau, axí·s farà ne s'i ||^{26a} pot dar consell per altra via, e vertetz-ho de fet.»^{29 bis} Pens³⁰ encara, diu aquest, lo marit que la muyller cosa és a ell per Déu comanada, que quant en ell serà, que la preserve de peccat o de tot mal. Donchs, que lo marit li consenta que ella faça si metexa laç del diable a pendre les ànimes dels hòmens, e que·s procuri mala fama e do mal eximpli de si mateixa e procuri minya a son marit metex, e a sos infans, e a sos parens: Gran dampnació procura a si metex! E Déus requerrà la ànima de la muller, si·s dampna, de les mans d'aytal hom, e aurà massa que fer lavors.

Mas, diu aquest, sabs tu què és açò? Los hòmens, pus són effeminats en la amor de la carn de les fembres tornen axí bèsties que elles los menen axí con un asse o un boch pel cabestre,³¹ e fan-los tenir per no·tres e per bèsties davant Déu e davant hòmens,³² e perden tota virtut e tot esforç de cor, en tant que no·ls poden desplaure de res que eylles vuylen. E los mesquins, diu aquest, són fort enganats en açò, car l'om qui savi és ne val res, tostemps roman senyor de sa muyller. E si la muyller lo veu hom de esforç e de alguna virtut, més lo amarà e·l tembrà que no farà si·l veu un batjocha³³ ho una bèstia qui li lexa fer tot ço que vol. Ans, lavors li saltarà en la cara e li vendrà contrària en tot ço que ell volrà. Car con diu lo savi, si la dona ha senyoria en casa, tostemps serà contrària a sson marit: e vet l'om con se fa cariu de la fembra. E aquest és dels pus leigs cativages qui sien e·l món, e mereix-lo cascú molt bé, pus que ell lo's procura. Ne lurs ||^{26b} excusacions valen res, axí con lo següent capítol declara.

CAPÍTOL XXVII. *Con les excusacions que les dones donen a lur ornar e pintar no valen res.*

Cassianus, escrivint al gran Leonci, monge devot, de lunyar-se de tots punts de veure, e de oïr, e de contractar res del món ab dones, diu axí, ço és: que per lurs cimbells e ornamentals leugerament e tost giren los hòmens flachs a terra,

²⁹ AB: amats I.

^{29 bis} Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, ps. 206-208.

³⁰ A: pensa I.

³¹ A: los movent axí com hum boch per la barba o un ase pel cabestra I.

³² A: les cinc paraulas precedents om. I.

³³ A: batjocha I.

e·ls justs e bons fan aflaquir e reffredar de lur bon propòsit. E diu ell aquí encara axí: No valen res les excusacions que sovín donen les dones en lur ornament a portar foll e van. Car dien primerament que no·y han mala intenció e que Déus atén al cor. Dich açí que aquell qui va a fornirar per tal que guarescha del mal dels rençons o d'altre mal, no ha mala intenció en la forniració, emperò pecca mortalment, e si·s moria axí, ell seria dampnat. Ne a Déu basta la intenció bona là hon se ffa la obra mala que ell ha vedada; ans ne vol, ultra la intenció, lo obra e·l fet. Car poch se val la bona intenció là on la obra és mala. Què val furtar per intenció de dar lo furt per amor de Déu? Cert, no res. Què val a mi auçuire algú per rellevar molt mal que fa? Cert, no res. Car alciure algú solament se pertany a aquell qui n'ha actoritat e poder, e·u fa servant orde de dret.¹ Axí metex és en lo propòsit, car què val a la dona anar desonestament per qualque bona intenció, pus que la obra és mala de si mateixa? Per què appar que poch val ||^{27a} la dita excusació.

Deven encara pensar les dones que jatsia que axí sia con elles dien, ço és que en lur ornar no hagen mala intenció, emperò pus saben que de lur ornar lo diable ne fa laç a pendre les ànimes dels hòmens, e que molt mesquí ne pert la ànima, sol per açò se'n deven estat. E que si per açò no se n'estan, que·y pequen contra la caritat del proysme e·n fan gran peccat contra Déu, car les ànimes dels hòmens fort són a Déu cares. Car per salvar-les n'és devallat del cel en terra, e se n'és encarnat e puys mort. E que la fembra per son affeytar les li tolgua, pensar pot cascú Ell quant ho prea açò, ne quant ho entén a ponir.

Item diu lo dret axí: *Qui occasionem dampni dat dampnum dedisse videtur.* E vol dir que aquell qui dona la ocasió del dampnage, aquell dona lo dampnage. Donchs, si la dona per son affaytar és ocasió de dampnació als hòmens, seguex-se que les dones per lur mal affaytar fan² dampnar los hòmens.

Item diu la ley de Déu, *Exodi XXI*: Si algú obrirà la sua citga³ o cisterna e ans que la cobra caurà aquí bou o ase, lo senyor de la citga o de la cisterna serà tengut de retre lo preu de la bèstia qui aquí serà caeguda. Semblantment, si la dona, qui és cisterna on s'i pot alcu trencar lo coll, està descuberta en lo pits o en altra part se mostra desonesta, per guisa que alcun, bestialment guardant, hi cau per mala cobeejança, ella és tenguda davant Déu d'aquella ànima qui, per ocasió d'ella, és axí caeguda en peccat.

Item si alcu indiscretament porta foch e li cau, per manera que·s prengua foch al payler o la casa, o a altra cosa, no serà tengut aquell a la esmena?^{3 bis} Cert, hoc. Semblantment ||^{27b} és en lo propòsit,⁴ si alguna dona indiscretament mos-

27] ¹B: en fa e servat orde de dret A: en fa per servar orde de dret I.

²BI: far A.

³L'A dona citga amb una t interliniada damunt el grup ig: sitja B: sitge I.

^{3 bis} Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, p. 211.

⁴A: les cinc paraulas precedents om. I.

tra si mateixa o s'afayta per guisa que inogua alcun a peccat e·l fa entrar e peccar, no serà ella tenguda a Déu d'aquell peccat? Cert, sí serà. Mas prenen algunes dones altra excusació dient que gran verguonya seria que no anassen axí com les altres. Donchs, si les altres ho fan, per què no·u farien elles axí metex? Dir pots a ayals que costuma de fer mal no és excusació, ans la costuma agreuge més lo peccat, e és gran honor a aquella qui d'aquella mala costuma se lunya. Car havem, *Eclesiastici*, IV,⁵ que·y ha confusió qui aporta gran glòria, e és aquella cant alcun, per amor de nostre senyor Déu, se lunya de mal en què los altres són caeguts.

E quin desastre és aquest que la dona haja verguonya de fer la volentat de Déu e no aquella del dyable? Dix Jesucrist que en la mort d'aytals Ell dirà d'ells axí al seu Pare: Pare meu, aquest ach verguonya de confessar-me e de fer ma volentat davant los hòmens, e yo he verguonya de confessar-los que sien meus. No·ls vull! Vagen deffora la mia casa!

Ab qual cara ne ab quina esperança pot la dona suplicar a nostre senyor Déu per res si ella ha verguonya de lezar peccat o de fer oradores per amor d'Ell? Cert, ella pot tenir de ferm en son cor que ella és en mal estament e viu en gran peccat e que és en gran perill de dampnar la sua ànima.

Per totes aquestes coses appar quant perill és a la donzella de pintar-se e de affayar-se massa oradament. E açò qui dit és de les donzelles se pot entendre a les dones.⁶ Car los sants qui parlen d'esta mathèria, ço que dien per ones dien per altres. Ne en esta matèria pot hom axí solament parlar de les donzelles que no y haja a mesclar las maridades, pus que lo peccat s'estén a totes.

||²⁷⁶ CAPÍTOL XXVIII. *Con les dones poden anar compostament e deven ésser fort endreçades en lur persona.*¹

Per res qui dit sia contra lo foll ornament de affaytament de les dones, no entenem a impugnar que les donzelles e altres dones no puzen anar compostament e honestament ornades, sens mostrar la carn e sens arreament desonest.² E açò volch dir sent Pau scrivint a Timoteu, *Prima, capitulo II*, on diu axí: Yo vuyll que les dones oren a Déu e que vagen ab àbit compost e ab verguonya e ab temprament,³ portant si metexes axí com se pertany a dones de Déu,

⁵ A: *Eclesiastici VIII I, veg. 4:25.*

⁶ A: entendre de les dones I. El manuscrit A primerament havia escrit *entendre*, i alshoçes ho va corregir i hi posà *estendre*.

28] ¹ Els tres darrers mots om. I.

² A: arreaments desonests I.

³ A: temprament I.

e no ab cabeylls torts ne ab aur ne ab argent ne ab perles appareylades. Açò metexs se diu sent Pere, *Prima Petri, III*, e la glosa parla aquí metex prou estretament d'aquesta matèria. E açò dien per la gran ofensa que és a Déu cant elles fan lo contrari, e per lo gran mal qui se·u segoeys, segons que damont és dit, e per lo gran juy de Déu qui ve sobre aquelles mesquines qui fan lo contrari, segons que per diverses eximplis e visions és stat revcliat als sants passats; no·ls és, donchs, vedat anar compostament, ab honestat, mas anar desonestament axí com dit és; ans és fort reprehensible cosa en la dona, qui per sa peresa se té çaffarrosa⁴ e sutza e mal endressada, e qui per sa dolentia e inmundicia provoca son marit a avorrir-la e a anar a altra.

Per tal deya aquell gran poeta Lucanus en un seu tractat que fa de pendre muyller, que qui pren muyller fembra que no sàpia qui és, ell mateix se posa a rrisch de matar-se e de procurar-se la mort per ||²⁷⁶ a tostemps. Què faràs, diu ell, si la prens tal qui serà con a sepulcra dauat, defora bell e de dios tot pudent? Així con n'i ha, diu ell, alscunes qui amvides se saben ligar ne comportar; tostemps van mig calçades e a⁵ calçar, e tostemps se clamen que han perdudes les camaligues;⁶ descosides per lo cors e mal endreçades, a qui estan les belles vestidures axí con a una bella truga o somera, qui tostemps te renyarà e·t⁷ reboteguarà,⁸ ab qui no poràs un poch rahonar, qui de res no ha memòria, a qui res no pots comanar, ne·t sab ne tu ne·ls teus en res honrar; qui tostemps crida, ara desonra la massipa, ara lo missatge; ara lo dyable; qui jamés no riu,⁹ tostemps diu mal e va a través per casa. Si li parles del cel, ella·t respondrà de la terra; si li dones carn que apparell, ella posarà oli en la olla. Tothom ne farà anar malcontent, e·s pensarà que¹⁰ tot quant fa és millor fet que ço que fan les altres, e que ella sola és bona e que les altres que sien oradades o males fembres, per tal com no són axí dolentes con ella. E ab aquestes deffayliments n'a mil que dir,¹¹ ne comptar no·s porien.

O mesqu! E quin infern e quina mort t'as procurada e comprada! Guardasses-t'il, car¹² aytal peguea con has feyta, aytal la hauràs a beure e a païr, per ventura,¹³ mentre visques. E diu aquest aquí que fan gran desastre e és digne de gran pena qui veu sa filla aytal con la marida¹⁴ e n'enguana e·n mata a negú; car a la ffi, sí enguanch al marit, e axí meteix ne romanen enguanats.

⁴ A: çafarroa B: açarroza I.

⁵ A: per I.

⁶ A: liguu comes de las calces e tostemps I.

⁷ A: e I.

⁸ A: rebotegara B: reboteguara I.

⁹ A: viu B: veu I.

¹⁰ A: cía últims deu mots om. I.

¹¹ AB: ne vull que dir I.

¹² AI: com B.

¹³ A: a beura e appar per ventura I.

¹⁴ A: aytal con la maridada I.

Car donen-hi als uns tal remey, qui és dolorós e verguonyós al pare e a la mare, e a la mesquina qui y cau, ||^{20a} pigor que tuit.²⁰

E açò sia dit quant a la segona custòdia qui's pertany a la donzella per guàrdia de sa honestat e estament virginal.

CAPÍTOL XXIX. *Que la terça guarda de les dones e donzelles és que¹ no sia anamoradissa.*

La terça custòdia que donzella ha menester² per bé guardar si metexa, si és que faça son poder que haga lo cor pur e net, ne y aga amor d'om al món. Car deya Agèl·lius, poeta,³ escrivint de noblea virginal, que donzella que ans que aga matit ama molt altre hom, jamés no amarà entegrament son marit. Car diu que les primeres amors troben lo cor pus dispòsit a encarnar-se ab altre, e per tal la amor primerament encarnada tanta de senyoria pren e'l cor de l'hom que jamés no n'hix, fins que lo cor mor e fall per mort.

Diu lo Fabulari que lo lop covidava de amors la somera, e diu que respòs la somera: No't trebaylls debades, car pus amé l'ase primerament, no'n poria fer plaer d'aquí avant a altre; e si'u deya, no me'n creguesses.⁴

Dix lo lop: Bon viatge façes⁵ tu, qui est bona e leyal a ton enamorat. No'u fas axí con fan les donzelles de Roma e moltes dones maridades qui són e'l món, qui tres e quatre tenen en color,⁶ e a tots fan de matí menar⁷ la cínia e al vespre truffen-se de tots.

Repòs la somera: Compara, perdonats-me, car no entenets la qüestió,⁸ car no solament les donzelles de Roma, ans encara de França, d'Alemanya, d'Araguó e d'Espanya hi muyen lo pa aquí.⁹ E quant deys de les dones que tants ne tenen en color, e puy ||^{20a} fan-se al vespre de tots truffes, no'u creegats vós açò, car a la dona qui molts na té en color,¹⁰ qualque un la aterra, qui's pot truffar d'ella, per guisa que ella no'u ha tot de guany, ans roman trufada, e a la fill ben suylada, del cap fins als peus. E creets-me, compare, que no ha al món donzella ne dona molt enamorada que no prena molta bella morrada, e a la fill que no romangua bé vil e ensutzada.

¹ Vegu Coromines, *op. cit.*, vol. I, ps. 196-199.

2] ¹A: qui mostra la terça guarda de la donzella que I.

²A: mester I.

³B]: poeta A: Angellius és el nom medieval de Aulus Gèllius.

⁴A: cregues I.

⁵A: fasses I.

⁶AB: troben al cor I.

⁷A: rodor I.

⁸I: no entc la qüestio A.

⁹I: suquen el pa.

¹⁰AB: car la dona qui molta nata en color I.

Dix lo lop: Per ma ffe, comare, que us en creu, car ja d'altres veguades he oït dir semblant a molt savi hom, e'u he legit en diverses doctors.

Donchs appar que la donzella deu haver lo cor pur e net.

E aprés, diu lo dit poeta Agèl·li,¹¹ deu haver l'uyll fort honest, axí con damont és dit en lo tractat de les infantcs. Ne deu hoir neguna lega paraula, ne truffar volenter, ne parlar ab los hòmens, ne portar grans hodors axí con mosquet o algàlia e semblans,¹² car qui'n¹³ porta no dona bon eximpli de si metexa, ne són odors honestes. Ne deu ésser massa volenterosa a ballar, ne a burlar, magorment llà bon¹⁴ hòmens aga. Ne deu ésser massa franca a acompanyar a tothom, magorment a la forma paratgivol,¹⁵ qui tenen de costuma de besar a tothom qui vingua, e tothom s'i dona lavors útol de parent per tal que se'n vagen ab algun besar d'elles. Ne deven ésser molt paciens¹⁶ en ésser tocades axí com fan¹⁷ aquelles de les corts dels grans senyors qui, per escusa de pujar hi¹⁸ de devallar de les bèsties, o de cavalcar pus segur, soffiren alguns abraçaments e palpunyar e d'altres males¹⁹ frasques qui s'acostu al propi. E axí de poch en poch vénen al massa.

Per tal deya aquest poeta que

may ||^{20a} donzella de cort
no li plach per muyller,
ne jamés carn de cort
no li féu bon sabrer,²⁰
ne per null temps bort²¹
li féu a sson plaer,
ne home qui fos sort
no fo bon escuder.²²

Diu encara que la donzella qui vol bé guardar si metexa no's deu fiar a negú, car sovín havem vist que massa gran oportunitat fa a l'hom peccar. E per açò cant hoim que Àmon, fill de Daviu, forçà sa getmana carnal, neguna don-

¹¹ Veg. nota 3.

¹²A: algàlia o coses semblants I.

¹³B: quita I: quim o bé quim A.

¹⁴I: hom A.

¹⁵A: paratgivol B: paratgivol I.

¹⁶A: paciènts I.

¹⁷BI: fa A (?).

¹⁸A: et B: e I.

¹⁹AB: bones I.

²⁰AB: carn de coll no li féu bon sabor I.

²¹Ne per null temps bon bort A: james bon bort I.

²²Aquests versos oxitònics de sis síl·labes són d'un traductor d'Aulus Gèlli català perdut, segons J. Coromines.

zella no's deu fiar en hom del món a tot fiar, ço és que jagua nua ab son frare qui sia gran, car sovint havem vists d'açò grans escàndols²¹ en lo món.

Sent Jerònim, axí metex, escrivint a aquella donzella Eustòdia,²² filla de santa Paula, diu axí: Donzella qui casta vol estar aga la boca nodrida en son beure e en son mengar, car sens aquest nodriment no pot ésser casta. E diu ell: Quart-se de parlar molt, car donzella parlaràça²³ no pot ésser de gran valor. Quart-se, diu ell, de tota avinentea de peccar, car les males avinentees e oportunitats fan peccar la persona e la fan caure en grans mals. Per tal dix Salamó: Qui meysprea les coses poques, qui res no apparen, de poch en poch caurà en les majors.

Senecha conseyla a les donzelles, en especials, que no hagen familiars aquestes fembrotas veyles qui van perrot, e qui són diffamades de alcayoteria, car sol lo parlar ab ayials fembres és gran infàmia a elles. E seguey-se²⁴ en aquell seu tractat axí: donzella qui ama sa onestat, d'om del món estrany no prenha servey ne do, car fembra qui pren, lavors se ven. Ne sia finestrera, car diu eyll, aquí's donen de grans tretes,²⁵ ||²⁶ e les mares qui fan les filles sues donzelles finestreras, les fan vills, e donen mal nom a lurs filles, e axò les porta sovint a pigor. Ne la bona donzella estigua ociosa, car de ociositat ve e uix luxúria; ne jamés persona golosa ne pereosa fo casta.²⁶

CAPÍTOL XXX. *Quanta és la dignitat de virginitat e con deu ésser guardada caramente.*

Deys l'abat Macbari que negú no sab tenir en honor ne en preu res que haga, si donchs no sab la sua valor. Por rahó d'açò diu que si les donzelles sabien què és virginitat, ne quant és preada en lo cel e en la terra, e entre fells e infells, lavors la prearien¹ més que no fan, ne n'farien moltes tan bon mercat con fan. Per què deus saber açí primerament que en lo cercle solar del cel ha un signe que s'appella Verge, lo qual senyal ha grans propietats, les quals de present leys² anar.

Item és maradge³ preciós, portat per donzella; se trenca tantost cant ella pert sa virginitat.

Item unicorn no's lexa pendre sinó jaent sobre falda de dona verge.

²¹ A: escandals I.

²² I: EUSTODIA A: cf. cap. 19, pàg. 37.

²³ A: parlara I.

²⁴ A: segueyre I.

²⁵ BI: gran tretes A.

²⁶ Vegu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, ps. 186-193.

30] ¹ A: fells e infells lavores prearien I.

² A: leix I.

³ A: smaragda B: maratge I.

Item abeyles e voltors tostemp serveven continència virginal, e per tal han tantes condicions maraveyloses.

Item posa Polícrat que entre los infels, tota verge qui's leixà infelicitament cotrompre era soterrada viva, e l'hom li era penjat dessús alt en forcha.

Item recomta que innumerables vergens romanes se lexaren auciere ans que no volgueren legament perdre ||²⁷ lur virginitat.

Item diu sent Jerònim que als⁴ vergens és feta per Déu special honor en cascun estament.⁵ Abel, verge, fo primer màrtir. Helias, a peu exut, passà sobre flum Jordà. Helisen ac doble sperit de prophécia⁶ e los tres jóvens foren deliurats de la forn del foch de Babilònia,⁷ e Daniel del lach dels leons.

Del *Novell Testament*, Johan Baptista és loat sobre tots los nats de les fembres. E l'Evangelista, special amich de Jesucrist, al qual foren uberts los secrets celestials.⁸ E virginitat és en lo cel pugada sobre los àngels.

En lo libre dels sants pares ligim que con lo demoni no volgués per negú exir del cors d'un hom, e'l colp que s'i acostà un ortolà qui servava virginitat, tantost lo dyable sortí deffora, faent reverència a l'hortolà.

Hor encara, diu sent Agostí que entre los infels en favor de virginitat se són fetas coses maraveyloses, car ells tenien religió de dones vergens en Roma, on era servida una deessa appellada Vesta.⁹ E diu que con una fos reptada de ssa virginitat, a provar-la ella tirà ab la sua correga una nau a terra sens tota difficultat. E altra, en semblant cas, pres aygua en lo garbeyll e la portà axí per alguna distància. Per què diu sent Jerònim que la virginitat germana és e especial amiga dels àngels, e Déus la honra fort en lo cel. E aprobe-u per tant car diu que les vergens só¹⁰ appellades aquí esposes de l'Anyell, e veen pus alt en los secrets divinals, e són per los àngels loades sobre les altres, e porten senyal especial qui s'apella aurèola. E'ls àngels los criden grans laors devant tothom, e fan un bayll davant Jesucrist, e dien-li un cant axí alt e preciós que negun altre no y és appellat ne'í sap, sinó ells, ||¹¹ ab l'Anyell. E en aquell cant e bayll e goig estan per tostemp ab Jesucrist. No res meys, diu ell, guarda en la terra, e veuràs en los martiris de les vergens quins miracles hi ensenyava Déu. Car les unes no les podia foch cremar; altres, negunes bèsties tocar; altres, que'ls cabeylls lurs creixien per lur cors a cobrir e ornar;¹¹ e altres en loch de sanch exia let per lur puritat a ensenyar. E axí meteys de molts

⁴ A: a les B: ales I.

⁵ AB: testament I.

⁶ AB: prophécia I.

⁷ A: deliurats de la forn de Babilonia I.

⁸ A: secrets e spirituals e celestials I.

⁹ AB: Vescha I.

¹⁰ A: son I.

¹¹ Aquí Eiximenis alludeix sens dubte a santa Maria Egipcíaca, la qual quan era al desert, es deixava créixer els cabells fins que eren tan llargs que podia cobrir-s'hi.

altres gràcies e senyals que Déus los ensenyava per dar a entendre quant amava e acceptava lur puritat virginal que li avien servada.

Si donchs la donzella pensava en aquesta tanta dignitat e excellència de la sua virginitat, no n' faria tan gran mercat. E si pensava con se val poch ella pus la aga follament perduda o rompuda, no la prearia tan poch con .a. Per què diu sent Jerònim: Bona donzella estudi-u per son prou e pens en aquestes coses per conservació de ssa persona e de sa fama, e per glòria de Déu. E Déus preservar-la ha per sa mercè. E açí és acabat lo segon tractat principal, qui és de les donzelles.

CAPÍTOL XXXI. *E açí comença lo terç tractat de la segona part principal d'aquest libre, qui és de les dones maridades. E l primer capítol posa les rahons d'aquells qui desconsellaven lo matremoni.*

Seguex-se lo terç tractat principal, de les dones maridades. E deus açí primerament notar que segons que posa sent Jerònim, escrivint contra Jovinianura, alguns heretges foren qui desconsellaven a tothom matremoni, e provaven sa error per alguns ||^{2m} autoritats de la santa Scriptura mal enteses, e après ajustaven-hi les següents ¹ rahons:

La primera, si era car haver muller empatxa molt a hom si vol entendre en negun bon saber e en qualsque grans e ² virtuosos actes, ne en negunes nobles de esperit, car deyen que la muller tira l'om de tots punts. E per tal negun hom mullerat jamás no ffa gran clergue, ne contén en grans noblees.

La segona rahó era car la muller porta ab si grans càrrechs, als quals l'om és obliguat en tant que a veguades n'ha massa; e la ànsia li tol molt de son exercici en coses altes e de noblea, de vida e de virtut.³

La terça, car con tothom se guart de comprar guat en sach ne de comprar ço que no sap, emperò la muller pendràs que no saps si és ab seny o orada. Car per foylla que sia serà loada fins al cel. No t sabs si t serà leyal o falsària, si amorosa o malgraciosa, si golosa o no, si podrida o laminera, si ben regent o làdria, si tu amant o airant, si bé cuylent⁴ los teus o airant, si trista⁵ o alegre, si símpia o repugnant,⁶ si sana o malalta, si viciosa o virtuosa, e més se'n troben de miserables que de bones e de acabades. Donchs, per què s carregarà l'om de càrrech⁷ de mort qui per tostemp haja a durar? Car con diu

31] ¹ B: segens A.

² A: et en qualche grans et B: e en qualche gracia e grans e I.

³ A: noblesa divina e virtut I.

⁴ A: acullent I.

⁵ A: los teus ho no si sera trista I.

⁶ AB: repugnant I.

⁷ I: carrechs A.

la Scriptura: Mas valria tostemp sostenir malaltia que no perseverar ab fembra endyablada e descahonada o qui sia sutza o reguanyada.⁷ ⁸ Emperò moltes ne són d'aytals.

La quarta rahó és aquesta: ¿qui no deu haver pahor de acostar-se a fembra si tots quantos mals ha e l món ⁹ ||^{10m} vénen per fembres? Guarda la destrucció del món, e puy lo Diluvi, e après la perdició de Troya e de l'imperi de Nínive, la confusió de diverses regnes e dejecció de grans hòmens: tot ha haüt fonament de fembres. Donchs tothom los deu fugir, ne les ⁹ deu negú voler ab si.

La quinta, car per grans hòmens ne savis que sien, si ab fembres se acosten tantost perden lo seny e fan ayntantes oradures con elles se volen, e giten fora tota rahó, segons que appar de Adam, Sampso, Salamó, Virgili e Daviu e de altres infinits.

La sisena, car si és bella, tothom la voldrà e fer-t'a morir de gelosia. Si és lega, sofferràs-ne càrrech de mort, que tots dies hajes ¹⁰ a guardar per força en la cara del diable qui t darà ¹¹ major dol que si veyes un ase pudent.

La setena, car si la ames e la honres, exorará, ne t'amará, ne t'honrarà. Si no la ames ne la honres, per tot lo món te diffamarà que est aytal e aytal, ne t darà repós nit ni dia, ne aurà pahor de colps ne de menaças, mas axí con un demoni te saltará en la cara sens tota vergunya.

CAPÍTOL XXXII. *Qui aporta altres rahons a desconselljar matremoni.*

Mas per ventura diràs tu, deyen aquests que tu has mester muller per guovernar ta casa? Cert, si és, que qui axí u diu, que en vida o en mort enguanat és, car ¹ molt mills la t guovernarà un savi dispenser e hom de bé, qui haurà goig que sia en ta gràcia, e si mal fa, pots-lo gitar de casa tostemp que t vuylles.

Si vols dir, deyen aquests, que per haver fills ||^{2m} les deu hom haver? Aquesta, deyen ells, és la mayor oradura del món, que per haver fills te vuylles fer esclau del dyable he t vuyles procurar captivitat mortal e càrrech terrible per a tota ta vida.

Item, deyen aquests, què fa a tu, pus que mort sies, si altre té ton nom o no? Item per què t vols procurar ta dolor e ta mort? No sabs quin càrrech és nodrir fills? Car, si n cuydes haver, no n'hauràs e viuràs tostemp en esperança dolorosa, en la qual morràs. Si n'has, guarda quin càrrech és nodrir infants, car costen sens fi, e a un plaer que n'hages, n'auràs cent desplaers. Cant

⁷ ⁸ Vegem COROMINES, *op. cit.*, vol. I, ps. 209-211.

⁸ A: mals ha el mon B: mals ta al hom I.

I: los A.

¹⁰ I: hagues A.

¹¹ A: Els darrers deu mots om. I.

32] ¹ A: axí u diu te ha enguanat car I.

los hauràs nodrits, morran-se, e vet aquí coltell a la tua ànima, tan fort que jamés no viuràs alegre. Si·t viven, seran-te desobediens, tostamps desigaran ta mort. Aprés ells posaràs tot quant has, ne t'ho prearan res; ells seran rics e plens de ço del teu, e tu viuràs en pobra e en veylea e en misèria, ne hauran pietat de tu, ne veen lo dia que muyras. E si n'has un bo, hauràs-ne deu mais, qui ans de temps te faran morir per lur grans sulces.

Ítem, si los lexes lo teu,² fer-te n'han mala part aprés ta mort, e aquella ab gran desplaer. La tua memòria los scrà tostamps dolorosa, no per amor ne per plant de tu, mas per tal cant no·ls has més lezat. E si no era per verguonya, que·t blastomarien cent veguades lo jorn. Si no·ls lexes res, lavors te malayran he·t diffamaran públicament e sens verguonya.

Ítem, pensa que infans no·t són necessaris envers Déu, car Déus no·t manà que n'haguesses, ne quant a ton cors, car innumerables desplaers n'auràs, ne quant a la ànima, car haver enfans és ³ gran ocasió de perdre sa ànima. E molts, sens fi, ne són dampnats, per amor d'infans. Donchs què cal desigat-los, ne haver muyller per amor d'ells?

Ítem, dich aquests: si·n vols per haver hereu? e tu, com no penses que per haver muyller no és cert a tu de haver hereu³ fill teu? E si no·ls has, vet tostamps rayina que hauràs ab ta muyller.⁴ Si l'has, no·t sabs si·t valguera més altra que ton fill, si sabies ell que·n farà ne a quina fi o oportarà. Ítem, si hereu desiges, no·t val més que tu metex sies hereu de ço del teu que altre? Cert hoc. Donchs, fe en ta vida que tot quant has sia perpetualment teu en vida o en mort, e·ls altres qui aprés tu vendran, que se·n procuran axí com tu te n'has, ab trebayll, procurat; si no, vingua lur fet a què puxa.

Ítem, si bon hereu desiges fora tu metex, per què no elegeys per hereu un aprovat amich que ja sabs qui és, que un jove o fadrí que no saps a què vendrà? Axí meteix que l'amich serà hereu a ta voluntat, e·l fill serà hereu teu per força,⁵ car natura e costuma e amor te forçen de ffer hereu ton fill si l'has. Axí metex del bon amich est cert que usarà bé de la heretat, e se·n tindrà per paguat a tu. E lo fill farà què·s volrà, ne de la heretat te autà grat ne gràcies, car dirà que a ell pertanyia e que ja era seu.

Per aquestes rahons e moltes d'altres diu aquí sent Jerònim que molts grans philòsofs no volgueren pendre muyllers. Per aquests motius los dits heretges conseyllaren que negú prengués muyller. E diu aquí sent Jerònim que deyen que si alcun diu: donchs, què farà lo món si·ls hòmens no prenen muyllers, ne com se conservarà?, responen aquells axí: Qui t'ha fet a tu governador del món?

² AB: lexes del teu I. (A té los teus amb les -s obliterades).

³ A: no est cert de haver I.

⁴ A: rayna ab ta muller I.

⁵ A: quell amich sera hereu teu per forza I.

Lexa la guovernació del món ⁶ a Déu.⁶ Ages tu cura de tu mateix que·t salvcs, e l'altre lexa-u a Déu. Car si ta rahó valia, jamés negú no seria religiós, ne verge, ne solitari, ne prevere, ne bisbe, ne en estament de viduytat, car poria dir cascun d'aquests semblant paraula que tu dius, ço és, si tots som hermitans o religiosos e axí dels altres, qui poblarà lo món?

Dich-te, deyen aquests, que açò és art del diable a sostrar los hòmens a ffer obres altes per amor de Déu. [...] car lo món a rregir no cové a tu, ne⁷ t'o a Déus acomanat, ne te·n demanarà⁸ jamés; mas demanarà del regiment de ta persona, al qual fa molt [poch]⁹ haver muyller o no haver muyller.

Ítem, deyen aquests: Sovin legim que infinits hòmens e dones hi ha dampnats e perduts per lo mal nodriment dels infans e per la amor qui·ls han hàuda massa carnal, per la qual oblidaven Déu e fayen en moltes coses contra Déu per amor dels infans. Donchs, pus veem que los infans són tant gran ocasió per perdre la ànima dels hòmens, per què·ls conseylarem de pendre muyllers e de haver infans?

CAPÍTOL XXXIII. *Con dien los heretges que no y calia pendre muyller per esquivar fornicació.*

Encara diràs: Deyen aquests heretges que, havent muyller, poden esquivar fornicació, car diu sent Pau, e conseylla, que cascú haja muyller per esquivar fornicació. Responien aquests axí: Pus que més mals se seguetxen per haver muyller que per no haver, abans se deu hom posar sots la part pus segura e de la qual se seguetxen meys mals, axí con és no haver-ne. Ne sent Pau no·u mana que agam muyllers, mas diu ¹⁰ que·u conseylla. E Jesucrist, qui valia més que sent Pau, conseyllà no haver-ne, car conseylla virginitat, e la tench en sa persona, Ell e la sua molt santa mare, qui·n fo primera fundadora, e la ensenyà de tenir al seu car nebot, sent Johan Evangelista. E sent Pau metex la conseyllà, segons que appar, cant dix que de virginitat no havia manament, mas que·n dava conseyll. Donchs axí és conseyll seu de haver muyller con de tenir virginitat, e per consegüent, per ses paraules negú no és forçat¹ d'una cosa d'aquestes ne d'altra.²

Axí meteix deyen aquests³ que qui·s vol ab fort pocha difficultat se pot cascun guardar de fornicació, solament que tinguia los conseylls que los pares an

⁶ A: les últimes set paraules om. I.

⁷ I: om. A.

⁸ I: els últims tres mots om. AB.

⁹ Mal ABI (?).

¹⁰ B: forçat A: forçat I.

¹ Altres A: altres I.

² I: aquestes A.

posats a contrastar a les temptacions carnals. No res meys que lonch us e costuma de abstenir-se de aquest peccat seria gran pena de entendre en aytals dolentics, segons que d'açò an grans experiències los virtuosos hòmens e sants qui viven en religió e en altres estaments de honestat.

Hoc encara, que sovín que cavallers per no perdre la força se abstenen de fembres. E hòmens qui entenen a sciència, e hòmens qui entenen en fama e en honestat, e tots aquests s'i troben fort bé; e dien que pus que l'om hi sia veat e usat, no és de negun càrrech tenir castetat, e és gran noblea e gran honor e profit en ànima e en cors tenir-la.

CAPÍTOL XXXIV. *Con deyen encara que no cal pendre muylles per haver consolació e plaer.*

||^{31ra} Ultra ço que dit és deyen encara aquests heretges: Per aventura diràs que muyller és fort bona per solaç humanal, e gran solaç és a l'hom e consolació haver muyller. E per aquest solaç entre les altres coses féu nostre Senyor la dona e la acompanyà a l'hom, axí com appar en lo primer libre de la Lig, on diu que dix nostre Senyor cant hach fet Adam: «No és bo que l'hom sia sol. Donchs façam-li compayia semblant a ell metex.» E lavots creà la dona e la li donà per compayia, e ls manà que engentrassen e faessen fills e multiplicassen sobre la terra.

Açí responien aquests que en aquell temps que no havia en lo món sinó un hom tot sol, lavors era cosa convenient e necessària que l'hom agués compayia, e que ab aquella faés infans e multiplicàs lo món. Mas ara no és axí. Car l'om pot haver millor compayia, si la vol, que no d'una dona, la qual compayia li serà a pplaer sens tot càrrech, ço és, d'un bon hom que haga provat per ho. E si no l troba bo, pot-lo lexar e pendre altre si s vol. E de la dona no és axí, car per bona que sia, si ha ab si grans càrrechs, segons que damont és tocat, e ultra açò, que no se'n pot lunyar jamés, pus que sa muyller sia, sinó en los casos ja posats per la santa Esgleya.

E jatsia que la compayia de la dona sia plaent, a tart e a veguades, emperò, a continuar és mort e fort gran pena. Ne ha al món cha qui e l cap d'un coltell o d'un bastó prenguéss pa, si l li davets,¹ per la gran pahor que ha del bastó o del coltel. Axí hom savi, per un poch de plaer haver, no s deu carregar ||^{32ra} càrrech de mort per a tostemp. E si encara era cert que la dona fos bona o móg passadora, encara furia a flixar. Mas tan a tart se troben aytals que gran follia fa qui s'i arrischa e-s posa en ayal perill. Per aquestes rahons e per mol-

34] ¹A: si l'om davets I.

tes d'altres aquests heretges provaten que negú no devia pendre muyller,² ans se'n devia lunyar e y devia fugir de tot son poder.

CAPÍTOL XXXV. *Con no contrastant los dits dels heretges damunt dits, lo matremoni és sagrament sant e bo, e primerament per los infans qui d'aquí bixen.*

No contrastant ço que dit és prova mossènher¹ sent Jerònim aquí meteyo que lo matremoni és sagrament sant e just e bo e profitós al món, e segur als hòmens del món per moltes rahons, e és per nostre Senyor instituit e l² començament del món e aprovat per Jesucrist, qui fo en les noçes convidat³ e y mengà, segons que ligim *Iobannis Secundo*. Ne les rahons alleguades dels heretges valen, car totes concloen que l'hom qui pren muyller se posa a risch de haver mala muyller. Mas no diu con axí meteix la dona qui pren marit se posa a perill de ésser mal maridada, e troben-se'n més de mal maridades que no de mal muyllerats. E si la dona se posa a queys⁴ risch, que és sots mà e poder del marit, bé s'i pot posar l'om, qui és senyor de la dona e a la millor e magor part del matrimoni. E qui vol guardar la fi del matrimoni e la rabó per què és instituit, ne a què val, ell veurà que lo ||^{33ra} matrimoni és sagrament fort sant, e a Déu plaent e profitós al món e a aquells qui justament lo tenen.

On deus açí saber que lo matrimoni és instituit per nostre senyor Déu primerament, segons que dien los sants doctors, per los béns següens. Lo primer, si és, per haver e nodrir infans al servey de Déu. E aquesta intenció deu ésser en la pensa de abbdós e l començament del matremoni, hoc encara entre aquells qui no han infans de fet. E aquest bé de haver infans és lo principal bé del matrimoni, qui és bé integre en aquells qui an los infans bé nodrits e instruits a tembre e a honrar Déu. Car aquells qui han infans mal nodrits en si e mal instruits envers Déu, no han aquest primer e principal bé del matrimoni, jatsia agen infans.

Per què deya açí sent Agostí que gran peryll és al pare e a la mare no nodrir sos infans ne informar-los a tembre Déu, e a amar Déu, e a guardar-los de jurar e⁵ de mentir, e de tota ofensa lur pròpia e d'altre. Car demana Déus les ànimes dels mals infans de mà del pare e de la mare en lo seu estret juy.⁶ No res meys que en esta vida lus⁷ dóna dels mals infans molta tristor e molta dolor, e en

¹I: muylles A.

35] ¹A: mossènher BJ.

²A: al I.

³A: convidat J.

⁴A: en aquell I.

⁵A: guardar los manaments de Déu e que no iuren e I.

⁶AB: estrem juy I.

⁷A: Ins BI.

moltes maneres; e merexen-ho bé. E dona'n eximpli de Daviu, qui lexà mal nodrir son fill Absalon; e lo gran prevere Helí, los seus; e d'altres molts; e tots los voren en lurs dies morts a mala mort.

Diu sent Ambròs que pare e mare qui per carnal amor llixa la vergua e'l batiment a son ||^{32a} fill, que Déu lo ponrà copiosament, en esta vida e en l'altre.

Deya la regina de França, mare de sent Luys, al fill axí —e no n'havia sinó aquell—, ço dién: «Fill,¹ jo amaria més veure a tu mort davant mos ulls que si yo sabia que tu haguesses offès scientment a nostre senyor Déu per peccat mortal.» Vet com les persones assenyaldes e temens Déu havien esguart a lurs infans que fossen bons.

Diu Basilí en lo seu *Correctori* que qui vol pensar con tot hom deu atendre a correcció e a formació de fills quant Job e Thobies com los informaven, ne què·ls deyen, e aquí apendran com se deven fills informar. Segueix·e: ² «Yo», diu ell, «no·m sé los hòmens com poden per amor de fills offendre Déu, cant veig los grans mals que justs e peccadors ne pasen. Atén, diu ell, a Adam en quanta dolor se véu per Abel, mort per lo mal fill Caym. E veges Nohè escarnit ³ per son fill Cam. Pensa encara en Abraham con hac mal fill Ismael; e veges Ysach com hac mal fill ⁴ Esau; e veges a Jacob quants n'ach de dolents; e atén a Daviu quants n'ach de pestilens; Helí, sobiraa bisbe, hoc encara Samuel en semblant grau posat, con los agueren dolents; e Salamó son hereter, foyll. E Ezetias, ⁵ rey de Israel, e altres reys quants malvats fills, enichs ⁶ e plens de tants mals hagueren, e·ls pares eren hòmens de Déu. Donchs, diu ell, qui pot axí cradament posar sa amor en fills que no·ls nodresca al mells que pusque, ⁷ ne que los perdó a la vergua, com tant de mal se'n puxa seguir cant hom los leyxa córrer a llur volentat e·ls ||^{32a} l'exa fer a ssa guisa? E creume, diu Basilí, que nuyll temps infant sens batiments e sens gran pabor porà ésser bo.»

Donchs, pus lo matremoni és ordonat a fills deputats e nodrits al servey de Déu, fe ton poder que aquest bé no perdes; a pensa Déu ⁸ quant prea aquest bé car per aquest principalment ordenà lo matremoni, e per aquest ha escusat, entre los altres, lo ajustament matrimonial d'om e de fembra.

¹ A: sino aquell men fill I.

² A: segueixse I.

³ I: e vegues escarnit A.

⁴ BI: Els últims vuit mots om. A.

⁵ A: Ezechias I.

⁶ A: e inichs I.

⁷ I: puschan A.

⁸ Que Deu ABI.

CAPÍTOL XXXVI. *Con los posats en matrimoni són en quatre maneres, e a qué deven attendre aquells qui han infans ligitims e·ls viven.*

Vercellensis,¹ en lo tractat que féu appellat *De incomodis nupciarum*, si posa aytal distinció al present propòsit, e diu que los posats en estament de matrimoni són en quatre differències, quant a aquesta part. Los primers diu que són aquells qui han infans legítimament e·ls viven. Los segons qui·ls han legudament mas no·ls viven. Los terços ² són aquells qui jamés ³ no n'han. Los quarts són aquells qui n'han, mas no legudament, ans fora matrimoni. E segons aquestes quatre differències ell posa alguns punts assenyaldes e notables. Car los primers, so diu ell, aconseguen la principal fi del matremoni, per la qual en temps de innocència ⁴ ja Déu havia lo matremoni ordonat. Per què, diu ell, pus la fi aquesta principal és haver fills al servey de Déu e a honrar, e a no fer res contra ||^{32a} la sua volentat, deven, ço diu, lo pare e la mare ensenyar·los los manaments de Déu, e que no juren, e sien reverents a pare e a mare; e si no·u són, que no·ls ensenyen neguna amor ne neguna benivolença, ne·ls hereten per res. Car més val a l'hom heretar sa bona e aprovada muyller, si la ha, que no fa son mal infant. Car diu aquest que cascú qui ha mal infant pot pensar que si·l ffa hereter, que ell darà mal cap a la heretat e·n farà poch de bé per a la ànima d'aquell qui li·u lexarà. Per què més val lexar·ho a bona muyller, si la ha; que si veu son infant millorar, no li·u toirà, ne ⁵ encara per dolent que sia. E si seny ha l'infant, millorar s'à quant se veurà axí enverguonyit que·l pare no l'à volgut heretar, per tal cant no·l ne tenia per digne. E si l'om no ha muyller en qui puxa fiar, ell aurà qualche bon amich de qui porà confiar. O si no, més li val fer·ne hereter nostre Senyor que mal fill. Car lavors aineys, si·s dona per Déu, no serà perdut al deffunt, axí com seria si a mans de mal fill venia. Aquesta virtut ligim que hagueren los romans per excellència, ço és, de avortir mals fills e de carament amar persona aprovada en bontat, e de fiar d'aquella més que de fill, ne que de res sots Déu.

CAPÍTOL XXXVII. *Què deven fer aquells qui han infans mas no·ls viven.*

Mas diu encara aquest que los segons són aquells qui n'han, mas no·ls viven. E diu que aquests deven haver gran paciència e fort leugerament passar la dita pèrdua, pensant que Déu los lus tol, per tal que los infans ||^{32a} se salven,

36] ¹ A: Vercellensis I.

² AB: terços I.

³ BI: quin hanes A.

⁴ BI: ignorancia A.

⁵ B: ni I: no A.

qui per ventura se dapraren e vingueren a mala fi, a gran dolor de pare e mare. Axí metexs que no vol nostre Senyor que en esta vida poseu pare e mare lur amor en cosa del món sinó en Ell.

Poden encata attendre a aquells tants mals que veem en aquells qui n'han,¹ dels quals havem dits molts damont, cant recitavem² la error de Jovenià.³ Axí metex que los infans d'ells preguen nostre Senyor per ells ab gran efficàcia, majorment si·ls nodrexen bé.

Scrivi l'abat Pacífich que Lotari, governador de Alexandria, mort, dotze fills que havia haguts [e] cren⁴ morts en sa vida, lo vingueren tantost a visitar en Purgatori, donant-li gran confort e dient-li axí: Per tal cant nos nodrist axí com a bon pare a tembre Déu e a amar, e·ns castigust bé nostres dissolucions e agüst gran paciència en la nostra mort, per tal migançant la gràcia e la misericòrdia de Déu e tos mèrits som tots salves. E sàpics que és jutgat per lo Fill de Déu que estigués en esportatori⁵ doents anys, car as tenguí offici de governador de Alexandria, per lo qual offici te convenia a ffer, a veguades, coses no degudes, e nós tots dotze havem suplicat al Senyor per tu, e avem ab Ell impetrat que dels doents anys damont dits te'n sien levats cent. E après nos ha atorguat que apareguam e·l⁶ món a tots parents e amichs <e> nostres, e façam dir misses e oracions tantes fins que los altres cent anys te sien remeses. E axí·u feren de feyt. E facren que per lo pare⁷ fon fet tant de bé que dins V jors⁸ següens lo pare fon delivrat de les dites penes, e pugà ab sos dotze fills em ||⁹ Paradís.

Per les quals coses appar quant plau a Déu bé nodrir sos infans e haver bona paciència quant Déus los se pren. Car per aytal paciència és provocat nostre senyor Déu sovín a reparar a l'hom ço que ha perdut, e fort altament, axí com appar en lo sant hom Job, e Thobies, e en molts d'altres. E per lo contrari, cant lo pare e la mare dels infans deffunts són impacients cant Déu se pren lurs infans, lavors nostre Senyor los tol, ultra axò, altres coses corals. E sovín los tramet la mort en pròpies persones, e pèrdos de béns, e d'altres mals prou, doçà e dellà.

37] ¹ A: attendre aquells quin han I.

² A: car nascitaven I.

³ Veg. pàg. 56, cap. 31.

⁴ A: hautes e li cren I.

⁵ A: est purgatori I.

⁶ A: en lo I.

⁷ Sic AI: per lo para B; *passer cal legir* per los parents (?).

⁸ A: jorns BI.

CAPÍTOL XXXVIII. *Què deven fer aquells qui jamés no han infans.*

Los terços són aquells qui jamés no n'han, e a aquests fa Déus gran gràcia, car més val no haver-ne negun que haver-na que sien¹ dolents, o que haver-los bons e puys que muyren, axí com és d'aquells que dits havem tantost. Aquests fa Déus franchs dels affans e trebaylls e despeses que soffriren aquells qui n'han.

Dix Jesucrist que temps vendria que hom diria que beneürats són aquells ventres qui jamés no conceberen e·ls pits qui no aletaren. A aquests fa Déus special gràcia, car per açò les dóna avinentca de viure en gran repòs de concència e·ls dóna avinentca de fer almoynes, més que no farien si havien infans, e de fer grans béns per si metex en lur vida, majors que no farien si havien infans. Emperò, açò no conexen alsuns hòmens qui, quant veen que lurs muyllers no han infans, ||² de continent prenen amigues de qui n'hagen. No res meys daran tanta rayna³ a les muyllers que les porten a desperació, e lavors les mesquines ffan-se tantes de medicines que finalment ne vénen a la mort o·n són per a tostemp perdudes o affollades.

E aquestes qui açò fan cometen gran peccat davant Déu, dels quals fa Déus gran vengança en aquesta vida e en l'altra, segons que appar per ço qui·s compta en la història africana de Foromeu,⁴ gran príncep aquí meteix, qui, com diu que hagués muyller dona beneyta e rement Déu, e fos exorcha, lo marit pres amigua. E no res meys tractava mal la dita dona. E com la dita dona recorregués al sant abat Pabo⁵ que preguàs Déus per ella, ell li dix que lo dillús⁶ següent tornaria a ella, e parlaria ab son marit e ab ella sobre esta matèria largament. E com sobre açò suplicàs a nostre senyor Déu, estech-li axí respost: Irà-te·n a Fforomeu, al qual yo he negats infans de sa muyller, e dir-li has axí: nostre senyor Jesucrist me tramet açí a tu que·t digna aquestes paraules: Per tal cant contra mon manament t'as procurats infans de tes amigues, ton fill bort primer te perseguirà he·t toirà la senyoria, e·t fuguarà de tota⁶ ta terra, en tant que morrà a boylls e a almoynes; e tu hoiràs ans de ta mort que votes tes fyllles seran putanes públiques, e·ls altres fills tots excellats per lo major, en tant que cerquaran almoynes axí com tu. E·l major, tot açò fet, morrà e coltell⁷ per son cambret, en qui ell se fiarà, e senyoregarà ta casa altre estrany per lonch temps, tu veent. Merexies per tes grans viltats ||⁸ e mal solaç de ta santa muyller que fosses dampnat, mas perdona't Déus per mèrits e oracions de ta

38] ¹ Y: negu e que sien A.

² A: rayyina I.

³ A: fforoneu I: fforoneo B.

⁴ A: pambo I.

⁵ A: dilluns I.

⁶ A: et afoguara tota I: et gitara de tota B.

⁷ A: ab coltell I.

dita muller, qui tostemp pregua per tu. En la bataylla que ara faràs, seràs vençut, e ton fill pendrà açí fonament de levar-se contra tu. No vol Déus que ta muller haja jamás infans de son cors, car a gran estament de santetat la ha Déus preservada, e serà, après de ta mort, dona contemplativa e qui farà grans miracles per la sua santetat, e per la gran paciència que t'ha havida, e puy serà salva em Paradís.

E aquestes coses, de part de Déu dites per lo dit abbat al dit Foromeu, axí-s següen prestament con Ell dix. E diu aquí la història axí: açí aprenen aquells qui no poden haver infans de lurs mullers qui recorren a amigues, e donen molèstia a les mesquines de fembres per ço en què mal no moren, ans los desplaen a la mort con no n'han. E per rahó d'açò nostre senyor Déu, qui en especial poncs greument peccat de malícia, ffa d'açò gran vengança, trameten special plagua e persecució contra aquells qui esta malvestat fan. Les dones axí meteyx, diu aquest aquí, qui-s fan medecines terribles per haver infans deven ésser fort punides, car a la fi són homeyres de ssi metexcs e fan gran peccat, e, si n moren, merxen-ho bé. Per què diu açí aquest doctor: Dona, quant veu que no pot haver infans, e no és colpa sua ne de son marit, deu axí dir en son cor: O Déus me darà infans o no; si no vol que n'haga, debades m'í trebaylaria; emperò, per tal cant no sé la sua volentat, pregar l'é devotament que Ell me'n dó si bé deu ésser de la mia ànima; ||^{29e} si no, que no me'n dó.⁴ Si Déu vol que n'aga, donchs, si bé ls me lagua, no me'n deg torbar, car Ell sab per què u fa. E comunament los infans molt desigats e molt esperats són millors que altres, axí com dien les santes Scriptures. E n'y ha eximpli de molts. Donchs, de neguna part no m deig treballar ne dar-me desplaer d'açò, mas que u coman tot a Déu, e que n sia feta la sua santa volentat.

Estes paraules dites de cor, diu aquest doctor, provocarien nosite Senyor a consolar molt la dona qui les digués a Déu, e lavors no li calria recórrer a plors ni a dolors ne a medicines mortals.

CAPÍTOL XXXIX. Quant de mal fa qui s'empara de amiga e a fills borts.

Los quarts, diu aquest que són aquells qui no han fills de lur mullers, mas recorren a amigues e fan que hagen borts. Ara, contra aquest, diu aquest doctor, havem ja parlat, en lo capítol pus prop precedent, queucom, bé que no sia copiosament dit. Quant mal fa l'om posat en matremoni qui concep fer tanta legea, que lexada sa muller vaga a altra fembra, e majorment per ayal entenció com és haver borts. E açò declara aquest doctor per estes rasons. La primera, car aquest és traydor, trencant la fe matrimonial a ssa muller, e segons la lig de

¹ A: els quinze mots precedents om. I.

Déu és digne de mort e que sia alapidat, e fa gran injúria a ssa muller donant son cors a altra fembra. E la injúria és tal que, si la muller se volia, que-s poria separar del marit e estar ||^{30e} per si metexa; e açò per sentència de Jesucrist *Mathey, V.*

La segona rahó si és car aquel qui açò fa dona gran infàmia a ssi meteyx e als seus, ensenyant que és hom incontinent e adultere¹ e de mala vida, e qui no deuria ésser pres en testimoni, pus públicament viu en peccat mortal e notori.

La terça és que ell dona gran dampaige als infans borts, qui són de natura corrupts,² e per la Fagleya e per les leys privats de honor hereditària, e de tota honorable promoció e offici; e ls prosomcys³ hom que són viciosos en lurs costumes e plens de mals vicis, e semblans al porc e a la mare. E açò posa la santa Scriptura, *Sapiencie quarto*, on parlant dels borts diu axí: *Ex iniquis enim omnes filii qui nascuntur testes sunt nequicie adversus parentes interrogacione sua.*⁴ E vol dir axí, ço és, que los fills borts qui nexen de mal pare e mare fan testimoni per lur males obres que aquells qui són nats e exits eren malvats, e açò conexeràs si ls vols en res provar.

Per què diu aquí meteyx aquest axí, que multitud de fills borts no és per res profitosa al món, ne profiten a la fi. Car llur fonament és vil, e jatsia que a veguades agen una poch de aparença, emperò a la fi tot se n'ho porta vent. Car diu que naturalment fills borts són ventosos e pomposos. Per tal dix un savi ayal versos:

*Prodiga⁵ natura dedit <e> spuris⁶ hec tria jura:
Ut sint pomposi, mendaces, et luxuriosi.⁷*

E vol dir que corrupció de natura dona aquests privilegis als borts, so és, que sien pomposos, grans mentidors⁸ e luxuriosos.

||^{31e} Un altre doctor expon lo dit test que diu *In interrogacione sua* axí: O lo bort és interrogat d'on ve per paraules o per obres. Si per paraules he respon veritat, lavors fa gran desonor al pare e a la mare de qui és exít, car ha a manifestar lur peccat. Si diu falsia, pecca contra Déu e ment, axí com ha acostumat. E diu-li hom: Bé par que bort est, que moltes falsies dius. Si és interrogat per obres, tantost bordega,⁹ e quays per bé que se'n quart sí u cau; car diu-se comu-

^{39]} ¹ A: adulter I.

² B1: corruptats A.

³ A: prosomex B1.

⁴ A: Sap, 4:4.

⁵ Prodiga A: prodigua B: pero digna I.

⁶ Ex spuris A: spuris I.

⁷ Poden ésser considerats hons hexàmetres si es llegeix *prodiga* i si omet l'e; veg. *Regimens de la casa pública*, cap. 24, ed. cit., p. 140.

⁸ AB: mentidors I.

⁹ A: bordonja I.

nement que bort e mula tantost ne fa una. E cascun qui·u veu diu: Bé par d'on véns. E veus aquí tostamps vituperat pare e mare a tota part.

Posa aquell gran doctor Alcuinus *Super Decalogum*,¹⁰ escrivint de fornicació e adulteri, que aytant com lo bort és de pus vil e horrible rahíl, aytant porta ab sí majors malediccions e pigors costums, e posa'n tres differències. La primera diu que és entre solts qui són fora matremoni, e aquells són dolents en lo primer grau. Los segons són aquells qui són en matrimoni, e aquests són pigors, si·s vol la un d'ells hi sia, si·s vol abdós. Los terços són d'aquells qui són de¹¹ ecclesiàstichs o de religiosos, e aquests són los pigors. E d'aquesta differència dien alguns que serà Antecrist, car diu que serà fill de dona monga.

De qualque differència, emperò, que sien, tostamps són viciosos, seguons que ell meteys ensenya en aquell metex libre, on posa que aquests són les lurs males condicions entre les altres, de les quals havem dites alcunes damont.

CAPÍTOL XL. Qui posa les males condicions dels borts.

||^{12b} La primera, que són desverguonyats, e açò appar per tant car tostamps se loen e·s jacten de linatge, con lus sia cosa verguonyosa alleguar linatge si pensen con ne són exits. E si·ls ne reptats diran: E què·y pusch yo fer si yo són bort? Guardàs-s'i¹ ma mare! Axí con si no era cosa confusible ésser fill de mala mare. E si lur rahó valia, no seria cosa verguonyosa ésser fill de traydor, ne de jueu, ne de hom lebrós. Car dirà, aquell qui·u és, semblant: e què y puix fer yo si aytal era mon pare? Cert, pots-li dir que jatsia ell no merescha mal en lo peccat de son pare, emperò eyll ne roman suyllat per a tostamps, e encara tots aquells qui d'ell exiran, e aytant més con ell retén los deffalliments e mals de son pare e los vicis acostumats en aquells qui són borts e mal nats axí con ell. E açò posa *Ecclesiàstich*, XLI capítol, on diu axí: *Erubescite a patre et matre de fornicacione*. E vol dir que tot hom deu haver verguonya que haga haüts pare e mare fornicadors. Rahó és, car los infans tiren queucom al pare e a la mare, presumir pot hom comunament que·ls infans almeys tiren queucom a aquella mala e lega rahíl, la qual és fort verguonyosa en persona de bé ne qui entena en vertut ne en neguna honor.

La segona, que són persones traverses² qui no·s regcken per ley ni per rahó, sinó axí con los movimens e les inclinacions los vénen al cor. Les quals inclinacions con sien pus corrupudes que en altres, per la raíl de lur neximent qui és

¹⁰ A: Alchimus su per calogum I.

¹¹ I: om. A.

40] ¹ A: guardas sen I: guardas qe B.

² A: transuerses B: raussees I (*potser en Hoc de raussees*).

sens benedicció, la qual sol repembre³ la corrupció de natura, ||^{13a} per tal lur natura és pigor, e ab pigors moviments que en aquells qui són fiylls de matremoni beneyt per Déu e per la santa Esgleya. Per rahó d'açò féu Ligurgue⁴ ley entre los grechs que jamés bort no fos rey, ne príncep ne regent neguna comuniat, car con lurs passions sien fort terribles e contra rahó, e aquell qui té regiment haga mester rahó més que tot altre, seguex-se que bort no deu ésser posat en regiment.

La terça rahó, si és, car comunament borts són fort mal nodrits. Rahó és, car estan ab la mare o ab estranys o ab qui·s vol on⁵ negú no·s cura d'ells, e tot hom los meysprea, e axí no aprenen de negun res de bé; e con aguessen mester més maestres que altre qui sia legítim, seguex-se que per força ha a ésser mal nodrits. E diu que aquesta és la rahó que jamés borts no serven leys ne furs, mas viven a lur guisa.

La quarta, que no són fermes ne fort de cors, e per consegüent són mutables e variables axí con a fembres, e no pot hom d'ells confiar. E açò posa Bonifaci papa màrtir, e és en lo Decret, *Distinctione LXI*,⁶ en aquell capítol qui comença: *si gens Anglorum*,⁷ on diu axí lo dit papa: *De tali mixtione moeretricum existimandum est esse degeneres populus furentes libidinem; sequitur nec in bello fortes, nec in fide stabiles, nec hominibus honorabiles, nec Deo amabiles esse*. E vol dir que fiylls nats d'aytal mala rayl, de vils e inmundes fembres, estimar deu hom que los pobles que n'hixen que són fora de linatge de bons hòmens, e qui són furiosos e molt entenents en luxúria; ne són forts en bataylles ne ||^{13a} fermes en fe, ne·s mostren hòmens honorables ne amables a Déu.

Deya lo gran Scipió Africà que en tot linatge deu haver un bort qui faça les vengances avorrides, per tal que si ben fa, tot hom se'n riu; si mal, ne·s pert ne mor, negun no se'n sent. Philon axí meteix diu, *Sapiencie Tercio*, que fills de adulteri a la fi vénen a no res, ne·t fius en bella parenga lur,⁸ car a la fi tot ne va en vent, axí con la pols qui·s leva en alt e cau e puys no appar.

CAPÍTOL XLI. Que tot hom se quart de fer matrimoni ab bort que sia fill d'om ecclesiàstic.

Carnotensis en lo seu tractat de núpries sí posa en esta matèria alguns punts, e lo primer sí és aquest, çò és, que tothom se deu luyar fort de acostar-se

³ AB: pendre I.

⁴ A: feuli Gregus I.

⁵ I: o aquí en A.

⁶ BI: om. A.

⁷ A: Anglorum B: an gloria I.

⁸ Net fius en bella espereenga llur I: ne en bella parenga lur A: net enbellesta apparenga lur B.

a bort qui sia fill d'om ecclesiàstich. Car diu que si son heretament ve dels béns de la Esgleya, és gran duple del seu decabiment; e no s'i acost,¹ car diu que nostre Senyor en ayals fa special punició en lo peccat del pare, qui ço dels pobres ha reputat a vanitat del món e a exaltació d'aquell lo qual és nat en prejudici de la Esgleya.

Lo segon punt, si és que diu que alguns excusen aytal heretage² foflament dient que llur pare podia dar ço que los dóna, e per consegüent que no és negun prejudici a negú si ls ho a dat.

Diu aquest doctor axí: Diques-me: ço que lo pare dóna a aytal fill, d'on ho ha abüt? Si de son patrimoni otorguan³ que lavors no ha dat res de la Esgleya, mas fa'n injúria a aquell al qual lo patrimoni se'n⁴ devia tornar après sa mort, si negun n'i aytal. Si dius que dels béns de la Esgleya ho ha hagut, certa cosa és que ayals béns tots⁵ són dels pobres, sinó solament ço que los ecclesiàstichs n'an mester per lur vida a sostenir, segons que posa sent Bernat *ad Augurium*.

Item diu ell: Certa cosa és que lo bisbe ne l prelat ecclesiàstich no ha res en los béns ecclesiàstichs, sinó administració justa. Donchs, com per aytal administració⁶ ell no sia senyor, seguex-se que és tengut de administrar-los là hon la santa Sgleya⁷ ha hordenat, ço és, als pobres de Déu, e per consegüent ell no pot heretar a negun.

Item diu aquest: Ab quina consciència pot lo fill bort heretar ni tenir estament d'aço que no és seu, ne lo pare no li poch dar, sinó axí com l'om ecclesiàstich qui dóna a un altre pobre? Vet, donchs, diu ell, pare ecclesiàstich qui de molt hereta son fill quant de mal ffa a ssi meteys e a sson fill⁸ mesquí, e ab quant càrrech de consciència lo lexa.

Lo terç punt és que ell conseylla a tots ayals fills de consultar lo papa sobre llur heretament. E si lo papa per special gràcia los vol leixar ço que llur pare los ha leixat, que lavors ho possesquen ab lo càrrech que lo dit sant pare los voldrà imposar, e sans aytal licència no u possesquen per res.⁹

Lo quart punt és que eyll conseylla a tots ayals fills si són persones qui tinguen estament, de haver ab si tostemps persones especials¹⁰ de bona fama, de bon seny e de bona consciència, lo consyell dels quals tinguen en tots lurs affers:¹⁰

41] ¹ Que s'i acost B: no sia tot AI.
² AB: excrgia I.
³ AB: otorguan I.
⁴ A: els nou mots precedents om. I.
⁵ A: els últims sis mots om. I.
⁶ A: esgleya I.
⁷ A: els últims onze mots om. I.
⁸ A: posseschas per res I.
⁹ A: espirituals e I.
¹⁰ AB: fets I.

rahó és, car ayals senten¹¹ en si comunament grans passions e inclinacions a mal contra ||¹² bones costumes; per què han mester de ffer lur poder, e de pugnar més que altres, que les dites inclinacions he passions vençen, per què no sien en si mals, e après que no sien difamats e meyspreats sobre tots los hòmens.

Si són persones qui no tinguen estament, conseylla-los primerament que fagen lur poder de ésser bons, més que tots los altres, e ab arts e ab maneres especials. Segonament los conseylla que s'acosten a bones gens, car aytal¹³ acostament los sostindrà e ls cobrirà lurs plagues e misèries, que diu que són moltes. E en special que són fort mutables, e erguyloses¹⁴ he molt dispòsits a desonrar e a vituperar los altres e a ignorar lurs propis deffallimens. E al propòsit recomta aquí metex una aytal història.

CAPÍTOL XLII. Qui prova per història ço qui dit és en lo pus prop capítol precedent.

Diu que en lo ducat de Barbant havia un gran cavaller de Perosa¹ qui hac un bort lo qual heretà altament, por lo qual heretage lo dit bort aconseguí muyller de gran loch. Lo qual, un jorn, sens altra cosa,² après que hac estat ab eylla un mes,³ ell la lexa, anent⁴ en altra terra, allegant a alsens per sa excusació que no la havia trobada verge. De la qual cosa lo pare e la mare e parents foren fort ofesos fins a la mort, sabens que la infàmia aquella era gran falsa. E quant axí fos, devia-ho dir a ells secretament, e no difamant axí la muyller, ne per consegüent sòs parents. E con la mare de la donzella, fort trista sobre açò, consultà ||⁵ un sant abbat monge negre,⁶ lo dit abbat respòs axí: Segurament bé merexets aquesta turbació e verguonya, car a ffer aquest matrimoni no us moch sinó avarícia, veent l'om aquell tan bé heretat; mas devíats pensar que son heretage no pot durar, car és dels béns dels pobres de Déu, qui tot jorn criden a Déu contra ell e contra aquell qui ls hi à leixats en damnació de la sua ànima. Devíats encara pensar que vostra filla de aytal hom no podia haver honor, ne ab ell podia haver bona vida, per les males costumes e maneres que fan hòmens axí nats, majorment cant se veen exalçats e en gran estament. Ara havets procurada mort a vostra filla, e dolor e verguonya per a tota sa vida, e a

¹ A: ayals soste I.
² I: daytal A.
³ A: erguyloses I.
42] ¹ AB: de Perosa I.
² A: sans tota causa I.
³ A: hac un poch tocs I.
⁴ A: e anassen I.
⁵ Vol dir, un benedicti.

voaltres⁶ meteys, ne y ha remey.⁷ Car res que aytal hom prometa no ha ninguna valor ne fermetat, ne y creegats, sinó en ço que'n vegats. Més vos agera valgut hom ben nat que hagés molt meys, del qual fórets amats e servits, e vostra filla aguera solaç e consolació. D'aquí avant no·y ha pus sinó que preguets Déus que·l vos luny, per tal que més mal no us faça a vosaltres e a vostra casa; o·l vulla portar a bona fi en breu per la sua mercè.

E a la fi de la història diu axí aquest: Axí con d'aquest ho viu, axí he vist d'altres⁸ que fayen a molts a qui s'acostaven grans escàndols e semblans. E lexa·u fer Déus per tal que los ecclesiàstichs atenen quant desplaü a Déu posar borderim⁹ en estament, majorment dels béns qui són deputats als pobres de Déu. Car los pares se'n van al juhi de Déu terriblament carreguats, e los fills tostemp d'aquell càrrech empatxats, ||^{36b} e en lurs males costumes suylats e fedats, e aquells qui·ls se acosten ne romanen tostemp desonrats e mal contents e paguats. Car són pus gelosos que altres e pus inportables a muyllers e a tota res qui ab eylls haga a tractar ne a perseverar.

CAPÍTOL XLIII. *Que alguns borts hi à a vegades bons, e per tal no·ls deu hom meysprear.*

Per rahó cant alcunes de les males¹ condicions posades damunt dels borts aparegueren en lo gran Alexandre, per tal duptaren molt que ell no fos bort, fill d'un gran philòsof qui·l féu néixer sots certa constillació, quant en ell fo. E jatsia que ell fos bon cavaller e ab gran cort, emperò ell fo fort pompós e altiu, desconexent a molts e taccat d'alcuns vicis que dien que li ensenyà un malvat mestre que ach. Emperò ell, per sa follia, volent esquivar tota aquesta infàmia, se feu apellar fill de déu Júpiter. E per consegüent axí caegué en ço que volc² excusar, car seguons que diys d'ell un mestre, si fill era de Júpiter, no devia senyoregar l'imperi de Grècia, car de pus probismes n'i havia que ell. Mas donàs·li regne Júpiter entre les steles, car ell ab la terra no ha res de partir.

Quesque sia d'açò, emperò nota ço que diu en esta mathèria Fulgèncius, escrivint al bastart d'Ongría: No contrastant que bastart, ço és bort, per natura sia viciós, emperò alguns ne són estats hòmens assenyalats, famosos e de gran virtut, qui per lurs grans obres són pujats a papes, seguons que posa Gracià en lo decret *Distinctione LVI* ||^{36a} *Ossius*.³ E n'y ha abuts de nobles reys

⁶ A: vosaltres I.

⁷ A: les quatre últimes paraules om. I.

⁸ A: diu aquest hom axí viu daltres I.

⁹ AB: borderim I.

47J A: quant algunes males BI.

² I: voh A.

³ BI: *distinctione Ossius* A.

e de grans hòmens. E açò per tal cant vanceren lur natura ab gran estudi de ésser bons, e per tal los ajudà Déus,⁴ de qui foren specials servidors, e oracions de santres persones. E per tal cant feyen altes e continuades oracions e moltes almoynes, e s'lunyaven de mala gent, e s'acostaven a persones bones e assenyalades, e tenien lurs conseylls e pugnaven scientment contra lurs males inclinacions més que altres persones, per tal los ajudà nostre senyor Déu, que foren millors que·ls altres de lur linatge, e foren a gran profit⁵ e honor d'aquells qui·ls atanyien e s'acostaren a ells despuys.

E diu açí Fulgenci que hom qui nodreys alcun bort e·l vol fer bo, en special lo deu ascientar que sia callant e no jactant si metex, e que sia ab seny e leyal e ben nodrit, en paraules e en ses obres, e axí farà callar tots sos enemichs e serà digne que sia mestre dels legítims. E diu aquí axí: Tot hom savi cant veu lo bort deu axí dir dins si metex: aquest és creatura racional axí con tu meteys, apta a gràcia e a glòria,⁶ e ell no mer mal en lo peccat de son pare e de sa mare, e emperò per lur peccat és ell meyspreat. O Déu! E per què·l meysprearé yo? Pus Déus lo ama e·l posarà per ventura en Paradís pus alt que mi, e en la terra porà encara senyoregar a mi e als meus. E per esta manera deu retraure son cor del meyspreu dels borts. Deus pensar que sens comparació est tu pus digne de ésser meyspreat per tos peccats que no aquest, per tal cant no est ledesme, e un dia ho conixeràs ||^{36r} clarament.

Per tot ço qui dit és appar què és lo primer bé al qual lo matrimoni és ordonat, ço és, a nodrir infans al servey de Déu. E appar encara con és mala cosa no nodrir·los al dit servey seu. E appar los posats en matremoni en quantes differències són sobre haver infants o no haver, e con cascú en les dites differències posar se deu mills governar emvers Déu e la fortuna del món. E appar encara quant mal fa aquell qui cau en peccat de adulteri; jatsia que encara avem a dir queucom davall d'aquesta mathèria.

E diu açí Fulgenci a la fi del dit tractat: Attén tu, açí diu ell, que tots los constituïts e posats en matrimoni desigen fills, e fort poch los desigen per fer·los bons a Déu ne a dar·los al seu servey. O, diu ell, e con és gran la desconexença e ceguedat dels hòmens e poca amor a Déu! Car ço que han de Déu no volrien molt acostar a Déu, ne aurien gran pler que fossen molt amiguats ne dats a Déu, mas tot lur estudi és que·ls vissen⁷ fills del món, florens e verdegans en la glòria del món. E per tal, diu ell, lo Senyor, qui·u veu, los en fa veure molta misèria, en poquea e en granea, e en mort e en vida.

O, diu ell, miserables pares e mares! e con vos penchedrets d'aquest tan foll

⁴ BI: Déus om. A.

⁵ A: proposit I.

⁶ A: les sis últimes paraules om. I.

⁷ A: vaessen I.

desig de vostres infans a pugar e d'aquesta tanta desconexença con los desigats de Déu lunyar. Per tal no se'n farà ço que'n desigats, o si'u fa, costar-vos ha massa en altre loch, qui ara vos està amagat. Obrits, donchs, los ulls mentre és hora, e egats pietat de vosaltres metex e de vostres infans, ||^{3ra} donant-los a Déu e acostant-los a Ell. Ajudatz-los-hi a acostar, per tal que ells despuys puxen ajudar, ab Ell, a vosaltres. E açò sia dit del primer bé de matrimoni, qui és nodrir infans al servey de Déu.

CAPÍTOL XLIV. *Que lo segon bé qui és en lo matrimoni s'apella bé de feultat.*

Lo segon bé qui és en lo matrimoni s'apella bé de feultat, la qual marit e muller se deven e-s prometan, per vigor de lur matrimoni, la un a l'altre. Aquesta fe, diu sent Ambròs, és de tanta viguor que no permet jamés que la un se puxa ab qualsevol altra ajustar; ne la ha no pot l'altre licenciar; ans qui aquesta fe trenca, seguons la lig de Déu, és digne de mort, e que sia lapidat. E seguons ordinació de la Esgleya¹ és cas comunament al bisbe reservat. Per aquest cas solament la un pot leixar l'altre, seguons la lig de Jesucrist,² dient, *Mathey quinto*, que a negú no és legut leixar l'altre en matrimoni posat, si donchs no és per rahó de fornicació.

Nota açí, emperò, que ultra aquest cas n'i posa la santa Esgleya molts d'altres per los quals ajustats per matrimoni se poden separar. Entre los quals és aquest, ço és, si la un, quant en si és, inclina e sovín empeny l'altre a peccat mortalment. Car con cascú sia més tengut a Déu que no a qui's vol altre, si la persona posada en matrimoni clarament conex que ella no pot per res viure ab l'altre sens clar e notable perill de peccar mortalment e sens injúria del seu Creador, en aytal cas, feta sobre açò a la part ||^{3ra} loable e discreta protestació, se pot separar de l'altre, quant a la habitació.

Emperò si aquest cas, ne lo damont dit, ne los altres per la santa Esgleya assignats no'u empatxen, lavors lo matrimoni no's pot per res separar, ne encara per neguna creatura sots Déu. Car con dix Jesucrist: Ço que Déus ha ajustat, hom no'u separarà. E per tal diu lo mestre de les *Sentències* en lo quart libre, parlant³ d'aquesta matèria, que matrimoni és legut ajustament d'om e de fembra, per consentiment⁴ de lur coratges, qui requer que ensemps estiguen sens divisió tostemps. Per què pots veure que no fa poch peccat aquell qui posa divisió entre marit e muller.

Car, con diu la Scriptura, *Ecclesiastici, XXV*,⁵ en tres coses trop sobiran

44] ¹A: e segons la sancta esgleya I.

²A: de Déu I.

³I: en lo quant parlant A.

⁴A: coneguent I.

⁵I: ecclesiastici A.

placir, que són aprovades davant Déu e davant hòmens, e són aquestes: concòrdia de freres carnals, amor de bons hòmens, e hom e fembra, ço és, marit e muller qui's concorden, e la lur concòrdia és en bé. E diu-ho contra aquells qui's concorden a ffer mal.

Diu açí Hugo, *De sacramentis*: matrimoni a glòria de Déu és ordonat principalment. Donchs, lavors plau a Déu con ells viven tostemps entenent en bé, e lavors los prospera Déu. Mas cant entenen en viltats, o en vengances, o en mal ajustar contra caritat, aytal concòrdia no plau a Déu, car finalment la aurà Déus a dissipar, a ponir e a confondre.

D'aquesta pau diu Jesucrist, *Mathey, X*:⁶ Yo no só vengut a posar aytal pau, ans hi vull posar coltell —ço és la sua ira— contra aquells qui, en matrimoni posats, ordonen lur concòrdia a mal e contra alsuns altres; e finalment tota lur pau ve a mala fi e a discòrdia ||^{7ra} que leix Déus posar entre ells matex, per tal que de grans amors hisquen grans pudots e graus rancors e grans dolers.

Recompta Plutarcs⁷ que en Dalmàtia solia ésser en costuma que tots anys les dones assenyalades, e ja de dies, prenien licència dels marits, a temps cert de l'any, que almeys estiguessen per un mes separades d'ells, ab altres dones qui viven religiosament per les muntanyes, en cases honestes, e aquí donavan-se a contemplació e a dejunis e oració, preguant Jesucrist per si metexes e per lurs marits e per lurs cases, e que Déus los donàs concòrdia e pau, a Ell plaent. E axí's seguia despuys de fet. —E segueu-se aquí metex axí: cant la dona veurà son marit tenir⁸ mala via e⁹ donat-se a mals guanys o a altres mals, sotsosament hi deu acórrer per si metexa o per parents o per qualque altra via, per tal que lo marit no perescha. E si conselly no s'i pot dar, coman-ho a Déu, e qui principalment o deu comanar.

E segueu-se aquí: Gran és la amor que la dona deu haver a son marit e lo marit a la dona, pensant con Déus los ha ajustats. E qui llege¹⁰ ço que los infels han fet en lurs matrimonis la un per amor de l'altre no'y basta enteniment. Car per aquesta amor se daven a mort, o a tot linatge de penes, e a tot ço qui's podia cogitar per negun enteniment; la qual cosa és a gran confusió de molt mal hom e de molta mala dona, qui hauran nobla compayia e de gran recapte e de gran pes, e no'u sabran conèxer ne ls sabran honrar ne amar, vençuts¹¹ de gran folia o viltat o malícia o poch seny, la qual malvestat poncys Déus fort terriblament en esta vida e en l'altre, seguons que aquest sant ||^{12ra} hom diu.

Segueu-e aquí metex axí: O! per què no pensa la persona posada en matri-

⁶A: *Mathey I I*.

⁷AB: Polícrates I.

⁸I: veu tenir A.

⁹A: cu I.

¹⁰A: cu I.

¹¹B: lig I (la lectura és dubiosa a l'A: podria ésser *liro*).

¹²Sabran honrar ne || vençuts A: sabran amar ne honrar vençuts I.

moni que és un cor e una volentat e una carn de l'altre? Car diu sent Pau: l'om no ha poder de dar son cors, car de sa muller és; axí metexa la dona. Donchs, si la un és de l'altre, con pot fraudar ne furtar la un a l'altre? Ne pot partir ço que Déus ha unit e ajustat en tanta amor, e en tanta feeltat, e en tan gran sacrament. Car diu sent Pau que lo sacrament aquest és gran, e per açò a significar diu que les esposalles se deven fer ab anel qui solament reeb un dit, axí cor d'om muylerat deu solament amar¹² una dona, e dona maridada solament amar un hom, per aytal rahó. E per tal diu que no vol nostre Senyor que hom aga sinó una muyller, ne una dona sinó un marit, per tal que un solament sia d'un, e la amor no·s separ ne·s partescha per moltes parts. E si dius que antiguament un hom havia moltes muyllers, axí com Abraham e Jacob e Daviu, dien-te açí los doctors que axò era per especial dispensació de nostre senyor Déu, qui·u féu per multiplicar lo món e per especial misteri amagat al poble; emperò, seguons comuna ley per Ell ordonada, Ell vol que solament entre dos, sens pus, sia ver matrimoni. E rahó pot ésser axí metex, car si un hom ordinàriament avia moltes muyllers, ne la amor no seria tan gran, ne la un confiaria tant de l'altre, e innumerables divisions e emveges e misèrics qui se'n seguirien, axí con pots veure si atencs a aquells que la Scriptura recompta que n'hagueren moltes.

CAPÍTOL XLV. *Con alsuns avorrexen lurs muyllers per tal cant són spirituals e devotes.*

||^{374a} Alsuns, emperò, axí hòmens con dones, no attenent a la feeltat que lo marit deu a la muller e la muyller al marit, ne attenent a la unitat e amor que Déus ha ordenada ésser entre ells e manada, segons que posa sent Pau, si impugnen aquesta santa unitat e unió e amor matrimonial per diverses maneres.

E primerament n'i ha alsuns qui avorrexen als altres per gran amor que han al món e a la sua vanitat, e per pocha amor que han a Déu e a tot açò qui seu és. Axí con és con algun marit veurà sa muyller devota e spiritual e tement a Déu, e ell qui res no ha ab Déu no s'asalta d'axò,¹ car veu que aytal muyller no és barguanta ne consentiria a moltes malvestats e arloteries a les quals consentiria una gran tacanya, la qual ell volria prop si. Aytal dona, diu Liconcosis² en lo tractat de núpcies, és xí perduda en mans de aytal hom con la perla entre los porchs e lo saffir entre los àsens. Mas per tal cant Déus la ama e la vol

¹²I: axí ... solament axí amar A.

45] ¹A: no salta d'axò I.

²BI: Liconcosis A.

elegir a ssi matys, dóna-la per muyller a aytal hom qui tostemps li és pena e flagell de mort, per tal que ella en aytal martiri sia provada en gran paciència, per la qual finalment meresch a haver Paradís. E axí diu que fo revelat a Civilla,³ regina de Oclàndia,⁴ que havia per marit un hom lo pus vil baccallar del món; car con ell la meyspreàs⁵ per la gran devoció que veyia en ella, e li tingués passades .xx. amigues e concubines moltes, e la tingués en gran pobrea e misèria, e la tractàs axí con a serventa, e no axí con a muyller, e la santa dona, axí con ||^{376a} a plena de virtut, se alegràs en aquells vituperis e affanyes que sofreria tants; emperò tostemps vedava a sos infans que no presessen⁶ vengança de les concubines⁷ de lur pare que ells volien⁸ matar, e·ls deya que no·s torbassen dels enugs que lur pare li faya, e·u apagàs tot axí con podia. Emperò un jorn, arrapada en contemplació, demanà⁹ a Déu per què la havia feta muyller de tan vil hom, car si fos estada muyller de un bon hom aguera fets infinits béns que lavors no podia fer, car aquest que havia la empatxava de tot bé a ffer. E diu aquí que estech-li respost axí a Civilla: Si tu fosses estada muyller de bon hom, ell no t'haguera exercitada en paciència ne en altres virtuts moltes, axí con ha aquest per la sua malícia; ne tu fóres pugada en estament de tanta santa virtut axí con ara est; ne agueres abuda tanta sciència ne tantes consolacions celestials con ara has ahudes. No res meys ton marit aguera abuda per muller tal que li haguera fet a ssa guisa, e a la fi foren endós dampnats. E ara yo per mèrits de les tuas oracions, tirar-l'è a mí e·l portaré a bona fi, per tal que en tu sia complida la paraula de sent Pau, qui dix que serà salvat hom infel e gran peccador per muyller fel¹⁰ e santa. E diu aquí que a la fi estech-li axí dit: Civilla, tostemps que veuràs santa dona muyller de malvat hom, veuràs a la fi qualque assenyalada obra que Déus fa a l'hom per mèrits de la santa dona.

E açò dit, Civilla féu grans gràcies a nostre senyor Déu. E de continent lo marit vench a ella contrit e esmenat, demanant-li perdó dels mals passats, e féu après bona vida, e venc a bona fi.

||^{380a} **CAPÍTOL XLVI.** *Con és mala cosa con la dona avorrex son marit per tan cant és devot e espiritual.*

Jatsia que fort sia leua cosa que l'hom avorresqua sa muyller per tal cant la veu spiritual e devota, emperò ja és major leua que dona avorrescha son

³B: a Civilla A: a Acinella I.

⁴A: Oclandia B: Orelodia I: (veg. p. 39).

⁵A: meyspreasas I.

⁶AB: prenguessen I.

⁷A: companyies I.

⁸BI: volin A.

⁹Alta ms.

¹⁰I: fell A.

marit per aquesta mateixa rahó, car és fort mal senyal en ella. Si donchs lo marit no tenia tals maneres en sa devoció, e axí estranyes, que tolgués a la dona la consolació e solaç que hom deu ensenyar a ssa muller per rahó de son matrimoni, car en aytal cas la dona auria gran rahó de clamar-se'n. Mas que lo marit sia gran horacioner¹ e no vaga a la guisa, axí con los fells, ne s'assalt de vanitats ne d'oradures moltes que volen los altres, e que sa muller no'l puxa portar per assò, no deu ésser sofferit a la dona, ans és digna de gran reprehensió, a sens tot dupte Déu la'n punirà greument.

Diu Petrus Damiani, en la epístola que tramés a la duquesa d'Àustria, que dona massa veciada² e masa dissoluta e feta a ssa guisa, ans de sos dies mor. Car a tant se aleixa e tals coses ensaga, e tantes ne desig, que a Déu put e als hòmens. E recompta que ell ne véu una fort gran e de gran estament qui cant son marit entrava en la capella, ella li feya botxes detràs, e cant ell feya sa oració, e ella suspirant cridava: O Déu, quant durarà açò! E si lo senyor digués res de Déu, tantost³ faya mala cara e deya tot gint: Ara preycia el monge.⁴ E feya d'aquestes coses moltes. E un jorn con ella's truffiàs axí de son marit, ella, ||^{28b} taylorant una ploma ab son guanivet, ficà's lo guanivet pel pits e tantost començà a morir. E mentre moria, cridà alt: Los escarns que yo he fets del meu sant marit e de les sues bonecs⁵ m'an portada a aquesta mort.

E diu aquí ell metex axí: abominable cosa és envers Déu e hòmens que la dona sia bé maridada e que's faça truffes de son marit, con tota bona dona sia tenguda de dar a sson marit special honor e reverència, axí con a son senyor. Car axí u feya Sarra a Abraam, a les famoses dones passades,⁶ segons que legim en los actes e escriptures dels passats. Per tot açò appar lo propòsit principal, ço és con a Déu és cosa fort odiosa que en matremoni, qui principalment és a glòria de Déu ordnat, la un meyspreu l'altre, e no l'am axí carament e leyal con deuria, per tal con lo veu spiritual e devot.

CAPÍTOL XLVII. Con desalt és contra la amor matrimonial.

Segonament, empatxa la dita amor e feeltat matrimonial desalt que la un ha de l'altre. Ara és axí que aquest desalt ho és ans del matremoni o après per quunque ocasió. Si és ans del matremoni,¹ lavors és gran colpa d'aquells qui lo matremoni han fet e consentit. Car aquells qui matremoni fan deven haver

46] ¹A: oracioner B: orador I.

²A: vassiadre I.

³A: lo senyor digues res tantost I.

⁴A: lo monio I.

⁵A: marit e de lcs botxes I.

⁶A: les cinc darreres paraules om. I.

47] ¹BI: els últims deu mots om.

lo consentiment de les persones e parts qui's deven parar al matremoni, axí con féu Laban de sa germana Rebeca cant dech pendre a Isaach per marit: primeiramente, volch saber la volentat de la donzella. Axí metey's és de l'hom. On diu açí Túllius, *De officiis*, que qui fa matremoni d'alscuns ||^{30a} fort deu guardar la volentat de l'hom e de la fembra, si la un plau a l'altra. Car si desalt hi a, jamés no y haurà amor, e si no y ha amor, tost serà tot dissolt, e axí irà tot a la mala ventura. Per què deya Tulli: L'aneyll qui's dona en les esposaylles ensenya la egualtat que deu ésser entre l'espòs e l'esposa. Car si és massa ample, tantost cau; si massa és stret, no y pot entrar en lo dit. Ço² vol dir que axí lo cor de la un deu venir al nivell e concordar ab lo cor de l'altra, que no y aga regun desalt per res; si no, tot és perdut.

Ensenya Tulli que en special deu hom guardar molt al matremoni: e primeiramente que l'altra sia de bona³ gent, o almeys de equal o de millor que tu. E açò més que més deu guardar dona, car diu que la fembra se aminya per pendre menor de linatge que si metexa, mas no u fa l'om. És ver que diu que a vegades açò fa a flixar per algun deffalliment qui serà en la fembra qui, compensant ab qualque prebeminència e bé qui serà en l'om, fa a passar graciosament; e pus fet sia, jamés aytal deffalliment per res no deu venir davant, si donchs la una part⁴ no soberguejava e no exorava massa contra l'altra. En aytal cas, diu que a cascú és legit de ajudar-se de ses armes.

Segonament diu que deus attendre que aquí no sia notable desaguatlat de edat. Per tal diu que tart és bon matremoni d'om vell ab dona massa jove, e ja pigor hom jove ab dona veylla. Ans diu que d'aytals matrimonis hixen sovín grans mals. Axí metex que la un no haga qualque ||^{30b} diformitat o legea o malaltia o cosa amaguada, per la qual l'altre agués a portar massa gran càrrech. E en special, ço diu, que la un no sia incomportable en scs maneres ne deffallent en seny natural. E diu ell que gran crueltat fa qui altre posa en aytal matremoni, que per tostems aga mal, ne puxa haver esperança que d'aquell mal sia franch, sinó per mort de l'altre. Diu que aytal matremoni, que per tostems aga mal,⁵ porta les persones a desesperació e, finalment, ve a mala fi. E molt més valria a la persona viure sens matremoni que no que tostems aga a portar tan desperat càrrech, e qui és pigor que mort, axí con és haver a suportar persona odiosa e de qui hom aga gran desalt.

Sobre aquesta matèria recompten les històries antigues infinits mals qui per ocasió d'aquest desalt se són seguits, los quals recomptar seria fort lonch, per què basta de present ço que dit és del desalt qui va davant lo matremoni. Si lo desalt ve après lo matremoni e no és per desalt de la persona en si, mas

²Açò A, però le lectura no és clara; e asso BI.

³A: de bon linatge e de bona I.

⁴I: om. A.

⁵A: les últimes cinc paraules om. I.

per qualche vici seu, o per cas sobrevengut, aytal desalt se pot leugerament reparar, si donchs no ve de coses desesperades axí con per adulteri de la dona o per intemptació⁶ de mort de la una part a l'altra, o per coses semblans. E per al deu tantost la un e l'altre procurar pau e concòrdia, per tal que no cresqua més; mas per pròpia humiliació de la un a l'altra, o per parents o per persones, deu dar de continent fi al mal.

||²⁰⁰ CAPÍTOL XLVIII. *Con gelosia és folia cosa e contra la amor matrimonial.*

Aytals dolenties, diu Macrobius, qui separen a temps amor matrimonial són moltes. Car a veguades ve per gelosia, la qual és la major plaga del món. E diu ell axí: O la persona ven mal de l'altre, o l'ou, o l' pensa. Si l veu, aquí no y ha gelosia car és cosa certa, e lavors deu-se dir lo fet cara per cara, sens vergonya e pahor, e remediarse tantost a la millor manera e pus secreta que puxa. Si u ou, atena la persona qui u ou qui és la persona qui lo y diu, e no creegua sòptosament. Car, con diu Salamó, qui massa creu tost, leuger és de seny e digna és de vergonya e de confusió, e majorment si la persona qui u diu no és de gran recapte, ne diu que u aga vist, car de dix en dix se sembren dins una matexa casa sòptosament infinides falsies. Ne de persona de vergonya e de bé no u deu hom sòptosament creure ne sospitar un gran mal, ans deu hom creure que tot sia falsia. Si dius que lo mal aquell ne l'as vist ne hoit, mas que l penses e que n'as grans sospites, guardet que aquexes sospites no agen van fonament, e que si les mostres deffora, que no ençenes foch qui t crem, e que no façes que ço qui res és que serà quecom, car axí s fa tot dia. E tu axí metex, si s vol marit o muller, no sics bròftech¹ ne turch² ne de mala guisa, ne engronyat,³ ne ontós per ço que no cal; si no, veuràs a que vendrà ton fet.

Diu axí Macrobi: gran saviesa és de la persona posada en matrimoni de no dar ocasió a la altra per son engronyiment⁴ o ontos amaguades.⁵ Car grans ||²⁰⁰ mals nexen d'aquexes miyonies. Mas si la un ha res contra l'altra, que de present ab paraules amigables lo y digua, e que prestament donen fi a tota lux malenconia.

Diu Sèneca que qui compayia ha ab altre, la qual honestament no s pot separar, deu posar en son cor que la compayia s'a a mantenir per amor de benivolença, la qual requer honor e comport; car, con tota creatura aga deffalli-

¹ AI: interpretació B.
48] ¹ A: broftech B: proftech I.
² AB: enterch I.
³ AB: engronyat I.
⁴ A: engronyament BI.
⁵ B: amades A: continuades I.

ment⁶ e sens ells ésser no puxa, donchs amiatat no s pot conservar sens comport e subportació⁷ del vici de l'altre, al qual suport a ajudar pot a veguades entrevenir alcuna amiguable correcció, observant loch e temps, per la qual lo vici se corregecsca o baix, per guisa que s puxa mills suportar.

CAPÍTOL XLIX. *Per que no és legut a cristià rebugar sa muller.*

Dirà açí algú: Si yo he desalt de ma muller per qualche fedicitat¹ o dolentia sua, per que no li pux donar comiat paguant-li son exovar, e que se n vaga onsevuylla, con Moysès faés e donàs aquesta ley al poble de Israel, e lavors no viurim en tantes misèries ab elles, axí con ara fem?²

Respoch-te que Jesucrist no u vol. Ans ha revocada la dita ley dada per Moysès, axí con appar *Mathey quinto*. Ne la ley aquesta no estech dada sinó per la malicia dels juheus, qui mataven les mullers cant no se n'asaltaven;³ e per tal que no les matassen, estech los permès que lus poguessen dar comiat, qui s'apellava libell de rebug. Emperò la lig de gràcia que lo Salvador ha aportada no consent tanta misèria, ço és, que la dona qui és ja tan humiliada ||²⁰⁰ per lo matit sia gitada de casa sens culpa sua e se'n torn a sos parens e sia enverguoyida e rebugada axí vilanament. Ans ha manat lo Senyor beneyt aquí metexs que l'hom no puxa lezar sa muller per neguna rahó, sinó per fornicació que ella fa. E si ell⁴ ne pren altre, aquella vivent, ell fa peccat de adulteri. E fetsia sufficient resposta sia a la qüestió aquesta, dient que açò vol lo Salvador, emperò los sants hi assignen diverses altres rahons fort fundades en gran justícia.⁵

La primera que la dona reebia⁶ gran minva sens neguna culpa. Quina culpa havia ella si lo matit no s'altà d'ella, o per ventura que u deya per tal que n'agués altra que li plahia més?

La segona, que la dona ne romanía fort damnificada, car que lo marit la hagués hàuda verge, e puys, cant se n'era servit mentre li plahia, que l⁷ donàs comiat, açò més semblava que ella fos mala fembra que no bona.

La terça, que los infans per açò eren fort dampnicats cant veyen lo

¹ A: deffalliments I.

² A: suportació I.

49] ³ A: fadytat I.

⁴ No viurim en tantes misèries ab elles axí con ara fem A: no viurim en tantes misèries ab ella axí com ara fas I.

⁵ A: ataven BI.

⁶ Fornicació que ell la fa procar e si ell A: fornicació que ella faça e si ell I.

⁷ A: les cinc últimes paraules om. I.

⁸ A: reebria B: rebria I.

⁹ Plahia e quel A: pleya que apres quant no li plagues li I.

pare⁶ e la mare axí separats, e s'veyen ab lo pare e madastre qui ls avorria, en tant que no guosaven a lur pare anar ne comptar davant ell, majorment con los hòmens seguesquen comunament la volentat de les muyllers que amen.

La quarta, car per açò se seguien grans oys e rancors del marit als parents de la dona, per la qual cosa poden seguir homeys e grans mals. Moltes altres rahons s'li aporten, mas aquestes basten de present.

Si dius que encara és romana la causa per què Moysès féu la ley, ||³⁰⁶ ço és lo perill de l'homey, car l'om qui no s'asalta de la muyller, per ventura que la matarà; donchs, no valguera més que li pogués dar libel de repudi que la fembra no morís? Dich-te que no, car la ley aquella no devia ésser tenguda sots tan noble príncep con és Jesucrist, ne sots tan noble estament, ço és de crestianisme, qui tot és caritat, amor, veritat, justícia, igualtat, contre les quals coses la dita ley empenyia fort.⁹

Cant dius que encara roman lo perill, ço és que ls hòmens no maten lurs muyllers, dich-te que les leys no esquiven tots los perills, mas pronuncien que l'om se'n quart que no-y caja.¹⁰ E per tal hi à provechit Jesucrist, qui per Justinià emperador, servent seu, ha fet ordenar que qui matarà per aytal rabó sa muyller, que muyra, e que l li¹¹ trameta dellà¹² per aquest camí, e puyt ell dellà farà-n aquest juy qui per aventura a aytal¹³ homeyer costarà massa.

CAPÍTOL L. *Con los prínceps fan gran peccat donant licència als marits de matar lurs muyllers per rabó de adulteri.*

E per ventura que als prínceps que tan gran mercat fan de la mort de les dones qui moren per mà dels marits, sots escusació de adulteri, no escaparan al fort juy de Déu, car per aquest tan gran e tan cruel e tan foll mercat, lo qual ells no poden fer, los està apareylada en cors e en ànima tal sentència e vengança divina que més los valguera jamés no aguessen abuda honor e l¹ món ne senyorla.

On diu Crisòstom: Pensar déu lo príncep que ell no és Déu ne ||^{40ra} pot sentenciar sos sotsmesos, ne encara crimosos axí con se vol, mas axí con justícia dicta. Car ell no és senyor de la justícia, ans és ministre e servidor e executor² d'aquella. E aytant con sots e ab aquella va, és dit príncep e senyor;

¹ I: veyen que lo pare A.

² A: compatza fort I.

³ B: caga A: calgua I.

⁴ A: e que le y I.

⁵ A: dalla B: della I.

⁶ AB: faran altre camí qui per ventura aytal homeyer costara massa I; potter calgui llegir: farà-n aytal juy qui per aventura a aquest homeyer: costarà massa.

50] ⁷ A: al I.

⁸ AB: executor I.

e de continent que de aquella se partex és tiran en lo poble e enemich de Déu, e digna de perdre tota judicatura, e actor de injustícia.³ Car diu la Scriptura, *Eclesiastici*, X,⁴ que per estes injustícies muda Déu les senyories de gent en gent, e d'una casa en altra. E Filon, *Sapiencie*, XII,⁵ diu que los potens poderosamente seran turmentats e que greu juy serà fet en aquells qui senyoregen, e açò per les grans injustícies que ells fan.

CAPÍTOL LI. *Qui prova per història ço que dit ha lo precedent capítol.*

Recompta la història oriental que Perseus, rey d'Armènia,¹ donà licència a un hom que cremàs sa muyller per tal cant li era acusada de adulteri. E axí estech fet. Sabent açò, la sant abat Onofri vench al rey e dix-li: Indigne cosa és que sies appellat rey. Car con sies rey² per regir justament ton poble, e tu en lo fet de la justícia sies fort injust, no est digne que sies appellat rey, mas cruel tiran. Tu novellament as dada sentència que fembra adúltera sia cremada. Deman-te de qual auctoritat has dada la major pena al peccat no major que tot altre, con digus la ley divina e natural que seguons la colpa sia la pena? E tu has dada a aquesta fembra aytan gran pena con si fos heretga o hagués Déu públicament renegat. Con emperò la ley de ||^{40ra} Moysès, qui s'appellava ley de rigor, no dava a-ytals fembres sinó mort de ésser alapidades, e tu, qui est sots la lig de gràcia, as-la feta cremar, con, emperò, les penes judicials sien mitiguades en nostra lig, seguons que Jesucrist ensenyà cant deliurà la fembra adúltera de la lapidació, seguons que recompta sent Johan,³ no res meys has fet tu executor son marit: e no sabs tu que son marit no és executor de justícia en la cosa pública, e tu, en quant públich ministre de justícia, la has sentenciada? Donchs, per què no la feyes matar a aquell qui és executor d'aytals coses per la cosa pública? E has fet executor aquell qui no-y era en res per la cosa pública, mas per la vengança personal, la qual és vedada a crestià per la lig de Jesucrist.⁴ Per què yo-t dich axí, de part de nostre senyor Déu: per tant con has feta cremar esta fembra contra justícia e per pena passant lo crim, que demà aquesta hora tu seràs cremat; e per tal cant contra orde de justícia la has feta cremar a aquell qui-y era per la vengança personal, la qual és vedada a tu e a ell e a tot crestià, per tal vol Déu que per mà d'un qui t'airarà axí con a ssos peccats, la execució⁵ de tu sia demà feta cruelment.

¹ A: e auctoritat de justícia I.

² I: nombre om. A.

³ I: nombre om. A.

51] ⁴ AB: Presey Rey de Armènia I.

⁵ A: les quatre últimes paraules om. I.

⁶ Joan 8:1-11.

⁷ A: per labls de Jhesus Christ I.

⁸ BI: execra A.

E diu aquí que con l'endemà eyll entràs en bany d'aygua ardent, e un de sa casa qui secretament li volia gran mal, per excusa de servir-li, entràs e'l bany aquest, maliciosament acostà la lum a la aygua ardent en què lo dit rey estava, e s'optosament tota l'aygua fo axí encesa que lo dit rey no ach temps de exir del bany, ans la flama l'aucià aquí mateix, axí con dit havia lo sant hom. E l'altre que ||⁶⁰⁰ fet ho hach fugí del bany.

Diu a la fi lo historiògraphus⁶ axí: vet aquí gran mirayll del juy de Déu contra tot príncep qui dóna penes a ssa voluntat⁷ sens conseyll gran e fort delibèrat, e qui no-y⁸ és per lo bé públich, mas solament per sa vengança. Vet donchs con per ço qui dit és appàr per quals vies seguonament se scppàta la amor matrimonial follament, e con los prínceps, qui favoregen massa aquells qui maliciosament atencen a les vengances de les dones massa punides, poquen contra Déu greument, e n són per Ell⁹ punits a la ffi fortment.

CAPÍTOL LII. Què deu fer aquell que ha desalt de sa muyler e qui la té lega e fera.

Encara diràs: Que faré yo mesquí, qui he la muyler lega e fera e miserable, e veg-me tot dia mon dol en la cara, e si molt me dura, moriré'n?¹ Magorment que yo'n trobaria de fort bones e gracioses qui m scrien la vida.² Donchs, no-n poré haver altra?, oi, vindré a desesperació ab aquest diable que tinch en casa?

Respon-te aquí Fulgèncius en lo libre damunt alleguat, on diu axí sobre aquesta matèria: que l'om, en tota tribulació en què sia, deu recórrer al seny, e n altra manera ell és bèstia, ne n deu fer puys menció. Ne Déu no ama altres hòmens sinó aquells que en lurs fets van ab seny, seguons que ligim *Sapientie septimo*. Ara és axí que ensenya'ns seny e rabó, experiència e scriptura, que no és hom al món qui ||⁶⁰⁰ no vischa ab alguns desplaers e affanys, e sia qui s vuylla. E açò, dien los sants, fa nostre senyor Déu per tal que les gents no amen esta vida, mas desigant exir de mal, desigen lo Règne de Déu, en què no aurà negun mal, sinó còp'a de tot bé. Tu, donchs, qui t'ennges³ de ta muyler, deus pensar que aqueix flagell te dóna Déu per tal cant te vol salvar, e no vol que en esta vida poses ta benuyrança. Pensa encara que soffi-

⁶ B: la historia graffus A: la historia I.

⁷ BI: vuyller A (les lletres *voyl* foren corregides i modificades per a formar una altra cosa, potser *muyler*).

⁸ A: qui comane excoccio de dar penes a aquel qui no y I.

⁹ I: en son per ella A.

52] ¹ AI: morrem B.

² AB: serien en tot mon servir molt maoroses I.

³ B: ueges A: anuies I (potser cal llegir *ueges*, tal i com ho suggereix la lectura d'A).

rent açò dolçament, fas a Ell tan gran servey per la tua paciència, que no-t pories jamés pensar lo mèrit que n'as, ne-l guardó que per açò Déus te té appa-rellat. Pensa axí meteys que si tu no t'assaïtes de ta muyler, que ne-s fa elle de tu; e que ella aytal desalt sàpia tant pacientment portar, que no t'o do a sentir⁴ en res, ans te comporta e-t serveys axí graciosament con pot, que gran dolentia és tua axí meteix no-u sàpies gallardament comportar. O, si s'asalta de tu, en veritat fort est desconexent, que ella am a tu he-t vuylla e-t do sa amor e son cor e son bon servey, e que tu no puxes comportar un poch la sua mesquina. Pensa que sa mesquina bé desplaia a ella, mas per ventura, no-y pot altre⁵ fer, axí con tu no pots dar remey a molt deffalliment teu.

Item pença que per ventura si n'havies altra pus polida que aquella, seria tan vil que-t portaria a desesperació, car al boix pintat tots los cochis hi escupen,⁶ e a la fembra guaylarda tot hom hi gira⁷ l'uyll, e llà on tot hom tira per força se n'ha a levar qualque troç. Donchs no vages a cercar mal, pus que bé estàs.

Item pus que Déus te ama tant que-t ||⁶⁰⁰ vol flagellar, més te val portar aytal flagell que no si-n portaves molts d'altres que molts altres porten: ço és, que fosses lebrós o tostemp puagrós, o que morisses de fam en casa o difamat de calque gran crim, o que n'haguesses qualque una per la qual haguesses a baxar lo cap per tot loch axí con molts han.

Item aquesta qui no és bella ha altres béns que valen més sens comparació que no sa bellea ne graciositat. Deus pençar que aquesta dona és spiritual, qui preguja tostemp per tu a nostre Senyor, e que Déus per les sues oracions e dejunis te sosté. Axí meteix sap-te guovernar la casa. Per aquesta as parens, amichs; e d'aquesta as infans e has d'altres béns que no hauries de altra.

Item pensa que pus que ella no ffa lo per què, si tu li fas la cara trista e li has mal solaç, que Déus te darà qui t'abaxarà he-t confondrà fora ta casa he-t portarà a no rres. E açò veem tots jorns d'aquells qui en lur casa són leons, que fora llur casa los fa Déus abaxar e tals qui no són bastans a abaxar⁸ cabres ne moltons.

Item, si encara no pots vençre lo teu cor, pensa que axò metexen ta gran superbia e ta gran luxúria, e tots altres grans peccats qui t'han aportat⁹ a mal port, si no t'i guardes. Per què tantost recorre a Déu humilment, e ab gran humilitat e devoció, preguja-lo que-t leu damont aquesta tanta folia que t'as

⁴ Que ella ... que no te a sentir A: que ella ab aytal desalt sàpia tant que pacientment nou do a sentir I.

⁵ I: altre A.

⁶ B: tots los colps hi escopen A: tots hi escupen I.

⁷ I: guira A.

⁸ Poser hi ha joc de mots entre el sentir corrent, moral, d'*abatxar* el material: «tallar i igualar amb les tisores el pèl (d'un drap)»; aci la llana de la pell de l'ovella, és a dir gent tan inepta que no podrien fer ni d'*abatxadors* de pells ovines [J. C.].

⁹ Sic AI, potser en lloc de *aportar*.

posada al cap, e posa-y per migancera la gloriosa mare sua e alcun sant ton¹⁰ special devot; e continua ta oració e lunya't ||¹¹ de grans peccats, e Déu levar t' à del cor aquex desalt e aquexa tanta oraduna.

Item pensa quanta torbació dones a ta casa e a tu mateix, e quant mal eximpli a tos infans, e quant provoques tos vehins e los parens de ta muller, e quant de mal se segueix e s' poi seguir no sabent ne volent ton cor sobrar, ne saber dissimular un poch de desalt, si l'has de ta muller. Car poden-te dir: qui t forçave de pendre-la? Donchs pus que ab grat la prenguist, ab ton grat la t tingues. No res meys encara deu-se l'om aytal sobre esta matèria rahonar-se e pendre conselly de persones bones e qui temen Déu. E cant Déus veu que l'om fa ço que en si és, Déus lavors li ajuda a son affany per lo mèrit de la sua paciència.

CAPÍTOL LIII. Què deu fer l'om qui ha la muller enemoradica.

Encara diràs: Què faré yo, si yo sent que ma muller no m va dret, ne m'és leyal, ans és enamorada d'altre, e yo u sé per certs indicis?

Responch-te que açí te conseylaria millor hom ab seny, qui en esta mathèria se fos ja vist e sabés lo fet per pràctica. Car, con dix Ovidi, en regiment de dona ne de persona folla, no s'i pot servir art general. Per què cové que hom faça segons que Déus administra al seny de la persona, avent esquart tostemps al temps e al loch e a la circumstància del cas, segons que eil mostra. Emperò dir-t' é ço que conseyla Salústius,¹ poeta, a un seu amich en semblant cas,² on diu axí: ||³ Qui veu certament sa muller enemoradica, presumir pot que si temps ne loch hi avia, son fet vendria a pigor. Per què tantost del l'om⁴ a ssa muller totes les avinentes qui la poden aportar a ma,⁵ axí com loch e persones sospitoses miganceres, presència d'aquells de qui hom se tem en esta mathèria, no luyar-se molt³ d'ella per viarges louchs, aver ab ella qui y sia per tu e aga l'uyll ubert sobre tot ço que ella fa, e açò secretament, e ab manera fer-li menaçar a parens seus, per guisa que ella no perçeba que tu n sàpies res. Guardar-la de sufferir pobrea ne de haver massa habundància, ne leixar-la sola, ne permetra que sia ociosa, ne leixar-la viure a tota sa guisa, ne viure carnalment, axí con és jaure gran die, ne parlar de viltats, ne massa cercar bons vins, ne bons bocins, ne grats salses, ne anar desonestament, axí com portar divises, ne massa des-

¹⁰ AB: com I.

33] ¹ A: Salustius I.

² A: cas I.

³ A: luyarse molt B: lextate molt luyar I.

⁴ Falta el verb, potser luyar com dices railles més avall.

cobrir la carn, ne ésser gran finestrera, e en tota pari e manera tenir norma de honestat; nodrir-la a prompta obediència e reverència, a no⁵ reganyar⁶ per res; e açò pot fer lo marit mills que altre, si d'abaas no y era nodrida. E que faça son poder a totes aquestes coses e a semblans. Inclinar-la més per amor e per dolços conseylls que no per rigor ne per força. E n cas que per amor⁷ no s'i vulla inclinar, diu aquest, sàpies que la fembra aquesta no és complida en bé, per tal ten-li lo consell de Salomó inclinant-la ab rigor de menaços e d'alcuns buffets e colps poch; e si aquests no y basten aga'n de magors; e no t flaueg ||⁸ lo braç, emperò tostemps servida manera. E si t vol creute, censenya-li la cara alegre, e sies-li plaent, car açò la provocarà puy a bé. En special atien tostemps qui li està engit, hom o fembra, car aytal perill s'és d'un con d'altre, si mal vol fer. No li sies mesquiner, ne la vuelles molestar ne affligir de paraules contínuament, ne li sies per res quantinyós,⁹ car fer-la hies deseperar e venir tost a açò de què t tems.⁵ Mas tostemps te mostra ab clla hom de virtut e de gran bonca he noblea, qui vols e sabs amar e honrar a qui n'és digne, e per los dolens no daries un diner de gitar-los del món. Car diu aquest: Açò fa fort la fembra amar e honrar son marit, cant lo veu hom noble e virtuós en tots sos affers. E tostemps que parlaràs ab ella, tes paraules sien de amor, e e l mig¹⁰ d'elles aga'n'i ducs o tres de rigor, e conclou tostemps en amor. Car qui ha a regir fembra gran art ha aver, e tal que no y basta sinó la divinal. Emperò¹¹ deu-hi fer l'om ço qui en si és, tostemps per bé e ab bona intenció, e lavors Déus ajuda-li e sopleix ço en què l'om fall.¹²

Vet açí lo conselly de Saluçi sumàriament.

CAPÍTOL LIV. Contra les dissolucions que huy són en les dones.

Mas què direm de les dones presens qui s fan dir doncs del temps, dones de la guisa, e dones de la verdua, e dones de la cort; qui van ab noveylls taylls de vestidures, ab gets¹ enamorats; qui gran² los uylls a ça e lla,³ e van juntes braç per braç, e n mostren totes lurs joyes, si bé no s'és lo jorn de mercat; qui ||⁴ an posat nom garones⁴ a les antigues e a⁵ aquelles qui no s'asalten

⁵ A: e no I.

⁶ B: reganyar A: renyar I.

⁷ A: en cas que per dolços consells ne per amor I.

⁸ I: quantios A: renyinos B.

⁹ B: temps A: temes I.

¹⁰ A: e en mig I.

¹¹ A: la divinal ajuda de Deu. Empero I.

¹² Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, ps. 173-177.

54] ¹ A: gets I.

² I: guiren A.

³ I: a çaça A, però vegeu J. Coromines, *Prasificacions*, ed. cit., p. 166 i ss.

⁴ A: guarones BI.

⁵ A: en I.

de lurs jochs; qui cant se mostren collegen e cabegen pus espès que la serp; qui fan los marits bèsties, e, més que més, los pus certs; qui menen al costat les monges de lur liurca⁶ per cobrir lur bon fat; qui porten les ceyles archades e pintades e pinçades ab quatorce colors; qui de cap a peus són remifades,⁷ ne·ls fall sol un plató; qui totes van en joya e tot jorn ab cant francès, totes almescades e ab odors de Túnic;⁸ qui solament de punta toquen al sòl cant van e·ls tapins ab polaynes, e d'estiu guants daurats; e·s posen alt en les sg'eyes perquè les vegem lurs enamorats; no saben què s'és filosa, car lexen-la al marit; qui tan volenter finestregen cant passen cavayllers e parlen un lenguatge que hom no les entén, e juguen als naips, e moltes a les taules. E si fan vila, fan-vos cundesch dels braços, e·ls fermen sobre·ls flanchs, e a tot hom fan ullada, e·s giren totes entegres e moven a compàs la cama e·s giren ab saltet, e de moltes altres modorries se empatxen, seguons que damunt és ja tocat cant parlam de les donzelles. Donchs, preguem Déus que les [...] hic prest, car fanos hic molt bona obra, e una sola és bastant a emfiçar⁹ una gran ciutat, e pus emfiçada sia toletz-o, si podets. E¹⁰ ja tornàs la mort qui y donàs hon remey! Que tant mal temps tenim si Déu no·y provocc. Car los marits s'o¹¹ miren qui ||^{12b} en cors e an ànima tan gran dol se'n procurèn e tanta amarguor.^{11 bis}

Aquestes dien que tota dona de bé deu haver cavayll e roç e un ase. Mas segurament bé és somera, e més que somera, aquella qui ha cavayll e vuylla haver ase! Aquestes dien que tota dona d'onor deu haver vestidura d'aur e de duay e de burell. Mas bé és pagesa aquella qui ha d'or e demane burell¹² per viciadures! E,¹³ dones qui açò deyts e fets, si sabiets què us està aparatellat, e en breu, per aquestes tantes vanitats e oradures, nuyll temps no viurets alegres! E vosaltres fets públicament ne deits aytals coses? E són açò obres de bones dones, ne paraules de dones castes e honestes ne temens Déu? E con no avets pietat de les vostres ànimes, e de vostres infants e parents, e de vostres cases? Car a tot açò procurats mort e confusió e dejectió, e veurets vostre fet en què vendrà en breu. E vostres marits, marrits e mesquins, qui us ho soffiren, hauran-ne lur part, car metexen-ho bé, pus se lexen embacinar¹⁴ e·s tapen los uylls que no vegem ço que veem, ne volen corregir ço qui torna en tan gran mal lur e vostre.

⁶ A: liurca I.

⁷ AB: ramullades I; *remifas* sembla voler dir «tocat i posat», «afectat i amaratat» [J. C.].

⁸ A: tunic B: tunim I.

⁹ A: infissar I: enffitar B.

¹⁰ A: o B. A continuació s'edita I; l'A duu a mort, evident corrupció. Potser cal llegir *tornàs de mort a vida* [J. C.].

¹¹ A: si I.

^{11 bis} Vegeu J. COROMINES, *Entre dos llenguatges*, vol. I, ps. 169-173.

¹² I: els treize daretz mots om. AB.

¹³ A: o I.

¹⁴ A: embassinar I.

O dones!, ateneus açí que faent aytals coses vos gitats a tot desastre. Ne·y cal duptar que aquest és lo camí tot mal. Donchs, si los marits vos·o consenten, ells vos fan males, ne·s poden de tots punts de vosaltres clamar; per què és rabó que a la fi vingua sobre ells la pedrada, pus ells giten la pedra en alt; açí no parlem pus; basta que tots ||^{15a} nos hic entenem, e cascó vega què fa e què sent,¹⁵ e a la fi què aurà; ne·y cal sol duptar, car Déu no·u sofferrà.

CAPÍTOL LV. *Con per lo peccat de les dones Déus tramet grans flagells a les comunitats.*

Vet Ysahias qui de punt a punt posa aquests peccats d'aquesta dones, e les penes que les esperen a elles e a llurs marits, e e encara a lurs pares e a aquells qui·ls ho consenten, a és *capitulo tercio*. E diu axí: *Pro eo quod elevate sunt filie Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum ibant, et plaudabant, ambulans, et in pedibus suis composito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit. In die qua auferet Dominus ornamentum calceamentorum, et lunulas, et torques, et montilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et perihischelidas, et muremulas, et olfactoria, et anulos, et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et palliola, et linteamina, et acus, et specula, et sindones, et victas, et iberistra. Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectoralis cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui in gladio cadent, et fortes tui in prelio. Et merebunt atque lugebunt porte eius, et desolata in terra sedebit.* E és *Ysaye tèrcio*.

Sumàriament vol dir que per les grans pompes e follies e oradures que en vestir e en anar e en liguar les dones an fetes, les portarà Déus a tal punt que tot lur ornament los tornarà en plor e en dolor. E les altres coses, que plaents són, seran dades per lo contrari. E·ls ||^{16a} marits e parents qui açò han sofferit, farà Déu caure en grans verguonyes e misèries moltes. Car més han amat satisfacer a les muylers e a la amor carnal que no a Déu Totpoderós. La dita autoritat conrén moltes altres malediccions e tribulacions que Déus menaça a aytals dones, emperò basta en suma ço que dir he, que enug-me tant parlar d'aquesta mathèria.

Emperò deus notar, açò no contrastant, que un doctor exponent aquella darrera paraula de la dita autoritat, ço és aquella: *lugebunt porte eius, et desolata in terra sedebit*, sí diu aytal paraula: cant veuràs les dones assenyalamment follegar en lur ornar e en lur anar e viure, serà senyal que¹ la ciutat o loch aquell on açò veuràs és prop del seu decayment, e que gran tribulació e terrible l'espera en breu. Car per experiència ho avem vist de moltes ciutats famoses.

¹⁵ A: consent I.

55] ¹ A: siet senyal que B: açò es senyal que I.

E açò permèt axí fer lo Senyor beneyt, cant veu que en los hòmens és acomplida lur iniquitat, que pas après en les dones, per tal que tota la ciutat ensemps meresca decayment, e la furor de nostre Senyor no·y trèpia qui davant li estigua, axí con fa en Sodoma e en Gomorra.

Vist havem diverses veguades que cant la comunitat dels hòmens són mals, que Déu los soffer per mèrit de les bones dones. Mas cant los hòmens són mals e les dones males, lavors ve la hira de Déu copiosament sobre aquella comunitat. E axí vench la ira de Déu sobre tot lo món, e sobre hòmens e fembres, en temps de Nohè, cant fo lo diluvi general. Car dien los sants, en especial, que les fembres foren gran raó en lur ||^{13ra} peccat d'aquell tan gran juy de Déu contra tot lo món.

Semblant se diu aquest de aquelles grans e famoses ciutats destroides, ço és de Nínive, Babilònia, Sidon e Tíri, Troya, Colach en Rhodes, Cartayna, Susis, Hebatanis, Actenas e Jherusalem. Per què conclou que con hom veu les dones en los grans lochs axí follegar, tantost la ciutat se deu tota comoure e esmenar si matexa tota, començant dels majors fins als menors, axí con féu lo rey de Nínive quant viu que Johanàs preycava que dins xl joras la ciutat aquella se n'entraria en abís. E en special deven los hòmens attendre que per res les dones no·s desvien notablement de Déu, per tal que lur peccat no ajut a confondre la ciutat, ans lur bona vida e honesta inclín nostre senyor Déu a perdonar-li per lurs oracions e per lurs bones obres.

CAPÍTOL LVI. *Con les maneres de les dones de altres nacions no són bones per tota part, e con és bo que les dones sàpien ligir.*

Vivent lo rey Robert, en nostre temps rey de Sicília e de Nàpols, alguns generosos de França vingueren ab lurs muyllers e ab totes ses cases en Nàpols. E con alguns hòmens de paratge napolitans apreessen¹ de anar a la manera d'aquells francesos, ço és, curts e strèts e fort dissolutament, lavors les dones de cort e de la dita ciutat volgueren ressemblar a aquelles dones franceses qui·y cren vengudes en anar corts² estretes axí con elles, e ballar tot jorn,^{13ra} e beure per les carreres, e anant cavalcant axí com a hom, e a besar e abraçar los hòmens davant tothom tot jorn, e de cantar francès gargolegant axí con fan les dones generoses en França, e de parlar de amors, e de anemoraments, e de motejar-se³ ab jóvens a la lur manera.

E an aquells temps era aquí una santa regina appellada Costança, muyller del dit rey Robert, qui era estada filla del rey de Mallorqua; e aquesta era dona de

36] ¹A: apreessen B: aprenguessen I.

²Cors e ms.

³A: motejar-se I.

gran santedat e de gran fama, e qui puys après mort de son marit, morí menoreca en Nàpols, en lo monastir de Santa Creu. Aquesta, con veés que les dones de sa cort e de la ciutat començaven a tenir les dissolucions franceses, appellà los regens la ciutat davant lo rey e dix-los axí a tots: Vosaltres veets les dones quines dissolucions començan a ffer en la cort e en la ciutat. Quant és de la cort yo·y do de prescint conseyll, e vosaltres de prescint dats-li remey. Car denunciu-vos de part de Déu Totpoderós que, si no·u fets, la ira de Déu serà prestament sobre vosaltres e sobre aquesta ciutat. E denunciu-vos que après poch de temps, vosaltres morits, algunas dones qui ara són infantas tornaran a ffer ço que han vist fet a aquestes franceses, e l'estil aquest se escamparà per aquest regne, e, axí escampat, vindrà tan gran persecució a aquest regne que durarà tan e tant longuament que doents anys aquesta ciutat ne regne tornarà en lo bon estament en què huy és, ne per ventura ||^{13ra} jamés.

Car regin lo mal⁴ aquell, algunas dones generoses començaren a tenir les maneres aquelles franceses damont dites, e aquelles portaren-ne de pigors. E axí con la santa dona havia dit, après vench contra aquell regne lo rey d'Ongría qui de tots punts lo consumà,⁵ e despuys no són estats reparats ne tornats, ans en pigor cayguts. Car és hi vengut Loys, lo duch de Enjous, fill del rey Johan de França, qui l'ha consumat e perdut, e diverses altres mals qui despuys hi ha sobrevenguts.

Vet con veus açí les follies de les dones quant ajuden a confondre la comunitat. Vaga't lo cor que per follia de la primera som tots dolents e plens de molts mals. Deya la sant regina que de França devien aprendre les altres dones qui no són franceses aquestes coses: ço és, portar lo pits cubert e anar a la esgleya ab libre en la mà, e en aquell ligir continuament sens levar los huyils en alt, e de honrar marit, e de bé nodrir infans; les altres coses qui bones no són, sien de qui·s vuyllen.

Deus açí saber que la dita santa regina⁶ fort conseylava e aprovava que tota dona sabés letra, car deys que havia major ocasió de ésser devota e de ocupar si metexa, e de informar-se en tot bé, e de estar més en casa, e de consolar-se en ses tribulacions. E deya que gran follia havia en los hòmens qui, per mills guardar lurs muyllers, no volien que sabessen letras, con saber letras e molt ligir sia a la dona ocasió de saber molt de bé e de ffer aquell més⁷ que ||^{13ra} neguna cosa del món; car lo saber letras fa a la dona los dits béns. E ultra açò que lo marit se pot mills secretejar ab ella que no si ella no·n sab. Car si no·n sab e lo marit li escriu, per força ho ha a⁸ saber altre, e si mala vol ésser, més la'n

⁴ Car regin mal B: cotregit lo mal AI (potser cal llegir *car seguint lo mal* o bé *no corregit lo mal*).

⁵A: consumí I.

⁶ Costança, mencionada al par. 2.

⁷I: om. A.

⁸I: om. A.

poden destolre bons llibres que no la y poden empènyer ligir lletres qui li vinguen. Car sens lletres ab senyals e ab paraules clares e escaures d'uns e d'altres se poden fer los mals, ne y són necessàries⁹ lletres.¹⁰

Recompta Juvenalis, poeta, en la sua poetria¹¹ que ley antiga fo entre los romans que dona qui trobàs novell estil en liguar, vestir, o calçar, o mudant la manera del comun viure de les altres, que de continent la gitava hom de la ciutat ab son marit si ell hi consentís, e eren exallats de la ciutat a empertostemps. E en Roma, en lo portal de la porta, a verguonya lur los pintava hom l'estil aquel que la dona havia trobat. E l'alberch aquell romania desabitat; ne ella, hon que fos, no guosava d'aquí havant anar ab les altres dones, ans havia a anar on que fos sens compayia de tota fembra; e era appellada corruptota de ley. Diu Remígius, en una letra que tramès a la regina de Bretanya axí: Odibla¹² cosa és devant Déu, e de la qual Britons e Francesos e puys tots crestians portaran gran juy. Car sarrahins, hòmens e fembres, jamás no mudaren tayll de lurs hàbits, ne n fan excès ne vanitats; e crestians, tots anys, majorment Francesos e Alamays, Bretons e Anglesos, hòmens e fembres, muden tal¹³ e estil novell en lurs vestits e ornamentals.

D'aquesta mateixa ||¹⁴ bona¹⁴ solien ésser loats ataguoneses qui tostemps han portades les vestidures de Adam, ço és, pells de moltons e de oveylls, sens pompa e erguyll, e per tal los ha Déus prosperats en temps passats per moltes maneres. Mas ara los convertexen a novell estil. Guarden-se de Déu!

Castellans, axí meteix, de Juli Cèsar censà, anaven ab les gramalles largues fins en terra, e ab lurs antipares e ab caperonich¹⁵ ab cogulla aguda sobre lo cap, de dret en dret, e ab braços nuus, e sens calçes, e ab longues barbes, saludant quaix ab erguyll, e apparia-los bé que eren maraveyles. Mas ara muden l'estil e s giren al francès, e lurs dones se hixen¹⁶ ja de regla en lur gran arreat,¹⁷ la qual cosa, seguons que dit és, senyal és de buffet qui és dat o's darà, e ja se appareylla, per ventura, e pigor, si consyell no s'i dóna. Convertir-se a Déu, e lezar estar¹⁸ pompes, pus tant desplaçn al Senyor del món!

⁹ I: necessaris A.

¹⁰ És interessant d'observar la posició d'Eiximenis envers l'educació de la dona; amb tot, ha d'haver pensat en doncs de la posició social més elevada.

¹¹ AB: pobesia I.

¹² A: orribla BI.

¹³ Enteneu *tall*, escrit abans *tayll*.

¹⁴ BI: materia bonesa A.

¹⁵ A: caparons I: capironichs B.

¹⁶ A: se giren I.

¹⁷ A: arreat I.

¹⁸ AB: e lezar estas I.

CAPÍTOL LVII. *Què deu fe l'om cant sa muller fa certament adulteri.*

Dirà encara algun: Vegam yo què faré, que ma muller me trenca la fecltat de ple en ple, la qual m'à promesa, faent mal ab altre hom, e comet adulteri. Donchs: yo: matar-la he? o callar-m'o he, o fugirà anant-me'n a ltra terra?

Respon açí Prudèncius, savi hom, qui fo senador de Roma e noble crestià, en un tractat que féu *De Honestas*. E diu axí: Si ta muller fa adulteri e tu la y ||¹⁹ has portada per ton mal regiment, o per qualche altre gran colpa tua, no t pots d'ella clamar de tots punts, mas lo mal deus sobre tu meteix retornar e per consegüent, deus callar, e callant la deus de mal luyar. E majorment cant la dona cau en lo mal per sobres de gran pobrea, o per gran mal solaç que lo marit li ha; e açò pots mills passar cant lo mal és secret, e encara cant sia públich; pus tu n'est en¹ gran causa si y deus dar gran espassa, cubrint e callant, car justícia és contra tu. Si sens culpa tua la dona fa aytal mal e és secret, e ella és disposta² a correctió, deus-la corregir per tu mateix e per acostats parents, castigant-la de luy consyell secretament e luyant-li totes les occasions de mal. No la deus per res matar: e açò per tal cant lo Salvador, perdonant a la dona³ qui havia fet adulteri,⁴ nos ensenyà en açò que lig de gràcia no auciu dona per peccat de adulteri, mas fa gràcia al marit que la puza lezar, quant al abitar ab ella, jatsia que, ella vivent, no n puza altra pendre. E açí nota aquest Prudèncius e diu: Fort deu guardar l'om de bé de auciere sa muller en aytal cas; car aquell qui la auciu solament o fa per vengança, la qual Jesucrist ha vedada a cascú, per offès que sia; e après o fa per honor del món, e açò no cal ne ha loch cant lo mal és secret.

Mas diu ell: Pensa lo gran mal que fas matant la muller. Car tu primerament est homeyer voluntari, qui, segons les leys divines e imperials, ||¹⁹ est digne de mort. E és aquest peccat tan gran que diu la Scriptura que aquest és un dels quatre qui tostemps criden a Déu contra aquell qui fet l'a, e la pena d'aquest peccat és ja tatzada per Jesucrist, *Mathei XXVI*, dient axí: Tot hom qui ab coltell aucirà a coltell morrà. E diu axí sent Agostí que s deu entendre del coltell temporal e eternal e la ànima del mort qui tostemps crida a Déu contra aquell qui l'ha mort dient: Senyor, justícia d'aquell malvat qui, quant en ell és estat, m'à dampnat! E creu-me que l'homeyer, special juy de Déu li ha a venir sobre ell, e a dia que no pensa; car aquest peccat és fort gran davant Déu, en quant lo marit no solament fa homey, hans encara, fa homey de persona qui és ab ell més una carn que frare ne sor, con seguons la santa Scriptura l'om e sa

57] ¹ AB: nest ten I. Passatge de puntuació i interpretació poc segura.

² A: disposta I.

³ Joan 8:1-11.

⁴ I: la dona qui havia fey adulteri A: la dona per peccat de adulteri B.

muyller sien una carn e una cosa meteix, units e ajustats per nostre senyor Déu, e per lo sacrament de la Esgleya.

Mas, diràs que gran desastre te havia fet, o que bé·u mereix? Dich-te que ver és que gran mal ha fet, mas ja per axò no merexia mort corporal en aquest temps de gràcia, axí com dit és damont.⁵ E encara com fos públich, seguons que appar en la deliuració que Jesucrist féu de la fembra adúltera, e jatsia que a tu vingua son càstich, no emperò aytal con és de dar-li mort, car axò no és càstich, e tu la podies castiguar per altres vies moltes, e ben punir, axí con sà enrrera⁶ an fet molts savis hòmes. E posem que ella ||^{49b} meresqués mort, encara no venia a tu dar-la-li, qui est part offesa, del qual se pot presumir que no t'i hagueres en res per zel de justícia, mas per vengar ta offensa, la qual cosa pertany a les regualies de Déu, qui entre les altres coses que Ell s'a retengudes a honor de la sua majestat, sí ha aquesta, ço és vengança de les offences, seguons que ligim *Deuteronomij, XXXII*.⁷ Ne·s cové encara a tu a dar-li mort, per bé que la meresqué, car tu no est príncep ne senyor de la terra a qui pertangua dar mort a negú criminós, ne lo príncep de bon dret no·u deuria comanar a tu, con tu sies la part offesa.

E si dius que en molts regnes se ffa que les dones adulterans⁸ se cremen, donchs appar que elles són dignes de morir per aquest crim, dien-te açí los grans doctors que negú príncep de terra justament no pot dar sentència de cremar a dona solament per rahó de adulteri. Car con és ja damunt alléguat, diu la ley de Déu, e justícia qui·u dicta, que seguons la colpa deu ésser la pena. Ara és certa cosa que jatsia que adulteri sia gran peccat, emperò jamés, no contrastant lo temps de la rigor de la ley divinal antiga, jamés no·y posà Déus sinó pena de mort axí a l'hom con a la dona, la qual pena és mitiguada per Jesucrist, e per la lig de gràcia, seguons que dit és damont. Donchs, ab qual justícia se pot sentenciar la dona adúltera a pena de cremar, si la rigor de la ley posada no dava tan fort pena, ne la lig de gràcia no·u consent? Cert no appar ||^{49m} con⁹ aytal pena per res se dega dar per aytal peccat.

E per rahó d'açò Liniensis, escrivint al rey d'Escòcia,¹⁰ qui l'havia consultat en esta mathèria, diu axí a la fi del consyil: Per què, rey, te guarda de sentenciar de cremar fembra adúltera, con assò sia contra Déu e contra la sua ley antiga, e molt més contra la novella. Car si·u fas, despertant·t'a Déus enemichs contra tots aquells qui açò te aconsylen, qui·t faran la tua ànima cremar en

¹ A: demunt I.

² AB: com encara I.

³ Om. A: *Uteronomij tricesimo segundo* I.

⁴ A: adultrcs I: adultrcs B.

⁵ A: que I.

⁶ A: dungria I.

dolor tostemp en esta vida. E puy Déus fet·t'a pigor en la següent, e tots aquells qui açò te aconsylen seran¹¹ en semblant e en pigor condempnació.

CAPÍTOL LVIII. *Què farà l'om cant lo adulteri de la muyller és públich a totbom.*

Posat encara que lo mal de la fembra sia públich, per res no la aucies, basta, quant al món, que la leixi, car aquesta licència és de Jesucrist, e tot lo món sabrà que la pogres aver morta per violència en ta casa, no pas de dret, mas que no·u has volgut per ta bonea. E diu Sèneca que aquest és un linatge de vengança lo pus bell del món, ço és, poder-se vengar e no voler, e lavors daràs gran bon eximpli de tu mateix a tot lo món. Donchs appar, axí per lo gran mal que fas e faries a tu mateix, con per aquell que faries a la ànima de la dona, con axí meteix per la gran irreverència de Déu: que per res muyller per adultari no deu ésser cremada ne morta per lo marit, ne per altre en loch seu.

Mas diràs tu: ||^{49b} Com poré aparer davant les gens que tot hom sàpia que ma muyller sia adúltera, e que yo·u soffria e que no l'aucia?

Responch-te que una de les majors errors del món és aquesta, seguons que posa Lucdusius¹ en un seu tractat, ço és que l'hom vuylla acordadament fer mal per verguonya dels hòmens e amar més fer contra Déu, e peccat ab laor dels hòmens que no meyspreant lur laor folla e fer² la volentat de Déu.

D'aquests dix Jesucrist, *Mathei X*, et *Luce IX*: *Aquel qui de fer ma volentat haurà verguonya davant los hòmens, e yo ensenyaré que aga verguonya de confessar-lo per meu davant lo meu Pare*. Aquests són axí con a myions qui han pahor cant hom los fa botxes. E què són los escarns dels hòmens, sinó botxes e fadrines, qui emperò són de tanta malícia que lo diable ne fa sos affers? E açò cant ab aytal folla verguonya fa fer homeys e furts, e altres mals diverses,³ e per tal Déus o gira a la fi que aquell que⁴ per verguonya fa aytals mals, Déus los aporta⁵ per altre cap a dobla verguonya e a confusió major. Pensa ab quina esperança pot demanar a Déu misericòrdia l'om qui sa muyller ha morta — e poder en cors e en ànima —⁶ per verguonya dels hòmens; cert ab mala, car⁷ més ha provocat nostre Senyor Déu que no·s pença. Sobre açò nota que en Bur-

¹¹ l: sera A.

58] ¹ AB: Luch I.

² E fet ms.

³ AB: diversos I.

⁴ A: qui BI.

⁵ A: deu lo porta I.

⁶ Sembla un significat adverbial: i potser cil ha matat el seu cos i la seva ànima alhora.

⁷ A: ab mala cara car I.

guonya⁹ havia un hom fort assenyalat qui, informat per certes probacions⁹ que la muylar feya mal ab altre, proposà en son cor de auçure aquella. E com de fet ho fets, primerament ||¹⁰ un jorn en un torneig fo ferit de fort colp, del qual jamés no guarí complidament, e tostemp d'aquí avant fo vençut en tots quants actes d'armes féu. Finalment, un jorn, mig desesperat, can axí era sovín vençut, posà's e·l lit e adormí's. E fon-li vegares que foss posat en lo juy de Déu,¹⁰ e que aquí aparech l'àngel qui guardava sa muyller cant era viva. E diu la ystòria que dix lo jutge qui aparech aquí per jutgar l'om: Quin hom és aquest? Respòs l'àngel aquell e dix: Senyor,¹¹ aquest és un malvat hom al qual vós moltes he moltes veguades havets perdonada dampnació, la qual havia merecudada per sos grans peccats que fets ha. E d'aquests dies com sabés que sa muyller havia fet adulteri, e per vengar-se d'ella e per satisfacer a la verguonya del món, auçís-la.

E diu la ystòria que dix lavors lo jutge el dit hom axí: E no podies tu perdonar axí com yo he perdonat a tu tantes veguades la mort eternal? E tant preaves tu los meyspreus que les folls hòmens facren de tu, que per tal que no's faessen escarn de tu ne't meyspreassen, has dada mort a ta muyller! Per tal, dix ell, yo vuyll que sa muyller ab aquell metex coltell ab què ell auçís a ella, auçia ara ella a ell. E diu que la muyller lavors, qui li era vegares fos present, donà-li tan gran colp pel mig del cap ab lo coltell que·l partí en dues parts. E dix lo jutge: Pus que en peccat mortal és mort, sia lançada la sua ànima en infern.

Dix la muyller:¹² Segurament, Senyor, que bé·u merex, car cant ell me degollà, yo ere en peccat mortal, e posà'm a risch de ésser dampnada, sinó que per ||¹³ gràcia vostra membrà'm sobtosament de la preciosa mort e sanch vostra, ab ||¹⁴ la qual recorreguí¹⁴ e aquí trobé misericòrdia. E dix l'àngel: Senyor, aquesta costum s'ich comença ara que tot hom se aveca a auçure sa muyller si la troba meys avent,¹⁵ e lo rey de França los en dóna lengua licència. Per tal dix lo jutge al bisbe de la ciutat que tot açò vey a visió: Axí con a pare sent¹⁶ diràs al rey de França que huy és, que per tal cant dóna estes folles licències, les quals no pot dar, e contra justícia de bon príncep posa les ànimes de les fembres a arrisch¹⁷ de dampnació, que ell no's mostra rey ne bon pastor, ans se mostra tiran e lop en les oveyles de Déu. E per tal cant yo no vuyll que aytal enamich de les ànimes regne, con sia procurador del diable a les ànimes a damp-

⁹ A: burgunya I; Burgunya B.

¹⁰ AB: personas I.

¹¹ A: iubi de derraria I.

¹² A: les set darreres paraules om. I.

¹³ A: dix la ànima de la muyller I.

¹⁴ A: a I.

¹⁵ AB: a correngui I.

¹⁶ A: menys hauent B; meyns fallent I.

¹⁷ A: com a president o bisbe I.

¹⁸ A: fembres a risch.

nar, per rahó d'açò digues-li que ell morrà enguany e tots sos infants primers, e res del seu no heretarà en lo regne, ans vendrà lo regiment a liya¹⁸ no dreca, mas a lateral. No res meys denunciaràs al seu successor de no tenir¹⁹ semblants maneres, e que yo li man que ell publich la mia paraula que yo diguí a Pere quant volch ferir ab coltell en la mia passió, ço és que qui ab coltell auçiarà a coltell morrà, o deçà o dellà, axí con as vist auçure aquest homcyer de sa muyller. E açò fet, la visió desaparech, e lo bisbe tramès tantost a la casa del dit hom e trobaren-lo mort e·l lit, e sobre lo capçal on ell tenia lo cap trobaren lo seu coltell tot sanguonós; la qual cosa veent, lo bisbe e tot lo poble foren fort spaventats que era, fins que lo bisbe denuncià públicament la dita visió.

E de present lo dit bisbe denuncià ||²⁰ al rey de França que Jesucrist li havia manat, e lo dit rey meyspreà-ho; emperò axí's seguí tot de punt en punt que ell e los seus infants tots moriren dins aquell any. D'aquell temps ençà los francesos no s'alcecen de matar les muyllers adulterans, temens lo gran juy que Déus fa d'aquells qui açò fan, sabens que aquest juy se estén per tot lo món a aquells qui semblant fan.

CAPÍTOL LIX. Qui prova ço que dit és per història.

En Sibília¹ se esdevench que un ciotadà, sabent que sa muyller li trencava la feultat matrimonial per adulteri, tement que si la matava no se'n seguí molt mal e gran contra si meteys, per rahó dels parens que la dona havia, grans hòmens, dix-lo al rey. E·l rey atorguà-li que ell la pogués pendre e posar en càrrec dins la sua casa matexa, e aquí encadenar-la e tenir-la tan longuament en pa e en aygua fins que morís en esta misèria e dolor. E axí's seguí de feyt.²

Esdevench-se que lo dit ciotadà fo pres e catiu en Granada, e comprà·l un moro qui en Sibília havia sufferts per ell grans enugs e grans minves. E lo dit moro comprà·l més per fer-ne vengança que per altra cosa. E comprat-lo, estech³ request que·l donàs a redempció. E·l moro respòs que no·l daria per tot lo regne de Castella, ne per tot lo món, car ell sabia a què l'avia miester. E de present féu-li dins casa sua un terrible càrrec⁴ hon lo posà carregat ||⁵ de ferros,⁵ en pa e en aygua, sens lit negú, e tot jorn li feya dar XXX grans açots fins que fos axí mort. E com lo dit catiu agués gran devoció en madona santa Maria, re-

¹ A: liya B; alinia I.

² A: successor que quart de tenir I.

599 ³ A: Sevilla I.

⁴ A: fet I.

⁵ AB: e comprat lo moro estech I.

⁶ A: càrre B.

⁷ Ferros o ferrtes A; ferrys B; ferro I.

clamava-la tots jorns ab tota aquella devoció que podia. E a cap de sis mesos, cant l'om era ja quasy⁶ mort, aparech-li sent Miquel dient-li que lla gloriosa mare de Déu l'i enviava per dir-li lo gran peccat que fet havia en la crueltat que havia ensenyada a ssa muyller e que aquell peccat l'avia aportat a aquella pena. E con davant la magestat de Déu fos determenat que hom cruel no fos exoit⁷ en ses oracions, ans li fos fet juy sens misericòrdia, axí com deya Jacme en la sua canònica, per tal ell, qui tanta crueltat havia feta que a tanta misèria havia morta sa muyller, e a pigor que si fos tost morta, per tal ell li disia que madona santa Maria no·l volia sol hoir. Mas que ell li ensenyaria sa muyller en quin estament era, e si la muyller volia ab esforçs preguar madona santa Maria que preguès per ell, que ella lavors lo'n preguaria, no per amor d'ell mas per amor d'ella, e no en altra manera.

E soptosament l'om fos pres en sperit, arxapat al cel, e viu la muyller en gran glòria entre los àngels de Déu. Car era estada dona fort piadosa e gran oracionera e de moltes bones costums dotada fins que havia lo dit peccat haüt ab si per alcun temps. E ell qui viu la muyller en tan gran estament no ach⁸ poder de guardar-la, pensant lo mal que li havia fet. E lavors la muyller acostà's a ell he dix-li: O malvat e cruel bèstia ||⁹ digna mort, e no contrastant que yo·t faés la infecltat que·t fiu, e no sabs tu si havia yo tostemps servit e amat sobiranament a tu? Donchs en un punt te fo oblidat tot mon servey e ma amor, e·m fahist morir a tanta dolor? Cert digne est que yo prech lo Salvador que Ell te dampne per la tua gran desconexença e crueltat. Emperò per tal cant sé que has invocada la nostra Regina en los teus mals, e lo meu Senyor⁹ manà que preguàssem per aquells qui mal fan, on¹⁰ yo preguaré per tu a la nostra beneyta Regina. E féu-ho.

E lavors madona santa Maria respòs axí a l'hom: Dura cosa m'és que a tu aga a parlar per la gran crueltat que enseyist a ta muyller. Vet que yo he preguat lo meu Fill per tu, e ab gran difficultat he impetrat ab Ell que vuy te trôpies solt de catiu en ta casa en Sibília. Emperò vol que de present faças honrada sepultura a ta muyller que has axí morta e que confesses ta culpa e malícia davant tot lo món. E vol que de present venes tot quant has e que·t faças pobre religiós, e que tostemps visques en penitència de ton peccat, e que dignes e preychs públicament que aquells qui de les muyllers fan tan leges venganças e les maten a misèria o sobtosament, que Déus ne fa grans venganças¹¹ ans que passen d'esta vida, e après tals que no és hom al món qui sia bastant a dir-ho.

⁶ A: quasy B: quaix I.

⁷ AB: hoit I.

⁸ A: al cel e viu la muyller en gran glòria e en tan gran estament que no ach I.

⁹ I: les quatre paraules anteriors om. A.

¹⁰ A: fan a hom I.

¹¹ A: les rectze paraules anteriors om. I.

Per totes aquestes coses appar con és gran peccat e gran perill a l'hom matar sa muyller per qualque via per rabó de adulteri. E antigament ordonà la Esgleya que hom que agués morta sa muyller, ||¹² no contrastant que romania irregular per tostemps, ans encara era privat per a tostemps de pendre altra muyller. E pus greus penes assignava la Esgleya per auciore muyller que per auciore ça¹² mare, e açò per tolre la inclinació que·ls hòmens han a matar les muyllers qui mal fan, segons que appar Ecl.¹³

CAPÍTOL LX. *A què deu hom attendre per no matar sa muyller jatsia que haja fet adbulteri.*

Ultra açò deu pensar l'om qui ha la muyller adúltera que si la mata, que de açò se seguirà gran infàmia, verguonya e per temps dampnage a sos infants qui tostemps ne seran fort meyspreats. Après deu pensar lo gran mal qui per açò se pot levar contra si mateix, per la offensa dels parents, qui li'n poran dar mort. Après, lo gran dampnage de tota sa casa qui sobre açò pendrà gran miòve e girament, e gran defecció. Après deu pensar que gran prínceps e gran senyors cobren e elixen sovín aytals coses, avent esguart a tot ço qui dit és. Après, que ad huylls yahem que¹ grans senyors perdonen sovín traydors qui auran offesa lur magestat, o·ls autan tractada la mort, e açò per lur noblea e bontea, e despuys los han per specials amichs. Axí mateix deus tu pensar que ta muyller, qui veurà la gran gràcia que li has feta perdonant-li aytal crim, que tostemps te'n serà pus obedient e pus reverent, e te n'amarà més a tu e a totes les tues coses. Car pensarà la tua gran bonea, amor e cortesia que li has ensenyada, e que ||¹⁴ la vida té, après Déu, per tu. E per tal la tendràs tostemps per pus subjugada.

Ligim de Daviu que Saül, son sogre, li havia dada Nicola per muyller, e puys la li tolch e la donà a altre per muyller; e ja per ayxò Daviu no·a mostrà pigot cara a Nicola, ans la reché e la tench en sa casa, axí com d'abans, per muyller.

E com no penses tu que no ha mal al món en què tu no caeguesses si Déu no·t tenia per special gràcia sua? E, donchs, de què·t maraveyles si la fembra, qui és cosa mesquina e frèvol, erra un dia o més contra tu e contra son matrimoni? Pensa encara que tu has fets prou mals e peccats o de grans, que lo juy de Déu està apareyllat fort contra tu.

Donchs, si tu no fas per honor de nostre Senyor qualque cosa assenyalada, axí con és perdonar a la muyller errant en semblant coses,² tu vas dret al juy de Déu fort, e terrible, e perillós per a tu. Pensa encara que tu matant ta muyller

¹ A: se I.

² A: o abreviació de *Ecclesiàstic*, o al·lusió al dret canònic: appar XIII di. XII di. I: cap. V, XXXIII, 9^a B.

60] ¹ IB: ad huylls que A.

² A: semblants coses I.

te cuydes millorar d'altre, e poder no serà axí, car auràs-ne altre qui serà pigor cent vegades. E, donchs, què hauràs guanyat? Cert, no res. Pensa encara que nostre Senyor, qui veu que tant³ has fet per amor d'Ell te consolarà⁴ e t farà gran misericòrdia e gràcia en esta vida e en l'altra. O almeys, ans que assaigs de alciure-la, lexa-la, pus que n'as licència de Jesucrist. E si dius que si la lexes, he-t separet d'ella com estaràs tu sens muyller, pus no n pots pendre altre mentre aquella sia viva, dich-te que est tengut de haver-hi⁵ paciència, pus que als no ss'i pot fer ne vol Déus que aquella vivent ne puxes altra pendre. He-t dich per tot cert que si tu has aquesta paciència per amor de Jesucrist, ço és, perdonant-li o separant-la, que Déus te consolarà de gran consolació abans que no t penses: o per mort d'ella, car Déus la apellarà, o per altra via Ell farà en tu sa gran misericòrdia en l'espiritual e temporal, que tu conerxàs que Ell ha per fort acceptable la tua paciència, e ço que fet has per amor d'Ell.

Per tot açò appar con se deu hom comportar ab la muyller qui per adulteri secret o públich trencha la fe a son marit.

CAPÍTOL LXI. Quant la dona se pot separar de l'hom per adulteri.

E si tu demanes la dona si s pot separar de l'hom per adulteri, ço és, si l'om l'ha comès, dich-te que axí com l'om pot lezar la dona, si s fa la dona a l'hom, seguons que appar *Exemplum de adulteris: Intelleximus*, e s contén aquí que si l'hom ha adulterat e la dona, l'om pot ésser forçat de tornar ab la dona, e s deu recompensar la un crim per l'altre. Ne l'hom no pot ésser forçat de rebra la muyller adúltera per altra via; axí con appar *Exemplum de divorciis significi*,¹ si donchs l'om no havia consentit en lo adulteri que ella ha fet. E si l'hom sap que sa muyller és adúltera, e no res meys habita a està ab ella, no la pot rebugar per aquell crim, axí con appar que digua lo² decretal *Exemplum de adulteris si vir*.

E si demanes què seria millor a la dona qui és bona e casta en matrimoni posada, qui sap de cert que³ son marit és adúlter: o que l lexàs separant-se d'eyll, o que s soffira sòn afany estant ab eyll; responch-te açí, per la resposta que l sant abbat Pastor féu a Favilla, muller del prefet de Roma, scriuint-li de Alexandria sobre aquest cas, dient-li axí al dit dupte: No s pot respondre per neguna ley general, con les dones sien de diverses condicions, car si la dona és jove e tocada o inclinada a les cobeejançes carnals, o és carregada de infans o

¹I: qui veura que quant A.

²AB: aconsellara I.

61] ³A: significati BI.

⁴I: la A.

inpotent a satisfacer-lus segons lur estament, o ha altres càrrechs seguons los quals lo marit li és molt necessari, en aytals casos molt més val a la dona suportar lo marit en son mal vici, estant ab ell e sots ells, que no lezar-lo. Mas si la dona és ja de dies e ha los infans grans, e ab Déu se sent francha de les inclinacions carnals e sens perill, e s veu que pot convenientment viure, e és molt inclinada a servir Déu, en aytals cas, fylla, dix aquest sant abbat, yo conseylaria a aytal dona que elegís lo servey pus alt del Rey eternal, que no lo servey de l'hom mortal e peccador e miserable, pus que separar-se pot d'ell ab bona consciència. E açò vol dir sent Pau, *Prima Corinthiorum*,³ cant diu: Si est absol't de la muyller, no vuylls pus muyller; la qual paraula se entén axí meteix a la dona cant és absoluta del marit; e açò és conseyll seu axí meteix.

Emperò que axí con ho diu, la dona en aytal cas,⁴ ço és que vol a Déu servir, axí u faça entegrament e no a miges, lexant lo arreament⁵ excessiu e l pintar e l viure vanament, luyant-se de tots punts de les amors e vanitats carnals e mundanals, ⁶ en guisa que apparegua que açò que diu de bocha, que axí u faça de fet. Car en altra manera més li haguera valgut que no s fos axí artament⁶ empatada del servey de Déu, ne sòn fet a la fi no poria venir a bona fi, si ella no anava entegrament a Déu. E si u fa, sentirà a la fi quina differència ha de la amor de l'espòs celestial a aquell qui és peccador e carnal. E serà-li vigares que ja en esta vida sia em Paradís, majorment si ordena bé sa vida e s dóna a contemplació, car aquest sant offici de contemplar pertany en especial molt a les dones de onor qui no han a entendre a la vida del món, e qui són del món separades; e encara més a les veres religioses,⁷ a les quals totes és gran confusió e verguonya si d'aquest sant offici no són tocades e bé aveades.⁸

CAPÍTOL LXII. Si los ajustats per matrimoni són obligats en especial a no enganar si mateix.

Alcuns fan qüestió si los ajustats per matrimoni, per vigor d'aquesta fe promesa, són obligats que no s'enguanen la un a l'altre, ne s diguen falsies, ne s'embacinen, ne s façen del cel paella. Aquesta qüestió detarmena Oròsius scrivent ad Prinicianum, ciutadà de Millà, en aytals paraules: Per vigor de la fe promesa entre marit e muyller la un és tengut a l'altre de servar sa leyaltat, axí que la un ne l'altre no puxa dar son cors sinó solament a qui l'ha prime-

¹A: II Corinthiorum VII B.

A: cas I.

²A: arreament I.

³BI: arreament A.

⁴A: encata a les vírgens mes a les religioses I: encata mes a les vergens religioses B.

⁵A: aviasdes I.

rament promès legudament, ço és, lo marit a la muller e la muller a sson marit, e a guardar-se d'enguan ||^{62a} la un a l'altre. Aytant és pus deguda cosa con són endós¹ ajustats en gran sagrament e en gran amistat, més que ab altres persones. Emperò com ja² nostre senyor Déu haja manat generalment per special manament seu que negú no digua falsies ne enguan a l'altre, per tal, per no donar ocasió per més a peccar, no ha volguts obliguar los qui són posats en estament de matrimoni, per special obliguació, que no's diguen falsies. Car si special³ obligació los hagués feta, gran ocasió los haguera dada de peccar. Car qui pot⁴ estimar que l'hom qui per mil vies entén a enguanar sa muller sovín, li digués veritat en totes coses? E qui pot pensar que la dona digués tostemps veritat a sson marit? E majorment con sien alguns matèries en les quals les dones jamés no dirien veritat, axí cant con son demanades dels anys, quants n'an, tostemps se'n tolen una gran part. E ssi la demanats de ssa leyaltat cordial e de ssa amor, o si furta res al marit, o què pensa en aytal matèria, o en aytal, jamés no·u dirà, ne li ffa mester que·u digua, ne savi hom jamés en aytal matèria no·n deu demanar sagrament, car fan-les perjurar e greument peccar, e elles jamés no·u dirien car no's fos pres sagrament en inquisició feta contra sos fills ne sos marits, car en aytals matèries no dirien jamés veritat, parlant de les dones comunament, car alguna n'í poria haver, axí fundada en Déu, que sí faria e contra aytal no auria loch lo dit consyell, mas ||^{63a} ha loch comunament contre les altres. E les leys tostemps se fan per aquelles qui viven comunament e no specialment.⁵

CAPÍTOL LXIII. *Qui posa d'aquells qui·s volen separar e·s troben parentesch entre si matex.*

Mas què farem d'aquells malvats qui axí·s trenquen la fe, que après que hauran estat consumps molt de temps, per desig de separar-se trobaran parentesch entre si, e hauran aytants testimonis com se vuyllen per separar lo matrimoni e a provar tot so que·s vuyllen perquè·s puzen separar e haver-ne altre? A aquest desastre¹ tan gran a dar consyell escriví Anselm a Leó, rey de Escòcia, sots aytals paraules: He entès que en ton regne ha alguns fills de perdició qui vers matrimonis contra la lig divina separen² ab falces occasions

62] ¹ A: ab dosos I.

² BI: com sie ja A (amb tot, el sie sembla haver estat tret).

³ I: per special A.

⁴ A: qui no pot I.

⁵ AB: spiritusament I.

63] ¹ I: desastre A.

² I: se se paren A (repetició mecànica del se).

falsament meditates¹ per falsos testimonis, e separen aquells matrimonis los quals hom mortal separar no pot ne altre, sinó sol Déu, seguons la sentència de Jesucrist. Aquests vuyllen perseguir axí con a precursors de Antecrist e ministres del diable, als quals està apareylada la mort eternal e lo gran juy de Déu. E·ls testimonis corruptuts vuyllen punir greument perquè pàs a exímpli de tots los altres, ne leix via als mals de viure en adulteri ne de multiplicar borderia en ton regne, la qual per la lig de Déu és tant vedada e és a gran confusió e dejectió de ta gent e de ton regne. E si algun prelat ecclesiàstich veuràs favorable a aytals divorcis a ffer, aquell per censura ecclesiàstica procura ésser ponit sobre tots, con aquell sia lop en les oveyllas ||^{64a} de Déu, e no pastor ne pare, ans és ladre dissipador. E sàpies que sobre tots aquells qui aytals malvestats tracten o·y són consents, tu veuràs en esta vida e en l'altre gran juy e vengença de Déu. E per tot açò appar què és ne en què està lo seguon bé principal del matrimoni, qui s'apella bé de fecltat.

CAPÍTOL LXIV. *Con lo matrimoni és dat en remey a l'hom que no faça fornicació.*

Lo terç bé principal del matrimoni se appella remey de peccat, car lo matrimoni és remey contra fornicació, e·ls mals qui d'aquella nexen, axí con exorquia, mort d'infans, e diverses spècies de legees carnals, qui cessen totes en aquells qui legudament usen de matrimoni.

Diu sent Gregori que lo matrimoni digne és de gran honor, car deffen l'om d'aquella part per la qual lo diable pus fortment impugna l'om. Per tal diu Job del dyable: *Fortitudo eius in lumbis eius*. E vol dir que la fortalea que ell pren contra l'om dels lombes de l'om neix, car en los lombes de l'hom¹ seu la sua luxúria, e d'aquesta luxúria que dins l'om ha raül, pren lo dyable gran esforç a vendre l'om, temptant-lo tot jorn e tostemps per carnals cobee-gances, a les quals a mitigar e a passar és assignat per nostre senyor Déu lo matrimoni, del qual l'om, bé usant, pot ses cobee-gances sens peccat mortal refrenar. Per tal sent Pau, *Prima Corinthiorum*, dix axí: Cascú haja muller, e açò per esquivar tota fornicació. Car con diu lo dit sant ||^{65a} apòstol *Ad Galas*:² La carn tot jorn pugna e bataylla contra lo nostre sperit, inclinant-lo aytant con pot. Ara és axí que tots los hòmens ne dones no's volen posar a aquest risch e perill de fortment batayllar contra la carn. E a aquests ha Déu dats remeys, ço és, l'estament de matrimoni, en lo qual se dóna remey a la

¹ I: mendicades AB.

64] ¹ A: les vuit darreres paraules om. I.

² Veg. 7:3.

bataylla de la carn, satisfiaent-li legodament e honesta. E aquest bé del matrimoni esteu³ dat a natura humana despuys que Adam peccà, car en temps de ignocència l'om no havia master aytal remey, car jamés no fóra impugnât per la carn, ans li fóra hoberedient axí con la mà o lo peu o altre membre de son cors.

CAPÍTOL LXV. *Si l'om pot conèixer carnalment sa muyller sens peccat.*

Menen¹ açí alsuns dupte, e és, ja l'om si pot conèixer sa muyller virtuosa-ment e meritòria e sens peccat. E responen açí los doctors, que hoc, e provenho per estes rahons. La primera sí és aquesta: tota obra és meritòria e virtuosa per la qual l'om e la dona compleix lo manament de Déu; con donchs l'om conexent sa muyller compleixa lo manament de Déu, donchs, l'om, conexent sa muyller, o la dona reteny lo deute a l'hom conjugal, fa obra virtuosa e meritòria. Mas que axí sia que l'hom conexent sa muyller o la dona reteny lo deute a l'hom compleixa lo manament de Déu, apar-ho *Prima Corinthiorum*.² on diu sent Pau de part de Déu axí: l'om reta lo deute conjugal a la muyller, e la muyller al marit. Axí metex *Gènesi Tercio* havem que Déus manà a Adam e a Eva en persones de tots los conjugats esdevenidors que cresquessen⁴ e multiplicassen la terra, la qual cosa no haguera loch si la obra conjugal qui és necessària a aytal multiplicació no fos axí matex manada.

La seguona és aquesta. Diu sent Pau, *Prima Corinthiorum*.³ Si la donzella pren marit, no pecca; con donchs, prenent marit sia per ell carnalment coneguda, ella consentent, donchs, ella açò faent no pecca. E con tota cosa qui no sia peccat puza ésser feta ab drete intenció, axí con és la final intenció⁴ del matrimoni damont dita, donchs aytal obra se pot fer sens peccat virtuosament e meritòria.

La terça és aquesta. Diu sent Pau, *Ad Thesalonicenses*, axí: Yo vuyll que les viudes jóvens prenguen marits e que àgan e nodresquen enfans. Con donchs aquest sia conselly apostolical, seguex-se que bo és e virtuós e sant, e per consegüent encloa⁵ dins si la obra conjugal, appar que ella és bona e virtuosa.

La quarta és aquesta qui diu que si la obra⁶ de alcun estament sia ab peccat e no-s puza fer meritòriament ne virtuosa és dampnat l'estament, car la pus fort rahó que havem contra alcun estament és que sia de necessitat convolut e mesclat ab peccat. Con donchs l'estament de matrimoni sia autèntich,

¹ I: paraula om. A.

65] ² A: pòson I.

³ Veg. 7:3.

⁴ Veg. 7:28.

⁵ A: les cinc darreres paraules om. I.

⁶ A: encloa I (*entenciu* e con consegüent encloa).

I: que la obra A.

axí con damont havem dit, e apparà encara més davall, e sia sacrament de la lig de gràcia, seguex-se que la sua obra sia virtuosa e meritòria.

La quinta rahó és aquesta: ajustament d'om e de dona per matrimoni fo per Déu ordenat e manat, e no és revoccat, jatsia ⁷ que sia mitigat que negú no-n sia forçat. Donchs son acte no és viciós, ans és bo e virtuós.⁷

La sisena rahó és car natural inclinació, segons natura drete, tostemps va en obra justa e bona, con aytal inclinació sia per Déu posada en natura; con donchs natural inclinació sia en l'om de engentat, e en la dona de concebte, e açò segons natura drete e posada en temps de ignocència, donchs la obra de engentat e de concebte no és de ssi mala, ans pot ésser justa e virtuosa.

La setena rahó sí és car a açò inclina rahó natural, que dicta que l'hom, com sia en ell virtut productiva⁸ natural a engentat a ell per Déu dada, és a açò diputat, seguons que ensenyen los instrumens e les altres coses a açò necessàries per natura. Donchs que l'hom vuylla aytal cosa e la pos en exequció,⁹ axí com Déus la vol e la ha ordenada, no pecca, ans mereix e fa obra virtuosa.

CAPÍTOL LXVI. *Què s'i requer a fer la dita obra meritòria.*

Nota açí, emperò, que a açò que aytal obra se faça virtuosament e meritòria se requer primerament que l'hom sia en la gràcia de Déu. Açò appar car neguna obra no-s pot fer per negun que sia meritòria, si donchs aquell qui la fa no és en gràcia, en la qual deven e poden presumir que s'iam, faent nós¹ ço qui en nós és, e açò és per la misericòrdia de Déu.

Segonament se requer a açò que aytal obra se fassa virtuosament,² que la obra se fassa ³ quant fer-se deu, e là on deu, e ab qui deu, e axí con fer-se deu. Car deus açí notar que per raó de les dites circumstàncies l'om deu guardar de conservar en la obra aquesta lochs naturals e husos, e no girar-los per res, ne que la dona aga de son temps. Hoc encara requer religiositat del matrimoni, segons que diu sent Ambròs, que-y sia observat temps e exceptat temps sant, axí con d'Avant, Quaresma, festes anyals e solempnes, e Quatretempres⁴ e dies sants e feriat per la santa Esgleya. E per tal manà nostre senyor Déus, e és *Exodi*, al poble de Israél que per tres dies se abstinguessen de les muyllers cant degueren pendre la lig e-l mont de Sinahí. Axí meteix cant los dones són prenys⁵ e grosses se deu boni abstenir d'ella per lo perill de la cria-

¹ A: les onze paraules precedents em. I.

² A: prudencia I.

³ A: execucio I.

66] ⁴ A: gràcia la qual deven e poden presumir que sia en nos faent nos I.

⁵ A: paraula om. I.

⁶ A: temps I.

⁷ A: prenys I.

tura que no muyra, o quant són malaltes o indisposites per qualche rahonabla indisposició.

Terçament nota açí que per dues raons e vies exeguir la obra matrimonial pot ésser justa e meritòria: la primera cant l'om o la dona la vol per entenció de engendrar infans al servey de Déu; ⁵ la segona quant l'om o la dona la vol per retre lo deute que ha promès a ssa compayia. Appar tot açò per tant car aquestas dues coses són béns del matrimoni e li donen sa honestat.

Quartament nota açí que si algun dels ajustats per matrimoni, o sia l'om o la dona, se mou a voler aquesta obra solament per carnal desig, e no per negun bé de aquells qui li donen sa honestat, lavors la execució e voler aquell acte és peccat. Appar-ho per tant car solament lo dit acte del matrimoni ha sa honestat e execució per sos béns. ||⁶⁰⁰ Qui, donchs, negun de sos béns no y entén, no·s pot escusar de peccat.

Quintament nota que lavors la execució matrimonial és peccat cant ve que aquell qui fa la obra aquella passa los tèrrens del matrimoni, ço és, que axí excessivament és voluntari e ffer aquella obra que axí la faria ab altre qui no fos sa muyller.⁶ Con, donchs, aytal no entena lavors en negú bé d'aquells qui honesten lo matrimoni e entena e vuylla solament la obra desordonada, aytal pecca mortalment. Per tal diu sent Ambròs que axí ardent amador e desonest de ssa muyller més pecca ab ella que ab una altra fembra pública, e és adúlter per sa obra.

Contra aquests serà en lo juy de Déu jutge aquell sant jove Thobies, qui, quant pres muyller, ans que s'acostàs a ella e s'ajustàs, la féu orar per tres nits, dient-li axí: Sarra, fills som de santes persones e no·ns podem axí ajustar con los gentils e aquells qui no conexen Déu. E l'àngel Raphael⁷ dix: Sobre aquells ha lo dimoni poder qui s'ajusten axí con a bèsties desrahonades que no han enteniment. E sent Pau, *Prima Corinthiorum*, VII: Los crestians qui han muyllers axí·n deven usar con si no n'havien, ço és, sens peccat, per tal que no façen irreverència al sacrament tan sant que Déus ha altamente ordenat.

CAPÍTOL LXXVII. *Quals toccamens se poden fer sens peccat entre marit e muyller.*

Gran dupte fan e movent alguns theòlechs sobre les toccamens carnals qui·s fan entre marit e muyller, si són en peccat ||⁸⁰⁰ mortal. E per tal quant d'aquesta matèria he parlat¹ largament en lo Terç libre del crestià, en lo tractat dels

⁵ A: les quatre últimes paraules om. I.

⁶ A: sa muyller com ab sa muyller I.

⁷ I: Raquel A (Vulgata *Ragubel*).

67] ¹ BI: he parlar A.

senys corporals, là on tracta del seny qui·s² diu tocaments, per tal açí solament ne vuyll parlar dessus dessus.

E deus saber que los doctors si posen açí: que alguns tocaments hi à qui naturalment de ssi no són mals, ans, fet per bona intenció a persona deguda, són senyal de bona amistat, axí con tenir la mà a sson amich, o besar o abraçar aquell quant és loch e temps. E aquests aytals tocaments, dien los doctors que feya lo Salvador, qui besava, per caritat, los sant apòstols,³ e·lls a Ell, axí con apparia cant Ell pres besar de Judes, qui l'i dava en fals senyal d'amor cant lo tray. E no és dupte que moltes persones devotes, per devoció mogudes, no li besassen los seus sants peus e mans, axí con en special ligim d'aquella santa dona Magdalena, que li besà los seus sants peus en vida e en mort.

Posen axí mateix los sants doctors que aquestas toccamens seran entre los beneïrats en Paradís, e foren en Paradís Terrenal entre nós, si Adam no hagués peccat. Car aquests toccamens aytals són senyals de bona caritat e amor entre aquells qui han la consciència bona, e con un hom, per aytals intenció e bona, e per amistat special besàs e abraçàs sa muyller, açò no seria peccat.

Emperò, dien los sants, que la manera de ffer aytals toccamens podia ésser tan carnal e tan sutze e tan desordonada que no és dupte que no fossen peccat mortal, e açò axí meteix per tal car aytals toccamens ||⁸⁰⁰ no·ls escusa⁴ los béns del matrimoni. E per tal aquells qui·ls fan deven dir les circumstàncies de aytals toccamens a persones qui·ls sapien conseyllar, e açò per lo perill qui poria ésser, ço és peccat mortal. Et en special dien los doctors que deven açò saber los prelats e pastors e doctors e confessors e regidors de les ànimes.

E à·y alguns folls qui, si són demanats en la confessió, que se'n rien, e n'an mal eximpli del confessor, dient: O! quant mal sap aquest!, con emperò lo confessor sia tengut de examinar lur consciència, per guisa que, quant en si és, l'om se'n vaga net de tot peccat mortal. Dien encara los sants que tots los altres toccamens que l'om fa en lo cors de sa muyller, o ffa fer per ella en lo seu, qui no són reglats per negun bé matrimonial, o qui de ssi són leigs e pudens e fets per fervor de luxúria, són greus peccats e qui molt suyllen lo sant matrimoni, axí con sant Jerònim dona eximpli d'un ribalt qui res no volia portar, sinó ço que sa muyller havia besat, e li dava a mengar ab la bocha, e d'altres ribalderies que feya qui no·s deven dir. Diu sent Jerònim aquí que aytal matrimoni pigor li feya, e faria a tot crestià, que no tenir amiga o anar al bordell.

² A: les últimes vint paraules om. I.

³ I: om. A.

⁴ Sic AI.

CAPÍTOL LXVIII. *Que entre persones altres qui sien hom e dona no s deven fer ayals tocaments per res.*

Deus açí saber que un malvat hom sí sembrà en nostre temps una malvada error, e fort lega, ço és, que no era neguna desonestat ne peccat que los hòmens ||^{100a} indiferentment besassen les dones, e les dones als hòmens, cant hi havien bona intenció, e deya que presumir devia hom tot bé de l'altre. E per consegüent tots aquells qui açò feyen hi havien bona intenció, e u feyen per bon enteniment. Emperò aquest fill del diable e corruptor de tota mundícia parlava axí con a bestial diable, e errant e fill de luxúria. Car jatsia que, axí con damunt és dit, ayals tocaments se puxen fer là on ha algun títol de amistat, axí con entre amichs cant ha lonch temps que no s són vists e s veen novellament, servada¹ dreta entenció de neta amistat; emperò que en altra manera hom e ffembrà se besen ne s'abraçen ne s façen semblans tocaments o senyals de amors, açò és impugnat e reprovat per les santes scriptures e per los sants pares e per los sants doctors, qui tots a una veu dien que tot hom qui² vuylla viure castament se deu luyar de fembres e fugir-los axí con a foch, ne jamés pensar né parlar d'elles, ne encara deu res contractar ab elles. E per consegüent cascun amador de puritat deu esquivar lurs esguards e lurs tocaments, actius e passius, e lurs compayies, donchs quant més besar-les ne abraçar-les.

Actén que ayant com los sants passats ssón estats de major perfectió, ayant han més fugides compayies e amistats e vistes de fembres. Hoc entant que lurs mares ne sors ne parents no volien veure, axí con [de] sent Benet e de sent Bernat e d'altres molts ho ligim. Veges donchs què digueren aquests de besar-les!³ Tot açò qui dit ||^{100b} és contra aquest malvat és axí clar que no y cal portar altres provacions. E cant eyll dix que tot hom deu haver bona opinió d'aquell qui mal fa patentment e notòria, axí con ell, qui ayals cosas fa e diu, e afferma ésser bo ço que la santa Scriptura e los sants han impugnats fins a la mort, e quant diu que la sua entenció és bona, dich-te que no diu veritat; car, quin bé entén eyll a ffer, faent la cosa qui és contra Déu e contra la sua ànima, e la qual tot lo món, despuys que Adam peccà, e mals e bons, an impugnada e impugnen e impugnaràn, forçats de raó natural, qui u dicta.

Mas aquest e sos dexebles an perduda la raó natural, vençuts e enganats per esperit de luxúria, car con diu la Scriptura, no s troba seny en terra dels luxuriosos, car malaltia és qui fer al cap e a la raó primerament. Per tal dix Aristòtil que negun luxuriós no fos posat en regiment, car fan grans desastres, vençuts e inclinats per spirit de luxúria qui ls regceys: axí és d'aquests. Aquests

68] ¹A: novellament e entre marit e muller tostemp servada I.

²A: qui vulla esquivar peccat de luxúria e vulla viure I.

³A: Besar-les e de abraçar-les I.

són exits d'una malvada secta antiga qui s'appella de spirit de amor,⁴ qui foren gran heterges, axí com se toca sobre lo sisèn dels decretals *Exemplum de hereticis in sexto*, e tots aquells qui aquesta pestifera doctrina sembren, ages per sospitosos de la fe, car no s'asalten de penitència, mas de sols delits, on que trobar-los puxen. E açò sia dit quant al terç bé del matrimoni, qui s'appella remey contra peccat, jatsia que los doctors posen ||^{101a} lo terç bé ésser *bonum sacramenti*. Emperò ayant se val posar-lo primer o derrer, pus que tots los posem.

CAPÍTOL LXIX. *Què és lo quart bé del matrimoni, qui s'appella bé de sacrament.*

Lo quart bé del matrimoni se appella *bonum sacramenti*, ço és que per lo matrimoni se representa a nós l'ajustament de gràcia qui és entre Jesucrist e tota la Sgleya e congregació cristiana. E axí con lo carnal matrimoni és inseparable, axí Jesucrist inseparablement és ajustat ab l'ajustament dels feels cristians qui estan en gràcia sua.

E per aquesta raó dix sent Pau, *Ad Efferios*, que lo sacrament aquest gran és, e açò en especial per tal cant és senyal¹ de gran cosa, ço és de l'ajustament graciós e amorós qui és entre los justs cristians e Jesucrist. Sacrament s'appella senyal de santa cosa, seguons que posa lo mestre de les sentències² en lo començament del seu quart. Com donchs açò sia a nós sobiran bé, ço és, ésser ab Jesucrist ajustats per special amor e gràcia, per tal lo sacrament qui açò significa, ço és matrimoni, és appellat gran sacrament, car la granea del sacrament és segons la granea d'açò que significa, e n especial lo matrimoni és gran senyal de la dita unió entre Jesucrist e la Esgleya per la inseparabilitat que lo matrimoni requer entre l'om e la fembra, car requer que no s separen.

Per aquestes rahons, ço és: primerament per rahó dels infans, car si la un no ||^{101b} estava ab l'altre, cascun duptaria que l'infant que la dona port fos seu, e lavors negun no hauria quaix cura de son infant.

La segona, que si estaven separats, la un no confiaria de l'altre, ans cascun furtaria a l'altre ço que pogués, axí con ara fan les concubines als concubinaris, e dils a elles. E lavors cessaria lo seguon bé del matrimoni, qui s'appella bé de feeltat, ne lavors entre ells hauria segura companyia ne vera amor.

La terça, car lavors la cosa pública seria fort lesa e fort naffrada: en quant los hòmens pus no estiguessen ab les muyllers no s curarien d'elles molt, ne de

⁴ Indubtablement; Eiximenis al·ludeix a Epicur, que ensenyava que el plaer es la finalitat última de la vida.

69] ¹A: senyal I.

² Pere Comestor, teòleg francès del segle XII.

haver infans. Car dirien; si no n'he d'aquesta hauré'n d'altra, e a veguades no n'hauria d'una ne d'altre, e axí cessaria la multiplicació dels hòmens, qui seria gran mal de la cosa pública, e n general de tot lo món.

La quarta caravors cessaria la vera e pura e cordial amor que l'hom deu haver a la muller e la muller a sson marit, seguons que appar *Genesis Tercio et Matbey [XIX]*, cant dix nostre Senyor que lexaria l'om lo pare e la mare e amaria més sa muller. Ara és axí que aytal amor requer que estiguen ensemps, car qui ver amich e alt és de l'altre, jamás no s deu d'ell separar, ans sos mals e béns deu haver ab l'altre, e tostemp ama aquell qui ver amich és, e la amor en les necessitats se prova, seguons que tot açò prova e dix la Escritura; les quals coses requer[en] de necessitat que l'hom abit ||^{diva} inseparablement ab sa muller, si donchs no és per alguns casos ja exceptats per la Esgleya, dels quals avem tocat ja damunt alcun. Appar, donchs, con la matrimoni de si requer inseparabilitat e unió de marit e de muller. E seguons aquesta inseparabilitat, lo matrimoni és sant seyal de la unió qui és estada e serà tostemp entre Jesucrist e l'ajustament dels fells justs qui són estats, comença[n]ts¹ a Abel, fill de Adam, e seran fins a la fi del món, seguons que posa sant Gregori en una omelia. E açò donà a entendre lo Salvador cant dix als apòstols après la sua resurrecció: E veus que yo tostemp seré ab vosaltres, ço és ab tots los justs crestians, fins a la fi del món.

E con açò sia gran e sobirana gràcia de Jesucrist, per tal lo matrimoni, qui açò significa, és dit ésser gran sacrament. E açò volch dir sent Pau cant dix ço qui és alleguat ja *Ad Ephesos quinto: Sacramentum hoc magum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia*. E vol dir axí: yo us dic aquest sacrament és gran e fort, e açò en special cant és senyal de la unió e ajustament qui és entre Jesucrist e la Esgleya.

CAPÍTOL LXX. *Per quantes rahons lo sacrament del matrimoni és dit ésser sacrament.*

No solament lo sacrament del matrimoni és dit gran per tal cant és senyal de la unió amorosa e graciosa que Jesucrist ha ab la sua Esgleya, ço és ab ||^{diva} tots los justs crestians, ans encara per moltes altres rahons, seguons que posen los sants.

La primera sí és la actotitat, honor e reverència d'aquell qui l'instituí, ço és Déu Totpoderós; e si cascun orde instituít per qualche sant ha gran honor per lo sant qui l'ha ordenat, donchs quanta honor deu ésser dada al matrimoni,

¹ Començant a Abel A: començats de Abel I.

per honor de Déu, qui l'ha instituít. E axí con és fort culpable aquell qui ¹ trenca l'orde en què és profés, axí aquell qui trenca l'orde del matrimoni, car fa gran irreverència a Déu Totpoderós, qui l'ha ordenat.²

La seguona sí és per lo loch en què fo instituít, qui és a nós fort honorable, ço és Paradís Terrenal, seguons que appar *Genesis*.

La terça és la manera, car Adam, arrapat en lo cel, aquí après la virtut e l'sagrament del matrimoni; car tornat en si meteix, e veent la dona, tantost, en esperit de prophècia, dix: Aquesta carn és la mia carn e aquest os és dels meus ossos.³

La quarta és car és lo pus antich orde que ls altres, e per tot estament e testament aprovat.

La quinta, car fo instituít en temps de ignocència, car l'om ne la dona encara no havien peccat, ans eren lurs corsos sens tota taca.

La sisena, car solament aquesta orde ⁴ salvà del Diluvi, car [salvà] Nohè e sos fills e lurs mullers; sí altres n'i havia, tots morien.⁵

La setena, car madona santa Maria fo d'aquesta orde, ne lo Fill de Déu no volch pendre carn d'ela fins ||^{diva} que ella se ach vestit aquest sant mantell, ornat tostemp de pura virginitat, sots lo qual catech amaguada la virginitat sua al diable.

La buyrena, que Jesucrist e la sua molt santa mare lo volgueren honrar per lur presència e dels apòstols, axí con appar *Johannis*.

La noena, car Ell lo honrà no solament per la sua presència, ans encara per novell miracle, car aquí féu lo primer miracle que hanc féu, ço és, faent vi d'aygue, donant a entendre que per lo sant sacrament del matrimoni la viltat carnal se fa preciosa, car és [tornada], de no leguda, bona e leguda preciosa, per sos fruyts qui se n seguxen.

La deena, la excellent benedicció que la sant Egleya hi dóna après l'altra,⁶ après lo cors de Jesucrist, a significar que qui bé usa del matrimoni hoyrà aquella veu que lo Fill de Déu dirà al juy cant dirà: Venits, beneyts del meu pare, prenets lo regne qui us està apareyllat. E aquells qui mal n'an usat, o l'an meyspreat, o sens Eyll⁷ de la obra carnal usat, hoyran la veu contrària, qui dirà: Anats, malayts del meu Pare, al foch infernal, qui està apareyllat al diable e a aquells qui l'han cregut.

La onzena és per lo preciós fruyt qui n'hix, car d'aquí hixen los hòmens. E qui pot prear quin sacrament és aquest d'on hix tan alta cosa, ço és l'om?

70] ¹ I: qui A.

² A: les sis darreres paraules om. I.

³ Genesis 2:23.

⁴ Aquest orde salva I: aquesta salva A.

⁵ morien I.

⁶ AB: laltre I.

⁷ A: o han seus ell B: o ensemps ell I.

Per tal diu sent Jerònim: O miserable vida d'aquells qui fora aquest estament tois dies⁸ semblen mas jamés no cuyllen, axí com les males fembres fan. E pigors són encara aquells e aquelles ||^{227a} qui ab beurages e ab medicines empaticion aquest fruyt, facent exorques les fembres, qui d'aytals infants són culpables envets Déu, con n'an empatsats que no sien nats ab lurs medicines.

La dotzena, car aquest és un dels set sants sagraments de la santa Esgleya, per lo qual la obra carnal reeb honestat, e l'hom carnal és remeyat que no pech cant⁹ és a ffer la dita obra inclinat.

Per totes aquestes coses appar con aquest sant sagrament és fort gran, e en special cant és senyal de la unió qui és inseparable entre Jesucrist e la Esgleya dels fells e justs crestians, axí con damont havem declarat.

CAPÍTOL LXXI. Con pau e concòrdia és lo quint bé del matrimoni.

Lo quint bé quis segueys del matrimoni sí és concòrdia e pau entre les gents del món, car veem que per un matrimoni se segueix gran pau entre molts¹ discordans, hoc a veguades se'n segueix pau entre un regne e altre. E per tal ordonat ha la santa Esgleya que los matrimonis se fessen entre aquells qui no s'atanyen res, car aquells qui s'atayen ja an sufficient rahó de concòrdia per lo parentesch, mas quant entre aquells qui res no s'atayen ve novell matrimoni lavors hi ve sufficient rahó de pau.

E per tal cant lo matrimoni és axí meteix ordenat a bé de pau, ha Déu en gran hoy aquella persona qui posa discòrdia entre marit e muller, qui són axí e més que freres. Per rahó d'açò dix Salamó, *Proverbiorum sexto*, que sis coses són que Déu aira, e la ||^{228a} setena ha en gran abhominació; la qual setena és aquesta, ço és posar discòrdia entre freres, e per consegüent ja més entre marit e muller, ayant con l'ajustament matrimonial, qui és spiritual, és major que no és la² carnal, qui és entre freres, con digua *Ecclesiastici* que amor de marit e de muller qui's concorden en bé és cosa aprovada e plaent davant Déu e hòmens. Mas diràs tu: Si lo sagrament del matrimoni és tant sant con dit és, e la obra sua se pot fer justament e meritòria, donchs, ¿per què Déus manava als fills de Israel, cant devien pendre la ley, que per tres dies abans no s'acostassen a lurs mullers? E Jesucrist dix que beneüyrats scrien aquells qui's castrarien per haver lo regne de Déu, e que aytals són millors que no haver fills ne filles?

Al primer argument te dich que leguda e justa cosa és abstenir-se a temps del menor bé per reverència del major. Per què, jatsia que los fills de Israel

¹I: dien A.

²A: es remeyat quant I.

71] ³I: entre molts om. A.

⁴Sic A: lo I.

poguessen legudament jame ab lurs mullers, emperò con aytal acte age ab sí alguna feditat corporal, per tal, per reverència d'aquella tan alta cosa con fo que Déus aparegués als hòmens e ls parlàs axí con féu, lavors a cils digna cosa era de abstenir-se d'aquella feditat corporal mesclada ab la obra conjugal de necessitat, seguons aquest present temps. Deus encara açí nolar que tots aquells que aquí eren no usaven d'aquell acte axí ordonadament con devien, ne era deguda cosa que fossen públicament nomenats, ||^{229a} per tal convenia que lo manament fos generalment dat.

Al seguon dich-te que Jesucrist per aquelles paraules ne per altres jame no vedà ne impugnà l'estament de matrimoni, bé li proposà estament de virginitat, e aquell elegí per sí, e per la sua santa Mare, e per los seus specials amats Johan Bapista e Evangelista, e per altres molts, qui despuys són venguts, e los vergens volch³ significar per casrats per amor del regne de Déu, ço és qui per amor d'Ell an votada virginitat.

Mas encara diràs tu que, per cert, rahó dicta que cobeejança carnal és de sí cosa fort lega, car ha ab sí mesclada la rebelió de la carn, qui és cosa fort verguonyosa e fort vil de sí meteix. Con, donchs, la obra conjugal se faça ab aytals coses, con pot ésser sens peccat? Ne con pot ésser lo matrimoni tan sant con dit és? Responch que aquella cobeejança carnal qui és incitativa e desperta la carn e la rebelió de què parles són pentes e no són colpes, e si ha res mesclat voluntari, allò se excusa tot per los dits béns qui bixen del matrimoni, seguons que dit és dessús.

Encara alguns aporten a aquest mateix propòsit ço que proposa lo decret *Questione*, on avem axí: *Connubia legitima carent peccato, non tamen illo tempore quo conjugales actus gerentur est presentia Spiritus Sancti*. E vol dir axí que los matrimonis vertaders són sens peccat, emperò en aquell temps que los actes e obres matrimonials se fan, no és aquí la presència del Sant Sperit. Con, donchs, neguna obra no puxa ésser meritòria ne justa sens presència del Sant Sperit, ||^{230a} segueix-se que los matrimonis no són axí sants e justs con dit és.

Responch e dich que lo dit decret no entén a neguar que l'hom no puxa exeguir la obra conjugal en gràcia de Déu, car damunt és provat lo contrari, mas entén a dir, seguons que aquí metex toca la glossa, que en temps que l'hom entén en aquell acte, aquí no és ab ell lo Sant Sperit a ffer obra maravylosa, axí con és profetar o fer miracles. Ja qual cosa és fort rahanable: car en temps que l'hom jau carnalment ab sa muller, no és hora⁴ de profetar ne fer miracles.

Encara diràs: Si lo matrimoni és tan bó, ¿per què conscylla sent Pau, *Ad Corinthios*, que qui n'és fora, que no'l vuylla, axí con és ja damunt allegat?

³I: vergens e volch A.

⁴I: obra A.

Responch-te que eyll conseylla lo matrimoni a aquell qui l'ha mester, ço és, a l'home e a la dona qui són jóvens e en perill de fornicar, e·l desconseylla a aquell qui ha anys e·s veu ja inapta per matrimoni, e·s deu de tot son cor appareyllar a la mort, que ja veu a la porta. Per què axí desconseyllar, ans és bé conseyllar; a cascun seguons sa etat.

CAPÍTOL LXXII. *Que lo sisèn bé del matrimoni és solaç de la vida humanal.*

Lo sisèn bé del matrimoni sí és solaç de la humanal vida, e aquest solaç conseguys l'om per compayia de la dona en moltes maneres.

La primera sí és per compliment de la casa, car seguons que declara ||^{53r} Aristòtil en la sua *Ycondrica*, la casa particular de cascun ha mester diverses coses e destinctes, axí que l'home e la dona no entenen en una metexa obra. Car si·u feyen, no serien bastans a bé governar la casa, seguons que enseya lo dit philosofo mateys, *Ethicorum Capitulo*. Car a l'home pertany entendre a açò que la casa ha mester deffora, ço és guany e tractament foras, axí con és comprar, vendre e tractar, esvaire e deffendre. Mas la dona se deu convertir a nodrir los infans, si n'ha, e als serveys domèstichs e cotidians, axí con són appareyllar de menjar, e casa ornar, filar, e gardar ço qui és per lo marit ajustat, e a ell en çà persona servir. Ne·l marit deu filar, ne fer res qui pertangua a ffer a la dona, ne ella res qui pertangua a ffer al marit. Per esta manera la casa és ben regida cant cascun ab diligència fa ço que li pertany, e lavors la un és ben acompanyat per l'altre, e la casa ha compliment de ço que ha mester, segons que posa Primicianus en la epístola que tramès a Flàvia, matrona de Roma.

La segona via per la qual hom reeb solaç per la companyia de la dona sí és per natural consolació. Car, con diu lo dit Primicianus en la dita epístola, l'om és per natura animal qui requer companyia, e la compayia li és fort necessària, no solament per ajudar-li a portar los¹ càrrechs de sos trebaylls corporals, ans encara perquè² aquells puxa portar, requer solaç e plaer cordial. Ara diu aquest: No és al món cosa en ||^{53v} què l'om naturalment reeba major solaç corporal ne plaer, con és que estigua ab sa muller que molt am e qui molt li placia, car aquí, so diu, no·l puny consciència, car no·y ha peccat; aquí l'inclina encara natura, car l'om a la dona és fort inclinat naturalment; aquí l'inclina encara propri profit, car la dona prudent, diu ell, és sobiranament profitosa al marit e a la casa, en tant que bona fa la casa e mala la desfà de tots punts, seguons legim *Proverbiorum*. En açò encara l'om és per tota res loat e aprovat que ell se avingua bé ab sa muller e la am axí com deu, a les quals coses és inclinat naturalment

721 ¹I: sos A.
²I: per A.

a voler e a cercar e a amar. Con, donchs, aquestes rahons ell tròpia en la muller, seguex que l'home ha special solaç e plaer, e natural, en la compayia de la muller. E açò appar que davall de nostre senyor Déu en special, qui dix, *Genesis*, II,³ cant viu Adam star tot sol: façam-li compayia e solaç semblant a ssi mateix. E lavors feu a⁴ Eva, e la li donà per muller. Escrit és: *ve soli*,⁵ ço és que mal va l'home sol, ço és qui no ha negun solaç ab altra. Car diu Ricart: *Non est consolatio completa solitario*, ço és, que al solitari no pot ésser consolació completa. Car con diu aquí una glosa: o l'om ha a trobar consolació ab les coses celestials, o ab les terrenals. Qui donchs les celestials no ha, axí con comunament no han los hòmens del món, Déus per sa mercé los ha ||^{54r} provehit⁶ que hagen les terrenals, entre les quals és aquesta una de les magors, ço és que haja bona muller.

La terça rahó per la qual l'home reeb solaç de ssa muller sí és per espayar-se lo cor, car com dix la Scriptura: *non est gaudium super sensum*⁷ cordis. E vol dir que no ha al món tan gran goig con és haver pler de cor. E com dix Ovidi, çen què troba l'om tan plaer, si bèstia no és, con és en haver acabada muller? En tant que havem, *Ecclesiastici*, que *mulieris bone beatus est vir*; e vol dir que beueyiat és l'om qui ha bona muller. Et assignà-y special rahó Salamó, *Proverbiorum*, car diu que *confidit in ea cor viri sui*; ço és que lo cor del seu marit se reposa e·s fia en ella. E jatsia que, con diu Virgili, en açò molts s'i enguauen, emperò propietat és general dels hòmens que res no celarien a lurs mullers, e açò los és gran consolació, car no dupten de dir lur cor a lurs mullers, car aquí los espaya⁸ e·ls exampla fort lo cor.

La quarta sí és que posà aquell Ovidi que la major consolació que l'om pot haver e·l món,⁹ sí és que l'om se vega molt amat e servit. Con donchs perceba e sàpia que sa muller l'ama més que persona del món, e·l serveyscha de tot son cor, per tal li és lo major solaç qui al món sia.¹⁰

La quinta rahó per què l'home ha singular solaç de la compayia de ssa muller sí és per los grans béns que n'ha, car de la muller ha béns de natura axí con infans e remey a ssa natural e carnal cobeejança, axí com ||^{54v} dit és, e parens e amichs molts e bons; e n'ha béns de fortuna, axí con bon dot e bona guàrdia en sa casa, e ajuda al marit en ajustar, segons son poder; e n'ha béns de glòria, car per oracions de dones santes ha Déus salvats lurs marits. E per tot açò dix lo savi, *Ecclesiastici*, XXVI, *Gratia super gratiam mulier santa et*

³VII I: om. A (veg. 2:18).

⁴A: om. I.

⁵Eccles. 4:10.

⁶A: provehita I.

⁷I: *consium* A.

⁸A: espax I.

⁹A: haver en aquest món I.

¹⁰A: sis que estiga ab ella I.

pudorata. E vol dir que gràcia sobre gràcia fa Déu a l'hom cant li dóna muyller verguonyosa e santa.

La sisena sí és per la llibertat¹¹ de cor, e aquesta posa aquell gran philosooff Misaci, dient que un dels grans plaers que l'om pot haver, sí és que haga llibertat e franquea de cor, ço és que puza fer e dir sens paor e verguonya tot ço que vol. Ara és axí com diu aquest: Tot hom del món és inclinat a pensar e a ffer de grans legces e de grans malvestats e oradures; e per tal que no sia diffamat ne meyspreat no guosa fer aytals follies davant tothom, mas quant és ab sa muyller, lavors desplega tota sa obra,¹² e diu aquí tot ço que sap e no sap, mal e bé. E cant roba¹³ li fall e veritat, recorre a cent milia falsies e dirà que ha fet ço que desiga que fos fet, jausia que no sia fet.¹⁴ E aquesta llibertat és a l'hom un dels grans solaços qui al món sia, majorment cant troba fembra qui'l creu tot, car lavors tot son voler ha acabat, pus ell veu sa muyller lo creu de tot.

La setena posa Titus Liviú *Ad Frontonem* dient que una ||^{57v} spècia dels grans solaços del món que l'hom pot haver, sí és cant és celat¹⁵ de tots sos mals. Ara, diu ell, és axí que comunament les bones dones celen¹⁶ més los mals de sos marits que altres persones, solament no selatien lurs adulteris, o si tenen amigues, car aquí no han per res paciència. Emperò comunament en la major part à aquest bé, e a tot aquest bé atenen lo *Ecclesiàstich* diu, *Capítulo XXVI, quod mulier fortis oblectat virum suum, et annos vite illius in pace complebit.*¹⁷ E vol dir que dona qui ha esforç en lo cor a ésser bona a son marit, aytal dona és gran delit a son marit, e li farà complir sos anys ab plaer e ab delit. E segueix-se en aquell meteix capítol axí: *Gratia mulieris sedule delectabit virum suum, et ossa illius impingabit.* E vol dir axí que lo plaer que l'hom ha de ssa bona muyller, e ben recaptosa e curiosa, darà gran delit e consolació al marit, en tant que li farà engrexar los ossos, ço és, que li prolongarà sos dies e sa vida.

Per rahó d'açò conseyllà Beda, en la omelia *De nuptiis*, que l'om qui vol muyller la deu demanar a Déu ab grans oracions e ab gran preparació, car aquella és la sua vida o la sua mort. Ligim *Ecclesiàstici*, *XXVI, Dabitur viro pro factis bonis*, e vol dir que Déu dóna bona muyller a l'hom cant fa molt bé, car aver bona muyller spcial don de Déu és. *Proverbiorum* ||^{58v} havem axí:

¹¹ A: liberalitat I.

¹² AB: roba I.

¹³ AB: raho I.

¹⁴ AB: fos I.

¹⁵ AB: salat I.

¹⁶ AB: callen I.

¹⁷ J. Sir. 26:2 (*implebit*). Més endavant es cita 26:16 (*impingabit*) i 26:3; i finalment Prov. 19:14 (*patribus*).

Domus et divicie dantur a parentibus a Domino vero uxor prudens. E vol dir axí que los parens donen a l'hom casa e riqueses, mas bona e sàvia muyller Déus la ha a dar, e açò per consolar l'om en tota sa vida. Vet, donchs, per tot ço que dit és, con nostre senyor Déus dóna a l'hom la muyller per gran solaç de sa vida. E aquest és lo sisèn bé del matremoni.

CAPÍTOL LXXIII. *Que lo setèn bé del matrimoni sí és reparació de les cadires angelicals.*

Lo setèn bé principal qui devayla del matrimoni sí és reparació de les cadires de Paradís. Car diu Orígenes en la omelia *Deis Angelis* que les cadires buydes del cel, qui foren d'aquells demonis qui'n són caeguts, per los sants hòmens seran reparades, los quals lo món aquest rehep¹ de Déu a provar-los açí, e-lls fa néxer e davaylar per via de matrimoni. E segueix: ² lo sant sacrament, donchs, del matrimoni fort deu ésser amable e honrat, per lo qual los àngels esperen que seran reparades, los quals lo món aquest rehep³ a neguar que los nats de adulteri no puxen ésser salvats, con Déus no sie exceptador⁴ de persones; aos, con dix sent Pera: ⁵ en tota nació aquell qui viu justament és a Ell plaent, e si persevera, pot esperar ésser salvar⁶ per la divina misericòrdia. Aquests són en soma los set béns principal[s] qui's segueixen del matrimoni, per los quals lo matrimoni⁷ és molt honrat. E aquells ||^{59v} qui'y són aparellats lo deven tenir en gran reverència.

CAPÍTOL LXXIV. *Que les dones maridades deven¹ molt honrar a lurs sogres.*

Pus, donchs, havem ensenyat la gran excellència del matrimoni, segueix-se que les dones posades sots aquest estament e sacrament deven ab gran reverència aquell tenir éntegrament honrat per lur bona vida. E la manera con la bona dona se deu comportar a tota part ensenyà Raguél a ssa filla Sarra, cant la donà per muyller a Thobies, segons que ligim *Thobie decimo*, on diu aquí axí: ² *Momentis eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare do-*

73] ¹ A: raeb I: reeb B.

² A: segueix I.

³ Entene A: entenen I.

⁴ I: acceptador AB.

⁵ BI: om. A.

⁶ A: por ésser salvar BI.

⁷ A: les últimes cinc paraules om. I.

74] ¹ I: deven A.

² Sic AI.

munim, et se ipsam irreprehensibilem exhibere. E volien dir que la dona qui marit ha pres deu en special observar e attendre que ella honre sos sogres e son son marit, e que regesca bé sa companya, e que govern saviament sa casa, e que quart la sua persona de tota reprehenció. A les quals paraules atencent, Petrus Damiani en una sua epístola que tramès *ad Henricum, ducem Austrie*, diu axí: Gran sentència posà Ragucl e sa muiyler, preycant sa fiylla, e en poques paraules, car aquí's contén sumàriament tot ço qui's pertany a bona dona.

E primerament li donaren gran document cant li digueren que honràs sos sogres. Car, diu aquest, pus que l'om e la dona són matrimonialment ajustats e són fets una cosa, aytantost lo pare e la mare de la un deu ésser tengut e reputat e honorat ||^{tra} per l'altre axí com a pare seu e ha mare sua; e açò dicta rahó natural. E aquell qui desvia d'aquesta ley, ja no va ab sencera amor a la sua companya. E deu ésser gran goig, diu aquest, a cascuna persona, d'ells que aga guanyat novell pare e novella mare. Per què açí havem document que tothom qui son infant pos en matrimoni, lo deu fort amonestar que honre son sogre e sa sogra. E sàpies, diu aquest, axí com per honor de pare e de mare fa Déus molt de bé als fills, que axí per honor de sogres fa Déus grans béns als genres e a les nores.

Recompta aquest en special que con en la ciutat de Bolunya una santa dona preguàs a la mara de Déu per la vida de ssa filla, aparec-li la Gloriosa e dix-li axí: Per tal cant ta filla ha aguda tanta paciència a sos sogres, qui la han mal tractada, e tostemps los ha servada tanta honor que jamás no·ls féu desplacer, ans ara en la veylla los pensa e·lls serveys axí com a cara filla, per tal sàpies que ta filla, qui és tísica, serà guarida tantost perfectament, e, no contrastant que és exorcha, yo li daré infans, los quals veurà tots heretats ans que muira. E lo primer que aga serà bisbe d'esta ciutat. E axí's seguí de fet. Per què conclou ell aquí metex dient que les nores gran mèrit han de tractar los sogres ab reverència e ab honor, e nostre Senyor ho ha fort per acceptable.

Semblant recompta axí meteix aquí d'un jove qui tenia sos sogres malalts e cechs en casa, e con tota la vila aquella se ||^{ava} cremàs, solament romàs la casa aquella d'aquell jove que lo foch no la tochá. E con fos aquí lo sant abbat Leonci dix: Contra aquesta casa de pietat no ha pogut noure lo foch, car qui los sogres axí con a pares honra e ama per amor de Déu, Déus l'honra a l'exalça, e és special pare e deffensor seu.

Deys lo sant pare Pannúcius,³ informant Felícula, ciotedana de Alexandria, que la guerra antiga qui és acostumada de ésser entre sogra e nora ve per envenga⁴ de senyoria, car cascuna vol senyoregar; e per tal la sogra, qui ha més seny, car és pus antiga, pens que les jóvens són oradelles e presumptuoses; e

³A: Pannucius I.

⁴A: envenga B: envela I.

suporten⁵ lurs follies rient, e no·s torben per res que les nores diguen, sinó axí com si veyen⁶ un branxet bramar,⁷ pensant que no han seny, mas cotregesquen-les dolçament; si no facen-ho ab la mà⁸ del fill. És ver, diu aquest, que los fills més se inclinen a les muiylers que a les mares, e cant és axí, recorreguen-ne les sogres a Déu, e Ell fer-hi à ço que mester hi serà a la fi. E la nora axí metex pens que dura cosa és la sogra leixar sa senyoria acostumada, per què no és maraveyla si se'n torba e se'n muda, e aga pietat de la antiquitat de la sogra. Car la antiquitat aporta ab si moltes rancures e malenconies, e pens que a ella pertany callar e humiliar, car és jove e és fiylla, e muiyler del marit, per amor del qual hi deu molt fixar.⁹ E si axí ho ffa, dar-li ha Déu la sua special benedició en¹⁰ la sua persona o en la sua casa.

CAPÍTOL LXXV. *Que les dones deven amar lurs marits.*

Lo segon manament que Ragucl donà a ssa filla Sarra cant la maridà sí ffo que amàs son marit. Diu Agèlius, *De amore*, que la pus cara amor e la millor deu ésser entre marit e muiyler. Rahó és, car aytal amor és per Déu ordenada e és en sí areglada, casta e honesta, e ab grans béns ajustada, e ab honor e temor mesclada. Aquesta amor,¹ diu Víctor, se estén a açò que la dona vuylla de cor son marit amar a ésser luyat de tot mal, e haver bé a ell competent, e no li vuylla desplaure en coses legudes e honestes. Semblant diu que és en la amor qui és del marit a la muiyler. Aquesta amor, diu aquest, deu ésser ab suport, segons la regla de sent Pau, qui diu: Portats los uns als altres vostres càrrecs e axí complirets la lig de Jesucrist. On diu Zoilus *In matrimonialibus* que tota persona ha ab si deffalliments, per què axí com li plau que los seus li sien suportats, axí li deu plaure que ell o ella suport los dels altres. Car açò requer vera caritat de crestià.

És ver que deu-se gardar cascun que sos deffallimens no sien massa grans, ne·ls haga hom a portar massa sovín, car lavors porten a desesperació aquells qui·ls han a scoffrir. E açò és gran peccat, e lo qual Déus venga fort, seguons que aquest posa. Car diu que açò ages ||^{ava} per cert que si tu maliciosament tractes ta muiyler, o tes companyes, o tos vassaylls, e aquells qui no·s poden vengar de tu, que Déus te farà humiliar verguonyosament fins a la terra a algun qui no hautà pahor de tu. Per tal diu ell aquí un bon document aytal, que cant

⁵A: e que suporten I.

⁶A: veyhen B: oyen I.

⁷AB: ganyolar I.

⁸A: fallan ho en ma I.

⁹AB: fixar I.

¹⁰A: e en I.

75] ¹AB: temor I.

l'om se veu a veguades aminyat e enverguonyit per algun, no s deu hixéixer contra aquell qui li fa minya, mas deu levar los huylls al cel a Déu qui li fa fer aquella minya per aquell, e deu-li confessar son peccat, dient: Senyor, ço que m fas fer justament ho fas, car yo ho meresch, qui aytal minya o mal é fet a aytal e a aytal. Mas plàcia a la tua misericòrdia que m'o vuylls perdonar e m vuylls levar demunt aquest flagell, e perdons a aquest qui l me fa, e l me faças de com amar axí com tu has manat que ametn aquels qui mal nos fan.

Diu aquest que tenir aquesta manera en aytals flagells de Déu provoca hom molt a nostre senyor Déu de remetre a hom lo flagell o de perdonar lo peccat. E açò és a l'hom gran consolació en lo cor e de gran mèrit en la ànima.

CAPÍTOL LXXVI. *En què s deu ensenyar la amor que la dona aporta a son marit.*

Petrus Comestor, en una letra que tramès a Petronilla, duguesa de Barbant, separada per bregues de son marit, declara en soma quina deu ésser la amor que la dona deu haver a sson marit e diu axí: La dona deu amar ⁶⁷¹ son marit de cor, e si no pot, deu pregar a Déu que lo y pos e l cor axí con a Ell sia plaent. E aquesta amor deu ensenyar per les següents obres. Ço és que tostemps prech Déus per ell, e n faça preguar que l faça bon hom, e l port a bona fi, e l endreg en sos fets; e li deu parlar ab honor, e li deu conèixer primaria en totes coses, e li deu ésser servicial aytant con puxa; e l deu tembre de offendre en totes coses qui sien contra Déu, e li deu callar si és felló, per bé que ell haja la colpa, e s'i deu escusar humilment cant lo veu abonança e assuegat, e s deu a ell ensenyar amable, més en bones costums que no per bellea de cors. No res meys se deu tenir neta, esquivant tota negligència en son regiment de sa casa, e que no sia çafarrosa ² ne mal recaptosa per res, ne sia erguylosa, ne massa curiosa, ne rícosa, ³ ne delicada, ne despassegua, ⁴ si no, portará la casa a mal recapta, e ella haurà'n sa part, e en verguonya e en dampnage.

Deu-se encara ensenyar nodrida en mengar e en beure, axí en quantitat con en calitat, ne per res no s faça esquivar de beure o no beure aquell vi o aquest, car aquest viçí és fort leig en dona, e és fort mal senyal que sia casta cant ha la bocha laminera, e li plau molt lo bon vi, e dinar de matí, e anar per oris a couvits, e a ffer grans berebes. ⁵ E sia secreta en cobrir los mals de son marit, majorment si és viciós en Icigs viciis, axí com si és ladre o embriach

671 ¹ A: asuenat I.

² Çafarrosa A: casarrosa B: saçarrosa I.

³ A: irosa I: om, B.

⁴ A: despassega I.

o blasfador ⁶ de Déu o traydor o homeyer o cap de companyia de bacallars, o que entena a ffer grans mals secretament. En totes aquestes maneres semblants, la dona deu axí secretegar son marit que son mal no sia públicament sabut.

No res meys, per la amor de feultat que li deu per son matrimoni, deu provehir axí als dits mals. Primerament que esper temps e ora de parlar-li clar, e ab dolçes paraules luyar-lo dels dits mals, segons son poder. Aprés cntreposar-li secretament persones cares, e qui l'amen, axí con és pare e mare, o frare, o car amich, o semblants, e sobre tot suplicar-ne a nostre Senyor, car finalment Déus, qui és sobirana bonea, la oirà.

E a la fi diu axí aquest: E per tal que la dona sia per Déu exoida ⁶ en ses oracions que ffa per lo marit, aga aquest pati ella ab nostre senyor Déu: que per tots quants prochs ne menaçes son marit li poria fer, ella per ell no faria ne diria res qui fos contra Déu, e segurament digua açò a son marit e vingua lo fet a què puza.

CAPÍTOL LXXVII. *Que la dona per amor de son marit no faça res contre Déu.*

Reconta aquest metex en la letra que un gran hom, son conexent —lo qual ⁶⁷² diu que no vol nomenar per rahó del peccat seu que ha a rrecomptar—, diu que aquest sí ach gran contesa ab sa muyller familiarment, per tal cant ella jamés no li volch consentir una turpitut e legea carnal que ell volia fer en la persona d'ella, ne volch jamés dir negunes paraules leges e sutzes que ell ¹ volia que digués. E con açò agués molt durat e ella li agués a la fi respost que abans pendria mort que no que ella faés ne digués aquelles leges, diu que ell se partí de son loch e anà al duch de Bavària per causes qui s'esdevengueren. E aquí estant, ab lo dit duch, lo duch fo informat fort mal d'aquest hom, e en tant que ell lo féu pendre e determenà que l matàs secretament. E con li fos denunciat per lo confessor que aquella nit morria, ell tornà a ssi mateix e preguà a madona santa Maria que li ajudàs en aquell pas.

E dormí's e véu en visió que madona santa Maria li deya axí: Com pots tu mi reclamar ² qui est tan sutze e tan vil e aytant de temps has tribulada ta muyller qui és special servidora ³ mia per tal cant no t volia consentir a tes viltats e leges. Vet que, per tal quant aquexes coses volics d'ella, a què t'à Déus portat a ⁴ aquest punt que ara muyres, e axí és ja determenat per lo duch

⁶ A: blasfador JB.

⁶ AB: oida I.

672 ¹ B: que ell volia que ella I: que ella volia que A.

² A: tu reclamar a mi I.

A: servicial I.

⁴ A: aportat ço es en I.

aquest. E sàpies que, no per amor de tu qui aquesta mort mereix e major, mas per la gran bonea ||^{360b} de ta muyller, e per la sua mundícia, yo t deliuraré d'aquesta mort, e per tal cant ella pregua contínuament per tu. Mas sàpies que si ella te hagués consentit en ço que tu volies, que per sos prechs yo no t'aguera ajudat. Mas lo seu contrastar a tu en tos mals, és estat al meu Fill fort gran sacrifici; per què fe gràcies a Déu e a la tua bona muyller, e esmena la tua vida e garda't de no tornar al peccat, car si u fas, a pigor cas vindràs que no és aquest. E sàpies que és al meu Fill cosa forta abhominable e desplaent que hom posat en tan alt estament e sagrament, ço és matrimoni, ensutze⁵ axí lo dit sant estament e sa persona, e y vulla encara envolcar sa muyller, per tal que tot vaga a perjudici. E sàpies que tots aquells qui en aytals mals perseveren, vénen finalment a leigs casos e a grans perills e a grans confusions. E soptosament diu que l'hom aquell se trobà a la porta de ssa casa qui era luny del loch on era pres, per vint jornades.

Vet, donchs, diu aquest, a la ffi d'aquesta història, quant val e quant profita e quant plau a Déu honestat de dona, cant és servada en l'estament de matrimoni en fet e en paraula.

E per açò appar con dix ver Raguel a ssa filla, e s pot entendre per totes les dones maridades, ço és que la dona deu amar son marit carament.

CAPÍTOL LXXVIII. *Con los hòmens ||^{370a} són obligats a molt amar lurs muyllers.*

Lactàncius, en lo sermó de núpries, si diu axí: Com amor no s puxa pagar sinó per amor, per la sua gran noblea, axí donchs, com l'om vol ésser molt amat per a sa muyller, ell deu molt amar sa muyller, si no és fort desconexent, e a la ffi troba ço que mereix e va cercant.

Per tal diu sent Pau *Ad Colosenses tercio: Viri diligite uxores vestras et nolite esse amari² ad illas*. E vol dir que los hòmens amen lurs muyllers e que no ls sien carreguosos, ne enugosos ne turchs,³ ne aspres ne de mal suportar. Car si u són, a la fi, o per Déu o per hòmens, ço s'ha a punir greument.

E nota aquest doctor que l'hom en amar e honrar sa muyller fa a Déu gran servey, e fa ço que fer deu, car Déu l'ha a⁴ açò obligat en la institució del matrimoni, axí con ja damunt és allegat. No res meys que l'hom és obligat a aytal amor per caritat e per justícia, car la muyller lo ama més que altra persona, e d'ella recb més servey e de bé.

¹ I: ensutza A.

78] ² A: am. I.

³ I: amari A (et nolite amari esse, *Vulgata* 3:19).

⁴ A: sien enugosos ne fexuchs ne turchs BI.

⁵ AB: lo a en I.

E diu aquest que la amor aquesta se deu ensenyar per obra, ço és, satisfacent-li en son ornament, seguons son estament; en ses necessitats e malalties satisfere-li largament, seguons lo poder del marit, tractant-la graciosament e amigable, sens dar-li senyoria, car de continent que la ha exora e ve contrària al marit, axí con diu la santa Escripura; ||^{370b} no dir-li coses perilloses ne verguonyosts, en peccats comeses, per res, car pot ésser perill del marit e s fa meysprear a ella. Car diu aquest: Sàpies que la dona ama aytant son marit con lo veu hom de bé e virtuós, e aytant con ella lo veu dolent, rayinós, mesquiner e hom sens tota virtut e sens tot bé, aytant lo ama menys, e aytant més desiga que li fos luny e d'ell desexida, que fos mort. Car negú no pot amar la cosa dolenta, mesquina, sens virtut e sens tot bé, qui tostemp ve ab son càrrech e ab sos mals vicis, del qual un placr cordial la muyller no pot haver.

Donchs, diu aquest, con te pots pensar que ella te puxa amar? Per què, diu aquest, vols saber si t'ama? Veges ella per qui t té, ne tu qual est a ella, car aytal est tu en son cor.

CAPÍTOL LXXIX. *Con la dona deu molt attendre a la honor de son marit.*

Recompta ell mateix aquí que una gran dona de Anglaterra amava molt son marit, <e en tant que> no contrastant que era effeminat e volia e la requeria que ella entràs tostemp en sos conseylls. E ella jamés no u volia fer per no dar minva a son marit, dient-li que gran minva feya lo gran hom a ssi mateix cant apellava sa muyller als públichs conseylls. E diu que con son marit agnés scrit al papa per un capellà que fos archebisbe de Conturbera, ||^{370a} e fos despuys pregada que fes ab son marit que ell scrivís lo contrari al papa, e l suplicàs per son frare mateix d'ella que hagués la dita dignitat, diu que ella respòs: No plàcia a Déu que per exalçar mon frare yo do tanta minva a mon marit que ell scriva letres contràries al papa. E per qui poria tenir lo papa a mon marit que ell li scriva letres contràries? Cert diria que és hom de poch ceny e de poch de bé.

Per totes aquestes coses e d'altres moltes él conclou que la dita dona és fort acabada e bona. E con veés que lo marit envellís e no s millorava, dix axí en son cor: Yo aquest hom suporté en sa joventut en totes ses misèries, pensant que en la veylea se milloràs, e ara veg que és pus dolent que jamés no fo, ne n puch esperar correcció. Cert, pus aytal és, no l vull pus amar ne servir; més am servir Déu.

Diu que anà-sse'n a la capella qui era de sant Johan Evangelista, e aquí ella lo suplicà que pregàs Jesucrist que la deliuràs de mà d'aquell hom, o l convertís Déus a ci. E diu que sant Johan li aparech qui li dix axí: A nostre

senyor Déu ha molt plagut lo servey que has fet a aquest hom en molta paciència e suportació de sos mals; emperò, per la gran desconexença que ell ha a Déu e a tu, vol nostre Senyor que ell te darà comiat que t'partesques |.^{79b} d'ell. E axí u fes,¹ e estaràs en aytal castell teu ab compayes honestes e santas, e aquí serviràs Déu fins al dia de ta mort; e fer-t'à Déus grans gràcies e t darà grans consolacions sues, e aquest mesquí de marit teu vendrà en mans de fembres qui l portaran a dampnació a la fi, pus que a tu no ha coneguda ne amada ne honrada axí sencera ment con fer devia. E axí estech fet tantost.

Pensa, diu aquest, cant peccat és a l'hom qui ha bona muyller e no la sap conèixer. Car ço que Déus féu d'aquest mesquí, eximpli deu ésser a tots los altres per tot lo món.

CAPÍTOL LXXX. Com l'om prenent muller no deu attendre a bellea.

Varró Cluniacensis, parlant de falsa amor con és perillosa e nociua a aquell qui la ha, si posa con los hòmens han falsa amor a lurs muyllers, e no ls van dret per moltes maneres.

Primerament, car cant les prenen no atenen a lur bonea, sinó que sien belles o riques. E cascun d'aquests esgarts ve fort falsament a la amor, car qui en la dona atén a la bellea, tantost com n'és fart passa la amor e torna en pudor. E açò meteix posa Aristòtil in *Ethicorum capitulo tercio*. E per tal, diu que la amor dels jóvens passa tantost, car no són fermes e cobeegeen tot ço que veen, e volen molt veure; e pus sien farts |.^{80a} de res qui los plàcia, tantost ne cerquen més: hoc, en tant ne desigen mudar, que a veguades amen més coses suzes e leges que les belles, axí con lo malalt qui més ama una sardina que una gallina, cant és fart de les gallines.

E a vegades per attendre axí a bellea en la muyller diu aquest que s segueixen grans mals. E done n eximpli de Sithem, fill del rey Emor, del qual ligim, *Genesis*, XXXIV,¹ que con veés Dina, filla de Jacob, bella infanta e fort polida, enamorà's tan fort de la sua bellea que de tots punts la volch pendre per muller, e après que l'ach corrompuda, jaquí-la, per la qual cosa ell pres² mort e son pare e tota la ciutat. E diu aquest que amor fonçada en bellea és amor qui ve de volta e passa leugerament, que quaix com és plenàriament posseïda de continent engendra³ fastig. E d'aquí hix comunament gelosia gran e après grans mals. Per què conseylla a l'hom que en la muyller quart asalt mas no⁴

79] ¹BI: dell exitu fes A.

80] ¹B: XXIX I: om. A: XXXIV *Vulgata*.

²B: corrompuda per la qual ell pres A: corumpuda ell ne pres I.

³B: qui quaix com es plenament posseïda de continent engendre I: qui quaix de continent qui es plenament posseïda engendra A.

⁴A: quart alt e no I.

excessiva bellea, car si u fa ab treball continuat se afferra, car negú no pot segurament possehir ço que tot hom cobeegea.

Item so diu que l'hom qui atén en bellea ayntant con més la posseex li apar menor e menor fins que ve a meyspreu. Item les etats variegen les delectacions e l'om no troba una metexa delectació en infantea e joventut e veylea, e per consegüent, |.^{80b} no ha un meteix voler en ço qui primerament li apar bella. Item que la bellea abaxa e s muda en si metexa per molts accidents, e per consegüent ço qui apparia bell entany no u ffa enguany. Item l'hom qui atén a la bellea no delibera plenament en la cosa qui li appar bella, e cant la ha regoneguda percep molts deffalliments qui ensutzen la bellea, e ten-se per bèstia a la fin.⁵ Item l'om qui atén a sola bellea tot son fonament fa en son delit, lo qual fonament és axí vil que de ssa natura aporta tot negoci e obra en si fundada a no res, e a mala fi. Per les quals coses conclou aquest que voler muyller per sa bellea no és anar a la muyller leyalmnt ne ab cor vertader, car deffallent la beyllea per qualque via de les damunt dites, deffall la falsa amor de l'hom a la dona. Per tal dix Salomó, *Proverbiorum XXXI*,⁶ *Fallax gratia et vana pulcritudo*. E vol dir que falsa és aytal amor fundada en vana bellea e no ha durada a la fi.

Ligim *Thobie sexto* que dix l'àngel a Thobie que sobre aquells qui en la muyller axí atenen bellea o luxúria [e] no han Déu davant los huylls, sobre aytals ha poder lo diable, en tant que lo demoni per esta via aués set marits a aquella Sarra. E *Genesis*, VI,⁷ legim que con los fills de Seth atesessen a les fembres belles e ab |.^{80c} aquelles se ajustassen, que finalment tramès Déu⁸ lo Diluvi qui tot ho neguà. Per esta rahó Abraam féu jurar a sson missatge que no pendria muller a sson fill Isaach de les filles de Cansan, axí con legim *Genesis*, car eren taccades d'aquells mals vicis. Item, Crisòstomus, *Omelia prima super Matheum*, exponent aquella paraula, *Salmon genuit Botz*⁹ *de Raab*, diu axí que aquells qui tan vil entenció han en pendre muyller engendren fills miserables e dolents.

Mas diràs que Jacob era sant hom e bo, e emperò ell serví de gran cor set anys a Laban, e que li donàs Ratzel sa filla, per tal cant era bella. Dich-te que jatsia que a Jacob plagués molt la bellea de Ratzel, emperò com fo sant hom e ple de esperit de prophecia, més hi¹⁰ entenia lo misteri amagat, que Déu hi entenia, qui era figurat¹¹ per aytal matrimoni, ço és que l'hom deu desigar que ans que muyra en lo món, après son trebayll, sia tot levat en Déu per contem-

⁵A: a la fi I.

⁶Om. A: XIII B: XXIII I; veg. 31:30.

⁷BI: om. A.

⁸I: om. A.

⁹A: boothum B: boors I: Booz Mat. 1:5.

¹⁰A: om. I.

¹¹A: amagat que li entenia quey era afigurat I.

plació, la qual contemplació era significada per Ratzel, seguons los doctors. No res meys hi entenia molts altres béns los quals eren en ella.

CAPÍTOL LXXXI. *Con l'hom prenent muyler no deu attendre principalment a riqueza.*

Falsegen altres la amor a les muyllers per cobee, ço és car hi guarden riqueza cant les prenen, axí que la riqueza los hi fa inclinar e no amor dreta. E ||¹ aqò s'apella comprar muyller e no pendre. E puy fan pigor, que pus que les an, fan-se lezar a elles ço del lur amagadament, e ls fan fer testament secretament, aytal com sol se volen. E aqò és gran malvestat e gran frau a la dona e als seus. Car la dona qui aqò fa, presumir pot cascun que u fa per pahor e per complaure al marit, e per tal que ell no li men reyina, car ella més o amaria per a ssi metexa e per los seus que no per a ell. E més amaria que tostemps no pogués fer a sa guisa e a ses volentats que no que lo marit les ne fassa. E és molt pigor, que a veguades elles no auran infans, e que pensen que llur riqueza aga a venir a les mans de les fillastres que an e auran, si elles moren ans dels marits. E axí que¹ ço del lur vingua en mans de estrany es-los coltell de mort; e pigor que ls fan jurar que aqò no revelaran, ne revocaran lur testament, fan-les axí perjurar e porten-les a despectació ab aytals maneres. E vet aqò què és, car primerament tot aquest acte seguons Déu és nulle, car la fembra no u diu de cor, ans la y mou pura pahor que lo marit tostemps no hagués mal ab ella en cas que ella no li consentís.

Seguonament que seguons les leys mundanals e furs de les terres diverses aytal acte no val res, car dona en vida de son marit no li pot dar lo seu sens ||² consentiment de sos amichs, per tal que no sia enguanada; car si u fahia, cascun portaria sa² muller a aqò que s volgués en semblant cas.

Terçament, car l'om ensenya en aqò que és hom de poca temor de Déu, e fort entès en avarícia, que axí falsament enguana o falsament forsa sa muller, per tal que li sostrascha³ lo seu. Ensenya que no és hom de preu, ne de valor, ne de gran consciència, car és de tot tenut de restituhir entegrament. E encara cant la muller li u offerís graciosament donant-li-u, encara deuria fort duptat de pendre-ho, pensant que ella és en son poder, e axí com un infant qui no ha deffenció, e que pot ésser gran interès de ssi metexs, e de ssa consciència, e de sa fama; e que aytal cosa se potia fer que no vingúes de bona part e aytal guay no sia de bona ley; ne proceirà clar axí com deu. E majorment poden⁴ veure gran damp-

81] ¹I: om. A.

²I: çà A.

³A: sostrague I.

⁴I: pot A.

nació de la sua ànima aquells⁵ qui s menaçaen si no ls ho lexen. Car aquí no-y ha dupte que no sien raptors de la cosa estranya; e és axí que deven aquesta pensar que aytal riqueza axí ajustada après que ells n'auran dampnada la sua ànima, tota yrà al diable, e tot farà mala fi, car de mal és venguda. Vet què fa cobee en matrimoni, que los hòmens se fan mercaders de muyllers o raptors o ladres, e no van leyalment a la amor de la muyller, vençuts per cobee e per avarícia.

Dix aquell Sèneca *Ad Eusebium Patricium* que ||⁶ gran obligació ha l'om a la muyller qui li aporta gran riqueza, car segons la comuna estimació del món, aportada li ha en casa la beneüyança mundanal,⁶ la qual los hòmens preposen e més preen e amen que linatge, ne encara qualsevol altre bé de fortuna. E aqò volch dir lo savi quant dix que *Omnia peccunia obediunt*, ço és que tota res obeix⁷ a peccunia, ço és a riqueza temporal. Car diu Sèneca que gran linatge no és sinó riqueza antigada, ne parage sens riqueza no és res preat, mas riqueza sens generosa noblesa fa tot ço que s vol. No vages donchs falsament a ta muyller, qui t'ha fet rich hom, ans la hama, car per força te fa lavors ésser temut e honrat per tothom, e tanta pot ésser la riqueza que per dolent que sies, si bé la parteix,⁸ tot lo món te tindrà per bon hom, seguons que posa Oraci en la sua prosòdia.⁹

CAPÍTOL LXXXII. *Con los hòmens muylerats se deven fort gardar que no sien enamorats.*

Encara falçegen alguns la vera amor a lurs muyllers, seguons que posa aquí meteix lo dit Oràcius, car donen a altres lur cor e fan enamorades. E aqò diu que és crim horrible en hom muylerat, e per lo qual ensenya que és hom de poca feultat en lo cor, e de poca verguonya en la cara. Car deuria haver almeys verguonya de falsar la ffe promesa a ssa ||¹⁰ muyler. Per tal ordonà Octo lo terç, famós emperador, que tot hom muylerat qui públicament tingúes amiga fos infamis, e en tot acte civil e criminal rebujat per testimoni, ne pogués ésser cavaller ne promogut a neguna honor civil ne temporal. E si ere hom generós e perseverava en públic adulteri per tres anys arreu, que d'aquí avant per tostemps hagués perdut qualque¹ títol hagués de generositat en lo món, per a tostemps; e aqò com aytal fos públic peccador e mal cristià notòriament.

⁵A: anima a aquells I.

⁶BI: del mundanal A.

⁷A: obaex I.

⁸A: parteyx I.

⁹A: progedia I.

82] ¹AB: qualsevol I.

Deya aquest emperador que hom qui muyller prenia, devia dar comiat, la-vors, a tot enamorament e a tota amor d'altra fembra, o si per son desastre feya adulteri, que no·l faés ab trompa ne se·n jactàs ne se·n guabàs, mas que·u faés tan secret que sol Déu ho saubés,² o·u lexàs.

Diu la història teutònica que en temps de aquest un gentilhom se jactava que aytal dona de honor lo amava e faria e diria per ell. E diu que l'emperador apellà-lo: Dignes, dix ell, ¿és ver que tu ages dites aytals paraules d'aytal dona? Respòs aquell que hoch. Dix l'emperador: O tu as dita veritat o falsia. Si és veritat, tu est traydor a la dona qui·s fia en tu e t'ha dat son cor, car tu la difames e la publiques per mala après que ella da ha't lo más que pot. Ara yo, ¿com poria fiar de tu que tu sies traydor a aquella persona qui ||^{60b} tant ha fet per tu e li fas lo pigor que pots? Si dius falsia, o malvat! e com satisfaràs a Déu e a la dona e a tots sos parents tan gran infàmia con és aquesta? Car dir que aytal dona am tant a tu és dir que ella e sa persona és tua, e que ella és falsa a son marit.

Aquell qui açò hoí estech fort torbat e no sabé què·s digués, e confessà sa dolentia davant l'emperador. E l'emperador manà que davant tothom retés la fama a la dona, e que ell fos gitat de la cort, axí con a ffol, e si havia muyller que fos exellat de tota Alamanya; e si no, que jamés no pogués ésser cavalier ne en negun públich offici, per tal que tots los altres ne presessen³ eximpli.

CAPÍTOL LXXXIX. *Con l'hom no deu fer ab esforç gelosa sa muyller ne·s deu curar per res de muyller d'altre.*

Trogus Pompeu recompta en la art de amar que un noble e generós hom posà en son cor que faés sa muyller tostemps viure en dolor, faén-la gelosa. E con ja proceís en enbarguar-se d'altres amors, e son pare del jove ho percebés, dix-li axí: Fill, no façes açò per res, car deus-te'n estar per moltes rahons. La primera car tu faràs mal a ta persona, car enamorament de fembra és a l'hom nafra de cap; car, pus l'hom hi sia no·n pot exir, e ve a desesperació per ||^{60c} los grans mals qui se·n seguexen. Per tal dix l'eximpli que d'armes e d'amors a un plaer cent dolors. La segona, car posaràs gran màcula en la tua glòria; car ara est estimat e reputat per hom sensat e generós e de gran fet, e lavors seràs tengut per un gran ribalt, e merexeràs-ho per les obres males que faràs. La terça que despertaràs bregues e mals entre los parens e·l marit de la dona, de què·s porà⁴ seguir tans e tan grans affans que tu per ventura ne perdràs la persona

² A: sabes BI.

³ A: prengouessen BI.

83] ⁴ A: de que poran I.

e yo e d'altres molts. La quarta car per açò la dona que amars caurà en mala fama, e sens colpa o ab colpa poria perdre lo cors, qui seria perpètua confusió sua e dels teus e dels seus. La quinta és car, dignes-me: ¿què auràs tu guanyat a la fi, après tants mals? Cert, no sinó mal e verguonya e perdició de fama e de béns, e hauràs procurat prou mal a tos infans e a ta casa per a tostemps. La sisena si és car per ventura ta muyller, qui veurà ta infelicitat, per vengar-se de tu farà enamorat. E si·s tem de tu fer-s'è lunyar de tu a sson amich. E si no·u fan e tu no·u saps, ja per axò no roman que tu no sies dampnificat, e tos infans e tota ta casa. Car casa on la dona ha amich ultra son marit, la mà de Déu le ha maleyta. E si·u saps e res li·n dius, fer t'è del cel paella, ||^{60d} e tothom ho sabrà e tu no t'ho coudaràs.

Per què, fill, ages de mi aquests documens e doctrines. La primera, no vuyelles null temps falsar la fe del matrimoni a ta muyller, car qui una fe solempna trenca, si·s faria mil. La segona si vols fer gelosa ta muyller, paraules sien poques, e qui poch duren, mas lo fet sia no res, car lo fet és mort a qui l'assaga, axí con provat és. E qui d'altres se vol vengar ab la sua sanch e mort mateixa, més és que orat. La terça és aquesta, no guarreges ab ta muyller, ne li vuyelles sens gran rahó desplaure, car si·u fas, tostemps ne exiràs sullat. La quarta ja per esquivar son desplaer no la leys sobre tu haver senyoria, mas ab lo fre la vuyelles tostemps regir. Raó és, car fembra no deu haver senyoria sobre l'om per res, car si n'ha e exorta, veus l'om perdut. Linyatge és qui no pot sofferir bé per excés, car si l'ha, tantost hix de regla e ve contrària a l'hom, segons que diu la Scriptura. La quinta, fill, soptós conseyll te plàcia hoir de ta muyller, car soptós conseyll de dona sovín és profitós. Car tota cosa efectiva produex tost son fruyt. Mas conseyll deliberat seu no·t plàcia, car no ha dret ne envens, ne té fus ne filosa, e·s muda a mil parts en un punt. Comporta, donchs, ta muyller, fill, e per res no la offenes notablement sens gran rahó, car a la fi ||^{60e} no n'hauries sinó desplaer a desonor.

CAPÍTOL LXXXIV. *Con l'om deu tractar sa muyller cortesament e ab honor.*

Valèrius Màximus en lo sisèn libre e en lo terç capítol reprèn fort aquells qui les muyllers corregien legament, axí con dona aquí eximpli de tres qui per poch occasió les tractaven mal e·ls deneguaven bona amor. E diu aquí lo comentador antich que l'hom pecca molt contra la amor de la muyller cant la corregeix legament per poch cosa, car la muyller sor és e germana de son marit, e no esclava ne sirventa. Per què diu que l'hom, si ha a corregir sa muyller, no la deu corregir ab paraules agtes ne leges si donchs lo care no era greu, ac la deu corregir¹ davant la compaya, e meys davant estranys, mas a part. Car

84] ¹ A: els setze darrers mots om. I.

gran minya fa a ssa muyller fora, e ensenya poch sney, qui la corregeix davant companya ne persona estranya. E aquesta manera tench Job cant corregia sa muyler qui li deya que·s morís, ell no la volch apellar orada, mas dix-li que parlava quaix axí com a una de les folles fembres, bé que ella merescués ésser bé vituperada.

Per rahó d'açò fo feyta qüestió davant lo rey En Pere d'Aragó, si l'hom devia tuegar sa muyller. E estech respost que lo tuegar a vegades sonava en senyoria a aquell qui tuegava ||^{60b} e·n subjectió² a aquell qui era tuegat, axí com quant lo senyor tuega son vassayll, a ssa companya o sos infans a vegades sona amor special e coral. Axí pot l'hom tuegar sa muyller, e aquesta diferència fa la manera del parlar, car lo primer tuegar és impratiu e altiu, e lo segon és amigable e donatiu e dolç en son, e en lo so que fa sens tot altivesch, axí con és lo primer.

Per aquesta mateixa rahó diu Sèneca *ubi prius*, que negú no deu improprietat a ssa muyller linatge, o que sia borda, si donchs no acostuma de bordegar, ne li deu improprietat en la cara mal que fet aga ans que fos sa muyller, car lo principi del matrimoni ho ha tot apagat.

Ne axí meteix negun hom de bé no deu fetir sa muyller ne posar·ho en costuma per res, si donchs la muyller no havia qualque mal e leg vici —del qual sia incorregible, ans s'i és tornada despuys que n'és estada corregida simplement e ab pau— o no s'allectrava a vituperar son marit o son sogre e sa sogra, o si no era mal parlera o breguosa ab los vehins; ans la deu honrar e amar axí com si mateix. E açò diu sent Pau *Ad Ephesios* [5:33]³ dient axí: *Unusquisque diligat uxorem propriam sicut semet ipsum*. Ço és que cascú am sa muyller axí com sa pròpia persona, e no li falseg la amor per res.

E d'aquesta vera amor ||^{61a} que l'hom deu haver a ssa muyller parla longuament Valèrius Màximus, *libro iv, capitulo v*, e sent Jerònim, *libro primo contra Jovinianum*, les quals coses serien longues de recitar. En suma està tot açí que l'hom am sa muyller axí com si mateix, e la amor li enseny faent·li ohres de pare e de frare e de car amic, a ella en sa persona, e a tots los seus, seguons la sua possibilitat. Axí metex la muyller al marit, en tot ço que puxa, qui contra Déu no sia, li deu servir, e tots los seus rebre axí con lo marit mateix. Car diu lo proverbi que qui ama En Bertrà, sí ama lo seu ca. Axí dona qui ama lo marit ama los parens d'ell, e si no·u ffa no ha la amor vera.

² AB: subjugació I.

³ *Ephesios* II B: nùm. del cap. om, AI (Vulgata *uxorem suam*).

CAPITOL LXXXIV. *Con se deu la dona guardar que no faça per res son marit gelós.*

En special se deu la dona guardar, per amor de son marit e per sa honor e de sos infans, que ella no faça gelós son marit, ne li do rahó de turbació, especialment d'aytal matèria. Car gelosia és pena fort terrible e cruel; e que la muyler do aytal pena a seon marit açò és lega cosa e inportable⁴ a tot hom. Item l'om gelós se tem de la feeltat de ssa muyller [per] la qual temor és fort turmentat lo cor² del marit, axí con per la pèrda de la amor de ssa muyler, con ||^{62b} per temor de la vergunya del món. Car negun no vol ésser tengut per tal que altre ega part en sa muyller, ans n'i ha molts que més amarien³ que la muyller faés mal e que ho fos sabut, que no que ella no·l faés e que·s digués per les gens. Per què les dones sobiranament se deven guardar de dar rahó als marits de gelosia.

Item si la dona fa gelós son marit, jamés no aurà pau ab ell, e li posarà tal sospira de si metexa en lo cor, que jamés per ventura no la amarà, e n'avorrirà sos infans. Item si la dona fa gelós son marit, d'açò se porà seguir infinit mal, ço és, mort d'aquell de qui és gelós, e gran diffamació d'ella metexa, e divisió entre lo marit e·ls parens d'ella, per ventura per a tostemps.

Per què la dona, cant veu que lo marit n'és gelós, tantost deu recórrer al conseyll del sant abbat Lotari, lo qual donà a una jove de Alexandria qui havia lo marit fort gelós. E lo conseyll és aytal: o la dona de fet dóna ocasió verdadera al marit de ésser gelós o no. Si la·y dóna verdadera faent follics o qualsque oradures, lo conseyll és que de continent se tolgua de tot ço qui·l podia moure a ésser gelós. E·s deu lavors la dona tenir per folia fort e per errant e per malvada, que ella aga gosat assagar tant contra Déu e son marit e sa persona e sos infans e sos parens, que ella aga fet ne dit res contra son matrimoni. E·s deu tenir fort ||^{63a} per confusa e per digna de mort e avorrir si metexa axí con un diable. E si és cosa que lo marit sàpia de cert, deu·li'n demanar perdó humilment, genoyls fermants en terra, besant·li mans e peus, ab veritat de cor e ab tota reverència. E lo marit deu pendre cortesament aquesta humilitat perdonant·li, ab protestació que d'aquí avant s'i guarat axí com de la mort, e que aquest perdó ell a per reverència de nostre senyor Déu, e per amor d'ella e de sos infans e de sos parens e per sa pròpia honor.

Si la dona, segons veritat, no li dóna ocasió de ésser gelós, mas el⁴ marit per ventura la veu massa alegre e dissoluta, o rient ab aquest més que ab

85] ¹ AB: inportable I.

² A: fort turmentat al cor I.

³ B: amaria A.

⁴ A: lo I.

aquell, o que està massa volenter a la finestra, o qualsque coses semblans,⁵ la-vors con veu que d'açò son marit concep gelosia, ella li deu dir: digats-me, senyer, què fas yo qui us desplaia, car de present serà corregit. E layors lo marit li·u deu dir tot, e de present ella ho deu de tots punts corregir; e si no·u fa, ella és digne de gran repressió, e ell ho deu dir a sos parens pus acos-tats. E finalment, si no·u vol corregir, pos-s'i força, car, jatsia que lo marit se mogua per pocha ocasió e per dolencies que no monten res, emperò per bé que sia pocha cosa, ella li deu dar loch, e de continent lexar-ho, pus ne ffa desplaer ||^{6vb} a sson marit, lo qual deu comportar en ses passions, axí con plau a ella que sia comportada. E axí metex lo deu comportar⁶ car tenguda n'és se-gons Déu, e après per tal cant se'n segueix pau en sa casa.

CAPÍTOL LXXXVI. *Com hom de bé no·s deu engelosir per no res, ne sens gran rabó.*

Persona axí metex qui sia hom de recapta no deu per pocha cosa concebre tantost gelosia contra sa muller. Car deu pensar que les dones, e majorment les jóvens, alsunces joventuts an a ffer, a qui les lus vedava de tots punts morrien de desplaer; car lo jovent¹ en queucom s'a ensenyar, e tot hom de bé compor-ta queucom lo jovent;² ne deu hom pensar que la dona de honor sia de tan pocha valor que tantost se vuylla derrocar ne dar a tota viltat, ne tayllar-se lo cap. E cant hom se veu axí moure lo cor per no res contra elles, tantost deu si metex repembre,³ e dir axí entre si meteix: si·t mostres torbat d'açò que has vist e hoit, fer-t'as escarnir e torbaràs tu meteix e ta muller e d'altres; e deu hom fer apparès que res no sia, puys deu dir a la muller, a part: —Prech-vos,⁴ muller, que no fassats aytal cosa e estats-vos-en per amor de mi; no que yo·m pens de vós sinó tot bé, mas sapiats que no m'ho pot lo cor sofferir. Pensats ||^{6va} que fa-ho la gran amor que·us port. Sap Déu que gran verguonya n'és que us ho digua, mas ab vós tota la verguonya pert, mas no voldria que persona del món sabés res d'est cosa, mas fliu-me'n en vós solament. —Cert, si ella ha seny, ella se n'estarà per a tostamps.

Nota açí que dona qui pren marit per sa consolació de ànima e de cors, deu tostamps estudiar, aytant com puxa legudament, que sàpia les condicions del marit, per tal que no li desplaia. Car los hòmens són de diverses condicions,

⁵ AB: qualche cosa semblant I.

⁶ A: els sis darrers mots om. I.

86] ¹ A: la joventut BI.

² A: comporta alguna cosa en la joventut I.

³ AB: reprendre I.

⁴ BI: prech vo A.

e ço que plau a un desplaia a altre, per què és bon conselly seguir-li lurs⁵ mane-res en ço qui és legut e honest. E veges que cavallers volen comunament les mullers alegres e riens, e acompayans, largues, liberals, bé acuytens a tothom, no perdonant a res cant vénen hostes, mas que tot ne vaga a frau. Los ciote-dans comunament han tot lo contrari, car volrien que lurs mullers sien a tot-hom esquivés e que s'amaguen a tota res; ne jamés no·s fassen a finestres, ne sien en baylls ne en truffes ab negú. E pensen que si la muller riu ab negú, que ja sia fet lo mal. Volen-les encara fort casolanes e avares e estretes, e si han a negú acompagnar,⁶ que l'acompanyament sia de lunny e ab los huylls tos-temps en terra; e que sàpia fer lo moix.

Donchs dona sàvia sàpia la volentat del marit e no la pas en res, e faça-li'n ||^{6vb} a ssa guisa, e axí serà amada e honrada per él. E axí metex hom de bé quart sa honor, e no sia mesquiner ne minyonet,⁷ pensant mesquines ne dolenc-ties de ssa muller tantost, car ultra lo mal que ell procurarà al seu cor per aytal gelosia, se fa fort menysprear als altres qui oen ses maneres miserables e mesquines; e dampnifica los seus en tant que cant les gents veen algun hom mesquiner a ssa muller, tots dupten de acostar-se al linage, si·y à frares, fills o sors, diens: lur germà o lur pare és tant dolent que dupta és que los altres seus no·ls semblen. Per què deu fer cascun un gran esforç contra ses inclina-cions e passions per amor e honor de ssi meteix o dels seus, e comportar e cobrir sa muller en ses maneres e passions, amant e honrant-la axí con cosa a ell fort cara.

CAPÍTOL LXXXVII. *Con los manichs heretges impugnaren la amor dels marits a les mullers, e con lurs rabons no valen res.*

Contra la pura e la dreta amor que·ls hòmens deven haver a lurs mullers fan los següens argumens los malvats manichs.¹ E·l primer sí és aquest: ¿qui pot amar ni posar sa amor en fembres, majorment en mullers, con sien totes làdries e furtin tostamps dels béns dels marits en vida e en mort? E axí ||^{6va} és presumpció de dret. Respon-te² que la dona, ab licència de son marit, pot dar almoyna per son marit e per si mateixa, ne açò és furtar, ans és pregar Déus per ell e per ella, e és fer obres meritòries per salvació de lurs ànimes. E si al-cunes són làdries, açò no és ver de les altres totes; car si làdries eren, no farien

¹ A: seguir li les I.

² E si a negu acompagnar A: e si han negu acompagnar B: e si han a algu acompagnar I.

³ A: minyonet I.

87] ⁴ A: manicheus BI.

⁵ A: responcte I.

tan bones cases con fan. Ne en la mort de lur marit totes³ furten: à-n'í bé⁴ que muden la roba quant venen que lo marit los és estat desconexent a elles e a llur bon servey, e lavors paguen-se de lur treyball pus que altre⁵ no les en paga. Mas açò no·u fan totes, e en aquelles no és ver⁶ la presumpció de dret, ne appar ver per res que totes generalment sien tocades de vici tan assenyalat, con n'í aga moltes de bona vida e de bona consciència. Lo seguon és: ¿qui pot amar fembra, e sia qui·s vuylla, con totes sien per excés malicioses? E per tal avem *Ecclesiastici*, XXV:⁷ tota malícia és pocha comparada a la malícia de les fembres. E ab aquesta malícia mesclen reversia tant que tostemps volen coses contra rahó, e que·ls façata a lur guisa, e·ls atorquets lur pròposit; si no, que tot vage al dyable.

Per esta malícia són axí affectades e passionades que jamés en neguna matèria parlen ab raó, sinó passionades per amor o per rancor⁸ mogudes, e no per Déu ni per rahó. Per tal diu lo *Ecclesiastici*, capítulo XXV,⁹ que tota malícia ||^{12vb} és complida e finida e dejús malícia de fembra; per què diu ell: Yo amaria més estar ab leons e ab draguons que ab maliciosa fembra.

Açí respon un doctor dient que l'*Ecclesiastic* no parla generalment de tots, cor¹⁰ en lo capítol après d'aquell qui és allegat en l'argument fet digua gran bé de les dones, ço és de les bones.¹¹ E açò meteix és ver dels hòmens, que n'í ha de bons e de prou maliciosos. Ne la malícia de la dona pot tant noure con fa aquella de l'hom, car malícia de dona solament nou per lengua, mas aquella de l'hom nou per lengua e per obres moltes.¹²

E cant dius que són reverses, dich-te que si·s són los hòmens alguns, qui són fort desrahonats, he·y ha doncs bé enrahonades e qui·s vençen per rahó. És axí emperò que diu lo consell antich: que qui vol vèncer reversia de dona e se·n tem, no li cal sinó que l'hom faça apartès que ell vuylla e mantingua la reversia, e con reversia vingua per sperit de contradicció, lavors ella, volent contradir a l'hom, posar-s'á en rahó contra la reversia, e axí la venç hom.¹³ E cant dius que són fort malicioses, dich-te que no és ver de totes, ans és axí con dels hòmens mateix, que ni ha d'unes e d'altres. És ver que Coarró¹⁴ poeta ensenya de vencre malícia de febre per dues vies:

³I: ne en la mort totes A.

⁴A: ans ne ha be BI.

⁵I: pus altre AB.

⁶I: no ha ver AB.

⁷I: om. A: XXVI B (veg. 23;17 s; més endavant 25;23).

⁸A: temor I.

⁹I: número del capítol om. A.

¹⁰B: com AI.

¹¹I: les dones A.

¹²A: obres males I.

¹³A: vanc lom I.

¹⁴ABI (*Varró* seria una lectura millor).

La primera si és callant-li e no creure res que digua quant és fellona, ||^{12va} e laxar-la refredar, car lavors diu que diria tot desastre; e cant és desfogada¹⁵ e ben reposada, corregir-la graciosament, ensenyant-li que ha poch seny e que·s fa tenir per no-neguna, e que tothom ne parla, e que gran verguonya aporta a ssi matexa e tota sa casa, e que açò no és per sofferir d'assí avant, car alguns dien que à mal de ràbia e altres que de matí s'embriagua, e aquesta verguonya la farà¹⁶ molt repembre¹⁷ sa malícia.

La seguona si és ffaent lo felló fins al cel, e demostrant-se endiablát e de haver gran causa contra ella, e con ella sia naturalment pahuruga e temerosa, no guosará cridar ne fer malícia, ans se pensará con te porá assuagar¹⁸ per tal que no descarrega ta fellonia sobre ella.

Lo terç argument és aquest:¹⁹ ¿Qui potia amar neguna fembra, si·s vol myller, si·s vol altre, con totes sien breguoses e tostemps renyen? e jamés no·l podets fer a lur guisa, segons que l'*Ecclesiastic* ensenya, capítulo XXI, e Salamó, *Proverbiorum*, XIX, e·u proven infinides històries dels passats, e nostres experiències cotidianes, que no·ns lexen haver un bon dia, axí que per força havem a exir de casa. E és pigor, que si·y romanim dien que massa som casolans e que no sabem estar sinó ab fembres; si n'exim, dien que no podem estar en casa, e que n'exim sinó per fer tot mal, e infinides altres occasions que·ns donen tot jorn fins a la desesperació. ||^{12vb} Respon açí un poeta [a] Quintilianus, sobre la bucòlica, que: a fembra breguosa, dyable per marit.²⁰ E si de res no·s té pagada, res no aga e res no li dons. E si·t renya, e tu renya,²¹ e li fe renyar a tota la²² casa, e li dóna tanta de pestilència fins que digua lo mot, e que sia bé farta de mal menue portar-ne puxa. E si dius que d'aquell mal ta part n'auràs, diu aquest: ver és, mas bé l'auràs esmerçat, pus que la ages bé castigada. E si no·s castigua, ne tu no cesses, ans te fe orat contra ella fins que ella aga perduda la oradura, car ferre ab ferre s'egua,²³ e veri guareix veri, e mal se guareix²⁴ ab mal. Donchs, qui vol mal que l'haga, e no aurà res perdut ans cobrarà seny que no havia. E porta tostemps ja tes atmes apareylades, que a tot buf aga baf;²⁵ e tota carn, salsa; e no s'í perda bram que no aga viafora, ne mal dia que no aga mal any. E tostemps ab tornes, e per dar·hi compliment no ensenys que·n

¹⁵A: pagada I.

¹⁶A: li fara B: le fora I.

¹⁷A: rependra BI.

¹⁸A: asuuar I.

¹⁹I: lo terç es aquest A (pel seguon veg. pàg. 134 r.6).

²⁰A: bocià que fembre bregosa ha lo diable per marit I.

²¹A: e tu li renya I.

²²A: a tota la companya de la I.

²³A: car ferro ab ferro se aguha I.

²⁴A: gorex veri e mal gorex I.

²⁵Observem l'ús d'expressions proverbials en aquest paràgraf.

sies felló, mas per bé que u²⁶ sies posa-u tot en rialles, e posa't en solaç ab quiucom²⁷ altre. E si u has a posar en costuma, aprin de pendre-u en plaer; e pensa que jugues ab l'asc, qui t penna e puy brama cant t'a pennat, e tu veuràs²⁸ que a la ffi ella farà lo ban-moll. Cant ha aver²⁹ tostemp mal en còpia, nes no-u poria sofferir.

CAPÍTOL LXXXVIII. *Con l'om qui ha muyller maliciosa deu cercar dolçes maneres de corregir-la ans que y meta força.*

||^{48v} Emperò ans que l'hom proceescha axí desperadament deu primerament assagar tota altra manera plana e simpla, leguda e honesta, e si res no y val, faça¹ ço que dit és, seguons que li sia vegares, e seguons que lo dit actor² ensenya, que recompta que un genohès havia fort mala muyller, e veent que no la podia castigar preguà un seu companyó que li consentís en tot so que ell li diria. Açò fet, ell se gità e-l lit e-s fenyé malalt. Los metges vengueren, e no conexens son mal, ell dix a tots: que ell havia continua dolor de cap, en tant que ell sentia que lo cervell li girava e-l cap, e percebía que ell morria en breu per sobres de dolor o tornaria orat. Ells demanans³ per què havia aytal guirament⁴ tan gran, lo companyó damunt dit, ja per ell informat, dix als metges que tot açò havia per la muyller qui tot jorn lo feya exir de seny, tant era mala. Tantost a pochés dies l'om aquell se fenyé orat de tots punts, e los meges conselhlaren que de tots punts li luyàs hom la muyller; si no, que no garría o morria. E lavors, gitada la muyller de casa, donaren-li sos confortos, e ell féu aparès que de poch en poch cobràs lo seny. Ell⁵ guarit, digueren los metges que la muyller no tornàs si donchs no s castigava de ssa malca, car si ella li dava lo mal ||^{49v} temps que d'abans, tantost ell tornaria en la primera oradura, de la qual ell sens dupta morria.

Dix l'om aquell —Fets axí: comprats-me una campana covinent, qui s puxa hoyr per tot lo carrer, e posats-la'm en son bastiment a la finestra, e pregats-me a tot lo vehinat que agen pietat del meu mal e que, de present que ogen tocar, que ab tots quants passen per carrer que pugen corrent en ma casa e façen callar ma muyller, e açò façen de nit e de dia per quantes ores la ogen.—

²⁶ Quem sícs fello mas per be quem (o bé quem?) A: que sies fello mas per be que ho I.

²⁷ A: algu I.

²⁸ A: penna e si axí o fas tu veuras I.

²⁹ A: car haver I.

88] ¹B: fassa I: fe A.

²AB: doctor I.

³A: demanarenll I.

⁴A (Legiu *grament*): agruement I.

⁵I: en poch ell cobras ell A.

Diu aquest que féu aquí ajustar lo veynat, propositant-lus aquesta cosa. E-l vehinat, veent la sua gran necessitat e havent pietat d'ell, prometeren que axí-u farien. E lavors faeren venir la dona, e après d'alcun temps que hagués⁶ estat en pau, començà de les sues.⁷ E l'hom toca la campana e la gent ne ve, e tots⁸ criden contra ella. E a veguades tres o quatre vegades lo jorn s'i ajustaven, axí con ell repicava la campana. La mesquina de fembra fo axí enverguonyida que per tota la ciutat li deyen: veus açí la dona de la campana; en tant que no gosava exir de casa. E veent-se axí enverguonyida, suplicà a son marit que no la aportàs a tanta verguonya, car per cert ella seria bé castigada, e que li plagués fer-na levar la campana.⁹ E lo marit dix que jamés no la'n levaria¹⁰ fins que per un any entegre ell hagués provada la sua ||^{69v} correcció, e si ella se corregia accabadament, que ella la'n levaria; si no, que ell n'i posaria dues, e faria tant de brogit fins tot lo món¹¹ la agués per orada. E veent que ella era castigada, dins l'any levà d'aquí la campana. E axí la castigà.

E diu aquí axí que gran malícia de fembra mills se castiga ab verguonya, si és dona de bé, que per altra via. Mas si la fembra és vil e de vil condició, axí con és pagesa o esclava o cativa, lavors se castiga mills ab açots e ab batiments. Emperò tostemp servada manera, com diu un doctor açí, en guisa que per excés de pena la malícia de la fembra no s convertescha en desesperació. Car en aytal cas l'om qui la faria desperar cometria gran crim davant Déu, e lo qual faria l'om venir a mal punt. Car diu aquest doctor que entre los peccats que nostre Senyor poneys greument en esta vida, si és crueltat.

CAPÍTOL LXXXIX. *Con los dits heretges insufficientment provaren que les dones no deven ésser amades.*

Aporten encara los damont dits manixeus¹ contre les dones molts altres deffalliments, per los quals, ço dien, no deven ésser amades, axí com són fort falses e an enguanats los majors hòmens del món. Mas com dix sent ||^{69v} Jerònim en l'engan aquell ells metexs sí consentien, axí con Adam, Sampsó, Daviu e Salamó, e major colpa hi havien ells que elles. Mas ells se tapaven los huylls, e per tal los ne paguà nostre Senyor axí con ells merexien.

Dien encara aquests que les dones són fort mutables e han poch seny, e per tal no merexen ésser amades. Per tal respon açí Ovidi dient que per tal cant

⁶I: hagues o oè hagues A.

⁷AB: les sues costumes I.

⁸A: na ve e pugen en la casa e tots I.

⁹I: les últimes setze paraules om. AB.

¹⁰I: lliarria A.

¹¹A: fins que tot lo món I.

89] ¹A: manicheus B

són aytals, no·y fiets sinó aytant con vos sia vigares. E pensats en vostres vicis, car si vós portats² a ella aquests, ella ne suportarà de vosaltres pigors sens comparació. E ella ha son deffalliment de mutabilitat natural, e vós aveu los vostres per gran vostra malícia, e per consegüent sou pigor sens comparació que elles, e més screu ponit³ en infern.

Recompta Carnotensis en lo sermó de santa Magdalena que un sant hermità fo arrapat en esperit e viu tot purgatori e tot infern. E viu en cascú d'aquests lochs una porció pus baxa en la qual aquells qui eren sofferien sens tota comparació major turment que no los altres qui aquí eren dalt. E viu·hi Salamó, e molts grans philòsoffs e famosos doctors e maestres passats, e diverses persones altres qui ell havia conegueds en diverses escoles,⁴ e estudis e corts de grans senyors, e no·y viu ||^{6va} ninguna fembra. E demanà a l'àngel qui li ensenyava la visió què podia ésser que no·y havia ninguna dona. Respòs l'àngel: Sàpics que peccat de fembra ve comunament per ignorància e mutabilitat e poch seny, e per tal no fan los peccats tan greus con fan aquells qui péccan⁵ scientment contra lur consciència e contra la magestat de Déu, de la qual han gran conexensa, e qui s'ençeguen a propòsit per tal que no vegen lo peccat que cometen, lo qual clarament veen per lur seny natural e per lur saber artificial e per moltes altres vicis. Aquests són semblants a Luciffer, qui sens ignorància peccà contra aquell Senyor qui tant de bé li havia fet e tanta honor. E com aquest linyatge de peccat subiranament meyspreu a Déu e tanch⁶ dins si sobirana malícia, per tal aquells qui açí són han majors turmens e penes que tots los altres. E per tal veus açí Salamó, e aquells qui han haüt gran saber en lo món. E con sovín les dones agen a ssuportar a lurs marits molts d'aquests peccats per moltes malícies qui los són fets per lurs marits maliciosament, donchs pus rasonable cosa és que los marits les supporten en lurs passions e deffallimens que han naturalment. Per tot açò appar ver e bo lo conseyll ||^{6va} de Raguel dat a ssa filla Sarra⁷ qui fo que amàs molt son marit.

CAPÍTOL XC. Con la dona deu ben regir la companya.

Lo tarc document de Raguel sí ffo que sa filla sabés bé regir la companya. E aquest regiment posà Appollònius en¹ lo terç tractat qui s'appella *De serie orbis*, on diu axí: Governació de companya, quant a la dona pertany, requer

¹A: supportan I.

²Mes ponit A: mes screu ponit B.

³A: celles I.

⁴I: peccan A.

⁵A: enclonga I.

⁶B: Anna A.

⁷90] A: appollona de Padua en I.

que atena que cascú sia occupat tostemps en obra, e que sia bé proveït seguons son estatment, e a negú no sia consentit crim en casa, ne gos passar sos térmens, ne li sia dat licència de larch parlar, sia tengut en temor e ab amistat, sia oït si reclama, e sia complidament pagat ço qui promès li és estat.

E diu aquí que companya de casa deu ésser axí partida que hòmens no estiguen ensemps ab fembres; e sobre les fembres e lur vida tingua la dona l'uyll ubert, e no permeta enamoramens en sa casa; basta que·y sien los seus e de son marit. No permeta bregua en sa casa ne semble discòrdia entre sa companya e son marit; e si·y és, que la apach, e tostemps se mostre a tots ab cara alegre, si donchs comès crim² no s'i esdevé o no s'i entrevé, ||^{6va} e lavors o lo críminós vaga fora, o mala cara no sia continuada molt, car empatzaria lo servey del missatge, e li faria assagar qualque mal.

Diu Filibertus en lo seu *Doctrinari* que senyor ne dona no deu permetre sa companya viure en peccat, axí sien juradors o per altra via críminosos. Car aytal companya procura mal a la casa on està, con agam que per un peccador perey la nau e·n ve la casa a terra. E per lo peccat de sol Achor fo vençut Israel, axí con legim *Josué Septimo* [7:16-26]. E diu que la dona qui fembres té en casa les deu instruir en ço qui toca Déu, axí com confessar e a combreguar e a viure honestament, e a pregar Déu, e a amar honestat, e en totes altres bones costumes. Car obligada n'és con sien sots son regiment, e nostre senyor Déu les demanarà de la bona instrucció e bon exempli si·l lus han dat bastant.

Diu aquest encara que deu la bona dona haver hânsta de infantes fadrines sens marit qui estan ab ella, si·s vol donzelles, si·s vol sirventes, que sien maridades, e que per res no vagen a mal, quant en ella serà, e·ls deu ajudar de les sues riqueses. Car com diu sent Pau: qui negua misericòrdia a aquells de ssa casa pigor és que infetl, e aquell qui la ha haurà³ de nostre ||^{6va} Senyor gran misericòrdia a la sua ànima, hoc encara a les seues coses, per aquesta tan gran misericòrdia, car aconsella⁴ aquells qui són sens conseyll e recapta: gran almoyna fa e gran obra davant Déu nostre Senyor. E tot dia deu la bona dona pensar que mentre viu faça aytals obres, per tal que haga⁵ pietat de la sua ànima e faça per si metexa coses per què haga Paradís.

E pens, diu aquest, la dona, que après sa mort pocha memòria serà feta d'ella, e tost serà oblidada a marit e a fills e a tots altres. Donchs, aga pietat de si metexa en sa vida faent obres de pietat, e pens que no pot fer gran penitència ne grans afliccions. Donchs, per oracions o per almoynes rebema assí sos peccats, e·s procur de haver alcun loch en lo regne de Déu; e digua axí entre si metexa: gran gràcia t'à feta nostre senyor Déu qui no t'à feta sirventa ne

²AB: si donchs qualque crim I.

³I: qui les lus fa haura A.

⁴I: aconseyller A.

⁵A: que deu haga I.

cativa axí con aquestes qui ab tu⁶ estan. Ans t'ha feta lur dona e t'ha dat ab què pots salvar ta ànima, donant-ho a aquestes qui t' servexen, qui u han mester. I aquest és lo terç document de Ragnel, qui és de regir bé sa companya.

Diu açí aquest damunt dit mateix que la dona cant veu son marit cruel e companya⁷ o malcastiget, ||⁶⁵⁰ lo y deu dir a part, car gran consciència ne deu haver, e Déu li'n serà cruel, e el ne serà diffamat e sos infants, e sa casa ne pot per temps haver tribulació. Sobre esta matèria informant lo sant abbat Agaton a Pedàgia, gran matrona en Alexandria, scrivi-li⁸ con són moltes dones qui, no aman sinó lurs infants, no han pietat dels altres, que veuran nus e descalços e mal proveïts, e no ls ajudaran en res; o si ls fan queucom cuyden-los fer molt, no atenen Déus que ha fet a elles, ne atenen que aquells que veen axí pobres li proposa Jesucrist davant per representar-li si mateix e per dar-li ocasió de salvar-hi la sua ànima. E per tal cant los són axí cruels, Déus gira a elles la cara, que no les ou de lurs oracions ne ls ajuda en lurs necessitats axí com elles volrien, ne ls prospera en lurs infants, ne en persones, ne en béns, ne encara en lur ànima; ans los fa sofferir sovín de gran desplaers en totes les coses damunt dites, e açò per lur gran crueltat e culpa. Donchs, diu aquest, guoverna en especial ta companya per tal que n'faça a Déu sacrifici, e Ell se inclín per açò a perdonar a tu tos peccats e a salvar la tua ànima.

CAPÍTOL XCI. Com la dona deu bé governar sa casa.

||⁶⁵⁰ Lo quart document de Ragnel sí és governar la casa. Posa Aurèlius scrivint a Apollònia, matrona de Pàdua, que governació de casa està en ajustar e en retenir e en ministrar. E aquestes tres coses diu que deven haver tres fonaments d'on devallen. Lo primer és que la dona sia devota e gran oracionera. Lo seguon que sia piadosa e almoynera; e si no pot, basta-li lo bon voler. Lo terç, que la dona no sia peccosa, ne laminera, ne enamorada, ne malfaynera, ne massa delicada, ne molt pintada, ne gran parlotaça, car cascú d'aquests vicis la empatxen massa a ben governar sa casa. E fets aquests fonaments deu primerament attendre a l'ajustar. Ara, diu aquest, ajustar de dona no pot ésser molt, car la aministració de la casa la empatxa. Mas, diu aquest, prou ffa en aquesta part si ffa fer als altres, e en special a púnyer⁹ son marit a trebayllar e a legudament ajustar d'on puxen viute e heretar lurs infants. Car con diu sent Pau: lo pare e la mare són tenguts de ajustar per als infants.

Diu aquí la glosa Aymonis que l'ajustar deu ésser aytal que per ajustar no

⁶1: mi A.

⁷A: a sa companya I.

⁸B: scrivilli A: escrivi I.

9] ¹A: púnyer BI.

offenen Déu. E faent ço a què són tenguts envers Ell, ja per los infants no u lexen, e si res hi fall, comanen-ho a Déu, car Déus los empararà, no y cal sol duptar. Attena, ||⁶⁶⁰ donchs, diu aquest, la dona son marit si és jugador, talfur, fembler o toccat d'altre vici, e estudiy corregit-lo, primerament per oracions a Déu, après per familiars correccions sues e de amichs e patens. E açò basta quant a l'ajustar de la dona.

CAPÍTOL XCII. Con les dones deven retenir e guardar los béns de casa, e con cavallers e mercaders han contrària manera en despendre.

Mas en lo retenir, diu aquest aquí metex, ha mester gran saviesa, car despèn lo marit e ella,¹ los infants, los companyes porten-se'n, amichs e ladres secrets a vegades, e puys la senyoria, e la cosa pública qui vol ésser ajudada sovín. Ultra açò vénen pèrdues, caresties, males anyades, persecucions, malalties, heretament de infants; e cové ajudar als amichs aterrats a vegades, per les quals coses fa mester que l senyor e la dona sien avisats al retenir.

E açí posa aytal regla que qui més despèn que no reeb força és que caja. Aquesta regla poden tenir aquells qui viven de rendes, mas mercaders e menestrals, qui² no han certes reebudes, no poden tenir manera en la dita regla; mas confiant de Déu despennen³ a bon fur, seguons lurs vigares. E an provat açò diverses persones, que aquells qui ||⁶⁷⁰ axí viven despennen més que no reeben, e encara los basta Déus a ffer almoynes e altres coses que no guosen fer los redituats e aquells qui solament confien de lurs rendes.

E sobre açò fo consultat lo sant abbat Anthoni, en Alexandria, e respòs que ver era que aquells qui no vivien sots ley e mesura de certa renda despendien molt més que no reebien. Rahó és, car fan almoynes e confien de la ajuda de Déu, les quals dues coses són fort multiplicans los béns⁴ de la casa on són. E los redituats no guosen fer d'açò, car tota lur confiança és en la renda. Ne han sperança en Déu, ne guosen fer grans almoynes, temens que no ls fallís la renda, no pensant que Déus multiplica la casa qui per Ell fa als altres pietat e misericòrdia. E diu la història aquesta que com aquells qui açò hoïen duptassen que fos veritat, ell provà-los-ho axí, per aytal semblança; dix ell: Prenets per esmaginació tots quants hòmens e bèsties mengen en la terra; si distribuïts per cascun tota la vitualla qui s'ic leva e qu'ich ve, donant⁵ a cascun tant com n'ha menester, no bastaria a la mitat de la gent, e ara basta habundantment a

92] ¹ Marit e la A: marit ella e B. Frase poc clara; semblen faltar més mots en el que segueix.

² A: menestrals e altres qui I.

³ A: mas confien de Déu e de lur treball despennen I.

⁴ A: en los béns I.

⁵ A: que si leva e que ich ve donat B: que sic leva e donau ne I.

tots. Donchs açí cové que Déus hic mostra special providència sua semblant a aquella de la qual damont vos he dit.

Pensa encara, dix ell, en un mercader, qui entre⁶ tot l'any pensant l'estament ||^{6m} de ssa casa e provisió de diverses cases e companycs que té per diverses parts, e les pèrdues que fa, e·ls drets que paga, e ço que hom li furta, e ço qui·s pert per mar e per terra: és un gran fet! E ab tot açò serveys a diverses, e presta, e pert, e cobra a miges; e ab tot açò farà vida reyal, la qual no guosaria fer un gran noble, en tant que més munta ço que despèn que açò que guanya,⁷ sens tota comparació, si tot se comptava per menut. E emperò, per tal can fa caritat a diverses, e dóna per Déu largament, e posa al risch de la sua voluntat sa riquesa, e no s'estreyn sots ley de renda, Déus lo multiplica e·l té en honor e en estament.

Pensa encara en un sabater o simple menestral qui haurà xx florins de cabal e envides,⁸ que tots los se deuria menjar en pa, emperò tant confia de Déu que dóna⁹ alcuna almoyna, e no s'estreyn a renda, ne pot. Ell menga e beu prou, e·s vest gualant,¹⁰ ell e sa mayllet, e·n proveex sos infans, e pague'n los drets¹¹ e peytes a la senyoria, e·n viu alegrement.

Pensa, dix ell encara, en nosaltres qui som hermitans en la muntanya sens fi, qui no havem rendes ne neguna cosa temporal; emperò quant confiam de la alta misericòrdia de Déu e providència paternal de nostre senyor Déu, lo beneyt Senyor nos proveex a tots largament, ||^{6m} entant que·n tenim hospitalitat a tots quants van e vénen e a negú no fall res. Aquestes coses totes, dix lo dit sant abbat, són axí clarament veres que no s'i pot altre dir.

Donchs, per què us maravelrats si aquell qui vol retenir e ben governar e guardar e multiplicar lo seu he bastantment passar son temps és bé conseylat que sobiranament confiu de la alta providència de nostre senyor Déu, faent-ne part a Ell en los seus pobres?

Ne és negú dupte que si aquells qui han les rendes fiaven molt de la ajuda de nostre Senyor, e per la confiança aquesta se estenien a ffer obres de pietat, que nostre Senyor los examplaria e·ls dilataria lurs béns, axí com ligim de santa Helizabet e d'altres moltes persones redituades qui aquestes gràcies e semblans rebien sovín de nostre senyor Déu.

E si la dona maridada se regeys per esta manera, ella veurà que Déus li darà què porà retenir, e en altra manera li ensenyarà con sàpia bé e sàviament retenir.

⁶ABI: *posser cal llegir entreté o entrec (d'entregar = integrar «completas») [J. C.].*

⁷I: guaya A.

⁸A: envides I.

⁹I: empero cant confia de Déu e dona A.

¹⁰A: gallant I.

¹¹E proveex sos infans e paga los drets I: en proveexun lurs infans e paguen lurs drets A.

CAPÍTOL XCIII. *En quins casos majorment deu la dona retenir, conservar e amaguar los béns de casa que no·s perden.*

Singularment conseylla Lissànder, *De moribus coniugum*, que la dona, si vol retenir, que ella ffa gran promenia si retén, ||^{6m} havent esguart primerament si lo marit és dissolut o dissipador o poch guanyador e hom malestruch. Car diu que lavors la casa és perduda si la dona no retén. Seguonament que aga esguart a ssi mateixa, que no faça excés en vestir ne en ornar ne en altres vanitats, a si ne a ssos infans. Terçament cant veu de prop son¹ infant a qui ha heretar,² e veu sa casa endeutada e³ ab altres grans càrrechs.

Deya Lissànder⁴ que dona no curosa de la guovernació de ssa casa enemiga és de son marit e de sos infans e de ssi mateixa, e qui pigor fa ssa casa que ladres, e qui és traydora a la fe promesa a son marit en aquesta part. Car la ffe que·s prometen aquells qui son en matrimoni no solament se estén a la fecultat pertanyent a castedat, ans encara a tot bé que la un puza procurar a l'altra.

Deu donchs, diu aquest, la dona atendre què ha mester la casa quant a draps, a vestir dessus e defús, dar faenes a sirventes, no lexar res anar a mal, proveir a tota part a tota cosa familiar de casa, que marit ni infans no hagen deffalliment, ne encar hostes si·y vénen ja. Lits e cases e officines tot sia provecít de tota cosa necessària, fins a volateria e a bèsties necessàries per regiment de la casa, axí com porchs e bestiar, orts, vinyes e arbres fruyters; lana, li⁵ e tota cosa ||^{6m} qui puza ajudar a la casa ajust,⁶ e res no s'i perda. Tot jorn viurà ab mesura. Mas als hostes passar la recgla comuna, e la cara de la dona tostemp a ells alegra; car açò, so diu aquest, ret l'ostal complit e·ls hostes pagats e alegres, e se'n van bé contents. E per habundant que sia lo convit, si la dona fa cara trista, tot lo convit és suylat.

Per què d'açò se deu la dona fort guardar per honor de ssi mateixa e per reverència de son marit, e açò faent qui dit és observarà lo quart conseyll de Raguel, qui ffo que Sarra sa filla se convertís tota a bé guovernar sa casa.

CAPÍTOL XCIV. *Que la dona se deu mostrar en tota part ésser sens tota reprehenció.*

Lo quint conseyll de Raguel a Sarra sa filla si ffo que en tota part se ensenyàs e·s mostràs dona sens tota reprehenció. Car con diu Carpòforus, expo-

93] ¹A: prop si son I.

²AI: ha a heretar B.

³I: les cinc darreretes paraules om. A.

⁴A: Dchia Alizander B.

⁵A: vi I.

⁶A: ajust I.

nent aquesta paraula en lo tractat *De pace domestica*, açò fa la dona acabada cant viu axí, que negun no pot posar ab veritat la boca en ella. Aytal¹ diu la Scriptura que era Judich vídua e Hester donzella, e diverses altres famoses dones, e aquesta paraula en especial fa relació a la castedat de la dona, qui deu ésser fort pura e fort neta, e sens tot fi.

E diu aquest: ||⁶⁷⁴ Pens la dona que aquesta virtut li ensenya natura, car la lcona si lo leopard le ha ahuda, no gosa tornar al leó fins que s'és lavada en aygua, car sab que si açò no feya, lo leó la sintria a la feditat del leopard e que la aucuria o la consumaria. Ja és estat vist que la ceguonya se acostava a altre auçell, e con açò percebés lo mascle, ajustava gran multitud de ceguonyes e totes ensemps venien sobre aquella qui s'era acostada a l'altre auçell, e mataven-la. Vet natura con avorrex que femella ajustada ab mascle lex lo seu e vaga a l'estrany. E no solament natura, mas Déu ho mana e tot estament ho aprova. E per açò en especial deus pregar Déu per tostemps. E aytals mullers axí bones e endreçades, diu sent Pau que deven los marits amar e honrar, e s deyen a gran honor tenir que Déus los aga fets caps d'aytals corsos, segons que diu sent Pau, *Prima Corintiorum*, V,² e tenir-les con a la sua carn, la cual jamés negú no airà, segons que diu sent Pau, *Ad Ephasios Quinto*. Per aytals és digna cosa lexar pare e mare e tota altra persona, axí con dix nostre Senyor, *Gènesis segundo*.

E donchs deya sent Pere, *Prima Petri tercio*: Pensats, vosaltres marits, quanta gràcia vos ha Déus feta que tan gran do vos aga dat al vostre solaç, com és companyia ||⁶⁷⁵ de bona muyller; e amats-les e suportats-les en lurs passions, car nostre Senyor les ha fetes flagues e fràgils, mas no res meys les ha fetes a aver sa gràcia e glòria, e us faran encara companyia em Paradís a gran consolació e solaç vostre.

Per tot açò qui dit és apar quina deu ésser la dona maridada. E per consegüent és acabat lo terç tractat principal d'aquest libre lo qual diguem e l començament que seria de dones maridades.

Assí comensa lo quart tractat d'aquesta segona part principal d'aquest libre, qui és de dones viudes.

CAPÍTOL XCV. *Con estament de viduitat és gran e quines són los seus fruits e béns.*

Aprés lo tractat de les dones maridades segueix-se lo quart tractat principal, qui és de dones viudes. E deus açí notar que, segons que posà sent Jerònim,

94] ¹ AB: en ella en res finestra aytal I.
² I: núm. del cap. om. A.

estament de dona viuda és envers nostre senyor Déu, car és en si quaix religió deputada a sol Déu a servir, la ||⁶⁷⁶ qual cosa és la pus alta qui al món se pot pensar, seguons que bé saben aquells qui u han assaborat,¹ qui per als² no és cosa stranya e poch amada, sinó per tal cant no és coneguda. Si emperò és coneguda per negun, aquell sap quina differència ha entre lo servey de Déu e l servey d'un hom o d'una fembra, e pot dir que major que no és entre la vida e la mort. E pot bé dir que servir Déu, e a Ell tot sol entendre, és delit inestimable, honorable e reyal, e subiranament delitable. Mas servir a l'hom o a fembra és mort cotidiana e tota plena de infínides misèrics, que maraveyla diu que és con dona qui marit haga haüt jamés se pot acordar a pendre altre; car, per bo que l'ha ja ahut, encara no pot escusar <que> innumerables misèrics que lo dit estament matrimonial ha ab si mateix; e no contrastant que l'estament de matrimoni sia bo, sant e per Déu instituit, emperò per los grans càrrechs que porta deu la persona qui s veu en viduitat viuere en gran alegria cant pensa que de tan gran càrrec e catiu e càrrech és deliurada. Emperò diu que la amor del món e de la carn amaguen aquesta gràcia a molts qui aquest tan gran benefici de Déu no conexen.

Attén donchs açí e veuràs los grans fruits d'aquest sant estament. El primer si és aquell qui dit és, ço és lo descàrrech mundanal, e és ||⁶⁷⁷ tota aquella misèria que la persona en matrimoni passa, per raó de sa companyia e de l'estament, qui porta ab si alguns càrrechs grans.

Lo segon qui és special benedicció de nostre senyor Déu que Déus dóna a³ aquell qui aquest sant estament observa. E açò posà Daviu dient en persona de nostre senyor Déu: *Viduum eius benedicens benedicam*. Ço és que la vídua qui és d'aquell, ço és del ver estament vidual, qui no és falsament ne fenta⁴ vídua, aquella Eyll beneyrà, donant-li special gràcia sua, e la ensenya⁵ sa amor⁶ e special familiaritat, axí con appar de les santes vídues passades: axí con Judith e de Anna Prophetissa e de moltes altres.

Lo terç, que nostre Senyor les ou en lurs affanys, e les pren en sa guàrdia. Per tal havem, *Exodi*, XXII, axí: Guarda't no nogues a la vídua ne al pupíl,⁷ car si-u fas, ells cridarán contra tu a Déu. E yo, diu nostre Senyor, aquí hoyré lur crit e lavors la mia furor serà contra tu. Item, *Eclesiastici*, XXV, diu axí: E no sabs tu que si bé les làgrimes de la vídua devallen per la cara avall, emperò elles criden contra aquell qui la offèn, car fa contra a Déu.⁸

95] ¹ Sic o bé asaborat A: asaborit I.

² A: ell I.

³ I: om. A.

⁴ A: finta BI.

⁵ AB: o li ensenyara I.

⁶ BI: mort A.

⁷ A: pupíl I.

⁸ I: offen entro a Deu AB

Lo quart, que fer-los ajuda en lurs necessitats apella sent Jaume religió munda e sens malícia⁹ e vida fort a Déu plaent, axí con appar *Jacobi Primo*.

Lo quint que em Paradís lus és promés guardó ||^{96a} doble sobre aquells qui són posats¹⁰ en estament de matrimoni, axí com diu la glosa sobre aquella paraula qui és *Luce, VIII*,¹¹ cant Jesucrist dix que la bona terra dóna fruyt de trenta, altra de sexanta, altra de cent. Diu la glosa: l'estament de matrimoni ha lo fruyt de trenta, lo del viduage ha aquell de sexanta, lo de virginitat ha aquell de cent.

CAPÍTOL XXVI. *Què deu provocar la persona a tenir viduitat.*

Ensenya mossènyer sent Agostí, en lo libre de viduitat, què fort deu l'hom provocar, o la dona, a tenir viduitat¹ primerament la gran llibertat² e franquesa, que la persona viuda aconsegueix a ffer ço que li plau de ssi mateix, e majorment si s vol tot donar a Déu. Per tal diu sent Pau, *Prima Corinthiorum*: Aquell qui és sens muller oportunitat ha de haver gran diligència d'aquò qui a Déu pertany. E per tal la dona sens marit rahó ha de pensar con porà servir a Déu, e que li sia plaent de cor e de sperit. Sobre la qual paraula diu sent Jerònim: Si altra bé no havia la dona per lo viduage, sinó que s pot donar tota al servey de Déu, aquest és bastant a fer-li amar viduytat. Car diu la Scriptura que gran glòria és seguir e servir a nostre senyor Déu.

Segonament, ||^{97a} pensa quina pena és ésser subjugat a altre, si s vol sia hom, si s vol sia dona, e majorment en lo temps que ara tenim, que no trobaràs dues voluntats quays que s vullen en res concordar, e ls hòmens ara tots volen tiranegar a les dones fer a lur guisa, ne ésser subjugades a negú. Donchs deliurar la un de l'altre, veges con és gran gràcia a cascú.

Terçament, car qui s parteys de viduage ou sovía retret del marit o muller primera que aquell o aquella valia e avia estes condicions tan bones, mas açò d'ara no és sinó mort e tribulació.

Quartament, si y ha madastre, veuràs bregucs entre ells e los infans del marit; e³ axí metex del padastre.

Quintament, si lo mort era millor, o la dona morta, veus aquí tots jorns sospirs⁴ e dolor d'aquell qui u ha perdut; si pigor,⁵ veus tot jorn pahor que aquest no muyra axí com lo primer o la primera.

⁹A: e sens macula I.

¹⁰B: posats AL.

¹¹BI: núm. del cap. om. A (veg. 8:8).

96] ¹A: les dotze últimes paraules om. BI.

²AB: lo grau de llibertat I.

³I: o A.

⁴I: aquí sospirs A.

⁵A: si era pigor I.

Sisenament, cant prea Déus viure en continència per amor d'Ell no s pot dir, per tal havem *Eclesiastici, XXV*:⁶ *Non est condigna ponderació anime continentis*. E vol dir que no pot haver preu la ànima d'aquell qui té castedat vidual per amor de Déu; e *Sapientie, IV*,⁷ diu axí: O con és bella davant Déu e ab quanta claretat està la casta generació, cert la sua memòria no percix jamés davant Déu, e tostemps davant porta ||^{98a} corona e glòria, per la victòria que ha ahudà de la carn.

Setenament, car dona viuda casta gran glòria és de tot son linyatge, majorment que sia complidament profembra e que sia jove. Legim, *Judich, XV*, que Joaquim, sobiran bisbe, cant viu Judich beney-la ab tots los seus preveres dient-li: tu est glòria de Jerusalem, tu est honor del nostre poble, car per tal cant has amada castedat, e après mort de ton marit no has volgut altre, per rahó d'aquò t'ha fet Déus dona virtuosa e a confortat lo teu cor a ffer les altres coses que has fetes, e per tal seràs beneyta.⁸

E per tal cant Anna Profetissa havia viscut, après mort de son marit, setanta tres anys viuda continuament en lo temple de Déu en oracions e en dejunis e en gran castedat, per tal li donà Déus esperit de propheta e li féu gràcia que conech e viu Jesucrist, infant petit, e l'acompanyà al temple el dia de la purificació de la Mare de Déu, e l denunciava a tothom que ell era Redemptor del món, segons que legim *Luce Secundo*.

CAPÍTOL XXVII. *Quines condicions deu haver dona viuda.*

Quina ne qual, emperò, deu ésser dona viuda que sia ||^{99a} vera, declaren-ho los sants dient que bona viuda deu ésser primerament devota e entesa¹ en molta oració. Hon diu sent Jerònim en una sua epístola:² Pus la viuda és desempatxada de la cura del marit, aga cura del seu Senyor e espòs, Jesucrist, a Ell supplicant continuament que li perdó lo passat e endreg l'esdevenidor. E diu encara: Molt majors e pus enteses deven ésser les oracions de les viudes que de les maridades, en quant la amor carnal ne deu ésser exida, e la paor continua que la dona ha de son marit, que no sia represa per qualque cap. Donchs pus lo cor té franch ocup si mateixa tota en aquell qui la ha feta francha per tirar-la a ssi mateix. E sent Agostí, parlant de les viudes, diu axí: Novella amor aga la viuda al temple a Déu e a la esgleya, e aquella sovneyg³ més que no

⁶I: *Eclesiastici* axí A.

⁷A: VIII I (veg. 4:9 s).

⁸A: beneyta de qui avant en per tostemps I.

97] ¹AB: encesa I.

²BI: epistola A.

³A: sovneyg I.

solia, e'l recó amagat de ssa casa on se troba Jesúcríst, aquell secretament per ella sia visitat, car aquí aconseguirà les celestials riqueses.

E Crisòston diu que la viuda sens devoció és nau sens guovern que no pot durar que no perescha a la primera tempesta que vingua. Car com fembra sia cosa frèvol e sens fermetat, en què's fermarà si Déu no la ferma? Cert, no-y és res bastant. Donchs, faça de Déu son govern ||^{6ra} e son port e aquí ferm sa àncora; en altra manera, sens tot dupte, ella perirà en breu.

Diu sent Jerònim: A qual viuda conseylla l'apòstol que prena marit? Cert a aquella que ven que va al diable e s'acosta a adulteri,⁴ car a aytal més li val marit que'l diable, ne que si faya adulteri. E axí u expon sent Jerònim, XCV *epistola*, dient que a la viuda si de Déu és, aconseylla-li⁵ que marit no prena, mas si mateixa don tota a Déu. E'n cas que's vega en perill de caure, més li val marit, car aquí no pecca.⁶ Com emperò la dona viuda se deu sovín confessar, e per quina manera, e com se deu en la esgleya apartar de les altres, e què deu pensar aquí continuament, dir-ho em davall en lo quint tractat, ço és cant tractarem de les dones religioses.

Segonament, viuda deu anar grosserament vestida, car lavors ensenya que l'ornament que's feya cant era maridada, solament lo feya per lo marit e no per vanitat mundanal. Diu sent Jerònim: No solament viduage deu apparer en vestidures negres e grosses, ans encarà per tot l'ornament del cor, car viuda pintada e affaytada gran infàmia dona de sí mateixa e clarament crida que marit vol, la qual cosa li és fort lega e verguonyosa.

O! què diguera sent Jerònim en aquest temps si agués vistes les nostres viudes ||^{6ra} liguades a la castellana, pintades en la cara e ab les alcandores amples, e primes per los braços, e'l tayll de les vestidures axí delicat com a les maridades, qui solament porten lo negre per ensenyar-se blanques e no pas per dol, qui van als torcygs e juntes, estans per les finestres, burians e riens aquí davant tothom, e mostrant-se venals a qui les volrà e qui més hi darà. En lurs cases no ss'i fa may fahena o pocha, mas del lit a la taula, e de la taula a la finestra a butlar ab tothom, e tot açò sien los *pater-nostres* e misses per ànima del marit mort.

O, donchs, tu qui la vols aytal muyler, attén al *requiem eternam* que fa per lo marit mort, car semblant lo farà per tu quant sics en la fossa! Ara l'exa-li bona porció del teu e tol-ho als pobres e als teus, e gaudirà-ho ab altre si's troba, cant a tu mengaran los verms, e no trobaràs qui solament per pietat te digua un *pater noster*. O fol, o orat, e més que orat! Vet que has heretat del teu lo diable, e la tua ànima miserable roman e jau e jauà en dolors e en penes longua-

⁴I: ad adulteri A.

⁵I: conseylli A.

⁶A: pecca en cor e en anima I.

ment, e ta muyler la farà bullir e sobreexir, e ab lo teu se darà ayra a cuntipotens, e tu⁷ jauràs en terra en comte dels dolens.

E si dius que la viuda aquesta qui va polida e jolia no gaudex res de son marit, car mal n'era maridada, dich-te que ja fa major bonca ||^{7ra} après mal marit si té honest viduage e major e millor eximpli dona de sí mateixa, e més provocha les altres ésser⁸ bones viudes qui ls han haüts bons; e ja deu anar pus honesta e lunyar-se més de vanitats si tan mal li ha pres del primer, car poder pigor li pendrà del seguon. Per què ella, en tota manera, que sia devota e dona honestament ornada e composta axí com deu, fa gran honor a Déu e bé a ssi mateixa.

CAPÍTOL XCVIII. En què deu ésser entesa la viuda.

Deu¹ encara certament la dona viuda entendre en penitència e en dejunis, car diu sent Pau, *Prima Ad Thimoteum*, V, que viuda que viu en delits morta és, ço és que en mal estament viu. Car delits, diu sent Jerònim, fan la persona disoluta e la fan follegar, repennar a rebellar e fer moltes dolenties per les quals la persona ve a mala fi sovín. E si la dona maridada, per honrada que sia, deu ensenyar en sa taula e en sos altres delits que la absència de son marit hi par, ne's deu mostrar axí deliciosa ne habundant ne ricosa ne alegre cant lo marit és absent com si era present, donchs, cant més la dona viuda qui n'ha ptes comiat per a tostemps.

E diu encara sent Jerònim, *epistola* ||^{7ra} XCIV: Impossibla cosa és que la viuda sia casta si donchs no ha ço que castedat requer, ço és dejunis, aspretat, honestat, bones e honestes companyies, que estigua tancada, que no vaga indiferentment ne sovín de casa en casa, ne per carreres ne per plaçes ne per solagos, car la ordur e les sagetes de la carn ab aytals coses no s'an a mortificar.

Quartament, deu la bona viuda ésser entesa en obres virtuoses, axí com ensenya sent Pau, *Prima Ad Thimoteum*, que aquella sia elegida per vera viuda qui solament ha haüt un marit, qui és ja de sexanta anys, aprovada en sa vida, per tal cant sos infans ha bé nodrits, si moltes almoynes ha fetes, si ha amada hospitalitat a pobres e peregrins; si no són ociosas ne parleraçes, ne dissolutes estades ne de mala fama, qui en penitència e en oracions han perseverat longament. Aquestes són veres viudes, e aquestes honra axí com a veres viudes, car veres viudes són.

⁷A: ayra a cuntipotens e tu B: ayre e tu I.

⁸A: altres a ésser I.

98] I: deven A. En lloc de certament que segueix cal llegir *terçament*.

ΚΑΡΙΤΟΙ. ΚΑΙΧ. *Que gran honestat és en la dona que no vuylla haver marit après que és viuda.*

Nota que alguns heretges són estats qui han dampnades les seguons núp-cies, emperò la sancta mara Esgleya [^{70a} les aprova, car aquí ha vet matrimoni, e encara en qualsevol sens fi, puys que y sien totes les condicions que la santa Esgleya hi ha posades, ne ha posat nombre cert fins al qual l'hom o la dona no s puxa ajustar en matrimoni, morta sa companyia. Ans te dich més, que si l'hom havia ahudes cent muyllers e ara de fet estava ab la centena, e les noranta-c-nou ressucitaven, que ninguna d'aquelles noranta-e-nou no serien ses muyllers, mas solament seria sa muyller aquesta qui present és viva. Per tal diu sent Pau, *Prima Corinthiorum* [VII]: ¹ *Mulier obligata est legi quanto tempore vir eius vivit, cum autem dormierit vir eius, liberata est, et cui vult nubat in Domino.*² E vol dir aytant que la dona aytant com viu lo marit és obligada al matrimoni que ha fet ab ell, mas de present que ell és mort és deliurada del lligam del matrimoni, e ella pot pendre per marit qui s vuylla en nom de Déu. Rabó és, car tot contracte limitat a cert terme no lliga ultra lo terme ne contra la entenció d'aquell qui s'i obligua. Con donchs aquell qui s lliga per matrimoni no s'entena obliguar ab altre sinó fins a la mort, per tal la persona morta ja no és obligada al matrimoni.

Saguonament, nota que segons que posa Valèrius Màximus, *libro II, capitulo primo*, que [^{70a} les dones honrades de Roma nuyll temps, mort lur marit, ne prenien altre, e açò servaven per gran honestat, e lo contracti reputaven a³ incontinençia. E sobre açò aporta[n] ell e altres philòsoff[s]⁴ diverses exemplis. E en special diu sent Jerònim que en Orient los sacerdots de les ydoles no podien jamás haver sinó una muyler, ne cometre biguàmia, e aquell Lamech qui primer la comès, mal li'n pres.

Mas, diu ell, diràs tu, viuda, que vols⁵ haver marit per haver infans, e', benestrugua, diu ell, e con mens a tu metexa! Pensa que Jesucrist ha beneyt als ventres qui jamás no n'agueren per amor d'Ell, ne tu no saps si jamás n'auràs. Donchs, con te mets lo cap en roda?⁶

Attén abans que sies santa viuda, pus que en aquell estament t'à Déus posada, e attén a les passades, car vet la viuda sareptana,⁷ qui ab tanta pietat re-

99] ¹A: omot el número del capítol: VII B: XIII I.

²Vulgata 7:39; *alligata* A.

³I: ha A.

⁴A: aporta ell altres philòsoff B: aporta ell a altres filozofs I.

⁵I: vol A.

⁶A: en torn I.

⁷se reptava AI: saraptava B.

bia Hielias Profeta, no contrastant sa gran pobrea, e vet Déus con li provehí altament, tèrcio *Regum*, XVII.⁸

Attén a Judich, viuda rica, dada a oracions e a penitència e a gran honestat, e s tancava dins sa casa entencent quaix a devota oració, e vet Déus con la exaltà gloriosament.

Attén a la pobrelleta viuda qui no havia sinó dos diners, e aquells donà per reparar lo temple de Déu, e nostre Senyor ho reputà més que tot quant jamás s'i era dat per altres, [^{71a} axí con ligim *Luce*, XXII.

Attén encara a la subitana viuda, la mare de gràcia, e sia ella ta maestra e ta conseylera, e aprèn d'ella estar tancada, orar, dejunar e desigar ço qui és estat promès a les santes viudes.

O, diu ell, aprèn aquella santa supèrbia qui veda no anar pertot ne estar ab totes, ne per tota necessitat exir de casa. Aprèn d'aquesta viduitat, e trobaràs que ésser en viduitat no és viure sol, axí con solen dir les viudes, ans és viure en millor companyia que no ab marit o ab muyler.

Mas tu, qui as lo cap plen de fum e de vent, no la vols aytal companyia, car no la merexen tos peccats. Mas auràs-ne altra qui t'occuparà tota ta vida, e no t lexará entendre en Déu ni en tu mateixa, e trobar-t'as a la fi nua e pobra e mesquina davant lo juy de Déu.

CAPÍTOL C. *Qui posa bons documens dels sants per a les dones viudes.*

Epístola XXXIV¹ diu encara sent Jerònim que deven les dones viudes attendre a les companyies dels hòmens ab qui són familiars, qui són ne per què són ab elles, ne con hi perseveren. Car con l'om fos sent Pere, e lo sovinegar ab ella sia massa e l tractar inusitat ne l conversar acostumat, si n'ha a exir foch e del foch fum e [^{72a} mala fama, la qual si és en ella ja lo cap ha tallat, ne val lavors, ne a ssi metexs ne als altres, pus que en mala fama és cayguda. O donchs,² diu aquest, és pigor, e pus tost és tot aquest mal fet, cant la dona és jove e son ornament ensenya desonestat, e l'hom és va e mundanal, e jove e carnal. D'aytals viudes te lunya, tu, servidor de Déu, qui porten lo senyal e l³ front e donen a entendre a tothom què volen, jatsia elles diguen lo contrari de bocha.

E d'aquesta matèria parla molt sent Agostí, epístola LXXXV.⁴ E com estament vidual és fort alt e a Déu placent e dispost a ssoflit de consciència e

⁸*Primo Regum* XVII B: *Primo Regnum septimo* I, veg. 3 Reg. 17:9 ss.

100] ¹BI: el número del capítol no és clar A.

²A: a donchs BI.

³A: al I.

⁴I: número del capítol om. A.

a luyar-se de les misèries dels hòmens, en lo qual molta santa persona, veylla e jove, ha viscut altament e fenit sos dies gloriosament; e qui·l vol tenir, beneyrat és, pensats los béns que ab si porta a aquell qui s'i sap bé guovernar, jasia que los hòmens carnals no·l⁵ vuyllen portar, car lunya⁶ de les misèries de la carn en les quals ells són veats⁷ e acostumats tostemps.

Item Valèrius Màximus, *libro IV, capitulo III*, dóna eximpli de Anthònia, qui con fos bella e rica e nobla e jove, per sola amor de castedat volch servir éntegra e vera viduitat, la qual hi provochà moltes d'altres.

E sent Ambròs en lo seu *Exameron*, omelia IV,⁸ sí dóna eximpli ||⁹ natural a les viudes de la tortra qui, après que ha perduda sa companyia, no·n pren altra en senyal de éntegra amor a aquell, no·s posa pus en ram vert ne canta, e tostemps mostra tristor. O, diu aquest, ya plagués a Déu que d'aquest aucell prenguessen eximpli les dones viudes que per amor de Déu e de lur honestat fossen contentes d'un marit, e après d'aquell no ensenyassen dissoluts goigs e desfrenades obres en lur viure. Maravella és dels hòmens com se'n poden asaltar can les veen axí dissolutes, e tan poca amor mostrar al marit mort, que tantost obliden.

Prima Corintiorum, VIII, deya sent Pau: Yo conseyll a les maridades e viudes que s'estiguen en l'estament en què Déus les ha apellades, axí con yo·m fas en lo meu. Diu Carnocensis, *Sermone de nupcijs*: Les nostres viudes, qui huy són axí, són cuytades de pendre marit que amvides⁹ poden soffrir l'any del plor. E n'hi ha que si lo marit dins cert temps no torna, que·s fan viudes de present, per què·n puxen pendre altre, alleguant la ley paguànic que, après que set anys la dona ha son marit esperat, ella ne pot pendre altre. Con açò sia contra la lig divinal, qui diu que ço que una veguada és per Déu ajustat no·s pot desfer per hom mortal, e on que sia e quant que torn lo marit, aquell ||¹⁰ és marit e no altre, ne·n deu la dona altra¹⁰ pendre fins que sàpia de cert que lo marit és mort. E axí·u ha determinat la santa Esgleja, *extra de expensalibus in presentia nostra*.

Sent Agostí, *De vida Crestiana*, diu axí: Tres espècies hi ha de viudes. La primera és d'aquelles qui a sol servir Déu entenen, e aquestes són celestials. La segona, qui entenen a nodrir sos infans pobills e sa casa a mantenir, per trebaylls e ab affanys, e aquestes caen e·s levèn sovín. La terça, qui entenen en¹¹ delits e en solaços, e aquestes reserva Déu a la mort eternal. Item, sent Agostí, en lo libre de virginitat, diu que alcunes vídues són qui no prenen ma-

⁵ A: nols BI.

⁶ BI: luyal A.

⁷ A: verats I.

⁸ A: *humilia* v BI.

⁹ A: envides I.

¹⁰ A: altre I.

¹¹ I: enten A.

rit, no per amor de Déu, mas cant se veen veylles, o no belles, o regens ço que perdrien si marit prenien. E aytal abstinència de marit no ha guardó ab Déu, ans mereys pena per sa mala rayl, qui és tota pròpia amor e supèrbia.

Item Ambròsius diu que dona maridada, qui·s veu acompanyada de mal marit, deu pensar que sia viuda e tenir deu vida de bona viuda, car lavors ha guardó de matrimoni e de viduitat ensemps. E són moltes que Déus ha elegides a aytal estament per provar lur paciència e lur prudent regiment, a les quals és gran guardó apareylat en lo regne de Déu. Item en altra loch: Viuda qui roman ab infans, mara és de pupills e ensemps ||¹² té loch de pare e de mare, e guardó ha de cascun¹² si·ls nodreys a Déu principalment.

Mas les viudes solen mal nodrir lurs infans, en tant que infant mal nodrit és apellat nodrir de viuda comunament, e per tal les en pagua Déus ya en esta vida. Car aquells infans que elles an mal nodrits los trahen los huylls en vida, e han poca memòria d'elles après lur mort. Com, emperò, per bé nodrir infans pogren haver guanyada gran corona en Paradís.

Attena, donchs, la viuda la gràcia e misericòrdia que Déus li fa cant la apella a viduitat e faça son poder que sia de les millors, perquè merescha ésser honrada e per Déu coronada en glòria.

E açí és acabat lo quart tractat principal d'aquest libre, qui és de les dones viudes. *Deo gracias, amen*.

Accabades les quatre parts principals d'aquest present libre, ara per gràcia de Déu tractarem de la quinta part, qui és de dones monges e religioses, e per tal cant estament de religiosa és molt pus alt envers Déu que negun altre d'esta present vida, per tal d'ell tractarem, a glòria de Déu e per lur proffit, huyt matèries principals, les quals se contenen en les rúbriques següens.

Primerament, donchs, tractarem de les virtuts theologals a les dites dones necessàries.

Segonament, de les virtuts cardenals.

Terçament, dels X manaments divinals.

Quartament, dels conseylls evangelicals.

Quintament, dels set peccats mortals.

Sisenament, dels cinch senys corporals.

Serenament, què és religió, ne quina és la perfecció qui està en los tres vots principals.

Uytenament, de lur contemplació e sentiments celestials.

¹² A: casta BI.

Açí comença la quinta part d'aquest libre qui és de dones monges e religioses

CAPÍTOL CI. *Qui comença a tractar de les virtuts theologals e primerament de la fe. Posa quals són los articles de la fe cathòlica.*

Comensant, donchs, al primer punt, d'aquesta quinta part, havem a dir de les virtuts theologals. E açí nota primerament que, segons que posà mossènyer sant Agostí, les virtuts theologals e divinals són tres, ço és: fe e esperança e caritat. Ffe, seguons que posa mossènyer sant Agostí, és virtut qui·ns fa creure ço qui de si no·ns és clar. És-nos, emperò, per Déu proposat per salut de la nostra ànima, e sens la qual no·ns hi podem inclinar. E podem açò veure si pensam en los articles e fonamens de la ffe cathòlica, qui són aquests: lo primer sí és aquest: *Credo in Deum*. E vol dir que creem en Déu, ço és que és un Senyor general de tota creatura, lo qual és ver Déu, e deu ésser confessat per ver Déu. Que donchs la persona, majorment que sia persona ydiota e sens lletres, e que no vega ne puxa veure en esta vida nostra senyor Déu, e que l'aga de cor a confessar ésser ver Déu, e major e pus ||^{7ra} noble e pus excellent que no pot entendre neguna creatura, a açò no·y basta raó natural, de què·s seguex que puy raó no·y basta, que altra virtut nos ha a inclinar a creure, e aquesta virtut qui·ns hi inclina apellam fe cathòlica.

Vet, donchs, com és ver ço qui dit és de la fe, ço és que és virtut qui·ns inclina a creure ço qui·ns és per Déu proposat, a què no basta la raó natural.

Açò metex appar del segon article de la fe, qui és que lo dit Senyor e Déu és creador del cel e de la terra, car que axí sia solament o sabem per la fe qui·ns ho ensenya e·ns hi inclina.

Lo terç article és que lo dit Senyor e Pare totpoderós ha per sol fill natural Jesucrist, qui és axí metex Senyor nostre. Aquest article aytanpoch lo·ns podem saber, sinó per la fe.

Açò metex appar del quart, qui és que Jesucrist fo concebut en lo gloriós ventre de madona santa Maria, per obra del Sant Esperit.

Et axí metex lo quint, qui és que Ell fo mort e crucificat e soterrat sots Ponç Pilat, e per manament seu.

E lo sisè, qui és que Ell devallà als inferns lo terç jorn après sa mort, e ressuscità de mort a vida.

E·l setè, qui és que pugà als cels, e seu aquí a la dreta part de Déu lo Pare.

||^{7ra} E·l huitè, qui és que encara deu venir a jutgar los bons e·ls mals.

E·l novè, qui és que cascú deu creure en lo Sant Esperit, axí con en aquell qui és ver Déu e proceex del Pare o del Fill, e és a ells egual Déu.

E·l detè, qui és que devem creure que és una sancta Esgleya cathòlica cristiana, qui és justament special dels fells crestians, de la qual Jesucrist és regidor e cap.

E l'onzè, qui és que dins aquesta sancta Esgleya los mèrits dels sans vivens¹ en esta vida participen lurs² bons mèrits, e la un ajuda a l'altre per sos mèrits e gràcia, axí con a membres vius de cors viu, qui tots se ajuden e fan un cors, del qual³ Jesucrist és cap.

Lo dotzè sí és que en aquesta sancta Esgleya és vera remissió de peccats, e açò per los sants sacramens que Jesucrist hi ha lexats e posats, specialment per lo sant bapisme, per lo qual són remescs tots los peccats; e per lo sacrament de penitència e de confessió, en lo qual Déu per sa mercè lexa totes les colpes e muda la pena eternel deguda als peccats mortals en infern, e la transporta en pena temporal, qui·s portua en Purgatori.

Lo tretzè és que devem creure que tothom ha a ressucitar de mort a vida, e ha a comparar davant ||^{7ra} Jesucrist en lo dia del juy general e final.

Lo quartzè és que tots esperam ha aver la glòria eternel, e açò principalment per especial gràcia e misericòrdia de nostre senyor Déu. Vet con aquests articles damunt dits havem a creure, no per tal que·u sapiam per altra via, sinó per lo lum de la sancta fe, qui·ns ensenya e·ns inclina a creure los dits sants articles. E açò per tal que axí creent, per reverència d'aquell gloriós Senyor qui·ns ho proposa e·ns ho mana que·u creem sobre nostre enteniment, meresquam haver aquella eternel glòria que Ell per lo dit darrer article nos proposa e·ns promet de haver si la fe que havem confermam en nós mateix per obres santes, e vives e virtuoses.

CAPÍTOL CII. *Com deu hom creure simplement e sens qüestions.*

E per tal cant ço que la sancta fe cathòlica nos mana creure, nós creem per tal quant sabem que Déu és¹ tot pura e primera veritat qui mentir no pot per res, per rahó d'açò conseylla un gran doctor appellat Màximus que negun no deu duptar en res que li sia proposat a creure per la sancta fe cathòlica, ne, per consegüent, negú no deu posar sa creensa en ||^{7ra} qüestions ne en duptes. E majorment se deu guardar persona ydiota e simpla e ignorant, axí con comunament són les dones en esta matèria. Car fer aytais qüestions ne demanar

101] ¹A: sancta vivints I: sants vivents B.

²A: los TB.

³I: cal A.

102] ¹I: om. A.

agudes rahons ne altres certificacions de la sancta fe, no és sinó desonrar a nostre senyor Déu, no donant fe a ses paraules, mas demanar testimonis que axí sia con Ell diu, la qual cosa és fort lega e abhominable davant la sua alta magestat.

E d'aquest peccat se deven fort guardar les dones en quant són ignorans e deven més callar que los hòmens, segons que diu sent Pau, qui no permet que elles preyquen ne parlen de qüestions subtils, mas que per glòria de Déu elles, e encara los hòmens, cant res lus és proposat de la fe a creure, humilment bagen lo cap e inclinen l'enteniment a creure tot ço qui ls és per la sancta Esgleya proposat. Ne n deven cercar altra certificació; mas que la bast la auctoritat de la sancta Esgleya, la qual deven creure ésser regida axí per Jesucrist e per lo Sant Spirit, que no pot en res errar qui toch la veritat de la sancta fe cathòlica.

E per tal conseylava Víctor, en una letra que tramès al Compte de Proença, que dona entrecuydada e qui's posava en qüestions ||⁷⁴⁶ subtils de la fe, que devia ésser bé açotada, o, si era de gran estament, devia ésser bé humiliada e viltenguda fins que fos bé corregida e que conegués son deffalliment.

CAPÍTOL CIII. *Con lo dyable proposa a les dones grans temptacions contra la fe, e quins remeys hi an dats los sants.*

Notaràs açí, emperò, que veent lo diable que sens fe negun no's pot salvar e que la fe és fonament de tot cristianisme, per rahó d'açò sovín posa en l'enteniment d'aquells qui ven haver flach seny algunes grans temptacions de la fe. E d'açò tempta sovín les dones, car pose'ls e l cor¹ dupte o maravella con se pot fer que Déus sia en sí un e que sia tres persones; o con se pot fer que Déus sia hom; o con se pot fer que madona sancta Maria sia verge e que lo preciós cors de Jesucrist sia tot sots aquella òstia que lo prevera leva; o que y haga altra vida; e axí de semblants duptes.

E deus saber que aytals duptes lexa Déus venir en nostra enteniment per tal que contrastant a ells mereiscam haver gràcia e glòria. E per tal la persona cant se ven temptada per aytals cogitacions sobtosament les deu foragitar de se ||⁷⁴⁷ matexa e dir axí dins son cor: lo poder de Déu és sobre tot enteniment e pot sens comparació més que yo no pux entendre. Donchs, ¿con cuyt yo entendre les coses tan grans qui solament pertanyen al seu gran poder? Més me val les lex a Déu.

Deu dir encara: yo no són bastant a entendre què és un moscart ne una palla, donchs, ¿con cuyt yo entendre aquestes coses tan altes que los àngels hi han prou què fer?

103] ¹A: en lo cor I.

Deu encara axí dir: aquestes coses són per Déu fetes e dites, e per miracles infinits confirmades e per innumerables sants examinades e aprovades. Donchs, com hi puch yo posar dupte? Pot encara axí pensar: si los grans secrets de la fe cuyt e vuyll yo entendre, donchs negun mèrit no auré yo de creure-ho, con diga sent Gregori que la creensa de l'hom no ha mèrit en la cosa que conex clarament que axí és. No res meys deu la persona axí temptada continuamente fer oració a nostre senyor Déu que li plàcia donar-li victòria contra aytal temptació, dient-li aytals paraules, per la sancta Esgleya ordenades: *In mentibus nostris, quesumus, domine, vere fidei sacramenta confirma, ut qui conceptum de uirgine uerum Deum et hominem confitemur, per eiusdem saluifere resurrectionis potentiam ad eiusdem mereamur peruenire leticiam,*² per eundem Christum dominum nostrum.

||⁷⁴⁸ Deu-se encara guardar la persona axí temptada que aytal temptació no lex créixer³ ne molt estar en son cor, mas sobtosament, cant la sent, que de continent la git de si mateix, cant en ell serà, dient axí: *Deus, in adiutorium meum intende. Domine, ad adiuuandum me festina;* o axí: *Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit celum et terram.* E deu-se fer la creu sobre lo cor e dir: Jhesús, Jhesús, Jhesús, Senyor, conforta la mia fe, e guarda'm de tota error. Deu-se encara guardar tota persona axí temptada de ésser impacient, ans deu portar aytal temptació ab molta paciència, mentre que a Déu plàcia, car per paciència provoca hom nostre Senyor a llevar-la a l'hom de tots punts, o almenys de poch en poch, fins que a Ell plàcia.

CAPÍTOL CIV. *Quines coses deu hom avorrir per honor de la fe e ab què deu confirmar e confortar la sua creença.*

Per reverència d'aquesta santa fe deu cascuna persona vera cristiana observar tot ço qui davall se segueix. Primerament, que no confiu en conjurs ne en breus ne en senyals ne en fetillers ne en noms amagats ne en res sospitos, mas deu confiar en sol Déu Totpoderós. Segonament, que tota persona tocada d'aytals logoes se'n vuyla llunyar axí com de la mort,⁴ ne les vuyla oír ne creure, ans les air aytant con puxa al món. E no ||⁷⁴⁹ solament avorresca a aytals, ans encara a tots infels e eretges e persones sospitoses en la fe; ne vuyla ab aytals conversar ne contractar en res, per reverència de la sancta fe cathòlica, e per tal que no l puxen taccar en res, e obeír a la sancta mara Esgleya, qui aytals conversacions e amistats ab infels veda, per lo gran perill qui se'n pot a hom seguir.

²AB: *licenciam* I.

³No lex créixer A: no la lex créixer I.

⁴A: matex I.

104] ¹Vullen llunyar axí com de la mort I: se vuyla llunyar com la mort A.

Terçament, que la persona sia fervent en la fe, axí con si n'ha a parlar que n parli ab fervor, o si n'ou malparlar que, sens tota trigua, se'n senta e u enseny en obres e en paraules. E majorment si ou Déu blasphemar, o dir mal d'Ell o de la sua preciosa mare, o de algun sant, que tantost se'n tingua per tocat e per ferit, més cent veguades que si ell en persona ho havia rebut. Car cant Déu ven en l'om la fe fervent,avors dóna a la persona aquella ço que li demana jurament. No res meys dien los sans doctors que Déu atorgua en special a la fe fervent gràcia de miracles, axí con havem *Mathey, XVII*, en aquell parraff: *si habueris fidem, sicut granum sinapis, etc.* E deus açí notar que per inpetrar confirmació e fortalea de la fe en lo cor, deu hom a Déu suplicar continuamente que Ell vuylla a hom dar cor dispòsit² ||^{3ra} a tostemps humiliar si matex a creure tot ço que sia a hom necessari a la fe.

Quartament, que tota persona qui sàpia que negun altre qui mal senta de la fe, que de continent la deu denunciar a son prelat o al bisbe o a l'inquisidor dels heretges, per tal que lo dit mal hom no corrompa la fe ab sa mala doctrina e ab ses falses maneres.

Quintament, que l'hom honre per honor de la fe a totes les coses sacres e religioses, e tot ço qui s pertangua al santuari de Déu, axí con és la creu e semblants coses, e s'inclín tostemps pregont a³ *Gloria patri*, e quant ou nomenar aquest sant nom de Jesucrist e de madona santa Maria. E açò sia dit de present quant a la matèria de la fe.

CAPÍTOL CV. *Qui tracta de la segona virtut theological, qui és esperança, e en què està fundada.*

Sperança és la segona virtut theologica, e deus saber que esperança, seguons los grans theòlochs,¹ és virtut qui ns fa confiar en Déu fermament, axí que Ell, per sa gràcia principalment, e après per alguns bons mèrits, nos darà Paradís. E nota açí sobre ço qui dit és, e primerament ||^{2ra} sobre ço que havem posat, ço és que la virtut d'esperança nos fa confiar axí en Déu que Ell per sa gràcia principalment nos darà Paradís; e açò appat ver per tant car nós, per nostres obres solament, jamás no poriem merèixer de haver Paradís, segons que diu sent Pau; ans tot quant bé fem seria regardonat ab fort poch guardó temporal. Rahó és car lo bé que nós fem tot devalla de Déu en nós, e Ell lo ns dóna per gràcia sua, car de nós axí som corruptuets que jamás no n'hixiria sinó mal.

Donchs, si nostre bé tot devayla de Déu e no és nostre, donchs leugrament

¹ A: dispòsit I.

² A: es vuylla inclinar tos temps pregont B: e a inclinarec tostemps pregont a I.

105] ³ A: doctam I.

seria regardonat ço qui en ell guarda a nós, si Déu lo² volia guardonar per cosa temporal, axí con per sanitat o per riqueses o per delits o per altre calsevol guardó temporal d'esta vida; e majorment con digna Ysayas que tots nostres béns son axí suyllats davant Déu com davant nós és suyllat un drap que serveix a la fembra quant ha de son temps. Rahó és car tots ayals béns passen per lo nostre cor, qui és font de peccat e de tota malícia.

Per raó d'açò diu nostre Senyor axí: Quant yo³ vendré al juy no solament condemnaré los peccats dels hòmens, hoc encara lurs bones obres les quals ells taquen e suyllen per molts peccats que ||^{4ra} fan continuamente.⁴ Per què diu sent Agostí que ço que Déu regardona en nós tot és don seu e bonea sua especial qui los seus dons vol en nós regardonar; jatsia⁵ que nós no merecam ésser guardonats per tan gran guardó con és glòria e la beneuyrança del cel, en quant los dits dons són en nós suyllats, axí con dit és, emperò soplex-ho la benignitat e bonea e infinida liberalitat de nostre senyor Déu, qui per tan poch bé vol donar tan gran guardó con és glòria eternal. Per què Ell mana que la nostra esperança sia principalment en la sua bonea més que en bé que façam.

CAPÍTOL CVI. *Con vera esperança requet que hom se ajudi per bones obres.*

Avem encara dit damunt que la nostra esperança se ferma après Déu en les nostres bones obres e meritòries. Car diu sent Agostí axí: Aquell qui r'á fet, sens tu no t salvarà si tu no t'i ajudes. Per tal dix Davin: *Spera in domino et fac bonitatem, et pasceris in divitiis eius.* E vol dir axí: fe tu alcunes bones obres tot jorn, caravors poràs haver gran sperança en Déu, e Ell te farà pèixer e sentir en esta vida la dolçor de les sues riqueses de Paradís.

Per què d'açò pots veure que nostre senyor Déu no solament vol de l'hom lo cor, ans encara ne vol la bona ||^{5ra} obra, si aquell qui pot fer la obra ha temps de fer aquella. E açí són molts enguanats dients que basta a nostre Senyor lo bon cor de l'hom, car lo cor jamás no és perfectament bo si no vol fer de fet la obra que pot fer, seguons Déu e bona consciència.

E per tal se recompta de sent Ambròs que com ell reptàs algunes dones religioses de anar desonestament, e elles responguesen que bastava-lus lo bon cor que havien net e dret davant Déu, e diu-se que sent Ambròs respòs que cor qui és net e dret davant Déu tantost se mostra deffora per obres netes e dretes; ne pot sostenir cor net a dret envers Déu que les sues obres foranes

² I: om. A.

³ EI: axí yo A.

⁴ A: comunament I.

⁵ Qui los seus dons jatsia A: qui los seus dons vol en nos regardonar per los quals jatsia I.

sien culpables e criminoses, con digua lo Salvador que les obres proven e demostren qui és aquell qui les ffa. Dix lurs encara que a nostre Senyor negun no satisfà axí con és obligat si donchs no li servex per obres senceres, si temps e loch ha de fer-les. Per tal dix Salamó, *Ecclesiastes Nono*: Ço que pot fer la tua mà en ta salvació, posa-u tantost en exequió e en obra, cat tu vas a loch on no t'profitarà neguna obra que lavors façes.

Donchs obra e trebaylla ara mentre has loch e temps, car con diu sent Gregori, lavors l'om pot estar en gran esperança de Déu, cant tostemp és entrès a ffer grans obres per santa entenció arreglades e après ^{75vb} sovfa continuades, e majorment si no són ajustades¹ o taccades per altres peccats. Aquests aytais fan la persona fort a Déu cara, e el la fa fort alta e perfeta a la fi, e fort ajustada ab si mateix e après fort gran em Paradís.

CAPÍTOL CVII. *Con la speranza nos fa confiar a l'obtenir de Déu moltes grans cases en esta vida, e nos mereys aver de Déu moltes bones gràcies.*

Atén encara açí sobre ço qui damunt és dit, ço és que la virtut de speranza nos fa confiar que Déus nos darà Paradís. E açí nota que no solament nos fa confiar aquesta sancta virtut de haver Paradís per gràcia de Déu, hoc encara nos fa confiar que obtendrem de Déu totes aquelles coses qui nos són necessàries a aver salvació, axí con és remissió de peccats, ajuda en nostres temptacions, gràcia e misericòrdia, e perseverança final, e mèrits e dons de nostre Senyor, per los quals mereixerem que siam fills de la sua alta magestat.

Axí mateix aquesta sancta virtut nos fa confiar que nòs obtendrem de nostre Senyor aquelles coses que² li demanarem, que³ són tals que sens peccat se poden demanar, jatsia que no sien necessàries a salvació, axí con és sanitat o longua vida, o qualque bé temporal ^{76ra} desigat per nòs inatex⁴ o per altre. E per tal cant la dita speranza nos ajuda axí a tota part, per raó d'açò diu lo mestre de les *Scenciencies* que vol nostre senyor Déu que la persona qui ha gran speranza que axí mateix haga grans mèrits e molts béns en què-s puxa recoltzar.⁵ Per tal diu axí lo dit mestre, ço és⁶ que la speranza sens mèrits no és speranza, ans és erguyll e presumpció que, a veguades, creys⁷ tan legament en l'om que poria ésser peccat contra lo Sant Spirit, e quaix peccat irremissible.⁸

106] ¹I: sino ajustades A.

107] ²A: e I.

³I: qui A.

⁴A: si I.

⁵I: mateix A.

⁶A: puxa recoltzar I.

⁷AB: dix axí lo mestre de les sciencies ço es I.

⁸A: crex I.

⁹I: irremissible A.

Car aytal peccat lexa nostra Senyor ab gran difficultat, seguons que dix Jesu-crist, ans appar que aytal peccat sia oradura. ¿Qual hom és qui no sia tengut per orat si ha gran speranza en aquell qui tot jorn offèn? Axí mateix, ¿qual hom és qui no s' dega tenir per orat que ell esper haver de Déu Paradís e altres béns en esta vida, e que no aga ab si negun bon mèrit, ans que tots jorns of-fena Déu?

Qui, donchs, vol haver en Déu gran esperança aga ab si grans mèrits, e lavors veurà que la esperança li farà tots aquests béns. Car primerament la speranza lo illuminarà a entendre molt en los secrets de Déu. Car, con diu la santa Scriptura: aytant con l'om més confia de Déu, aytant conex mills la gran altea e noblea de nostre senyor Déu, la qual ^{76rb} Déus mostra a aquell qui en Ell confia. Lo segon bé que fa la esperança a l'hom si és que l fa segur en tota persecució e adversitat que soffira. Car con diu sent Pau: Si Déus és ab nòs, e tota nostra speranza és en Ell, donchs, de qui nos cal⁹ haver pahor? E açò pots veure en sent Martí, qui con una veguada un ladre en lo desert li faés continent de donar-li ab un destal per lo cap, ell sol no ensenyà que hagués pahor ne-s moch. Dix lo ladre a sent Martí lavors: E tu no has¹⁰ abuda paor? Respòs sent Martí: Yo, dix ell, neguna pahor no he àida, car tota la mia esperança he posada en Déu, e per tal Ell me fa estar segur tostemp en tots perills en què sia posat.

E ab aquesta sentència se acordava Daviu cant deya en lo Psalm: ¹¹ *In Domino speravi, non timebo quid faciat michi homo*. E vol dir axí: yo he posada tota la mia esperança en nostre senyor Déu, e per tal yo no he pahor de res que negun hom puxa fer contra mi.

E aquesta esperança en Déu merex a aquells qui la han que en temps que tot hom pensa que sien aterrats, que lavors sien suslevats, axí con ligim d'aquella sancta dona Susanna, diffamada de adulteri, que con ja la amenassen a la mort e ella hagués tota sa fiança en nostre Senyor ferma e fort, que ^{76va} lavors la deliurà Déus de mans de sos enemichs e féu que sos diffamadors prengueren mort aquí mateix tantost. E d'aquesta matèria ¹² havem infinits eximplis en la santa Scriptura.

E d'aquests béns damunt dits se segueix lo terç, qui és que la esperança en Déu fa l'om fort en los trebaylls, e l fa pacient e dolçament portant les tribulacions d'esta vida. Car la speranza li ensenya lo guardó qui li està apareyllat. ¿E pots pensar tu que antigament les donzelles delicades, filles de reys e de grans prínceps, poguessen haver sofferides tantes persecucions e tan grans martiris e affanys en lurs persones con faeren, si donchs no aguessen per lur spe-

⁹I: qual A.

¹⁰I: e tu ha A.

¹¹Veg. 55:11.

¹²BI: mateix A.

rança aconseguida gran virtut de paciència e de gran conexença de'l guardó sobirà qui·ls estava apareyllat?

Per tal, dién los sants que la gran esperança procura, a aquell qui la ha, gran sentiment del regne de Déu e dels béns aquí amagats e estojats a aquells qui la han. Per tal, dix sent Bernat que gran speranza en Déu procura a l'hom gran alegrança, car nostre Senyor, qui veu que l'hom, qui no·l veu, axí·s confia de la sua bonea con si la veyá, per tal Ell li dóna conexença de ssi matex e puys alegria de ssi matex.

||^{76a} CAPÍTOL CVIII. *Que conforta molt nostra esperança.*

Per ensenyar-te con pots far créixer ta esperança e fortificar aquella, per tal que sia gran davant Déu, per rahó d'açò deus saber que la nostra esperança reeb gran fonament e creziment si pensam primerament en la sobirana altea e bonea e granea de nostre senyor Déu.

Donchs diu sent Agostí: Pença en la infinita bonea de nostra Senyor, e veuràs quants benifets e quantes gràcies fa contínuament a maís e a bons, especialment a aquells qui l'amén e·l scriven. Que, donchs, aytals coses faça nostre senyor Déu axí a hull, ¿qual és aquell qui en Ell no haja sobirana speranza? Pensa encara quanta és la benvolença e pietat e misericòrdia e amor que nostre senyor Déus ensenya tots jorns als hòmens per infinites vies e maneres, e lavors veuràs con l'om pot molt esperar e confiar en Déu.

Attén axí meteix en les grans promissions que nostre Senyor fa a tots aquells qui a Ell purament recorren. Donchs, con Ell sia pura veritat, e mentir no puxa, seguex-se que gran esperança podem haver tots en Ell. Veges semblantment con Ell és nostre Creador e nós ||^{77a} som obra de les sues mans. Ell, encara, s'apella nostre car Pare e nostre Senyor natural. E com lo senyor am naturalment son vassall, e l'obrer la sua obra, e·l para al fill, seguex-se¹ que gran esperança podem haver en Ell, nós qui som la sua obra e·ls seus fills e obra de les sues mans. Cogita encara quant és lo seu poder, e quins coses ha fetes e fa tot jorn axí maraveyloses, car passen tot enteniment, si bé hi attens. ¿Qui és, donchs, aquell tan dolent que d'aytal Senyor axí poderós, axí bo, axí clement e piadós, dega desperar? Cert no negun, si donchs de tois punts no és orat.

108] ¹I: seguexse A.

CAPÍTOL CIX. *Qui porta altres confirmacions de nostra speranza.*

Conforta encara molt la nostra speranza la virtut e special bonea del seu gloriós Fill encarnat, qui·ns ha ensenyada amor transcendent e cordial per diverses vies, car Ell per nostra amor e sens tots mèrits nostres s'és encarnat, seguons que diu sent Pau. No res meys que per nostra amor ha lonch temps entre nós conversat e habitat, e après nos ha preicat e revelat lo regne de Paradís, e aquell ubert per la clau de la sua sagrada passió e mort; e·ns ha lo demoní vençut e aterrat e subjugat, e per los seus infinits mèrits e virtuts¹ nos ha ||^{78a} merecudá gràcia e pau ab lo seu eternal Pare, e puys Paradís.

Que, donchs, diu sent Bernat, aytals obres, e misericòrdies tantes, nos haga fetes aquell piadós Pare e Senyor ¿qui és qui no dega en Ell tostamps haver sobirana speranza? E majorment con Ell nos aga dit que tot ço que justament demanarem al seu pare que·ns do, en nom seu e per amor d'Ell, que tot nos sia dat. Ffortífice axí metex molt la nostra speranza, diu sent Bernat,² la gràcia e noblea e excellència de madona sancta Maria. Car con ella sia mare de Déu, e per Ell més amada que neguna altra pura creatura, e ella aga per offici especial que sia nostra advocada, donchs ¿quanta speranza deu cascun haver en Déu, que·y ha aytal advocada?

Aprés e quartament³ nos conferma molt la nostra speranza la gran amor e benvolença que·ns han los sants àngels, e majorment aquells qui·ns són dats per Déu e ésser guardians nostres, seguons que diu Davin en lo Psalm, dient axí: *Angelis suis mandavit de te ut custodiant te in omnibus viis tuis*. E vol dir que Déus ha manat als sants àngels, de tu, que ells te guarden en totes les tues carreres. O, diu sent Bernat,⁴ si tu sabies quanta és la amor que aquells beneuyrats pares nos han, e quanta és la diligència ab què ells nos guarden e preguen contínuament per nós a Déu, ||^{79a} cert fort creixeria envers nostre Senyor la nostra speranza.

Quintament la'ns fan molt créixer los prechs e mèrits de la gloriosa ciutat de Paradís. Car diu sent Bernat:⁵ Los sants beneïts tostamps preguen Déu per nós, e majorment si·y havem negun qui sia nostre special procurador e advocat, aquell pregua en special per nós. Per tal conseylla aquell sant hom Job, en lo quint capítol de son libre, que tu hages tostamps qualche sant en special qui sia lo teu advocat davant Déu.

Sisenament, nos fan créixer fort la nostra speranza los grans mèrits e les

109] ¹BI: los seus infinits e virtuts A.

²Bnt. A: Benet I.

³I: certament A.

⁴A: suis deus mandavit BI.

⁵B: Benet I: Bnt. A.

⁶B: Benet I: Bnt. A.

grans obres qui encara se fan huy, e·s faran fins al jorn del juy, en la sancta Esgleya crestiana; en los quals béns tots som participans en qualque manera, e per los quals nos fa nostre Senyor tot jorn misericòrdia e molta gràcia, segons que posen los sants doctors.

Setenament, nos escalfa fort la nostra sperança cant la bona consciència nostra ab veritat se sent fornida de molta bona obra. E per tal diu sent Greguori que lavors l'om pot molt de Déu esperar cant tostemp ha bé viscut o ha fetes moltes santes obres.

CAPÍTOL CX. *Quines coses mortifiquen molt la nostra sperança.*

Apaguen encara e refreden molt e mortifiquen la nostra sperança los següens mals. Lo primer sí és peccat de desesperació. Aquest és un dels grans peccats del món, en quant l'om qui·s despera pensa que major sia lo seu peccat que la bona e misericòrdia de nostra¹ senyor Déu. Aquest és peccat contra l'Esperit Sant, lo qual Déus remet ab gran difficultat, segons que ligit *Mathei, XII*. En aquest peccat caben molts per diverses rahons. Car primerament hi caen alguns pensant que han fets molts peccats, o fort greus e leigs, e pensen que nostre Senyor aquells peccats no relexàs per res, e per tal són fort enguanyats, car diu mossènyer sent Agostí: Nostre Senyor, qui és font infinita de tota misericòrdia, sobrepuga tota iniquitat, per gran o per leiga que sia, ne jamás negua misericòrdia a l'hom qui veu² penident e contrit.³

Seguonament, caen alguns en desesperació cant sofferen gran penes e mals e dolors, e açò fa deffalliment de fortalea e de paciència. Car l'om qui·s veu sofrir grans mals deu girar⁴ sí metex de tots punts a Déu e confiar de la sua ajuda de tot son cor, e deu fer gran esforç en sí metex, confiant que Déu li ajudarà si en Ell posa sa ferma sperança. Car axí·u deyen los fills de Israel, seguons que ligit *Deuteronomio*,⁵ e deyen axí: Can nós nos⁶ sentim tribulats fort, e no sabem què·ns⁷ fassam, aquesta és la nostra final confiança e ajuda e confort, ço és que recorreguam a tu, Senyor, qui est la nostra vida e la nostra sperança. E diu David en lo *Psalmp*⁷ que nostre Senyor jamás no desempara aquells qui·s confien molt d'Ell.

Deya aquell sant para Agaton que gran vituperi faya a Déu aquell qui·l

110] ¹A i (nostro) B: misericordia de Deu I.

²A: jamás a no neguna misericordia al hom qui veu B: jamás neguna misericordia fall al home qui ben I.

³A: contrit sia I.

⁴E: guirar A.

⁵De utero nomio A: Deuteronomia B: de utero homini I.

⁶BI: nos los A.

⁷A: Psalm BI.

desempatava en temps de sa necessitat e recorria a altre refugi qui fos a Déu desplaent, o·s desesperava de la sua misericòrdia, e donave'n⁸ aytal eximpli. Car, deya ell, l'om qui és gran peccador pot meys fiar de Déu que de tot altre. Emperò, açò no contrastant, ligit e veem sovín que nostre Senyor fa grans misericòrdies a grans peccadors cant a Ell recorren de tot lur cor. Si donchs los peccadors Déus no desempara cant confien molt d'Ell e recorren⁹ a Ell, ¿com és, donchs, tan foll negun qui·s dega desespertar de nostre Senyor en ses tribulacions e affanys?

E per rahó d'açò dava art als peccadors lo sant abbat Moisès con poguessen de Déu confiar, e deya que l'hom gran peccador, cant vol recórrer¹⁰ a nostre Senyor, deu primerament davant Déu reguonèxer e confessar sos peccats e atorguar de sí metex ésser malvat e digna de tota mort. Seguonament deu de tot son cor proposar de corregir-se de tots sos mals éntegrament e de ffer-ne¹¹ deguda penitència. E lavors humilment deu demanar perdó a Déu e pot confiar de la sua pietat e misericòrdia.

CAPÍTOL CXI. *Qui aporta altres coses qui molt aflaquexen e refreden nostra sperança.*

Destruu¹ seguonament la nostra sperança massa confiar de ssi mateix, axí con de sses apteses e de ses coses. E ací atén que alguns confien molt de sí mateix axí con és de lur seny e saber, en tant que presomexen que tot fet que ells emparen, que ells són bastants de portar-lo a ffi. E volen d'açò aver nom e fama, e se'n preen fort. E d'aquests diu la Scriptura, *Proverbiorum, XXVIII: Qui confidit in corde suo stultus est.*² E vol dir que l'hom qui axí confia en sí metex orat és de tots punts. Car finir aptament negociis obra és que Déus vol fer per aquell qui·ls fina bé. E per tal se esdevé sovín que cant alcó atribueix a ssa abtea saber finir negociis o qualque altra cosa, que nostre Senyor li ve contrari en sos affers, ne li lexa finir pus, d'aquí avant, lo pus minve negoci que empara. E és gran rahó que axí sia, pus l'om vol aver preu e honor d'açò de que·n deu³ haver sol Déu, e no altre.

D'aquest deya sent Bernat⁴ que deu ésser appellat ladre malvat, car desiga furtar a Déu ço qui⁵ a sol Déu és degut.

¹AI: donave B.

²BI: recorregu A (g i a ratllats).

³Los peccadors deus no desemparava cant confien molt d'ell e recorren A: los peccadors deu nol desempara quant sien molt d'ell e recorren I.

111] B: destrui A: destrux I.

⁴BI *Vulgata: est om.* A.

⁵A: de aço quel deu B: de ço que la deu I.

⁶B: Benc I: Bnt. A.

Deya sent Pau que negun entre nós no és bastant a cogitar res de bé, ans nostres bones cogitacions de gràcia són de Déu⁵ en nós; si donchs la bona cogitació no és de nós, quant més abtea de ben finir un negoci o de saber fer qualsevol altra cosa!

Semblant és d'aquells qui confien en lur força natural o en altre gran gràcia, car a la fi los fa Déu caure a terra legament. Vet lo gran gigant Guoliàs confiant de ça força, axí con ligim en lo *Primer Libre dels Reys*, qui fo vençut e mort per Daviu, qui era fadrí desarmat, ne·s sabia què eren armes. Axí metex lo gran e fort Abimalech per mà d'una fembra morí. E lo gran príncep Sísara axí metex per mà d'una dona appellada Jael. E Cirus, emperador de Orient, qui tot lo món feya tremolar fiant de ça força, per fembrar fo escapat. E Holofernes, gran e fort príncep, fo degollat per Judich, qui era dona viuda en Bethúlia⁶ habitant. Vet què fa fiar en sa força.

Axí metex confonen lur speranza aquells qui confien en lurs riqueses e prosperitats, car faylen-los en les majors necessitats, e no se'n poden servir cant les volen, car Déu ho ffa, en qui ells no han confiança ni esperança; ans aquella que deurien en Ell posar ||^{70b} posen en la creatura, ço és en lurs riqueses.

Deya sent Gregori que de tota ajuda e speranza deu ésser privat aquell que la esperança que deu haver en Déu muda en altra cosa qui no és Déu. Car ensenya que no confia de Déu, pus recorre a aquell qui no és Déu. E per tal diu que a ytals fayll Déu, pus no·l tenen per lur Déu ne confien d'Ell axí con de ver e de noble Déu.

Per tal dix Salamó, *Proverbiorum*, XI⁷: *Qui confidit in divitiis corruet*. E vol dir que aquell qui confia de ses riqueses, que aquell caurà en son propòsit, car les riqueses no li serviran là on ell les estoga, ne a açò en què confia d'elles.

CAPÍTOL CXII. En què està folla speranza, majorment en dona religiosa.

En special és en tota persona religiosa gran follia confiar de si mateixa, si veu que sàpia negociar, con, segons sent Pau, açò no pertangua a persona a Déu dada. Per tal diu ell axí: *Nemo militans Deo implicet se secularibus negociis*. E vol dir que neguna persona¹ dada al servey de Déu no·s pertany molt negociar ne entendre de negocis seglars, car si·u fa, de tots punts tornarà seglar, e axí tornarà atràs de la vida començada, la qual cosa és fort periylosa. Car diu Jesucrist ||^{70c} d'aytals que no són dignes de haver lo Regne del Cel. E és gran rahó que axí sia, car con lo servey de Déu éntegre e vertader occup l'om

¹ A: cogitacions venen de gràcia de deu I.

² BI: Beccula A.

³ XXI ms.; veg. Prov. 11:28.

112] ⁴ A: dir que a persona I.

tostemps, si ben² lo vol fer,³ gran minva dóna a Déu aquell qui, lo seu servey leixat, enén en les coses terrenals e qui no li pertanyen, e en special apar açò mal en dona religiosa, qui deu ésser lunyada tota del món, axí per rahó de ssa honestat con de sa humilitat, ne és cosa pertayent a dona que ella sia gran negociadora per res.

E ja és major follia que dona religiosa se preu de sa força o de sa balles, con tot assò sien dons de Déu dats a ella per guanyar-ne grans mèrits, si bé·n vol usar, axí con davall avem a tractar longuament. Confiar axí metex de riqueses és cosa fort perillosa e criminosa en persona religiosa qui a Déu ha votada pobretat, segons que davall havem a dir, cant tractarem del vot de pobres, on veuràs axí metex que gran falsia és fer a Déu⁴ totpoderós, que la persona se apell pobre qui habunda e ha prou dels béns del món, e no sostén ne sofferria neguna fractura per res. E tot axí con⁵ confiar en riqueses e en diners és cosa criminosa en dona dada a Déu, car ensenya que no confia molt de Déu, axí, generalment, que ||^{70d} aytal dona confiu molt de neguna cosa temporal, axí con honor, promoció,⁶ prosperitat, és gran senyal que ella no confia molt de Déu, e que sa speranza en Déu és fort flacca⁷ e freda en ell[a], e que no ha leixat lo món de cor, car encara hi té son cor implicat e li abellex massa.

E deus açí notar que les dones religioses indevotes e vanes solen haver aquest defalliment sobre tots, que confien e amen axí carnalment e vana lurs parens con si d'ells esperavan a aver la vida present e la esdevenidora, e axí·s gloriegen en ells con en lurs déus,⁸ e a ells servexen axí volenter con a Déu, e més encara, e per ells són aparellades de dar-se a tot affany e martiri; ans per ells prenen bandos⁹ e divisions entre si metexes, e per ells viven en oy e rancor de molts, e per ells viven pobres e malestrugues; per què donen a entendre que lur cor no és ab Déu liguat ni ab la santa religió en que són, ne han lo món leixat de cor, ans són encara totes seglars e plenes de la vanitat del segle. Car la dona qui Déu elegeix per amat, axí·s deu buydar lo cor de tots punts de tota amor carnal e mundanal, que jamés neguna altra amor no li plàcia sinó aquella qui és de Déu. Car cant nostre Senyor veu que ||^{70e} la dona religiosa qui l'ha elegit per special espòs e per coral guovernador e pare, no vol leixar la amor carnal e mundanal, ne·s té per contenta de la sua fe, fa¹⁰ que tota la

² A: lom a tostemps si he B: al hom si he I.

³ BI: so om. A.

⁴ I: fer vot adeu A (not es troba al final de la línia, gairebé exactament dues línies sota l'apertició anterior d'aquesta mateixa paraula).

⁵ A: om. I.

⁶ AB: promissio I.

⁷ AB: falsa I.

⁸ A: lur deu I.

⁹ AB: portan bandols I.

¹⁰ BI: om. A.

amor mundanal e carnal torn<a> a la dona aytal en gran dolor¹¹ e confusió e dampnaje de ssa persona. E Déus menysprea fort aytal dona e ses oracions e sos serveys.

Per tal deya Jesucrist: Qui vol a mi seguir e·s vol a mi acostar fa mes-ter que lex pare e mare e sor e frare e tota altra cosa. E sens açò no·s pot a mi acostar perfetament. La qual cosa exponēt sent Greguori diu que aquests paraules no les entenia que hom degués mal voler a pare ne a mare ne a ssor ne a frare, con Ell man en sa lig que hom los honre; mas vol dir que en cas que lur acostament o propinquitat sia a hom rabó de offendre Déu, que hom se luny d'ells e·ls lex estar ne·ls cregua en aquesta part en res que diguen a hom. E axí·u deven fer les dones religioses, car pus veen que amor de pare e de mare e de parens los és dampnosa a lur ànima, deven·se'n guardar fort, per tal que no offenen Déu ne perden tot lo temps de lur vida ne visquen en tan gran peccat; en altra manera poch és lo guany que fan en lo servey de Déu, ans los valguera més que fossen en lo món maridades que no viure en tan mala ||^{179b} vida en la religió en què són. Car lavors per ventura no foren tan males ne tan peccadores¹² con són en religió; car ésser en la religió¹³ ab tan mala vida molt agreuga lur peccat, e pijor que és: que a vegades viven tostemps de lur vida en aytal peccat,¹⁴ en gran dampnació de lur ànima e a¹⁵ gran confusió de lur mala vida.

E per tal plau a nostre Senyor que ja en esta present¹⁶ vida soffiren pena d'aquesta mala amor e confiança que han de lurs parens, car elles no són ge[n]s amades per les parens¹⁷ que axí folament amen, ne·n són per ells ajudades en lurs necessitats, ne après lur mort no·n fan ninguna menció. E per tal ve sobre elles la maledicció que Déus dona a aquelles persones qui desordonadament amen lur sanch. E és en lo XVII capítol del libre de Jeremies propheta on se diu axí: Malayt sia aquell qui la sua fiança posa en hom mortal e la sua sperança posa en carn, car tota carn és vanitat e falsia. E per tal conseylla lo dit propheta mateix, en lo novèn capítol de son libre, dient axí: Tothom se guart de no confiar, ne de massa amar ne sperar de son prohibisme; ne en son frare no¹⁸ aga sperança, car tota aytal confiança és fermar·se¹⁹ sobre no res, car fall cant és ora de ajudar e lexa caure legament aquell qui s'i fia.

¹¹BI: dolor A.

¹²AB: peccadors I.

¹³AI: les últimes cinc paraules om. B.

¹⁴BI: les últimes quinze paraules om. A.

¹⁵AB: les últimes set paraules om. I.

¹⁶I: present A.

¹⁷A: les últimes nou paraules om. I.

¹⁸I: ne A.

¹⁹A: fermar I.

CAPÍTOL CXIII. *Qui porta altres coses qui confonen la nostra sperança.*

Confon encara la sperança crestiana e maiorment de ||^{180a} dona religiosa, con presomeys desordonadament de la misericòrdia de Déu, con fa aquell qui per confiança de la misericòrdia de Déu se aletra¹ a fer peccat e mal. E deus saber que huy n'ha molts en infern dampnats per folla sperança e confiança de la misericòrdia de Déu. Car con diu nostre Senyor per lo propheta Ezechiel:² Si l'hom just caurà en peccat, ell sàpia que totes ses bones obres seran oblidades e en lo seu peccat morrà. No haja donchs ninguna confiança de la misericòrdia de Déu, per³ tant que per confiança d'aquella faça mal. Car nostre Senyor no ha promès de salvar sinó als⁴ bons ne a⁵ dar glòria a negú, sinó segons que les obres o requerran.⁶ E diu lo mestre de les Sentències axí: Con és ja allegat que haver en Déu sperança sans bones obres allò no és sperança, ans és presumpció e oradura fort perillosa —car diu lo Ecclesiàstich que aytal folla esperança e confiança a⁷ molts n'ha enganats qui·s cuydaven, con vivien a llur guisa, que nostre Senyor los perdonàs lurs peccats quant ells ho voltien, e lo beneficiat Senyor, veent lur follia e que tan mal usaven de la sua pietat,⁸ dampnà·los sospitosament axí con a desconexens a la sua paciència, qui tant los havia sofferit—semblantment an folla sperança en Déu tots aquells qui, presumint⁹ de lur llonga vida, no·s curen molt de proverir¹⁰ en Déu. Als quals ne pren ||^{180b} axí con al rich hom, del qual havem, *Luce, XII*, que deya a la sua ànima que·s donàs bon temps car prou de bé havia en casa e molta riquesa, en què podia trobar prou solaç, e açò li bastava. E per tal li stech respost per Déu axí: O foll!, ¿e què has dit? Ara vet que aqueix teu bé te fallirà tantost, car esta nit morràs. Ara vegam: ¿o en què fiaves, què·s farà? E la tua vida, qui la't darà? E açò que has ajustat, de qui serà? Cert digne és aquell qui aytal sperança ha, que conegua que en Déu solament deu confiar, e en Ell deu posar fonament de ssa vida, e de tot ço que ha. E açò en special pertany a dona religiosa que ella no confiu massa de la misericòrdia de Déu. Car deu pensar soy'n e saber quins són los seus grans juys, e con terriblament mostra sa ira sobre los peccadors a veguades, e maiorment sobre los desconexents a Ell, qui confiant de sa pietat no dupten de offendre'l.

113] ¹A: alletra B: allerera I.

²I: Ezechiel A.

³Sic AI; potser cal llegir *ex*.

Sic ABI.

A: om. I.

I: requerran AB.

⁷A: om. I.

⁸BI: petat A.

⁹AB: presumint I.

¹⁰AB: provahir I

E deven encara pensar con és gran follia que dona religiosa confiu e desig longua vida per fer sos plaers, e que per tal sperança oblit a ¹¹ Déu, con dona religiosa dega tostemps desigar de ésser fora lo món e ésser morta al món, e ésser ab lo seu amich, senyor e espòs Jesucrist, en lo desig del qual deu contínuament si escallar per devoció e demanar-li que Ell sia tota la sua vida e esperança.

CAPÍTOL CXIV. *Con lo loguer que dones religioses speren haver de Déu les deu molt ençendre a aver gran sperança en lo lur spos Jesucrist.*

||^{100a} Entre les altres coses qui molt deven dones religioses ençendre ¹ de haver gran sperança en nostre Senyor, si és lo gran loguer que ² poden segutament sperar. Per tal deya sent Pau: O!, no vullats perdre ne oblidar la vostra sperança, a qui és deputat tan gran loguer, car ultra tots los béns qui dits són damunt, los quals nos procura vera sperança en Déu, aquest és lo principal, ço és, glòria e regne e corona e vida perpetual ab Déu, e ab compayia de tots los sants de Paradís. E açò pensant mossènyer sent Bernat si posà en un sermó aytal complanyiment sobra tota natura humana, parlant a aquella axí: O humana natural, com est tan cegua e tan gran peccadora davant Déu, car saber pots que béns infinits e inestimables t'ha Déus appareyllats qui no-s poden dir per lengua, ne per negú accabadament cogitar. O donchs! ¿Com est tan follia que aquells no desigs ne cerques ne ames ne penses? ³ O miserable errant en la via de Déu! ¿Què faràs quant sies al terme de la tua vida, ne a què recorreràs, pus que la tua sperança jamés en esta vida no fo entesa en aver Paradís? Per què appar que no podrà aquell demanar lavors loguer ⁴ a Déu. Donchs, què demanaràs? Cert, lo loguer qui respon a les ||^{100b} tuas males obres e la tua mala vida, lo qual loguer és Infern e pena perdurable. O donchs, foll, e sobres foll!, ¿e con t'ha esdevengut tant desastre que de estament reyal e de hereter del regne de Déu sies caygut en estament que hajes ⁵ a servir lo dyable a em per tostemp?

Axí meteys Ancelm en les sues *Entencions* ⁶ privades parla axí de Déu: Can pens, Senyor, què és ço que ⁷ yo sper aver ab tu per la tua clemència, no pux

¹¹ A: om. I.

114] ¹ I: A i B semblen dir *entendre*, però llegir-hi *ençendre* és correcte, perquè es troba a la línia precedent.

² A: loguer de Paradís que IB.

³ A: preses I.

⁴ I: om. A.

⁵ I: hagues A.

⁶ AB: contemplacions I.

⁷ I: ço en que A.

jamés haver ¹ tristor de res en esta vida, sinó de peccat. O mon Senyor!, e quanta és la vostra nobleza que a carn e a sanch e a natura humana, tan sutza e tan vil, vós donets Paradís, qui és jardí de tots delits, loch on esper a ⁹ contemplar la vostra reverend ¹⁰ essència cara per cara. Emperò tostemps esper encara aquí per gràcia vostra haver lo meu cors vil e sutze ¹¹ benuyrat, ço és luminós, subtil, immortal, temprat, fort e subiranament espert, ¹² e fort bell.

Eser encara aquí veure aquell gloriós Fill vostre natural, lo nostre Redemptor Jesucrist, en la sua magestat e regne, en lo qual entén e esper a contemplar aquella sagrada liguadura de la santa divinitat e humanitat, qui passa tota intelligència creada, angelical e humanal, e sper aquí encara ésser franch de tot mal e de tot perill a tostemps. Esper, mon Senyor, ||^{11a} que per vostra pietat auté aquí compayia dels àngels e de tots los sants, e majorment d'aquella regina de gràcia, madona santa Maria, e ab aquella tan gloriosa cort haver solaç e delit incompreensible e guoig perpetual. Donchs, mon Senyor, qui tan largua sperança m'avets dada, fets-me fer obres per les quals m'erescha atènyer e posseyr ço que ella me proposa de sperar en esta present vida e que-u puxa possehir en per tostemps.

Per ço qui dit és appar en què està la esperança chrestiana, e com és profitosa, e con se pot en nós destruir, e con nos endreça a viure alegrement per memòria dels béns esdevenidors. Per les quals coses devem tostemps fort carament amar a nostre senyor, Déu, qui per sa gran nobleza e misericòrdia e liberalitat, fa a nós aytals promissions axí grans e maravellozes. De què-s segueys que tractem quant devem amar e loar e glorificar tostemps aquell Senyor per lo qual reebem tanta e tan gran misericòrdia e gràcia incompreensible.

CAPÍTOL CXV. *Qui tracta de la terça virtut theological qui és caritat; e con és gran virtut aquesta.*

Amar nostre senyor Déu purament e glorificar a Ell és obra de tanta excel·lència ¹³ que tota altra virtut sens aquesta és cassa e vana e mortificada davant lo huylls de Déu, seguons que posà sent Pau, *Prima Corinthiorum, capítulo decimo tertio*. E per tal fa nostre Senyor grans gràcies a les dones que posa en reliquí, car con naturalment les dones sien fort dispostes ¹ e inclinades a amar, e la religió les lunny del món e la tolguia tota avinentea de amar res d'esta

¹ I: james ha havet A.

² A: om. I.

³ I: reverent B: reverencia A.

⁴ BI: autzen A.

⁵ A: spirit B: esprit I.

115] ¹ AB: dispostes I.

vida, per tal, caix per una cortesa força, les tira nostre Senyor a amar purament e solament si meteix, posant-les sots religió e en orde.

Daya lo sant abat Moysès que dona posada en religió era axí ab Déu estreta, que si ella s' volia, dins poch temps que ella se donàs a Déu purament, axí nostre Senyor se inclinaria a ella que, estant en esta vida, li seria vigares més que fos en Paradís que no fos en lo món. E deya encara aquest sant abat que dona religiosa que lo seu cor posàs² en cosa a Déu desplaent, que era apòstata de ssa religió e per Déu maleyta, e jamás axí vivent podia³ prosperar en la carrera de Déu, per lo gran incyspreu que feya a Déu lexant-lo per altre.

Deus, emperò, açí notar que caritat és una excellent virtut, qui tanca dins si amar Déu dretament e son proysme. D'aquesta, donchs, amor qui és caritat, tractarem açí ||^{610c} explicant queucom de la sua valor, per tal que les dones religioses la vullen de tot lur cor cercar e haver e posseir axí con la pus alta cosa qui sia sots Déu. Per què deus açí attendre primerament que caritat és la terça virtut theolocial, la dignitat primera de la qual és tanta que ella és bonea qui embelleix e ennoblex totes⁴ les altres virtuts. E açò en tant que, con diu sent Agostí, tota altra virtut sens caritat és no res e de neguna valor per haver Paradís. Per rahó d'açò diu sent Agostí que neguna virtut sens caritat no deu ésser appellada virtut. E per tal los philòsofs qui sens caritat moriren antigüament no pogren⁵ ésser appellats hòmens virtuosts,⁶ ne qualsevol persona del món qui sens caritat vischa, per molt de bé que faça, no deu ésser dita persona virtuosa per grans obres e altres que faça. E açò declara sent Pau, *Prima Corinthiorum*, XIII, on diu que ne sciència ne fe ne sperança ne almoyna ne propheta ne penitència ne⁷ oració ne parlar ab àngels,⁸ ne qualsevol dignitat l'om⁹ aga, si caritat no ha, no és res ne val res.

E per aquesta rahó caritat és appellada mare de totes les altres virtuts, axí con sent Pau diu aquí mateix. Ans per ço mogut sent Agostí diu que, parlant pròpiament, neguna altra cosa deu ésser appellada ||^{610b} virtut, sinó caritat. E diu que no és altra cosa ben viure en aquest món, sinó amar Déu purament e sencera e son prohisme; e qui aquesta ha, ell ha Déu e tot bé; e qui aquesta no ha, ne ha Déu, ne res que aga altre¹¹ no mereix ésser dit bé. E per tal lo

² A: ella se BI.

³ A: lo seu cor e la sua amor posses I.

⁴ AB: axí vivent podia I.

⁵ B: enbeleix e noblex a totes A: embaleix totes I.

⁶ A: pogurten I.

⁷ AB: virtuosos I.

⁸ I: no A.

⁹ A: ab lengua dangels I.

¹⁰ A: dignitat que hom I.

¹¹ AB: altre I.

Salvador parlant d'aquesta, *Mathey*, XXII, diu que en aquesta pengava¹² la ley e ls prophetes.

Per rahó d'açò diu sent Crisòstom que per tal que lo cristià no s puxa escusar en lo juy de Déu per multitud de leys e de manaments, per tal en dues pochtes paraules li ha Déu proposades totes les santes scriptures, les quals paraules són aquestes: Amaràs senceraent Déu, e après ton prohisme. E açí s contenen totes les leys e tots los prephetes,¹³ e totes les santes scriptures. E qui aquestes dues paraules serva, no l cal ocupar en ligir altres scriptures, car molts són estats qui sens sciència e scriptures an aconseguít Paradís. E açò, per tal cant havien caritat sencera, ço és amor a Déu e a son prohisme, en la qual sentència se contenen les dites dues paraules.

Veí açí, donchs, con la virtut de caritat és fort alt si atzens a la sua primera dignitat, qui és que ella és bellea de totes les altres virtuts e que en ella pengen totes les santes scriptures.

CAPÍTOL CXVI. Con amor de Déu ha ab¹ si grans dignitats.

||^{620a} La segona dignitat de caritat sí és car ella és tot lo bé de l'hom, en quant per ella l'om és a Déu plaent, e sens ella no pot negú plaure a Déu, segons que posà sent Agostí tractant d'esta virtut. E tots aquells qui aquesta han són per Ell amats e deputats a haver la heretat del seu regne. Rahó és, car la caritat fa haver Déu car e en sobirana amor e honor e reverència. E com nostre senyor Déu am aquells qui l'hamen e l'honren, segons que appar *Proverbiorum*, VIII, per rahó d'açò, qui ha a Déu amor e caritat és, generalment e en special, per Ell molt amat.

És encara la caritat bé de l'hom en quant ella és raíl de tot mèrit en l'om mentre viu. Car tota obra que l'hom faça, si és meritòria, ha haver sa valor e son mèrit per aquesta. E açò volia dir sent Pau, *Ad Romanos*, VIII, cant deya axí: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. E volia dir que a aquells qui Déu amaven e vivien en caritat, tot ço que feyen los tornava en mèrit e en creximent de glòria en Paradís, e açò per tal cant vivien en caritat e en amor dreta de Déu. És encara la caritat bé de l'hom en quant lo fa victorios contra lo diable. Car caritat és un linatge d'armes axí poderós contra lo diable que de tot loch on sia lo fa fugir, ne y guosa aturar si aquesta santa virtut hi troba.

Per tal deya ||^{620b} sent Agostí que aquesta sola és aquella qui separa e lunya

¹² AB: penge I.

¹³ AB: totes les prophetes I.

116] ¹ A: en I.

los fills de Déu dels fills de perdició e del diable, car negú qui aquesta port ab si mateix no pot ésser de la part del diable; ne negú qui sia de la part del diable no pot haver aquesta per res, si donchs de tots punts no renuncia al diable, e encara a tot peccat mortal. Tanta és la dignitat d'aquesta virtut, deya sent Agostí, parlant d'ella, que a les seues obres promet Déu dar lo seu regne e sa amor, e si mateix, perpetualment, en glòria. Donchs, diu ell, guarda-la carament, que no la perdes si tu mateix no vols perdre, e ab lo diable perdut estar, acns fi, en pena.

CAPÍTOL CXVII. *Con nostre senyor Déu requer de l'hom aquesta virtut e aquest servey per diverses maneres.*

Aquesta amor demana nostre senyor Déu e requer de l'hom, per totes legudes maneres. Car Ell al seu amant offer les majors promicions qui's puxen dir, car promet-li si mateix en glòria. Aprés la¹ demana ab les majors menaces qui's puxen dir, car diu que qui no l'amarà leyalment, que Ell lo dampnarà. Aprés lo² demana donant-nos continuamente benifets e gràcies sens terme. ||³ Hoc encara la³ demana flagellant-nos de fet, continuamente, tostemps, per tal cant no·l volem amar.

Emperò posa Crisòstom que vol nostre⁴ senyor Déu que aquesta amor e caritat que l'hom li deu que sia dreta, ço és per sola bonca sua, e avent esguart a la sua noblea e valor e excel·lència, e no solament per propxi profit. Car aquell qui ama Déu per son propxi profit no ama Déu, mas ama son profit, e aytal amor és fort carnal e mercenària, e qui no ha mèrit envers Déu, no és apellada amor de Déu, mas amor de ssi mateys.

E diu sent Agostí, parlant d'açò en lo libre *de Trinitat*, que de les majors abusions que sien al món, si és preposar les coses creades, en amar, a la amor que devem a Déu, car la amor de Déu qui és dreta, tostemps fa l'om amar Déu proposant-lo⁵ a totes altres coses. E si dius que Daviu diu en lo *Psalms* axí: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in eternum, propter retributionem*, e vol dir que ell havia enclinat son cor de fer tostemps la volentat de Déu, e açò per lo gran guardó que n'esperava, donchs appar que, per amor del guardó, e per consegüent per amor de si mateix, pot hom fer bé, e no solament

117] ¹AB: li I.

²A: la B: si I.

³AB: le I.

⁴BI: Crisostom que nostre I.

⁵AB: preposantlo I.

per amor de Déu, axí con dit és, responch⁶ que Daviu volia axí dir a Déu, ço és que ell havia son cor inclinat a fer la volentat de Déu ||⁷ per amor d'Ell mateix, qui era guardó de tots nostres treballs; e açò no és en res contra ço qui dit és, cant dixem damunt que la amor que havem a Déu deu ésser dreta, ço és que Ell sia per nós amat principalment per amor de si mateix.

Vol encara segonament nostre senyor Déu que aquesta caritat e amor que li devem aver, que sia ardent e que·s mostre per obra cant ora és. Car con diu sent Greguori que la amor de Déu no està ociosa, ans cant és en l'om ella lo fa obrar continuamente grans coses, e les grans obres aquelles són testimoni que la amor de Déu és en aquells qui les fan. E si per obres hom no ensenya la amor de Déu, lavors l'om se pot tenir per dit que ell no ha a Déu vera amor. Car diu aquest mateix sant que prova manifesta de vera amor és fer⁷ la volentat d'aquell que ama. E per tal diu que negú no·s pens que ell am Déu, per bé que li·u⁸ sia vigares, si donchs les obres que fa no li·u ensenyen a hui. Car les obres lo'n desenguenen.

CAPÍTOL CXVIII. *Con Déus vol de l'hom aquesta amor ab alcune condicions e circumstàncies virtuoses.*

Vol encara, terçament,¹ nostre senyor Déu que aquesta amor e caritat que Ell requer de nós, que sia alegre, ço és, que aquell qui la ha² per res no·s puxa torbar ne haver desplaer, sinó de peccat. ||³ Ans vol que aytal persona sia tostemps alegre en la sua memòria. E açò pensant quanta rahó ha de alegria la persona qui cogita que tota la sua amor ha posada en lo millor loch que pot, e que és amada carament per aquell eternal e gloriós Senyor e per tots los seus cavallers e amichs, e que és filla e heretera d'aquell seu regne benuyrat, e que espera de estar e habitar ab Ell perpetualment en glòria, e que ella lo té e·l posseex ja dins si, e si·s vol lo posseyrà mentre que·l vulla amar leyalment. O Déu, e quanta rahó ha de alegria aytal persona! Cert major sens fi que si esperava a posseir tot lo món ne tota la sua glòria.

Requer encara quartament lo Senyor beneyt que aquesta amor e caritat que li devem que li sia mesclada ab sobiran desig, e continuat e ardent, e veure·lo³ e de ésser: ab Ell, axí con deya Daviu de si mateix cant deya: *Sitiuit anima mea ad Deum fontem uitium quando veniam et apparebo ante faciem Dei*. E vol dir axí, parlant ab Déu: O Senyor, e com desiga la mia ànima a tu, qui est font de

⁶AB: respon I.

⁷A: es manifestament fer I.

⁸AB: li I.

118] ¹I: certament A.

²I: qui la li ha BA.

³AB: veura lo I.

vida, que fos ab tu inseparablement! O donchs, Senyor!, ¿cant iré ab tu, o cant serà aquell beneyt dia que yo veuré la tua cara?

Demana encara quintament lo nostre Pare beneyt que aquesta amor se mostre dins lo cor de l'amant a Ell, axí ço és que Ell sia bé enpremtat ||^{AB} en la memòria, ne pàs jorn que Ell no sia menbrat e adorat e beneyt e desigat per son amant, hi⁴ sia ben fermat en la sua voluntat dins, e aquí sia bé amat e desigat, e sia encara fermat en la sua lengua d'aquell qui l'ama, tostamps ne parle ab sabor e ab delit, e quaix embriaguament, axí con a enamorada e ancesa tota per cordial e ferma e calda e ardent e dolça e sobres cara amor.

E açò volia dir Hugo cant deya en lo libre *De claustro anime*, on parlave axí a la sua ànima, dient-li: O ànima mia!, yo sé que amor és la tua vida. Digues-me, donchs: bon as posada la tua amor? Hol, prech-te que no la poses sinó en aquell qui sol per si mateix és digne de ésser amat, qui tot és amor e tot vol ésser teu, qui t'ama e t vol e t crida e t requer, e qui si mateix te vol ab ses riqueses dar, si solament lo vols de cor leyalment amar.

Per què deya sent Bernat en un sermó: O crestià!, no t'enug dar al teu sobrecar⁵ amich servey de amor, car Ell amor vol de tu, e sens amor no l pots pagar del gran deure que li deus, ne dels grans benefets que t fa e t'ha fets, ne res ab Ell no pots inpetrar si amor no li offers.

E, donchs, filla de Déu, dóna amor al teu Pare e car amat, qui no vol sinó amor, ne és sinó Amor, ||^{AB} ne t demana sinó amor. O, Déu!, e pus tan dolça cosa és amor, ama'l dolçament, e veuràs que t dirà, que t'ensenyarà, con te alegrarà e de que t'heretarà, e con tostamps te acompanyarà a tota part, en totes coses, e t'assegurarà ab totes gens, en tots negocis e en tots perills.

Ne t sia novell que exí demana⁶ la sua alta ta mesquina e cativa amor, car aquest meteix servey se demana⁷ a tots los àngels e tots los beneuyrats, e a tots aquells qui ab Ell volen ésser acompanyats en lo cel e heretats en glòria.

CAPÍTOL CXIX. Quins indicis podem haver que siam en caritat e en gràcia de Déu.

E per tal que pus clar veges ab Déu en aquesta caritat e amor, deus açí saber que, segons veritat de la Scriptura, negun de comun cors no sap en esta vida present si ha en si vera amor ne caritat sencera envers Déu, ne si és digne de glòria o de dampnació. Emperò posen los sants que havem alcunes coniec-

⁴A: e I.

⁵AB: al teu sobira e car I.

⁶A: demane I.

⁷A: demane I.

turs e senyals per les quals podem rasonablement creure que aquell ha a¹ Déu vera amor, qui les² ha, e és en la sua gràcia. E ls dits senyals, posats per los sants a conjecturar e a cercar ja l'om si pot presumir que haja vera amor a Déu, e que sia en la sua gràcia, són aquesta, ||^{AB} ço és que a l'om plàcia sovín pensar en Déu e en les sues coses, majorment en fer la sua voluntat.

Lo seguon és que plàcia a l'hom volenter hoir parlar de Déu, e anar a hoir sermons e³ les coses de Déu, o ligit sovín coses spirituals, e volenter fúger⁴ a truffes, e avorrir hoir res qui no sia de Déu o que sia contra Déu.

Lo terç si és sentir en son cor sovín grans compunyments⁵ de sos peccats e mals, presents e passats.

Lo quart si és volenter perdonar injúria rebuda, e no poder estar en mala voluntat.

Lo quínt és quant l'om ab plaer fa oració e hou missa,⁶ e s'adelita en obres de pietat, a fer almoynes segons la sua possibilitat, e li plau servir e visitar los malalts, e li plau tenir vida arreglada.

Lo sisèn, cant l'om troba plaer de perseverar ab bones persones e devotes, e ha gran plaer del bé de son probisme, e avorreix lur mal, ne pot sofferir que davant negun li'n parle mal.

Lo setèn, cant l'om és benigne e de bona conversació, e és piadós e dolç e tractable e sens malícia.

Lo uytèn si l'om se recorda dels benefets de Déu e s té per fort desconexent a Ell, e fa provisió a la mort, tostamps exercitant-se en qualque bona obra.

Lo novèn si l'hom zela e està ferm per veritat e per justícia, e zela per lo ben comun.

Lo deçèn si l'hom ha gran temor ||^{AB} de Déu, e és a Ell bé obedient e a sos majors e a la santa Esgleya.

E açí nota que no contrastant que los dits deu senyals sien a nós indicis que l'hom és en caritat e en gràcia de Déu, emperò posen los grans doctors altres senyals qui ns són indicis que no solament aquell qui ls ha és en gràcia e en caritat de Déu, ans encara és en gran grau en la dita caritat e gràcia de Déu. E los dits senyals són aquests: Lo primer és cercar en totes coses fer segons la voluntat de nostre senyor Déu, ne fer lo contrari per la vida.

Lo seguon és vera e pregona humilitat, e desigar ab veritat de cor son propi meyspreu, e que la persona sia reputada per no res, e fugir a tota laor e vanitat axí con a mort.

119] ¹BI: aquella ha a A.

²AB: que ley I.

³Sic AI.

⁴A: fugir I.

⁵B: compoyments A; punyiments I.

⁶BI: o en misses A.

Lo terç és meysprear totes honors, totes riqueses, tots delits per la amor de Déu.

Lo quart és sentir-se gran fervor e desig continuat de profitar en lo servey de Déu, e jamés no cuydar de fer quaix res, ne jamés anugar-se'n.

Lo quint, sentir-se poderós e victoriós en vençre tota temptació qui vingua al cor, e no donar-li loch per res.

Lo sisè és no poder ésser torbat ne impacient per neguna adversitat, ans desigar⁷ ésser perseguit e tormentat per la amor de Déu.

Lo setè és sentir-se gran escalfament e acostumada⁸ en la memòria de Jesucrist, e sentir-se quaix Déu present, e sentiments ||⁹ celestials e arrapaments grans en la sua ànima.

Lo uytè és sentir-se apareyllat de obeyr a Déu en totes coses, e viure ordenadament, e trobar plaer en gran penitència, e ésser ubert, attès e avisat en les coses de Déu tostemps, specialment en viure virtuosament.

Lo noè és sentir-se ja senyor sobre la carn e sobre les malícies del món e del diable; e sentir-se mort al món, e'l món a ssi mateix.

Lo deè tostemps desigar ab gran affectió de morir per Jesucrist e açò reputar per sobirana gràcia.

Aquestes deu derteres senyals⁹ són los principals que havem per a provar e conjecturar con la persona pot estar ab bona esperança que ell ha en sí la gràcia de Déu fort gran e excellent.¹⁰

CAPÍTOL CXX. Con caritat mana que nostra senyor Déu sia sobiranament amat.

Mana la virtut de caritat a tots los seus fills e amichs que sobre totes coses amem nostre senyor Déu, axí con aquell qui sobiranament n'és digne per moltes e grans rahons. E la primera sí és per rahó de la sua infinita dignitat e altea, car Ell és infinita perfectió, infinita noblea, infinita bonea, infinita virtut e poder e saber, infinita dolçor, infinita pietat, infinita paciència, infinita cortesia, infinita liberalitat. E açò ||¹ vol dir Daviu cant dix en lo *Psalm* axí: *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis eius non est finis*. E vol dir axí que nostre senyor Déu és sobtes gran, e sobtes poderós e nobla en la sua essència. Per la qual cosa li deu ésser dada infinita laor e amor e servey per tota creatura.

La segona rahó per la qual nostre senyor Déu és digne de ésser amat sobiranament per nós, sí és per los assenyalats e continuats benefets que Ell to-

⁷ I: desigat A.

⁸ B: gran e acostumada e escalfament A: gran escalfament e acostumat I.

⁹ Sic A: aquesta deu dertres senyals I: aquesta deu dertres senyals B.

¹⁰ En fort gran grau excellent I: en fort gran e excellent A: en fort grau excellent B.

temps nos ha fets e ns fa. Car Ell per la sua gran bonea nos ha creats de no res, e ns ha fets a la sua ymage e semblança, car dins aquest nostre cors portam ànima intellectiva qui és pur esperit racional, la pus bella creatura del món après los àngels. E és tan bella que si hom la vey clarament, jamés no seria trist pensant que axí alta substància intellectual¹ fos dins ell; ne és maravella si la nostra ànima és axí bella con sia feta a semblança d'Aquell qui és sobiranament bell, ço és nostre senyor Déu.

E aquest tan assenyalat benefet reguonexia sent Anselm en un seu libre, on diu axí parlant a Déu: O Senyor meu! e qui pot pensar yo de quant vos són tengut, qui m'havets dotat d'aytal sperit tan bell e tan noble! O, mon Senyor, e vós me pògrets haver fet pedra o auell o bèstia, emperò ha plagut a la vostra clemència ||² fer-me hom compost de cors organitzat e de ànima rahonable e intellectiva; e açò per tal que puxa entendre la vostra santa deitat, e entenent² que la lou e la am e la benescha tostemps, e aquella axí amant e servint sia per aquella beneuyrat³ tostemps en Tu, qui est vera vida e plena amor, e sobrelceyal amant.

Lo seguon benefet assenyalat qui ns deu moure a amar nostre senyor Déu sí és la sua alta guovernació e conservació, car Ell per sa mercè, axí con a noble guovernador nostre, nos ha appellats a la santa fe cathòlica ne ns ha lexats ésser encogats fills⁴ de infels. E ns ha per sa mercè dat seny natural e rahó, sanitat e aptees naturals moltes que nós sabem e percebem, e moltes altres que no percebem per nostra gran negligència e misèria. E ns ha dat franch arbitre e consciència e lum de les santes scriptures, e preycació e informació en les coses divinals e en tot so a què som per Ell obligats. E ns ha dada per sa mercè custòdia angelical qui ns guatt del diable, e ns luny de mal, e ns inspir⁵ lo cor a ffer tot bé, e ns preserva tot jorn de infinits perills e mals spiriutals e corporals. E ns ha dades lo bon Senyor bones companyies e avintees de ben viure per què finalment nos salvem.⁶ E ns daria sovín moltes consolacions celestials e infinites coses ||⁷ qui ns promourien a fer bé, si nós hi érem dispòsits e no⁷ rebel·lavem al seu⁸ lum celestial, lo qual sovín Ell nos tramet al cor inspirant-nos e movent-nos a fer bé e ha guardar-nos de tot mal. A ns axí meteix per sa mercè prov[c]bits a nostres corporals necessitats altament, seguons la alta disposició de la sua saviesa.

Lo terç benefet qui ns deu sobiranament moure a amar-lo sí és la sua in-

120] ¹ A: intellectuiva I.

² AB: e enteniment I.

³ I: beneuyrada A.

⁴ AB: nen ha fets esser fills I.

⁵ AB: ens spiri I.

⁶ BI: salvar A.

⁷ A: e nos I.

⁸ I: ceu A.

carnació e conversació entre nós corporalment trenta-tres anys. E après la sua santa redempció del poder del diable per la sua sagrada mort e passió; e aquest és benifer del qual diu sent Bernat que sobiranament nos deu travessar lo cor a amar-lo e a membrar-lo ab gran vigor a em per tostemps, pensant lo benifer aquest con és gran e profundós.⁹ Per tal diu sent Bernat que la sanch preciosa del Fill de Déu crida en la mort contra aquell qui aquest tan assanyalat benifer no ha remembrat, ne n'ha Déu en special més amat e servit e loat.

Lo quart benifer qui·ns deu fort animar a amar nostre senyor Déu sí és la sua sobirana paciència en sofferir e dissimular nostres peccats, car per sa gran pietat Ell los calla e·ns soffer longuament, e·ls perdona a aquells qui se'n peneden sencercament. ||¹⁰ E nós, per nostra malvestat, açò¹⁰ no contrastant, tot jorn multiplicam nostres mals e tornam als peccats perdonats, no cogitans con lo beneyt Senyor nos poria justament posar en infern de continent que havem peccat mortalment. E emperò Ell passa temps e spira de dia en dia nostra correcció, per tal que no·ns aga a dampnar.

Pensa¹¹ açí sí li som molt obligats, e si·ns dóna gran rahó que l'amem de tot nostre cor aquell Senyor qui tanta paciència nos ensenya e qui tanta misericòrdia nos fa.¹² Emperò atnent sent Pau a aquest tan gran e singular benefici diu axí *Ad Romanos secundo*: ¿e no sabs tu que la benignitat de nostre senyor Déu e la sobirana paciència te esperen tot jorn, e tu per ta gran malficia no attens a açò? Pensa, donchs, diu ell açí, que aquesta sua paciència te tornarà en gran juy e condempnació de la tua ànima en lo jorn de ta mort. Donchs obra los¹³ huylls e pensa quant est obligat al Senyor qui aquest benefici te fa tan gran, e ame'l de tot ton cor, e·l pregua tostemps que Ell te'n faça gràcia per sa mercè.

Lo quint benifer dels principals qui·ns deu fort inflamar a amar lo nostre Creador, nostre senyor Déu, sí és cant nos ha creats e ordenats a aver ||¹⁴ perpetual glòria en lo seu regne, tostemps ab Ell. O Déu! e quin benifer és aquest tan gran, e qui·l poria pensar? Diu sent Gregori que ni lengua no·l poria dir ni cor d'om cogitar. ¿Què, diu ell, te penses que sia veura la faç de nostre senyor Déu, e aquella contemplar cara per cara, e estar en compayia d'àngels e dels sants de Paradís, e viure sens pahor de negun mal e ésser segur de jamés no perdre aquell eternal e gloriós regne? Cert, diu sent¹⁴ Bernat,¹⁵ que si lo nostre cor podia dar a nostre senyor Déu sa amor a tan grans troços¹⁶ con és

⁹ Sic AL.

¹⁰ I: a açò A.

¹¹ I: a açò A.

¹² I: nos ensenya AB.

¹³ A: obre los B: obri los I.

¹⁴ I: diu ell sent A.

¹⁵ Bernat BI: Bat. A.

¹⁶ E tan grans troços A: a ten gran tresot I.

tot lo cel e tota la mar, encara no li podia satisfer a la gran gràcia que·ns fa de appellar·nos a aytal salvació, e majorment ab tan poch mérits e béns con nós havem, pensant la infinitat de mals que nós fem continuament davant la sua cara. ¿Qui, donchs, és qui seny aga e aquests tan grans benifets ha de Déu rebuts, o·ls pot tots o en part reebre, si·s vol, que aquest no dega sobiranament amar nostre senyor Déu? Cert si no l'ama, ell pot ben dir que és dolent e desconexent a Ell e digne de eternal dampnació.

E jatsia que infinits altres benifets nós comunament recham de nostre senyor Déu, los quals no pensam per nostra dolentia, emperò aquests cinch damunt dits són los ||¹⁷ principals benifets qui sobiranament deven moure a cascú a amar nostre senyor Déu de tot son cor e de tota sa pensa.

CAPÍTOL CXXI. *Quines coses nos deven provocar a amar Déu sobiranament.*

Fort nos deu encara molt provocar a amar aquell eternal Senyor e Pare la gran amistat e amor e benevolença que a nós ha tostemps ensenyada e·ns ensenya tot jorn, si vols attendre a açò que dit havem en lo capítol pus prop precedent. E aquesta tan alta amor nos declara Ell meteix dient·nos axí per lo propheta Jeremias: *In caritate perpetua dilexi te, trahens¹ te et miserans tui*. E vol dir axí, parlant a cascú de nós: Yo, diu Ell, t'è amat eternalment de amor qui no ha començament, la qual t'è ensenyada specialment en dues coses, ço és, tirant·te tostemps a mi, compunyent·te lo cor que t'acosta a mi. E la segona que cant t'est a mi acostat, que yo·t perdó tot[s] los teus mals peccats.

Poràs encara conèixer la sua gran amistat sí attens cor per amor nos apella fills seus e amichs, e en testimoni d'açò nos ha revelats los seus sagrats misteris e secrets per lo seu Fill incarnat, qui·ns manà, segons que ligim *Mathey, XXIII*, que no appellàssem a negú pare en la terra, car Ell era per excellència lo nostre ||¹⁸ Pare principal e millor que tot altre.

Per rahó d'açò deya sent Johan en la sua canònica axí a tots nós: Pensats e attenets quina amor nos ha ensenyada nostre senyor Déu en ço que Ell nos vol appellar sos fills. Car con deya sent Pau: Si fills som de nostre senyor Déu, esperar podem en la sua misericòrdia que un dia serem sos hereters en Paradís.

O!, diu sent Agostí, e quanta glòria és aquesta que nós vegam nós mateix axí ésser amats per nostre Senyor! O!, diu ell, e con no penses quin amador és aquest Senyor e veuràs que no se'n trobaria al món aytal! Car diu ell: Si tu hames un hom, porà's fer que ell no t'amara, mas nostre senyor Déu diu: Yo am aquells qui m'amen. Après veuràs que aquell que amaràs que·t defallirà cant l'autrà mester. Après veuràs que si l'om te ama, emperò no amarà ton fill

[121] ¹I: trans A.

no ton amich; mas nostre Senyor, per un bon pare, amarà e farà misericòrdia e gràcies als fills, en deu o en vint generacions. Així meteix veuràs que si tu ames un hom, que ell te setà en moltes coses fort desconexent; mas nostre senyor Déu, per un bon servey que li faccs, te perdonarà ||^{166b} tos peccats he t darà gràcia sua e ajuda en tota part, e après te salvarà. Aprés veuràs que si tu ames un hom, ell ne s'amor no durarà longuament, ans finalment se n'enugarà. Mas la amor de Déu és a nós eternalment, e som certs que durarà *in secula seculorum*, si-l volem dretament amar. Veuràs encara que si un te ama, tantost hi guarda son profit; mas nostre Senyor, a qui no podem en res profitar, tostemps hi vol no lo seu mas lo nostre.² Aprés veuràs que un hom, si l'ames, per altre te desconexerà. Mas nostre Senyor per res no poria ésser desconexent a tu, con Ell sia font de tota bonca.³ Aprés veuràs que un hom si t'ama en vida, que après que sies mort jamés no li'n membrarà. Mas nostre senyor Déu, après que tu sies mort, lavors te ampararà, e t guardarà⁴ e t'ajustarà ab si meteix la pus altament qui's puxa dir ni pensar.

Atén, donchs, diu aquest doctor, quant ne con deus amar aquest benuyrat Senyor qui tan cara amor te porta,⁵ e veges ta amor què la vols fer,⁶ e veuràs que no la pots posar en millor loch que en Ell. Car si ta amor es vcnal, negú no y pot ne y vol tant donar con Ell, qui si meteix e son regne te'n dóna; si la vols donar, no trobaràs negun a qui mulls ||^{166a} pertanga⁷ ne qui tan digne ne sia con Ell, majorment si penses que a Ell la deus tota, si per força la has a dar. Atén que Ell mença que si no l'ames, ja té lo coltell apareyllat ab què t tolguia la vida eternal, corporal e spiritual.

O!, diu aquest sant, maraveyla és con la nostra amor se pot posar sínó en aquest tan noble e tan amable Senyor. Car, diu ell, ultra açò qui dit és, qui'ns⁸ hi inclina, nos hi deu inclinar natural rahó, qui'ns dicta que a aquell devem dar tota nostra amor del qual havem tot nostre ésser e bon ésser⁹ e tot quant havem. E'ns hi inclina natural figura: car la figura de la cara tenim no envers la terra, axí con les bèsties, mas en alt levada envers lo cel, a donar a entendre que tot lo nostre cor e tota nostra amor sia posada en alt, en lo senyor Déu.

Deu-nos-i encara molt inclinar la santa Scriptura, qui'ns diu que sola aquesta santa amor és fi de la ley e via perfeta de Paradís, e lo major servey que podem fer a Déu, qui és axí alt que tot altre servey sens aquest és a Déu pu- dent e desplaent.

² AB: lo vostre profit I.

³ B: les últimes dues frases ont. AY.

⁴ AB: et donata guardo I.

⁵ AB: te apparta I.

⁶ Que la vols fer ABI.

⁷ A: pertangua B: pertanga I.

⁸ A: quens I.

⁹ A: ben ésser I: om. B.

E per tal diu sent Bernat, en lo seu libre appellat *De diligendo Deo*, que aquell qui sens aquesta amor és, jamés no profita en res de negún bé, e tostemps viu en la ira de Déu, e que aytal és inexcusable davant nostre senyor Déu en lo dia de sa mort.

||^{166b} CAPÍTOL CXXII. *Con amar massa si mateix empatxa molt a l'hom que no am Déu sobiranament.*

Atesa, donchs, la dignitat e excellència del nostre amable Pare, nostre senyor Déu, no és maraveyla si en cascun testament nos ha manat que amem a Ell de tot nostre cor e de tota nostra ànima e de tota nostra força, ço és a dir, que res per nós no sia més amat que Ell, ne per res no faésem cosa qui desplaugués a Ell, ne per res lexem de fer ço a que Ell nos ha obligats per los seus sants manaments. És ver que contra aquest sant manament fan aquells qui atzen si meteix o altres més que a nostre Senyor. On deus açí saber que són alguns qui amen si mateix desordonadament e carnal, que per amor de nostre Senyor no lexarien anar res qui'ls vingués en plaer, e fos què's voigués.

D'aquests propheta sent Pau dient, *Ad Thimoteum*, que en los derrers temps, en què ara som, serien hòmens amans si metey's més que a Déu,¹ per la qual amor caurien en tot peccat e mal. Car, com diu aquí la glosa de sent Agostí: de amor pròpria ve a l'hom quaix tot peccat, car per aquella li ve que sia ergullós, avariciós, carnal, maliciós, irós, golós, pereós,² impacient, desvergonyat, ³ rebell,³ mondanal, e axí dels altres vicis. Per rahó d'açò dix lo Salvador, e és *Johannis*, XII, que aquell qui axí carnalment amacia la sua ànima, que aquell la perdria finalment; e aquell qui la aïratia, que aquell la guanyaria, ço és que aquell la salvaria. Diu sent Gregori que aïrar la sua ànima és no voler consentir als seus desigs, ne voler fer lo mal a què l'om és inclinat per sa vil carn e per sa malícia; e aquest aytal finalment se salve.

D'aquesta mala amor axí parlava lo Salvador, cant dix que aquell qui volia a Ell seguir, primerament havia a renegar si meteix, ço és que avia a lexar totes ses males inclinacions e ses males volentats, e avia a fer lo voler de nostre senyor Déu, lo qual deu més amar e seguir que a ssi meteix, con,⁴ segons que dit és, deca ésser amat sobre totes altres coses.

122] ¹ A: que deu I.

² A: peraras I.

³ A: rebella I.

⁴ A: car I.

CAPÍTOL CXXIII. *Con amar massa e desordonadament sos parens empatxa molt la pura e dreta amor que devem haver a Déu.*

Es dit encara damunt que són altres qui vénen contra la amor que deven haver a nostre senyor Déu, e açò per desordonada amor que an a altres. ¹²²³ E aquests són en divèrses maneres. Car alguns amen als altres per amor natural, axí con pares e mares a fills, e freres a sors, e axí dels altres. E jatsia que, con diu sent Gregori, aytal amor en si no sia vedada, emperò és vedat lo mal ús que alguns ne fan, qui axí amen aquells qui ls són carnalment ajustats que no dupten per aytal amor offendre nostre senyor Déu. E d'aquests diu lo Salvador axí, que qui amarà fill o filla o pare o mare o sor o frare, que aquell aytal¹ no és digne de ésser amat per Ell. Car lega cosa és que l'hom am més la sua sanch que Aquell qui la² ha dada, aytal sanch e parentesch ab l'altre.

Per tal diu sent Jerònim que si lo pare o la mare o altres parens te forcen a fer res contra Déu, que leguda cosa és que pos³ lo peu sobre lo pare e la mare, si ells te empatxen, e ls fusques,⁴ ans que tu faces lur voler, pus és contra lo voler de Déu. E d'aquests aytals parens diu lo Salvador que aquests són aquells qui pròpiament són vers enemichs e domèstichs de l'hom. Car con sien acostats a l'hom, per tal l'om los pot meys contrastar. E per açò aytals fan l'om abans caure que altres, e l'hom comunament lus consent en lurs mals abans que no fa a altres.

Per rahó d'açò manà nostre ¹²²⁴ senyor Déu a Abraam que s'exís de ssa terra e s lunyàs dels seus parens e amichs, e lavors Ell lo faria créixer e prosperar en tot bé. E axí u féu de fet.

Diu sent Gregori que gran càrrech és a l'hom qui vol a Déu servir a estar entre sos parens. E lo Salvador deya que negú no és sens honor, sinó en la sua terra pròpria. E pot-se entendre en lo propòsit que hom qui vuylla ésser tal⁵ que merezca honor, no deu molt conversar entre sos parens, car ells no desigen de l'hom jamés sinó prosperitat temporal, e açò per lur profit e per tal que se'n milloren.

Ligim d'aquell sant Carpòforus, que com vis que un hom procuràs que son fill fos gran prelat en la santa Esgleya, e vis que per açò trebaylassen tots sos freres e sos parens ab gran efficàcia, dix axí al jove aquell per qui trebaylaven axí: Fill, fug a aquests demonis, tos parens, car no trebaylen per amor de tu; ans trebaylen per tal que ls⁶ faces bé temporal e que tu per ells dampnes la tua ànima. E axí serà si no t'i guardes, car ells se'n portaran los béns temporals

1223] ¹BI: que a ell aytal A.

²A: li I.

³Sic ABI.

⁴AB: fuges I.

⁵A: vulla ésser virtuos: ne vulla ésser tal BI.

⁶I: quel A.

de ton bisbat, e tu, per amor d'ells, los tolràs als pobres de Déu als quals deven ésser dats. E per açò finalment seràs dampnat en lo juy de Déu, lo jorn de ta mort. E axí s seguí de fet. Vet, donchs, quant de mal fa la amor carnal als parens.

Deya aquell sant Damianus, ¹²²⁵ en una sua epístola que tramès, que infinits hòmens avia en infern dampnats per amor de lurs infants e de lurs parens. Especialment n'i havia molts de ecclesiàstichs, qui per amor de parens avien sostrets e toltos los béns de la santa Esgleya als pobres e a aquells a qui devien ésser dats.

CAPÍTOL CXXIV. *Con amar massa qualsevol altre empatxa molt la amor de Déu.*

Repugna encara molt a la amor de nostre Senyor amat desordonadament alguna persona, faent ab ella amistat contra la lig de Déu, axí con fan alguns qui, inclinats a amistats, fan ab altres compayia axí desordonada que no dubtaran de fer res contra Déu per complaure a aquell o a aquells ab qui fan aytal mala amistat. Aytal amistat, con no sia segons Déu, tostamps ve a mala fi. E aquí veuràs que de grans amors bixen grans hoys e rancós. E bé que u merecen, pus que aytal amor no era segons Déu, ans era contra Ell e contra la sua amor.

Deya Beda en un seu sermó que a colp que hom veu que sa amor desvia de la amor de Déu, o que la persona permet que sia amada no segons Déu, que aytantost se fa traveta e parany e fòvea¹ davant sos peus, en los quals laços ha legament a caure a la fi. Car diu que con amor ¹²²⁶ no sia sinó ligam, ab lo qual aquell qui ama ligua si mateys, per tal aquell qui s ligua ab aytal liguam ab mala persona, e ab qui s vol, no per bona amor, aytal se enciu e s mata en cors e en ànima, e s gita tan pregon que no pot exir cant se vol.

E deus açí saber que en aytal amor caen alguns per tal cant se tenen a gran honor e preu que sien amats e seguits e preats e amats per molts, e s penser que en cas de necessitat que se'n poran molt servir. E per tal acuylen en lur amistat tothom qui s vuylla a ells acostar; hoc encara ab maneres hi tiren aquells que podèn. E per amor d'aytals fan moltes coses contra nostre senyor Déu. E diran sens verguonya entre si mateys: siam amichs contra tot altra, e qui ab nós no serà, sia perseguit pertot,² e qui tocarà un de nosaltres, aga tocats tots los altres.

E vet què vol nostre senyor Déu, què fa³ d'aytals males amistats: que lexales venir a mal fi, e fa que d'aquella part hon cryden haver servey e honor e

1224] ¹A: fous BI.

²A: per tots I.

³A: fara I.

placir, han càrrech e desonor e verguonya, e·ls lèxa venir a punt que aytals amistats no·ls poden en res ajudar, ans los són en gran confusió e verguonya. E favors pot ésser dita, a aytals axí enganats en aytals amistats, la paraula que dix Moysès als fills de Israel, ¹²⁶ confusos e enverguonyits per confiança de les ydoles, e és *Deuteronomij* a XXXVII capítols: ¿E on són los déus en què havies¹ tan gran esperança? Vinguen e ajuden-vos si poden! Vet aytals amors, qui no són sinó guabelles e manipulís del diable, a quanta confusió e verguonya aporten l'om mesquí.

D'aquestes aytals congregacions deya Daviu en lo *Psalms* que ell airava, dient: *Odivi ecclesiam malignantium*, car lur amor era fort contrària a la amor de Déu, qui jamés no permet oy ni rancor de prohíisme, ans lo mana amar a cascú aytant con si meteix. E tota amistat qui sia ordenada a aitar² negú és appellada conjunció de iniquitat qui porta l'om a mala fi, si no la desempara. Car diu sent Johan que qui aita³ son prohíisme mort és a Déu, e fill de mort, e digne de la mort eternal.

CAPÍTOL CXXV. *Con la dita amor carnal deu ésser fort avorrida per tota dona, majorment religiosa.*

Per què deus açí notar que persona religiosa, e especialment tota bona dona d'orde, deu ésser fort luyada d'aytals amistats, e açò per tal cant aytals amors són fort periyloses, e tals qui aporten ab si molts altres mals, qui són fort contraris a bona religió.

E con deya lo sant abat Efreim ¹²⁷ jamés no reputs de neguna persona religiosa que res haga ab Déu, qui aytals amistats vuylla, ans és senyal que aytal persona és tota vana e erguyosa, e tota mundanal e buyda de tota virtut.

A gran honor se reputaven los pares sants antigament que jamés estreta amistat no haguessen ahuda ab persona del món, e lo contrari se tenien a gran infàmia. Car deyen que la nostra amor deu ésser comuna e general, e no deu ésser ab negú estreta sinó ab Déu. E açò no contrastant, deu hom més amar los bons que los mals; emperò ne ab aquests ne ab aquells haver estreta amistat, e açò per tal que la consciència no s'aga a partir de Déu per neguna persona del món, al qual partir fa gran disposició aytal amistat molt estreta ab altre.

Legim d'aquella santa dona Apollònia, monja negra en Ytalia, que con ella veés en son monestir Àguata, monja, qui entenia en ajustar-se les altres en aytal amistat e les se tirava ab maneres, dix-li axí: Àguata, per tal cant la tua entenció no plau a Déu, en procurar-te aytals amistats e seqüeles, car cuydes

¹A: havien I (Negaü haviets, hanteu?).

²A: amar BI.

³A: aitarca I.

que per aytal via sics encara abadessa, sàpics que jamés no·u seràs, ans per aquest peccat te veuràs ans de ta mort perseguida, confusa, e aterrada e meys-procada per totes aquelles a qui ara vols complaire ¹²⁸ contra Déu e ta consciència. E fer t'a Déus special gràcia que per açò no dampnes la tu ànima. E axí·s seguí de fet, car après que ach soffert los dits mals, féu fort lega mort davant totes. Vet, donchs, con deu persona religiosa esquivar aytals folles amistats.

CAPÍTOL CXXVI. *Con alsuns mesquins se impliquen ab aytal amor, no volent desplaure a negú.*

Són alsuns implicats² en aytals amistats per deffalliment de virtut e de fortalea de cor. Car dien que no poden ne saben ne volen desplaure a negú, ans volen a tothom complaire. E per tal tothom qui·s vuylla en sa amistat los ha a sa guisa.

D'aquesta mala amistat deya Daviu axí en lo *Psalms*: *Deus dissipavit orra eorum: qui hominibus placent confusi sunt, quia Deus sprevit eos.*³ E vol dir que nostre senyor Déu dissipa e aterra fort aquells qui axí volen complaire a les gents més que a Ell, e qui per amistat dels hòmens lexen la sua. E aytals se troben a la fi fort enverguonyits e confusos, car Déus los porta a no res e a gran meyspreu, pus que ells preen axí poch la sua amistat.

Deya lo sant abat Abdon que persona religiosa, especialment dona, deu ésser queucom aspra als altres, per tal que no puxa ésser ligada per negunes falses amistats ¹²⁹ e amors. E deya que jatsia que persona religiosa deya ésser sobre tota altra humil e reverent, e caritativa, en les necessitats dels altres, emperò no deu ésser apariant ne molt vanament cortesa, ne molt metent ne faleguera a persona del món. Car deya que aytals coses donen gran senyal que aytals persona és fort vana dins son cor.

Deya lo sant abat Arseni que persona qui vol complaire molt no és bona a regiment, ne a mantenir veritat, ne a negun acte notable qui requira⁴ fortalea de cor. E deya que comunament tota aytal persona defallia molt en veritat, e era fort prop de anar per dues vies, e·s donen fort poch per offendre Déu. E deya que persona qui aquest vici sga, jamés no plau comunament a Déu ne a hòmens, ne deuria molt participar ab negú, per tal que no faés mal a ssi mateixa, ne donàs mal eximpli de si mateixa. E en special persona religiosa és a Déu fort culpable si d'aquest vici és taccada; car aytal pot esquivar aytal e tot mal⁴

126] ¹A: com alguns se impliquen I: com alguns implicats B.

²A: sperant eos I.

³A: requer I.

⁴A: aytal amistat e tot mal I: aytal (al marge) e tot altre (interlineat) mal B.

complaure a altre⁵ mills que persona del món, en quant sap més de bé que·ls altres, e a meys mester gràcia e amor d'altre que negun, si vol bé viure e ab temor de Déu.⁶

CAPÍTOL CXXVII. *Con la amor carnal és fort mala e perijllosa e enpatxa molt lo cor de haver a Déu amor.*

||^{ms} Sobre totes amors desordonades desordena l'om e·l lunya de la amor de Déu amor carnal, qui és amor vil e sutz e feneix en delits carnals. Aquesta és tan forçor ligam del diable que si elcun ell pren ab aquest, tart és que no·l ne tingua liguat tostemps de tota sa vida, a la mort.

Aquesta amor, diu sent Gregori, no és coneguda en malícia, per tal cant caix tot lo món hi jau. Emperò diu que axí arrancha del cor de l'hom la amor de Déu e tota virtut, que là on aquesta mala amor sia, ne·y és Déu ne neguna bonesa ne senyal de virtut. Aquesta mala amor, so diu, porcut axí lo seny e·l cap de l'hom que·l fa estat e viure axí con a vil bèstia, pudent a Déu e a hòmens. Aquesta encara, so diu, fa l'om axí abhominable a Déu e als sants àngels scus, que jamés Déus no habita en aytals persones, e los sants àngels li fugen. Per què conclou que aquest peccat és tan poderós laç del diable que per ell ha desviades de Déu infinites persones, e desvia encara, e n'ha dampnades c·n dampnarà sens fi.

E per tal cant aquesta mala amor és axí en lo món multiplicada, per tal les mesquines de gens se pensen que sia menys peccat; con, emperò, digna sent Pere en la sua canònica que aquells ||^{ms} qui van darrera aquestes males cobeganses carnals, aquests Déus singularment reserva a grans penens e turments en lo segle esdevenidor. E açò és offença davant los hells de nostre senyor Déu, cant Ell veu que aquesta tan lega màcula és posada en cor de persona e Ell spcialment deputada, axí con és tota persona religiosa qui és a Déu dada, per vot de castedat a Déu consagrada, e qui tostemps que aquest sant vot trenca comet contra Déu crim de trayció, e roman a Déu traydor e digne de mort eternal davant la su alta magestat.

⁵A: a altre om. BI.

⁶A: temor a deu I.

CAPÍTOL CXXVIII. *Com s'è¹ pot hom lunyar de la dita amor carnal.*

Per esquivar la dita carnal amor e·ls grans perills que ab si aporta, ordonaren los sants pares passats les següens leys a tots aquells qui en religió serien, o per altra via serien obligats a tenir e observar² vot de castedat.

La primera sí és aquesta, e posarem açí solament les leys que toquen les dones religioses. Diu donchs axí la primera ley: Qui castedat religiosa vol a Déu conservar, primerament sàpia la valor d'aquesta alta virtut. Aquesta ley és axí necessària a tota religiosa, que si ella no sap la gran excellència d'aquesta alta virtut, jamés no la servarà ||^{ms} bé, car si no sap què s'és, ne·s curarà conservar-la ne prear-la ne amar-la. Per què deus açí saber que religiosa castedat és una preciosa joya angelical, qui fa la ànima en què és a Déu fort plaent e amable, e qui fa la ànima aquella merèixer haver companyia d'àngels e dels sants, e la ret digna de especial corona e honor davant Déu e hòmens, e sens la qual la persona religiosa és a Déu e al món pudent e abhominable. Aquestes coses se porien largament provar per la sancta Scriptura, mas leix·ho de present.

La segona ley és aquesta: que cascuna dona religiosa deu subiranament punyar e treballar de haver aquesta santa virtut. Açò appar per tant car jatsia que aquesta virtut sia necessària a tot hom religiós, emperò subiranament és necessària a dona, car dona sens castedat és lo pus vil femer³ qui e·l món sia, seguons que la Scriptura ne fa gran testimoni, e lo món comunament abans dissimula⁴ tot altre vici en dona que aquest qui és de luxúria. Legim de moltes dones famoses que abans se daven a mort que no que sofferissen que fossen sítzament tocades per negun. E con dix lo philòsoff Sèneca: La fembra qui no prea⁵ sa castedat no mereix que visca ultra, car vida de dona és sa castedat, e molt més ||^{ms} a religiosa qui no solament la ha mester per no donar escàndel al món, ans encara la ha mester per complaure a Déu, a qui spcialment la ha deputada.

La terça ley és aquesta: que religiosa qui aquesta puritat vol a Déu conservar deu guardar que res qui contravingua a aquesta castedat no faça; açò appar car si·u fa, ja ella no és casta ne pura davant Déu. Per rahó d'aquesta tanta guàrdia dien los sants que aytal deu tenir lo cor net de tota vil amor carnal, e deu tenir gran guàrdia sobre sos senys corporals, ço és que no vega ne oga res qui sia contra aquesta puritat, ne qui la puza naftrar poch ne molt; e deu servar temprança en son menjar e beure, e en tót ço qui la puza encendre a mal, en altre manera tota sa castedat ha a caure e a venir a no-res.

128] ¹A: se I.

²BI: observar A.

³AB: famer I.

⁴I: abans que dissimula I.

⁵A: presa I.

La quarta ley sí és que subiranament se deu aytal dona guardar de amar negun hom del món carnalment. Rahó és car aytal amor ne gita de tots punts aquella de Déu, axí com damunt és dit, e fa la dona luxuriosa e sens castedat viure. E per consegüent la fa perseverar en peccat mortal, tostemps que aytal vil amor en si meteixa sostingua ne conserve. E si vols saber en què pot la dona conèixer que aytal amor sia carnal, posen-ne alguns ^{100rb} grans doctors aytals senyals:

Lo primer és si la entenció de la amor no és per amor de Déu, mas és per asalt⁶ que la dona ha de l'hom que ama carnalment. E encara, posat que la dona vuylla amar per amor de Déu algun hom, si puys ella hi ajusta visitació e parlaments familiars, o serveys, o letres carnals no necessàries, o altres frasques carnals, clarament pot veure que aytal amor ja no és de Déu, mas és passada en amor carnal e corumpuda. Ne, segons que diu sent Jerònim en una sua epístola, dona qui segons Déu am algun hom no n desiga sinó fruyt spiritual, axí com és de santa instrucció e bona informació, e deu ésser l'om tal que ell sia bé bastant a dar tals coses, les quals coses no requeren visitacions sovincgades. Car aytals visitacions són fort sospitoses e són⁷ de fort mal eximpli als altres. Per tal sent Benet no volia jamás visitar sa sor, santa Escolàstica; ne sent Machari no sofferí que Labèrius, sant monje seu, preycàs a les monges, ne lus ensenyàs de cant, ne de lligir, per tal cant era massa jove. E deya que de temptació de luxúria no-n podia haver victòria negun, sinó aquell qui fugia de fet a companyia de fembres; e deya que companyia de fembres era lo principal enteniment ^{100va} a peccat de luxúria, e que jamás no podia ésser dona casta qui volenter estigués ab hòmens; ne hom no era cast qui soveny⁸ volgués estar ab fembres. E deya que açò devia sobiranament esquivar dona d'orde, la castedat de la qual deu ésser sobre tota altra dona, en quant era esposa de Déu Totpoderós, qui lo cor de ses esposas vol sens tota tacca de vil amor.

CAPÍTOL CXXIX. *Qui són algunes instàncies que los carnals¹ aporten en contrari d'açò qui diu és.*

Mas diràs tu que senta Magdalena amava Jesucrist, e santa Paula amava sent Jerònim, e senta Tecla amava sent Pau, e sancta Clara amava sant Francesc,² e aquestes amors no són inpugnades per negú. Donchs ¿per què yo aytanbé, qui són dona religiosa, no posaré ma amor en un bon hom? Responch-te

⁶A: alt I.

⁷A: sospitoses e fort vedades per los sants e son I.

⁸A: sovint I: sovint B.

129] AB: los delits carnals I.

¹I: les sis darreres paraules om. A (però en aquest mateix capítol es fa al·lusió a St. Francesc).

que si tu fosses aytal con senta Magdalena, o una de les damunt dites, e aguesses aytal amor a hun hom bo con elles havien a aquells que has nomenades, e aquell que tu vols amar foss aytal con un d'aquells que has damunt dits eren, e-y haviés aytal entenció con elles hi havien, e-y tenies aytals maneres con elles hi elles hi tenien, yo t'atorguaria que a tu és legut de amar un hom e mil, e tots quants n'à e-l món. Mas ^{100rb} tu deffayls en totes les damunt dites coses; per què appar que la instància que has dada no és a propòsit, ne ta rahó no val res.

Mas, que axí sia que açò no sia semblant a allò en res d'açò qui dit és, appar hi si attens a totes les dessemblances assignades. E primerament apar que no és semblant açò ab allò si attens al primer punt, ço és que tu no est semblant a santa Magdalena ne a les altres santes dones alleguades. Car elles eren perfectes en gran santedat, e qui pus segurament sens perill podien haver conexença de tot hom bo e mal que tu no has. Emperò no la havien sinó de sant, e de beneyt e de perfeta persona, per sola amor de instrucció, la qual ne reebien per lur santa vida e preycació. E tu est dona qui est vexell de peccat, plena de corrupció e femer pudent de malvestat, que tens cuberta dins ton cor ab qualque mal recapte de forana aparença de bé, que és tan poch que tot lo món qui y atena coneix que més t'i acostes a aytal amistat per ta mala luxúria e viltat e per poch amor que has a Déu, que no per altra cosa qui bona sia.

Seguonament, veges la amor d'aquelles santes dones quina era, e veuràs que tota era en Déu e per Déu e a Déu, e per tal que d'ells prescscen³ lum de santa doctrina, ab què ^{100va} mils poguessen servir a Déu e ésser pus castes que altres e pus virtuoses, seguons que la fi ho ensenyava. Cor⁴ tanta de santetat apreñen d'ells que despuys aparíen vexels⁵ de virtut e de vota santedat. E tu ames tal hom, e per tal manca, que jamás no n'has sinó peccat e poch de bé en ànima e en cors, seguons que veuràs si attens les paraules e obres qui són entre tu e ell. E açí callem, e l'altre qui a dir fa açí, pensa-y tu, qui axí parles, e veges si és aytal aquesta tua amor e aqueix hom que hames, com era aquella que santa Magdalena havia al Salvador, ne aquell que aqueixes altres que has alleguades havien als dits sants. Cert, si seny haviés, açò te deuria confondre dins ta ànima, ço és que no hajes verguonya de escusar-te de axí amar hom carnal qui ton marit no sia, ne que dignes que aytal és ta amor com era de les santes dones als amichs de Déu.

Pensa encara terçament⁶ si aquell hom que tu ames és aytal com Jesucrist, ne con sent Pau ne los altres que has allegats, e confon-te⁷ en la tua ànima que ab aytal hom te sics acostada per amor. E pensa si eren aytals les paraules

³A: prenguessen I.

⁴A: car BI.

⁵A: vaxelles I.

⁶Certament ms., però veg. paràgraf, anterior i següent.

⁷A: conforten I.

e obres e vida de sent Pau ne de sent Francesch, con és d'aquex que tu ames. E pensa com despuys que tu ¹²⁹⁸ l'ames quin ne quant profit n'á vengut a la tua ànima, e si as continuadament ⁹ viscut en peccat mortal per occasió d'ell, despuys que l'has familiar. E pensa dins ta mala consciència si per occasió d'aquex hom has jamés comoses molts peccats mortals, e si n'esperes encara de cometre infinits per occasió sua. E lavors veuràs aquex hom si és semblant a Jesucrist, e als altres sants que has allegats per cobrir ta viltat e error maleyta.

Veges quartament si y has tu tal entenció con aquelles santes dones hi havien, car elles solament hi entenien que d'aytals hòmens sants rebeessen santa instrucció e lum de informació, perquè mils poguessen a Déu servir, e fer lo seu servey, e axí ho ensenyaven puys per obra.

Veges tu en ta consciència si y has aytal entenció, ne si tes obres ne ta vida s'és millorada despuys que l'has per familiar; e con primerament fosses prou peccadora, veges ara si est pigor e si t'est de res millorada. E pensa si en ta consciència te valguera més ésser sens ell e sens sa amor que ab sa amor, e veuràs qui est ne què vals ne en quin estament vius per rahó d'aquexa mala amor, ne a la fi a quin juy t'aportarà Déus per aqueixa cosa.

Quintament, considera si tu tens en aytal ¹²⁹⁹ amor aytals maneres con los sants hi entenhén, que jamés no s curaven de visitar les santes dones per qui eren en Déu amats, ⁹ mas bastava-lus escriure a vegades alsuncas santes letres qui despuys han molt profitat al poble crestià per molta santa doctrina que aquí ha, ne entre ells havia altres serveys e dons temporals.

Donchs, veges tu si les letres que tramets a aqueyz qui axí ames, o aquelles que n rebebs, si són aytals, e si y ha altres frasques que no fos mester que no fossen vistcs, ne legides públicament en esgleycs ne en plaçes.¹⁰ E veges los dons que li dónes o n reebcs, si són bé honests, ne qui pertangue a dar ¹¹ o a reebre a dona qui ha a Déu fet vot de pobretat, o si aytals dons a tu e a ell són gran dampnació de les vostres ànimes. Con digua sent Jerònim en una sua epístola que parla d'esta matèria, que aytals letres e serveys ¹² carnals e dissoluts, més són senyals de encesa luxúria que d'altra cosa, majorment cant la dona vol apparer bé affaytada e l'hom arenifiat en ¹³ aytals lurs visitacions e vistcs.

O! din sent Jerònim, esposa de Déu, a Déu dedicada, no cuyts ¹⁴ enguanar

⁹ I: continuament A.

¹⁰ AB: amades I.

¹¹ AB: capellas I.

¹² AB: pertanguen a deu I.

¹³ BI: servials A.

¹⁴ A: vol esser ben affaytada et lom remiffat en B; vol exir ben affaytada a lom en I.

¹⁵ A: vullcs I.

lo teu spos, que per amor d'altre has cambiat.¹⁵ Car Ell veu e pensa e jutga lo gran vituperi que li fas, e la gran desonor sua en què vius. E pus que no duptes ¹⁶ de offendre-lo axí, ne Ell duptarà de liarar-te al diable, al qual obceys. E li manarà que ell te poseescha ho t do a infern, a en per tostamps, segons les tues males e verguonyoses obres.

Membre't, din aquest sant, que ara est ab ¹⁶ lo temps dels amans, mas lavors serà ab tu lo temps dels hairats per Déu, qui jamés no esperen a aver sinó plor e dolor, pudor e amargor e misèria. O con mereys que axí t prena! pus ta amor que devics al teu car espòs e al teu especial amich, Jesucrist, has dada carnalment al diable, e a aquell qui per tractament seu te ama sítzcamet e vil, de amor qui tostamps te darà en esta vida pena, ab dolors plaers, e puys ¹⁷ te procurarà la ira de Déu e dampnació perpètua. E en açò pots conèixer que per aytal carnal amor lo diable te posseix ¹⁸ plenament. Car no la vols leixar per negunes promissions ¹⁹ divinals ne menaças, ne per neguns mals qui axí per raó d'esta corrupta amor te turmenten.

CAPÍTOL CXC. *Qui aporta història a provar ço que dauunt és dit contra la amor carnal.*

Ligim d'aquella santa monga Theòfila que con fos entrada jove en l'orde ab gran fervor de servir Déu, que les companyones sues, monges, la inclinaren de poch en poch que hagués amistat ab un monge jove, ¹²⁹⁹ qui a vegades venia aquí al monestir d'elles. E l demoni, qui fort envegava que la faés caure e partir ¹ d'aquella tan gran santetat que li veyá, encès-la ² per diverses vies a amar lo dit monge jove, e les companyones aquelles, qui la y endohien ³ fort. Finalment, de poch en poch ella consentí que parlàs ab ell a veguades. E lo jove aquell era gran bragant ⁴ amagadament, jatsia que sabés bé de ífora fer lo moix; e axí parlant estech tractat que lo monge aquell li ensenyàs lo cant.

E primerament l'amà, ⁵ e lavors ell li tocà la mà, ensenyant-li los punts del cant. E après per mills a ensenyar-li, ell la començà de abraçar ⁶ ab lo braç esquerre, quaix que fos necessari per mills a ascientar-la. Après ell li parlà de

¹⁵ A: cobeiat BI.

¹⁶ A: en I.

¹⁷ Sic AI: ab dolor e puys B.

¹⁸ I: lo diable posseix A.

¹⁹ I: permissiões A.

130] ¹ AB: perir I.

² A: ences ella I.

³ A: indubien BI.

⁴ A: bragant I; bragant B.

⁵ Sic ABI (potser cal llegir i amà).

⁶ I: abraçarla A.

enamoraments e li donà joyetes, e li tramès lletres de amors, e paraules a dir semblans. Aprés ell la ensagà⁷ de besat e de tocar⁸ suizament. E axí de poch en poch ell la escalfà tant en⁹ la amor carnal, que ell la enclinà a açò que ell la hagués carnalment en la esgleya aytal dia, là on ell parlava ab ella, car en lo monastir dins no·y podia entrar.

E com la dita dona agués ahuda tostemps sobirana devoció en la regina de glòria, madona santa Maria, e ella tingués la sua ymage en la sua cambre, e la nit aquella, ans de aquell dia en què ella havia a ffer lo mal ab lo dit jove, ||^{10a} e li anàs lo cor en la gran devoció que ella solia haver en la mare de Déu e en lo fecl servey que tostems li havia fet despuys que·s sabia regonèixer, e pensà que luyant-se d'aquell servey beneyt ella era cahuda en tanta error e legea que axí agués Jesucrist oblidat e la beneyta mare sua, que tant de mal hagués consentit al dit monge; hoc encara que li hagués promès que l'endemà ell la auria carnalment en la esgleya; e pensà's que en la esgleya aquella havia ja consentits al dit monge tocamens vil e sùtzeus¹¹ a gran meyspreu de Jesucrist, caygué en terra quaix esmortida. E aquí cuydà esclatar per lo cor, e plorà tant e tant davant la ymage¹² de la mare de Déu, demanant mercè, que tota la terra reguà de làgrimes. E donà-li Déus aquí meteix tanta de contricció e tanta, de son peccat, que caix cuydà morir.

E lavors aparech madona santa Maria e dix-li axí: O filla! e tan gran desastra t'à esdevengut que tu, qui eres esposa del Rey eternal, te sies feta putana d'un ribalt dampnat. O filla!, si sabies quin peccat és aquest, e con gran, jamés no faries sinó plorar e dissipar-te tota! Car sàpies ||^{13va} que lo meu Fill, que havies per espòs, te aïra con un demoni, e l'àngel qui·t guarda ja no pot pus sofrir, tant li és pudent. E si no fos per la gran devoció que en mi has haguda, ja eres sentenciada per lo meu Fill a açò: ço és que·t lexàs lo meu Fill complir ton peccat, e que morisses en aquexes malvades amors que has en aqueys diable de monge, e que ab ell ensemps te dampnasses e fosses ab ell en infern gitada lo jorn de la tua mort. Emperò, per la tua singular devoció que has haüda en mi tostemps despuys que t'est sabuda regonèixer, e per la contricció que has haüda de ton peccat, e per tal cant en aquest pas has a mi recorregut, per tal yo he suplicat al meu Fill que·t perdonàs per la sua mercè. E he·o¹⁴ obtengut ab gran difficultat, e à'm atorgat que Ell te perdonarà, ab les segens¹⁵ condicions:

La primera que per tal cant, con tu fosses esposa sua, tu l'as lextat per altre vil e carnal hom, vol que un gran demoni qui és cap de una legió de dia-

⁷ A: asscia I.

⁸ BI: la ensaga e de tocar A.

⁹ BI: E axí de poch ell la escalfà en A.

¹⁰ A: sutzcs I.

¹¹ A: ymage I.

¹² A: ca I.

¹³ A: segunts I.

bles te empar aprés ta mort, he t'aga a fugeïllar terriblement ab tots sos companyons fins que d'aquí sies fora.

La segona condició si és que per tal cant te adhiest tant en aquexes carnalitats de tocamens e de lletres e de joyes ab aquell hom malvat, que tu d'aquests ||^{12va} XXX anys en què viuràs, tostemps ages malaltia de puagre, e dolor de mare, e dolor de cap, qui jamés no·t cés fins a la mort.

La terça, que per los delits carnals e tocamens vils e desonestes que sostenquist e faïst ab lo monge aquell, hages en purgatori dolors les pus forts que aquí·s donen a qualsevol altre persona qui aquí sia.

La quarta, per tal cant aquests peccats faïst en la esgleya, e aquí havies consentida¹⁶ la corrupció de ton cors, vol Déus que sies foragitada de la Esgleya celestial e de la casa dels benuyrats fins a la fi del món, axí que jamés no veuràs la cara del meu Fill, ne pugaràs en Paradís fins que lo món aga fi.

La quinta, que·t guarts que d'aquí avant no parles jamés ab aquell dyable de monge ne sies en loch on ab ell puxes parlar. Ans lo avorresques axí con a demoni, a ell¹⁷ e a tot altre hom carnal qui·t sia vijares que sia vil e carnal,¹⁸ e·n altra manca scràs privada d'aquesta misericòrdia que Déus te fa de present, per mèrits e prechs meus. E finalment gitat t'à Déus¹⁹ en infern, axí con dit és.

E puys dix-li axí la regina del cel: Tot ço que dit t'é, digues a totes tes companyones, per tal que·s guarden de mal, e que no lexen lo meu Fill, espòs lur, e s'embarquen²⁰ ||^{13va} de amor carnal de negun hom mortal. E·u digues al bisbe que·u pos en crònica o en scrit perpetual, per tal que dona d'orde aprena açí quant peccat fa, ne quant offèn Déu, ne en quant perill viu ne quanta pena espera aquella dona qui s'empara de²¹ neguna amor carnal, ne vil, ne petillosa, con per aytal Jesucrist l'aïr e li fuscha²² e la desempar.

E totes aquestes coses dites e fetes, la monga féu fort santa vida, e féu molts miracles ans de sa mort.

CAPÍTOL CXXXI. *Com massa amar altra dona empatxa la religiosa de purament amar Déu.*

No solament avorrex Jesucrist la dona d'orda per amar hom carnal, hoc encara per amar massa qualche companyona sua special. Diu sent Bernat que

¹⁶ AB: continuada I.

¹⁷ BI: e a ell A.

¹⁸ BI: només parts de los nou últimes paraules apareixen al marge del manuscrit A.

¹⁹ J: gitara deus A.

²⁰ A: en barguante I.

²¹ A: qui sempaxa de I.

²² AB: Jesú Crist aïr: e li fuge I.

axí és sutza cosa aquesta nostra carn e vil que amar-la tostemp aporta a l'amant grans càrrecs e penes, e a provar açò aporta-y aytal rahó. Diu ell: E si la carn preciosa e sagrada e glorificada del Fill de Déu donava empatxa als sants apòstols, que no's podien bé apareylar a rebre lo Sant Esperit, quant, donchs, més deu la carn vil e sutza nostra en esta vida empatxar lo cor qui massa la ama de profitar en res de bé ne de guardar-se de peccat; ||¹³¹ ne quant deu empatxar a amar Déu, con digua sent Agostí parlant a Déu en les sues contemplacions axí: *Minus te amai qui tecum aliquid amat quod non propter te amat.* E volia dir axí, parlant a Déu: Senyor, menys que no deu te ama aquell qui ab la tua amor mescla altra amor qui no és amor segons Tu, ans és per altre esguart qui no est Tu. Ara és certa cosa que la dona qui massa ama altra dona, per tal cant n'a asalt o cant li és plaent, o li consent en açò que li plau, o per tal cant se veu amada per ella, o per altre qualque esguart que no és segons Déu, [...] Per tal diu sent Bernat la meteix on diu ço qui dit és tantost damunt, que Jesucrist, veent que los dexebles se dolien cant Jesucrist se partia d'ells dix-los: Sapiats: ¹ que si yo no'm separ de vosaltres, lo Sant Spirit no vendrà a vosaltres, ne jamés no secrets ² dispòsits a rebre'l. ³ Car la amor que havets ⁴ a la mia carn e a la mia prehència ⁵ corporal vos empatxa que no podets ⁶ sentir res ⁷ celestial, car les coses celestials no stan ab les carnals e mundanals. Donchs no us desplàcia si me'n vag e luy ma carn de vosaltres, per tal que siats ⁸ dispòsits e apareylats a rebre lo don divinal, ço és lo Sant Spirit.

||¹³² Qui, donchs, vol sa amor fermat en lo seu espòs Jesucrist, no la vuyla en altre loch suyllar ne partir-la per molts caps. Car lo Salvador és fort gelós amador, qui no vol que la amor que li devem ⁹ partiam per diverses parts, ans vol que en totes coses amades fora Ell sia Ell principalment amat, ço és, que tot ço que amaràs qui no és Ell, sia amat per amor d'Ell, e per sol esguart seu, e si res no y ha per esguart seu, la amor és sospitosa e for perillosa, e fort dampnosa a la persona amant, segons que damunt és ja dit.

E açò sia dit quant a la amor que dona religiosa deu haver a Déu, per tal que sia en vera caritat.

[131] ¹ Dix los ço que damunt es dit, ço es A.

² A: secret I.

³ A: a rebre'l I.

⁴ A: havets I.

⁵ A: presència I.

⁶ A: poder I.

⁷ A: res sentir I.

⁸ A: s'au I.

⁹ A: donam I.

CAPÍTOL CXXXII. *Qui porta història a provar ço qui dit és: com la dona religiosa deu avorrir tota carnal amor, axí a dona con a hom, per qualsevol manera.*

Lo sant Abdon, escrivint a Lúcia, monga parenta sua en la ciutat de Acon, si li féu aytal amonestació: Filla, he entès de tu coses de les quals la mia ànima és molt nafrada, car si axí és, la tua consciència morta jau dins tu, e molt viuus luyada de Déu e en gran perill estàs en est segle.

Dit m'és estat que la amor que a sol Déu Totpoderós pertany, escampes en amistats ||¹³² de altres dones diverses, ço és en dones familiars, seglars e en amigues specials monges e en filles singulars dexebles. O filla!, ¿e què és tot açò a tu, sinó laç del disble per lo qual te puja tot jorn fer caure en cent peccats per diverses maneres? Car pus lo cegle ¹ has leixat ¿per què t'as procurat liguam ab lo qual lo segle te retinga, ço és amiatat singular de dona seclgar? E ¿què pots haver tu de dona seclgar qui a Déu plàcia, si donchs no és dona de gran santedat? E lavors no y cal estreta amiatat, car basten-hi oracions sens tota altra familiaritat. Car estreta amiatat ab aytal no és sens alcun juy e alcuna taccia de la consciència, en quant veuràs o oiràs en aquella seclgaritat qui t' nafrarà te ànima e n daràs què parlar a les altres, e quant més sia açò pigor, si aytal seclgar és vana e folla e tota del món. O filla, e tan mal senyal és a tota dona, e majorment a religiosa, si vol haver gran familiaritat ab dona seclgar e mundanal e tota vana e dissoluta. Car con diu la santa Scriptura: aytal és cascun con la sua compayia que l'hom requer. Per tal diu lo proverbí: diu-me en Pere ² ab qui va, e yo dir-t'é què fa. Ne'm plau, filla, aquesta tanta amiatat que as ab exa ||¹³² monga, con digua lo sant pare Efre^m ³ que negú no pot haver sencerament ligat lo cor ab Déu qui l' tingua fermat ab neguna creatura. E donchs, filla, ¿Què diràs tu a Déu qui ⁴ tot ton cor li has dat que a ⁵ altre l'ages lliurat? Tan ⁶ fortment has peccat! Mas no és meys greu axí desigar dexebles; car Déu e la santa religió vos han toltes filles, ⁷ e lo diable ha-us ⁸ procurades dexebles, per tal que sots esta cautela viscats en les misèries e dolentias en què viven les dones seglars per lurs infans, e axí oblidets Déu e l seu servey e vostra religió de tots punts. Car tenir dexebra és dar sa amor a aquella e ocupar son temps en ella e en ses necessitats, e procurar-se tots jorns grans ma-

[132] ¹ A: segle I.

² A: dit en pere B: diguesme en pera I.

³ A: com digua sanct pere e es ferm I.

⁴ AB: que I.

⁵ B: om. A.

⁶ A: o tan BI.

⁷ B: fites A: filles I.

⁸ B: aus A: vous ha I.

lenconies e grans àncies, e matèria de barayles e de ires e de enugs ab les altres ab qui estàs. Hoc encara, per aquella⁹ sovín te covendrà de offendre Déu, car, cant la deuries esposar e ajustar ab Déu, auràs-li a ssofferir que fassa ses volentats, e que fassa e digna coses qui no plauran a Déu, e vuylla Déu que tu no t'i cuyts primera a indubir-la de ffer a ssa guisa, per tal que no·s huy¹⁰ de tu.

O mesquina! Vet què has fet, lavors que aquella creatura que a Déu devies offerir, has feta filla del diable e posada ||^{9vb} dret en la carrera d'infern! O miserable fembra!, e çquè diràs a Déu que la ànima aquella li hages toita que Ell havia comprada ab la sua preciosa sanch, e tu has-la dada al diable per tenir-la mils ferma¹¹ ab tu? E per tal lo juy de Déu serà sobre tu, car aquesta mateixa que has axí entrelaçada,¹² te serà cultell¹³ de mort e dolor en esta vida, per los grans desplaers que per ella, e per ocasió d'ella, reebràs. E ultra açò vendrà sobre tu lo gran juy de Déu, forçor e poderós, qui·t demanarà la ànima e ànimes que per aytal via has perdudes. Per què, filla, no·t facen goig aytals amistats, les quals te aporten desplaers, e dampnages al cors, e puy dampnació a la tua ànima. Mas solament posa lo teu cor e la tua amor en aquell sobreamable espòs teu, Jesucrist, qui sol mereix ésser amat, e qui ama a tu ab tan gran zel e ab tanta leyltat, e ab tan gran fervor de la sua santa ànima.

CAPÍTOL CXXXIII. *Qui tracta de la amor que dona religiosa deu haver a son prohisme.*

Ara resta que diguam de la amor que la dona religiosa deu haver a son prohisme. E deus açí saber que ley de nostre senyor Déu estreny a tota persona de amar son prohisme axí con si mateix. E sàpies que ||^{9va} cristià deu tenir per prohisme a tothom, si·s vol sia amich o enemich; de què·s segueys que cristià no deu mal voler a neguna persona del món. E per tal nos ensenya la lig de Déu que amem e façam bé, no solament als amichs, ans encara als enemichs, per amor de Déu; ne és res en esta present vida a qui degam mal voler, ne devem res avortir sinó peccat. Car si l'om mal avortim, açò no devem fer en quant és hom, mas en quant és peccador e mal en si mateix. E si vols saber quina amor devem haver a cascuna persona del món, dic-te que aytal que per cascun¹ vuylam salvació e bona vida e la gràcia de Déu e vida virtuosa, e que a negun no procurem dampnage, ne·l vuylam offendre en béns ne en fama, ne dar-li

⁹ A: dexebles ... aquellas ... temps en aquellas ... per aquellas I.

¹⁰ A: induir les de fer a lur guisa per tal que los huyen I.

¹¹ A: fermada BI.

¹² AB: entrelaçada I.

¹³ A: coltell I.

[133] ¹ Sic ABI (potser cal llegir que aytal per [a] cascun).

mal eximpè; e·ns devem tenir per dit de ajudar-li en la extrema necessitat, ço és, que no·l lexem caure en desperació si ha cas necessari, ans li ajudem segons nostra possibilitat. Aquesta és la amor general que devem haver a cascuna persona del món per amor de nostre senyor Déu qui·u mana e·u vol.

E tot açò conferma la lig de natura qui diu:² no faràs a l'altre ço que no vols que sia fet a tu, e faràs a l'altre ço que rahonablement vols que sia fet ||^{9vb} a tu. E aquesta ley deu ésser sufficient ley, e bastant a cascun cristià de saber amar son prohisma, e de saber a què és tengut per virtut del manament de Déu.

Aquesta amor és de tanta virtut que Jesucrist en la sua santa çena la manà sigularment dient als apòstols, axí con aquells qui representaven a tots nós:³ Aquest és lo meu manament singular e especial que yo us faç, ço és que vosaltres que us amets los uns als altres, e en açò sapiats que yo us am e só vostre amich e pare, si vosaltres vos amats entre vosaltres mateixs.

Diu mossènyer sent Johan que qui viu ab amor de son prohisme, que aytal és bé ab Déu, e Déus habita ab ell, e Déus ha dias si; e qui son prohisme aïra ne li porta ranchor, que aytal està ab la mort, ço és que viu en peccat mortal e és en la ira de Déu.

Diu sent Pau que qui ama dretament e purament son prohisme tota la ley de Déu ha complida. Rahó és, car la lig de Déu tota penga en amar Déu e son prohisme. Ara és axí que aquell qui ama lo prohisme per amor de Déu, aquell principalment ama a Déu; e per consegüent, éntegra amor de son prohisme és amar Déu e complir tota la lig de Déu.

||^{9va} O!, diu sent Agostí: E qui és qui d'aquest sant manament se dega escusar?, con sia manament tan curt, tan lauger, tan delitós e tan profitós. E·l profit appar en açò, car aquell qui purament ama son prohisma és fora de tot peccat mortal; tot quant fa li és profitós a guanyar gràcia major que no havia, e puy glòria, car aytant aurà cascun major glòria en Paradís, con ha axí magor amor dreta e pura a son prohisme.

E deus açí notar que aquesta amor se prova per la obra, car encara que tu digues que tu ames aquest, e que tu·l veges posat en necessitat e que no li ajusts, cert tu no pots⁴ dir ab bona consciència que tu l'ames. Car con diu sent Johan: si algú veu son⁵ prohisme passar affany e misèria e li pot ajudar e no·u fa, aquest aytal no pot dir que sia en la gràcia de Déu ne en la amor de Déu, con diu⁶ sent Gregori: «prova de vera amor està en bones obress». Hom qui

² A: conferma la ley de deu I.

³ Reprerhentaven e tots nos A: representarien a tots nosaltres I.

⁴ I: tu pots A.

⁵ A: veu a son I.

⁶ A: deu, car com diu I.

viu ab amor de son prohisme, aquell viu en⁷ pau a reposat, e ab bona consciència, e en bon estament spiritual e corporal, per què apar que tota persona qui Déu am, majorment religiosa, deu ésser fort avisada de amar son prohisme leyalment e verdadera.

CAPÍTOL CXXXIV. *Con lo dyable tol a la persona la dita amor del prohisme per diverses vies.*

||^{2a} E per tal cant lo demoni ven que amor de prohime és virtut axí excellent, e qui molt ajusta l'om ab Déu, per tal fa tot son esforç que ell luny l'om d'aquesta santa amor, e la li fa perdre per diverses maneres.

La primera via és supèrbia, car supèrbia no permet que l'om superbiós am a negun altre,¹ ans li fa meysprear a tots altres e jutgar. E açò² és contra caritat e amor del prohisme, qui no permet que aquell qui ama a altre lo menyspreu³ per res, ne l'offena, e si u fa, ja no l'ama⁴ vertaderament. Per rahó d'açò dix lo Salvador, *Mathei, VIII*: Si tu vols offerir lo teu do davant l'altar, e tu de fet est ja aquí, e t recorda que tu has feta offensa a ton prohisme, yo t man que ans que tu offires, tu t deges anar reconciliar ab ton prohisme, e puys iràs a offerir ton do a l'altar.

Per les quals paraules appar que no plau a nostre senyor Déu ta offerçó⁵ ne ta oració ne ta almoyna, si tu has feta offensa a ton prohisme e no n'has feta neguna reconciliació. Açò, emperò, se deu entendre en cas que tu hages presència de la persona offesa o la puxes aver coniventment.⁶ Car si la persona era en altra terra, bastaria haver bon propòsit de fer aytal reconciliació en son loch e temps; e ja per no fer-la de fet⁷ no⁸ calria hom estar lavors de offerir son do a Déu.

O Déu! Pensa ||^{3a} açí quants són en lo món qui jamés de lurs offenses no fan neguna reconciliació, ne satisfacció, no res meys offeren, och encara combreguen en tan gran dampnació de lur ànima e contra la ordinació divinal, con emperò visquen en gran peccat, ço és no reconciliar ne satisfacer a aquells que⁹ han offesos.

La segona manera per la qual lo demoni fa perdre a l'om la amor de son

¹ A: ab 1

134] ² A: am negun altre B: am negu altre I.

³ AB: intier e aço I.

⁴ BI: amo al altre ho meyspreu A.

⁵ AB: les últimes setze paraules om. I.

⁶ A: offerta I.

⁷ A: continuament I.

⁸ B: e temps e ja per fer-la de fet I: e temps de fet A.

⁹ BI: non A.

¹⁰ A: qui I.

prohisme si és massa amar si meiteix, car la persona qui massa ama si mateixa res no ama sinó si mateixa, e per totes les altres no dona res, e com se vuylla vaga als altres solament que ella aja hé, e açò és fort contrari a bona amor. Car qui bona amor ha a l'altre,¹⁰ sentir-se deu de son mal, entendre¹¹ a son profit. E que aquesta mala amor pròpia sia cosa axí leua e perillosa done-u a entendre Jesucrist, qui dix que qui axí amarà la sua ànima qui cové que aquest aytal la perda. Car digna és que la perda aquell qui per amor de si meiteix oblida totes les coses que deu amar per manament de Déu.

La terça cosa qui tol molt a l'hom la amor de son prohisme si és desmesurada avarícia. Car la persona avata no ama sinó lo diner, e per lo diner daria pare e mare e tot lo món. E, per consegüent, per tal que no aja a dar ||^{4a} res a negun, avorreix tota altra cosa en què, o per rabó de què, li sia vigares que agués res a despendre. E per tal és proverbi comú que: qui vol amich trobar, guard-se entre avats no l vulla cercar. Per avarícia cometen los hòmens peccat de desconexença, lo qual és enemich de tota vera amor. Car l'hom qui dona a l'altre e li fa serveys e plaers, aquest¹² fa obra de amich. Que, donchs, no li sia regonegut açò és la magor legea del món e pus contrària a vtra amistat. Car amistat se nodreix ab bons serveys e ab fet-se plaers là hon són coneguts. Per què los filòsoffs antics diffiniren que persona desconexent¹³ devia estar en solitut e no en companyia d'altres, car tota companyia era suylada per lur presència; hoc encara, per tal cant provocaven los altres a fer semblant.

La quarta cosa qui trenca e dissipa molt vera amor al prohisme si és ira, e rancor, e mala volentat contra lo prohisme. Per tal sàpies que diu sent Johan en la sua canònica que aquell qui aïra son frare, aquell és mort en la sua ànima, e la amor de Déu ne la sua caritat ne gràcia no són en ell,¹⁴ ans és en estament de dampnació. O!, diu sent Agostí en un seu sermó, e parla a Déu així: O font ||^{5a} de pietat e misericòrdia, Senyor e Déu meu!, e quanta és la tua bonea, qui tant mal cor e tanta mala volentat sofers en lo món. O Senyor!, e com és tanta la tua paciència que aytals vexells de ira sostens, qui jamés no volen pacíficament guardar a aquells que aïren, tanta és lur furor e oy contra aquells qui an per enemichs. Ne per la tua amor, ne per la tua temor, ne per negun altre pladors esguart no s'inclinarien a humiliar lur cor e perdonar lurs injúries, ne los mals ho offenses que rebuts han.

O Senyor tan gloriós e tan just!, e ja plagués a tu que ells sabessen ço que d'ells entens a fter, e lo fort juy teu qui ls està apareyllat. Car lavors, per grans injúries que aguessen rehebudes, los¹⁵ lexarien fort volenter, ans rebres-les hau-

¹⁰ A: a altre B: ha altre I.

¹¹ AB: endressat I.

¹² A: a altri o li fa serveys o plaers a aquest I.

¹³ BI: desconexente A.

¹⁴ I: ells A.

¹⁵ I: om. A.

rien per gràcia, pensant quant plau a la tua alta magestat sofferir injúries per la tua amor. Açí pots veure com envega e malícia contra algun repugnen a vera amor de prohibisme, e con negun envegós ne maliciós no és en la amor ne en la gràcia de Déu, ne encara aquell qui és vituperós, ne malaïdor, ne diffamador, ne criminador, ne malmement,¹⁶ ne barayllador, ne escarnidor, ne meyspreador, ne jugador, ne menaçador, no¹⁷ són en la amor ne caritat de Déu, en quant ab deliberació e mala volentat e ab cor de noure ||^{16b} impugnen lur prohibisme, e fan axí contra la ley de amor de Déu e contra caritat.

La quinta cosa qui molt nou a destruir¹⁸ la amor al prohibisme sí és terça lengua, de la qual¹⁹ diu la santa Scriptura que mols mals ha fets. E per tal diu Salamó, *Proverbiorum sexto*, que Déus la avorteys fort, car no és sinó diable qui encén foch pertot. Diu Sèneca que antigament tothom qui fos notat²⁰ de sembrar discòrdies, o prenía mort o era excel·lat de tota comunitat. E per rahó d'açò antigament jamés no posava²¹ hom en offici de regiment hòmens qui tost creyen o qui fossen parcials notablement en lurs affeccions e fossen exceptadors²² de persones, o qui creyen tostemp les primeres informacions. Car ab aytals hòmens les males lengües feyen tantost lurs affers, e posaven foch là hon ells se volien. E per rahó d'açò tramet Déus contra aytals males lengües la sua maledicció, segons que appar *Eclesiastici, XXIX*. Per moltes altres vies se pot torbar la amor del prohibisme en lo cor de l'hom, emperò aquestes són les principals que ara són damunt dites.

CAPÍTOL CXXIV. Qui ensenya quin perill és no haver la dita amor.

Conserua molt la amor que devem haver al prohibisme pensar quin perill nos hi ||^{24a} va, si no la havem dins nós. Car, com dit és, som en peccat mortal e en la ira de Déu, e sol per no caure en tan gran desastre ne en tan gran peril devem aquesta santa amor conseruar en nós tostemp. Aprés la devem conseruar si pensam la quantitat del crim, car diu sent Johan que hom qui no ama o qui aïra al prohibisme és homeyer davant Déu, qui més guarda al cor que a la obra. E quant veu que l'hom aïra de cor son prohibisme, aytal lo reputa con si ja l'havia mort, axí con la fornicació de cor pren axí con si ja era feta, seguons que preycà lo Salvador, e ligín-ho *Mathei, quinto capitulo*.

Segonament, conserua molt la amor del prohibisme viure ab seny, repreneat

¹⁶ BI: malmement A.

¹⁷ B: ne AI.

¹⁸ A: destruir I.

¹⁹ AB: si es de la lengua la qual I.

²⁰ AB: fos tacat I.

²¹ BI: pasava A (corregit per *passava*).

²² I: acceptadors A.

ses passions e sa furor, e dissimulant e callant moltes coses que hom veu. E açí diu sent Agostí que la persona qui vol conseruar la amor vera a son prohibisme no deu a totes coses attendre, ne totes rependre, ne totes jutgar, mas deu-ne lexar gran part al juy de Déu. Ne la mala volentat no la deu hom tostemp seguir, ne la fervor ne·l zel quin dins hom se desperta, mas deu-ho l'om cobrir e passar e callar, guardant loch e temps e hora, e perdonar queucom a la misèria de natura humana, qui viu sens grans deffalliments. E deu hom pensar en sos propis mals, per tal que mills sàpia hom passar ||^{26b} los deffalliments dels altres. E en special diu que ajuda molt a l'hom a saber conseruar amor e pau ab tots que sàpia haver una poch de paciència, e sàpia ensenyar alguna boneca là on és mester, e que no vuylla en tota matèria haver son enteniment ne tot son drer. Car la pau qui hix d'aquesta santa amor és axí cosa alta, amable e desigosa e profitosa, que ab diners la deuria hom comprar e ab sa carn e sanch, per haver-la, pensant lo mal e·l perill de ànima e de cors en què està aquell qui tostemp viu en guerra e en mal ab los altres. E que aytal mal l'om puxa reembre ab una poch de minya sua o dampnage, açò és axí virtuosa cosa e gran seny que l'om qui açò fa és digne de gran honor e guardó envers Déu e hòmens.

Terçament, la conserva molt¹ l'unyar-se d'hòmens² breguosos e foylls, capitosos, importables e maliciosos, qui jamés no estudien sinó en mal. E axí meteix ab tots haver bones paraules e dolçes, car diu la Scriptura que dolçor de paraules trenca la ira de Penemich, e·l fa inclinar a açò que hom vol, e tenir ab aquests lo conseyll de sent Pau, qui diu que boneca e benignitat venç malícia. E per maliciós que hom sia, cant veu son adversari ésser virtuos e benigne e rahonable, tart és que no ||^{27m} s'inclín e no leix sa malícia e sa rancor <s> envers l'altre.

Interrogat aquell gran philòsoff Secundus con se podia fer que jamés no s'era baraylat ab negún, respòs: car jamés no contrast de paraules ab negun. E si veig que sien orats aquells ab qui parle, call-los e fas-los loch; si són hòmens de seny, allegant-los rahons lexen-se vencre per rahó. E axí jamés no·m pux baraylar ab negun.

Conseylava sent Bernat a sos freres que tot jorn faessen oració a Déu que·ls conservá en pau e en amor sua e de son prohibisme, e que lo primer peccat de què·s confessassen e qui mills fos pensat ans de la confessió, fos aquest, ço és de la poch amor a Déu e al prohibisme e de les offensas fetes a Déu e al prohibisme. E·ls amonestava de pensar tot jorn ab gran diligència si creu en caritat o si podien conjecturar o saber per alguna via que ells fossen fora la caritat de Déu e del prohibisme.

[35] ¹BI: la conserva deus molt A.

²A: l'unyar-se hom de homens B: l'unyar-se molt de homens I.

CAPÍTOL CXXXVI. *Qui posa les circumstàncies a les quals deu hom atendre per conservar sencera ment vera amor al prohibisme.*

Sobre aquesta santa amor e caritat al prohibisme posa aquell gran doctor Dídinus, en lo seu tractat *De caritat*, los següens documents:

Lo primer sí és que jatsia que cascuns degam molt amar l'nostra¹ prohibisme carament, emperò devem fort abitar lur mala vida si són mals, axí que ensemps amem la persona e aïrem en ella los mals vicis. E açò prova aquest doctor per tant car lo Salvador manà que l'hom honre pare e mare, e puys manà que hom los aïràs. E diu que deu-se axí entendre que la persona del pare e de la mare e del prohibisme deu ésser amada axí que li sia fet aquell servey que a ell se pertany, segons la lig divina. Mas d'altra part deven ésser axí aïrades que si conseyllen mal a hom, o per ell hom ha a ffer res qui sia contra Déu, que hom los fuschia axí con a la mort, contrastant a lur peccat. E d'açò dóna eximpli, car nós veem que la mare, paxent lo fill e vestint-lo,² conserva-li la vida,³ mas puys si'l veu mal nodrit, aïra'l batent-lo ab una vergua. Axí mateix lo bon cirurgià ama la sanitat del malalt, e emperò, cant li veu la fistola en la carn, crema-la-li ab un ferre⁴ calt. Axí nós devem amar en les males persones ço qui bo hi és, ço és la natura e la persona, conservant-les quant en nós és. Emperò quant nós hi veem peccat ni mal, devem-los en aquesta part fort avorrir e aïrar lur malícia, quant en nós és, tostemps conservada la amor qui·ls és deguda, en quant devem desigar lur salvació e lur bé spiritual, e aquell bé temporal qui no·ls perjudica en res en ||^{pro} negun bé spiritual.

Veem per experiència que aquell qui reeb la potgua amargosa, que ell la ama e la reeb en quant veu que li profita e li fa sanitat, emperò avorrer-la en quant és amarguosa; axí és en lo propòsit:⁵ que appar que ensemps⁶ pot hom lo prohibisme, legudament, amar e aïrar, axí con demunt és dit.

Lo segon document sí és que jatsia que cascú dega molt amar la persona mala o bona de son prohibisme, emperò⁷ servada aytal amor, no deu haver ab los mals gran privadesa ne gran acostament, ans los deu fort fúger.⁸ Car diu la Scriptura que ab los sants seràs sant, ab los justs seràs just e sant. E açò volch dit

136] ¹AI: amar la persona mala nostra A (els mots *la persona mala* apareixen ratllats).

²AI: vistento B.

³BI: veem que la mare lo fill paxentlo e vestintlo e conservantli la vida A.

⁴A: ferro I.

⁵AB: en lo profit I.

⁶AI: om. B.

⁷A: proxiama en la manera de sus dita envey los mals empero I.

⁸A: fugir I.

aquell gloriós senyor e pare, lo nostre Salvador, cant dix que si alcun, après que l'auràs corregit de son vici, a part e davant alguns, no·s corregeix de sos vicis, que tu que li fusques axí con a públich peccador e a pública.⁹

Per què appar que los antichs fugien fort als mals hòmens, emperò lo Salvador los se acostava, per tal que·ls donàs medicina spiritual e que·ls tiràs a ssi mateix, a la qual cosa no és tothom bastant. E per tal, a aytals qui no s'i senten bastans, ans se veen inclinats a mals, pus segur los és fugir-los que acostar-s'i. Bé que aytal fugir deu ésser axí prudent que no aga ab si mesclada supèrbia,¹⁰ ne meyspreu d'aquell, ne crueltat, en tant que si veu que ||^{pro} los puja fer bé, que no·ls los¹¹ denech per res. E aquestes dues circumstàncies fa la fuyta dels mals fort virtuosa a aquells qui·ls fugen.

Lo terç document sí és que aquesta amor del prohibisme sia axí arreglada que jamás no oblich l'om a ffer res contra si mateix, ço és contra la sua ànima. Car con diu l'eximpli comú: caritat ordonada a ssi mateix deu començar. Mas contra aquest document fan aquells qui axí carnalment amen fills o filles o parens que tot peccat farien e que·l·ls vetgen en aytal estament com ells desigen. E d'aquests dix lo Salvador axí: que qui amarà fill o filla o qui·s vol altre més que no a Ell, no era digne de posseir-lo jamás. E aquest és aquell qui no dupta de dampnar sa ànima e de peccar per fer bé a altre.

Axí mateix fa contra aquest sant document aquell qui més vol complaure als hòmens que a Déu, ans per complaure¹² a ells faria contra Déu moltes malvestats e peccats. D'aquests diu Davin que Déus los diciparà e·ls confondrà, car dignes són de tot meyspreu, pus que més presen e amen la creatura que no a nostre senyor Déu. E diu la Scriptura que d'aytals folles amors fa nostre Senyor aquesta vengança: que aquells qui no dupten ofendre a Ell per complaure als hòmens, que Ell no permet que jamás se complecha la mala entenció lur per què·ls volen complaure, ans los fa Déus caure en lo mal aquell que volien ||^{pro} esquiyar per haver aytal amistat. E per tal los dirà nostre Senyor en lo juy, seguons que legim *Deuteronomii*, XXXII: Digats vosaltres ¿e on són los déus en què havíets posada tota vostra speranza? Digats-lus perquè no us han ajudat cant vos fa mester. O gent sens conseyll e sens prudència!, ¿e com sots axí orats que confiats en la creatura lexant lo Creador? ¿No sabets si Ell és lo vostre Creador e Senyor, en mans del qual penga tota la vostra vida e les vostres faenes? ¹³ Donchs, ¿con sots axí orats que no confiats en Ell e fiats d'açò¹⁴ qui no us pot profitar, ans vos lexa legament caure cant havets mester conseyll e ajuda?

⁹A: axí con a públich peccador B: axí con a públich peccador o a peccadora pública I.

¹⁰A: haia mesclada ab si superbia B: haia mesclada ab si macula de superbia I.

¹¹I: no los A: no·s B.

¹²BI: els dicitoms uit mots om. A.

¹³A: feynes I.

¹⁴A: confiau dell e confieu daço.

Lo quart document sí és que qui aquesta santa amor a son probisme vol haver, jamás no deu provocar negun a rres qui sia contra l'ànima del probisme. Car qui fa que la ànima del probisme caga¹⁷ en peccat, no li ha bona amor. Per què diu açí axí que qualque persona qui per qualque via faça peccar a l'altre,¹⁸ aytal no li à vera amor, ans, segons veritat, és son enemich mortal, car liura'l a mort spiritual cant en sí és. E d'aytals males amistats dix Jesucrist que los domèstichs e scostats qui a mal provoquen la persona, aquells són los majors enemichs que l'hom ha al món. E per rahó d'açò dix lo Salvador, e és *Mathei, XVIII*, que persona ||^{18a} que dóna mal eximpli de sí mateixa a l'altra que és digna de mort, car mata a l'altra cant en sí és.

Ligim del sant abat Pambo que con veés un hom tirant una dona a amor carnal, cridà grans crits: O fembra mesquina!, fuig, fuig a aquest diable qui la tua ànima a Déu esposada e per la sanch del seu Fill lavada e rebemuda, vol ensutzar e matar e dar a peccat e a dampnació. E diu que lavors la dona aquella, tota escalfada per esperit de Déu, levà's e cridà¹⁹ grans crits: O Senyor!, justícia, justícia, justícia d'aquest traydor qui, sots semblança d'amor, me vol tolre la mia ànima. E diu aquí que de continent lo diable aparech aquí en forma d'om, qui tantost offegauà l'om e se'n portà la sua ànima.

E diu sent Gregori que dels majors béns que l'om pot fer e més plaent a Déu, és portar los altres ab Déu a salvació. E lo major peccat que l'hom pot fer en la creatura sí és provocar-la a peccat e aportar-la a dampnació. E açò fan tots aquells qui per carnal o per qualsevol altra via endocren los altres a mal e a peccat. Car parlant pròpiament aquests són enemichs de les ànimes d'aquells, per què d'aquests requerrà nostre Senyor en la lur mort les ànimes d'aquells qui han portats ||^{18a} a perdició. O Déu!, e quin càrrech serà aquest, e quin perill que nostre Senyor requira²⁰ de les mans de alcú neguna ànima, con lo Senyor beneyt tant am e prev les ànimes dels hòmens, seguons que appar, si penses què n'à fet e què fa encara per salvar-les.

Per totes aquestes vies appar con la amor al próhime és cosa santa e profitosa, e fort necessària e a Déu plaent.

CAPÍTOL CXXXVII. Qui ensenya quals hòmens nafren molt a la amor del probisme.

Pròsper, glosant a Tullí, en lo libre *De Amicitia*, sí posa que alguns són qui molt nafren e offenen aquesta santa virtut de caritat e de amor per lurs grans

¹⁷ A: cayga I.

¹⁸ A: a altre I.

¹⁹ BI: levans e cridà A.

²⁰ A: requera I.

misèries, no cuydant fer negun peccat, e fan-lo fort gran davant Déu, e per lo qual los porta nostre Senyor sovín a fort mals casos, e a fort perilyosos e vergonyosos.

Los primers són hòmens incomportables qui aytals maneres an que negun no·ls pot fer a lur guisa,¹ axí són travetsos e reversos e fora² tota rahó. E diu açí Pròsper que açò ve a veguades per gran supèrbia, la qual Déus abaxa legament, axí con a peccat que Ell ha tostamps fort avorrit. E axí diu que vench a mala fi Herodes Ascalonites,³ e Dominicià emperador, qui per lur supèrbia eren axí incomportables⁴ que negú no·ls podia pair,⁵ e per tal moriren a lega mort, la un ||^{18a} e l'altre, axí con appar en lurs històries. E diu que quaix generalment aytals hòmens vol Déus que muynen legament e·ls ensenya que axí con ells no han comportats los altres, ne Ell a la fi, con molt los ha comportats, no·ls vol⁶ pus sofferir ne comportar, ans vol que vagen là on tostamps seran turmentats e no en res comportats.

Los seguons són persones de lur natura turchs e dessugats⁷ e tots salvages e pagesívols en lurs maneres. E aquestes persones, diu, pus que rahó han, no són escusades davant Déu de lur enterquament a posar e a ensenyar als altres en qualque⁸ manera alguna amistat e benvolensa, e si no·u saben fer parlant, façen-ho, so diu, almehys escoltant ab plaer e ab bona cara, guardant-se de paraules aspres e provocatives de desperació d'aquelles ab qui an a perseverar.

Diu Cesàrius en lo primer libre *Interpretationum* que qui a altra és maliciosament⁹ exut,¹⁰ aspre e desugat¹¹ que Déus li darà¹² ans de sa mort qui ab dolor e ab vergonya de ssa cara, e ab dolor de son cor, lo contornarà¹³ e l'amollirà per grat o per força. E diu que abominable cosa és a Déu tractar l'altre¹⁴ durament, axí con a bèstia, si donchs grans deffayliments e peccats no·u requeria.

Legim en lo terç libre dels *Reys, capítulo XII*, que con Roboam parlàs durament e turca¹⁵ al poble de Israel, que lo dit poble li rebellà ||^{18a} e li talch més de deu parts de son regne, açò per a tostamps. D'aquests diu Daviu en lo

137: ¹BI: pot e lur guisa A.

² A: travezosos reversos e fora B: trauezosos e fora I.

³ Escalonita A: escalonica I.

⁴ A: inportables BI.

⁵ A: pahic BI.

⁶ A: ne a la fi los ha comportats no·ls vol B: ni ell tampoc a la fi no·ls vol I.

⁷ A turchs e desagualats B: turchs e desagolat I.

⁸ I: qual A.

⁹ A: comunement BI.

¹⁰ AB: axut I.

¹¹ A: dessucut BI.

¹² B: dira A (lectura dubtosa; no seria impossible que fos data); dona I.

¹³ A: los tornera I.

¹⁴ Sic laltre AI.

¹⁵ A turca (correct per turca): turcassa B: turquesa I.

Psalm axí: Qui exasperant non exultentur in semet ipsis. E vol dir axí que aquells qui aspres són als altres per lur salvagía e turquia¹⁶ ja no sien exalçats ne prosperats dins lur ànima jamés.

Reconta Lisànder en la història de Àfrica que lo rey Polach de Feç conec en Jonich¹⁷ que no era son fill, can lo véu axí turch e malagradós e dessaborit a tots e dix: Verament aquest jove no és mon fill. E a la fi féu-se'n inquisició e trobà que axí era; ans era fill d'un pagès d'aquella terra qui paria més bèstia que hom. E diu aquí mateix la història: entarquea e turquea¹⁸ d'om proceexen de gran pagesia e dolentia, car tot hom polítich, noble e civil és agradós e amorós, majorment a aquells qui ab ell stan e l'amen, e qui·l servexen; si no, jamés no·l servirà negú de bon cor, ne per consegüent jamés no seran bé servits, e merèxer-ho ha molt bé.¹⁹

Les terçes persones qui molt naixen caritat e bona amor són persones massa agudes e entrecuydades, qui tant cuyden saber e valer que tothom n'ha abhominació, e a la fi són a tota res odiosos. Diu Salamó que abans sosté e favorega nostra²⁰ senyor Déu l'om ab poch seny, si fa segons aquell ço qui en si és. que no aquell qui cuyda molt saber¹⁹ e valer, e confiant²¹ de son saber, offèn als altres.

Aquests hòmens, diu Crisdostom sobre sent Matheu, porta Déu a la fi a grans minves, e jamés no·ls prospera en res que faces, o tart, e si·u fa, tot los torna en pigor a la fi, car naixen caritat e amor en si e en los altres a qui són poderosos e enugosos per lur ultracuydament.²²

Les quartés persones, diu aquest, qui offenen caritat e amor de probisme són persones mesquines e miserables, qui de no res se tenen per offeses e per tocades, axí con a fadrins, e de continent són engronyades²³ e fan lo gros, axí con si havien perdut lo seny. E diu axí Prósper que aytals persones han tal deffalliment per poch seny e per poch bé qui és en ells. Car persona offesa, per no offendre caritat e amor de probisma, no deu negar paraula ne fer engronyaments, mas, cant se sent offesa, deu dir axí a la part, parlant dolçament: aytal cosa m'avets feta qui·m desplau, e no sé per què: digats-me si·us he fet perquè²⁴ e esmenar-ho he. E lavors si la persona offenent és de bé e de verguonya, tantost se scusarà e demanarà perdó. Si és persona dolenta, no·n deu hom fer menció, car la persona qui res no val, axí la deu hom haver com a per-

¹⁶ AB: lur sobergaria e turquesa I.

¹⁷ A: lo rey Pollac de fet conec en Ionic BI.

¹⁸ A: enterquesa e turquesa I.

¹⁹ A: e merexer ho ha molt bé B: e merexen o bé I.

²⁰ A: favorex nostre I.

²¹ I: saber confiant A.

²² A: entre cuydament I.

²³ A: agruyats I; engronyats B.

²⁴ BI: les vuit darreres paraules om, A.

sona crada, de la qual no prea hom res que digua ne faça, ne sol no·n²⁵ deu hom fer menció, mas quant follega²⁶ deu-ne hom pregar Déu que·ls millor.²⁷ E aytal oració ||²⁸ mercix a l'hom²⁵ que li sia crescuda la amor del probisme e·l mèrit envers Déu.

CAPÍTOL CXXXVIII. *Qui ensenya quines coses se comprenen e deven ésser amades per raó de la amor del probisme.*

Posa sent Agostí que sots amor de probisme se comprenen totes les coses que hom deu amar, e per les quals hom és tengut de pregar Déu, axí con són: Primerament, los morts, e en special aquells a qui hom és més tengut; e açò deu hom continuar tot jorn poch o molt, car gran mester ho an e en gran necessitat són posats. Segonament, tota la comunitat dels feels devem amar, e per aquella pregar que nostre Senyor la vuylla salvar per la sua mercè, e·ls bons vulla conservar e·ls mals convertir a sia meteix e salvar-los. Tercament: tots los infells devem amar e voler que·s salven, e pregar-ne a nostre senyor Déu. Quartament: a tota creatura devem amar axí con a fratre e a sor, car tots havem nostre Senyor per un mateix pare, qui tots nos ha fets e·ns conserva e·ns governa, per la sua santa pietat e mercè; e majorment aquells a qui més som tenguts, axí con a pare e mare e a tots nostres benefaytós¹ e patens, segons que per sanch o per benefits los som tenguts. Et en special devem amar los bons regidors de la cosa pública, e per aquells ||²⁹ pregar nostre senyor Déu ab gran instància, axí con són reys e comptes e prelats, e tots aquells qui han regiment de ànimes.

Quintament, per nostres enemichs, car aquests amant per amor de Déu, e pregant per ells merexem molt envers Déu, e·n podem esperar de haver gran guardó en Paradís. Car aquells amant per amor de Déu soberguega[m] molt a nostra² volentat, la qual cosa nostre senyor Déu molt prea e molt la regardona³ en esta vida e en l'altra.

²⁵ I: ne soli non A.

²⁶ A: folleia I.

²⁷ A: quei millor I.

²⁸ A: oracio es meritoia al hom I.

138] ¹ A: ben factors B: bens factors I.

² Soberguega molt a nostra A: sobergueiam molt la nostra I.

³ A: e molt regardonera I.

CAPÍTOL CXXXIX. *Que deu hom molt inclinar a amar sos enemichs.*

Per tal cant alguns troben gran dificultat en amar lo probisme, e açò cant pensen que alguns probismes han per enemichs, per raó d'açò nota açí que deu hom endoir e encendre¹ a rolar amar los enemichs, ço qui s segucc. E primerament lo manament de Déu qui és fort rigorós en aquesta part. Car diu axí Jesucrist, *Mathei quinto*: Amats los vostres enemichs e aquells qui mal vos fan, per tal que merecats ésser fills del Pare celestial, qui lo sol fa exir sobre los bons e los mals. Car si amats aquells qui us amen e us volen bé, quin mèrit n'avets davant Déu?, car assò metex se fan los peccadors e ls infells, hoc encara les bèsties. Donchs, amats aquells qui mal vos fan, per amor del Pare nostre celestial. Car con dien^{1100ra} los sants, aquesta amor és a Déu fort acceptable e fort plaent e fort meritòria a l'hom.

Deu encara molt l'hom inclinar a amar sos enemichs e haver paciència en lurs persecucions cant hom pensa con nostre senyor Déu ama e tira a salvació aquells qui són sos enemichs e viven mal en esta vida. E lo Senyor hencyt, per la sua gran bonea, calla lurs mals e ls tira tots jorns per diverses maneres a penitència, per tal que finalment los port a salvació.

Deu hom encara pensar que so que los enemichs nos fan obra és de Déu, més que lur, qui vol que ayals penes e minves soffiram per amor sua, e per delir nostres peccats, e per guayar Paradís, segons que posa sent Agostí. Pensa encara que si as tu fet jamés res que merques que ages enemichs, donchs, pus saps que tu ho mereys, e Déus vol que axí t vingua damunt, ¿per què no y has bona paciència? Aprés pensa que si mal vols a negú, que tu est en peccat mortal e en la ira de Déu, e que Déus no hoirà jamés ta oració. Car diu la Scriptura axí: L'om qui conserva ira en si a altre hom he demana a Déu misericòrdia, cert foll és aytal hom. Car juy sens misericòrdia serà fet a aquell qui no ha misericòrdia a l'altre.

Entre les altres coses que lo Salvador posà en la oració ||¹⁰⁰⁰ cotidiana que ns manà² fer qui s'appella lo *pater noster*, si fo aquesta: que pregàssem nostre senyor Déu que axí ns lexàs Ell los nostres peccats con nós lexam les malvolences a aquells qui són nostres enemichs e ns fan males obres. Si donchs tu, qui l pregues, no les lexes a tos enemichs, ne lo Pare celestial les lexará a tu, segons que aquí metex dix lo Salvador.

Deu hom encara pensar que viure en malvolença, e confon la ànima e acurta³ la vida al cors, e perdonar és cosa de gran noblea e de gran virtut, e fort honorable davant Déu e davant hòmens. D'aquesta matèria parlarem pus larch en lo segon tractat d'aquesta quinta part d'aquest libre, cant parlarem de la virtut de paciència.

139] ¹AB: entendre I.²BI: manana A.³A: acurça I.

Diu, donchs, sent Pau *Ad Romanos XII*: Pens cascu que tots som membres del cors de Jesucrist, del qual cors Ell és cap; axí, donchs, com en lo nostre⁴ [cors] veem que la un membre serveix a l'altre e ha compació de l'altre, e nafrat e leig-toccat per l'altre no n fa vengança, axí nós devem haver compació la un de l'altre, e deu la un portar part del càrrech de l'altre. E si és per ell offès, sol no n deu fer vengança, ans axí con lo metge no s cura ne és offès si lo malalt lo desonra, quant lo veu fora de seny, axí l'om qui seny aga sol no s deu torbar cant és offès per altre. Car deu pensar que aquell ||¹⁰⁰⁰ qui l'offen no és san, car l'om felló fora seny és. E per tal no s deu hom torbar contra ell, hans ne deu hom haver compassió, majorment cant hom pensa la vengança que Déus farà de la sua malícia. Cert, si la veyes tu la vengança aquella, que tu n'auries tanta de pietat que no t'o poria lo cor sufferir. Comporta, donchs, ton enemich per amor de Déu, e Ell comportar t'a he t'ajudarà en temps de ta necessitat.

Notaràs açí, emperò, que a 'questes tres virtuts responen en Paradís tres guardons a aquells qui y són. Car a la fe que l'hom haurà respon la visió facial de Déu, qui és veure Déu cara per cara. A la caritat respon dolsor de amor, encesa en amar éntegrament nostre senyor Déu. A la speranza respon posseir los dits béns sens tota paor de perdre.⁵ E d'aquests tres guardons neix dins lo cor de l'hom benuyrat tant de delit e tant de plaer que, con diu Ysayas, no s pot dir per neguna lengua, ne scriure per ploma, ne percebre per negun cery, ne per negun cor humanal explicar en esta present vida. E per tal devem Déus pregar que les dites tres santes virtuts vuylla en esta vida tostamps dins nós créxer e millorar.

E açí és acabat lo tractat primer de la quinta part d'aquest libre, lo qual és de les tres virtuts theologicals. *Deo gracias. Amen.*

Açí daval comença a tratar de les virtuts cardenals

||¹⁰⁰⁰ CAPÍTOL CXL. *Qui ensenya¹ què és prudència.*

Lo segon tractat principal d'aquesta quinta part és de les virtuts cardenals, qui són quatre, ço és prudència, temprança, fortalea e justícia, qui són fonament de totes les altres virtuts morals.

La primera s'appella prudència, la qual, segons aquell gran doctor Túllius, és

⁴BI: les últimes non paraules om. A.⁵A: perduda I.140] ¹A: qui tracta de les virtuts cardinals e primerament ensenya Y.

virtut qui fa l'om tostemps seguir dreta rahó. Aquesta virtut és de tanta valor que dien los sants que aquesta fa l'om qui la segueix ésser hom, e aquell qui la descompa no és hom mas és bèstia. Per tal havem, *Sapiencie decimo*, que si algun hom ha totes quantes suficiències són al món e aquesta virtut no ha, tot quant ha no és res preat, car tot bé sens aquesta no val res. E, *Sapiencie, VIII*, ligim que argent ni aur sens aquesta virtut són meys que fanch, car aquesta és font de totes riqueses e qui no s pot sufficientment comprar, ne bastantment preat, car d'ella hixen totes les riqueses e nobles en l'om. Per tal diu, *Sapiencie VII*, que Déu no ama sinó aquells qui ab aquesta van e abiten tostemps.

E què val, donchs, diu aquest, a l'om foyll haver aur e totes riqueses, pus que prudència no pot haver? Tot és no res. Car aquesta és mare de tots béns, veyxell de ^{||^{107ra}} tota virtut, bellea de tota ànima, noblea de tota persona, lum de tota via, valor de tota excellència, precu de tota cosa preciosa. Aquesta virtut és devallada del cel e dada als hòmens per gràcia especial. Aquesta lunya l'om de tot mal. Aquesta li fa lum en tots sos fets. Aquesta fa digna a l'hom de haver senyoria e regiment sobre los altres. Aquesta no lexa l'om errar. Aquesta exalta l'om en terra e en lo cel. Aquesta conserva l'om e l promou a ben viure e a bé morir, e aver ab Déu perpetual glòria.

CAPÍTOL CXLII. *Qui ensenya que offici de prudència és attendre a la fi de tot ço que hom fa.*

Offici pertanyent a aquesta virtut és primerament que hom tostemps e en tot quant fa quart e atena la ffi de sa obra quina és. Car aytal con és la ffi, aytal és la obra, segons que posa sent Ambròs. E apella açí la fi de la obra la entenció per què l'om la fa. Donchs, per tal que l'hom tostemps obra virtuosament, perquè guany mèrit envers Déu, per raó d'açò tostemps deu fer tot ço que fa per bona entenció, e deu dar bona fi a totes obres.

Ligim del sant bisbe Taciinus¹ que con informàs una sua neboda a ben viure en sa religió, lo primer document que li donà fo aquest, ço és que tostemps tot quant faés ordenàs dins son cor a ffer per honor e per glòria ^{||^{107rb}} de Déu. E dix-li axí: Filla, si tu ordenes tes obres a ffer per honor de Déu, totes tes obres te serviran a guanyar Paradís. Car lavors ton filar, ton cosir, ton cuynar, ton anar, ton mengar, e ton dormir e tot ton trebayllar, tot te serà profitós a la tua ànima e de tot hauràs mèrit de Déu.

Per tal diu aquí matex que con lo dit sant bisbe entesés² que la dita sua neboda filàs àbit e sudaris a hun monge³ de qui era enamorada, après li obràs tovalloles e li coynàs sovín, e posàs gran part de sa vida en acompanyar-lo e en

141] ¹A: Taciinus B: Tartuinus I.

²A: entengues I.

³I: menga A.

altres molts serveys del dit monge, diu que lo dit bisbe, fort turbat, dix-li axí: O mesquina de fembra, e tan mala intrest⁴ anch en aquesta santa religió. Car tot lo temps despuys que y est has quays despès en lo servey del diable e as perdut tant temps e tes obres totes. Car con les ages fetes per amor carnal d'aquest malvat monge, que axí carnalment ames, segueix-se que no les has fetes per neguna bona entenció ne per neguna bona fi. O mesquina!, ¿e tan gran desastre t'ha esdevengut? Més t'aguera valgut que continuament aguesses haüda gran malaltia que no haver viscut en tan gran peccat continuament, ne haver perdut tant de bé con has perdut per ta vil amor e corrupta.

O mesquina!, ages pietat ^{||^{107va}} de tu matexa, e no vuyles perdre lo temps de ta vida ne tos trebaylls; en altra manera dampnar t'ha Déus en la tua mort, e t darà en tota ta vida grans plagues e grans càrrecs e grans desplaers e grans misèries. E diu aquí que la dona aquella de continent lexa la dita amistat de tots punts e féu fort santa vida. E après sa mort aparech al sant bisbe e dix-li axí: Pare, gràcies te faç, aquelles que puix ne sé, del teu sant conseyll que m donest, com me fahist lunyar d'aquella mala amistat e m'ensenyist con devia posar bona fi a mes obres, e les devia tostemps fer per santa entenció; car verament, pare, si yo fos morta en aquell mal estament en què vivia, axí amant aquell monge, yo fóra estada dampnada, segons que m'ha revelat nostre senyor Déu en Paradís, on ara són. E açò dit, desparech, e lo dit bisbe féu grans gràcies a Déu.

Per aquest eximpli appar lo principal propòsit: com dona prudent e sàvia, majorment religiosa, tostemps deu mostrar bona fi en ses obres e les deu fer per bona entenció. Car, com dit és, aquest és lo primer offici pertanyent a virtut de prudència. Nota açí que ço que dit és se deu entendre d'aquelles obres qui de si són bones, o per altra via poden ésser bones, car les obres males no s poden fer per bona entenció, ne les pot arecglar neguna bona entenció.

CAPÍTOL CXLIII. *Con a 'questa virtut se pertany que hom penç en sa mort ab efica[cia].* ^{||^{107vb}}

Sots lo dit offici de prudència se'n conté altre, qui és sovín remembrar la sua fi e l terme de ssa vida corporal. Car com diu sent Jerònim, aquesta és sobirana prudència, en quant hom comprèn aquí los grans perills en què hom és tostemps, qui són tres en suma, ço és la sua mort, lo juy de Déu, al qual hom ha a venir, e la pena d'infern, la qual pot encórrer. Les quals tres coses són axí perilloles e grans que aquestes preveure ab temps és appellat per los

⁴A: enuist I.

sants subirana prudència. No res meys que, qui dóna¹ lo remey que s'i pertany a aquests mals, per² consegüent li cové de guardar-se de mal en esta vida, e de exercitar-se en bones obres, santes e virtuoses, per les quals metescha a escapar als dits tres mals, e que axí vingua al regna de Déu.

Officis, encara e seguonament, de la virtut de prudència són aquests: que l'hom sàpia bé regir si matex, ço és que esquiui subiranament, ab virtut de oració e ab esforç del franch arbitre, tota mala cogitació, e que sàpia trempar e ben regir la lengua en parlar e en callar, e sàpia exercitar guardant-se de tota ocasió de peccat, e de tota mala companyia e mala oportunitat, e que tostemp entena en obres bones e virtuoses, ||^{1627a} e que sien sens peccat, ans sien meritòries e plaents a Déu, axí com és orar, ocupar-se en bones ocupacions, axí com és treballar segons son estament, e attendre de no fer res qui sia sospitós, que hom no sàpia si és bé o mal, ans que faça ne comens res a ffer de pes sens gran deliberació, ne sia imutable de propòsit en propòsit, car fer lo contrari de açò són senyals de gran foyllia.

Crisòstom en un seu sermó que fa *De la prudència serpentina* diu axí: Prudència ensenya a l'hom saber e conèixer³ què és mal ne què és bé, axí que no sia enganat: si vol fer bé que lavors faça mal. Car los vicis a veguades donen apparença de virtuts, e les virtuts apparen a alguns que sien vicis. E lavors l'om és prudent quan sap fer differència entre virtuts e vicis, e coneys⁴ en què està vici ne en què està virtut, ne en què s semblen ne en què han contrarietat.

Ensenya encara prudència, a aquell qui la ha, que tostemp seguescha rahó en tot quant faça, e que jamás no la desempar per res, ans aga en gran reverència aquells qui la han e la deffenen e la meten avant e la mostrén en lurs obres e la conseyllen als altres.

Ensenya encara la prudència a aquell qui la ha que sovín pens en les coses passades, presents⁵ e esdevenidores. Primerament en les coses passades, car aquí la prudència ensenya de pensar ||^{1627b} en los grans beniffets de Déu e infinits mals regoneguts, als quals hom és fort desconexent per infinites vies e maneres, la qual desconexença provoca fort nostre senyor Déu a irèixer⁶ contra nós e a dar-nos grans mals.

Ensenya encara prudència que pensen en los mals passats infinits e peccats que havem comeses⁷ davant Déu, que tots romanen encara a punir en lo juy de Déu.

Ensenya encara a pensar la virtut de prudència què ns ha profitat lo mal

142J¹ A: que quis dona I.

² A: mals e per I.

³ A: conoxer BI.

⁴ A: conoxer I.

⁵ I: presents A.

⁶ AB: atzarse I.

⁷ A: comesos BI.

que fet havem, ne què ns en ha romàs sinó dolor e remordiment al cor, e perill de dampnació, e que tot jorn no ns vinguen damunt pel cap avall.

Ensenya encara prudència a membrar los peccadors passats d'esta vida on són ara, ne què lus ha profitat lo bon temps ne los delits que s'an dats, ne so que han pocchit⁸ ne⁹ haver lur cor complit en moltes coses en què s són alegrats.

E açí ensenya prudència de pensar que ço qui és ad ells¹⁰ esdevengut poria esdevenir a tu. Car axí vius malament con ells o pigor, e axí has a passar per lo juy de Déu con ells, e ta vida present més se mostra anar a dampnació que a salvació, per les males obres en què vius e has perseverat tostemp. Vet açí la prudència què t'ensenya de pensar en les coses pasades.

CAPÍTOL CXLIII. *Con esta virtut ensenya que hom conega si matex, e con e quant.*

||^{1628a} Ensenya encara la virtut de prudència, segons que posa aquí meteys lo dit Crisòstom, a pensar les coses presents. E primerament que veges en quin estament est, e quina consciència has, e quants de mals e de peccats has ab tu meteys ara, de present, e què faries si de present Déus te trametia la mort, e con has ab tu matex poch mèrits e poch béns, e com est sens tota virtut, e com est de present en la ira de Déu per molt mal propòsit que has de peccar mortalment cant hages loch e temps, e con de fet perts e as perdut tot lo temps de ta vida, e com te agucra més valgut que fosses mort en lo ventre de ta mare e en ta fadrinea, que no que tant de temps ages viscut en tans mals con has fets e fas de present.

Ensenya encara a l'hom que conequa si metex, com és cech e orb en totes ses obres, con és endurat¹ e envaylit en grans mals, con ha perduda tota la vergonya a ffer mal, e con és tot corruptut e fet² pou pregon³ de tota malícia, e com és orat e foyll e sens tot enteniment, e més bístia que no rahonable creatura, e com és sens tota bonea e tostemp entès e ençès a tot mal, e desconxent a Déu e desobedient a Déu, e vexell de tota iniquitat envers Déu e envers hòmens.

Ensenya encara la virtut de prudència a l'hom ||^{1628b} qui la ha, que per corregir los dits mals aga sobre si matex lonch pensament e estudi tot jorn, majorment de matí ans del jorn, per una o dues o tres hores, si fer-se pot. E aquí

¹ A: possehit B: posahit I.

² Sic AI (*potser cal llegir* procehit en).

³ A: e ells BI.

143J¹ A: endureyt B: endurehit: I.

² BI: fer A.

³ Pou pregon I: prou pregon A.

suplich al Pare celestial que li enseny qui⁴ són les seues pròpies malvestrats e plagues, e li enseny los remeys, e con porà recompensar los mals fets e punir, e con porà esmenar ço que ha fallit, he con porà perseverar en tot bé fins a la mort, e si metex reformar après que haga contra Déu errat e fallit; e con sabrà e porà exir a camí a les seues temptacions, perquè jamés lo diable no·s puxa alegrar ne gloriagar⁵ en sa vençó, ne puxa d'ell haver en res victòria.

Ensenya encara la prudència pensar en les coses esdevenidores, e especialment que esmenem d'aquí avant ço que havem fallit, e que d'aquí avant no cagam⁷ així com d'abans som cayguts, e que almenys aquell poch de temps que avem, no·l despenem en los mals acostumats, per tal que lo juy e ira de Déu no vingua un jorn soptusament sobre nós e perdam la ànima e·l cors tot justat, e siam privats del regne de Déu eternalment e dats per a tostemps a penes qui no·s poden dir per neguna lengua. E que·ns luyem tantost sens tota dilació de totes aquelles coses qui·ns són ||^{103ra} rahó e causa de peccat, e que façam bona provisió contra les temptacions del diable, que no·ns puxa vençre ne aterrar cant nos tempta, e en spcial queensem en los remeys qui·ns poden ajudar en nostres temptacions, e queensem com podem proveir en l'estret punt de la mort, e al juy de Déu, per guisa que·ns aga Déu mercè e no·ns dampne; e queensem en lo perill de la dampnació e en la prosperitat de nostra salvació, per guisa que per aquests pensaments siam encesos a entendre a la nostra salvació, totes altres coses oblidades quant en nós serà.

CAPÍTOL CXLIV. *Com prudència ensenya de tenir lo cor net.*

Aquesta santa virtut ensenya encara grans tres lliçons¹ a la persona prudent, ço és tenir lo cor net e guardar ben la lengua e con deu bé obrar. Donchs la primera és con l'om tostemps deu tenir lo cor net de tota mala cogitació. Rahó és car, con lo cor nostre sia temple e cambra de Déu, segons que diu sent Pau, e jamés regnant en lo cor neguna mala cogitació, l'om no profit en res de bé, ans perda son temps, e crescha sos mals e peccats e² sa dampnació, e provoeh la ira de Déu contra si, per raó d'açò la virtut de prudència conseylla a l'hom e l'endreaça que jamés neguna mala cogitació no estigua dins ell, ans de present ||^{103va} que la sent dins si mateix la git deffora. E si demanes con pot hom gitar fora si la mala cogitació, dich-le que girant l'enteniment a qualque altre cosa.

⁴ Sic A: que I.

⁵ AB: gloriar I.

⁶ AB: de qui I.

⁷ A: cagam I.

144J¹ Lliçons A: lliçons I; lliçons B (*Regiu* lliçons 7).

² Sic AI; (*Regiu* en ?).

E per tal cant lo cor tostemps vol pensar cosa en que tròpia³ delit, per tal los sants passats cant volien de ssi metex gitar neguna mala cogitació, tenien ja apareylades alcunes coses plaents, a que·s giraven en temps de temptació, e pensant qualque via⁴ d'aquelles, lo cor lexava anar la mala cogitació en que primerament estava ocupat. E si l'om en aytals cogitacions no és veat, deu-se ocupar en qualque obra de mans, o trebaylosa per altra via,⁵ o en parlar ab quiucom⁶ de coses devotes, o plaents e honestes, qui li fassen oblidar tota mala cogitació de que primerament era temptat. E si vols dir quines cogitacions porà hom haver a les quals se giràs la persona cant és temptada de qualque peccat, responch que deu primerament se⁷ girar e pensar lo juy de Déu e la ira sua que⁸ li està apareylada per aquella mala cogitació, si la retén scientment dins si per trobar-hi plaer. Pot encara pensar en la pena qui⁹ li està apareylada per aquell mal delit que troba en pensar la vil cosa e mala.

Segonament, pot pensar en la sua pròpia malvestat, dient així a ssi mateix: segurament bé est vil e malvada persona que tu per amor de nostre Senyor, qui tantes gràcies t'ha fetes ||^{103va} e benifets, e·t fa, e·t farà¹⁰ per sa mercè, tu no vuyles leixar aquesta cogitació tan mala. O Déu!, e com est tan desconexent a nostre Senyor que per honor e amor sua no vuyles leixar anar aquesta mala cogitació. O Déu!, e con li poràs demanar misericòrdia de totes peccats, ni neguna gràcia, que un poch de delit vil e sutzcu¹¹ no vuyles leixar anar per la sua amor.

Terçament, pot pensar que tostemps lo nostre cor és a Déu present, qui totes coses sap e veu. Donchs així con hauties verguonya d'un hom qui veés tes males cogitacions clarament, ¿con no la has de Déu qui t'és present dins lo cor e atén a totes tes coses?

Quartament, pot pensar la persona en aytal cas en l'àngel son guàrdia, qui així metex és a ell present. E deu dir l'om així dins son cor: O Déu!, e per que faré yo tanta desonor a aquest gloriós esperit, qui és tan car para meu, que yo no leix anar tota mala cogitació en presència sua, per dar-li honor, pus no és açí present sinó per guardar-me de mal? E pus que ell me conseylla tan piadosament, que no cogit ço que ara pens, o Déu!, ¿e com no he verguonya de fer-li tanta minva que no·l vuyla creure de son san e tan bon conseyll? Ho Déu!, e com

³ A: pronga I.

⁴ A: una BI.

⁵ Sic ABI.

⁶ AB: caucom I.

⁷ A: deuse primerament gitar I.

⁸ A: qui I.

AI.

¹⁰ AI: e fa e farà B.

¹¹ A: sutzcu I.

poré a all recórrer en mes necessitats, e majorment en ma mort, si ara e tor jorn li fas ||^{145J} aquestes tan grans ofenses? O Déus!, ¿e per què vuyll perdre tan car amich e tan cara amistat con és la sua? O!, què-m dirà nostre senyor Déu per tanta desconexença que yo he a Ell he a 'quest sant àngel per lo seu continuat servey?

Quintament, deu pensar dient axí entre si mateixa: O mesquina!, e per què penses ara en aquestes males coses, qui són peccat, e t'i adelites? Car axí pensant perts¹² lo temps de ta vida, qui t'és dat per guanyar lo regne de Déu; ara multipliques a tu mteix les penes en l'altra vida. O mesquí!, com est axí cruel a tu mateix, e com no has pictat de la tua ànima?

Siscnament, deus o pots pensar lo servey que fas al diable, eternich teu mortal, car lo major plaer que fer-li pots sí és que offenes a Déu e faces ço que ell te conseylla contra la tua ànima. E vet què-t fa, que ab so que fas ab son conseyll te vol confondre e·l dia de ta mort, cant seràs posat en lo juy de Déu.

Molts altres sants pensaments pot haver aquell qui és temptat, als quals pot recórrer en temps de ssa temptació, segons que·s volrà exercitar en les coses spirituales. Emperò remey general contra tota temptació e mala cogitació és tantost recórrer per oració a nostre senyor Déu, e senyar-se ab lo senyal de la creu, qui és special senyal a tot cristià contra tot mal.

||^{146ra} CAPÍTOL CXLV. *Qui ensenya de bé guardar la lengua de mal e de massa parlar.*

Segonament, dix damunt en lo precedent capítol que ensenya prudència a aquell qui la ha una altra¹ liçó, ço és que guart bé la lengua. Rahó és car, con davall havem a dir cant parlarem del peccat de lengua, la mort e la vida punga² en la lengua, segons que diu la santa Scriptura. Per què fa gran mester a l'hom que prudentment regescha sa lengua; si no, ell és perdut de tois punts.

Deya lo sant abat Arsení que mester faria a la persona que jamés no parlàs, sinó cant fa oració, tant és gran lo perill que és la lengua. E per tal los pares antigament fayen ab gran diligència observar lo silenci, e specialment en los lochs en què s'ajustaven les comunitats, axí con lo cor, per³ reverència de l'ofici divinal, e en claustra e en reffetor e en dormidor, axí que no permetien⁴ que jamés negú parlàs en los dits lochs, sí donchs no fos cas fort gran, e lavors

¹² I: pert A.

145J AB: alta I.

¹ Sic A: penia I.

² A: cor de la iglesia I.

³ I: permeten A.

permetien-ho⁵ ab condició que lo parlar aquell fos fort curt e sens clamot, ans fos fet bays e gint. E encara [o] observen alsuncas religions que parlen⁶ ab senyals que fan ab les mans, e és cerimònia e cosa fort religiosa e de què·s se-queix molt de bé.

Ensenya, donchs, la virtut de prudència a la dona religiosa en special, que ella^{146ra} sia ben regent sa lengua⁷ en parlar. E açò li ensenya que porà obtenir molt callant. Rahó és car tota cosa posada en costuma passa⁸ quaix en natura. Si dona se acostuma de molt callar, finalment li plaurà molt callar. Axí metex que ensenya prudència a la dona que⁹ ella deu callar més que altra en quant és en major estament spiritual que la seclgar, e per consegüent deu ensenyar eximpli de major virtut. Axí metex li diu la prudència que call, car dona ha comunament poch seny. E pus que lo seny li fall, deu-se guardar que sàpia cobrir son deffalliment, axí que per la¹⁰ lengua no·s descobra massa. E açò s'à a ffer callant, e·s fa mills axí que ab altra cosa qui sia en nostre poder. Axí metex, car diu la prudència que més peca la dona religiosa desordenadament parlant que no la seclgar. Axí mateix que és en dona gran noblea e bellea molt callar. E fembra parlara és en la Scriptura fort condemnada, e és fort perillosa per diverses rahons que no cal dir açí. Donchs dona prudent senyal porta en la lengua, e és aquest que tostemp és molt callant.

Ligim de Esculapi que con volgués pendre muller e sobre açò demanàs de conseyll què·y guardaria, respòs-li lo gran philòsoff Osius¹¹ e dix-li axí: Si tu vols conèxer la valor de la fembra, guarda-li l'uyll, e·l comport de son cors e la lengua, car fembra qui bona és tostemp ||^{146ra} guarda en terra, e si·t garda jamés no fermerà l'uyll en negun hom, ans tantost lo gira a l'altra part o en terra. Axí metex, diu aquest en què·s coneix fembra en son comport, car fembra honesta en tots sos comportamens e gests —si·s vol en anar, en liguar, en vestir— mostra honestat, e si desvia de honest comportament ja dóna de sí metexa mal testimoni. Semblantment se mostra la dona en sa lengua, car dix aquest: Si fembra és parlara, senyal dóna de poch seny e de poch verguonya, e dóna senyal que és gran mençoneguera e gran barayllera. Per què aytal fembra no és bona per a muyller, e molt meys per ha religiosa; car aquí corromp les altres e les ençén a molts mals. Diu lo proverbi antich:

⁵ A: permetien I.

⁶ A: observaven algunas religiosas que parlaven I.

⁷ A: ella sapia regir sa lengua BI.

⁸ BI: en cascuna passa A.

⁹ A: dona religiosa que I.

¹⁰ A: om. I.

¹¹ AB: Orosius I.

A lengua desfrenada
 Ten-li¹² a prop mortada;
 E si aysí no s'accada,¹³
 Percut-la ab bastonada.¹⁴

CAPÍTOL CXLVI. *Con deu hom saber de ben viure e de bé obrar.*

La terça lliçó de prudència dixí¹ que era que ensenya com deu hom viure e obrar, e açò luyant-se de mal e de males companyies, e de juhís dels hòmens e de mala fama e de mal eximplí; e açò s'apella la primera part de justícia moral, qui és appellada bona vida, la qual part ||^{105a} ensenya prudència que hom observa si vol viure justament ne pura² davant Déu, ne és hom al món qui jamés puxa profitar en res de bé, si donchs ell primerament no s' lunya de peccat e de mal.

E diu açí lo sant abat Ysaach que negú perfectament no s' lunya de mal ne de peccat, si donchs no s' lexa anar e no fuyg de tots punts a totes aquelles coses qui li són rahó e ocasió de peccar. Ab quina consciència pot dir la persona qui és cayguda en peccat de luxúria que ella sia vera contrida³ no reconciliada ab Déu, si encara ha propòsit de acostar-se e de conversar ab aquelles persones qui són estades causa e rahó de son peccat? E encara proposa de dar-los avinentes de fer semblant que fet han ab ella. Cert aytal persona tostemps persevera en son peccat, ne sa confessió no val res, ans confessant-se ab aytal propòsit fa gran irrisió e meyspreu al sagrament de la confessió; e si combregua après, pot dir segurament que reeb lo preciós cors de Jesucrist en peccat mortal, e viu en perill de dampnar la sua ànima. E açò pots veure si penses que podia morir a mort soptana o per diverses altres vies podia morir en son peccat mortal.

Ensenya encara la virtut de prudència que l'hom se exercit continuament en fer obres ||^{105a} virtuoses. Car diu sent Ambròs: No basta a l'hom luyar-se de mal, ans encara és tengut de fer obres bones e virtuoses, segons que oportunitat e loch e temps requiten. E açí fa gran mester que l'hom sia prudent en atendre lo loch e el temps per a ffer bé en guisa que tostemps l'om guoany queucom, e que Déus no ns repte del temps perdut.

¹² Tinti A: te li I: ti B.

¹³ Nos accada A: nos aqueda B: nos acada I.

¹⁴ A: percutli ab bastonada B: percutli bastonada I.

146] ¹ A: dñli I.

² AB: plaura I.

³ A: contricta I.

CAPÍTOL CXLVII. *Con dona religiosa deu ésser bé ordonada a ben viure religiosament.*

Per què, per endreçar la persona ha exercitar-se en virtut, e majorment a dona religiosa, deus notar los següents documents.

Lo primer sí és que dona religiosa deu axí tenir sa vida ordonada, prudent,¹ que ella no haga un poch de temps, per poch que sia, que ella no sia ocupada en queucom de bé, per tal que tostemps servescha a Déu, e tostemps sia ençesa en Déu, e que tostemps² ella merescha servint a Déu. E deus açí notar que la prudent ordinació de la dona religiosa estech donada per mossènyer sent Basíli a una santa dona, monga negra. E ffo aytal car ell la partí per tres vies, ço és per temps e per loch e per casos. Sobre la via del temps ell li dix axí: Filla, dix ell, tu primerament faràs ton poder que tostemps sies a completa, car aquí comença la tua ordinació. E après completa, en la esgleya o en qualque altre loch secret, ||^{105b} oraràs per alcun temps, e per tant que puxes haver prou durmit fins a matines. E si abans has prou dormit, leva-t e comença ta fervent oració ito a hora de matines. E partint-te de matines dites, jamés no dormes fins al jorn si donchs necessitat no te'n forçava. E de matines fins a prima ahoraràs, e orant contemplaràs, segons que per altre tractat, qui serà de oració, te ensenyaré. Si, emperò, necessitat alguna te força de fer alcun honest treyball, lavors fer l'as per guisa que la oració no leys, si donchs hobeidència no te'n forçava, per³ la qual hobeidència hom pot justament leixar, en alcun cas, la oració, e no per a tostemps. Car per neguna obediència de persona mortal l'om deu leixar la oració continuadament, con a aquella siam tots obligats per manament divinal qui és sobre tots altres manaments.

Aprés la prima, si de continent lo covent diu les misses ordinàries e conventuals, lavores⁴ dites les misses, la dona se pot ocupar en⁵ orar, segons la gràcia que de Déu ha reebuda; e s' deu tota delitar⁶ en aquella ardent e sobirana caritat que lo Fill de Déu ensenya a natura humana, leixant-li si mateix⁷ en lo sagrament de l'altar, segons que davall havem a dir cant parlarem del sant sagrament de l'altar. Si la dona vol espatzar⁸ d'aytal oració, almenys ||^{105c} faça-la curta e ajenoylada; digna axí ab fervor: Lo meu Espòs e Senyor, Jesucrist, yo peccadora, serventa e indigna sposa tua, te ador he-t glorifici e t fas gràcies,

147] ¹ A: prudentment I.

² BI: els set dazers mots om. A.

³ I: om. A.

⁴ Sic AI.

⁵ A: a I.

⁶ BI: dilatar A.

⁷ A: leixant si mateix BI.

⁸ A: empaxar I.

aquelles que puch⁹ de ton gran benefici e honor con és que Tu, lo meu Senyor, te sics lexat, e a nós tan carament dat en aquest sant sacrament. B'ací, un poch pensant e gràcies a Déu faent, vaga-se'n a ffer ses faenes¹⁰ fins a la tèrcia.

E açí nota lo sant pare Basili que la dona, anant e trebaylant, jamés no deu cessar de orar, dient la vida del Salvador, qui són trenta-cres paternostres; o la vida de la sua preciosa marc, qui són LXII avemaries; o dient-li la sua corona, qui són XII avemaries; o lo seu *canticum gradum*, qui són XV avemaries; o los VII goigs, qui són VII avemaries; o les sucs dignitats, qui són catre avemaries; e pots dir XIII paternostres a reverència del Salvador e dels sants apòstols, als quals suplicaràs que façen misericòrdia a XIII pobres en special, als quals tu daràs a mengar per lur reverència si podies; ho pots dir los salms penitencials; o dir continuament: *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*; o axí: Amat, temut e glorificat sia lo meu senyor Jesucrist tostemp, e adorat e santificat per tota creatura ||^{10vb} *in secula seculorum, amen*, e tornar continuament aquestes paraules o altres semblants o millots, segons que Déus te inspirarà.

E açí nota lo dit sant pare que si la religiosa, per esquivar peccat en son parlar e per tenir lo cor ocupat en Déu continuament, fa son trebayl e sa obra, tota sola, a part, esquivada tota ypocresia e vanagloria, que açò és vida fort plaent a Déu; si fer no·u pot o no·u vol, ans tostemp que fa sa obra¹¹ vol companyia, quart-se lavors subiranament de molt parlar, e jamés de mal parlar e de mal hoir, ço és que no vuylla dir ne hoir res qui mal sia ne acostar-se a aquelles¹² qui han acostumat de mal parlar, ans deu d'aquelles fugir axí com de la mort.

Passat donchs lo dit temps fins a tèrcia, lavors vaga a les hores e digue-les ab lo cor attent e devot, e no guardant deçà ne dellà, sinó en terra o e·l libre, e tostemp pensar en¹³ adorat e glorificar lo seu Creador.

Conseyla aquest sant que abans que la dona vaga a les hores sa agenoyll, fora o dins lo cor, dient axí a Déu: *Dignare me laudare te, omnipotens Deus meus, ut laus mea tibi placeat et meritoria¹⁴ sit apud te semper*. E conseyla que après les ores¹⁵ faça a Déu gràcies, qui tan gran benefet li ha fet que ella sia una de les sucs servidores e loadores en ||^{10va} esta vida, e tant la ha lunyada del món e la ha elegida al seu sagrat servey.

Aprés açò, ans que vaga a mengar, faça oració adorant Déu e la sua clemència, qui li ha provohit a la sua necessitat de vida, e suplicant-lo que li plàcia guardax-la de peccat en son mengar, e que li plàcia fer misericòrdia a tots aquells

⁹ A: pusc I.

¹⁰ A: feynes I.

¹¹ A: fassa obra I.

¹² A: ni scoltarse aquelles I.

¹³ Sic AI.

¹⁴ A: memoria I.

¹⁵ A: les tres ores I.

qui li donen, ho li au procurada, la corporal refectió e vida. Aprés açò vaga a mengar e, lavades les mans e beneyda la taula, meng escoltant la liço, attemnt que no meng supèrfuament ne desonestament, mas exemplarment e nodridament. E tostemp ab alcuna pocha de fam se leu de taula, tostemp servant silenci, e jamés no murmurant de res, mas tenir-se de tot per paguada, e pensar con menga¹⁶ religiosament Jesucrist e la sua sagrada mare e los sants apòstols seus, e desigar poder-los semblar en les lurs perfeccions e abstinències.

Aprés taula, fe ton vers ab les altres, e luny't lavors de totes, car perillosa cosa és molt parlar après mengar. Raó és, car lavors la lengua és calda e ardent e tota desfrenada a parlar, axí con a lengua de serp. Lavors pots dir de morte o qualque altra cosa a glòria de Déu. E après, qui ha¹⁷ a dormir que dorma; e après dormir que vaga a la nona; e après a la obra fins a vespres. És ver que quant lo dia és gran, lavors l'om qui obra en aquest espay, entre la nona e vespres, ||^{10vb} pot entreposar en sa obra alcunes oracions curtes e devotes a quantitat d'un paternòster e adorar Déu totpoderós, e agenollar-se a Ell alcunes vegades sots algun cert nombre, responent a qualque alta divinal, axí con si adora o s'agenoyla tres vegades sia ad honor de la Santa Trinitat; si quatre, ad honor de les quatre principals excellències divinals, qui són saviesa, omnipotència, justícia e clemència; si sinch, sien ad honor de les cinch plagues de Jesucrist; e axí, pugant per altres nombres, pot aplicar sa oració a altres coses altes en Déu. Aprés açò hiràs a vespres faent la oració damunt dita: *Dignare me*, etc.¹⁸

E après vespres, si vols sopar, faràs ço qui és dit que façes ans de dinar, e après sopar axí com après dinar. E si ha temps notable del sopar fins a completa, occupe'l en oració vocal, ço és a aquella a la qual és obligat per deute o per bona costuma a dir. E après completa, occupa aquell temps en contemplar, si pots, en qualque loch secret, segons la manera dada davall, en lo tractat de oració.

E assò sia dit del sant exercici que ensenya prudència a la dona religiosa qui·s vol exercitar, segons temps degut, en obres virtuoses. No res menys, diu Basili, aytal dona en temps de gran festes, e en vigílies notables, deu si mateixa exercitar en pensar la ||^{10va} matèria d'aquella sancta festa, e aquí adelitar-se espiritualment, e fer gràcies a nostre senyor Déu, a qui plau de donar a sos peccadors aytals miraylls e aytals memòries de les sucs santes obres.

¹⁶ A: com menava BI.

¹⁷ AB: que si ha I.

¹⁸ A: *Dignare me laudare te virgo sacra da mihi virtutem contra hostes tuos I.*

CAPÍTOL CXLVIII. *Com segons los lochs on hom és se deu hom exercitar en obres virtuoses.*

Exercici virtual atenenç als lochs se fa per esta via. Primerament, que l'hom pens en quins lochs ha a estar o a negociar, e que en cadun loch se exercit segons la virtut o matèria virtuosa qui li serà proposada; axí que si és en la esgleya, que aquí se exercit en oració e en devoció e en devotament oír la santa preycació, e que aquí per res no parle ab negú, sinó en cas de necessitat. Si és en casa que aquí se exercit en loch secret en orar en cert temps, e aquí tostemp se exercit en bé conversar ab aquells qui són en casa, sens offensa de negú, ans se estudiá a dar-los tot bon eximpli que puxa de si meteix, vivent ab tots en pau e en caritat e en concordia. Si est en plaça he·t veus honrar, aquí exercita la tua humilitat, reputant-te indigne de tota honor, per los grans peccats que en tu regnen. Si·t veus vituperat, exercita la tua paciència, car negú no pot exercitar la sua paciència ||¹⁰⁰⁶ sinó en les adversitats, e en les tribulacions la ha hom a ensenyar. Si est en qualsevol loch temptat de res, aquí és loch de exercitar son seny e sa discreció, e guardar-se de caure en peccat e pugnar virtuosament per haver victòria del diable, migansant la ajuda de nostre senyor Déu.

E ajes açò per certa regla general, que en tot loch hon sies, tantost pensaràs si aquí pots fer negú bé o no. Si·l pots fer, que de continent lo faças. Si no·l pots fer, que·t muts en altre loch hon puxes tantost fer qualche bé.

CAPÍTOL CXLIX. *Qui ensenya altres circumstàncies que la persona religiosa deu tenir si vol bé viure e justament.*

Pertany encara a la virtut de prudència a guovernar l'om en fer tots sos fets ab manera e no ab força, ne ab capaceria¹ ne ab oradura. Car persona qui ab capositat² vol fer sos affers, finalment cau de sa entenció e ve a gran vergonya. A la fi ensenya donchs la prudència a l'hom que tots sos fets faça ab seny e ab deliberació, e no ab indiscreta fervor, ne ab perca e ab fredor, per tal que l'hom se regescha bé en tots sos fets.

Ensenya-li encara que no cregua tost res qui li sia dit contra negú. Com digua la santa Scriptura que axí tots creure és senyal de poch seny e ret l'om ||¹⁰⁰⁷

149] ¹A: capaceria BI.

²AB: capacitat I.

digne de gran meyspreu e de confusió. Per rahó d'açò manen los decrets als jutges que tostemp, ans que donen en res sentència, ogen largament l'altra part, e que negú no sia cregut si diu mal d'altre,³ sinó ayntant con porà provar judicialment. No res meys mana la virtut de prudència no creure axí tost mal de negú, car aytal creure és contra lig de natura, qui mana que hom no cregua ne face a altre ço que no volria que altre creegués d'ell ne faés a ell. És encara contra caritat, que no permet que hom jutge temeràriament a negú, car aytals juyts deven ésser lexats a Déu, segons que diu sent Pau.

Ensenya encara la dita virtut de prudència a l'hom que no·s mogua ne·s torb leugerament, car aytal turbació fa l'om tenir per orat, o li tol la raó e·l fa caure en grans peccats sovín.

Ensenya encara a l'hom que sia compost en tos sos gests e honest en sos comports. E especialment que en neguna cara de persona del món no ferm l'ull, e que vaga compostament e que per res no li plàcia molt riure. Car lo molt riure fa tenir l'om per foyll e·l ret fort meyspreyvol. E·l fa encara la dita prudència compost⁴ en son vestir. E açò en special és fort necessari a la dona religiosa, ço és que tanta prudència e honestat serve en son vestir e en son liguar, que negú no la puxa notar de erguyll ne de neguna desonestat; car si la religiosa se liguar ||¹⁰⁰⁸ curiosament ne seglarment, manifestament ensenya que ella no és prudent ne spiritual ne ha lo cor net religiós, car ho és fort vana o vol a qualche altre hom complaure en son liguar.

Ligim del sant abat Satirion⁵ que con fos en Tebayda, e ves en lo monestir de les monges a Fformella, qui era nobla per linatge, e con la veés liguada queucum a la manera de les egipcianes de Alexandria, cridà grans crits «Fora la putana del dyable! Fora, fora!» E soptosament la privà de la comuna abitació de les altres, a la féu desligar legament e la féu posar en una casa obscura on faés gran penitència. E con reptàs la abadessa per què havia soffetit a la dita monga que axí anàs liguada, e la agués lexada per son mal eximpli corrompre les altres a liguar⁶ semblantment axí con ella, e la dita abadessa no·s pogués bé escusar, per tal se diu aquí que ell de continent la deposà de l'offici a em per tostemp, dient-li: Açò merceys e més, car la ànima que t'era comanada e era a Déu deputada per esposa has lexada caure e dar al diable, lo seu espòs Jesucrist desemparat e lexat. E per tal cant les altres, magotment les antigues,

³A: del altre I.

⁴B: el fa encara compost A: el fa encara descompost I.

⁵AB: Saptirmon I.

⁶Altres a anar (lig afegit al marge, amb la resta de la paraula avui dia il·legible) B: altres a anar liguar A: altres e anar I (òbviament *liguar* és una correcció feta en un MS més antic, que ha passat al text en l'A, mentre, en canvi, l'I va provar una altra extracció en substituir la e per una s; probablement *anar*, en aquest MS més antic era un error d'amanuense causat per la línia precedent).

no zelaren ne reclamaren contra la dita monge e ssa malvestat, donà-lus, en penitència de portar silici per tot un any, e fer especial penitència per aquell metex any en mengar, en jaure e en ^{1177a}parlar, la qual penitència prengueren totes en gran plaer, confessant lurs culpes a Déu e al dit sant abat.

CAPÍTOL CL. *Quines coses ensenya la mala prudència de aquest món.*

Sent Jacme ¹ en la sua *Epistola, capítulo tercio*, posa que la prudència d'aquest món no ha aytals officis ne inclina los hòmens del món a aytals obres con fa la prudència divinal, qui dita és damunt. E deus açí notar que sent Jacme aquí meteix posa que la mala prudència del món ensenya amar e cercar ² les coses carnals e les coses terrenals e les coses endyablades, e per tal l'appella ell aquí prudència terrenal e animal e endyablada.

Atén, donchs, tu açí primerament en ço qui dit és, ço és que la mala prudència del món ensenya als seus primerament que cerquen ³ les coses terrenals e que les atenguen, e que les guanyen e posseequen ab grans arts e maneres, no guardant d'on vénen ne d'on no. E aquesta mala prudència dampna molt mesquí huy en lo món, en quant no han cura sinó solament, per quina-que ⁴ via puxt haver diners e roba; e jamés no-u restituexen e moren en aquell peccat.

La prudència carnal ensenya als seus tostemp entendre en tots delits que haver puxen, per qualsevol via, e encarna-los-hi axí que, pus que ⁵ dins ^{1177b} los delits los aga encarnats e aveats, ⁶ ten-los aquí axí travats e ligats que axí-s moren, sens tota penitència e ⁷ dolor e satisfacció de lurs mals.

La prudència diabòlica és aquella qui fa les gents tostemp entendre en malícies, e en rancors e vengançes, e en diffamar e en damnificar als altres mentre ⁸ poden, e axí los fa viure tostemp en breges e en mals, fins ⁹ a la mort en peccat mortal. D'aquesta mala prudència neix que l'hom sàpia amar e prear, e reputar, e tostemp procurar a sei metex honors e fama e laor en totes les coses del món qui-l puxen tenir en estament. D'aquesta mala prudència hix que l'om jamés no pens en res qui de Déu sia, e que tostemp estudiu en fer mal e peccat; e con l'aga fet, que-l sàpia ben cobrir e deffengar, e que sàpia tots aquells qui no-l ressemblen escarnir e musar, e-ls tenga per orats e per foylls.

150] ¹A: Jaume I.

²A: e en cercar I.

³A: enquerquen I.

⁴A: per quina sia BI.

⁵AB: pusca I.

⁶A: havcats B: enentats I.

⁷Sic AI.

⁸I: mendre A.

⁹A: mals e fins I.

Per tal dix sent Pau que la saviesa e prudència d'aquest món oradura és envers Déu, car la prudència d'aquest món de totes punts és contrària a la prudència dels servents de Déu. E per tal, ço que la un té a saviesa l'altre ho té per oradura. Emperò a la ffi apparrà davant tot lo món con los fills de Déu solament seran estats prudents, e los fills del món orats. Per tal dix Salamó ¹⁰ en lo libre de *Saviesa*: En lo juy ^{1178a} final, quant los sants apparran alt en l'ayre en tanta glòria, accompagnans lo Fill de Déu, cridaràn los dampnats ab sobres de gran dol e diran: O lasos, mesquins e orats! e nós, cant érem vius, tonlem per orats aquells qui ara són lassús ¹¹ en tanta glòria ab lo Senyor. Emperò en aquells era lo seny e no en nós. Car ells ab lur prudència an guayat ¹² Paradís; e nós, mesquins, ab nostra mala saviesa avem merescudes penes e dolors sofferrir, e em per tostemp.

E per tal cant la mala saviesa d'esta vida ha tants enguanats e perduts, per tal la malahí Déus a ella e als savis del món, dient, *Luce*: Malayts siats vosaltres, savis del món, qui ia clau de la saviesa havets en la mà tenguda, mas dins ella no sots entrats, ans havet fet ¹³ errar lo camí a molts altres.

CAPÍTOL CLI. *Quines coses ensenya la vera prudència dels amichs de Déu.*

Ensenya encara la vera e virtuosa prudència dels amichs de Déu a aquells ¹ qui la han los següents documens. Lo primer, que en totes parts agen gran avissament e tinguen los uylls uberts, axí con aquell qui és en lo camp de bataylla ab son fort enemich. Car nós som continuament en esta vida en bataylla ^{1179a} de mort ab lo diable qui en altre ² no pensa sinó en fer-nos caure en peccat per provocar nostre senyor Déu contra nós, per tal que ns faça dapnar. Per què fa mester que tostemp siam avisats e estiguam ab los uylls uberts contra tota temptació qui vingua, per tal que agam victòria de l'enemich, e façam a Déu servey e plaer en la nostra contínua victòria.

Lo segon document sí és que hom sia fort cautelós. Car con diu sent Bernat: En totes les coses ha posat laç lo diable a fier caure los hòmens. E per tal, si l'om no és fort cautelós e fort suspitós en les coses qui li són proposades, leugerament caurà en peccat. Per què en los casos duptosos deu recórrer a Déu per oració, e a conselly de persones entencens, e a tota part d'on se puxa ajudar leugdament.

¹⁰BI: Philon A.

¹¹B: lecus A: lassus I.

¹²A: goyats I.

¹³Sic A: no sou entrats ans haver fet I.

151] ¹I: deu aquells A.

²A: altre I.

Lo terç document és que si l'om vol ésser prudent, que de tots punts sia entès e inclinat a humilment hoir tot ço que per son prou li sia dit. Car si l'om és orguyllós e no pot hoir que sia reprimès ne corregit de sos deflaylimens, aytal persona jamés no potia saber què és seny, ne potia ésser prudent ne profiter en res de bé, ans és semblant a malalt qui no vol metge, e a aquell qui ha fam e no vol menjar.

Per tal dix un savi: ¶^{108w} qui vol aprendre ne ésser prudent, primerament deuria³ conèixer e confessar sa ignorància, e humilment demanar instrucció e informació⁴ sobre aquella. E lavors [s]erà digna que fos instruit e informat en ço que demanava legudament. No res meys que nostre senyor Déu, qui veu la bona voluntat de la persona e la sua humilitat, tramet-li especial lum de la sua gràcia, per lo qual vega clarament ço que demana; car Déus als humils manifesta sos secrets abans que als altres, segons que dix lo Salvador, e avin-ho *Mathei, XI capitulo*.

Per què la dona religiosa, cant veu que aquesta tanta virtut,⁵ e tan gran, de prudència,⁶ ella pot aconseguir, si·s vol, per les maneres damunt dites, e veu los grans mals que per aquesta sancta virtut pot esquivar, e veu que tant béns ne pot aconseguir, tostemp deu estudiar e fer son poder de haver aquesta virtut. E majorment que deu pensar que, con dones comunament no sien molt prudens, per tal és major glòria a aquella qui aquesta sancta virtut pot haver, e li és rahó de major mèrit e de haver en Paradís major glòria. E açò sia dit, quant a la primera virtut cardenal, qui s'appella prudència. Ara direm de la segona, qui s'appella temprança.

CAPÍTOL CXXI. *Qui tracta de la segona virtut cardenal qui s'apella temprança, e ensenya con devem fugir delits¹ carnals.*

¶^{109v} Temprança és la segona virtut cardenal, e segons que posa monsenyer sent Agostí, temprança és la virtut qui fa l'om bé usar tot linyatge de delit qui li sia proposat. Deus açí notar que aquesta virtut és fort necessària a tota persona en esta present vida. Car, con diu sent Gregori, lo dyable singularment ha tostemp lo món senyoregat més per delits desordenats que per negun altre peccat. E per tal fa mester als hòmens que hagen aquesta virtut qui·ls faça axí bé usar de lurs delits, que jamés no puxen peccar ne mal usar d'ells.

³BI: devia A.

⁴A: instrucció e informació I.

⁵A: aquesta sancta virtut I.

⁶I: e tan gran prudència A.

152] ¹A: fugir a delits I.

Avem açí a veure primerament per què devem fugir desordenats² delits, per tal que vegam con aquesta virtut nos és molt necessària.

Conseylla aquell gran doctor Orígenes, en un seu sermó que fa d'esta matèria, que delits desordenats, si la persona los acostuma, fan aqueats mals. Lo primer és que tolen l'enteniment, e·l naffren axí que l'hom amant delits mills pot ésser dit bèstia que no hom, en quant fa regnar la carn, e fa que la rahó la seguesca en totes ses viltats e mals desigs. Per tal dix que diu Job que saviesa ne seny no·s troba entre aquells qui viven en delits carnals ni bestials.

Diu-se dels romans que antiguament, quant volien elegir emperador, feyen inquisició de la sua vida, e ssi trobassen que fos hom amant delit, jamés ¶^{109r} no l'elegiren en emperador,³ car deien⁴ que aytal hom no·s regia per rahó ne per consell, ans se regia solament per ses vils inclinacions e carnals affections. E per tal no era bo per a regiment d'altres,⁵ ans havia magor mester que ell fos regit e refrenat per santes personas. Axí com la bèstia que va per lo camí, si no és regida per quiucom, jamés no espatxa sa via ne vendria a ssa casa, semblantment l'om amant e seguent delits null temps no ffa sinó desviar-se de la via de Déu ne jamés no vindrà a bona fi, si donchs rahó o bon regiment d'altra persona de bé no·l regeix qui·l luny dels mals delits.

Lo segon mal que fan los mals delits sí és que amolexen lo cor e·l fan axí flach e sens tor esforç que aytal persona és e torna la pus dolenta cosa del món. E axí com un poch infant, qui no ha poder de deffendre's d'una moscha, axí aytals tornen axí dolents que no ha temptació al món qui·ls vingua, pus que delit hi aga, a qui ells diguen de no; e lo dyable jugue's axí d'aytals con d'una canya trencada qui·s gita a tots vents, e ten-los axí per seus, que per gran contrició que agen ajuda de lurs peccats, o per gran devoció que agen concebuda, o bon propòsit de fugir a mal, a colp los gira axí e·ls torna al primer estament, com lo gran vent gira una poch payla o buscha petita. E ten-los lo dyable aytal manera; car ell ¶^{109v} atén aytals personas axí vils de quins delits se asalten⁶ més, ne en quals pensen pus volenter; e cant veu que aytal persona se vol girar a Déu, tantost lo tempta d'aquell mal delit e l'i proposa davant, e lavors la persona axí molt delitable⁷ de continent lexa lo bon propòsit que havia concebut de leixar los delits, e, pensant delitabement en los delits que lo diable li proposa, tantost se lexa caure en ells, axí com lo porch en lo fanch, e torna en los primers mals e viltats que havia acostumats.

Per tal deya lo gran philibsoff Hermes que hom dat a carnals delits no façes compte que sia bo a res. Car no li pots dar fe a res que digua, ne ha fe ne

²A: fugir de desordenats I.

³A: no l'elegiran emperador I.

⁴Dico *corregit per* deien A: deyan I.

⁵A: bo per regiment d'altres I.

⁶A: alten I.

⁷A: inclinada I.

lig, ne veritat, ne neguna bonea, ne pot fer res qui mills li estigua, sinó que muira tost, e no faça affany ne enug a aquells ab qui ha a conversar.

Lo terç mal que delits fan als hòmens si és que jamés no ls lexen profitar en res de bé, ne guanyar un mèrit per haver Paradís, ne fer neguna bona obra, car diu aquest axí: açò hages per cert que hom amant delits no és jamés savi ne prudent ne just ne fort ne pacient ne cast ne devot, ne temprat en res que faça ne digua, ans és axí com un sach veyll e rot e buyt, que no és bo sinó per a cremar-lo e-l foch,³ o a gitar-lo al femer.

Rahó és car, com dix Aristòtil, tota virtut o bona ||^{109a} obra port ab si alguna bona difficultat e esforç en aquell qui la fa; si donchs l'om dat a delits és tot mal en tant que neguna difficultat no pot sofferir (segons que dit havem tantost damunt), segueix-se que hom dat a delits jamés no ajusta res de bo dins son cor qui sia virtut, ne res pertanyent a virtut ne a mèrit. De què s segueix que aytals persones en la mort se troben buydes e pobres de tot bé, e en tant que no han res al món per què puxen a Déu levat los buylls a offerir-li ni a presentar-li, per demanar-li mercè ne perdó de lurs peccats.

CAPÍTOL CLIII. *Qui ensenya per història con viure en delits tol a l'hom lo temps de ssa vida.*

Lucha, monga blanca, posada en lo juy de Déu, arripada en esperit, en una gran malaltia que havia, de la qual se pensava hom que morís, viu que l'àngel de Déu qui era estat¹ guardià d'ella, li vench aquí demanar ella què volia aprés sa mort. E ella respòs que volia salvació. Dix l'àngel: Tu sabs que salvació no és promesa a les persones qui moren dins anys de discreció² si donchs no la han guanyada ab obres virtuoses e santes fetes en lur vida. E tu jamés no n faíst neguna, per què tu no pots justament demanar salvació, ans est digna que sies dampnada, axí con l'arbre sens fruyt ||^{109b} deu ésser tallat e gitat al foch, segons sentència del Salvador.

Respòs la dita monga a l'àngel e dix-li: O àngel beneuyrat!, e con pots dir que yo [no] haja fetes jamés obres virtuoses e santes, qui trenta anys he servit Déu en aquest monestir, e li é tenguts e conservats mos vots e ma regla e ma religió, axí con se pertany a bona religiosa e a vera esposa de Déu? Lavors dix l'àngel: Si hé menbravcs lo teu cor en què és estat ocupat despuys que t sabs reguonèxer, no diries que hajes viscut axí con a bona religiosa ne con a esposa de Déu, mas axí con una vil putana, pignor que neguna que sia al bor-

¹ A: al foch I.

153] ² BI: qui estat A.

³ Dins lany de discrepcio I.

dell. Car con fosses en ta professió a sol Déu deputada, tu-l luyest de tu mateixa e acostest-te l'esperit de luxúria, qui és diable a Déu fort abhominable, e d'aquell est estada sposa fins al dia de huy.

Respòs Lucha e dix a l'àngel axí: Plàcia't, beneuyrat sperit, que-m digues con és ver ço que dius, con jamés yo no aga peccat ab hom carnal per peccat de luxúria. E lavors l'àngel dix-li: No solament pecca la persona per luxúria faent vils obres e leges, ans encara pecca principalment per vils cogitacions en lo dit peccat. Tu, donchs, sabs que en ton jovent tu comencest axí molt a posar ton cor en les amors carnals. E aquí trobest grans delits en tant que, con faesses alguna bona obra e-l diable lavors te proposàs de davant los delits e ||^{110a} amors carnals, tu te adelitaves axí pensant, e delitant tu mateixa en aquells vils pensaments cayes³ en peccat mortal; e, per consegüent, la bona obra que havies comensada ja era morta per lo dit peccat mortal, e no t profitava res⁴ per haver salvació, car les obres fetes en peccat mortal no profiten per haver salvació ne merexen haver gràcia ne glòria.

Pensa, dix l'àngel, en totes tes bones obres e veuràs que totes les has perdudes per aquesta via. Car, si anasses⁵ al cor a dir l'offici divinal o anasses a fer oració, tantost l'esperit de luxúria te temptava de viltats, e tu consentia-li o adelitant-te en les sucs males temptacions, tantost ensutzaves tot ço que faves ne deyes. E axí s perdia lo bé que havies començat. De nits, si fosses en esgleya o en claustra o en cambra o en lit, tantost era ab tu lo dit mal esperit qui t confonia e t tolia totes les obres. E con tostemps l'ages sùt axí ajustat ab tu⁶ mateixa, segueix-se que tostemps t'à fet perdre tot quant bé jamés has volgut fer e començar. Pots encara açí veure si mereys bé que axí t sia pres, si penses que aytal espòs e amich teu, com és Jesucrist, hages axí vilment luyat de tu mateixa, e tantes veguades e per tant de temps. E pots veure en ||^{110b} açò si est bé vil, e si ha vil fembra en lo bordell qui tantes veguades agués leixat son amich, e-l volgués haver ofès per tan poca cosa o per tan lega, con tu has ofès a Déu e al teu espòs Jesucrist.

Lavors dix la dita monga: O esperit gloriós!, digues-me: què serà de mi? Dix l'àngel: Dich-te que tu de present est sens negun bé del món, e per consegüent est digna que sies dampnada, car tot lo temps de ta vida has perdut, e est estada trobada ara en la fi de tos dies en lo peccat mortal acostumat. Emperò, per tal con tots temps diguist ab devoció l'offici de la paciò de Jesucrist, e has hàida special reverència e devoció a la creu del Salvador, per tal te serà feta misericòrdia. Viutàs encara per un any, lo qual t'és atorguat per

³ I: cabús A.

⁴ Sic AI.

⁵ Sic AI.

⁶ A: tostemps haves viscut axí ab tu I.

plànyer tos peccats e per guanyar alguns mèrits, per los quals Déus te salve. E axí fo fet.

Vet con veus açí ço que damunt és tocat, ço és com amar delits fa a la persona qui·ls ama passar tot la sua vida sens tot fruyt e sens tot guany, e·l fan anar a la mort pobre e tot nuu davant Déu. E açò vol dir Job cant dix que alguns són qui mentre viven se donen bon temps e en un punt Déu los tramet en infern, car troba tota lur vida pobla e buyda de tot bé. E açò per los delits e plaers carnals que·s donen en esta vida present.

CAPÍTOL CLIV. *Qui aporta altres mals que fan delits a aquells qui·ls amen.*

||^{110ra} Encara e quartament noen a l'hom los delits carnals, car, segons que posa Sèneca, fan l'om esclau e catiu de ssi mateix. E açò per tal cant delits procuren malalties corporals e fan l'om axí miserable que tostamps se dol en qualque part de ssa persona, a tota res és fastigós,¹ negú no li pot fer a sa guisa; fan-lo gran parlarç e tal que tostamps pensa en sos plaers, negú, si pot, no li n'escapa, nyüll hom no li'n pot dar assats; e ssi a veguades los fayllen, tantost se tenen per morts e vénen a desesperació; fan l'om fort impacient, tostamps són enugosos e inportables als altres, a res no han compassió; haurien mester mil servidors e a tots darien què fer.

Quintament, tolen los delits a l'hom, car fan la carn senyoregar al sperit, la qual cosa és subirana abusió. Car lavors regna la escrventa sobre la dona, la qual cosa és fort lega, segons que diu Salamó, *Proverbiorum XXX*; e declara-ho axí² sent Bernar, car diu ell: la carn de ssi mateixa és tostamps contra l'esperit; si donchs ajustes delits e la carn, lavors són dos contra la hun, per què cové que·l sperit, qui és un tot sol, ne vaga en terra.

E aquesta és la rahó per què los delits empaxten molt a l'hom que no·s salva, car los delits e la amor de la carn no lexen l'om en altre entendre sinó en les coses carnals, qui són contràries a anar a salvació ||^{110ra} e al regne de Déu, con digna lo Salvador que carn ne sanch,³ ço és hom carnal, no possehirà lo regne de Déu, mas aquell qui viu segons l'esperit, e menysprea los delits carnals e lus fuig axí con al dyable. En altra manera fan a l'hom oblidar si mateix, segons que havem *Ecclesiastes V*, on diu aquí la Escripura que Déus, cant vol l'om dampnar, lexa'l caure en amor de grans delits, qui no li lexen haver memòria de ssi mateix ne·l lexen fer neguna provisió a la sua mort, ans li fan passar lo temps de la sua vida axí con a hom orat, qui no·s cura de ssi mateix

134] ¹A: festigios I.

²A: declarat rabo sxi I.

³AB: faur I.

en res, ans s'és de tots puars oblidat e lexa't caure a son pes. Per tal dix Job, *capítol XXXVIII*, que saviesa ne seny no·s trobava en terra d'òmens dats a delits. Car, con diu sent Agostí, los hòmens savis van per lo camí del regne, qui segons que dix lo Salvador és estret, car requer que l'hom faça açí penitència de sos mals e pas la sua vida en molt desplaer de les contínues offenses que l'hom fa a Déu. E aquest aytal desplaer no permet que l'hom sia entès en delits ne en plaers carnals.

E singularment és cosa perillosa a persona religiosa que ella se don e·s procur delit, en quant aytal persona ha renunciat al món e als seus carnals e vils delits. E és axí con a morta al segle, en quant s'és ab Déu liguada per paris⁴ fort estrets, qui no·s poden ||^{111ra} observar per persones carnals ne dades a⁵ delits, ans solament se poden observar per aquells qui amen aspretat e penitència.

CAPÍTOL CLV. *Qui prova per història la gran punició que Déus fa de religiosa massa dada a delits.*

Recompia Victor, en lo seu *Libell de vida religiosa*, que Solina, monga, vivia en grans delits, car ella portava camisa e·s¹ vestia de draps molls; era fort delicada, axí que tot trebayll li era fort inportable, usava de mengars delicats e·s regia fort curiosament en son lligar e en son dormir e en son comportar. E con vingué a visitar <a> aquí lo sant abat Thimoteu, e veés la dita monga axí vivint en grans delits, posà's en oració davant l'altar en la esgleya, e aquí suplicà a Jesucrist que li donàs a sentir què faria d'aquella monga. E aquí estech-li revelat e dit axí: «Abat, no t'ages cura d'aquesta fembra, car per sos grans delicaments en los quals visch tostamps, per los quals ha tot son monastir corromput, tirant les altres a amar delits; e per tal car per esta rahó tants mals eximplis de si mateixa a dats a diverses persones, per rahó d'açò la he tret de ton for, e no vuyll que tu la punesques,² car massa n'auria bon mercat, mas punir-la he yo, vuy en aquest dia, davant los ulls teus e de totes les altres monges.» E diu aquí que, con lo dit sant abat hagués ||^{111ra} ajustades en lo capítol totes les monges, vengueren tres diables en forma de tres hòmens negres e fers, e prangueren la dita monga en sopols, en alt,³ e digueren-li axí: Vet que tos delits han fi, e ara començen tes penes, qui duraran em per tostamps. E dixeren a la abadessa: Per tal cant no has corregida aquesta mesquina dampnada

⁴A: pactes I.

⁵Ne dades a I: ne ds a A.

135] ¹A: ella aportava camisa prima es I.

²BI: prouesques A.

³A: en le pòls en I.

qui ata se'n va ab nós, la sua ànima serà demanada de les tuas mans dins hui mes següent, dins lo qual morràs e seràs posada en lo fort juy de Déu. E axí's seguí de fet.

E puys dixren a les altres monges: per tal cant aquesta avets ressemblada en sos mals delits, scríts per un any en dolor de cap terrible e ab odiosa passió, e si dins aquest any no sots plenament corregides d'aquest peccat, totes birets là on aquesta mesquina va. E diu que lavors lo sòl del capítol s'obrí en dues parts e los dyables meteren-se'n per aquella tan gran bocha uberta del capítol la mesquina de monga, ella cridant e plorant fins al cel, e lexà aquí tanta de pudor de ssi mateixa, que d'un gran temps no y poch negú abitar. E ella axí mesa dins ab los diables, tornà's tancat la dita bocha e ffo axí con d'abans.

E après trobaren que en sa cambra eren cremades totes les coses qui servien a sos delicaments, axí con lit, vestidures e totes altres robes.

Vet açí con pots veure que ||^{11va} desplau molt a Déu que dona religiosa, dada a Ell, se luy de aspretat e's don a delits e a plaers de la carn ne de la gola, ne a qualsevol plaers carnals e mundanals.

CAPÍTOL CLVI. [Que delits tolen a la persona [sen]timens e consolacions [celestials].¹

Ultra, sisenament,² sporten los mals delits d'esta vida a la persona qui's ama e's cerca un assenyat dampnage, e és que li tolen tot sentiment de Déu e tota consolació celestial, axí que quaix jamés no s'escalfa en res de Déu ne's sent neguna devoció. Seguons que posa sent Bernat, lo sant abat Gedcon hoy dir que un monge de son monestir era fort contemplatiu, e sovín era arripat en Paradís. Respòs ell: Axò no's pot fer per res, car aqueix ha tres coses qui cascuna per sí meteix empaxaria tothom de sentir tota consolació celestial. La primera, que li plau delicadament menjar, e li plau fort lo bon vi e'l dormir. La segona, que's riu e's truffa sovín e fort voler. La terça, que cerca companyies d'òmens, e sien qui's vuylla, ab qui puxa parlar del món. E voler e sovín se fa ab fembres. Les quals coses proven que ell és tot vil e mundanal, e tot dat a delits carnals. Qui, donchs, pot dir que a aytal hom don Déu consolacions celestials, con lo Senyor vuylla molt ||^{11va} honrar les sucs altes coses, e dons e gràcies subitanes, e man que les perles e pedres precioses no sien posades davant los porchs carnals e vil?

[156] ¹ A: angelical I. (Al ms. A apareix al marge superior esquerre, tallat; en el text es repeteix l'inici de la rúbrica anterior.)

² A: altre aço sisenament I.

E feya lo sant abat aytal rahó a provar ço qui dit és: si la carn del Salvador, qui era santificada e glorificada, empaxava los apòstols en tant que, ella present a ells, no cren abtes a reebre lo Sant Sperit, ans los dix lo Salvador que si fill no's partia d'ells jamés no reebrien lo Sant Sperit, donchs quant més empaxen los delits carnals e vils e leigs e bestials que la pensa en què son³ jamés no's puxa levar a ssentir consolació ne res celestial.

Setenament, los vans delits d'esta [vida] fan e procuren a nós les⁴ penes següens d'infern o de purgatori crescudes. E aquí's dona o's segueys⁵ la sentència dada per Déu, *Apocalipsis XVIII*, on avem axí, que és dit aquí als amans los presents delits: «Aytant con aquest s'és més adelitat en sa vida, ayntant li sien açí dades⁶ penes, plors e dolors.»

Per tal deya sent Gregori que l'om dat a delits axí va a la mort con l'om que hom mena a pengar, que hom passa per bells vergers e per bones tavernes, e en totes se adelita e heu. Axí l'om dat a delits axí va a la mort, e anant a ssa dampnació no li [i] va lo cor, car passa tot jorn de delit en delit, e no atén a la forcha ||^{11ra} infernal qui li està apareylada a la porta d'esta vida, ço és après sa mort.

Per aquestes set punts dits appax quants mals fan a l'hom los mals delits e vans d'esta vida, jatsia que infinits altres mals façen qui açí no són scríts. Emperò, basten de present los qui dits són, car en la matèria de gola e de lutzúria ne parlarem axí mateix larguament.

CAPÍTOL CLVII. Qui aporta altres rahons per què hom deu avorrir delits desordenats.

No solament per los dits mals devem avorrir los delits carnals, ans encara per les rahons que los sants doctors hi alleguen.

La primera sí és car, segons que posa sent Agostí, lo loch present en què som, ço és lo món, és loch de plor e de dolor a tots quants hic vivim, si pensam que tostemps som quaix en peccats e en la ira de Déu e en perill de perdre nostres ànimes, ne'ns sabem encara a quina fi vendrem. E som certs que molts n'à en infern dampnats que no han fet tant de mal con nós havem. E sabem que les nostres obres que huy fem, més són obres de persona qui va a perdició tot dret que no a salvació, ne volem en negun indici per què puxam presumir molt que en breu corregirem nostra mala vida, ||^{11ra} ans podem mills presumir, per ço qui passat és, que serem continuament pigors. Donchs, que en aytal cas

³ BI: som A.

⁴ I: a nos que les A.

⁵ A: e aquí exequex I.

⁶ A: li sien afidades I.

vegam nós mateys axí mal e periyós,¹ quanta oradura és tenir-se alegre ne viure en delits con aquestes coses nos façen pigors, e ns façen créixer nostres perylls e nostres penes en lo segle esdevenidor!

Recompta Fulgèncius en lo seu *Doctrinari* que Carina, monga, vivia tostemps fort alegre e jausent, e s'adeltava fort en poifits canjats trencats² e franquesos, e s lavava sovín la cara ab aygua ros e ab altres precioses aygues, e hursava en sa cambra de perfums e de nobles odors, e s tenia fort polida, e tot hom metia en trufes e en butles. E con lo sant bisbe Celidònius hoís les dites coses de la dita monga, plorà fort agrament e dix a aquells qui aquí aren presents: O fills!, e quant valria més a la dona qui mal viu en orde que fos en lo món maridada o viuda, e no faria a Déu tanta desonor, ne a la religió en què és, ne a ssi metexa. Sapiats, fills, que religió en mala dona no és sinó anell d'or en morro de truga, car axí com la truga posa lo morro en què porta l'anell d'aur per tots³ quants femers troba, e ls suylla sens temor, axí mala e desonesta fembra religiosa ensutza la religió en totes ||¹²⁷⁹ quantes parts pot, car ella no ama ne honra sa religió, más ab la religió cerca sos plaers e delits, axí con fa aquesta mesquina. E per rahó d'açò, sapiats que dins sinch jorns tots los cants d'aquesta li seran girats en plors, e totes ses bones odors en grans pudors, car sa religió ha cridat davant Déu contra ella. E con, passats cinch jorns, la dita monga fos morta sotposament, aparech al dit bisbe dient-li que de les magors penes de porquatori sofferien religiosos⁴ de mala vida qui aquí eren. E li dix que ella [no] era dampnada en sa mort, sinó per oracions del dit bisbe, que li havia procurada gràcia ab Déu. E li dix que per⁵ los delits que s'havia dats era condemnada a sofferir grans e terribles penes per espay de mil anys.⁶

CAPÍTOL CLVIII. Qui porta altres rahons al dit propòsit.

Altres doctors assignen a aquest mateix propòsit diverses altres rahons.

La primera sí és car diu Sèneca que delits sovín aporten a l'hom grans malalties o la mort. Car l'om delicat abans és mort e aterrat que aquell qui no és delicat ans és fort a sostenir molt mal e trebayll.

La segona sí és car, con diu sent ||¹²⁸⁰ Agostí: ab tots delits carnals ha mesclades grans viltats, e impuritats e penes, qui a la fi donen a l'hom gran flagell e l posen en gran misèria. E per tal deya Salamó, *Ecclesiastes secundo*, que en-

[127] ¹En aytal vegam nos mateys axí mal e periyós A: en aytal cas axí e mal e perillós velem nos metexa I.

²A: manchats I.

³Anell dor ... anell d'aur per tot A: anell dor ... la nell per tots I.

⁴A: religiosos I.

⁵I: que era per A.

⁶A: mil anys en purgatori I.

tendre en delits carnals era gran oradura e gran vanitat. E açò és per tal cant l'om a la fi se troba buyt e no ve al terme a què és per Déu creat, ans erra lo camí si ell se posa a amar delits.

La terça car, qui pensa que Jesucrist avorrí sobiranament delits e donà la sua preciosa carn tostemps a terríbla penitència e a continuat martiri; qui, axí mateix, pensa que Ell nos conscyllà que per res no ls amàssem, e és certa cosa que per satisfèr a Déu per nostres delits Ell sofferí cruels penes en la vida e en la mort, e volch que los pus cars amats que Ell havia lo y semblassen; e qui pensa encara que tots los pacients turmentats són de la sua lliurea¹ e companyia, per açò en special deurfem avorrir delits desonestes subiranament en esta vida.

La quarta sí és car usar de delits e fer-ne offici és cosa fort verguonyosa, car adeltar sa carn solament pertany a infants pochos, e no a noble hom, ne a hom qui sia hom, con faça l'om fembril e l'aport sovín a pobrea e a gran verguonya, e a avorrimt de tot hom. E veuràs en la santa Scriptura que tots ||¹²⁸² aquells qui són dats a delits desordonats, tots han mal finats lurs dies, axí con Salamó e los de Sodoma, e ls fills de Israel en lo desert desigans carns e fruyts de Egipte, e lo mal richom de qui parla Jesucrist e dix que era soterrat en infern, e axí de molts d'altres. Per tal deya Jesucrist a aquests aytals axí: Maledictió sia a vosaltres qui havets açí vostres delits e consolacions, car un dia plorarets prou, e après en per tostemps.

Diu-se d'aquell miserable hom apellar Epicuri, qui posà benuyrança en delits, que ans que morís confessà públicament que sa opinió era errònea e falsa, car en delits carnals no pot ésser benuyrança dels hòmens, con altra sia la benuyrança dels hòmens e altra de les bèsties. Con donchs les bèsties sobiranament cerquen delits carnals, segueix-se que la benuyrança de l'hom no estigua en aytals delits, mas en millors e pus alts delits. No res meys sàpies que lo dit Epicuri² en tan gran abominació vench dels grans philòsoffs que negú no l guosava nomenar en lur presència, per la lega³ e vil opinió que posada havia.

Diu-se de Florèncio, monge, que con tostemps entesés e zelàs per haver solaços, e y enduís los altres⁴ ab maneres specials dient-lus que se'n donassen prou, hoc encara se diu d'ell que si fos apellat en algun conscyll sobre ||¹²⁸³ punició d'algun crim, tostemps avorría tota pena qui fos assignada per punir la persona criminosa, e jamés no atenia a la colpa comesa; a la qual cosa atendent lo sant abat Bonifaci, en un conscyll on lo dit Florèncio era apellat, dix-li axí, davant tot lo conscyll: «O enemich de tota veritat e justícia, fill del diable e

[128] ¹A: lliurea I: lliurea B.

²I: Epicuri AB.

³A: lega BI.

⁴I: altres A.

cap dels seus membres e corrupció de santa religió! E no has verguonya que tu, vençut per amor de delits, tostemps te procuris delits e y enclins los altres, qui ja hi són massa inclinats? Hoc encara, per delits engegats, corromps los drets jubis e santes ordinations dels pares. Sàpics que lo juy de Déu és sobre tu, car de present seràs lebrós, e durar t'è aquesta malaltia entrò a la fi de ta vida, e serà así turmentada d'aquí avant la tua carn que a tants mals delits has entrò açí dada.»

E no solament per ço qui dit és deu la persona crestiana avorrit vans delits ne leigs, ans encara per moltes altres rahons que davall havem a tocar ans de la fi d'aquest present tractat de temptança:

CAPÍTOL CLIX. *Con persona religiosa massa amant delits és a Déu pus abominable que altra.*

Lo sant abat Lotari, informant sos monges que no amassen delits carnals, deya axí: O frares meus!, e con podets amar delits qui us apporten finalment ||¹²³⁰ a tota destrucció, que us subjuguen a vostres enemichs spiritalis e corporals? Aquests delits, fills meus, vos ¹ an a confondre davant Déu si no y fugits. Aquests vos reten dignes de tota desonor e us merecen que siats per Déu e per hòmens fort menyspreats e malparlats, e a la fi per Déu desamparats. Car Ell tostemps en si e en los seus amà e volch e prehicà amor de paciència e de afflictió ² de sa carn e fuyta a tots mals delits.

E notava lo dit sant abat e deya que quant la persona religiosa, o altra dada al servey de Déu, amava delits massa, majorment desonestas, que aquell era a Déu pus abominable que altre, ³ e assignava-y aytals rahons.

La primera, car aytal persona era per Déu apellada a estament de fer penitència més que altra.

La segona, car aytal persona donant-se delits ⁴ no pot servir a Déu en ço que Ell l'è apellat.

La terça, car aytal dona és als altres fort mal eximpli de si meteix, e ls provoca a fier pigor.

La quarta, car de persona eclesiàstica qui s'adona a delits pot hom presumir que en ella ha poch de bé; car qui no ha los menors béns, ne se'è ⁵ los magors.

Ab tot assò deya lo dit sant: Yo no crech ⁶ que la persona qui ha ⁷ vera ne-

159] ¹AB: delits vos I.

²A: amor de penitència e afflictio I.

³A: altre BI.

⁴A: donantse a delits I.

⁵A: nes ha B: nis ha I.

⁶I: conech AB.

⁷ABI: *legiu* n'ha (?).

cessitat ⁸ en si metexa no s'puxa dar alguns leguts placs e honests, sens peccat, ne vuyll ja per açò condemnar los grans ||¹²³⁰ senyors del món qui viven delicadament, no encara los hòmens de febla complexió o malalticos, qui sovín han mester recreació special e ajuda per què no deffaylen. Mas, diu ell, açí solament parle contra persones robustes e forts e sancs e jóvens, qui s'douen a delits e a viltats e a prou dolentias, ⁹ per la qual cosa Déu los ha fort en oy. E majorment li són sobre totes persones aquelles pus pudents qui són ecclesiàstiques que, si fossen al món, aguereu a trebayllar nit e dia per la vida corporal, e qui jamés en casa de lur pare o en la lur matexa, no aguereu un bon dia, e cant són en la religió o en estament de clerecia, són pus delicats que ls altres, en tant que és abhominació e pudor a Déu e a hòmens, e gran escàndol d'aquells qui u veen. E aquells qui tenen regiment deven aytals súbdits fort punir e repembre ¹⁰ de lurs tacanyies.¹¹

CAPÍTOL CLX. *Quals coses són qui tiren l'om a delits.*

Posà lo sant abat Eyandri ¹ que alguns hi à los quals ² són pus amans delits que altres, axí con són persones altives e erguyloses, e aytals lexa Déus caute sovín en aytal peccat per tal con són cabeguts en qualque legea, per occasió d'aytal peccat, que enverguonyits e humiliats tornen a Déu e coneguen si ¹²³⁰ meteix e s' meyspreen. E axí n'pres a aquella santa monga Valèria que, con per son erguyll, donàs a ssi matexa grans delits, lexa-la Déus caute en peccat de fornicació, e emprenya's d'un fill. E con fos axí confusa e puys fos ³ presa per son orde e encarcerada, regonech si metexa e tornà's de gran cor a nostre Senyor. E feta longua penitència e tots delits lexats, morí santa dona e fort perfeta.

Segonament, tira la persona molt a delits amar la gola, car, com diu Sèneca, qui la gola ama per força ha a ésser luxuriós. Car la guola e ls royons ⁴ compayia an e amistat antigua, e no pot haver lo cor ne[t] de vils cogitacions aquell qui ama massa la guola, ans cové que sia tot suylat de vils pensamens e de vils paraules e de vils obres.

Terçament, són forts suylats per mals delits persones pcreoses, car aytals jamés no s'occupen en res de bé, per què cové que lo cor tostemps sia entès en

⁸ Sic AIB.

⁹ A: dolentrias I.

¹⁰ A: rependre BI.

¹¹ A: tacanyarias B: tacanyarias I.

160] ¹ A: quadri I.

² A: alguns homens hi ha los quals B: alguns homens ha al mon los quals I.

³ I: fo A.

⁴ A: gola e cors ronyos I.

mal, e en special sia entès a aquells mals en què la carn se adelita e troba singular plaer. E açò són plaers e delits carnals, per què appar com l'om peccós és dat⁵ a delits àvols e vils, e és en mal estament.

Quartament, són massa dats a grans delits hòmens luxuriosos, car, seguons que diu sent Gregori, luxúria és pou pregont de tot vil delit, en lo qual, qui·y habita longament, pot dir que és axí pres ||^{119rb} e liguat ab cadena de delits, que és fort gran perill que jamé ne escap. Aquest peccat axí tol a l'hom lo seny que·l fa anar axí con a cech, qui no·s veu, e qui no veu lum e·l mig del jorn. Car aytals axí són ensegats⁶ per amor de vils delits que jamés no veen ne pensen en lur salvació, ne en los grans perills que poden encórrer per rahó de lur mals delits.

De tot açò, emperò, direm pus larch davall, cant tractarem de peccat de luxúria.

CAPÍTOL CLXI. *Quants linyatges hi à de delits.*

Los sants doctors si han posats dos linages de delits, ço és dins l'om e fora l'om. Dins l'om és lo delit bo o mal cant l'om pensa, e és axí: que tostems que la persona pensa en coses bones e plaent a Déu, e·y pensa e s'i adelita per amor de Déu, lavors la persona aquella mereix haver creximent de glòria en Paradís, e creximent de gràcia e de mèrit en esta vida, e tostems axí profitant l'om és a Déu més e més plaent, mentre que viu en esta vida; si, emperò, la persona pensa e s'adelita en males coses, e en tals que si·s feyen per obra que seria peccat, aytal pensament e adelitament és peccat, e tal que si la persona ab pensa deliberada s'i adelita, en aytals mals, lavors ||^{120va} l'om pecca mortalment e és en via de dampnació.

Per rahó d'açò nos amonestà nostra senyor Déu per la santa Scriptura dient que ab sobirana guàrdia tingam tostems lo nostre cor, car d'aquí·ns parteys la mort e la vida. Que, donchs, la persona tingua sobre sí gran guàrdia, axí que no leix aturar dins son cor neguna mala cogitació, cové que·y trebayll e que n'aga gran diligència. Emperò aquest trebayll nos deu ésser fort dolç si pensam lo gran plaser que·n fem a nostre senyor Déu, e·l gran mèrit que n'havem, e·l gran guardó que·n speram en Paradís.

E per tal que los temptats de haver delits en lo cor se puxen prestament ajudar e puxen mils contrastar al diable, donaren de consell los pares passats que cascú degués saber e tostems tenir a prop alguns bon pensaments e virtuosos e sants e delitables, als quals pogués recórrer e pensar en temps de sa temp-

⁵A: los peccos es dat I.

⁶A: axurbats I.

tació. Car lavors los mals pensaments passarien abans si l'hom girava son enteniment a pensar altres bones coses e delitables e espaventables.¹

E deus saber que delita fort lo cor de l'hom pensar ab diligència la gran altea de nostre senyor Déu, o la bellea de lles sues creatures, o pensar en lo Salvador, Jesucrist, o en les sues alteas, dolçors, paraules² e obres sagrades, o en los grans benefets ||^{120rb} que reebem e havem reebuts, sens, e esperam encara reebre per gràcia e misericòrdia sua. O encara siensem con foren hòmens virtuosos, e de quina virtut són estats³ los sants pares nostres passats, ne qui són encara alguns que n'à al món; o que penses quina és la gloriosa ciutat de Paradís, e quin estar fa ab nostre senyor Déu e ab lo seu Fill Jesucrist e ab madona santa Maria e con és bell cascun orde dels àngels e lur estament: e lur manera de viure e axí matex dels sants qui ab Ell són e habitaran en per tostems; e que penses quantes gràcies e consolacions dóna nostra senyor Déus en esta vida als seus fets sirvents,⁴ e con tu, per ta oradura e amor de vils delits as perdudes aquelles tantes consolacions que hagueres haüdes d'Ell si los mals delits haguesses rebugats.

Pensa encara que dins los dits béns te veuràs, si bé⁵ vius, e no laguarà molt, car la vida nostra fort és breu. E si los dits pensaments delitosos no·t moven lo cor, almeys gitar-lo⁶ t'an e·l te lunyaran de mal ab Déu los pensaments de terror, axí con és pensar quants mals has fets, ne quins ne quals, e que has a venir al juy de Déu, e aquí estretament a comptar ab Ell de tot. Pensa encara con és terrible lo juy de Déu e perillós a l'hom qui mal ha viscut, ne què vol dir ésser dampnat, ne ||^{120va} quines són aquelles penes tan terribles. Car cové a l'hom estar tostems desperat⁷ de la misericòrdia de Déu e viure en dolors inestimables, e ab compayia de dyables estar en tenebres palpables e ab compayia de dampnats tostems cridans e blasfemans nostre senyor Déu.

Pensar, encara, e demanar e cercar com l'om poria ésser bo e virtuos, e·s poria lunyar de sos mals vicis e de tota mala compayia, açò és cogitació fort santa e virtuosa e delitable. O si altres cogitacions bones e delitables tu pots per tu matex atrobar, ab aquelles te afferra tostems que lo teu cors se inclín a pensar res qui bo no sia. E axí gitaràs de tu matex tot vil e delitable pensament.

[161] ¹A: e delitables e spirituals I (potser cal llegir: e spirituals e espaventables).

²A: en les sues alteas e dolçes paraules BL.

³BL: si penses que fossem hom virtuos e quin son estats A.

⁴I: sirvent A.

⁵I: bens A.

⁶BL: guirarlo A.

⁷A: desesperat I.

CAPÍTOL CLXII. *Con deu hom regir la vista per esquivar desordonats delits.*

Fota l'om se posen ésser¹ los delits qui són en los senys corporals, axí con són delitosament veure, hoir, odorar, gustar e tocar. E tot delit en aquests senys és fort perillós, majorment en persona religiosa. E primerament lo veure,² car delitar-se en veure ço qui és mal a l'hom és rahó que l'om caga³ en grans peccats. E axí caygué Eva, primera mare nostra, indiscretament⁴ guardant lo fruyt a ella vedat per nostre senyor Déu. E axí caygué Daviu guardant imprudentment aquella bella fembra apellada Betsabé, ||¹⁵⁷⁶ e infinits altres ne caen tot die en diverses peccats per mala guàrdia sobre sos⁵ huylls.

E en special està mal, e és senyal de gran corrupció de cor en persona religiosa, que haga los huylls desfrenats a guardar sens manera e carnalment aquelles persones que veu. E un dels grans senyals per los quals lo dret ensenya de conèixer que la persona no és casta, sí és si ha l'uyll carnal e desonest. E açò appar mal a tot religiós, emperò sobiranament està mal a tota dona religiosa, car per açò ella ensenya que ha poch ab Déu, e que és folla e desvesguonyada e no molt casta.

Ligim que los grans senyors, antigament, qui volien pendre muyller, primerament enquerien si havia l'uyll cast e tostemps guardant baix en terra. Deya sent Greguori que si per altre no⁶ devien guardar tostemps baixs, e jamés no ferar l'uyll en res, sí és car pus sovín entra en nós lo peccat del diable e la mala temptació per l'uyll que per negun altre seny corporal. E més de bé perdem per l'uyll mal guardat que per negun altre seny corporal.

Per tal se diu d'aquella santa dona Escolàstica que tot jorn offeria a Déu, per manera de un bell sacrifici, la guàrdia de sos huylls, car axí ls guardava bé de veure res qui la pogués provocar a peccat, e que per açò no volia jamés ||¹⁵⁷⁶ res veure, ne estar en finestra, ne s volia anar deportar, ne volia veure solaços ne molta gent, ne encara res qui la adelitàs segons la carn.

CAPÍTOL CLXIII. *Con deu hom gardar l'otr per esquivar mais delits.*

Lo hoir axí metex és qui aporta al mal hom delit gran,¹ e sovín per moltes maneres, axí con si l'hom se adelita en hoir mal de negú o en altres vanitats.

162] ¹ AB: fora hom poden ésser I.² La (lo?) veure A: en veure B: en veure I.³ A: caga B: cayga I.⁴ A: indiscretament I.⁵ A: lura I.⁶ A: altre no I.163] ¹ AB: al mal hom a delit gran I.

Axí metex lo odorar qualsevol coses, e per² adelitar si metex carnalment, és lega cosa fort en persona religiosa. No res menys encara lo gustar e cercar delits en mengar, axí con fan los guolosos, és vici fort leig en persona religiosa, e magotment en dona, qui sobitanament deu ésser nodrida. Mas sobretot lo³ desonest tocar si meteix o altre és fort gran legea e delit vil e fort perillós e fort pudent a Déu.

D'aquesta matèria dels delits dels senys corporals direm pus largament davayll, en lo tractat special que havem a dir dels cinch senys corporals. De present basta saber que, con diu Crisòstom, rebugar delits per amor de Déu fa l'om dispàsit⁴ a rebre tota virtut, e a sentir Déu e les consolacions celestials, e a vendre⁵ l'enemich en esta vida, e a venir ||¹⁵⁷⁶ a bona fi. E diu açí aquest doctor que lexar desonestes delits no és dificultat⁶ gran si l'hom prudentment, e de poch en poch, se descaregua de usar-ne, e ha un poch d'esforç en si metex contra si metex e ses males inclinacions. E cant l'om se veu descarreguat de tans mals delits, troba's leuger e franch e tot alegre, e s troba provocat a loar Déu, qui tanta misericòrdia li ha feta.

E açò sia dit quant a la virtut de temprança que la dona religiosa deu haver contra tots mals delits. Moltes coses havem dites damunt en lo tractat de prudència qui pertanyen a temprança, car les virtuts són axí liguades entre sí que la una és dins l'altra, ne la una no pot ésser de tots punts sens tota altra. Direm, donchs ara, après de temprança, de la virtut de fortalea.

CAPÍTOL CLXIV. *Qui tracta de la terça virtut cardenal, qui s'apella fortalea e de ses altres propietats.*

Fortalea és la terça virtut cardenal, de la qual deus saber los següens documens. Lo primer, sí és que fortalea és virtut qui fa a l'hom fer coses terribles e fort difícils, per qualque fin bona e virtuosa. Eximpli d'açò és aytal, car si l'hom per amor de Déu o per conservació de la cosa pública, ||¹⁵⁷⁶ o per esquivar peccat en si meteix o en altra, o per mantenir veritat e justícia, o per dreita e vera compassió que ha d'algun, o per qualque rahonable causa, se posa a perill de perdre béns temporals, o de perdre sa fama o sa corporal vida, aquesta aytal obra és appellada obra de virtut de fortalea.

Lo segon, sí és que aquesta fortalea nostemps fa axí l'om fort contra mal e peccat, que res no l poria inclinar a ffer ne a consentir-lo.

² A: coses per delitar I.³ AB: açò I.⁴ A: disposit III.⁵ B: vendre A: vendre I.⁶ I: no dificultat A.164] ¹ AB: altres I.

Lo terçs, és que jausia que tota virtut sia envers cosa difícil, segons que posen los philòsofs, emperò fortalea no és envers cosa de poca dificultat, ans és envers cosa de gran dificultat e terrible, axí com és perill de perdre grans béns temporals, axí com són riqueses e honors e promocions, fama o persona o coscs fort amades e qui són a l'hom de gran² pes en si metexes, e tals que tothom comunament les tem molt a perdre.

Lo quart, és que tothom qui aquesta virtut vol haver deu si mateix fort garnir de gran seny e prudència en sos fets. E açò per tal que volent fer obres de fortalea, no faça testardies e capitositats³ e oradures. Car són molts qui, tenint lur mala oppinió e capitositat, e volent fer de tots punts a lur guisa e volentat, o favoregant qualque⁴ gran peccador ab tot esforç, o emparant algun fet difícil qui serà gran ||^{116b} malvestat e peccat, se jacten e-s preen, cuydant fer obra de gran fortalea de cor e de gran valor, lavors quant hauran feyt ço per què deurién pendre mort o ésser legament punits.

Ligim de Corrada, monga negra,⁵ en Alamanya, que ab ses falses maneres se ajustava totes quantes monges podia, a les se tirava a ssa amor, e açò per tal que totes li ajudassen a impugnar a⁶ la abadessa, a la qual ella era tostemps rebella e desobedient. E com lo sant bisbe Carpòforus visitàs lo monastir e sabés que la dita monga se jactava que ella havia humiliada la abadessa, e que ella havia lo cor bastant de humillar en cara a altra major que la dita abadessa, e-s gloriegàs de sa força e virtut e de sa noblea de cor, lavors lo dit sant bisbe la féu gitar del monestir, e manà a la dita abadessa e a totes les altres que ans que la dita Corrada exís⁷ del dit monastir, li posasen totes lo peu sobre la galta, dient-li aytais paraules: humilia't bèstia, qui cuydaves al cel volar, car fins a la terra t'á Déu humiliada. E de present⁸ encarcerà-la e li despuylà l'àbit e la'n privà fins que plagués a l'abadessa, e la privà del monastir aquell per a tostemps. E manà a aquella qui la tenia e-l càrcer que tots divenres, per tot un any éntegre, li donàs una gran disciplina, e li fahés mengar pa e aygua lo dilluns e-l dimecres e-l divenres⁹ per tot aquell any mateix. ||^{116a} E ordonà que si neguna de les altres la guosaven mantenir, que de present la condemnava a aquella mateixa pena. E manà a son vicari que de present faés la exequió. E per esta manera la capitositat e oradura e rebellió de Corrada, e de totes quantes la seguïen, passà e cessà de tots punts.

²I: grans A.

³A: bastardaries capitositats I.

⁴A: guisa e volent e favorint a qualque I.

⁵B: monga negra A: monge negra I.

⁶AB: a impetrar ab I.

⁷A: la dita Decocuda isques I.

⁸BI: ta humiliada e de present A.

⁹Sic AI.

E ligim que lavors lo dit sant, per manca de ley o de document, deya axí que a persona testarda o temerària en assagat grans coscs e leges, majorment si era persona religiosa qui-s levàs contra son major, no-y havia altra remey bastant sinó la mort civil, sens tota misericòrdia. E allegava per si metex sen Pere, qui posava en la sua epistola que aquells qui la senyoria menyspreen ha Déus reservats a fort grans penes a sofferir en l'altra vida.

CAPÍTOL CLXV. Qui ensenya quants béns aporta a l'hom la dita fortalea.

Lo quint punt és que la persona qui és fort d'aquesta vera e virtuosa fortalea no tem res, sinó Déu e fer peccat contra Ell, e diu dins si mateix, cant veu que és ora de ensenyar sa fortalea, la paraula de sent Pau, qui deya axí: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?*¹ E volia dir axí: si Déus és per nós, qui setà aquell qui-us puxa noure? E vol dir que no negú. E és axí que aytant com l'om més tem Déu, e tem més offendre-lo, aytant és pus fort a estar ||^{116b} per Ell e per veritat, e per tot bé qui li sia proposat. Rabó és car la alta temor de Déu hix de la amor que la persona qui-l tem li ha. E aytant com l'om més ama Déu, aytant tem més offendre-lo. E per consegüent, aytant com més l'am e-l tem, aytant és pus fort en guardar de offendre-lo per peccat e per tota via per què offendre-lo puxa. En tant que aytal hom axí fort, no solament fuig a peccat, per amor de Déu, hoc encara fuig tota res qui aga semblança de peccat e s'acost tant o quant a peccat. Per tal deya sent Gregori que senyal era de bona consciència haver pahor de fer peccat, encara que l'hom no-l faça.

Lo sisèn punt és aquest, que aquesta santa fortalea no solament fa l'om coragós e ardent en sofferir mals e penes e tribulacions per so que deffen, ans lo-y fa sofferir alegrement e graciós. E açò appar en *Actes dels apòstols*, on ligim que tots alegres anaven entre sos enanichs qui-ls² perseguïen a la mort. Car diu que reputaven-s'o a gran glòria de sofferir passió per amor de Jesucrist, lo qual amaven carament. E açò metex appar en los sants màrtirs, qui anaven tostemps cercant la mort ab subiran desig, e sofferien penes mortals sens fi per amor de Jesucrist, sens tot glay³ e pahor, e ab subirana alegria. E no solament feyen açò los hòmens, ans encara ho feyen les donzelles delicades, e qui eren generoses e filles de reys e de grans ||^{116a} senyors, qui menyspreaven les honors e-ls profits e-ls delits e-ls guoigs del món, e-s daven ab sohiran desig e plaer a la mort per amor de Jesucrist. E de fet veuràs sovín que alguna persona, enamorada d'altra, darà si mateixa alegrement a la mort e

165] ¹A: *Si Deus pro nobis, quis est contra nos* I.

²I: quill A.

³A: sens tot sglay I.

a pena per amor carnal. Donchs quant més farà açò aquell qui és tocat e ha sentiment de la amor divinal?

Per què pots açí veure què és la rahó per què los hòmens se lexen vendre, cant pequen per impaciència o per altra gran difficultat; e appar que açò los esdevé per deffalliment de amor e de temor de Déu. E deus açí saber que la dita fortalesa no solament alegra a nós, ans encara nostre Senyor se adelita molt en ella. E per tal diu la santa Scriptura *Neemie quarto: Gaudium est Domini fortitudo nostra*. E vol dir que la nostra fortalesa fa gran goig a nostre senyor Déu. Raó és car cant Ell veu que nós vençem en les nostres temptacions lo dyable, enemich seu, e pus fort e pus sabent que nós, e açò tot fem per gràcia sua, veu⁴ que en aytal victòria Ell n'és fort honrat; car per mosques ell fa vencte grans leons. La qual cosa és a gran profit nostre e a gran glòria sua, e per tal lo bon Senyor se n'alegra e y troba gran delit e plaer, tostemp parant sament⁵ de la altesa de nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CLXVI. *Qui proseques los altres béns que la dita virtut aporta.*

||¹⁷⁶ Nota encara açí que aquesta santa virtut procura a la persona qui la ha grans béns. El primer sí és que li dóna plena victòria de tots los seus enemichs. Raó és: aquesta fortalesa de tots punts se soffer sobre lo poder de Déu; perquè axí com un simple cavaller és bastant a vendre un gran compte si ell ha ajuda e tot son esforç de l'emperador, axí la persona fort d'aquesta santa fortalesa és bastant a vençre tots enemichs, pus que sa fortalesa és liguada e fundada en la fortalesa de Déu. E açò volia dir Daviu can deya axí, e és en lo segon libre de los *Reys, capitulo XXII: Accinxisti me fortitudine¹ ad praelium incurvasti² resistentes mihi subitus me.*³ E volia dir axí parlant ab nostre senyor Déu: tu, Senyor m'as cinyit e armat de la tua fortalesa, e per tal en la bataylla que yo he haüda ab mos enemichs tu ls has posats a terra e sots los meus peus los as aterrats. E per raó d'açò deya ell mateys axí en lo *Psalmp: Libera me Domine, et pone me iuxta te, et cuiusuis manus pugnet contra me*. E vol dir axí: Senyor, plàcia't que la tua ajuda sia ab mi e la tua fortalesa me confort, e lavors faça contra mi tot ço que puxa qualsevol enemich meu, car de negú no'm calrà haver pahor.

Lo segon bé assenyalat que la fortalesa fa a l'hom sí és que'l fa rich e ple,

⁴ A: vet I (pouet caldria llegir *veus*).

⁵ Sic: AI.

166] ¹ *Vulgata*, I: *fortitudinem* A.

² *Vulgata*: *praelium et incurvasti* AI.

³ II *Regum* 22:40.

e bastat de molts mèrits e dons ||^{177a} e gràcies de Déu. Raó és, car la fortalesa no'l lexa estar ociós jamés, ans tostemp lo fa veillar⁴ e entendre en totes obres virtuosas qui li occorren segons loch e temps. E açò volia dir la santa Scriptura cant diu, *Proverborum X*, on avem axí: *Egestate⁵ operare est manus remissa; manus autem fortium divitias parat*. E vol dir que l'hom pereós tostemp viu pobre de tot bé, car jamés no trebayla, e per consegüent no guanya neguna virtut ne mèrit, ne fa neguna obra per què mercesca de haver Paradís. Mas l'om fort tostemp trebayla e pensa com porà ajustar de totes parts, e con porà en esta vida fer obres per les quals mercesca haver la gràcia e la glòria de Déu. E aytals obres moltes e bones lo fan gran richhom davant Déu.

O!, diu sent Ylarí en un seu sermó, e qui poria pensar l'om fort, e quant de guany fa tostemp! Car con tostemp l'om sia en esta present vida⁶ en camp de bataylla, e sia posat en continua temptacion, si de tota part on és temptat mostra sa fortalesa, seguex-se que de tota part guanya e ajusta tostemp. Donchs, aytal, bé deu viure tostemp alegre e ab gran goig deu sperar lo dia de la mort, en lo qual lo se urresor s'a a desplegar davant lo sobitan jutge, e aquí ha a rebre son guardó, ||^{177b} larch e copiós.

O Déu!, diu aquest sant, e quin és lo guoig que l'om fort aurà aquell dia cant davant li apparà tora aquella riquesa sua, la qual portava en la ànima! E veurà lo seu Jutge, qui li serà tant dolç e tant alegre e tant amorós, e ls sants àngels que li faran tanta de festa e li daran tanta laor, e sintrà aquell eternal guardó de glòria, lo qual li serà dat per aquella tanta riquesa de santes obres que fetes haurà.

E per lo contrari, diu aquest, pensa quina dolor, e confusió e verguonya haurà lo pereós mesquí qui, no contrastant que haga haüda longua vida, emperò no ha jamés res ajustar, o tan poch que los petits infans seran millors que ell; e serà confús e enverguonyit davant la cara del sobirà Jutge e davant los seus àngels cant se veurà axí sobre e mesquí e s veurà felló lo Senyor beneyt e los seus sants àngels, e s veurà en perill de dampnació perpetua.⁷ E diu aquest que lavors cridarà ab dolor sobirana la consciència del mesquí de pereós e dirà axí entte sí mateix: O mesquí!, e en tan mal punt fuy hanc nat! E com he axí perdut quaix tot lo temps de la vida! Car com lo meu Creador, per sa gran bonea m'agués creat per ajustar mèrits e ||^{178a} per fer hén per què hagués Paradís, e yo he tot lo temps de ma vida posat⁸ en foyllies e en obres per les quals meresch ara ésser dampnat a em per tostemp. E com pogués haver feyts infinits béns, per los

⁴ Sic A: veillar I.

⁵ A: *Egestatem* I.

⁶ Esta present vida A: esta vida present I.

⁷ A: *spiritual* I.

⁸ A: passat I.

quals fóra ara gran hom en Paradís, e yo-m veig pau e pobre e axí mesquí que menys béns he que un infant de XII anys. O, donchs, yo traydor a Déu e a la mia ànima! Què farei ne què diré ne on apparé davant lo juy del meu Senyor! Ne quina confusió serà aquesta que sper haver de la mia cara cant seré davant lo meu Senyor! Ne quina és la dolor e la paor que deig haver al seu juy, qui axí m'a trobat en tan gran falta! Con és que tota la mia vida aga axí perduda e despesa dolentment?

Aytals, diu aquest, seran los cants dels hòmens molls e percosos, qui en esta vida no han sabuda aver una pocha de fortalea per amor de Déu.

Lo terçs bé assenyalat que fortalea fa a la persona qui le ha, si és que la fa digna de gran honor. E assò posa sant Ambròs dient axí en un seu sermó: La persona fort e qui virtuosament contrasta a mals hi⁹ a peccats digna és de tota honor, car Déus la fa digna de abitar en lo cel, e ls àngels la tenen per digna de haver lur companyia. Per tal dix lo Salvador que lo regne de Déu guanyen los forts, e a aquells lo dóna Déus ||¹¹⁶⁹ per especial amor que ls ha. Car ten-los per dignes de special reverència, en quant res no ls espaventa en les coses que han a ffer per la sua amor e honor. E axí metex, per tal cant veu que solament aquells qui són forts són vertaders e leials a Ell, e no neguns altres.

CAPÍTOL CLXVII. Qui aporta altres béns que la dita fortalea procura.

Ultra los dits béns que procura aquesta santa virtut ne posa la santa Scriptura alguns altres fort assenyalats, dels quals és aquest lo primer, ço és que fa l'om segur e fermament esperant los béns que spera haver en Paradís. E d'aquesta ferma seguretat neix en lo cor de l'hom gran alegria, la qual, segons que havem, *Proverbiorum XV*, és a l'hom axí con a convit continuat en gran plaer que percep¹ continuament cant pensa ço qui li està apareylat en glòria. E deus açí notar que aquesta seguretat e lo dit plaer qui hix d'ella posen² en lo cor nostre diverses coses qui van engir la virtut de fortalea.

La primers, si és cant la consciència nostra és neta, e res no la remort³ dins, e ha ferm propòsit de no consentir en peccat per neguna cosa del món.

La segona cosa és cant l'om pensa que ha longuament perseverat en bona vida.

La terça, cant l'om ama dretament e ferma, e vol e guarda sa pròpria bonesa

⁹ A: e I (bi copulativa; només hi ha un parell de casos semblants en tot el ms.).

167] ¹ A: concep BI.

² AB: passen I.

³ A: remort I.

spiritual, ||¹¹⁶⁸ e la prea sobre totes coses del món, e tota altra cosa sens aquesta no prea res.

La quarta, cant l'om no prea res esta vida present e desiga lo regne de Déu, e y pensa volenter, e l cerca tostemps ab esforços de son cor, sens tota ficció e perea, car lavors Déus, qui és infinita⁴ fortalea e guoig, li hix a camí e s posa dins la ànima de la persona qui axí l cerca e l desiga e l vol, a Ell e a les sues coses pus altes.

La quinta, és tornar sovín a ssi mateix e pensar prudentment lo gran estament virtuos en lo qual posà⁵ l'om en esta vida confiar⁶ saviament en Déu. Car aytal persona axí dotada és ja tota angelical e tota divinal e tota spiritual,⁷ e sobre totes les misèries e dolènties d'esta vida.

La sisena, si és pensar en quin estament viu e està l'om qui no és fort, ans és moll, e tèbeu e pahuruch. Car aytal és vassal de tota mala persona qui res li vuylla dir ne fer qui li desplaça, e és ple de tot peccat e és tal que jamés no viu alegre, ans lo turmenta dins en la consciència molts remordiments que ha de diverses peccats, e deffora lo turmenta tot hom qui turmentar o vexar lo vol, car aytal no és fort⁸ a contrastar a neguna creatura.

Vet, donchs, quin bé fa la fortalea, car fa l'hom segur e alegre tostemps. E açò volia dir la santa Scriptura cant dix *Proverbiorum, XV: Justus quasi leo confidens*. ||¹¹⁶⁶ E vol dir que l'hom just ha sa confiansa axí fort con lo leó és fort en sos membres.

E per aquesta tanta virtut engendra dins l'om segurtat⁹ de ssi mateix qui foragita d'ell tota pahor servil e tota frevoltat e mollea de cor, segons que posen diverses sants doctots, los quals no vuyll açí allegar; car, com dixi¹⁰ en lo comensament d'aquest libre, dones no han mester moltes allegacions, basta que hom lo digua en suma ço que los sants posen qui pot ésser profitós a lurs consciències e a lur bona vida.

⁴ A: infinda I (aquí i a tot areu).

⁵ AB: pot I.

⁶ I: vida e confiar A.

⁷ I: tota angelical e tot divinal e tot spiritual A.

⁸ A: fet I.

⁹ A: seguretat I.

¹⁰ A: digni I.

CAPÍTOL CLXXVIII. *Per què la seguretat¹ que la fortalea del món dóna no ha ab si vera alegria, axí con aquella que dóna la virtut de fortalea.*

No contrastant ço qui dit és, ço és, que de fortalea neys² segurtat³ de consciència en esta present⁴ vida, emperò aytal segurtat no és semblant a la segurtat que dóna lo món als seus fills e amichs, los quals contínuament enguana per falsa segurtat que·ls dóna. E appar la differència entre aquestes dues segurtats per tant car la segurtat que lo món dóna no és virtuosa ne ab vera alegria. E açò per aquestes rahons.

La primera, si és car la segurtat del món fa l'om presumtuós e li fa creure, com ell sia hom de bé, e faça e digua tot bé, que no·l cal haver pahor de res, ne·l cal guardar de res, ||^{168a} car Déus, qui és governador dels justs, és d'ell special governador e protector.⁵ Per què, contra aquesta⁶ orada seguretad diu axí sent Bernat en un sermó seu: O tu, qui·t tens per segur en esta vida, obre los ulls, ne⁷ sics tostamps sech e foll! O mesquill, guarda lo cel e veuràs que dels majors àngels qui·y eren n'a cayguts,⁸ e garda en la terra e veuràs que dels majors hòmens del món ha lo dyable enderrocats. E per açò veuràs que gran oradura fas cant en esta present vida tu, qui est no res en comparació d'aquells, te tens per segur. Pensa encara que de la escola del Salvador caegué Judes, e de la cadira de saviesa caegué Salamó, e de la santetat dels sants dexebles del Salvador, caegué Nicolau. Donchs, ¿qui·s deu aquí avant tenir per segur en esta vida, que caure no puxa? Cert, no negú, sinó aquell qui ha lo seny perdut, e la consciència del phariseu qui, cuydant ésser segur, se justificava, e per tal fo per lo Salvador condemnat.

Deya sent Jerònim que com tota esta vida sia temptació e camí perillós e de ladres, e en moviment axí con a mar o a vent, per tal no pot⁹ negun assegurar, ans la sua segurtat procura a l'hom dampnació final e caurà tots jorns en diverses peccats.

A sent Pau estech dada per Déu passió en la sua carn, qui tostamps lo turmentava, e açò per tal que les ||^{168b} seues altes revelacions no li fossen ocasió de caure en peccat de supèrbia, segons que ell meteix diu.

Donchs, que aytal hom no fos segur de no caure en peccat, ¿qui és aquell qui·s dega tenir per segur d'aquí avant en esta vida, que no caga sovín e no

168] ¹I: que per la seguretad A.

²A: no ix I.

³A: seguretad I (aquí i a tot arreu).

⁴I: present A.

⁵BI: car deus qui es governador e protector A.

⁶A: perque guarda aquesta I.

⁷A: no I.

⁸Aquesta frase copiada dos cops A.

⁹A: nos pot I.

visca en molta pahor e tristor sobre si mateix? Vet, donchs, con la segurtat del món no és virtuosa ne alegre.

La segona rahó si és, car lo món aquells qui fa segurs fa perezosos e negligents en lurs affers spirítuals, e pensen ésser bastantment justs pus que no han fets los pigors peccats que poden. Mas açí ha fet gran amagatall lo dyable a pendre aquests aytals, car fahent-los¹⁰ axí segurs falsament, fa que cagen¹¹ en gran erguyll e reputació de si mateix. E per aquella reputació e erguyll los leixa Déus caure en qualque gran e leig peccat públich, per lo qual són tostamps humiliats e confusos davant tota res. Vet què fa la segurtat del món.

La terça mala cosa que fa la mala segurtat del món, si és que tol a la persona que no faça neguna provisió a la mort, ne per lo temps esdevenidor, e aquesta mala segurtat havien los hòmens en temps de Nohè, qui hedificaven cases, e plantaven orts e vinyes, e feyen matrimonis, no facent neguna providència a la mort, e sobtosament los vench dessus la mort. Semblantment ne pres¹² als habitants de Sodoma ||^{169a} e Gomorra e als juheus de Hierusalem, cant sobtosament los vench esvahir Vespasià, príncep de Roma. E d'aquests aytals parla sent Pau, *Ad Thesalonicenses quinto*, dient axí, ço és, que cant los hòmens del món se pensen e dién «pau, pau¹³ és ab nós», lavors los ve damunt la indignació de Déu. Vet quins mals hixen de la mala segurtat que l'hom peccador dóna a ssi meteix. No és aytal la segurtat que la virtut de fortalea dóna a la persona fort. Car aquesta no·l fa erguyllós, ans lo fa humil, e·l fa pensar e creure que tota sa força és de Déu e no sue; ne leixa l'om ésser perezós, ans lo exercita tostamps a tota cosa que fer puxa en esta vida present per glòria e honor de Déu, e li fa fer tostamps provisió a la mort, per ço que aga fetes tantcs e tals coses o obres per què·s merescha salvar. Per què cascun, qui cuyt ésser fort, pot, per aquests senyals, conèixer si la sua fortalea és de Déu o del món.

CAPÍTOL CLXIX. *Con esta fortalea fa l'om perseverar en tot bé; e què fa lo cor instable e mutable e sens fermetat.*

E no solament la vera fortalea fa los dits bóns a aquell qui la ha, ans encara lo fa contrastant¹ e ferm e perseverant en bon propòsit e en bona vida, per guisa que lo demoni no ha poder en ell.

Diu sent Bernat que lo dyable tostamps fa son poder ||^{169b} que l'hom no perseverar en negun bé que començ, car ell sap que la perseverança és aquella qui procura a l'hom lo regne de Déu, e·l corona finalment.

¹I: faenslos A.

²A: cayguen BI.

³A: ne ha pres B: ne apres I.

⁴A: om. I (potser és correcte).

169] ¹A: constant I.

E posa sent Agostí que perseverança és virtut que dona² a l'hom honor e·l fa virtuós. Car ús e perseverança de qualsevol cosa fan a l'hom portar leugerament tota difficultat e càrrech, e fortifica l'om en tot bé en què·s vuylla a veure, e·l fan famós e honorable davant Déu e sos àngels. E·l contrari lo fan³ digne d'aquell meyspreu que dix lo Salvador, *Luce, XIV*, on dix que diran d'aytals: Veus açí l'om qui començà la casa e no la poch acabar, e qui navegava e neguà dins la port.

E d'aquests deya lo Salvador que aytals qui posen la mà a l'aradre e no volen anar avant, ans tornen atràs, no són dignes del regne de Déu.

Dyen los philòsoffs que una de les grans verguonyes del món és començar la bona obra e no voler-la finir.

E posa Crisòstom que aytal vici neix en l'om per sobres de gran deffalliment que és en l'om de tota virtut, specialment de pocha amor a Déu, e de gran amor a la sua carn, qui fa l'om axí com a canya trencada qui·s gira⁴ a tots vents. D'aquests diu que·s fan tots jorns grans escarns los dyables entre sí mateix, car veen que en aytal persona no·y⁵ obra ninguna inspiració divina, ne res que vegem ne ogem qui de ||^{170a} bé sia. E per tal los menysprea Déu axí con la pols que lo vent se'n porta e la leva de la faç de la terra.

Diu sent Jerònim que fan lo cor de l'hom mutable e li tolen tota virtuosa fermetat e perseverança les següens coses.

La primera és peccat continuat e multiplicat qui sobtosament absorbeix tot bon propòsit, axí con molta aygua apagua sobtosament una brasa de foch.

La segona diu que és deffalliment de temor e de amor de Déu, qui ret l'om axí con a vexell qui ha perdut lo timó e la àncora e la vela, car aquest deffalliment és rahó que l'hom jamés no·s ferm en res de bé.

La terça és impaciència, car diu que los hòmens carnals e mundanals, per bé que conceben e proposen de fer gran bé, emperò de continent que senten que a ffer e a perseverar en aquell bé ha algun trebayll, tantost són impacients e lexen·ho estar; con, emperò, si perseveraven, Déus los daria aquell bé e majors, segons que diu lo Salvador d'aquell qui persevera en oració, seguons que appar en *Luce, XI*.

La quarta és no voler assaborar⁶ lo gran bé qui·s segueix a aquells qui perseveren, en gran dampnaje a aquells qui no porten a ffi ço que començen de bé, e gran confusió e verguonya davant Déus e sos àngels, e encata davant lo món.

² I: virtut e dona A.

³ A: fa I.

⁴ I: guira A.

⁵ I: ne noy A.

⁶ Assabuir I.

La quinta és no confiar de la ajuda de nostre senyor Déu, qui jamés ||^{170b} no desempara a aquell qui·s fia en Ell. E per tal li fa gran meyspreu aquell qui desfiant d'Ell no persevera lo bé que comença.

CAPÍTOL CLXX. *Con lexar lo bé començat és gran confusió e gran perill e gran offensa.*

Ligim del sant abat Evandri que con fos en son monastir e veés que alguns emparaven grans obres e fort virtuososes, dix·los axí: Fills, yo he gran goig que vosaltres façats, per amor del nostre Creador, grans obres e altes; mas volria que us hi acostissets ab seny, e de poch en poch, per tal que·y puyats perseverar, e que Déus no sia per vosaltres desonrat si puy ho lexats, no confiant de la sua ajuda. Car siats certs que si negun n'i ha qui no persever en ço que comença, que yo·l gitaré de tota nostra congregació. Car no deu estar ab los servidors de Déu aquell qui tant desonra Déu, e tant poch fia d'Ell, que ço que comença per amor sua desempar axí con si havia trobat Déu en falta, e no·l tenia digna d'aquella honor.

Ligim d'una monga blanca que havia proposat en son cor de fer alguns dejunis specials, e de dir algunes oracions fort devotes, e de luyar·se d'alguns mals vicis que havia acostumats. E tot açò proposà de fer per amor e honor de nostre senyor Déu. E com ho hagés continuat per algun temps, ||^{170c} ugà·sse·n¹ fort e lexà·o anar tot. E esdevench·li que un jorn devallant per una escala caegués e trancà's la cama e lo braç, e·s colpà² fort la cara, en tant que perdè l'uy.³ E con per deguna⁴ medecina no pogués guarir, tornà's fort a Déu e conech que per son peccat li era esdevengut, car no havia pogut perseverar en lo bé que havia proposat de continuar tostemps. E con un jorn en sa cambra estigués davant lo crucifix e pensàs ardentment les grans afflictions e penes que lo nostre molt reverent Salvador portà tostems en esta vida per amor de nós e per eximpli nostre, axí com fam, set, calor, pobrea, infàmics, menyspreus, dejunis, anar descalç e, après, la dolor de la mort, no contrastant que era Déu de infinita valor e senyor sobiranament delicat en la sua carn, qui per a ssi mateix no havia mester tals penes, ans solament les portà per pura amor a nós, ligim aquí mateix que la sua ànima estech sobtosament nafrada de gran dolor e contrició per tal con havia lexada la vida que havia començada, e proposà que tantost hi tornàs a que, si sabia morir, no·u desmparàs. E lavors ab gran

170] ¹ A: enouassen B: anuïassen I.

² AB: culpa I.

³ ^{170c} Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, p. 211.

⁴ A: ninguna I.

ardor de cor abraçà la creu e dix axí: Senyor, coneix que gran menyspreu t'è dat. O Senyor, ||¹²⁰⁰ conforta'm lo cor en aquesta hora, car ferm cor he, per ta mercè, de reparar mi mateixa sencerament. E s'optosament li fo vigares que del costat del Salvador exís una gota de sanch qui li csegués en l'uyll, e li corregués al bras e a la cama, e tantost trobà's sanada e guarida. E estech-li dit al seu cor axí: «Si perseveres e m'hontes per ta penitència, yo t'honraré be t'ajudaré e t faré ben finir tos dies; mas si altra veguada deffaylls e tornes atrás d'açò que començat has, yo t daré en escarn e meyspreu a tota tes e t faré tos dies finir en gran dolor e confusió de la tua vida.» E diu aquí que après açò la dita monga visch⁴ fort santament e perfeta, e en pus alta vida que aquella que havia començada, e tirà per son bon eximpli moltes altres monges a Déu. E diu aquí que deya aquesta paraula tostemp: «La persona qui per pahor se sta de ffer grans coses per Déu, jamás no pot profitar en lo servey de Déu.» E deya que massa amor de ssa carn e massa voler complaure als altres, tolien lo cor a les gens e les feyen pahorugues de no guosar emparar res qui defficiil sia. E deya que aquests dos mals dits havien dampnades innumerables persones religioses e seglars.

CAPÍTOL CLXXI. *Què val a estar fort en bon propòsit e a perseverar.*

||¹²¹⁰ Recompta Oròsius, en son *Epistolari*, que Lassànius, hermità,¹ tramès a Desideri, monge, que l'hom fort de vera fortalea se provava per tres vies: la primera que menyspreàs delits; la segona que sens pahor sostingués adversitats; la terça que ab esforços emparàs, per amor de Déu, coses terribles e perilloses a son cors. E sobre aquestes tres proves de fortalea ell posa grans sentències.

E primersament sobre la primera, que és menysprear delits. E diu aquí axí, en suma: Jatsia que bé usar de delits se pertangus a virtut de temprança, emperò, a² menysprear-los vigorosament ab gran esforç se pertany a virtut de fortalea. Car la fortalea fort se dessipa tost si l'hom fort se empara de delits.

Recompta's dels moros e dels turcs, que en infantea començen a avear lurs infants a tot estrall e a tota aspretat de lurs corsors³ per tal que sien pus forts e pus esperts en armes e en tots altres trebaylls. E axí u són de fet.

Deya lo sant abat Anthoni que qui ab vigor no menysprea delits, que per delits serà pres, e lligat a la fi, e posat en mans del diable. Per tal deya ell

¹A: visque I.
171] ²A: Lissaneus heremita I.
³Sic AI (potser caldria suprimir-ho).
⁴A: coscos I.

meteys que delits són ligam qui ligen⁴ l'om, axí que l'om delitós jamás no pot profitar ne créxer, ne millorar en res de bé, per què cové que aquell⁵ qui ||¹²²⁰ aquests ligams axí forts vol dissolre, que aga gran fortalea a esforç contra sí meteix. E cant la persona, per gràcia de Déu, és axí fort que hasta a desliguar-se d'aytals ligams de peccat, lavors se sent axí leuger, axí goyosa, axí liberal e francha, que li és vigares que ja senta lo goig de Paradís, e que sia en una altra vida fora aquesta.

Conseylava lo sant abat Andrònich que qui vol fer tant esforç contra delits que no·ls vuylla, deu ab gran estudi pensar que fusch⁶ a tot loch e a tota ocasió que aport delits, e sobiranament deu tenir gran guàrdia sobre son cor que no·l leix pensar en vanitats ne en dolentias, ans lo·n luny ab gran vigor. E deu guardar la vista e l'oïr e·l tocar, e après tots los senys corporals, que no·s lexen anar a delits per res, e après se deu lunyar de tota persona qui li sia⁷ plaent segons la carn.

Ligim de Ella monga, que con parlàs ab un jove e açò veés lo sant abat Leó, que⁸ li dix axí: Filla, dona qui a Déu és deputada a servir e per açò ha lextat lo món, axí deu fugir los hòmens, e majorment los jóvens, con a dyables; e·s posa a gran risch de perdre sa castedat e de confondre si mateixa e sa religió. Car aytals amistats són tost enceses⁹ en lo cor, car la carn hi és inclinada ||¹²³⁰ e·l dyable qui·y ajuda ab tot esforç e·u porta tost a ffi, e pus que a ffi és venguda, aporta ab sí infinits mals e peccats e càrrechs, al cors e a la ànima; e és ocasió de venir, a la fi, a tants leigs¹⁰ casos e perills que hom no voldria ésser nat. E en special aporta aquesta misèria a la persona que, per bé que·s vega en tans mals e en tants perills, no sse'n pot lunyar per res e no·u vol fer, ne sse'n lunyaria encara que sabés morir e perdre cors e ànima. Car lo dyable la té lligada aytal persona ab la cadena d'aquest peccat, e axí enseguida e endurehida que sol Déu seria bastant a redoir-la a la via drete e neta e bona, e a estament de bé. O Déus! —dix aquest abat—, e quants ha dampnats aquesta carnal amor! O Déus!, e quants ne dampna e·n dampnarà encara! Donchs, filla, lunya-te'n. No sies fornicària del dyable ne desleial e Déu, si vols prosperar en ta religió e venir a bona fi.

E diu la història que la dita monga no volc creure al conseyll del dit sant abat, per la qual cosa la lextà Déus caute en peccat de fornicació, e s'empenyà del dit hom, per la qual cosa lextà sa religió e morí a mort miserable, en àbit seglar.

⁴A: ligams qui ligen I.
⁵I: aquells A.
⁶A: fuge I.
⁷BI: quals sia A (l'original pot haver estat *quil sia*).
⁸I: qui A.
⁹AB: son fort encés I.
¹⁰A: a tants e a tan leigs BI.

Recompta's axí meteix de Maguntina, monga, que con fos fort deliciosa e enamorada d'un hom, en temps que sent Greguori feya fer grans professons contra ||^{121v} la mortaldat e pestelència gran qui era en Roma, de glànoles e de febres, e con aquesta fos fort repressa d'aytal amiatat e carnal amor, e li fos allegat con no havia temor de Déu e del seu juy, qui tan fort era lavors sobre aquell terra, per rahó de les dites mortaldats, diu-se aquí que respòs que axí lo dyable la havia liguada ab la dita amor carnal ab aquell hom, que si la mort la prenía aquí metex de present tantost, que ella no lexaria la carnal amor. E con li fos dit que contínuament vivia en peccat mortal per rahó de la dita mala amor, donchs, si li venia la mort tantost, iria dampnada en infern, respòs ella que u faés,¹¹ car no havia gens¹² pahor d'aytal cas. E lavors dix-li un sant prevere qui era aquí: «Pus no has pahor de Déu, yo-l precb que Eyl te fassa conèxer lo seu juy.» E açò dit, de continent caygué morta en terra. E aquella nit, se diu que aquí fo revelat a sent Greguori que la sua ànima fo dampnada e lliurada als dyables en infern a turmentar-la per a tostemps.

Par totes aquestes coses appar con los delits e les amors carnals són fort perillloses a les gens, specialment a persones religioses. E appar con a lunyar-se aquestes coses fa mester que l'hom aga gran esforç e gran fortalea, axí con dix lo dit Lisànius, hermità, a lo dit Desideri¹³ ||^{122r} monge.

CAPÍTOL CLXXII. *Con de fortalea hix paciència de trebaylls, e con voler complaure massa a altres dissipa molt la fortalea.*

Posa encara lo dit hermità en la dita epístola que la seguona espècia de vera fortalea és que la persona sens pahor sostingua adversitats axí con són malalties, persecucions, infàmies, pèrdua de béns temporals, pobrea,¹ exill,² colps e nafres corporals, oy e desgrat d'altres, pèrdua de persones cares, cativage, càrcers, fam o semblants penes. E açò a ssofferir, jatsia que sia difícil de ssi, emperò la amor és pus fort, e la fortalea virtuosa fa tot açò ab goig sofferir, cant aquell qui açò vol sofferir ama molt ço per què-u vol sofferir.

Per tal havem en los *Actes dels apòstols* que los sancts apòstols³ ab alegria sofferien totes persecucions qui ls eran dades per la gran amor que havien a Jesucrist. E diu Salomó en los seus *Cànichs* que com hom donàs tot quant ha per amor, no-u prentia res, car la amor fa lo cor axí fort, e la fortalea fa

¹¹ B: respòs que ella quin fa(h)es A1.

¹² BE: ges A.

¹³ BE: Desiri A (precedeix al ms. *la dita*).

[172] ¹ B: pobre A: pobresa I.

² A: exill I.

³ BE: les quatre últimes paraules om. A.

axí l'om ardent a ssofferir tots mals e totes adversitats, que de res no s'espera, per fort mal e per penal⁴ que sia.

Contra aquesta fortalea se leva en lo cor de l'hom viciós un gran deffaylliment que s'apella pusillanimitat, qui no és ||^{122v} sinó dolentia e frevoltat de pensa, qui l fa axí dolent e pahuruch e mesquí, que no té prou a res de bé sinó morir.

E neix aquesta paor de diverses raïls.⁵ Car a vegades hix de dolentia natural, car són alguns axí naturalment pahuruchs per lur pròpria natura e complexió, que més apparen infants e fembres que hòmens. E d'aquests aytals dix aquell gran philòsoff Hermes que no ls deu ésser dada honor d'om, ne deven ésser nomenats hòmens, ne ls deu hom dar jamés honor, ab lo offici qui pertangua a hom, car tot linyage de mascles és en ells desonrat, hoc encara tota natura humana.

Neix segonament aytal dolentia per sobres de amor que ls hòmens han a ssi meteix. E per tal no gosen negú offendre, tement que no perdessen ço qui ls és vigares⁶ que fos lur profit, o ço que desigen haver per temps vinent. E aquesta aytal pahor e covardia tapa los la boca, en tant que jamés no guosen parlar contra negun, per molts mals que vegem, ne s guosen moure contra hom del món, ans veuran la persona que farà mal, e ells loat-li-u⁷ han, no contrastant que clarament coneguen la malvestat que farà; ans se faran lurs leguoters e approvaran lur error, per guanyar lur amiatat e benvolença.

E Déus Totpoderós, qui aytals persones avorrex, fa que lur mala ||^{123r} entenció no ve a ffi. E fa que d'aquella part caen, de lur propòsit, d'on cuydaven fer lurs affers. E fa que aquells que s cuydaven tirar ab lurs dolenties e malcs maneres, los són⁸ los majors enemichs del món, e més que altres vénen a gran avorsiment lur. E finalment són per ells perseguits e mal tractats; vet què ls mereix lur covardia. E ultra açò vol Déus que sia coneguda lur misèria per tots, e que sien per los altres reputats per hòmens de neguna valor, e per falsos e per dobles e anans per dues vies, e per hòmens qui, tota veritat⁹ desempurada, satisfan a dues parts contràries ensemps.¹⁰

E jatsia que açò aparegua a tota persona, emperò, en especial, appar pigor a persona qui no aga mester aquell a qui vol axí complaure. Car aytal és aquell rich monçoneguer, al qual Déus avorreix e maleex, segons que diu la santa Scriptura. Car l'om qui l'altre no ha mester, rich pot ésser appellat en esguart

⁴ Sic A1.

⁵ A: rahills B: raels I.

⁶ A: vicios I.

⁷ A: loat loy I.

⁸ A: males maneres lurs son I: males maneres lavors los son B.

⁹ A: virtut I.

¹⁰ AB: contràries en temps I.

d'aquell que mester ne ha. E que axí aytal vuylla la amistat d'aquell que no guos estar per veritat, ans am més complaure a aquell, aquest pot ésser dit copiosament dolent e mesquí, e enemich de veritat e de tot bé. Cert, en lo juhy de Déu, aquests condemnaran no solament los fels crestians, ans encara los infels passats, qui ^{1227b} deyen a qualsevol persona cara, per qui aguessen a parlar en juhi: «tu est mon amich, mas pus amigua és la veritat». E per rahó d'açò jamés neguna persona, per cara que ls fos, ne per gran oy que li aguessen, no y faeren contra veritat, ne per negunes promissions ne per negunes menaces no s mogueren de lur bon propòsit, ne facten res contra juhi de bona rahó.

CAPÍTOL CLXXIII. *Con aytal satisfèr carnal e desordonat despiau molt a Déu.*

Ligim que con Lodogart, sant abat, tingués conseyll sobre una inquisició qui era presa contra una monga assats malastrugua — e en lo conseyll aquell fos un gran monge apellat Calixtus, e aquest Calixtus sabés que la monga aquella era santa dona e innocent sobre ço de què la reptaven, e açò no contrastant, lo dit Calixtus respongués en lo dit conseyll fort flacament e no guosàs deffendre la innocència de la dita monga, e fos encara aquí un altre religiós d'aquell mateix orde, qui fos mal avisat, e fos duptós sobre ço qui s deya de la dita monga, e açò no contrastant, cascú d'aquests responguessen fort flaquament en ajuda de la dita veritat, e açò per satisfacer a la abadessa del dit monastir d'on era la monga accusada—, lavors lo dit sant abat, conexent la ^{1227a} pochia consciència d'aquests dos, hoit lur conseyll, dix-los axí, davant tot lo conseyll: «O fiylls del diable, enemichs de tota veritat, hòmens sens tota bonea a sens tot zel de Déu! E çon sots axí malvats, dampnats e corumputs, que, per temor de agreujar la abadessa d'aquest monastir, duptats de deffendre veritat vigorosament, aquella que sabets, e aquella que no sabets volets mantenir? Veus que per aquest peccat lo coltell de Déu és sobre vosaltres abdos, car aquesta abadessa, per qui avets anat axí falsament a la veritat, vos darà abdos a mort e a lega presó¹ en breu, de la qual morrets feralment.»² E axí s seguí de ffet. E axí estech en ells complida la ley de Déu, qui diu: Per açò seràs punit per què has volgut peccar.

Deya sent Lotari, abat, als seus monges que l'hom tement Déu de res no ha pahor sinó de Déu; e aquest és un special senyal que l'hom tem e ama Déu, seguons que eyll deya, que per mantenir tota cosa qui sia a laor e ha honor de Déu, aga l'om la cara de ferra e'l cor axí ferm que sol Déu sia bastant a girar-li lo cor de son ferm propòsit.

Conseylava lo sant abat Machari que cant l'om devia parlar o conseylar en neguna manera, tantost devia axí pensar en son cor: Tu has ara a deffendre

173] ¹A: o alguna preso I.

²A: finalment BI.

veritat e justícia, e Déus ^{1227b} te vol tant honrar que tu sics escut seu e defenedor seu contra sos impugnadors. O!, donchs està fort per aytal Senyor, e per la sua causa, per tal que puxcs a Ell plaure e atènyer aquell guoig tan gran que han aquells qui per veritat estan, sens pahor, e per tal que mercesques de tu meteix hoir aquella santa lahor que los sants àngels dien en Paradís d'aquells qui per veritat e per amor de Déu han fortment bataylat. Car d'aquesta aytals dien los dits sants àngels alta veu,¹ davant Déu e davant tota la gloriosa cort de Paradís, axí: Valor!, valor d'aquest fel¹ cavaller de Déu! Sia per tots loat, honrat e beneyt, e per vós, Senyor, exalçat! Car per deffènçar la vostra honor, e veritat e justícia, ha pugnat vigorosament, e fo apareylat, per vostra reverència, sofferit pena e turment.

E deya lo sant abat que lavors tota la cort de Paradís donà tanta glòria de laor al sant aquell, que era cosa qui no s podia dir per neguna lengua mortal. E lo Senyor beneyt lavors ab la sua gloriosa cara lo reebia fort honorablement, e'l collocava en les pus altes cadires de glòria, ab los sants àngels subirans, en Paradís.

Ligim del sant abat Abdon que tostamps desigava de baytalar e de estar en grans actes per ^{1227c} amor de Jesucrist. E cant hom li deya: «Huy te cové a ensenyar ta fortalea, car seràs demanat en conseyll on s'ha jutgar aytal gran hom ecclesiàstich, qui ha deffallit», diu aquí que lavors, en vigour de sperit, ell se levava en alt e estenia les mans al cel e deya axí: O, Senyor!, e donchs tanta gràcia me fas que m dones loch e avinentea de exercitar ma fortalea. O Senyor!, e donchs per tu he yo a pugnar huy? O Senyor!, grans gràcies te faç qui tan gran avinentea me dones de guanyar tan gran corona en Paradís. O Senyor!, e donchs en les causes de Déu me cové a pugnar! O Senyor!, e tan bon dia m'ha vengut, e tan gran sperança me dones de la tua glòria, e de la tua amistat me presentes tan gran senyal! O Senyor!, gràcies te faç infinides!

E açò sia dit de la segona spècia de fortalea.

CAPÍTOL CLXXIV. *Con fortalea inclina a martiri, e en què està ver martiri.*

Dix encara lo dit ermità, en sa epístola, que la terça spècia de fortalea era sostenir coses terribles e perillloses en son cors, axí con mort o risch e perill de mort, e açò ab gran esforç, per amor de Déu. E axí moriren los sants màrtirs, sabens que aytal fortalea mereix a l'hom corona de martiri davant ^{1227d} Déu, la qual corona és en Paradís de les majors qui sien entre los sants.

¹A: angels ab alta veu I.

²A: faz: BI.

E nota açí que a martiri se requiren¹ tres coses: Ço és, la volentat de l'hom, ço és que l'hom vingua voluntari, per amor he honor de Déu. E per tal, jatsia que la gran liberalitat de nostre Senyor aga dada glòria de martiri als infans ignoscens, emperò, de fet, ells, parlant estreçament e pròpria de martiri, no poden ésser dits vers màrtirs, car no havien rahó ne volentat dispòsita a elegir de morir per Déu, con fossen infants petits sens hus de rahó.

La segona cosa que requer ver martiri si és causa justa, ço és, que l'hom muyra deffent e mantenint qualche cosa justa, axí con és la veritat de la fe, per la qual comunament moriren antiguament los sants² màrtirs en lo començament de cristianisme, e guardant-se de consentir en peccat mortal, axí con moriren les santes vèrgens, qui no volgueren consentir a perdre lur virginitat, o per deffenció de la Esgleya o d'alguna comunitat. E axí morí sent Thomàs de Contuberí e molts altres sants preláts. E sent Johan Babrista morí per reprendre peccat de adfulteri. E generalment parlant tota deffenció de peccat e comissió d'alcun bé pot ésser sufficient causa de pendre martiri, si s fa per honor e amor de nostre Senyor.

La terça cosa que s'i requer ||^{174a} és la pena, car jatsia Madona Santa Maria e sent Johan Evangelista e d'altres agn sofferrides grans dolors en esta vida per amor de Déu, emperò ells [no] són dits pròpriament màrtirs, en quant de fet no prengueren mort per Déu. Pendre, donchs, mort per Déu fa l'om ver màrtir. E aquesta spècia de fortalea és la pus alta qui sia al món, a la qual se acosten aquells qui per mantenir veritat e virtut, e qui per bé zelar,³ sofferen volenterosament tribulacions e persecucions e diverses mala, segons que lo Salvador volia dir cant dix que bencuyrats són aquels que persecucions e tribulacions sofferen⁴ per amor de justícia, car d'aquells és lo regne de Déu.

Diu açí sent Gregori axí: Garda't tu, qui est presumptuós, que no digues: Yo sofferria mort volenter per Déu, si donchs no t'est ja vist en la obra. Car qui no pot sofferrir un vituperi ne un escarn, ne est fort en les temptacions del dyable, ne est dispòsit⁵ a pendre mort ne martiri per amor de Déu.

Interrogat Orpheus, monge, per què era tan va, e per què no mudava sa vida, respòs que gran verguonya hauria de les gens, que se'n farien escarn e li dirien que s'és tomat beguí.⁶ Mas dix que volenter iria en terra de moros a pendre martiri per amor ||^{174b} de Déu. La qual resposta con la hois l'abat Antoni, dix-li: O fill!, enganat est e decebut per gran error de presumpció de tu mateix. E çtu no pots o no vols per amor de Déu sofferrir un poch de scarn,

174] ¹ A: requeren I.

² A: la qual moriren antiguament los sants B: lo qual mantenir moriren los sants I.

³ A: he a zelar I.

⁴ A: soffiren I.

⁵ A: escarn no es fort en les temptacions del diable ne es dispòst I.

⁶ Scs tomat beguí sic A: scs tomat benigna o beguí B: om. I.

ne que sics dit beguí⁷ ne menyspreat⁸ ne tengut per orat, e sofferràs mort per amor de Déu? Bé ensenyas que est foyll e que poch uses de rahó, e que has pochia amor a Déu e pochia temor. Car per esquivar un poch de menyspreu dels folls hòmens, ayals com tu mateys, vols viure en peccat mortal, continuamente en la ira de Déu e a risch de perdre la tua ànima, e ab tot açò lo dyable te ffa concrent que tu pendries mort per amor de Déu. Ver quanta error, e quanta seguetat⁹ de ta consciència t'ha aportat lo dyable, per ton peccat, qui t fa haver de tu estimació que sies fort en lo sobiran grau, qui est flach e moll e males-truch en la sobirana spècia. Pença, donchs, que no és per tu sofferrir martiri, car çcon est tu per a portar un munt al coll, qui no est bastant de portar una paylla, ne una pochia buscha a ton desplaer? Cert, bé pots a hull veure¹⁰ que massa est enganat en ta pròpria reputació.

CAPÍTOL CLXXV. *Con d'aquesta fortalea hix paciència, e con tota tribulació devalla de Déu, qui la'ns dóna per diverses execudors.*

||^{175a} Attén açí e nota, emperò, que de la dita fortalea hix virtut de paciència, qui és sofferrir mala, penes e qualssevol tribulacions per la amor e honor de Déu. Per rahó d'açò diu sent Gregori que quant l'om se ve malalt e turmentat de grans penes e dolors en lo cor e en lo cors,¹ e veu que corre grans fortunes o persecucions, o pert persones cares, o sofferrir² grans infàmies o gran pobrea e misèria, lavors deu pensar que Déus lo tempta per paciència; e per tal que no perda lo gran mèrit que pot guanyar, ne n faça desplaer a Déu, per tal se deu esforçar de pendre tot aquell mal humilment, en paciència, e deu lavors los huylls del cor girar a nostre senyor Déu, e li deu dir axí: Senyor meu, qui per la alta tua providència governes totes coses, e de present te plau mi, peccador, provar en³ paciència plàcia't que per la tua valor e noblea me dons fortalea de cor ab què puxa alegrament e pacientment sofferrir, e humilment passar, esta tribulació, a glòria tua e a profit de la mia ànima.

Deus encara açí, segonament, noiar que tota tribulació ve a la persona principalment per ordinació de nostre senyor Déu, segons que diu la santa Scriptura, ||^{175b} *Ecclesiastici, XI capitulo*, e solament per açò deuria hom portar fort alegrament tot trebayll e affany, cant hom pensa segurament que tot ve de Déu,

¹ A: baguí I.

² meyns preat A: meynspreat I.

³ A: seguedat I.

¹⁰ AB] (A primer havia escrit he pots veer i després va treure veer).

175] ¹ A: en lo cors o en lo cor I.

² A: sofer B: soferir J.

³ A: te plau prouar a mi peccador en I.

e per special ordinació sua; e açò en tant que res qui sia e·l món no és bastant de donar una poca tribulació a l'hom sens special ordinació e voluntat de Déu.

E jatsia que tota tribulació vingua⁴ principalment de nostre Senyor Déu, axí con dit és, emperò Ell la fa dar a nós per diverses execucors.⁵ Lo primer execudor seu sí és dins hom meteix, car d'om meteix hixen de part del cors malalties e affanys molts. De part de la ànima nexen innumcrables mals; car en lo nostre enteniment nexen errors, en la voluntat nexen moltes males cobeeганçes, e en la part nostra irascible, dins en la ànima, nexen turbacions e fellonies diverses, de les quals misèries totes hixen grans batayles e grans mals continuadament contra nós, qui·ns donen matèria de gran paciència, en tant que deya sent Pau, *Ad Romanos septimo*: O mesquí yo!, e què·m faré d'aquestes tantes misèries e penes qui·s leven dins mi, contra mi! O Déus!, e qui·m deliurarà d'aquesta mort continua, en què continuament dins mi aquest meu cors me alciu⁶ e·m turmenta!

||^{125ra} Semblantment ne pren als altres, car si cascu hi vol attendre, grans són les misèries e passions qui dins nós se leven e·ns turmenten, e·n donen gran matèria de paciència. E⁷ fa mester a l'hom qui virtuosament vol viure entre les dites passions que sga gran fortalea.

Lo segon execudor de Déu sí és lo dyable. Car, con diu sent Agostí en un seu sermó, permet nostre Senyor, per exercitar la nostra virtut, que lo dyable a veguades nos tempte ab vexacions e a vegades⁸ ab manyes, e ab falces maneres e ab⁹ ablanimens, e ssi troba l'om moll, tost lo aterra e lavors ensenyorex-se'n¹⁰ fort estranyament. Si·l troba fort e avisat en conèixer ses maneres e falsies, finalment se dóna per vençut a gran glòria d'aquell qui·l venç.

Lo terç execudor¹¹ de Déu sí és lo món qui combat l'om ab ses vanitats, e ab ses falses aparences e abelimens, e a veguades per moltes e males companyies, a los quals contrastar e escapar se requer gran esforç e gran seny, bé que tostemps deu hom més fiar de la ajuda de Déu que de ssi mateix, cant hom se veu en aytals casos.

⁴A: venga I (com de costum).

⁵A: executadors I.

⁶A: auciu I.

⁷I: ens A.

⁸B: les datterres set patules om. AI.

⁹BI: om. A.

¹⁰I: ensenyorexen A.

¹¹A: executador I.

CAPÍTOL CLXXVI. *Què deu lo nostre cor inclinar a sofferir tribulacions per amor de Déu.*

Requer encara vera paciència que aquell qui ||^{125rb} soffer soffira de cor e volonràriament. Car diu sent Pau que aquell qui alegrement e de cor soffer¹ per la amor de Déu, que aquell ama nostre senyor Déu. E deus açí notar que a sofferir tribulacions alegrement per amor de Déu deven·hi l'om fort inclinar les següents rahons.

La primera sí és car deus pensar, lavors cant te veus en tribulació, que aquella tribulació te ve per ordinació de nostre senyor Déus, qui·t vol dar ocasió de gran mèrit, per tal que·t don gran guardó en Paradís; e·u fa, axí metex, per ponir tos peccats en esta vida, per tal que no t'aga puy a dampnar. Ne deus duptar que ta tribulació no vingua de nostre senyor Déu, car axí·u diu la santa Scriptura, *Eclesiasticí, XI*. E rahó qui·u porta.² Car con diu sent Agostí: La acabada governació de nostre senyor Déu sobre tot lo món no permet que res se fassa en esta present vida sens special dispensació e ordenació sua.

La segona raó qui·t deu moure a pacientment portar les presents tribulacions, sí és que cascu qui seny aga deu pensar que cové a cascu que en esta vida s'i à de sofferir mals e affanys per aconseguir lo regne de Déu; car no·l podem haver ab solaços ne ab alegries mundanals, con digua lo Salvador que lo regne de Déu ab força³ e ab affany s'à aver, e ||^{125va} l'apòstol sent Pau digua que cové ab⁴ grans tribulacions e affanys aconseguisam⁵ lo regne de Déu. E pus que axí és que nosaltres jamés no·ns volem donar a penitència ne a ninguna pena per satisfèr a nostre senyor Déu de nostres peccats, ans nos donam aytant de plaer e ayre con nós volem, per tal lo piadós Pare e Senyor, per ço que no·ns perdam per nostres peccats, tettau·nos de fer mal he torna'ns a ssi meteix, donant·nos tribulacions e affanys.

La terça sí és car pensa qui és que no soffira prou affanys e tribulacions, comensament al primer hom e al major del món⁶ fins al pux baix, e ventutés que no ha hom al món que no haja prou desplaers, per bé que se'n guart.

La quarta sí és car attén, tu qui soffers tribulacions, quants vituperis e menyspreus soffer huy nostre senyor Déu per dampnats e per demonis e per males persones, en esta vida present, ne canta tribulació sofferí lo Fill de Déu en esta present vida e après en sa mort; e axí la sua preciosa Mare, e los sants apòstols e dexeblés, e après los sants màrtirs e confessors. E sofferen encara

176] ¹A: sufer B: soffir I.

²A: apporta I.

³A: esforty I.

⁴A: cové que ab I.

⁵A: aconseguisam B: aconseguiam I.

⁶A: major dels majors del mon I.

huy en aquest present dia tots aquells qui éntegrament ||^{225b} e leyal servexen a nostre Senyor Déu en aquest món. Cert, negú no·u poria pensar. Que, donchs, nostre senyor Déu soffira tant, e·l seu preciós Fill, e la sua sancta Mare e tots los sants agen sofferits tants mals, e vuy encara ne soffiren tants los clets de Déu, e que tu te esquies e t'esmayis si has tribulació, en veritat ensenyas que has poch seny, e que has poca conexença de Déu, e que ha en tu poch de bé, e has gran rahó de plorar davant nostre senyor Déu, e de plànyer tos mals e ta gran follia e desconexença que has envers Déu, e de suplicar·lo que·t perdó per sa gran pietat, e que Ell te dó bona paciència.

La quinta sí és car deus pensar que si [s]offers⁷ ab paciència la tribulació que Déu te tramet, que aquella paciència és en remissió dels teus peccats, e per conseguent tanta poria ésser la tua paciència que nostre senyor Déu te perdonaria tos peccats. Vet con te és bon dia vengut, que ab tan poca pena te pots relevar tants de mals con havies a passar per tant de temps en purgatori. O Déu!, e quina gràcia, e quina misericòrdia de Déu és aquesta! E quantes gràcies deu·ries fer a Déu sol per açò cant Ell te tramet tribulació e angústies!⁸

||^{226a} La sisena és car l'om qui pacientment porta les tribulacions que Déus li dóna, ha d'açò fort gran mèrit, e·n fa a Déu assenyalat sacrifici e servey, con digua sent Gregori que en ses tribulacions haver paciència per amor de Déu és offerir a Déu lo pus virtuós sacrifici que sia en cor d'om,⁹ e qui és a Déu subiranament acceptable. E açò per tal car lo¹⁰ pacient per amor de Déu honra Déu sobiranament en quant no dupta de posar si meteix e dar a aytal flagell, ans l'i¹¹ offer de cor per la amor de Déu.

Legim de Eliana, santa monga, que havia gran pahor de la mort, e estech·li dat de conselly que sí havia gran paciència en ses malalties e en ses persecucions, que nostre Senyor li daria en sa mort gran solaç, e la'n deliuraria¹² sens tota pahor. E con ella fos tostemps fort pacient en totes ses adversitats e vingués a la mort, ella tota alegre dix axí a les altres monges qui eren aquí: «Sors mies, vegats la gran bonea de nostre senyor Déu! Sapiats que per la gran paciència que he abuda en mes tribulacions m'ha dada en Paradís corona de martíri, axí que ja no he pahor d'infern, ne de purgatori, ne del dyable, ne de mos peccats, car dre se'n puga la mia ànima al cel ab los ||^{226b} sants màrtirs qui·m són venguts acompanyar·me,¹³ ab los quals me'n vaig de present.» E açò dit, passà gloriosament. Vet açí quant plau a Déu virtut de paciència.

La setena sí és que deus pensar quant de mal sofferen los hòmens munda-

⁷ Offers A: suffers B: sofferias I.

⁸ Sic AI.

⁹ A: en lo cor del hom I.

¹⁰ A: car lom I.

¹¹ A: lo li I.

¹² A: desliuraria I (com de costum).

¹³ A: quim son venguts a acompanyarme B: qui son venguts acompanyarme I.

nals per amor del món e de ajustar riqueses, e per procurar·se honor, e per fer vengança de enemichs, o per haver grans delits; car res no·ls és car per atènyer aytals coses. Donchs, quant més deu hom sofferrir, e de millor cor, per guanyar Déu e per haver·lo per pare e per amich, e per haver ferma sperança en sa pròpia salvació! E açò fa aquell qui ha bona paciència en ses tribulacions.

CAPÍTOL CLXXVII. *Quants mals procura a l'hom la impaciència.*

La huytena rahó per què l'om deu ésser pacient sí és car la impaciència li procura molts mals.

Lo primer, que li procura¹ nostra senyor Déu contra si meteix, al qual és rebel·le per sa impaciència.

Lo segon, que la impaciència turmenta molt aquell qui la ha e li tol gran part de sa vida per lo turment que li dóna.

Lo terç és que l'hom impacient dóna turment e mal a tots aquells qui han ab ell a perseverar e gran aflicció, la qual cosa ||^{226a} és contra caritat.

Lo quart, que la persona impacient dóna fort mal eximpli als altres, e·ls provocha de ffer semblant que ell fa.

Lo quinta, que lo mal que·ns dóna no profita res a morts ne a vius, ne a rres del món.

Lo sisè, que l'impacient ensenya que ell no ha neguna virtut, ne res de bé, ne sap senyoregar a son cor poch ni molt, ans lo lexa córrer axí con una bèstia.

La noena,² sí és car cascú qui soffer tribulacion e fortuna de upensar que si mal sofferrir, e bé·u mereys, pensats³ innumerables mals e peccats que fets ha contra Déu, per les quals mereix cent vegades ésser dampnat en infern. Axí que cascú pot pensar ab veritat que en infern n'ha molts dampnats que jamés no cometeren tants de mals con tu, qui ara·t clames per una poca de fortuna que passes. Que, donchs, veges tos mals tan grans, ab los quals Déus passa tan misericordiosament ab tu, e no ab los altres, que ha dampnats per menys; donchs fort est desconexent a Déu, e bé·l provoques a ffer e a dar·te ço que mereixs, pus que axí·t clames he t'escruys per una poca de tribulació que passes.

Ligim de Larea, monga poagrosa, que com ab gran impaciència digués a Déu què havia fet ella per què meresqués haver tanta dolor ||^{226b} e sofferrir tant de mal com passava per lo poagre, estech·li respost axí per una veu: Pus que in-

177] ¹ AI: provoca B (frase poc clara).

² A: novena B: lo sete I (ço és mal, però Eiximenis torna a enumerar les raons).

³ AB: pensants I.

pacientment dius a Déu què has fet tu per què mercesques tanta dolor, pus axí est desconexent a Déu qui tos peccats t'á⁶ celats fins al dia de hui, demà Ell te farà saber a tu e a altres quins són los teus mals, per los quals mereys aquesta dolor e encara aquella d'infern. E diu aquí que l'endemà, davant ella matxa e tot lo covent, vech un hom qui publicà tots quants mals la dita monga jamés havia fets despuys que era en l'orde. E dix-los per tal manera que tots quants ho oïren creguceren que tot allò era ver. E feta aquesta publicació, dix aquell qui aquests mals ligia axí a la dita monga: «Dona, ara sabets e conxets si sots digna a Déu d'aquest mal a ssoffrir, e de magors encara. Ara, dix aquell, donchs callats e hagats per força paciència, pus per grat no la volets haver; si no, ajustarà Déu a vosres plagues a de vercs fins les entràmenes.» Lavors tots aquells e aquelles qui hagueren hoïts los grans mals que la dita monga havia fets, volgueren-la auçure ab pedres e ab bastons, e u hagueren fet, si no u hagués vedat l'om qui havia ligit los dits mals de la dita monga, qui més paria àngel que hom. Lavors la dita ||^{127ra} monga romàs axí confusa e enverguonyida que no volguera ésser viva. E tornant a ssi mateixa dix, a tots quants hi eren presents, axí: Ara conech que só digna de ésser infernada, qui tan impacient e tan desconexent só estada a nostre senyor Déu. E d'aquí avant mudà molt sa vida e portà fort pacientment tot son mal que Déus li donà.

La decena⁷ rahó sí és car si tu no has paciència a tos mals e est per algun dampnificat e li n'has rancor, no t pots salvar si no li perdones, ne t cal a Déu reclamar misericòrdia si tu no la fas a aquell qui t'á ofès. Car deya lo Salvador axí: Si vosaltres no lexats de bon cor les injúries rebudes e no les portats pacientment, ne lo Pare vostre celestial no lexarà a vosaltres vostres peccats.

Donchs l'om qui no ha paciència cant és injuriat, aytal no li cal esperar que Déus li perdó, ans dien alguns que no solament Déus no li vol perdonar, ans encara dien que li demana los peccats que li havia lexats; ne aytal hom jamés no ffa de son prou mentre vischa en aytal stament. E açò per tal cant viu en la ira e en peccat mortal.

La onzena⁸ sí és car no solament crestians⁹ deven per lo manament del Salvador viure pacientment e¹⁰ portar les injúries ab paciència, ans encara s'i deven moure per exímpli ||^{127rb} dels infels, qui hom vindicatiu reputaven per no negun e l gitaven del món. E deyen que axí con sofferir e pacientment viure és senyal que l'hom és en sí noble e generós, axí no poder sofferir és senyal¹¹ que l'hom és de vil condició e fort miserable e ab poch de bé. Per tal deya Senecha que

⁶ A: te I.

⁷ AB: la dita raho I.

⁸ AB: la novena I.

⁹ A: solament los christians I.

¹⁰ I: a A.

¹¹ A: no poder sofferir e viure impacientment es senyal I.

la pus bella vengança qui sia al món sí és que l'hom se puixa vengar e que no u vuylla. De Cèsar Agus e d'altre[s] grans emperadors ligin que scientment se curaven que en amagat fossen injuriats e agreugats e offesos, e açò per tal que aprenguessen amaguadament de paciència, e que la sabessen¹² ensenyar en son loch. Diu l'exímpli que: «ne parlar és gran faent, ne pagès sofferent».

La dotzena¹³ sí és car lo¹⁴ pacient qui soffer per amor de Déu ja porta ab si lo preu ab què ha a comprar Paradís, car paciència és lo preu per lo qual Déus lo dona. Per rahó d'açò dix Jesucrist que benuyrats són aquells qui soffiren molt per amor de veritat e de justícia, o per amor d'Ell, car d'aquells serà lo regne de Déu. Veges ab quanta esperança e ab quanta alegria deu viure lo pacient, que ell sia axí segur del regne de Déu, que ell port ab sí ja lo preu ab què l'ha a comprar.

CAPÍTOL CLXXVIII. Qui aporta altres rahons per què hom deu avorrir impaciència.

||^{127va} Deu encara l'om ésser pacient atenant a la tretzena¹ rahó, qui és car tota tribulació, per gran que sia, és passada tantost con l'om és mort. Guarda, donchs, quant dura nostra vida present e veuràs que no és sinó un poch de vent passant. Donchs en haver un poch de temps tribulació per haver-ne tostemps assenyalat² e gloriós guardó fort és assenyalada gràcia de Déu, e la qual deuria l'om fort inclinar a aver paciència.

La quartorsena³ sí és car impaciència tostemps és mesclada ab esperit de vengança, cant ve que l'hom és impacient a altre. E que l'om per sa impaciència se vulla vengar, açò és cosa a Déu fort desplaent, en quant vengar-se⁴ toca a les regalies de Déu. Car solament se pertany a Déu vengar les offenses dels hòmens, e no pertany a altre, con Ell s'o aga retengut, segon que appar en lo libre de la ley veylla appellat *Deuteronomius*, en trenta-dos capítols. E per tal cant los hòmens impacients volen a Déu tolre sa honor en esta part, per tal Ell fa sovín que aquell qui s vol vengar pren pigor que no havia, e dobla sa ontia. E sí hagués abuda paciència, Déus lo haguera vengat terriblement. O si tu sa-

¹² I: sabensen A.

¹³ AB: La decena I.

¹⁴ A: Pom I.

178] A: dotzena B: onzena I.

² I: no es sino un poch de temps per haverne tostemps assenyalat A: no es sino un poch de vent passant donchs en haver mal per haver tostemps un poch de temps assenyalat B.

³ AB: la dotzena I.

⁴ A: vengança I.

bies què fa Déus d'aquells qui offenen los altres, cant los offesos o comanen a Ell, tu n'hauries gran pietat, e·l pregaries de tot ton cor que Ell per sa mercè ||^{127v} li perdonàs, car terriblement los p[er]u[n]ex.

La quizenà,⁵ car deus pensar que aquell qui t'offèn furiós és e fora anteniment, e és axí com a malalt qui ha frenèticha⁶ o qui és embriach. Ara d'aytals persones no prea hom res que diguen ne façen, ans ne deu hom haver pietat cant los veu hom enfellonir ne parlar follament. E ab aytals contendre és fer-los més follegar; mas si seny ha, cala-los. E ab aytal paciència tornen en lur seny e conexen lur deffalliment. E tu dónes de tu meteix fort bon eximpli a tots aquells qui han vista tan⁷ gran paciència. Gran noblea és, segons que deyen los philòsoffes passats, no destrovir si mateix per misèria d'altre, e és axí que l'om impacient més nou a ssi mateix que a altre, car la ira lo confon en cors e en ànima.

La setzena,⁸ que l'hom impacient pert⁹ totes les dignitats e profits que la paciència porta, qui són sens fi, car per paciència promet Déus a l'hom pau de cor e repòs de vida, perfecció de virtut, mèrit per què·s pot¹⁰ comprar lo regne de Déu, perlonga¹¹ la vida corporal, procura al pacient grans consolacions celestials, e·l porta a bona fi, e ffa l'om màrtir en esta vida e fort amable en ses maneres e ple de tota virtut, e sovín procura gràcia de fer miracles.

||^{128r} CAPÍTOL CLXXXIX. *Què requer en la persona vera paciència.*

Per tal que ab aquesta santa virtut te vuyles inseparablement ajustar, nota açí d'ella los següens documens.

Lo primer sí és aquest: que vera paciència requer que la persona qui soffer tribulació que la soffira principalment per amor de nostre senyor Déu, e no per altre van esguart, o per força, axí con los homeyers e·ls ladres o los ypòcrits,¹ que soffiren mal per tal que sien loats.

Lo segon sí és que aytal paciència principalment deu ésser radicada en lo cor, car poch se val, diu sent Gregori, que l'hom soffira de fora e que de dins sia felló. Açò no és paciència, mas cobertura de felonía, per tal Déus, qui totes coses veu, no prea res aytal paciència. Aprés deu-se ensenyar en la lengua que jamés no digua paraula impacient ne passionada, ne provoccant l'altre a turbació, ne murmurar jamés d'aquell qui l'ha offès. Aprés se deu ensenyar en la obra,

⁵ AB: la tretzena I.

⁶ A: frenesia I.

⁷ Sic AL.

⁸ AB: quartzena I.

⁹ IB: part A.

¹⁰ AB: per que pots I.

¹¹ BI: prolongava A.

179] ¹ AB: ypocrites I.

ço és que l'offès jamés no offena de fet a l'offenent ne li plàcia ne·u sostingua que altra o faça.

Lo terç sí és que paciència ha tres graus. Lo primer és: qui a les tribulacions que Déus los tramet baxen lo cap, regonexent lurs ||^{128v} deffalliments, e veent-se dignes d'aquells trebayls e offenses, e confessans a Déu lur culpa ab tota humilitat. Lo segon grau, appareylar-se² ja ab temps a sofferir tribulacions e que·y trobe³ plaer. Lo terç, d'aquells qui sens elles no volrien viure, ans les cerquen e les demanen e en elles és tot lur repòs. E aquest grau és dels perfets, e aquest aguerten los sants apòstols de Jesucrist.

Lo quart és que lo ver pacient ha aquests senyals. Lo primer, que tostemps que sia tribulat fa gràcia a Déu. Lo segon, que res no·l pot torbar e·l cor ne·l⁴ pot fer desviar en paraula desordonada. Lo terç, que tot lo mal que ou que li és fet, gira en bé. Lo quart, car⁵ jamés no contrast ne contradigua a negun, si donchs no deya res contra Déu, car lavors no·u deu hom sofferir, ans de paraula deu hom lo malparlant corregir. Lo quint, sofferir son adversari sens injúria e murmuració e amar-lo per amor de Déu. Lo sisè, negun no retre mal per mal, ans fer bé a sos enemichs e no portar-los rancor, ans pregar Déus per ells de cor, e sovín, e ab plaer. Vet quants béns fa⁶ ab sí paciència, qui és vera fortalea de cor savi.

Lo quint⁷ és que a negun no pertany mills aquesta⁸ fortalea, e haver paciència ||^{129r} que fa a la persona qui és en religió, qui no solament la deu loar de bocha, ans primerament la deu ensenyar per obra; e en special està fort bé a tota dona, e majorment a religiosa, que ella sia pacient e humil en tots sos gests e paraules. E lo contrari la ret fort dissoluta e fort desverguonyada. Car con dix lo poeta: «castedat e humilitat donen a dona sa dignitat». En la castedat se enclou fortalea, car dona casta gran fortalea ha mester, majorment si és bella, car lavors molts la requeren.

Per totes aquestes coses appar què és fortalea e quines virtuts mena ab sí. E açò sia dit de la terça virtut cardenal qui s'appella fortalez.

² A: greu es apparellarse I.

³ A: troba B: tropis I.

⁴ A: no li I.

⁵ A: que I.

⁶ A: ha I.

⁷ AB: sete I (per haver confós l'enumeració de paràgrafs amb la de documens).

⁸ A: haver aquesta I.

CAPÍTOL CLXXIX. *Qui tracta què és justícia, qui s'posa quarta virtut cardinal.*

Justícia és la quarta virtut cardenal, de la qual notaràs los següens notables: Lo primer,¹ si és que justícia, qui és virtut cardenal, és aquella que fa a l'hom just dar a cascun ço del seu; e per rahó d'açò, l'om qui aquesta ha primerament se estudia a dar a nostre Senyor glòria e honor, car açò és seu e li pertany subiranament. Pensa encara com porà procurar e dar a saf meteix afliccions e penitències per què puxa punir ||¹⁸⁰ davant Déu los peccats que fets ha contra la sua alta magestat e reverència. Dóna encara, aquest hom axí just, al prohisme ço que li és degut, ço és amor e pietat, e anar a ell ab veritat. Aquesta virtut deu procehir de cor e voluntàriament deu obrar axí com dit és, en altra manera no valria res ne seria virtut.

Lo segon document és que aquesta virtut nos ensenya natura pròpria, axí que negun no és excusat qui² no la aga, ans és l'om en colpa qui aquesta no ha, que no si no n'havia altra qui sia cardenal, en quant Déus la'n³ ha empremtada dins nostra pròpria natura. Per què nota què posa sent Agostí: Que la rahó natural que Déu nos ha dada e impressa dins nós, ço és dins la ànima on habita naturalment, aquella nos ensenya con devem anar justament e dret ab cascun, e n⁴ ensenya que la persona axí justa que a cascú ret ço qui és seu, és digna de gran reverència. E aquella qui és axí corruptuda que no consent a aquesta justícia natural, ans per affectió e per oy, o per prechs o per menaços o per qualsevol altra via se partex d'esta justícia e no segueix la rahó natural qui ls⁵ ensenya açò, ayral és digna de ésser foragitada de tot conseyll e companyia d'òmens e de habitat ab bèsties, car més ||¹⁸¹ és bèstia que hom.

Per rahó d'açò dien los sants que Déus féu l'om dret en sa estatura e no l féu corp axí con les bèsties, per tal que conegués que ell era creat per servar dretura natural; e féu-lo ab los huylls alts a donar a entendre que tostemps, guardant lo cel, pensàs que per la dita dretura e justícia havia a guanyar Paradís, si bé n'usava.

Dien encara que nostre Senyor posà en les bèsties alguns movimens semblants a virtuts, axí con ignocència e pietat entre si, e cortesia, retent bé per bé; axí con los cans e altres bèsties qui, per lo mengar, nos servexen fins a la mort. E açò féu per tal que en açò aprenguessen los hòmens con devien viure virtuosament e justa, con les dites coses donen totes a nós eximpli de viure virtuosament.

Posà aquell Polícratus que, a eximpli nostra, nos ha Déus proposat als

180] ¹A: notables documents lo primer BI.

²A: que I.

³BI: om. A.

⁴BI: om. A.

⁵Sic AI.

cuns infels, qui tan zelaren per aquesta justícia que, per zelar-la, no duptaren perdre béns temporals ne persones a cils cares, ne encara no duptaren de perdre membres, ne de pendre mort corporal: axí com appar de March Brut e de March Publi e de Scipió Africà e de infinits d'altres. Per rahó d'açò diu sent Gregori que gran confusió nos farà Déu e l dia de nostra mort, que aquests ||¹⁸² ayals agen servada justícia, e agen amada virtut, e agen zelat fins a la mort per la cosa pública, e que nós nos lexem vençre axí que més amem satisfèr a les persones que no a justícia e a la veritat. Pensa aquest peccat com lo punirà Déus, majorment en les persones religioses, qui no deven entendre a ploure a res sinó solament a Déu.

Lo terç és que nostre senyor Déu guardona fort altament aquesta virtut, car, segons que posa la santa Scriptura, per aquesta virtut la benedició de Déu és dada als justs qui la fan, e n són deffesos de lurs enemics, e n són fets sants ans de lur mort, e n fan bona vida en aquest món, són-ne per nostre Senyor més amats, e mls endregats e molt honrats per Déu, e per hòmens a la fi deffesos de grans perills; e ls en dóna pau en lur vida, e puys per la sua mercè los salva.

Per rahó d'açò dix l'*Eclesiàstic*, capítulo IV:⁶ Batayla, trebayla e està vigorosament per justícia, car si u fas, pugnarà per tu contra tos enemics.

Deya lo gran philòsoff Mercuri que experiència havia lo món, antiga, que no servar ffe feya perir l'om e l feya anichilar per semblant que li era feyt. E que flaquegar en justícia e en⁷ mantenir falsa porten l'om a gran escàndol ||¹⁸³ e verguonya, e l fan perir per semblant deffalliment. Car a hom sens fe e justícia, Déus e hòmens, cel e terra, oceylls e bèsties, e ls catre elemens, li vénen contraris, car és corruptor de natura e de tota ley e dret e rahó, de tot ço qui és bé, ne en què penga tot bé del món après Déu.

CAPÍTOL CLXXXI. *Qui prova¹ per història con és gran peccat no gosar estar vigorosament per justícia.*

Lo sant Forliu,² visitant un gran monastir de dones, trobà que tot lo monastir seguia en conseylls una monga qui era appellada Simona, qui era de les principals del monastir. Era, emperò, de poch de bé e poch tement Déu. E com appellàs les antigues a part, e les reptàs con havien tan poch de zel de Déu e de lur orde, e que axí dampnaven lurs ànimes parlant en lurs conseylls contra

⁶B: núm. om. AI.

⁷Sic AI.

181] ¹BI: en l'A el copista anava a escriure *prova* però ho va corregir per *prova*.

²Forlín o bé Forlín AB: Forliu I.

veritat e justícia per temor³ de la dita Simona, respongueren que [si] axí no·u feyen, que aquella les perseguiria⁴ totes fins a la mort ab lo poder e seqüela que ella havia dins lo monastir, e encara defora, per sos parens. A les quals ell dix axí: Ara conech que no temets ne amats Déu, ne havets en Ell neguna sperança. O miserables dones! E pot dir Déus falsia? ¿E no ||^{1290b} ha Déus promesa ajuda a tots aquells que d'Ell confien e speren,⁵ majorment si pugnen per justícia? ¿No sabets que la injustícia de l'injust lo aporta a mal port finalment, e que nostre Senyor manà que a l'hom mal qui fa contra veritat e justícia no·l temes? Car contra aquell és Déu, qui pugna per los justs. Per tal, dix ell, cant vosaltres, antigues, per paor e per deffalliment de zel de Déu, avets favorejada⁶ aquesta malvada en tot ço que ha volgut fer contra veritat e justícia, e no li havets contrastat confiant de nostre senyor Déu, per tal totes morrets enguany e passarets per lo fort juy de Déu, per tal que les jóvens ne prenguen eximpli. Car sapiats que dels grans crims del món és per pahor o per amor impugnar veritat e justícia, e favoregar la persona peccadota qui aytals virtuts inpugna.

Recompta la ystòria oriental que Janus era rey de les Índies, e havia aquest deffalliment que a tothom consentia son propòsit, ne li bastava e·l cor de desplaure a negú, axí que si diguéssets que aytal hom és hom bo, tantost lo atorquava; si altre li digués lo contrari, tantost hi consentia. E con vis açò un sant hom appellat Cleodius,⁷ dix-li axí: Tu est malayr de Déu; car est rich monçoneguer, al qual rich no cal mentir, ||^{130rs} car no has mester res de negun, axí con ha lo pobre. Donchs, hom miserablel, ¿con est tan dolent que Déus t'aga posat en cap d'aquest regne per mantenir justícia e veritat, e tu consents e tothom en tot ço que dien, ne·t penses que estigues per la veritat, mas que complàcies als hòmens? Per la qual cosa te dona Déus aquesta punició: que enguany, per aquests matcys a qui has tant volgut complaure, seràs levat del regiment e en vituperi teu seràs posat⁸ en mans d'aquell qui tostemp se estudiarà a desplaure't; e en aquest desplaer perseveraràs fins que mort sies, car axí u requer justícia e veritat. E axí fo fet en aquell any meteix.

Per totes aquestes coses appar quant deu hom zelar e estar per veritat e per justícia, car la justícia és virtut excellent, sens la qual tota comunitat és dissipada e perduda.

³ AB: amor I.

⁴ A: perseguia I.

⁵ Confien speren A: speren B: la speren I.

⁶ B: favorada A: favorida I.

⁷ A: Elenotus B: Clenitius I.

⁸ A: sera post BI.

CAPÍTOL CLXXXII. *Què és veritat e quines són ses dignitats e ses spècies; e parla aqut de veritat qui és en lo cor.*

Entre les altres coses que justícia mana que sien servades als hòmens són tres, ço és: amor, veritat e justícia. De amor ja havem damunt parlat en lo primer tractat d'aquest libre que és de les virtuts theològicals. ||^{130rs} Resta que diguam queucom¹ de veritat. Per què açí nota d'ella los següens documents.

Lo primer, si és que veritat se pren açí per contractar ab l'altre, segons bona consciència, si s vol lo contractar aquell sia de paraula o de fet, car si yo·t cuydava a tu dar bon aur ho·t dava laura,² e·t deya que yo·t do aur, ja que per axò no·t faria yo falsia, car no·t cuyt enguanar, ans te cuyt fer bona obra, ne·t dich res contra ma consciència. Axí meteix pots pendre eximpli del contrari, car si yo, en ma consciència, te cuydava dar lautó e·t dava aur de fet, yo lavors te enganaria e·t diria fals, dient que yo·t do aur, pus que en ma consciència tinch lo contrari.

Lo segon document és aquest: que aquesta virtut és tan alta virtut que lo Fill de Déu la s'à volguda³ posar per nom, e·ns dix que Ell era veritat e vida nostra. D'aquesta nos amonesta la santa Scriptura que la amem de tot nostre cor, axí con appar *Ecclesiastici XI*, ho[n] ha que ans de totes coses vaga davant en tos fets e en res paraules veritat; e en lo quart capítol: que per res no contradigues jamés a paraula vera. Car lo Fill de Déu per denunciar veritat vench al món, e aquella preycà e aquella deffençà e per aquella morí, e Ell e los sants ||^{130va} apòstols e màrtirs. Aquesta ha en si tanta virtut que, con ligim *Esdre quarto*, tostemp venç per molts de mals que soffira en esta vida. Aquesta és al començament odiosa, mas a la fi plau a tota res; tota res qui aquesta sostingua e la mantigua pot estar axí fort e segur que ella lo deliurará si saviament la mantén. Tota persona verdadera és digna de gran honor, e de les grans desonors que l'om pot fer a ssi meteix és⁴ que sia falsari e·s luny de veritat. Per raó d'açò los pares conseylaren a hurs súbdits que parlassen poch, car comunament en molt parlar se enclou molt mentir, e tot gran parlar és gran mençoneguer.

Lo terç, si és que tostemp veritat no cal dir, ans se pot e·s deu callar en son loch. Eximpli: tu as vist a algú fer mal, no·l te cal dir, ne·l deus dir per tot loch, per tal que no·l diffams ne publichs ço qui és secret. Basta que·l digues davant lo jutge o là hon la forma de dir aytals coses és posada; segons Jescrist ço és: primerament, que·n reprenes lo facnt lo dit mal; segonament, que

182] ¹ AB: queucom I.

² AB: leuto I.

³ A: las ha volguda B: la ha volguda I.

⁴ Om. ABI.

li·u dignes davant dos o tres ab amor e ab caritat; e après que·n dignes al jutge qui l'a a punir o a corregir.

Lo quart, que tres maneres hi ha de veritat que per res no·s ||^{130vb} deven lezar anar,⁵ ço és, veritat de vida e veritat de⁴ juy, e veritat de doctrina. Raó és car si lexes veritat de vida, tantost vius contra la veritat de la lig de Déu, e per consegüent peques greument. Axí mateix, si fas contra veritat de juy fas injustícia, qui és gran peccat e gran malvestat a ton probisma, que falsament condemnes. Si axí metex lexes veritat en doctrina,avors dius falses errors contra la fe e bones costumes.

Lo quint és que, segons que posa sent Bernat⁷ en lo libre qui s'apella *Dels graus de humilitat*, <diu que> veritat és partida en tres parts. La primera sí és que l'hom jutge ab veritat sí mateix; la segona, que l'hom ab veritat parle; la terça, que l'hom ab veritat obre.⁸ La primera veritat fa hom a procurar per virtut de humilitat pregona, qui aytant com pus pregona és aytant fa l'om jutgar sí mateix ab major lum de veritat, car lavors l'om de continent percep dins sí que ell és tot un fingiment e una cosa fenta,⁹ e abís de falsia, axí que en tots sos fets la sua intenció va a vanitat e falsia: jamés no parla sinó falsia, axí que en res no va dret. E açò te apparrà¹⁰ ||^{131ra} clarament ésser ver si attens que jamés no pots mal jutgar de tu mateix, com jamés no faças ne dignes sinó mal, ne sies sinó vexell de peccat e de pudor davant Déu. E d'aquest preu fals de tu mateix neix una gran falsia en tu, qui és mesclada ab malícia gran, e és aquesta: que aytant com tu més prees tu mateix, aytant meyns presas los altres e pigor jutges d'ells, no contrastant que açò sia vedat per Déu, e sia gran peccat e contra caritat, qui·ns ensenya que cascun devem tenir per bon, sí donchs no és provat que sia mal. Donchs, per tal que no cages en los dits peccats, humiliet de cor e veges tes plagues, e ab làgrimes lava-les, e no menysprearàs a negú, e parlaràs veritat de cor davant Déu.

CAPÍTOL CLXXXIII. *Què és veritat de bocha, e qui són sos enemichs.*

Altra veritat, e segona, és de boca, de la qual havem ja dit damunt, la qual deu ésser cara a tothom qui vuylla res valer. Per tal, los sants pares, axí la feyen servat estretament que hom mençoneguer¹ tantost era foragitat de lur comu-

¹A: deven callar I.

²B: om. A.

³I: Bnt A: Benet B.

⁴I: iutga ... pada ... obre A.

⁵A: ficta I.

⁶B: te apporta I: la darreta sílaba, a PA, no és clara.

183] ⁷A: monsonaguer I.

nitat. Hoc encara los infants petits hi nodrien axí, que sí dixessen qualque falsia, que·ls batién fins a la sanch.

La terça veritat, qui és d'obra, fa l'om fill de Déu, axí con la falsia fa los falços ésser fills² del diable, ||^{131rb} per tal lo³ dyable és pare de tota falsia, segons que diu la santa Scriptura. En especial posa la Scriptura que són enemichs de veritat d'obra los ypòcrits, qui tot ço que fan⁴ aparès que façen per amor de Déu, tot ho fan per guanyar laor de hòmens.

Segonament, són enemichs de veritat: hòmens carnals e mundanals, qui per carnal affectió, o per oy o per rancor que hautan contra alcun, dirien e farien tota falsia e malvestat.

Terçament, los avars, qui per guany d'un diner dirien e farien cent falsies. Per tal dix lo savi que ab avar no fesses⁵ companyia, car no·t faria sinó falsia.

Quartament, hom effeminat e carnal no ha neguna fermetat ab veritat ne ab res de bé, ne duptaria de fer infides falsies per haver son enteniment o per satisfacer a la carn e a la viltat⁶ sua.

Quintament, los laquoters, qui axí con a procuradors del dyable tostemp estudien de fer caure los hòmens e de huyar-los de veritat, proposant-los ab plaenteries⁷ diverses falsies, ab que·ls enguaneu tot jorn. Aquests són mortals enemichs de les ànimes dels hòmens.⁸ Innumerables ànimes han dampnades hòmens laquoters, per que·ls deu hom fugir axí con a mortals falsaris.

Sisenament, los grans parlers, axí con ja és dit damunt. —Guarda, donchs, que respòs nostre Senyor a Daviu, cant ||^{131va} Daviu li demanà qui habitarà alt en Paradís; e veuràs aquí que li fo respost; que aquell qui ab veritat hitia ab Déu e ab son probisme. Car cascun deu la veritat al probisme.

CAPÍTOL CLXXXIV. *Què és veritat de obra, ço és feultat e leyaltat.*

E no solament veritat deu hom al probisme per dreta justícia, ans encara feultat e leyaltat, qui no vol pus dir sinó anar ab l'altra en¹ veritat. E aquesta lealtat fo preada molt per Déu tostemp, qui sos servens leyls ha exalçats en la terra e puys en lo cel. Axí mateix fo preada molt per los infeels, entant que als molt leyls, qui per leyaltat se daven a tot perill, feyen honors divinals, axí con appar de César Agust e de March Marcell e de Juli César, he d'altres molts.

E nota aquí alguns punts. Lo primer, sí és que leyaltat obligua hom a anar

¹I: fill A.

²A: per tal que lo I.

³Qui fan A: que fan fan I.

⁴B (o bé fasses?): fes A: fasses I.

⁵B: veritat A: voluntat I.

⁶A: plesanteries I.

⁷Vegueu COROMINUS, *op. cit.*, vol. I, ps. 208-209.

184] ⁸A: ab I.

ab veritat a l'altre. Aprés, lo obligua a revelar-li sos secrets; per què fa mester que t'guarats de fer amistat ab persona folla o furiosa o falsa, car neguna aytal no t' servaria secret ne neguna feultat. Aprés, obligua que la un no leix l'altre en temps de necessitat, car si u fa ja no és leyal amich. Aprés, que tostemps li procur son prou sens interessar² d'altre. Aprés, que tostemps ne oge ab plaer bé, e mal ab desplaer. Aprés, ||^{127b} que no n'oga mal ab plaer, ne y aga paciència, callant-s'o, si donchs no y ha rasonabla causa, qui ésser-li pot a veguades. Aprés, que l' corregescha amigablement en sos deffalliments, e que prech Déu per aquell en special.

E jatsia que en tota persona estigua bé feultat, emperò mills que a tota altra appar bé em persona qui té regiment e à estament. Per tal, dix la Scriptura que veritat e misericòrdia salven e guarden lo rey. E dix Trimegistus³ que príncep sens leyaltat no pot durar que no caga en mans desleyals, qui l' porten a açò que mereix finalment. E per tal cant poch se'n troben de fels e de leylals huy, per tal huy los poch leylals qui s' troben deven ésser tenguts en gran reverència e honor, més que jamés.

E açí és acabat lo tractat de justícia, e per consegüent de les quatre virtuts cardenals, qui és lo segon tractat de la quinta part d'aquest libra.

||^{127a} Açí comença lo terç tractat principal d'aquesta quinta part del libre de les dones.

CAPÍTOL CLXXXV. Qui tracta primerament per què Déus nos ha dats manaments.

Per gràcia de Jesucrist acabat [és] lo segon tractat d'aquesta quinta part d'aquest libre, lo qual ha determinat de les virtuts cardenals pertanyent a dones religioses. Per què, segons orde ja dessus assignat, avem ara en aquest terç tractat present a tractar dels X manaments donats per nostre senyor Déus en lo mont de Sinay, per mà del seu sant propheta Moysès. E ans que dels manaments aquests parlem, deus saber que nostra Senyor sí ha volgut a nós dar manaments per moltes rahons, segons que posen los sants doctors.

La primera, sí és per ensenyar a nós que Ell és ver senyor nostre, qui és potent a manar a nós e a obligar-nos a tot ço qui a Ell plàcia, axí con a perfet senyor a son pur vassayll, qui no ha als que fer sinó que ha e deu prestament obeyr al manament de son senyor humilment e sens tota rebel·lió e contradicció.

¹ A: enteres B: interes I.

² A: Crimegistus B: Crinnegistus I.

E diu açí Crisòstom axí: Pensa açí, crestià, quanta és la dolçor, bonea e noblea ||^{127a} de nostre senyor Déus, que com te pogués obligar a dar-li tot servey a tu possible, con tot quant has sia seu, emperò ha plagut a la sua altea de no voler-te obligar sinó a alsuns poch manaments seus, e açò per tal que coneguesses la sua alta senyoria e ta vassaylia emyers Ell, e açò per rahó que tostemps pensasses en ço que Ell t'à manat e reguonegusses la sua gran cortesia e benignitat, e per açò te animasses a servir-lo ab major cor e plaer e liberalitat, e jamés en altra cosa principalment no entesses sinó en amar-lo e en servir-lo de tot ton cor e de gran grat. E aquell qui per tal entenció serveix Déu e entén guardar sos manaments és appellat honorable servidor de Déu, e açò per tal cant en son servey atén la reverència e honor de nostre senyor Déu, per la qual cosa aprova Déus e l' fa honorable davant tota creatura. Car com diu nostre Senyor en la Scriptura: Aquell qui m'honrarà serà honrat, e yo l' faré digne de honor e l' gardaré de ésser aterrat e menyspreat e de ésser digne de tot menyspreu.

La segona rahó principal per què ha plagut a nostre senyor Déu de donar a nós manaments, és per què guanyam mèrits grans en esta pre[s]ent vida per los quals agam sa gràcia e aprés la sua glòria. Per tal dix sent Agustí que voler obeir a Déu en ço que ns man és guaranyar a Ell e sa amistat, ||^{127a} e haver sa gràcia e puys sa glòria. Car a la obediència dels manaments de Déu vol nostra Senyor que respona per guardó lo regne de Déu e la sua benuyrança. Per rahó d'açò deya Jesucrist: Vosaltres serets mos amichs si fets ço que yo us he manat, car si alcun ama a mi, aquell servirà mos manaments; e si no ls servirà, no porà ésser mon amich. E en açò se prova si alcun ama a mi: si ell fa ço que yo vuyll.

E diu aquí sent Jerònim que tant prea nostre Senyor aytal obediència que més la ama que qualsevol sacrifici. E açò posa en diverses llocs la Santa Scriptura, ço és que nostre senyor Déu ama més obediència que sacrifici, e lo sacrifici deu hom, en son cas e lloch, lexar per complir obediència.

E per rahó: cant Saül, rey de Israel, féu lo contrari, per tal li tolch Déus lo regne a ell e a tota sa casa. Car com li dix lo sant profeta Samuel: Rebel·lar a Déu espècia és de ydolatria, qui és lo pigor peccat qui sia e l' món, e aquell qui més offèn a nostra senyor Déu, e qui més mals aporta ab sí. E per lo contrari obediència a Déu és adorar e confessar lo Senyor e Déu, e honrar-lo axí con a Déu, qui és obra fort alta e fort plaent a nostra senyor Déu e fort per Ell regardonada.

Ligim que estech enschyat en visió a hun dels sants pares que l'orde dels obediens era pus alt ||^{127b} en Paradís. Per què per totes aquestes coses e rahons ha plagut a la sobirana bonea de nostre cap e pare, nostre senyor Déu, de darnos manaments e leys, ço és per tal que l' regonegam per Senyor, e per tal que tostemps agam matèria e rahó de merèixer la sua gràcia, e aprés la sua glòria.

CAPÍTOL CLXXXVI. *Ab quines circumstàncies deu obeir als manaments de Déu.*

Vol, emperò, lo Senyor beneyt que l'hom obeesca los¹ seus manaments ab certes circumstàncies, sens les quals la obediència no seria molt profitosa.

La primera sí és que l'hom li obeescha de bon cor e alegrement. E axí diu sent Pau qui posà que Déus ama aquell qui alegrement lo serveix.² E segons que diu sent Agostí, la major justícia qui al món sia és servir a nostre senyor Déu de bon cor e alegrement, pensada la sua valor, qui és infinita, e noblea e virtut sens tot terme, e pensats los grans e trespessans benefets que Ell nos ffa tot jorn, e açò que Ell nos ha promès de dar en glòria, e pensada la gran paciència que Ell nos ha en nostres mals.

O Déu!, diu sent Agostí, e si tant carament amam aquelles persones qui són cares a nós, que no·ns podem sadollar ne fartar de fer lur volentat, ne de servir-los, ne jamés estant ab ells podem ésser trists, donchs, ||^{127a} quanta dolencia e misèria e desconexença és aquesta nostra que nós no·ns podem alegrar, ne alegrement servir a aquell tan car Pare e Senyor e subiran amich nostre, qui és nostre senyor Déu. Donchs, per tal que la sua amor no perdam, ne Ell no·ns avorrescha per nostra gran desconexença, serviam-li alegrement, car açò requer vera obediència dels seus sants manaments.

La segona circumstància, que vera obediència requer sí és diligència, ço és que hom pens sovín e ab gran diligència con li porà plaure. Car, con havem *Ecclesiastici, III*, diu aquí la santa Scriptura axí: Tu no cercaràs les altres coses ne suptils a les quals no pots atèyer, car aquí no·y ha profit ne Déus no·t demanarà d'açò, mas tostemp pensaràs en ço que Déus t'à manat. Rahó és, car per bé que·u façes, tostemp hi ha mester adob, e que·y esmens queucom, car a Déu negun no·y³ pot retre acabadament son deute.

Donchs, deya lo sant doctor Beda, què·s faran ne què diran a Déu aquells mesquins qui jamés no·y pensen ne n'han memòria? car d'ells és scrit⁴ que l'ignorant serà per Déu ignorat e meyspreat e oblidat. E diu que mereys-lo⁵ bé la sua gran desconexença, la qual passa tota altra malvestat, tant és gran en si metexa. E qui pot pensar quanta malícia és aquesta, e quant meyspreu e negligència, ||^{128b} no voler haver jamés memòria de Déu ne del seu servey, ne con li farà hom la sua voluntat ne ab qual cara li pot hom demanar neguna gràcia ne neguna misericòrdia?

Donchs, si speranza ferma vols haver en Ell, pensa sovín con li poràs en totes coses fer la sua santa voluntat, e que·t puxes guardar de tota offensa sua.

186] ¹A: als I.²I: servey A.³A: no li I.⁴AB: om. I.⁵A: mereix ho I.

E açò volch dir lo Senyor beneyt cant dix axí: Si de tot ton cor me serviràs e has de mi memòria, lavors te exaltaré he·t prosperaré en totes tes carreres, e lavors me trobaràs pare teu e regidor de la tua casa. Donchs jamés no·t desmembre de mi, e sia tot ton cor ab mi, car yo són la tua vida, la tua salut, la tua glòria, la tua corona e tot lo teu bé. Si donchs no vols avorrir tu mateys ne perdre, no perdes a mi ne sies negligent⁶ a cercar-me, car tostemp me trobaràs si de tot ton cor me cerques.

La terça circumstància de vera obediència a Déu, sí és obeir simplement e humilment, ço és sens qüestions e sens repugnància, e sens grans gloses e consells e excusacions e gran triga, car tot açò no és sinó no voler obeir al manament de Déu, qui és sant, just, vertader, possible e leuger, e subiranament profitós a aquell qui·l fa. On deya aquell gran doctor Rabanus que gran meyspreu fa a Déu ||^{129a} torpoderós aquell qui en los seus manaments, qui són lum nostre e via dreta a possehir Paradís, posa contrastis he revolucions e empatxes, e·s met per carrer qui no ha cap, e per camins novells, e per racons, leixant la via reyal, clara, dreta e segura, la qual los sants han tenguda. Car, diu aquest, açò fer és no voler obeir a Déu, e voler fer sa pròpria volentat, la qual pròpria volentat seguir és a Déu abhominable, en quant repugna al voler de Déu e al seu sant manament. Per tal, dix lo Salvador que qui amarà la sua ànima, ço és qui volrà seguir sa volentat, aquell finalment perdrà la sua ànima.

E jatsia que moltes d'altres circumstàncies sien necessàries a complir lo manament de Déu, emperò aquestes tres qui dites són apella hom les principals.

CAPÍTOL CLXXXVII. *Que deu hom molt inclinar a obeir Déu, e açò esguardant qui és Déu.*

Posen los sants doctors que·l cor de l'hom, cant hou que Déus Totpoderós mana alcuna cosa, tantost s'i deu inclinar ab sobiran plaer, e majorment sí atén a les rahons.¹

La primera, sí és si la persona pensa què és ne qui és Déu Totpoderós; car, com diu Aymó, deus tostemp pensar en aytal cas ||^{129b} que Déus és senyor de infinita excelència e virtut en si, creador e senyor general de totes coses, al qual és deguda infinita reverència per tu e per cascuna creatura sua. Pensa encara la amor tan gran que Ell t'à ensenyada he t'ensenyat tot jorn en los seus grans e assenyalats benefets. E açí vuylles cogitar axí mateys quanta és la sua justícia e veritat e noblea e avorriment a tot peccat, que no ha res al món, per bé que sia, que Ell no·u avorrís per peccat. Que, donchs, tu sàpics que tan gran

⁶A: negligent I.127] ¹A: rahons següents BI.

e tan excellent e tan car pare e benefactor, tan potent e tan just e tan ardent, man a tu de ffer alguna cosa, cert no deus haver tu os ne inculca ne poder ne voler ne esforç que tot no s dega escalfar e moure e inflamar e aplicar-se tot e de tot son poder de fer aquella² cosa tantost, sens tota irigua, e al millor que tu pusques pensar e obrar.

Per rahó d'açò diu Ysabies axí, parlant al cel e a la terra: Oges, tu, cel, e inclina't tantost! E tu, terra, obre't tota e atén bé, car nostre Senyor és aquell qui parla e mana alguna cosa a tu! Volent per açò concloir que quant la persona gran o pocha sap que nostre Senyor li mana res, que de continent deu ésser appellada a ffer la sua voluntat.

Recompten alguns, piadosament ||^{18ra} parlant, que com Abraam volch degollar e sacrificar a Déu son fill Ysaach, que ja havia XXV anys lavors, e l pare li dixés que volentat era de nostre senyor Déu que ell fos sacrificat aquí mateix a Ell, tantost, e axí que s lexàs ligar les mans e estetés³ lo coll al coltell, diu-se aquí que Ysaach, qui hoí que nostre senyor Déu manava aytal cosa, tantost, ab gran alegria de cor e ab cara fort alegre, respòs: O pare!, beneyt sia nostre senyor Déu, e tanta gràcia e misericòrdia és aquesta que Ell vuylla rebebre aquest sacrifici de mi! E lavors dix axí al pare: Pare meu, vet-me açí. Fe de mi la voluntat del Senyor e no perdons a la mia vida, car per Déu Totpoderós la tinch, al qual⁴ la offer ab tota la mia força e volentat e cor éntegre. Vet açí quant preava aquest lo manament de Déu, ne quant li era obedient, qui ab tan gran voler se dava a la mort. Per què diu açí un doctor que a tot bon cristià qui hé vuylla viure deu bastar a ffer alguna cosa volenterosament o a no fer, que sàpia que Déus Totpoderós la vuylla o no la vuylla. E aquesta és la primera rahó principal e motiu per la qual cascan deu ésser fort inclinat a ésser obedient als manaments de Déu.

||^{18ra} CAPÍTOL CLXXXVIII. *Con deu hom fort obeir a Déu, atnent a la altea e noblea dels manaments de Déu.*

La segona rahó e motiu inclinant l'om a coragosament obcyr a Déu és la condició dels manaments de Déu, qui ab si porten totes aquelles circumstàncies qui reten lo manament digne de ésser obeit. Car ells són los pus justs e rahonables qui s puxen⁵ cogitar, segons que appar si ls penses, e la santa Scriptura qui ls en fa testimoni. Ells encara són laugers de fer, segons que appar si ls penses, e Jesucrist qui ls en fa testimoni, *Mathei, XI*. Són encara curts,

² I: aquella la A.

³ A: stengues I.

⁴ I: a la qual A.

1881¹ A: puguen I.

car no són sinó deu. Són encara axí profitosos² que ns procuren la gràcia e amiatat de nostre senyor Déu deçà e d'ellà, e puyt glòria. Són encara molt honorables, car tots altres manaments e leys van detrás aquests, o prenen fonament d'aquests, e aytant més valen com més se acosten a aquests. És encara lo major perill del món a no obeir-los, car segons que havem *Deuteronomi XXVII*, tots quants mals són aquí mençats, qui són sens fi, són mençats contra aquell qui aquests manaments no servarà, e a aytal ha promesa Déus a dar la sua eternal maldicció en esta vida e en l'altra. E açò és per tal ||^{19ra} con no voler obeir a Déu sia spècia de ydolatria, segons que dit és damunt, e açò sia la major desconexença qui al món sia, e açò sia la major oradura qui s puxa cogitar per neguna via.

Per aquesta inobediència gità Déus Lucifer en infern; e Adam e Eva de Paradís terrenal; e Saül ne perdre lo regne; e Daviu ne fo en perill de perdre-lo³ per açò; e per aquesta sofferim principalment tots quants sofferim.⁴ E per lo contrari és que per bé obeir a Déu, hom aconsegueix d'Ell tot ço que justament vol, enaxí⁵ con declara sent Gregori dient que per tal obeí Déus a Josuè manant al sol que no s mogués, e volch Déu que lo sol no s moch fins que aquell sant hom ho volch. E diu aquí sent Gregori que Déus obeix altament a aquells qui l'obeixen, e vol que tota creatura sia obedient a aquell qui és a Ell obedient.

E dicen los doctors que entre les altres virtuts meritòries e de gran profit a l'hom és obediència. E per tal que l'hom tostemps profit e guany qualque mèrit envets Déu, conseylan que totes les coses que fa bones, per costuma, se faça manar al⁶ confessor que les faça per obediència e manament seu, e açò per tal que per rahó de la obediència del confessor lo mèrit de ses obres sia major.

E si dius que aytanbé si l'hom fa lo contrari en aytal cas, ||^{20ra} que lavors pecca pus greument, donchs més val que hom no s'i oblich per aytal obediència, respon⁷ e dich-te que si la tua rahó valia, seguir s'ia que jamás negun deuria entrar en religió, e açò per tal car per aytal entrar los peccats que l'hom fa ne són pus greus; e ja per açò no s deu negú estar de entrar en religió. Axí dich en lo propòsit que jatsia pus greument l'om pech en no fer ço que à acostumat si u ha a ffer per obediència, que si u fa sens obediència per son plan asalt⁸ emperò per tal cant l'om ne fa a Déu major sacrifici e la obra n'és pus meritòria, l'om no deu rebugar de subjugar-se a la dita obediència. E cant diu⁹ que lo peccat n'és major après que l'hom és axí obligat, dich-te que ver dius. Emperò

² A: profitos I.

³ Sic ABI.

⁴ A: quants mals sofferim I.

⁵ Volen axí A: vol axí I.

⁶ AB: ab I.

⁷ Sic A: resposc I.

⁸ A: alt BI.

⁹ Sic AI.

nostre senyor Déu ho recompensa per lo servey promès de la obediència, qui fo major e ab cor pus alt e pus ardent e miés acostat a Ell, cant l'om o promès de fer-ho axí. E per tal ne fa Déu a aquell axí obligat major misericòrdia, cant l'hom axí obligat se penet e torna a Déu.

Per les quals coses appar lo principal propòsit, qui és que l'hom deu ésser fort inclinat e encorat¹⁰ tostemps de voluntàriament obeir als manaments de nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CINDEXE. Qui tracta del primer manament, e d'aquells qui fan lo contrari.

||^{1257a} Premès ço qui dit és dels manaments de Déu, resta a tractar de aquells. E deus saber que aquells són deu. E·l primer si és que no hauràs déus estranys, ne adoraràs sinó solament a Déu, ne en altra cosa posaràs tota ta esperança, e Ell tot sol amaràs, tembràs, honraràs e obeiràs sobre tota altra cosa. Rahó d'aquest manament si és, car nostre senyor Déu és en si infinita bonea, infinita noblea e excellent Senyor, la valor del qual passa tot enteniment humanal e angelical. No res menys que és sobiran Pare e Senyor nostre, del qual havem tot quant bé avem, e d'Ell esperam a haver benuyrança, e açò per la sua gran noblea e bondat.

Emperò contra aquest sant manament fan tots los ydòlatres, e aquells qui confien en dyables, o en devins e devines e males arts, o en somnis, en estornuts, en senyals, conjurs, en breus, en caractes, en foylles paraules, en nòmnes o en noms sospitosos, o qui observen dies e temps en lurs comunes obres, cercant prosperitat per esta via. Tots aquests, diu sent Agostí, han trencat lo patí que faeren ab Déu en lo bapisme, e viven axí con a paguans e infels, qui sens grans penitència no·s poden ab Déu reconciliar.

Contra aquest sant manament pequen ||^{1257b} sovín les dones qui volen procurar sanitat a lurs infants recorren¹ a fetillers e a ffetilleres, e lexen tot recurs a Déu, per la qual cosa nostre senyor Déu los en tol abans los infans, los quals per aytal via volien guarir.

Ligim en lo quart libre dels *Reys* que Helica, propheta, dix axí al rey Ochozias;² Per tal cant lo rey ha recorregut a Belzebub, déu de Acharon, e no ha recorregut a Déu Totpoderós, per tal morrà d'aquesta malaltia.

¹⁰ Sic AI: llegiu encorat[*jat*]? ancorat?

189] ¹A: recorrent I.

²A: Ochozias I: Ochozias B.

FRANCESC EIXIMENIS

**LO LIBRE
DE LES DONES**

BIBLIOTECA TORRES AMAT

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

BIBLIOTECA TORRES AMAT

Col·lecció fundada per Antoni Comas

10

Lo libre de les dones

(volum segon)

Francesc Eiximenis

LO LIBRE DE LES DONES

Edició crítica a cura de
FRANK NACCARATO

sota la direcció de
JOAN COROMINES

Revisada per Curt Wittlin i Antoni Comas

Introducció i apèndixs de
Curt Wittlin

Glossari a cura
d'August Bover i Font

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

CURIAL EDICIONS CATALANES
Barcelona 1981

Francesc Eiximenis
Lo libre de les dones
(continuació)

© Frank Naccarato, 1981
Coberta de Jordi Fornas

Editat per Curial Edicions Catalanes
carrer del Bruc, 144. Barcelona-37

Imprès a Alfonso Impressors
carrer de Recared, 4. Barcelona-5

ISBN: 84-7256-188-7
Dipòsit legal: B. 19148-1981

CAPÍTOL CXC. *Qui arguex e reprèn aquells qui s'escusen de recórrer a altre que a Déu, allegant que Déu no ls vol boir.*

Mas diràs tu que ja as recorregut a Déu e Ell no t'ha volguda hoir, per què t'ha convengut de recórrer a altre. Responch-te que sol per aquesta paraula tan irreverent e tan malvada merexies¹ que perdesses tots tos infants e tots tos béns, e après cors e ànima. O malvada persona!, ¿e és aquesta paraula de crestià, que si Déus Totpoderós no t vol hoir, que per tal recórrgues al dyable qui és lo major enemich que Ell ha e·l món? O miserable persona!, ¿e con no penses que los infants de Déu los has ahüts, e que sol Déu los ha a conservar? ¿E con no penses quanta gràcia t'ha feta donant-los-te? Donchs, ||^{139v} ¿com los vols tu conservar ab tanta injúria e irreverència sua con és aquesta, que tu per lur sanitat a optenir vuylles recórrer al dyable? O caytiva² creatura! ¿E est tu digna que Déus te oga en totes tes pregàries, qui tostemps li est rebella e irreverent, e qui cent vegades lo dia mereixs que fosses gitada en lo pregon d'infern, per los gran mals que penses e parles e fas de fet e faries si podies? O desvergonyada persona! E com parles així? Los sants, ans que hagen de nostre senyor Déu ço que volen, trebaylen per gran temps, e tu mostres indignació contra Ell, si Ell no t fa tantost a ta guisa. E con te passarà Ell lo coltell de la sua justícia, qui per amor de ta criatura no as duptat de fer-li tanta desonor, con és de recórrer al dyable e de no fiar en la sua virtut.

E no sabs tu, que nostre Senyor, no volent-te hoir tantost, per tal o fa que veges com est impacient e de poca valor, e·u fa per provar qui est ne què vals, e que t do matèria e ocasió de virtut de paciència e de fortalea, la qual, si la havies en aytals casos, merexeries sens fi, e li faries sarvey assenyalat, e finalment Ell, per aquex cap o per altre, te faria éntegrament consolada.

Donchs, pren bon conseyll, ||^{139v} e cant veuràs tu mateixa, o la persona a tu cara, posada en necessitat, suplica e preguia ab ferm cor al Senyor beneyt, e digues-li així: Mon Senyor gloriós e totpoderós e tot reverent, sap la vostra alta saviesa aquesta mia necessitat. Mon Senyor, yo us confés a la vostra senyoria que d'açò e de molt més só yo digna. Emperò, Pare, sots noble e vertader e totpoderós e tot font de pietat; a vós, donchs, la propòs, que tostemps ne sia feta la vostra santa voluntat, e·m façats lo meu cor conformar tostemps a aquella, e us publich,³ Senyor, que ala no se'n faça.

Cert, si aytal oració freyes tu a Déu, Ell ne eligiria ço que millor seria per a

190] ¹ A: mereixes I; (Eiximenis parla a una de les doncs mencionades al cap. anterior, par. 3).

² A: cativa I.

³ A: supplich B: supplic I.

tu e per la criatura, e pus consolaria la tua ànima perfetament. E creu-me, que per neguna via, que tu no pots mills placar nostre Senyor irat, con és per haver molta paciència en ço que Ell te tramet, e fer-lí'n de tot gràcies e sobreguejar a sson⁴ cor en ayals casos, e fer e voler tostemps la volentat del teu Creador, e lavors serves aquest sant e primer manament.

Ítem per experiència veuràs tot jorn que negun fetiller, ne hom qui confiu en conjurs ne en esternuts ne en senyals, tant és que jamés faça de son prou, ne que jamés prosper la sua casa, ans veuràs que ||^{13^{ma}} sovín fa mala fi.

Del rey Saül ligim que per esta rahó perdé lo regne; e·l tolch Déus a ell e a tota la sua casa, e em per tostemps, car havia consultada e demanada de conselly en sos affers una fembra qui havia familiars dyables. La rahó per la qual nostre senyor Déu avorrex tant aquest peccat sí és car desonrar Déu és lo major peccat qui sia e·l món. Con, donchs, lexar la ajuda de Déu e recórrer al dyable sia desonrar Déu subiranament, segueix-se⁵ que digna cosa és que aquell qui en aquest peccat cau sia per Déu sobiranament avorrit e perseguit.

Per tal havem, en lo primer libre dels Reys, que deya Heli a sos fills, volent-los lunyar de tota desonor de Déu: Aquell qui offèn son proysme pot recórrer a Déu per trobar misericòrdia, car ab reconciliació⁶ e ab prechs de sants, e ab sacrificis se pot assuegar⁷ nostre senyor Déu. Mas si l'hom fa la offensa a Déu en sa persona, qui serà aquell qui guosarà pregar per Ell? E volia dir que no negun, car offensa del Senyor és tan gran que negun no s'í vol metre al núg.

Per totes aquestes coses appar con aquest manament deu ésser ab gran diligència observat.

CAPÍTOL CXCII. *Con per vigor d'aquest sant manament som tenguts tots de sobiranament amar e honrar a nostre senyor Déu*

||^{13^{ma}} Attén açí encara, car, con aquest sant manament te vet de adorar tota creatura e de dar-li ton cor, e de confiar en aquella, segueix-se¹ que per vigor² de aquest manament est³ tengut de adorar e de tembre, e de subiranament amar, a nostre senyor Déu, e de servir e de obeir e de honrar sobiranament a Ell tot sol. És ben ver que encara que açò no fos manat, encara hi fóres obligat per lig de natura, qui obliga l'om naturalment de amar e honrar sobre tutes

⁴A: sobreguejar a son BI (*legis a ton?*).

⁵I: segueixe A.

⁶I: reconciliacio A.

⁷A: assuegar B: suenar I.

191] ¹I: segueix A.

²A: virtut BI.

³I: es A.

altres coses a nostre senyor Déu. E açò per tal cant Ell és subiranament bo e Senyor excellent, per lo qual havem ésser e som creats e governats, e d'Ell havem tot quant havem, e continuamente reebem d'Ell vida e misericòrdia, e per Ell som rehemuts e sperats⁴ e cuberts en nostres mals, e per Ell tot sol esperam ha aconseguir, après nostra mort, gran misericòrdia e glòria.

Guart-se donchs cascú de amar neguna creatura més que nostre senyor Déu, si no vol fer contra aquest tan gran manament seu. Car diu [sent]⁵ Agustí: la major abusió e malvestat qui al món sia és amar poch lo Creador e posar-li davant per amor neguna altra creatura. Per què diu sent Pau, *Ad Ephesios quinto*, que los avars, qui més amen los diners que a Déu, són ydòlatres, ||^{13^{ma}} car açí meteix major fa los donen e major esperança han en ells que en Déu.

Semblantment és dels erguylosos qui més amen lurs honors e preus que a Déu, car no dupten de offendre a Déu per obtenir honor. Açí meteix los luxuriosos e·ls golosos⁶ més amen lo delit que a Déu Totpoderós, en quant fan més a volentat de la carn e de la gola que no al voler de Déu. Açí metex los maliciosos, qui més volen complir sa vengança que no obeir a Déu, qui mana que negun no la's prena, mas que la leys a Déu. E generalment tota persona qui, per qualque creatura, leix lo Creador e li sia desobedient, és appellada ydòlatra e fa contra aquest manament. E con lo crim aquest sia gran, per tal dix nostre Senyor per aquell propheta Ezechiel, que per aquest peccat Ell dissiparia lo poble de Israel, e trametría als ydòlatres fam, malalties, pestalències, guerres e tot linyatge de persecució. Hoc encara, mana en la ley que tota persona qui recorregués a devins e a semblans gens, que morís e fos exterminada del poble de Déu.

Per totes aquestes coses apar con te deus gardar de no a⁷ recórrer en totes tes necessitats, sinó a nostre Senyor tot sol; e con Aquell tot sol deu ésser la tua esperança e la tua vida, glòria e cotona. E ||^{13^{ma}} si al dit manament és obligat, generalment, cascú, quant més persona religiosa, e a Déu dada e ab Déu especialment acostada.

Per tal deya lo sant abbat Paulinus que persona religiosa fetillera era a Déu pudent e abhominable sobre totes altres, car havia trencat lo patí estret e pus alt que ab Ell havia fet, per què d'aquí avant no devia portar los senyals de Déu, ço és l'àbit ne·l nom de persona religiosa, açí con no deu portar les joyes del marit fembra que ab altre hom aga fet adulteri ne·l patí de leyaltat li aga trencat.

E açò sia dit quant al primer manament.

I: espata A: esperats B.

⁵Diu sanct Agustí I; A l'A el copista primerament havia escrit *diu aquí sent* i alchares en va ractat les dues últimes paraules.

⁶IB: gelosos A.

⁷A: om. I.

CAPÍTOL CXCII. *Qui tracta del segon manament qui és de no jurar en va, e què requer justament jurar.*

Lo segon manament de nostre senyor Déu si és que no juraràs per lo seu sant nom en va, ço és sens justa e rasonabla causa. Per què deus açí attendre quines circumstàncies fan lo jurament just e sens peccat. E deus saber que, segons que toca *Jeremie quarto*, just jurament deu haver ab si primerament veritat, axí que aquell qui jura sàpia certament que ell jura veritat, car si cert no li era, mas que solament creegués ço que afirma,avors no pot jurar justament que allò sia axí, ne que ho sàpia que axí sia, mas pot jurar que ell creu que axí sia de fet.

Segonament, ^{127a} lo sagrament deu ésser fet per necessitat, ço és quant la persona proposa a l'altra cosa bona e profitosa, e l'altre no·u vol creure,avors ab reverència de Déu pot legudament entreposar sagrament. E açò ha loch, més que més, cant la persona n'és requesta per la senyoria.

Terçament, requer que ço que l'hom jura sia legit¹ e honest, car jurament fet de cosa qui sia peccat, ne contra caritat, no ha valor, ans és tengut de fer lo contrari. E deu-se hom confessar del peccat faent² aytal jurament, e·n deu hom fer penitència. E per tal aquells qui juren que no faran fermaça a negú, o que no faran testimoni contra negun, o semblants coses, pequen greument contra Déu. Car fer fermaça e fer testimoni contra algun coses són qui per³ caritat se poden fer, e a les quals hom poria ésser obligat de fer. En tal cas poria ésser [perjuri],⁴ que jurar que l'hom no fassa açò cosa és mala e digna de gran penitència.

Nota açí, encara, que en tot jurament són enteses algunes condicions, jatsia que no sien explicades per aquell qui jura. La primera sí és que la cosa aquella que hom jura no sia contra Déu. La segona, sí és si donchs lo papa no·y contrasta, car la auctoritat del papa és acceptada en tot sagrament, segons que appar per lo decret. La terça si la cosa que l'hom jura està en un ^{127b} matex estament. Car si yo jur a tu que yo·t daré ton coltell tostamps que tu·l me demanes e yo veyg que tu·l me demanes ab furia e creech que n'entens a ffer qualche mal, en aytal cas yo·l puys⁵ retenir que no·l te do, sens que no trench lo sagrament. Axí metex yo he promès a una dona que la pendré per muyller, e endemig ella fa fornicació o torna lebrosa o orada, dich-te que pus que ella muda axí estament, yo no só tengut al sagrament.⁶ La quinta, sí és si fe no

192] ¹ AB: licit I.

² Sic AI; probablement cal llegir *fet faent*.

³ A: ab I.

⁴ I ont, a més, les paraules *poria ésser*.

⁵ A: puix I.

⁶ A l'A, B i I manca la quarta condició. (Potser cal distingir el canvi quant a la cosa del canvi quant a la persona.)

és servada a aquell qui⁷ jur, car si tu no m'attens ço que m'avies promès, ne yo no·t só tengut de fer ço que t'avies promès. La sisena, sí és si la cosa és possible, axí com si yo jur a tu que·t paguaré a Nadal cent sous⁸ que·t deig e, vinent lo terme, no·u he, ne pux per res pagar la dita quantitat e axí és en veritat, dich-te que, en aytal cas, que yo són tengut al sagrament. Guarda açí, enperò, que si yo per ma culpa só cayegut en aytal impossibilitat que ja, per aytal no poder, no só escusat del sagrament.

La setena, sí és absolució de la part, axí com si·t jur que yo·t paguaré lo deute a Nadal, entén-s'i açò, ço és si tu donchs no me n'absols donant-me lo deute, o avinençant-nos⁹ per altra via. E açí nota que si l'hom jura a l'altra de fer cosa qui toch la honor de Déu o homes de pietat, ^{127c} en aytal cas aquell a qui·u jura no·l pot desobligar, mas si hom jura a l'hom cosa qui tocha al profit temporal de l'altre, la qual cosa és en son poder, en aytal cas l'om a qui jures te pot absoldre del sagrament. La uytena, sí és que lo sagrament sia entrepretat¹⁰ més a bona entenció que no a vigor de paraules. Car bé¹¹ que yo prometa e jur generalment una cosa, ja per axò no·s seguex que si algun cas inopinat e especial se esdevé,¹² tal que si yo hagués avertit al jurament, yo tostamps haguera lo cars aquell exceptat, per tal no·s seguex que yo sia tengut a aquell per virtut del sagrament. Eximpli posat que yo jur a tu que yo t'ajudaré he·t rahonaré contra tothom qui mal te¹³ faça, ja per axò no só perjur, si yo no t'ajut ne·t rahon si tu mous plet ne guerra contra mon pare ne mon frare ne mon fill ne ma muyller ne mon senyor, ne contra aquells los quals de bona rahó e justícia yo aguera exceptats del sagrament, si·y hagués avertit quant juré. E açí nota que con tot sagrament dega haver ab sí açò que sia feyt sens frau, per tal tostamps si lo sagrament és duptós en res, tostamps deu ésser entès e entrepretat en favor d'aquell qui va sens frau, e tostamps les paraules deven ésser enteses ^{127d} segons que comunament se entenen entre les gentes. E tostamps pren Déu lo sagrament axí con aquell a qui·s fa l'entén, si donchs en aquell no havia frau. Car diu lo decret¹⁴ que frau no pot ajudar a negú, mas noure li deu per bona rahó.

Totes aquestes coses són largament posades e provades per los drets¹⁵ e per los theòlochs, mas açí no·m cur de aportar-hi probacions, car no farien profit a les dones, per qui·s fa aquest libre, ne encara als hòmens lechs. Enperò

⁷ I: fe més servada a aquell a qui A.

⁸ I: sols A.

⁹ A: avinentant nos I.

¹⁰ A: interpretat I.

¹¹ A: car per be I.

¹² A: seguex I.

¹³ I: B A.

¹⁴ A: dret BI.

¹⁵ Sic AI.

les probacions de totes aquestes coses trobaràs largament en lo libre de les leys e manaments divinals, qui és lo sisè¹⁶ libre del Crestià. E sàpies que si alcú jura alcuna cosa ell, segons Déu, no és tengut sinó a allò a què s'estenia¹⁷ la sua intenció cant jurava, jatsia que la cort no jutga la entenció amagada, car no la sab, per què cové que haja a jutgar segons les paraules qui apparen deffora.

CAPÍTOL CXCII. *Con jurament és acte de gran reverència; e con pot hom jurar justament e sens peccat.*

Jurament no és sinó aportar lo nom de nostre senyor Déu en testimoni de veritat, car non per nostra misèria no donem fe a les paraules de l'altre, per tal aquell aporta a sson profit jurament per què sia cregut ||^{18a} e la contesa qui és entre ells aga fi. E con axí aportar lo nom preciós de nostre senyor Déu sia cosa fort alta de si mateixa, per tal lo jurament és acte de gran reverència, e lo qual les gens deven contractar ab gran temor de Déu e ab fort gran honor. Per rahó d'açò posa lo decret que aquells qui juren solempnament deven jurar en dejú,¹ per reverència del sacrament. E diu l'altre doctor que aytals es deven lo cap descobrit e abaxar-se fins en terra, ajenoiant-se; ne déu negú axí jurar sens gran rahó, e majorment persona eclesiàstica e religiosa. E aquesta tanta reverència² que deven haver al sacrament nos³ donà a entendre lo nostre Redemptor cant deya, *Mathei quinio*, que no juràssem <e no solament>⁴ ne per lo cel, ne per la terra, ne per neguna creatura. No que⁵ lo Senyor beneit nos volgués per açò vedar que no juràssem per coses rasonables e justes en temps de necessitat, axí con damunt és dit ésser legit. Mas per aquestes paraules nos entenía a vedar que no ns aveàssem a jurar, mas que en nostre comun parlar nos aveàssem de confirmar nostres paraules dient «axí és» o «axí no és», sens tot altre jurament. Car lo mal veu⁶ de jurar és fort perillós e procura al jurador⁷ grans mals a ssi metexs e a ssa casa. Per tal dix lo *Eclesiàstich* axí: L'om qui molt jura ||^{19a} tornarà e serà hom ple de molts peccats e de molta iniquitat, e per açò no s partirà jamés plaga de la sua casa. E diu ell mateix en altreloch: No t'aveus⁸ a jurar, car hom jurador encorte grans perills per aquest peccat.

¹⁶ A: qui es lo VII libre del Chrestia BI. (Segons el pla de tot *El Crestià* que es troba a l'inici del *Llibre Primer* cal llegir açí *setè*.)

¹⁷ I: sostenia A.

193] ¹⁸ AB: dieu I.

¹⁹ A: les quatre últimes paraules om. BI.

² Al sacrament ab reverència AB: e aquesta tanta reverència e temor haver al sacrament nos I.

³ AI, aquestes tres paraules potset hauien d'ésser suprimites.

⁴ AB: creatura pero no es de entendre que I.

⁵ AB: costum I.

⁶ AB: als peccadors I.

⁷ A: ausesa I.

Car, con dix Moysès donant aquest manament: No haurà Déus per innocent, ans per peccador, aquell qui lo seu nom jurarà en va. ¿Què diran, donchs, a Déu aquells qui a cada paraula que dien juren Déu?⁹ Cert, són a Déu molt culpables per lur mal vici, e per açò vénen a pigor.

E sàpies que jurar per les creatures no és meys peccat que jurar Déu. Car qui jura per la creatura jura per aquell qui ha creada la creatura, ne la creatura no deu ésser aportada en jurament, sinó per esguart de nostre Senyor. Car ella no és potent a confirmar ton jurament per si mateixa, per què la confirmació se endreça a Aquell¹⁰ qui la ha feta, qui és font de veritat, ço és nostre senyor Déu.

E diu açí un gran doctor: fort me meravell de la oraduta dels hòmens, per què volen axí per no res jurar, car si ells se aveaven a no jurar per res, ells serien més e mils creeguts per tota persona que no són ara. Rahó és, car lavors los altres, veents que, per consciència moguts, aquells ab qui contracten se abstenen de jurar, abans los creurien lavors per lur simpla paraula ||^{20a} que no fan ara ab tots lurs sagramens o juraments. E açò, diu, que volia dir lo Salvador cant dix que no juràssem sinó que planament¹¹ diguéssim que axí és o no és. E diu que los sants parcs antigament axí u feyen, e jamés no confirmaven sa paraula sinó dient: sapiats que axí és o axí no és. Axí que en lo 'sapiats' estava tota la confirmació de lur paraula.

CAPÍTOL CXCIV. *Con per vigor d'aquest sant manament som tenguts de retre a Déu ço que li prometem e li votam e ço que rasonablement reebem en secret.*

Per vigor d'aquest sant manament és cascú obligat de retre a Déu ço que li ha promès, car axí u mana la Scriptura. E açò per tal car votar e prometre és quaix jurar, o tanca en sí jurament. Contra aquest sant document fan aquells qui prometen a Déu e als sants alcuna cosa, e puy laguien-la a retre longuament, a gran confusió e vergonya de lur cara davant Déu, qui d'aquí avant, per lur desconexença, no ls ou can lo reclamen, axí con los hoia dabans; e u laguien encara en gran dampnació de lurs ànimes, car pus no assignaren temps cert al retre a Déu la cosa promesa, de continent que han ço per què u ||^{21a} prometeren, són obligats a Déu de retre ço que li havien promès.

D'açò, emperò, havem a parlar pus larch can parlarem de la matèria dels vots.

⁹ Sic AI, coincidint en tots els casos en la construcció de *jurar*.

¹⁰ I: endreça aquell A.

¹¹ BI: planament A.

Així metex sots aquest manament se comprèn tota permissió leguda, feta a altre, així con és tenir secret ço que hom ha rebut d'altre fora sacrament de confessió; car revelar aytal secret és gran malvestat e enfecltat del revelant, qui trenca sa fe e sa promissió, que feta havia. Emperò açò no s'entén d'aquell secret qui no's deu tenir, així con aquell qui's tendria contra caritat si's tenia. Així con si algun me deya secretament que aytal hom corromp lo poble per sa mala doctrina: aytal secret no'l deg tenir, ans lo deig revelar, si ver és, a aquell a qui pertany corregir aytal malvestat. Així mateix si algun me diu secretament, fora lo sacrament de la confessió, que aytal hom vol auçiuire aytal, yo deig proveir que l'hom no muyra, e açò per bones maneres, tractant-ho, e u puix revelar a aquells qui-y poden provehir e són tenguts de empatxar-ho, per guisa que l'omey no's faça, car lexar-lo auçiuire sens tot remey seria contra caritat.

Així metex si yo sé en secret, fora confessió sacramental, que aytal hom viu en gran peccat, no contrastant lo ^{137a} secret yo u puix dir a aquells qui-y són tenguts de provehir, per tal que l'om aquell no's perda ne muyra en lo peccat. Emperò si lo secret retenir no és contra caritat, tu'l deus tenir ab tu, ne'l deus descobrir. E si u fas, trenques ta fe e fas contra caritat e contre aquest manament, segons aquests qui dien que secrettegans,¹ per vigor del secret, són obligats a sacrament, almenys indirectament, en quant entré aytals la fe entreposada <qui segons aquests>² en alguna manera porta ab si vigor de jurament.³ Semblant se dien de⁴ aquells qui's fan fe e homenatge, o qualsevol leguda promissió. On dien aquests que per qualque manera que l'om trench fe qui fo promesa legudament⁵ si la trenca sens auctoritat de major, o si no-y entrevé qualque una de les condicions damunt dites, qui entre tots juraments e promissions deven ésser enteses, que en tota aytal promissió és trencament de jurament, e lo qui fa tal⁶ trencament⁷ roman perjur e ab mala fe.⁸

E dien que encars que aquest crim és fort assenyalamet gran en tothom, <e>⁹ majorment en persones generoses¹⁰ en los¹¹ quals principalment deu estar fecltat, leyaltat e veritat; així que si y són totes aquestes bonets, ell no deu ésser dit generós pus que ^{137b} no u és de fet, e jamás que no u és pus que no n'ha verguonya, ne's cura de esmenar sa error ne de descobrir son mal sobre sa fe trencada.

¹ Entre secrettegans se ms.

² Les quatre paraules tancades figuren tant a l'A com a l'I.

³ A: sacrament BI.

⁴ A: que BI.

⁵ AB: licitament I.

⁶ I: els tres darrers mots om. AB. Potser la lectura original era: e lo trencant roman ...

⁷ AB: jurament I.

⁸ AB: si I.

⁹ AI: potser cal llegir es-bo.

¹⁰ AB: religioses I.

¹¹ AB: les I.

Nota açí que per dar glòria a Déu los pares passats daven aquesta reverència al sacrament, que jamás sacrament fet no'l volien desfer, per bé que fer-ho poguessen ab justa rahó, sens auctoritat del bisbe o de qualsevol major. Segonament, esquivaven que negun no s'ahoràs¹² mal sots invocació del nom divinal,¹³ així com fan aquells qui dien que Déus los confona, o que Déus los faça així o allí, si no és per esta guisa o per aquella. Terçament, per glòria del nom de Déu avorrien tota lega paraula dita en desonor del preciós nom de Déu.

CAPÍTOL CXCIV. *Con lo nom de Déu devem haver en gran reverència e fort avorrir e ponir tota blasfèmia sua.*

Per rahó del qual crim deus saber que la lig de Déu antiga donà contra tot blasfemant Déu sentència de mort, e appell açí blasfèmia tota paraula dita en menyspreu o en vituperi de Déu. Sovín aytals moren a mala mort.

Diu sent Gregori en lo seu *Dialogorum* d'un infant petit qui blasfemava Déu que dyables lo se'n portaren tot viu en cors e en ànima. E ja s'és vist que ^{138a} a aquells qui blasfemaven Déu que la bocha los tornà detràs. E comunament aytals hòmens vénen a grans desastres. Aquest s'apella lo languatge d'infern, car aquí tostamps hi blasfeman Déu.

Per què diu sent Ambròs que fa Déus grans juys dels prínceps e de les senyories qui aquest tan gran peccat sofferen en lurs terres. E con los senyors vullen haver diners dels súbdits, e a veguades ab mal títol, maraveylla és con no posen ley contra aquests blasphemans Déu ab gran pena, e lavors haurien justament les penes e porien per esta manera ajustar grans diners; e hamen-los més haver per altra via injustament que, justament, per aquesta. Diu sent Ambròs que per aquest peccat los fa Déus sovín morir sens hereu, e ls dóna prou tribulacions per la gran infaeltat que serven a Déu sostenint tant gran¹ injúria sua con és blasfèmia. Per esta rahó, ço diu, los dóna Déus pobles rebelles e sens amor a la senyoria, e merxen-ho ben² pusque no serven la honor que deven a lur senyor major e principal, nostre senyor Déu, qui ls ha fets sos viccaris; com tota potestat devall de Déu, segons que diu la santa Scriptura.

Ligim de sant Luys, rey de França, que féu ley general per a tot son regne que tothom qui juràs lo cap, o'l cor o lo cors o lo fetge, del Salvador, que tantost li fos posat ^{138b} un ferre³ calt per la lengua. Semblant ley era d'aquell qui jurava semblans coses de madona santa Maria. Emperò si algun digués paraula lega del Salvador o de la sua preciosa Mare, ne qui sonàs en blasfèmia

¹ A: aoras BI.

² Vegu COROMINES, *op. cit.*, vol. 1, p. 212.

193] ³ BI: les vuit últimes paraules om. A.

⁴ A: be I.

⁵ A: fos passat un ferro I.

o en qualque leig menyspreu, aquí no poguera trobar negun⁴ misericòrdia ab ell, e qui ho hoya e no·u acusava era tengut ha pagar aytant o de sofferir aytantes penes en sa persona. E per tal, cant hom honrra lo nom de Déu, lo honrra Déus e l'exalça altament en esta vida e en l'altra. Car, con diu nostre Senyor per la santa Scriptura: Qui m'honra yo l'honraré, e qui·m desonrra no porà jamás ésser honrat.

Carles Maynes, rey de França, ordonà que si alcun juràs de Déu, per parts leges de enomenar que perdés⁵ la lengua, e que per parts⁶ no acostumades, axí con per los budells o per los huyls o per semblans coses, que fos posat al costell, nau, per XXIV hores, e fos après açotat de XXXIII açots. E qui de la mare de Déu dirà ninguna legea, prejudicant a la sua santetat e honestat, que perdés la vida sens tota mercè.

E diu·se que un jorn un jugador, sobre son joch, jurà per l'uyll de Déu, e de continent li caygué l'uyll sobre lo tauler on juguava.

Lig·se del rey de Anglaterra, appellat sent Hermon,⁷ que com ell demanàs a Déu pau en son regna, ||^{160re} almenys de ssa vida, estech·li revelat axí: per tal can⁸ tant has fet honrra lo nom de Déu en tos dies e has perseguits los blasphemans e desonorans Aquell, per tal te atorgua nostre senyor Déu ço que demans, e ultra açò, te promet a dar lengua vida e fills qui heretaran ton regne, e tu·ls venràs fins a la terça generació. E·t darà Déus riqueses e honor e fama, major que a rey que jamás fos en aquest regne, e après vindràs a bona fi. Car sàpies que lo príncep qui aquest sant manament scriva en sa persona e·l fa als altres servir, és per Déu fort amat e preat, e li és fort car e servidor seu molt amable.⁹

CAPÍTOL CXCVI. Com perjuri és leig peccat.

Encara fan contra aquest sant manament tots aquells qui·s perjuren aportant lo nom de Déu en testimoni d'alcuna falsia, axí com fa aquell qui jura falsament e cuyda falsament jurar. Aquest aytal fa a Déu notablement irreverència, en quant ell aporta a Déu en testimoni de ssa falsia. Per lo dret és donat aytal per fals e per infamis, ne deu ésser jamás rebut en testimoni. E açò entén d'aquell qui judicialment s'és perjurat.

Es ver que aquell qui jura fals e no s'o ||^{160re} cuyda, no és perjuri; ne aquell qui, per sobres de necessitat, ha a trencar lo sacrament, no és perjuri. Ne

⁴ A: ninguna I.

⁵ A: parts leges que perdés B: parts leges que nos deven nomenat que perdés I.

⁶ I: part A.

⁷ A: Firmon I: Heones B.

⁸ A: com I.

⁹ AB: honorabile I.

aquell qui fa contra jurament fet contra caritat, no és perjuri. Ne aquell qui segons veritat no pot complir per res ço que ha jurat, no és perjuri. Mas aquell qui voluntàriament fa contra lo sacrament, aquell és perjuri. E aquell qui jura ésser ço en què dupta¹ que axí sia o no sia, no és luy de perjuri. E deu saber que perjuri, com sia gran menyspreu de Déu, e segons alsuns perjuri és amagadament renegar lo nom de Déu, e ve après ydolatria, per tal, dien los doctots, que si la persona se perjura deliberadament, si·s vol se faça per joch o a de veres, tostemp pecca mortalment; e açò per la gran irreverència que fa a Déu.

Per rahó de açò negú no deu demanar per res jurament familiar,² fora juy, d'aquell que·s pensa que jurará falsament, segons que diu sent Gregori. És ver que lo jutge, axí com a persona pública, pot demanar jurament de persona de que·s pensa que jurará fals, sens que·l jutge no·y pecca. E sàpies que aquell qui·s perjura jurant per la creatura, axí meteix se roman perjuri con si havia jurat Déu.³ Rahó és, car Déu pren lo jurament segons la intenció d'aquell a qui l'om jura, qui no entén que tu ||^{160re} jurs per la creatura, mas per lo Creador d'aquella.

Deu saber que l'om qui jura cant no ha ús de rahó, axí com són orats e embriachs e altres semblantment pacionats,⁴ si trenquen lo jurament durant lur passió no·y pequen; e açò per tal cant no han ús de rahó.

E jatsia que los infans petits, que no han rahó, no pequen perjurant, emperò pare e mare e aquells qui·ls nodrexen los deven fort guardar que no·ls haveen a jurar, per tal que puys per açò no cagen en perjuri. Car aquest peccat és fort gran e qui aporta gran mals a aquells qui·l sostenen, als quals se pertany corregir·lo.⁵

E açò sia dit del segon manament de Déu. Moltes altres coses poden ajustar, que pots veure en lo setèn libre del *Crestid*⁶ on se declara dels manaments e leys e consells divinals.

CAPÍTOL CXCVII. Con ne per què devem cobre lo dicmenge a les festes.

Lo terç manament de Déu és que colgues lo dissapte, ço és lo dia del repòs. Per què açí atén que, per tal que·l poble, qui és ocupat quaix tostemp en les

196] ¹ B: esser en ço en que dupta A: esser ço en que dubte I.

² A: familiar I.

³ A: jurat per deu I.

⁴ A: agassionats I.

⁵ A: pertany de corregir lo I.

⁶ Veg. pàg. 288, cap. 192, n. 16, i cap. 204 i 206, final.

coses temporals, no oblit de tots punts Déu, ans l'aga sovín en memòria, per tal ordonà nostre senyor Déu que après sis jorns que l'hom auria axí estat ocupat que lo setèn jorn donàs tot a Déu, axí que en aquell setèn jorn no entenés hom ||^{198b} sinó en Déu e en les coses de Déu, ço és en loar Déu e benehir-lo, e en conèixer-lo altament en la sua excellència divinal, fer-li gràcies dels grans e continuats béns que ns fa, e aquell dia hoir missa cantada e sermó entegrament, si fer se pot; ligir aquell dia coses que endressen hom en lo servey de Déu; entendre a oració e a contemplació del regne de Déu; pensar pregonament en sos peccats, majorment si es en peccat mortal, e provehir-hi tantost si y est; e açò per contricció, confessió e satisfacció. Attendre si profites en Déu, o si t pigores, entendre en obres de pietat e en almoynes, e en sublevar e ajudar lo prohisme posat en necessitat, si s vol sia luny o prop. E en coses semblants.

Per les quals coses pots veure quant peccat cometen aquells qui los dies de les festes se ocupen en fer peccats o en ociositats e en casos contra Déu; e més aquells dies que en altra temps. Cert te sia que menys mal seria que faessen obres temporals altres que de si no fossen peccat, que no fer obres criminoses, ne qui serien males en tots altres temps, axí con són tenir joc, blasfemar Déu, dir mal de l'altre, furtar, fer dissolucions, fornicar o fer obres semblants.

E no solament mana Déus a l'hom que ell colgua lo sant dimenge, ans encara que faça coltre tots aquells qui ab ell són e sots ell són, axí con ||^{198a} mulyer, infants, companyes e súbdits. Hoc encara, per vigor d'aquest sant manament deu e és tengut de fer coltre [en] totes ses possessions, axí con en aquell sant dia no faça cavar, ne laurar, ne endreçar son camp ne sa vinya ne res del seu, per fel ni per infel, ne ell no vaga per camí ne y trameta altre, si donchs no era cas special, e tal que lo reposar fos contra caritat e contra la ley de Déu expressament.

CAPÍTOL CXCVIII. *De quals obres deu hom abstenir en les festes, e con la Esgleya legudament dona licència de fer lavors alcunes obres a vegades.*¹

Les obres de les quals hom deu² abstenir en lo dicmenge³ e en les festes, sobre les altres, són aquestes: primerament a⁴ peccat qui clarament és peccat, axí con és furtar, fornicar, baraylar, mal parlar, mal jurar. Les obres foranes de les quals hom se⁵ deu fort abstenir són aquestes: primerament obrar arts mecàniques, axí con és cosir, taylor, e axí de les arts axí con són sastres, çabaters,

198] ¹ AB: vedades I.

² A: hom se deu I.

³ A: dicmenge I (aquí i a tot arreu).

⁴ A: de I.

⁵ Sic AI.

ferrers, argenters, e axí dels altres. Segonament axí con arar, pescar, cavar, vendre, comptar e anar a mercat. Terçament anar a cort a pledegar, a breguegar, avocar,⁶ o a ffer semblans obres axí con en la fi del precedent capítol és stat ja rocat. Quartament de jugar, bayllar,⁷ tornejar, junyir⁸ ||^{197b}, o de estar ociós, en casa o en plaça, e no exercitar-se en res de bé.

Nota açí, emperò, que en alguns casos és cosa leguda fer faena en dicmenge o en dia de festa. Primerament, en cas de necessitat qui no s pot scusar, e en aytal cas los sants apòstols arrencaven e fregaven e ventaven les espigues del gra en lo dissapte per lo camí, cant seguien lo Salvador, per sobres de fam, segons que ligim *Luce sexto*; e l Salvador los scusava. Segonament, és legut⁹ de fer faena en los dies festivals, cant la obra e faena aquella és ordonada solament a glòria e a honor de Déu. E axí ho ligim, *Mathei, XII*: que los preveres de la lig feyen en lo dissapte tot ço que era necessari a fer en lo temple de Déu. Terçament, per caritat e amor del prohisme, e axí lo Salvador guarí lo malalt en dissapte; e confús los juheus qui d'açò murmuraven, donant eximpli d'aquell a qui és caygut lo bou o l'ase en lo pou, en dissapte, qui no contrestant la festa los ne trau sens peccat. Donchs, diu Ell, quant més és legut fer bé al prohisme en lo dia de la festa. E tot açò ligim, *Luce, XIV*. E per açò dien los doctors que si alcú, per sola amor de Déu, sens tot esguart de guany temporal, volia, en lo dicmenge o dia de festa, laurar o cavar o pensar lo camp o la vinya de son prohisme, que aytal merexeria ||^{199a} davant Déu molt [gran] gràcia.¹⁰ Semblantment, deu[s] entendre de tothom qui per amor de Déu solament, e sens altre guany temporal, volgués trebaylar per lo prohisme, ajudant-li per caritat.

Quartament, és legut quant la santa Esgleya ne dona licència per qualque santa entenció e profitosa al bé públich. E per aquesta rahó és legut en Flandres de pescar los arenchs en dicmenge o en qualque festa que vinguen, car con lo dit peys sia fort necessari a la cosa pública, e a vegades vinguen en dia de festa, axí que en altre dia no apparteguen, axí per tal lo sant Pare Apostoli ha dada licència a aquells d'aquella terra que ls puxen pescar sens peccat, en qualque temps e die que vinguen, si s vol sia dicmenge o altra festivitat. Per esta rahó los juheus deliberaren de pugnar ab los enemichs en die de festa per tal que lurs enemichs,¹¹ vinens sobre ells en dia de festa, no ls matassen a tots.

Per açò qui dit és pots veure com poria cans¹² venir de tanta necessitat, o

⁶ A: aduocar I.

⁷ A: barallar I.

⁸ AB: luytar I.

⁹ AB: licit I.

¹⁰ Merexeria dauant deu molt gracia A: merexeria molt dauant Deu B: merexeria molt denant Deu I.

¹¹ B1: els nou daltres mots om. A.

¹² A: cas I.

que tant estrenyeria¹³ caritat que lavors seria s hom legut de anar camí en dia de festa o de fer altres coses qui serien gran peccat si s feyen en dia de festa sens aytals cars o semblant necessitat.

CAPÍTOL CXCEX. *Per què la santa Esgleya ha mudada la festa del dissapte en dicmenge.*

||^{M^{ve}} Deus açí notar emperò que no contrastant que Déus Totpoderós hagués manat en la lig que lo dissapte fos colt, emperò la santa Esgleya ha mudat lo dissapte en dicmenge per les següens rahons.

La primera, car açò fo revelat als sants apòstols, cant ho mudaren, per especial revelació del Sant Sperit, car en altra manera no u hagneren gosat mudar. La segona, car a la dita revelació se seguiren grans congruències² e rahons per les quals axí s devia fer. Les quals foren aquestes: La primera, per tal que ensenyassen que ja d'aquí avant no havia valor lo manament de la Sinagoga en ço que manava, qui s podia mudar per altra rasonabla ley. Ara, aquest manament era mutable,³ car jatsia que coltre e festivar e entendre a Déu sia cosa inmutable e necessària a salvació dels hòmens, emperò que aytal dia o aytal sia diputat al dit coltre, açò està en la voluntat d'aquell qui té loch de Déu. Per què, con sent Pere e ls apòstols tinguesses loch de Déu, e s partissen de la Sinagoga per fer a Déu poble novell, ço és lo gentil; per tal, a donar a entendre que Déus los elegia a ésser son novell poble, per tal donà-los novell manament ab d'altres, e fo aquest que colguessen lo sant dicmenge d'aquí avant, e no fossen tenguts al dissapte axí con la vella lig lus |^{22^{va}} havia manat.

La segona congruència, sí fo per reverència del Salvador, qui en dicmenge nasch e ressucità, e tramès lo Sant Sperit als dexebles. La terça, sí fo car, segons que havem *distinctione quinquagesima prima*,⁴ quaix totes les pus altes coses o obres divinals ha Déus fetes en dicmenge.

E deus açí notar que la festa comença a les vespres del dia precedent, jatsia que no siam tenguts de abstenir de obrar fins que és vespre. E dura la festa fins passada miga nit de la nit qui seguex la festa. Axí que ha ordonat la Esgleya que dins aquells temps no s facen ne s tenguen mercats, ne s tracten causes judicials, ne negun no sia jutgat a mort ne a pena, ne sia pres sagrament de negun, si donchs no s prenha per pau o per favor de la fe o per qualque altra necessària rahó.

¹³A: cetera I.

199] ¹A: manat B: menat I.

²AB: congregacions I.

³Inmutable AI (per anticipació).

⁴Núm. de l'I, un espai en blanc a l'A. *Quaix* que seguex om I.

¿Què direm, donchs, d'aquells malvats qui a les festes vénen a les esgleyes solament per mirar les dones, e s posen en loch hon les puxen bé mirar? la qual legen torna a gran menyspreu de Déu e a gran irreverència del seu sant temple, e a gran scàndol u irrisió d'aquells qui u veen. Cert, açí ha gran culpa la senyoria qui u sosté, per la qual cosa serà bé punida doçà e dellà. Menbrar deuria a tots aquests majors e menors lo juy que nostre senyor Déu ||^{M^{ve}} féu de Heli, sobiran bisbe, que per tal cant no corregí sos fills de les viltats que fehien en lo temple de Déu e de les sues irreverències, nostre senyor Déu li tolch la senyoria perpètuament a ell e als seus. E volch que ell veés sos fills morts, e aprés d'ells que ell morís a mort miserable.

Semblant farà de la senyoria present qui soffer tantes irreverències de Déu, si donchs no ponex rigorosament aquells qui a Déu desonren.

CAPÍTOL CC. *Què deu hom molt inclinar a coltre lo dicmenge; e con en la setmana són dies¹ fort privilegiats.*

Si vols veure què t deu molt inclinar a coltre lo dicmenge, atén que aquell qui trenca la festa cuyllent lenya, manà nostre senyor Déu a Moysès que fos lapidat e mort. Aprés pensa quanta vilania e desconexença és aquesta que Déu te do set dies de vida per sa mercè, e que tu d'aquells set no li'n vuylls dar un, en lo qual solament penses en Ell e en ço qui t pot endroçar a servir-lo. Aprés pensa con los jueus colen lo dissapte, car no goson apareyllar res aquell dia per lur mengar, ne goson anar sinó per mill passos² e axí d'altres moltes cerimònies que observen per mills observar-lo.

Vege, tu qui est cristià, que Déus ha illuminat per lum de la santa fe cathòlica ||^{M^{ve}} e est participant en la sanch e mort del seu Fill, si deus encara mills tenir e observar aquest manament, e mills festivar e l³ dicmenge que no lo juheu e l dissapte. Deu-te encara inclinar lo peccat que fas gran davant Déu, trencant lo dicmenge, segons que dessús⁴ és ja dit.

E deus açí notar que tres dies són en la setmana fort privilegiats, ço és lo dimecres per tal cant aquell dia fon Jesucrist venut per nós⁵ per XXX diners als jueus per Judes; e en aquest dia alsuncs nacions no mengen jamés carn en reverència de la carn del Salvador venuda aquell dia.

Lo segon jorn privilegiat en la setmana és lo divendres, per tal cant lo nostre Salvador pres mort e passió per nós en lo dit jorn.

200] ¹I: son set dies A.

²A: passes I.

³A: lo I.

⁴I: dicmenge que dessus AB.

⁵Sic AI.

Lo terç és lo dissapte, e açò per honor de la mare de Déu, en la qual torràs tota la fe cristiana (e·l divendres⁶ sant axí meteix), per tal cant en aquell dia ella donà a Jesucrist molt plant⁷ e dolors⁸ qui li eren degudes⁹ per lo humanal linatge, e ella paguà-les¹⁰ per nós, Hoc encara car aquell sant dia ella reconcilià¹¹ e tirà los sants apòstols e·ls ajustà, prehicant-los e confermant-los en la fe cathòlica, donant-los ferma confiança de la resurrecció de Jesucrist. E axí metex per tal cant en aquell dia ligim que en special ha fets per tot lo món grans miracles. ||¹²²³ E per tal molts per¹² aytal dia dejunen e se abstenen de mengar carn, e a la fi troben la mare de Déu lur especial ajudadora.

Emperò sobre tots los dits tres dies és molt pus honorable lo dicmenge, per les rahons alleguades, e per tal vol nostre senyor Déu que sia colt sobre tots altres dies. E que lo colre sia entès axí con dit és dessus, e no que en aquell dia les gens entenen més que·ls altres a miils mengar ne a miils vestir-se, e a donar a la carn majors plaers. Car d'axí colens, diu lo Senyor per Ysahies axí: Vostres festes e solempnitats ahira la moia ànima. E açò per tal cant la vostra vida és plena de peccats; donchs, diu nostre Senyor, lunyats-vos de peccats, e lavata-vos de vostres màcules, e lavors yo reebreé vostres sacrificis e auré vostres festes per acceptables.

E açò sia dit quant al terç manament de Déu.

CAPÍTOL CCX. Qui tracta del quart manament de Déu; e per què hi és hom tant obligat.

Lo quart manament de Déu si és: honraràs ton pare e ta mare, e hauràs longua vida sobre la terra. La¹ rahó per què nostre senyor Déu manà axí honrar pare e mare si és, segons que diu sant Ambròs, car² après Déu nostre ésser e vida havem per ells, qui·ns han engendrats e nodrits ab tan ||³⁴⁵ grans afanys, specialment la mare. Per tal Thobies, en la mort, en especial amonestà son fill de tostemps amar e honrar sa mare, per los grans affays que per ell havia sofferits.

Segonament, som tenguts a la dita honor per rahó dels bons nodrimens que havem haguts de pare e de mare. E per³ açò molt més en quant més val nodri-

⁶ AB: ramos tota christiana al diuernes I.

⁷ AB: molts plants I.

⁸ IB: doloros A.

⁹ Sic ABL.

¹⁰ A: les set últimes paraules om. BI.

¹¹ I: sant dia ell la reconcilia A.

¹² A: en I.

201] ¹ AI: om. B.

² I: Ambros si es car A.

³ A: om. I.

ment e virtuosa vida que no fa tot nostre ésser natural. Per tal Salamó en sos proverbis, en diverses⁴ lochs, amonesta tot pare e mare de bé nodrir los infans e de no perdonar la vergua. Car diu que la vergua no·ls fa mal e lunya'ls de gran mal. Per què pare e mare qui mal nodresquen infans són fort crimiñosos davant Déu, e nostre Senyor los demanarà en lur mort rahó dels infans que per lur culpa han mal nodrits, e·ls li han tolt faent-los fills del dyable per⁵ lurs mals vicis.

Grans clams pot fer l'infant a Déu e al⁷ món tostemps del pare e de la mare si mal l'an nodrit e mal informat en les carreres de Déu. E plau a nostre senyor Déu que lo fill e la filla mal nodrits sien tostemps flagell e dolor al pare e a la mare, per tal que per açò sien punits en què han peccat contra Déu. L'infant, diu Salamó, se deu tostemps nodrir e tenir ab pahor fins que sia gran, car lavors troba plaer en fer aquelles coses que d'abans ha apreses⁸ de fer ab pahor. Alguns ||⁹¹⁰ són axí orats que, per carnal amor que han als infans, que lo seny han axí perdut que no·ls poden ferir, ne·ls és vigates que, per grans follies que façen, que sien res, ans que tot sien rialles. E per tal vol nostre Senyor que lo plor que l'infant deuria fer per la correcció del pare e de la mare torn sobre lo cap d'ells mateix, en aquell temps que·s deurien alegrar de lurs infans.

La terça rahó per què som tenguts tant a honrar e a amar pare e mare, si és per la gran amor que ells nos han. Per què diu Hugo que, con amor sia la pus nobla qualitat de la nostra ànima, que per tal negun amat no satisfaga sufficientment a l'amant si donchs no l'ama, car diu que amor és cosa tan nobla que no·s pot pagar sinó per amor. E deus açí notar que aquesta honor e amor que devem a pare e mare, no solament se entén dels vius ans encara dels morts, e aytant més dels morts con més ho han mester, e aytant més con nos han dat o leixat de ço del lur.

Per rahó d'açò devem pregar tostemps Déus per ells, e fer pregar a persones devotes e fer-les dir misses e moltes oracions, e fer complir lurs testaments espatxadament. Car si no·u fas, ells cridaran en porgustori contra tu tostemps a Déu, E Déu Totpoderós, qui veurà la tua gran desconexença e malvestat, ||¹¹¹² plaguar t'à de grans plagues en cors e en ànima, en esta vida e en l'altra. Per experiència veuràs sovín que Déus ensenya miracle en aquells qui en mort o en vida, són a pare e a mare desconexents, que jamás no fan de lur prou, ans los dona plagues moltes a ells e a lurs cases. E açò diu Salamó en sos *Proverbis*, *capitulo XIX, et XXI et XXVIII.*

⁴ A: diversos I.

⁵ A: les últimes quinze paraules om. I.

⁶ I: per lus lurs A.

⁷ I: a de e al A.

⁸ I: ha preses A.

CAPÍTOL CCII. *Quants dons¹ són promessos a aquells qui bé serveu aquest manament.*

Promet nostre senyor Déus en aquest manament, a aquells qui l'observen, grans dons. Lo primer, si és longua vida. Car diu una glosa: digna cosa és que aga longua vida aquell qui procura longua vida a aquells qui volrien e trabayarien per la sua més que altres gens, e y han fet ya tot lur esforç. E si a vegades veus que aquells qui honren pare e mare visquen poch, sàpies que ya per axò la promissió de nostre senyor Déu no n'és menys bona e vera. Car, segons que ligim *Sapièncie*, IV, d'aquell qui fa bona vida e viu açí poch, que nostre senyor Déu vol d'aytal que, per tal que malícia ne peccat no l dampne, que ell açí no visque pus, mas que sia² ab aquells ciutadans celestials qui estan en segur,³ e no han pahor ||^{M³v³} de perdre ço que Déus los ha promès, e aquí preguem lo Salvador per la salvació del pare e de la mare, si vius són o en purgatori, o si són en Paradís que hagen aquell sobiran goig ensemps. No res menys que pocha vida virtuosa és appellada, de gran⁴ temps, e digna que sia àltament remunerada, segons que s tocha *Sapièncie quarto*.

Lo segon do⁵ que bons infans han, per la honor e amor que fan al pare e a la mare, si és lur benedicció, ha gran virtut e eficàcia sobre los infans. Car, con diu la Scriptura, la benedicció del pare e de la mare ferma la casa del fill que no caga⁶ e lur maledicció la detroqua fins als fonaments. E açò és ver majorment cant lo pare e la mare beneexen o malaixen per gran rahó que n'han de part dels infans. Car si los infans són mals, lavors la lur maledicció obra molt contra ells.

Ligim en la vida de sent Esteve que una dona malay a nou⁷ infans que havia, e tostamps d'aquí avant agueren malaltia que tremolaven tots,⁸ fins que sent Steve los guarí. Per rahó d'açò pare e mare, per fellows que sien, no deven jamás malahir lurs infans, per tal que lur maledicció no ls confona.

Açí nota, emperò, que si los infans no ||^{M⁴v⁴} volen obeir a lur pare o mare en res que sia contra Déu, e per açò lo pare o mare los malahien, que aytal maledicció no hauria loch, car cascun és pus tengut de obeir al principal Senyor e Pare que no al pare terrenal.⁹ Per tal, d'aquest diu Daviu: Aquells malaytan e Tu benehiràs, car neguna maledicció no ha loch là on és la tua benedicció.

202] ¹ A: bens I.

² I: si A.

³ Els mots *en Paradís* no figuren ni a l'A ni a l'I, però millorarien la lectura del text si hom els afegia a continuació d'*en segur*.

⁴ A: grans I.

⁵ A: don I.

⁶ A: caygue BI.

⁷ A: malahia noua I.

⁸ El ball de St. Vitos.

⁹ AB: carnal I.

Lo terç don de Déu dat a aquests, si és alegria de infans, e axí u havem *Ecclesiàstic terció*, que diu axí: Qui honrarà pare e mare darà Déus goig de sos infans, e qui ls desonrarà no és rahó que jamás se'n vega goig ne alegria.

Lo quart don de Déu dat a aquests, si és abundància de béns temporals. Car, con diu la Scriptura: No mor ab fam ne ab fret¹⁰ aquell qui l pare e la mare ha gardats de semblans mals.

Lo quinto do,¹¹ si és bona fama e bon eximpli de ssi matex. Car diu lo *Ecclesiàstic, capítulo III*, que digne és de gran honor e fama aquell qui ha molt honrats son pare e sa mare, car la obra aquesta mereix que aquell qui la fa sia famós e molt honrat per los altres.

CAPÍTOL CCIII. *La honor que hom deu a pare e a mare a quantes coses se estén.*

Açí deus attendre que aquesta honor que infans deven a pare e a mare ||^{M⁵v⁵} se sten¹ a açò que s segucys. Primerament, a fer los forana reverència, axí con és de inclinar-se a ells cant los infans los encontren, e de besar los les mans, e de offerir-se a sson servey cant és loch e temps, e de parlar los ab humiliat, sens susany, reguany, rebel·lió e malignitat, mas tostamps ab deguda reverència e ab tots senyals d'aquella, axí con és ab caperó levat del cap o ab senyal d'axò, e ab altres circumstàncies de humanal honor.

Segonament, se deu ensenyar la dita honor, per Déu manada, de infants a pare e a mare, ab deguda obediència en totes coses qui no sien contra Déu ne contra caritat. Tant fort zel e volch nostra senyor Déu aquesta obediència, que Ell manà en la *Ley, Deuteronomii, capítulo XX*,² que si algun denunciava al jutge que algun³ fill era rebel·le als manaments de son pare, que lo jutge lo faés tantost auclure per la mena aquesta, qui és la major; pots conèxer quant peccat fa aquell qui⁴ rebella a pare e a mare en coses legudes e honestes e qui no sien contra Déu.

Terçament, se deu ensenyar la dita honor en ajudar los en totes lurs necessitats, per subvenció e ajuda de béns temporals. E per tal diu Salomó, *Proverbiorum*, XXVIII, que qui sostrau a pare los⁵ béns temporals, per la qual substracció ells sofferen affany ||^{M⁶v⁶} e misèria, que aytal fill és apellat homeyer de pare e de mare, lo qual peccat puga fins al cel.

Mas diràs, con pot aquest sant manament, qui és de honrar pare e mare, haver

¹⁰ A: set BI.

¹¹ A: be BI.

203] ¹ I: estenen A.

² *[H-namini]: de usero XX A.*

³ I: que si algun A.

⁴ A: quis I.

⁵ A: pare o a mare lurs I.

veritat, com diga Jesucrist en lo sant Evangeli que qui no s'atàrà pare e mare, e⁶ sot e frare, per la sua amor, que no és digne de haver ne de pocibir a Ell. Respon açí sent Gregori e diu que lo pare e la mare dignes són de honor e·ls deu ésser feta en especial per lo manament de Déu, e encara canta Déus no·u hagués manat, si·u dicta ley de natura que axí·s deu fer. Emperò diu sent Gregori açí, que vol dir Jesucrist en lo dit allegat⁷ que qui no ahirarà pare e mar·e sot e frare, qui conseyllaran contra la sua ley e doctrina, que no aga part ab Ell, car aytal encunya que més ama a aquells, qui axí obeeix, que no fa a Ell.

Tornant, donchs, al propòsit, dir t'é que·ls infans, si n'han, són tenguts de ajudar suportat e de provehir, al pare e mare, segons lur poder, si aquells han fretura. E, con diu Crisòstom: *¶* He qual malvat fill és al món e axí desconexent qui puxa ne dega soffrir que son pare ne sa mare estiguen e visquen en fretura ne en misèria, quant en si és? E si·u soffer, ell pot segurament esperar dol e tristot que Déus li darà sobre ell e sobre la sua casa, ne·l ne cal sol duptat, car abhominable cosa és a Déu infant oblidant pare e mare. E per lo contrari és a Ell cosa fort acceptable cant l'infant és reverent *¶*⁸ a ells, e li'n dóna pus amplament la sue gràcia e mercè.

Quartament, se deu ensenyar la dita honor en reverentment parlar a pare e a mare, car con diu Rabanus, *Super Exodum*: Infant reverent en humilment parlar a pare e a mare ja porta ab si la benedicció de Déu, e qui ab reguany o suany o ab paraules dures torbarà pare o mare, Déus lo portarà a gran confusió e li vendrà contra en tots sos affers. Deya lo sant abat Anthoni que irreverència aytal feta a pare e a mare fa los fills infortunats, trists, pobres, e als altres tostemps odioses,⁹ per què sol per esquivar aquests mals se'n deuria fort guardar tothom.

Quintament, se ensenya aquesta honor per senyals de especial amor qui estan en benevolença de cor e en paraules reverents e amoroses, e·n obra de vera amistat, axí con és en totes necessitats sentir-se de tot lur mal e ensenyar-los reverència, ab benvolença especial en obres foranes, axí con és inclinar-se a ells e besar-los les mans e servir-los de pròpia persona, donant-los primitat e majoritat en totes costs.

⁶RI: els divuit dazrens mots om. A.

⁷A: dit loc allegat I.

⁹A: odiosos I.

CAPÍTOL CCIV. *Quantes maneres hi à de pares e de mares; e con negun no deu dar poder sobre si mateix a son infant.*

Deus encara saber que diverses maneres hi ha de pare. La primera sí és de pare celestial, e aquest és *¶*¹ nostre senyor Déu, la amor e honor del qual deu anar davant los altres. La segona és de pare spiritual, axí con són los prelats e bisbes e confessors e a aquests és deguda obediència en les coses spirituales. La terça és de pare temporal, e aquests són los prínceps e senyors de la terra, e a aquests és deguda obediència en les coses temporals. La quarta és del pare carnal, e a aquest és deguda obediència en les coses pertanyens¹ al propi regiment personal, sí donchs no conseyllen contra caritat e bones costumes.

De aquests pares conseylla lo *Ecclesiàstich* axí, capítol XXXIII: Guarda't que jamás no dons poder a ton infant sobre tu mateys, per què no te'n penides e no li hages a anar detrás, pregant-lo per ço per què ell devia anar detrás de tu. Tots dies veem parcs e mares pobres e mesquins per tal cant, volent exalçar lur infans ultra poder,² donaven-lus ço del lur, e ells romanien pobres e mesquins, e lur infans avien-ne poca pietat, ans no·ls volien veure. E era joy de Déu que axí·ls en prengué, car feyen contra lo dit conseyll, que Déus los donà per la santa Scriptura.

Deya lo sant abat Symeon que pare e mare massa dolços a fills eren enemichs dels fills. Car feyen-los fills d'infern, en quant puy los infans mal nodrits per pare e per *¶*³ mare van a perdicció. E deya que fills desconexents a pare e a mare, reboteguosos e endenyats³ a ells, viven poch e dolentament, e·ls dóna Déus mals infans, qui·ls fan pigot que ells no han fet als seus, e són infames segons los drets. E per lur desconexença los drets los priven de la heretat, e de tota donació a ells feta per pare e per mare. E diu que sovín veu hom que aytals moren a mala mort. D'esta matèria veuràs pus larch tractat en lo VII libe del *Crestia*, qui és de leys e conseylls divinals.

E açò sia dit quant al quart manament.

CAPÍTOL CCV. *Qui tracta del quint manament, qui diu: no auiràs. E en quantes maneres alcu pot matar a l'altre, e con és gran peccat.*

Lo quint manament de Déu sí és no auiràs, ço és no faràs homey. Per vigor d'aquest manament nos és manat de no auirre negun injustament. E deus açí saber que algun pot ésser mort injustament per tres maneres. La primera sí alcuna, sens autoritat de la senyoria, lo mata ab sa mà pròpia o ab sos tracta-

264] ¹A: pertanyentes I.

²RI: voler A.

³A: endenyats B: en deyant I.

mens fa que muira tantost o après temps, o en qualque manera que·u faça ho·u tracta. Segonament, pot algun dar mort a altre injustament, encara que aga actoritat de la ||^{163a} senyoria, si la li dóna que no·y serve orde de dret, o si la·y dóna maliciosament, no per zel de justícia, mas per oy o per vengança.

Terçament mata a altre injustament¹ fals jutge, o fals testimoni o fals notari qui falsament tracten la mort d'algun. Semblant és de tots aquells qui en ayals tractats consenten. E deus aquí notar que peccat de homey és fort gran peccat, e tan gran que dien les santes scriptures que ell és un dels quatre peccats qui tostemp crida² a Déu vengança contra aquell qui l'ha comès. E açò dix nostre Senyor a Cahim, axí con ligim *Gènesis quarto*, cant dix que la sauch de son fratre li cridava de la terra fins al cel, lo qual peccat actenent, lo dit Cahim desperà de la misericòrdia de Déu. E majorment per les gran malediccions que Déus li donà, e grans penes de present, e jatsia que ell faés mal desesperant-se³ axí de Déu, emperò ell entès la gran legea del peccat e les grans penes que són apareyades deçà e delà a aquells qui voluntàriament maten lur prohisme.⁴ Car dix lo Salvador, *Mathei, XXVI*, que cové a aquell qui ab coltell alcuirà⁵ que ab coltell muira, ço és ab coltell material, o ab coltell de la eternal sentència de Déu. Car de cascun coltell és digne l'om homeyer, e aquesta mateixa sentència ||^{162b} ha Déus dada, *Gènesis, XX*, dient axí: Qui sauch d'om escamparà cové que la sua sia escampada.

Diu aquí Crisòstom que tanta és la feretat d'aquest peccat que sobrepuja malícia bestial, car neguna bèstia no alciu altre qui sia de ssa natura. Per aquest peccat torna la terra exorcha, e l'hom se enfereix con a bèstia. De l'homeyer⁶ requer Déus la ànima del mort que ell ha dampnada, quant en si és; o si salvada és, requer d'el Déu⁷ son fill, per gràcia que⁸ ell l'i ha mort. E l'àngel qui és gardià del mort crida a Déu contra l'omeyer dient a Déu: Senyor, justícia d'aquest malvat homeyer qui ha mort aquell que tu havies per fill e havies elet per haver lo regne teu, e yo·l tenia en ma gardia axí com a car fratre meu!

Per rahó d'açò havem, *Apocalipsis, XIII*, que cové que aquell qui ab coltell alciu que ab coltell muira. E si vols veure aquest peccat quant és gran, atén a la terribilitat que Déus ensenya contra lo homeyer, car per bé que justament

205] ¹BI: om. A.

²A: ciden I.

³A: desespera... desperantse I.

⁴I: pthisme A.

⁵A: auçura I (ac i tot arreu).

⁶Homeir A: homeyer B: homayer I.

⁷A: requer Deus B: requer Deu I.

⁸Puntuació i interpretació poc segura.

un hom aga mort altra, emperò tostemp roman irregular. E no contrastant que Daviu volia hedifficar lo temple de Déu a glòria e honor sua, emperò nostre Senyor no·u volch, ans li dix: «Per tal cant molta sauch has escampada, per tal no vuyll que tu hedifichs lo meu ||^{160a} temple, mas hedifficar-lo m'ha ton fill Salamó.»

Diu Beda en una sua humilia:⁹ O! qui poria pensar cants crits donen a Déu contínuament les ànimes d'aquells qui són estats maliciosament morts, contra aquells qui·ls han morts, cridant e dient: «Senyor, vengança d'aquells qui·ne han morts tant cruciment, contra la tua santa ley e volentat, per lur gran malícia.» Ne·s pot fer, diu aquest, que no sien hoïts lurs prechs con sien fondats en tanta justícia. Diu aquest sant: pensa cant Déus Totpoderós ha avorrit aquest peccat, car Ell manà en la Ley que per bé que l'hom qui no ha actoritat de matar a altre, ignocentment matàs a l'altre, a cas e a ffortuna, emperò que fos tengut de fugir de son loch e fos d'aquí excellat fins que morís lo sobiran bisbe. Hoc encara mana la Ley que si algun percutirà a altre volent-lo auçure, que ayal prena mort. E les leys imperials no solament ponexen en los homeys les obres, hoc encara les males entencions d'aquells qui volen auçure als altres, si per senyals clars se poden¹⁰ provar.

CAPÍTOL CCVI. *Con per altres vies, ultra les damunt dites, se pot cometre homey.*

No solament homey se estén a les espècies ||^{160b} e maneres damunt dites, ans encara se estén¹ a moltes parts. Car primerament és dit homyer² aquell qui pot deliurar a l'altre de mort injusta e no·u vol fer. E açò appar *Extra De homicidio, sicut dignum*.³ Car diu sent Agostí que aquell qui no contrasta al mal del proysme quant pot, sens dubte ell és consent.

Segonament, s'appella homeyer aquell qui ab ses arts e maneres fa que l'hom no puxa engenrar o que la fembra no puxa concebre (*Extra De homicidio, capitulo Si quis*.⁴ És ver que açò se deu entendre d'aquells qui tracten que infant animat en lo ventre de sa mare sia mort, o que la dona qui ha concebut faça abortiu,⁵ e qui segons les leys procura que l'infant se empatxe ans que sia animat; si és

¹A: omelia.

²A: se pot BI.

206] ³Al: les dues últimes paraules om. B.

⁴Sic A: Homeyer B: homayer I.

⁵Greg. IX, *Decret.*, Lib. V, tit. XII, cap. 6. Identificacions de cites jurídiques de M. Peláez.

⁶*Decret.*, Libro V, tit. XII, cap. 1.

⁷A: avortiu I.

persona de honor, per la meytat de sos béns; si és persona de simpla condició, és dampnat en exili o en servey de la cosa pública.

Tercament, és dit homicida aquell qui infant petit posa en loch públich, axí com aquells qui·ls posen en qualque porta com són nats, sens tot altre recapte de vida. Axí metex és d'aquells qui semblant fan d'aquells qui són fort malalts, de quina edat se vol que sien los malalts⁶ aquells, o qui·ls negua e·ls sostrau ço qui·ls és necessari a lur vida, *Extra De infantibus et languidis expositis, capitulo primo.*⁷

Quattament, és ||^{146a} dit homeyer qui fa per que altra mor, axí com aquell qui follament de alt gita pedra, o qui mal ferma lo batayll de la campana qui caent mata a algun. E aquell qui·s fa metge e, no sabent la art, dóna medecines o conseyll, per les quals coses lo pacient mor. E aquell qui deffenen son cors auciu a altre, al qual podia escapar fugent-li. E aquell qui alciu lo ladre qui ve a ffurtar de dia, e majorment si lo ladre no porta armes ne·s deffèn. Emperò no és axí d'aquell qui alciu lo ladre qui ve a ffurtar de nit, car leys atorguen que·l puxes alciure, majorment si porta armes o·s deffèn, e ja més si veus que no li pusques escapar sens perill de ta persona e de tos béns (*ad legem Corneliam, De sicariis, furem*).⁸ Emperò persona religiosa deu abans sofferir mal en sa persona e en sos béns que no que aucia lo malfaytor, segons que posa aquella decretal *Suscipimus, extra De homicidio.*⁹

Per [o]rro¹⁰ encara d'aquest crim vol nostre Senyor que a l'hom homeyer los ulls li tornen fers, e que lo coltell ab què auciu se torça, e que la sanch del mort frescament torn exir o les nafres se refresquen en presència del homeyer, e que aquell qui·l jutga, o escriu e dicta la sentència, d'aquell qui deu morir vol ||^{146b} la santa Esgleya que sia irregular; qui axí metex mana als ecclesiàstichs que ells no vagen a aytals sentències a veure, si donchs no·y van per confessar los sentenciats. Aquell encara qui mou¹¹ lo malalt per tal quisa que pus tost muyra és apellat homeyer davant Déu, e majorment cant de ffet lo malalt ne mor abans.

Nota, emperò, que com homeyer corporal sia vedat a tothom no havent actoritat ne potestat ne senyoria, segons que lo dit manament de Déu ensenya, emperò alguns sentens pares són estats qui han morts a altres sens aytal humanal auctoritat, axí com Moysès aucís lo egipcjà, e Fines lo duch apellat Zambri, e Helies

⁶ I: les últimes nou paraules om. I.

⁷ Decret., Lib. V, tit. XI, cap. I.

⁸ AB: bens segons que appar *Digestis ad legem cornelianam de sicariis* en la ley qui comença *furem* I.

⁹ Decret., Lib. V, tit. XII, cap. 10.

¹⁰ Trror ABL.

¹¹ ABL. Llegiu nou?

manà que foch del cel cremàs a dues cinquantes d'òmens qui li foren trameses per Ochozias, rey de Israel.

Emperò, dien los sants, que tot açò faeren aquests sant hòmens per gran zell de la honor de Déu e per special inspiració sua. Axí metex a negú no és licit de auciore si mateix,¹² e Sampsó, faent¹³ lo contrari, ho féu per special inspiració del Sant Sperit.

D'aquesta matèria, emperò, si a Déu plaurà, parlarem pus larch en lo setèn libre, segons que ja damunt és dit.

E açò sia dit quant a l'homeyer corporal.

CAPÍTOL CCVII. En quantes maneres se pot cometre homeyer spiritual.

||^{147a} Homeyer spiritual se comet en moltes maneres. Primerament, en sa pròpria persona car, com diu la santa Scriptura, tothom qui pecca mortalment és mort spiritualment, car res que fassa no plau a Déu, ne viu en Ell, ne Ell no·u accepta a mèrit ne a glòria.

Segonament se comet en lo prohibisme per rancor de cor, car, com diu sent Johan, qui ha en hoy son frare fill¹ és de mort.

Item qui negua o tol son prohibisme indigent ajuda. Per tal diu sent Ambròs axí: Peix aquel qui·s mor de fam, car si no·u fas, tu l'as mort.

Item lo prelat e lo pare, o lo president o pastor qui és tengut de gardar lo súbdit de tot mal, quant en si és, si no·u fa, ans per sua negligència son fill o súbdit viu mal o pecca greument, aytal pastor és homeyer. E de aytal requer nostre Senyor la ànima del mal súbdit, segons que ligim en Ezechiel Profeta.

Item aquell qui dóna mal eximpli de si mateix, tirant los altres a peccat, cant en si és, aytal és dit homeyer d'aquells qui escandalitza e procura a peccar. E d'aquests dix Jesucrist que convenia que mola gran li fos ligada al coll e que fos gitat en fons de mar, ço és que ab lo càrrech de son peccat fos gitat en infern.

||^{147b} Item diu: Qui diffama son prohibisme, qui primerament vivia per bona fama, e la li tol, aytal és homeyer, car tol·li sa vida civil, qui és preada molt comunament per tota gent.

Item aquell qui amaine notablement son prohibisme, per malícia, és dit homeyer.

¹ BI: els nou últims mots om. A.

¹² A: Sampsó qui feu I.

207] ¹³ AB: digna I.

Item aquell qui dona mal conselly sientment a altre, per lo qual mal conselly fa caure en mal son prohibisme, és dit homeyer, e aytant magor con és major lo mal en què lo fa caure per son mal conselly.

Nota que segons los sants doctors, per vigor d'aquest sant manament, nos és vedat tot desordenat moviment contra nostra prohibisma, si s vol en lo cor per hoy o rancor, o en la boca per desontia, si s vol en obra, axí com és esvair, fetir fellonament per esguart de vengança, o tocar l'altre desordonadament.

Pot, emperò, lo prelat o avent potestat, ensenyar al malfaytor senyal de turbació o de indignació per rahó del mal que fet ha, fins que perceba en lo deffallent senyals clars de correcció, e de penitència e de desplaer, de son deffalliment. Emperò lo president que aytals senyals enschnya deffora és tengut de tostemps tenir amagada dins la caritat envers aquell, axí que l'am a gràcia e a glòria, en sa ànima e en son cors,² ne li vuylla mal, ne l li digua, ne l li faça, ||^{1670a} si donchs no li procurava pena, ordinàriament e judiciària, per zel de justícia e de correcció.

E açò sia dit de peccat de homey.

CAPÍTOL CCVIII. *Qui tracta del sisèn manament qui diu: no fornicaràs; e ensenya con és gran peccat e qui aporta ab si grans mals.*

Lo sisèn manament és aquest: no fornicaràs, ço és a dir, segons que expon sent Agostí, que no t'ajustaràs carnalment ab cors humanal de neguna persona del món, si donchs no és ta muyller, car tot aytal ajustament és peccat mortal e vedat per aquest manament. E diu sent Agostí que veda Déus tot aytal carnal ajustament per tal cant és en sí sutze e vil, e porta ab si infinits mals a l'om en ànima e en cors. Specialment consuma l'om en sa persona e li acurta¹ la vida, e li tol lo cor, e l fa effeminat, fa l diffamat e fort contemptible e meyspreat per tota res; ret-lo molt escandalós als altres; ret ses paraules e doctrina contemptible per bona que sia; porta l a gran pobrea a destrucció, e finalment a desesperacion. Fa encara la creatura qui d'aquí neix illegítima e per molts caps irregular. E aquest mal vici encara taca² tan fortment la persona que li tol lo seny e la verguonya, e l'inclina tan fort a sei mateix que si no s'i guarda al començament, pus aveat hi sia, tart és que jamás ||^{1670b} se corregesca en esta vida present.

Diu encara que Déus volch açò manar a ensenyar la sua senyoria sobre lo cors e la ànima de l'hom, e per tal que l'hom meresqués molt en la³ observància de aquest manament. Diu encara sent Agostí que per virtut d'aquest manament és

² AB: son cor I.

208] ¹ A: scurça I.

² B: tracta A: toca I.

³ I: lo A.

vedat a castun tot leig hús desonest e contractació⁴ dels membres verguonyosos. Aquest peccat és en special vedat, per tal cant, aquell qui l comet, no solament fa perdre si mateix, mas a altre, ço és a⁵ la persona ab qui pecca, jatsia que aquest peccat no solament sia en la obra deffora, ans encara és en la lengua d'aquell qui diu sutzes paraules e desonestes, les quals són senyal de gran corrupció de son cor.⁶ E après, e majorment, està aquest peccat en lo cor, e no solament en consentir al peccat, ans encara sens consentiment en la obra, pot la persona peccar mortalment adelitant-se dins son cor en lo plaer lo qual troba en lo vil pensar de la mala obra, majorment cant lo plaer aquell és retengut ab plena deliberació de la rahó per alcun temps. Aquest peccat ha moltes spècies, de les quals havem pus larch a parlar, cant tractarem, dejús, del peccat de luxúria.

Aquest vici se nodreys en l'om per estar ociós, e per dir e oir vils paraules, e per cogitar vils cogitacions, e per haver males companyies, e per adelitarse ||^{1670a} en vils pensaments, per massa mengar e per massa beure, e per usar viandes caldes e delicades, e per massa dormir e per jaure massa delicat, e per tenir los senys sens guàrdia, specialment lo veure e oir, e per acostarse a mals avinentees. E en tant pren d'aquí fonament que, per savi que l'hom sia, e no s guarda de les damunt dites coses, finalment ell caurà en aquest peccat.

Per què los sants, volent dar remey a aquest peccat en l'om, primerament consellyaven que l'om se guardàs de les coses damunt dites. Après, que s luyàs de fembres e fembra d'om, e que en temps de lur temptació recorreguessen a oració a Déu demanant-li ajuda. Após consellyaren que tothom hagués special devoció e refugi a la mare de puritat, madona santa Maria, dient-li la salutació angelical, e abans d'ella suplicant lo seu Fill per aytals paraules, axí: *Te ergo queso, ineffabilis bone Jhesu, tuo caduco famulo nunc subveni, quem preciosissimo tu[o] sanguine redemisti.*

E axí mateix consellyaven que l'hom recorregués al seu propri àngel, qui per son offici ha a guardar l'om, suplicant-lo per ajuda. E puys, que aquí la persona exercit sa virtut e sa bona volentat virtuosament, contrastant al dyable axí com a foch qui s té en la vestidura. E ns ensenyaren encara ||^{1670b} los pares que aquella ora pens l'om en lo gran servey que fa a nostre senyor Déu, e al gran mèrit que guanya, e al grau de glòria qui l'espera per açò en Paradís. E deu hom dir lavors entre si: O Déu!, e pper un poch de vil delit meysprearé Déu, qui és tan car senyor e pare, e tan gran benefaytor⁷ meu, e daré ma ànima al dyable, e perdré tant de bé con me està appateylat? No plàcia a Déu! Ans con-

⁴ A: contractio I.

⁵ I: ab A.

⁶ BI: cors A.

⁷ A: ben feytor I.

trastaré virtuosament, e ab la gràcia de Déu vençré lo dyable. Ho! quanta alegria posa Déus en la ànima d'aquell qui açò fa, après que ha ahuda victòria del dyable! Cert, lavors lo sant àngel qui és ton guardià se alegra molt, e s delita en tu he t'arna de cara amor, e fa a nostre senyor Déu gràcies de la tua victòria, e-l suplica per qualque gràcia que tu has mester a la tua ànima, la qual lo Senyor beneyt no la li negua, ans la li atorgua larguament cant veu que tu ames puritat, e per haver-la e per fer-ne plaer a nostre senyor Déu, tu batayles virtuosament ab la carn e ab lo dyable.

E açò sia dit d'aquest sant manament.

CAPÍTOL CCIX. *Qui posa lo setèn manament, lo qual és: no faràs roberia.*

Lo setèn manament és: No faràs roberia ne emblaràs res de negú. Furt ||²⁰⁹ comet tota persona qui s té res d'altre, contra volentat d'aquell de qui és la cosa. Si, donchs, aquell qui u retén no u fa per piadosa cautela, axí con fa aquell que té ton coltell e no l te vol dar cant te veu felló, per tal que no faces qualque mal. Ítem en temps de extrema necessitat pot hom pendre lo pa de l'altre, per preservar si meteix de mort. Ítem si l'om pren ço de l'altre per manament de Déu, no y pecca. E axí se'n portaren los fills de Israel l'aur e l'argent que havien manlevat dels egipcians cant fugiren de Egipte; ne n¹ cometeren furt, car feyeren-ho² per manament de Déu, qui en res que s prena no faça pendre no pot cometre furt, com Ell sia senyor general de tota creatura.

Deus açí saber que furt se pot cometre en moltes maneres: ço és si l'om pren, per altres maneres ultra les damunt dites, ço qui seu no és, ans és d'altre de fet, si s vol ho fassa de nit o de dia. E deus saber que per aquest sant manament nos és vedat sacrilegi, ço és pendre res de esgleya e de tot loch sant, e usura e synonia e tota rapina, e tot frau en comprar e en vendre e en retenir-se coses trobades, o loguer de missagers³ e de sirventes, o de qualsevol altra persona ||²¹⁰ qui trebayll per tu. E d'aquest peccat diu sent Jacme que la clamor d'aquells a qui s fa puga al cel contra aquells qui ls detenen lur loguer e lur sanch e trebayll.

Per aquest sant manament és vedat de tenir-se dècimes e primícies e qualssevol dret de tota possessió. Hoc encara, tot guany de mals jugadors e acostumats en aquest offici, e tot sospitós contracte, e tot desmesurat loguer e salari, e tota mala aministració e fraudolenta, majorment de pubill, e tot guany vil e desonest. Hoc encara, per aquest sant manament és vedat que no t servesques

209] ¹A: e non I.

²Sic A: feyen ho I.

³A: missatges I.

de la penyora d'aquell qui la t'a enpenyorada, si donchs no u fas ab sa licència o rebent en paga lo servey que de la dita penyora prens. Hoc encara si desmesuradament te serveys de la cosa que has loguada, est tengut de pagar e de restituir tota la desmesura e ampriu⁴ desordonat que has pres de la cosa loguada.

CAPÍTOL CCX. *Con aquest manament streny aquells qui posseexen vassalls.*

Per vigor d'aquest sant manament són obligats, tots aquells qui han senyoria de poble, de no pendre res de aquell, sinó aytant con és antiguament e rahonablement acostumat e pactitzat¹ entre lurs predecessors e ells; e si ||²¹⁰ fan lo contrari, cometen gran crim de rapina, e n són tenguts a restitució. Cometen encara crim de desleyaltat e de ffe trencada, a² la qual cascan senyor és obligat de tenir a son vassayll, axí con lo vassayll al senyor; e aytant més lo senyor, con és³ cosa rahonable, que ell, qui deu haver més saviesa e veritat⁴ e nobleza que l vassayll, se guart més de fer obres qui sien contra ffe promesa e leyaltat de senyor a vassayll. Axí meteix per tal cant lo senyor és vicari de Déu en aquesta part, e posat per Déu en ésser pastor, pare e governador de son poble. Per rahó d'açò deu ésser pus avisat a guardar-se de ffer a Déu desplaer ne offença ne, al poble a ell comanar, a⁵ fer neguna sobreria ne malícia ne furt ne rapina ne roberia per res.

Deu encara pensar, tot regidor de poble, los grans perills, en cors e en ànima, qui són per Déu menaçats a tots los regidors mal tractans e mal governans e despuylans lo poble. Car, con diu la santa Scriptura, per aquest peccat lus tol nostre Senyor los senyoríes e les muda, e les dóna a altres, e ls dóna persecucions de enemichs e rebellions de lurs vassaylls, e vida trista, e ls priva de hereters, o si ls lus dóna seran tals que tot lo ajustat dissipen e u giten tot a desastre.

Per aquest ||²¹⁰ peccat los tol la vida ans de temps, e après los dóna turmens en l'altre segle majors que a gens del món. E cretzen bé que axí ls en prengus, car no s'adeliten sinó en despuyllar lur poble, e en despendre oradament ço que n traen, en grans vanitats e en foylies, e en tenir estament ultra lur condició e dignitat, e en fer altres mals molts. E an ab sí en companyia multitud de ladres e de hòmens qui res no han ab Déu, los quals los tiren continuament a fer pignor, e per esta via los porten a la fi a dampnació de lurs ànimes e a destrució de lurs cases, e a perseverar continuament en mala vida. E nostre Senyor,

¹A: e lo preu I.

210] ¹A: practicat I.

²Sic ABI.

³A: aytant mes que lo vassall comes I.

⁴AB: virtut I.

⁵BI: e A.

qui ou e veu la gran afflictió que donen a lurs vassaylls, inclina's per la sua gran pietat a lurs làgrimes e clamors, e fa morir a mort lega aytals regidors, e ls dóna dellà larguament ço que merxen. Car con diu sent Gregori: Abominable crim és aquest e inportable a Déu e a hòmens, e qui no s pot estimar en la sua malícia —tant és gran— que aquell que Déus ha posat en pate e regidor e jutge de son poble, sie tiran, enemich e lop rabat,⁶ e falsari, dissipador e ladre públic, e robador e destruidor del seu poble.

Per què diu sent Bernat en un seu sermó axí: O regidors del poble de Déu, escoltats e no ||¹⁵⁹ vuyllats ésser folls! Con siats tenguts de haver seny sobre tots altres hòmens, no pensets que vostres vassaylls sien vostres catius. Car senyoria no us ustech dada sinó per conservar en los pobles pau e justícia, romanent en ells tostemp plena franquca e senyoria de lurs béns. ¿Per què, donchs, vós en pugats en tanta supèrbia e volets conculcar⁷ e mal tractar aquells qui tan carament vos són per Déu comanats? Appareyllat-vos al juy de Déu fort terrible, car sapiats que aytal vos està en breu appareyllat, a vosaltres e a tots aquells qui mal vos conseyllen.

Item Cesàrius, en la epístola que tramès a Maurici emperador, diu axí: No t faça goig ço de tos vassaylls, car no és teu. Ton patremoni ja està separat de la possessió de tos vassaylls. No t'estudius en depreddar-los si no vols perdre tu mateix, e fer despertar contra tu aquell qui dorm! ¿No sabs que los regens, de lurs rapines qui són tan grans jamés no fan satisfacció, ans moren sens aquella, e per consegüent pigor que altres gens? ¿No sabs tu que tresor mal guanyat no profita, ans corromp e dissipa lo ben guanyat, e i fa tot fondre e perdre sospitosament? No sabs tu que de tresor mal guanyat tu no pots fer almoyna? ||¹⁶⁰ ¿No sabs que, de tresor de rapina agut, si als fills se transporta, que lurs cases derrocha, e lur estament dissipa, e lur vida confun, e aporta a ells e a lurs pares a confusions e innumerables verguonyes? Guarda't, donchs, emperador, que sies content de ton patrimoni, e aquell administra prudentment, primerament donant-ne a Déu per salvar la tua ànima e per endreçar ta vida, e après per sustentació tua e de ton estament, e axí faent scrà Déus ab tu en totes obres e carreres, e t salvarà per sa mercè.

Item, Liconiènsis escrivint al rey de Anglaterra diu axí: Rey, ¿per què t maravelles si Déus t'ha tolt partida de ton regne, e ta muller e tos fills, e duptes de pigor tot dia? ¿No sabs tu si has tolt a Déu la sua honor e reverència soficient e favorant tos conseylers e oficials, hòmens del dyable, corrupens tota justícia e veritat per diners, e mantenén, tu sabent, taffureries e congregació de ribalts e de jugadors, enteses en obres leges e ocupats en blasfemar continuamente lo nom de Déu Totpoderós e de la sua marc, parlans paraules qui l'acr enfosquexen e malaxen los sants de Paradís? Entre ells se cometen usures, e rapi-

⁶ A: lop robat B: lop rapat I.

⁷ A: conculcar I.

nes e fraus sens fi; entenen en embriaguecs, en luxúria e en tota espècia de peccat. E tu, ||¹⁶¹ qui est vicari de Déu, sabs aquestes injúries tan grans ésser fetes en la terra, e sots ton regiment e maraveyles-te com Déus te persegueix? Cert mals te deuries maraveyllar con no t'ha tolt lo regne e la persona, e que t'hagués pus perpetualment dampnat. Obre, donchs, tos huylls e veges en quins mals tan grans jaus, e recorre de tot ton cor al teu pate celestial demanant mercè e esmeuant ta mala vida. E sies al seu poble misericordiós e just e diligent regidor, e bon rey e noble, e restituir t'ha lo Senyor beneyt tot ço que has perdut, e puy te salvarà si en aytals vida perseveres.

Per totes aquestes coses appar con los regens del món, e après tota altra persona és tenguda de observar aquest sant manament.

CAPÍTOL CCXL. *Qui posa lo huytèn manament, qui és: no faràs fals testimoni, e con per açò nos és vedat mentir, e quantes spècies hi ha de mençonega.*¹

Lo huytèn manament de nostre Senyor si és aquest: No faràs fals testimoni contra ton prehisme. Aquest crim, diu sent Agostí, és tan gran que no s pot sufficientment punir, majorment d'aquells qui, en jubí sobra cosa perillosa, fan fals testimoni, lo qual testimoni fals és aytant pus greu con és greu la cosa de què s fa son fals ||¹⁶² testimoni. E diu que per aquest sant manament nos és vedat tot linatge de mentir. E nota ell en lo libre dit *De mendacio* que tres espècies hi ha de mençonega. La primera s'apella jogosa, ço és quant algun ment per solaç, e aquesta de si mateixa no és peccat mortal, jatsia que en hom religiós, o en prelat e gran senyor fa mestre que no u prena en costuma, per no dar mal eximpli als altres de si mateix, car per guisa se poria fer que seria gran peccat.

La segona s'apella *officiosum* e és mençonega que profita a altre. E diu que per gran profit que se'n puxa seguir, negú no deu offendre Déu dient mençonega. Emperò quant se digua per persona seglar, en cas que no nogués a negun, ne n donàs mal eximpli, e n profitàs a ssi meteix o a altre, no seria peccat mortal, majorment cant la persona qui la diu no n faés offici.

La terça spècia s'apella *perniciosum*, e és cant algun nou a l'altre per son fals testimoni. E d'aquest diu la Escripura, *Proverbiorum, XX: Testis falsus non erit impunitus*, ço és que faent fals testimoni no escaparà que no sia terriblement ponit per nostre Senyor en esta vida e en l'altre. E diu ell meteix que contra aquest manament fan los murmuradós e diffamadors qui ||¹⁶³ falsament o pet

¹ A: veu I.
211] ¹ A: monsonagues I.

malícia dien mal de lurs prohibimes. Hoc encara són en aquella mateixa colpa aquells qui volenter los hoen, e aquells qui no guosen dir la veritat là on se deu dir sens pabor, e axí metex aquells qui porten paraules males d'uns a altres. E après són los lagotirs, qui són fort falsos testimonis, faent creure als hòmens de ssi mateix ço qui no·y és, e axí·ls enguancen per lurs falses testificacions.

D'aquests vicis en special direm dejús en lo tractat dels set peccats mortals, cant parlarem de peccat de lengua. Aquest peccat és fort greu en persona religiosa, en quant en ella deu haver veritat e temor de Déu e amor del prohibime, més que en altra persona, e si no·u ha, mala per ella, car Déu la'n punirà fort greument.

CAPÍTOL CCXII. *Qui posa lo novèn manament, lo qual és: No cobeejarà la muyller de ton prohibime.*

Lo novèn manament de Déu sí és aquest: No cobeejarà la muyller de ton prohibime. Attén açí que, axí com dit és damunt en la exposició del setèn manament, que con natura humana sia fort corruptuda per peccat de avarícia, per tal nostre Senyor no solament ha vedada avarícia en obra, ||^{150b} ans encara ha vedada cobeejança. Semblant és en¹ lo propòsit d'aquest novèn manament. Car veent lo bon Senyor que natura humana és fort corruptuda per peccat de luxúria, per tal no solament ha vedada la obra per lo sisèn manament, per lo qual mana que hom no furt res a l'altre, ans encara mana, per aquest novèn manament, que hom no cobeg, en special, la muyller de son prohibime, car qui·u fa ja ha comès peccat de adulteri.

E attén açí que diu Remègius que, jatsia que tota vil cobeejança delliberada en l'om sia peccat, per lo mal consentiment de la nostra volentat, empetò nostre senyor Déu, en special en aquest manament, ha expressament vedada la cobeejança de la muyller del prohibime, per esquivar peccat de adulteri.

Donchs, diu ell, atrena açí, tot cristià cast e carnal, quant és a Déu odiós lo peccat de adulteri e sodenjar la muyller de l'altre o lo marit a² la dona maritada. Car Déus totpoderós sobre açò ha fets dos specials manaments, e·y ha posades diverses leys penals en lo cors, e menaçades grans penes en lo segle esdevenidor. E si açò és cosa lega en hom o en dona seglar, molt pus lega és, sens comparació, en hom o en dona ||^{151a} de religió, axí com ensenya la següent història.

212] ¹A: semblantment es en B: semblantment en I.
²A: o BI.

CAPÍTOL CCXIII. *Con aytal¹ cobeejança carnal és fort peryllosa en persona religiosa; e proveu per ystòria.*

Sàpies que en Florença fo una monga qui s'enamorà molt d'un hom mulyerat, e l'hom aquell d'ella. En tant, que la muyller, qui açò sabé, se n'engelost en tant² que ella se'n clamà a sos parents, e los parents reptaren al marit. E l'hom, pres e ligat en la amor de la monga, no se'n poch luyar per res; a la fi, la muyller se n'atès³ a la Verges⁴ Maria fort devotament. E la vigília de la nativitat de la Mare de Déu, con la dita monga fos demanada que exís al dit seu enamorat, e ella tota ardent devayllàs per una escala, caegué⁵ per la escala avall e trencà's la cama e·l braç ensemps, e·s desféu tota la cara, per què no poch anar a parlar al dit enamorat seu. E après, crexent lo dit mal a la dita dona, no·s poch al món trobar metge qui la pogués garir. E feta resposta per los metges que son mal era incurable, e que convenia que perdés a la fi la cama e·l braç, féu·li Déus gràcia que recorrech a la Verge Maria ab grans làgremes, regonexent son gran peccat e deffaylliment. E acostant-se lo jorn ||^{151b} en lo qual los metges li devien taylor la cama e·l braç per tal que tot lo cors no li podrís, ella, ab grans plors e làgremes, recorrech a la Mare de Déu suplicant·li que ella per ça mercè li empertràs ajuda ab lo seu gloriós Fill, e axí suplicant adormí's e véu aytal visió en durment. Bra·li vegares que la Mare de gràcia li apartia e deya·li axí:

«Vilana fembra e sutza, malvada religiosa, concubina del dyable e reneguada del meu Fill, ¿e no as gots de verguonya que tu recórregues a mi, qui tan fort has acontat lo meu Fill? Car per un ribalt adúlter l'as leixat e li has dat tot ton cor e l'as tolt al teu primer espòs, Jesucrist, rey de cel e de terra. Dic-te que si no fossen estats mèrits d'alscuns sants qui has envocats, que⁶ me n'han pregada, ja yo volia provocar lo meu Fill que morisses de ta malaltia ne visquesses pus sobre la terra, car tot ton monestir has fedat e suyllat per tos mals enamoraments, e ta religió confusa, e provocades les altres a ffer semblant. O fembra malvada! E per què entraves en orde? E no·t valguera més que haguesses ahut marit en lo segle? Hoc, e·ncara que fosses estada concubina de qualque hom seglar, que no cant est en religió e est amiga d'aqueys hom mulyerat! Penses-te que per cal cant no est ||^{151c} cayeguda⁷ en mala obra de fornicaació ab aqueix hom, que per tal sies neta de peccat! Cert no pas. Car Déus, qui principalment attén als coratges de les gents, més que a les obres, sap e veu que per les males e leges cobeejanças qui són estades entre tu e aqueix

213] ¹I: con per aytal A.

²Sic AB.

³AB: sen actes I.

⁴A: Verge BI.

⁵A: caygue I.

⁶A: sants que has invocats qui I.

⁷Sic A: cayguda I.

hom, no solament has comesa fornicació e adulteri ab aqueix hom muylerat, hoc encara sacrilegi en quant tu eres deputada al servey de Déu. E sàpies que diverses veguades fórcs cayguda en la mala obra, sinó que Déus, per sa gràcia e mercè, e sens mèrits teus, te n'ha volguda prescrvar. Per què yo, de present, atinent als grans mals e dolors que has sufferides pacientment en la present malaltia, e per lo bon propòsit que has de coregir ton peccat, e per los prechs e làgrimes que has fetes recorrent a mi, t'è impetrada gràcia ab lo meu Fill que de present sies sanada e guarida; e protest-te que si d'assí avant te tornes en lo peccat o en semblant, que morràs a mala mort tantost. Emperò denuncia a l'hom de qui cres enamorada que, si a Déu se torna éntegrament, que trobarà ab Ell misericòrdia, emperò tostemp, mentre vischa, ha a ésser infortunat e perseguit e empobreit. Car aquestes són les penes, en esta vida, d'aquells qui s'enamoren de les esposes ||^{151v} de Déu, e no y serven reverència a llur senyor Jesucrist.»

Aprés aquestes coses dites la monga se despertà, e s trobà sana e perfetament guarida, e féu d'aquí avant fort santa vida, e finí bé sos dies en sa religió. E l'hom morí en molta pobrea e misèria. Emperò per sa gran paciència féu bona fi.

Vet açí com veus con nostre senyor Déus raonablement fort ha vedada, per aquest sant manament, tota carnal cobeejança, e en special aquella qui és envers la muyller de l'altre, e majorment hi és entesa aquella qui és envers les sues esposes, ço és envers dones religioses.

E açò sia dit del novèn manament.

CAPÍTOL CCXIV. *Qui posa lo deèn manament, qui mana que no cobeege res de ton probisme.*

Lo deèn manament de Déu sí és aquest: No cobeejaràs la cosa qui és de ton probisme. E deus saber que lo setèn manament damunt dit veda la obra de ffora, manant que hom no furt res a negú. Mas aquest manament veda la cobeejança del cor. E deus açí saber que com natura humana sia fort corrupuda per peccat de avarícia, e lo dit peccat, no solament la obra, és² principalment en lo cor, per tal no basta³ a nostre senyor Déu que l'hom se ||^{152r} quart de la obra, ans encara de la⁴ mala cobeejança, qui està en lo cor.⁵ On deus saber que aytal mala cobeejança fa l'om molt amar si mateix carnalment, qui és raíl de tot peccat. E per consegüent lo fa fort injust en si e cruel al probisme, e i fa ladre, raptor e robador, e ple de tots altres peccats, segons que declara una glosa

214] ¹A: no solament en la BI.

²Obra ans es ABI.

³Per tal no solament basta ABI.

⁴B: les últimes set paraules om. AI.

⁵BI: les últimes cinc paraules om. A.

sobre sent Pau. E nota que aquesta mala cobeejança, quan és e-1⁶ cot, e la volentat hi consent, nostre Senyor la rechep⁷ e punex axí con si l'hom havia feta ja la mala obra.

Per tal dix lo Salvador, *Mathei quinto*, que si algun se esguarda la fembra per cobeejar aquell, que aytal ja ha fornicat, ço [és] que⁸ Déus pren aytal cobeejança axí con si havia comès ja lo peccat. Per raó d'açò lo beneit Senyor nos mane que ns guardem de cobeejar los béns de nostre probisme; per què, per vigor d'aquest sant manament nos és vedada tota mala cobeejança de qualsevol cosa temporal qui vingua a l'hom per raíl de avarícia.⁹ E per tal, dat lo dit manament, aytantost se segueix aquí mateix axí: no cobeejaràs sirvent ne sirventa ne bou ne ase ne res, qui sia de ton probisme.

E açò sia dit dels deu manaments de nostre senyor Déu, e per consegüent del terç tractat de la quinta part principal d'aquest libre.

||^{152v} Açí comença lo quart tractat de la quinta part d'aquest libre, appellat «de les dones».

CAPÍTOL CCXV. *Qui tracta dels set peccats mortals; e aquí fa differència entre peccat mortal e venial.*

Ara avem a dir dels set peccats mortals, e deus primerament saber açí que lo peccat voluntari se partex, per los sants, en dues maneres: car algun peccat s'apella venial, altra s'apella mortal. Peccat venial és alguna desordinació en la persona, la qual no la separa de Déu ne la fa digna de pena eternal. Emperò, ell porta ab si alguns càrrechs e mals. Lo primer sí és que tol a l'hom la fervor e bona disposicion de fer les coses de Déu e y ffa l'om pereós e carregat de tots mals.¹ E d'aquest mal hix lo segon, qui és que tol a l'hom molts mèrits e bones obres que l'om faria si aytal càrrech e fredor e indisposicion no s sentia. De què ve lo terç mal, qui és que aminva la glòria que hauríem faent los dits béns. Lo quart, que sovín aytals venials² són ocasió de fer-ne mortals. Lo quint, que ell fa l'om digne de pena, la qual, si açí no s paga, costa massa en purgatori a temps, mas en infern és ponit eteroaluent, car aquí no s'i remet pena ne colpa. ||^{153r} D'aquests havem dit³ larguament en lo terç⁴ libre del *Crestid*.

⁶A: al I.

⁷A: reb I.

⁸Fornicat ço que A: fornicat axí que BI.

⁹A: cobeejança I.

215] ¹B: Les tres últimes paraules om. AI.

²A: aytals peccats venials I.

³AB: havem a dir I.

⁴AI: om. B.

Lo peccat mortal, en quant fa a la persona preposar la amor de la creatura a la amor de Déu, e ffa l'om meysprear Déu qui, sobre totes coses, deu ésser honorat, e lunya l'om de vera justícia e de vera virtut, per raó d'açò ha Déus condempnat tots aquells qui ab peccats mortals viven a açò, que aytais són tostemps en la sua ira e privats de gràcia e de glòria e de la sua amor, e els tol tots los primers béns e mèrits que d'abans havien, que no vol que els vallen⁵ a haver glòria, e els ha condempnat a haver eternal⁶ dampnació en cors e en ànima, en infern, ab companyia de dyables, en tenebres terribles, ab tot linyage de maledicció, e de totes aquelles penes qui s poden dir ne cogitar per neguna pensa.

Empetò açí nota que del peccat original, venial e mortal parlarem queucom pus larguament a la fi d'aquest tractat dels peccats que ara començam a tractar.

Deus açí saber, encara, que aquests peccats mortals són partits per set caps, qui són dits: gula, pereca, luxúria, supèrbia, avarícia, enveja e ira.

Primerament, donchs, avem a dir del peccat de gola, e parlarem curtament d'ell e dels altres, car de tots havem ja parlat larguament en lo dit libre.⁷

CAPÍTOL CCXVI. *Qui tracta de peccat de gola; e ensenya con és leig peccat.*

||^{125a} Gola és leig peccat, e per nostre senyor Déu vedat, per les rahons següents. La primera, car diu sent Jerònim que debades te trebayles a vençre los altres vicis si primerament aquest no venç. Car abstinència e temprança en la gola porta és a entrar a tota¹ virtut.

La segona sí és car per aquest vicí l'om desonra molt a nostre senyor Déu, en quant li fa fer Déu de son ventre, e fa que la ànima e el cors, qui són temples de Déu, sien habitacions del dyable.

La terça sí és car, con diu sent Agostí, per aquest peccat l'om dóna de si mateix molt mal eximpli al prohisme e fa l'om fort odiós e meyspreat e importable als altres, e a tots crucl, e tol lo seny e l'engrosseix e ret l'om bestial e li dóna a tot altre peccat, e a la fi lo dampna.

⁵ A: valguen I.

⁶ A: perpetual I.

⁷ Co és, al *Terc del Crestià*, mencionat poc abans.

216] ¹ A: es de entrar en tota I.

La quarta rahó posa sent Ambròs en un sermó, on diu axí: Guart-se cascun cristià de la amor de la gola, car lo golaffre jamés no sent ne ha neguna consolació celestial. Aquest vicí fa rebellar la carn al sperit, fa l'om gran parleraç e de males paraules: fa l'om viure en grans e contínues ànias de son ventre, fa'l encara tot mundanal, tol-li tota la verguonya, e procura-li malalties e li acurta² la vida de molt, e aporta'l a pobrea, e l ffa dissolut. E puyis lo dampna a la fi.

La quinta sí és car temprança en sa guola fa los contraris béns, segons que diu Crisòstom ||^{125va} en una sua homelia, e fa l'om amich de Déu. E proveu car a tots aquells que la santa Scriptura diu ésser estats abstinens ha dades grans e especials gràcies, axí con appar de sent Johan Babbista, e dels infans qui hixeren sens mal de la fornal de Babilònia, e de Daniel e de molts altres. Aquesta, so diu, fa l'om honorable e sensat e enginyós, e disposat a oració e contemplació de les coses celestials. E diu ell aquí axí: O qui és qui no ham abstinència? Cant pensa la abstinència del nostre cap Jesucrist qui, pobre e sens pecccàcia,³ anava sovín preycar, e, las e hujat,⁴ a riba de qualque font, ab aquells sants apòstols mengava alcun poch de pa soliu, e a vegades una poch de fruyta; e tart, convidat, mengava algun poch de cuyna. O quant eximpli nos donà de sa abstinència lo beneyt Senyor!, qui, a vegades, anant e endurant, tant endurava que aquells beneyts apòstols, per sobres de fam, prenien algunes poques de espigues de gra dels camps, que fregaven, e axí mengaven e enduraven ab tot lur trebayllar, fins al vespre. E segueix-se⁵ aquí metex axí: O del piadors e del beneyrat Senyor!, he quantes he quantes vegades li esdevench a Ell açò, que après son trebayllar, anant preycant, orant e informant les gens, e après son pobre e cruu e tart ||^{125vb} mengar, jahia en los camps e dormia aquí, e gran part de la nit orava ab tota vigor; e sa força exercitant e turmentant aquell seu preciós cors, per impetrar a nós gràcia e misericòrdia del seu Pare e per dar a nós eximpli de molt a trebayllar per la nostra salvació, e de turmentar la carn ab dejunis e ab moltes abstinències e ab poch dormir, fins que l'hom ne fos bé senyor. E açò ensenyà pertànyer majorment a devot cristià cant, de continer que ach reebut babbisme, se n'entrà en lo desert, e aquí dejunà quaranta dies e quaranta nits, car sabia que nostre pare Adam e nostra mare Eva, en lo començament del món, per desordonat mengar, foren gitats de Paradís e procuraren, quant en ells fo, dampnació perpetual a ssi mateix e a tots nosaltres.

Per aquestes rahons appar que, sàviament e per gran bé nostre, lo Senyor beneyt nos ha vedat de cometre peccat de gola.

² A: e li acurça I.

³ AB: peccat I.

⁴ A: enujat B: viat I.

⁵ I: segueixe A.

CAPÍTOL CCXVII. *Con amor de delits e poca amor e penitència fa a l'home caure en peccat de gola.*

Per mills esquivar aquest peccat conseylla aquell gran doctor Estrabus, en un seu tractat de abstinència, que hom deu fort avorrir tots carnals desigs,¹ car, com prova aquí ell mateix, ||^{23va} aquests són mort de la nostra ànima, segons que lo Salvador diu sovín en los seus sants evangelis, donant maledicció a aquells qui entenen en delits, car diu que aquells qui açí entenen en lurs consolacions e plaers, un jorn ploraran, ço és quant Déus los haurà jutgats.

Diu Crisòstom que delits tolen lo seny e la vergonya, e fan l'om dissolt e foll, e-l fan lunyar de Déu e menysprear e avorrir penitència, e fan l'om fort fret e esquiu en les carreres de Déu.

Diu sent Gregori² que delits tapen los huylls als hòmens, axí que jamés mentre viven no-s veen, e la pena qui-s segueix après la mort los obre los huylls, e lavors no són a temps de esmenar-se; e és pigor, que, segons diu Job, tramet los Déus la mort sopetosa, en tant que no-ls lexa regonèxer. E en special delits qui són en mengar e en beure són a l'home golós ocasió de grans mals, segons que experiència ensenya tots jorns, e històries, qui-u recompten de molts.

D'aquests avorrimens de carnals delits conseyllava lo Salvador cant deya, precyant, axí a les gents: Veïats³ e orats sovín, e guardats-vos de moltes ocupacions del món, e de massa mengar e beure, per tal que siats apareyllats al juy de Déu. E deya *Johannis, XII*, axí: Qui ama carnalment ||^{43va} si mateix, ell perdrà si mateix, e qui s'ahira, no volent satisfer a la carn e a la sanch, ell trobarà e guanyarà si mateix, car a la fi trovar s'à en glòria. Per què deya ell mateix en altre lloch axí: Fets penitència, car si-u fets, lo regne de Déu vos serà dat; si no la fets, tots perirets. Car deya lo beneyt Senyor: Lo regne del cel no-s pot haver, sinó ab força e vigor de vera penitència. E si a açò és obligat lo seglar, quant més la persona religiosa!

Segonament conseylla aquest doctor que aquesta penitència aparegua per tot l'om.⁴ E primerament en lo cor, que no-l leix péxer de vils cogitacions, ans les li luny axí⁵ con a verí, ne leys parlar la lengua en ço en què-s voltia adilitar carnalment, ans li mana que call tostemp, sinó aytant con sia necessari son parlat, e lavors baix e curt; ne leix⁶ tos senys corporals anar a lur guisa, si no, metran-te la mort dins ta ànima infinites veguades lo jorn, specialment lo veure e l'hoir, qui-s giren a molts mals a percebre. E la gola sia sobte tot gardada; car

217] ¹ A: delits I.

² A: sanct Hieronym I.

³ A: vellau I.

⁴ AB: lo món I.

⁵ B1: lunya axí A.

⁶ I: leix A.

diu l'abat Ysaach que fan en ventre d'om ho grans ales li dóna a molt volar alt sobre la terra fins a Déu. E diu que dejunis continuats, mesclats ab grans e continuades vigílies, farien l'om en poch de temps venir a gran perfecció.

Terçament ||^{75va} conseylla que en ton mengar no solament te quarts de massa en quantitat, ne de massa sovín, ans encara te guarda que meng⁷ nodridament. Car no est bèstia, mas persona rahonable qui deus attendre, en ton mengar, de no fer-te força, car no ha bèstia al món qui meng ne begua per força. Donchs, no-u façes tu, qui est hom rahonable.

Guarda't encara que no mengs massa ardentment. Car ensenya l'om ésser gran golaifra, e pories-te'n escanyar. Ne-y cetchs massa gran apareyllament de delicadara ne sies fastigós de no mengar ço que los altres comunament mengen, car qui fa lo contrari se ensenya massa delicat, e odiós e carregós als altres.

CAPÍTOL CCXVIII. *Con deu hom corregir los sobras delicats e curioses¹ en lur mengar.*

Açí deus notar que és una gran abusió e legea d'algunes persones, qui en casa de lurs pares no-s veeren jamés sadolls de pa d'ordi, e si entren en orde o pugen en estament, tornen axí delicats que no mengen aylla ne cebes ne res en què n'age. E cové que-ls agats mengars mills apareyllats que a tots altres, e del millor vi qui-s puxa trobar, car en tot altre troben què dir. Açò és tan gran fastig, e pudor e abhominació a Déu, que fins al cel puga; car, con ||^{85va} diu la santa Scriptura: abhominable cosa és a Déu pobre erguylós.

Diu-se del sant abat Ylari que, con ell hagués un monge qui no volia mengar del pa del sèquel² que los altres mengaven, per tal ell manà que continuamente mengàs d'aquell tot soltu, sens companage, fins que s'i fon aveat. E diu aquí metex que havia-n'i un altre qui no mengava del pa que s'offeria en les misses dels morts. E ell manà que cant mort hi hauria, que lo pa que aquell mengaria, fos posat en mans del mort e sobre lo cors, e altre no-n mengàs mentre que aquell duraria; e axí-s féu de fet fins que-s conformà en sos mengar[s] ab los altres.

E diu aquí que deya aquest sant abat que hom religiós, qui totes coses no menga per sa curiositat,³ que no té vida de pobre mas d'om carnal e mundanal e qui té estament, e per tal fa differència entre açò e allò. Mas servidor de Déu

⁷ AI: menges I.

278] ¹ A: delicats e curiosos I.

² AB: sequel I.

³ A: curiositat I.

totes coses deu pendre que Déus li do, e d'aquelles humilment usat, per amor d'aquell Senyor qui·u ha creat e li·u dona.

Lo sant abat Estrem consyitava a tota gent, specialment als seus monges, que fossen fort temprats en lur beure,⁴ assignant·hi grans rahons. La primera car vi temprat⁵ agúa l'enteniment e fa molt gran bé al cors, segons que posa Avicenna. La segona, car vi begut ||^{1251a} desmesuradament⁶ fa rebellar la carn a l'esperit. La terça, car beure destemperadament procura malalties grans e fa pudir lo alende,⁷ en tant que negú no·t porà estar de cara. La quarta és que aytal beure embriagua l'om, qui és una de les pus leges legees e viltats qui sien en hom. Car per aquesta l'om torna con a bèstia, e pert la raó e·s posa a perill de fer mals sens fi, e ret l'om fort diffamat e suyllat e menyspreat davant tota creatura. E majorment és gran tacca en dona més que en hom, e subiranament en dona religiosa.

CAPÍTOL CCXIX. *Con la persona pot a Déu offerir de son menjar grans e molts sacrificis, a Déu servant alscunes prudeus maneres.*

Interrogat lo sant abat Johan, per un seu dexeble, com poria a Déu tot jorn offerir sacrifici a Ell plaent, respòs lo dit sant axí: Offir·li de ta gola aytans sacrificis con faràs abstinències per amor d'Ell cant menjaràs. E dix·li lo dexeble aquell: Prech·te, pare, que·m digues què vols dir. Respòs lo dit sant abat: Yo t'o diré, e atén, dix ell, als següents punts.

Lo primer és aquest: cant tu manganàs, tu satisfé a natura per guisa que puxes viure e treballar; e lo romanent, si t'és dat, daràs tu a Déu, o lexaràs per la sua amor.

Lo segon és que tostemps te leva¹ de taula ab alcuna ||^{1252a} fam, e no dons al ventre tot ço que demana, car açò és sanitat de cors e de ànima.

Lo terç és: ans que menges, primerament pença què lexaràs per amor de Déu; e si est religiós, no faças almoyna d'açò qui és de la comunitat, mas d'allò qui a tu en special, per a ton menjar, és donat.

Lo quart, tostemps atén que no carrecchs massa lo ventre, per los grans mals qui se'n poden seguir.

Lo quint, per amor de abstinència esquivat tot convit, e tot vi special e fort, e totes fruytes e tots confits, e tots suchs extraordinaris, e tota specialitat; e sics comú ab los altres ab qui menges, e no en res singular.

Lo sisèn, jamás no faces mala cara a menjar qui·t sia davant posat; no demans doble porció, ans la tua partex ab Déu.

¹A: en Jay vida I.

²A: trempat I.

³A: desordenadament I.

⁴A: lo alenda B: la alenda I.

219] ⁵A: leus I.

Lo setè, no begues sinó curtes² veguades, e sien ducs o tres; e sia lo vi bé ametat e gros, e no per res preciós no poderós.

Lo huytè, no t'estmays abstinència de gola, car de grans ligams e de mortals carrecchs te desliurará e·t farà viure molt e alegre, si tostemps la conserves ab tu mateix.

Lo novèn, mentre menges no parles molt, mas fort poch e per necessitat, per tal que no t'oblit la abstinència e no t'enguan ton apetit e ta gola.

Lo deçèn, cant ||^{1253a} trobaràs gran sabor e alcun menjar, si per altre pots satisfeter a natura, lavors lexa aquell.

E per esta via, ab poch affany, poràs tot jorn en ton menjar offerir a nostre senyor Déu molts sacrificis a Déu acceptables.

Deya encara aquest sant abbat: Quant dejunes, fe que ton dejuni sia dejuni e no sia escarn de Déu. Car dir que hom dejuna, e que satisfaga a la carn larguament, e pas lo dia sens neguna afficció de fam e de set, no és açò ver dejuni, ne tal³ que nostre Senyor l'aga per acceptable, con Ell digua, per Ysayas, axí: Aquest és lo dejuni que yo he elegit, ço és que l'hom do afficció a la sua ànima aquell dia e gir la sua entenció a ffer penitència, e a pensar·se en la sua mort e appareylar·se de cor. ¿Con, donchs, te penses que nostre senyor Déu aga per acceptable lo dejuni d'aquell qui·s farta e·s refarta a romp·centura⁴ sientment⁵ perquè no aga fam, e puys heu al vespre, mentre que pot, e·s conforta ab diverses confeccions? Cert a aytal dejuni no s'i inclina nostra Senyor.

Vet quans mals fa peccat de gola; per què no és maravella si és per Déu vedat.

Deya lo sant pare⁶ Anthoni que jamás hom amant la gola no fo net ne cast ne hom de bé, ne per consegüent bon secglar, e jamás no fo bon religiós. E si és lega cosa en hom, ||^{1253b} ja és pus lega en dona, e majorment en religiosa.

CAPÍTOL CCXX. *Qui tracta de peccat de perea e quant de mal fa.*

Perea és lo segon peccat mortal, e diu Damascenus que és tristor agreugant en tant lo cor que no delita a l'hom res fer durant aquella, e tant que¹ tol aquesta a l'hom de fer² ço de què és tengut a fer a Déu o per son manament; lavors

² BI: tres A.

³ BI: cal A.

⁴A: a rompre cintura BI.

⁵A: scientment I.

⁶A: lo sant abbat I.

220] ¹I: om. AB.

²A: els dos últims trois om. BI.

és gran peccat, car diu Geremias que malaït sia aquell qui fa la obra de Déu negligentment. E con Déus no do sa maledicció sinó per gran peccat, se segueix³ donchs, que perea sia gran peccat.

E con tota perea sia mesclada ab alcuna negligència, diu Leó, Papa, en una sua homelia, que perea fa a l'hom infintis mals, car ella és ladre amagat, qui ns furta totes nostres bones obres toltent-nos que neguna no n'façam, e no u pergebem fins que som a la mort, cant nos trobam nus e sens tots béns. Aquest peccat, diu ell, tol a l'hom lo temps de ssa vida, car fa-l'i perdre, que res de bé no fa; e l temps que Déus nos dona per fer-li son servey, lo pereoís lo pert tot en lo servey del dyable. Aquest peccat, diu ell, fa l'om gran peccador e tot ple de mals desigs e de mals pensaments, moll e flach a tot ço que Déu sia, enugós⁴ a tot altre, buyt de tot bé, ||^{15a} inclinat a tot mal, malparlar, malfaener, gran guarrulador⁵ e amador de sa carn e de sa gola.

Per rahó d'açò deya sent Jerònim en una sua epístola axí: Guarde't de ésser pereoís, majorment en lo servey de Déu, car perea fa a l'hom dar continua dilació a⁶ acostar-se a Déu, prolonguant⁷ de dia en dia, per la qual l'om se fa continuamente pigor e pigor, fins que cau en obstinació e en tanta durea, que ja son fet pot anar per perdut, si Déu Totpoderós no-y ajuda per special gràcia sua.

Per rahó d'açò diu Màximus en un seu sermó axí: Fugits, crestians, a perea, fugits-li, car fals enemich és de tuyt. Car d'ella hix vostra indevoció e pocha amor e temor a Déu; d'ella ve vostra covardia e paor a servir ferm e leyalment a Déu; d'ella ve que meyspreats lo regne de Déu qui us és promès, e que pocha cura e diligència agats de vostres ànimes, qui són açí per Déu posades per fer obres virtuoses, per les quals agen Paradís; d'ella ve que viscats axí con a horats qui no saben què-s fan ne què-s dien, fins que la maça del juhí de Déu los fer sobre lo cap.

Item Isidorus diu: Per què viu lo pereoís sinó en dampnació sua, pus res de bé no fa, e tots dies creys sa pena e sa dampnació? D'ell dix lo Salvador, en figura: ||^{15b} Per què ocupa la terra l'arbre⁸ sens fruyt? Sia taylat e gitat al foch. Lo pereoís no és digne⁹ de la aygua que beu ne de la vida que ha: a res no és bo¹⁰ sinó a la mort.¹¹

³ AB: segueixee I.

⁴ AB: enveios I.

⁵ A: garrulador I.

⁶ A: de BI.

⁷ AB: prolongant I.

⁸ A: arbre I.

⁹ B: digna I: om. A.

¹⁰ A: vida que ha que ates no es bo I: vida que a res no es bo B.

¹¹ El B afegeix aquests mots (que manquen a AI): Donchs, Senyor, muyta e vaja en son loch lla on tots temps sera ocupat contra sa voluntat en dolors e en tristors qui no hauran james fi.

Item Pròsper, *ad Demetrium Epreu*:¹² Si la malícia vols pensar de perea, veuràs que sots aquesta s'escusen falsos contemplatius, ypòcrits, oracioners e tots linages de tacans, lo exercici dels quals és tostemp peccat e nequícia.¹³ E si la vols comprendre clarament, guarda quines filles¹⁴ ne hixen e veuràs que d'ella hix deffalliment de cor a fer tot bé, poch esforç en estar ferm en tot¹⁵ bon propòsit, fredor e desait de tot bé, escampament d'enteniment ha tota part, ignorància de les coses de Déu, parlar vanitats e viltats e mals dels altres, negligència de la pròpria salut, curar-se de coses impertinens e qui no pertanyen a la persona, jutgar los altres, callar lla on deu hom parlar, desconexença, indevoció, alegria bestial, meyspreu dels juys de Déu, e no-cura de la mort ne dels perills d'esta present vida.

CAPÍTOL CCCXII. Con deu hom tractar hom pereoís.

Sent Ylari, en lo seu tractat, ||^{16a} parlant con perea és mort e enemiga de caritat, diu axí: Si altre mal no feya a nós perea, sinó que ns tol que no façam res de bó mentre som vius, e ns endureix lo cor a ffer les coses de Déu e a esmenar nostra vida, sol per açò la deuria hom avortir axí com la mort. E diu ell: Aquesta ensenya als pereoisos guolategar¹ e, sots spècia de caritat, tostemp procurar a la carn carnals consolacions; e sots spècia de consolació leguda² e caritativa, en tota part ab instància demanar ço qui és de la carn e de la sanch, e contra penitència e puritat e neteja³ de vida.

E recompta ell aquí mateix que era un monge⁴ qui, sots spècia de pietat,⁵ tostemp zelava⁶ per mills e per milors mengars, e per milors vins,⁷ e per grans repesos e solaços, allegant que als hòmens de Déu devien ésser dades, per lurs mèrits, moltes e grans consolacions. E diu que l'abat, atès que l⁸ monge aquest era hom pereoís, golós, murmurador, gran dormidor e poch faener e cercant solaços, e açò en tant, que gran part del altres havia ja tirats a la sua cotrupció, lavors l'abat, tenint capítol, dix-li, ço diu, axí:

¹² AB: *Ad Metrum Epreu* I.

¹³ A: rapina I.

¹⁴ AB: follies I.

¹⁵ I: ton A.

221] ¹ A: golategar I.

² AB: deguda I.

³ AB: neteja I.

⁴ A: monge BI.

⁵ AI: de caritat o de pietat B.

⁶ AB: consellava I.

⁷ AB: vicis I.

⁸ AB: E diu aquell sanct abat que lo I.

«Piy! de perdició! E tu, ab les cautcles de ton pate lo dyable, est açí vengut a corrompre los altres, sots espècia de pietat, ahegant tostemps consolació. ¿No saps tu què diu lo nostre Redemptor, Jesucrist, als ^{1156^o} mundanals cercans aytals consolacions: "Malayts sou, vosaltres qui havets vostres consolacions açí, car un jorn plotareis per a tostemps"? E tu, ab tes falses maneres, volent a nós procurar la dita maledicció e perdició de nostres ànims, tostemps nos allegues falses consolacions. Cert, clarament mostres que est entre nós loctinent del dyable, valent-nos per carnals vies portar a dampnació. E, hom miserable, e quines consolacions deu cercar l'om religiós en esta vida, sinó que aga bona consciència, e que s'adclit en obres virtuoses, e que pens en los béns que espera a aver en lo regne de Déu! ¿E quals consolacions pot haver majors e·l món que aquestes? No ⁹ contrast ¹⁰ que, si lo monge ha necessitat, que no li sia ajudat prestament per caritat, mas aytal ajuda no aporta ab si carnals ablatiments,¹¹ axí con són aquells que tu consyelles e zeles per tu mateix e per los altres. Attén a les consolacions que los sants pares se daven, a tart. Lligim que sant Johan Evangelista se aconsolava ab una perdiu, emperò jamés no leixà ¹² la rigor de penitència que lo Salvador li manà. Ne lligim que·s donàs a grans mengars ne a bons vins ne a gran dormir, ans anava descalsç ab una guonella, sens diners, ab molt fret, fam e fretura. E axí és dels altres pares sants passats, qui tots han ensenyat de fet e per obra ¹³ que·l cors propi, axí con a vil cosa, mentre que és sa e fort devem tractar axí con a ase, ço és carregant-lo de molta faena, dar-li gros e poch mengar, e après de grans bastonades. E tu ensenyas que sia colt e tengut en past, e faça a ssa guisa, e sia nodrit en grans consolacions. Per què —dix lo dit abat— per tal que ta mala presència e doctrina, que ja·ns ha ¹⁴ lo monestir fedat, no vaga avant per ta mala presència, vuyll que de present te sia despullat l'àbit monacal e sies gitat de tot lo monestir per a tostemps, e que te'n vages pel món on te vuylles cercar les consolacions mundanals, qui aporten los setglars a les desolacions ¹⁵ e ¹⁵ dolors de infern.»

E diu que de continent estech d'aquí gitat per a tostemps, segons lo manament del dit sant abat.

Per què conclou aquí Ylari que perea és peccat fort perillós e gran falsari a tots aquells qui ab si la tenen.

⁹ BI: ne (?) A.

¹⁰ AB: contrastant I.

¹¹ A: aballiments I.

¹² B: fixa A: leixa I.

¹³ AB: han I.

¹⁴ B: desconsolacions I: oov. A.

¹⁵ BI: Jes últimes set paraules om. A.

CAPÍTOL CCXXII. *Con perea fa l'om buyt de tot bé, e·l fa fin orat.*

Atén, diu aquest Ylari, aquí mateix, la manera con aquest peccat dampna los hòmens e veuràs, car ¹ si algun vol esmenar sa vida, tantost diu l'esperit de perea: «Guarda què comences, car tu est delicat e no poràs continuat en fer penitència, ne poràs sofferir fer dejunis, ne les aspretats qui·s pertanyen a ver penitent, ans series tantost ^{1156^o} mort. Ne nostre Senyor no requer axò de l'hom: basta-li lo bon cor.» E per esta manera amoleix lo cor de l'hom, e·l reté que visca carnalment e axí con se solia,² e promet açí mateix longua vida, e que ço que ara no pot, puy o porà fer con ³ sia de més dies; e lo temps passa, e lo temps se'n va, e l'om roman en lo femer e no·s vol acostar a la escala per què n'ischa, ans és continuament pus pauruch a començar e obrar res de bé. E axí cau en peccat de negligència, qui és que no ha tanta ne quanta de cura de sa pròpia salvació, ne·s cura de consiliar-se ab Déu, ne de satisfacer a Ell ne a son probisme en res en què li sia obligat; e axí vivent en desobediència de Déu, oblida de tot si mateix, fins que ve a la mort. E lavors, veent-se en lo juy ab tants mals e no ab negun bé, desesperes de tots punts, e·s dampna.

Attén a tu mateix açí, e veuràs-te per aquest peccat lo pus orat hom del món. Car com hajes seny ⁴ a guovernar un gran regne, ne jamés no sies estat negligent en perdre ⁵ un diner, emperò jamés no agüst un jorn ne mig plena diligència, ne ància ne cura, de saber ⁷ tu mateix e ta consciència e tos peccats, ne los remeys d'aquells, ne has provehit que·t sàpies confessar e que t'ordons a horar e a suplicar a Déu que·t perdó e ^{1157^o} que·t salva per sa mercè. Ara veges açí con pots clarament veure que perea, e ⁶ fredor de cor e pocha amor a la tua ànima, te tenen axí ligat e axí fora tu mateix que est axí ver orat e maliciós enemich de la tua ànima con al món puxa ésser altre. E tot açò fa perea e negligència, e si Déus l'à en tant oy e abhominació.

CAPÍTOL CCXXIII. *Con fervor¹ indiscreta no val res, per bé que tingua l'om occupat e en fahenes tostemps.*

Contra aquest peccat de perea és un mal peccat que s'apella tempesta o fervor indiscreta, e és cant algun fa tot ço que fa axí rèbesment ² e encosa que par

222] ¹ A: que BI.

² A: vulla I.

³ A: quant I.

⁴ B: hagues seny A: hajes senyoria I.

⁵ A: negligent a pendre I.

⁶ ABI.

⁷ A: es I.

223] ¹ BI: furor A.

² BI: rebuament A.

que sia dyable. Car aytals no han cap ni centaner, ne dret ne envers, ne guarden tort ne rahó, sinó que segueixen lur enteniment axí con a bèsties. E d'aquests, diu sent Ambrós, se deu hom fort guardar de posar-los en regiment de persones, car a la fi portar-los hien soptosament a desperació, e seria gran perill de venir sovín a grans escàndels per lurs oradures.

D'aquests parlava sent Pau *Ad Romanos, XII*, dient: *Racionabile sacrificium nostrum*.¹ E volia-los dir que qualque sacrifici que l'hom faça a Déu que·l ||^{177b} faça ab rahó o ab madurament, e no ab tempesta.

Diu Víctor que aquests són d'aquells dels quals havem *Luce, XI*, qui ab⁴ Belzebut, príncep dels dyables volien² foragitar dyables, e no·s pot fer, car dyable no pot foragitar dyable, mas Déu totpoderós, qui no és rében en ses obres, mas tot benigne e suau. E bé que·ns fa mester!^{3 bis}

Alcuns són qui volèn ensenyar⁶ zel de bé lo⁷ mostren axí oradament que més desplaia a Déu aquell zel axí orat, que no li plaia tot lo bé que cuyden fer. E a açò significar diu sent Gregori que manava la Ley antiga que en tot sacrifici posasen sal, car diu sent Gregori: «Tot sacrifici se deu fer ab sany»; car havem, *Sapiència sexta*, que Déu no ama ne vol ne preia sinó aquell qui va⁸ ab sany e ab saviesa.

Diu lo *Fabulari* que un jove, veent que una moscha s'era posada en lo front de son senyor, volent-la'n levar, pres la destal, e volent percutir la moscha, donà tal colp al front de son senyor que aucis-lo. Axí són alguns qui volen corregir alguna mesquina, e fan-o ab tant de brogit, e ab tan gran esforç e vivacitat que porten l'altre a desperació. Per rahó d'açò diu l'*Eclesiàstich, XXXIII*, que aytals gents, axí desmesuradament ardents, són fort grans peccadors e caen e abunden en grans peccats, car no solament fan caure si mateix, ans encara los altres. E ||^{177c} la pena d'aquests, e dels pereosos ensemps, volc declarar Daviu cant dix en lo *Salmp: Incensa igni et suffossa⁹ a facie vultus tui peribunt*. E volia dir que hòmens massa ardents, e hòmens massa frets e moylls, cascuns d'aquests són condempnats davant la cara de Déu.

E donchs, crestians, diu sent Jerònim, anats pel mig: ne ab massa fredor ne ab massa calor, mas ab la rahó e consciència e temor de Déu e caritat, e salvar-vos ha Déu qui és pura saviesa e amador d'aquells qui en tots sos fets posen davant si la sua amor e temor.

¹ A: *vestrum I; rationabile obsequium vestrum, Ad Romanos 12:1, Vulgata.*

² I: en AB.

³ I: volen A.

^{3 bis} Vegem *COROMINES, op. cit.*, vol. I, p. 212.

⁴ AB: volien axí ensenyar I.

⁵ A: el BI.

⁶ BI: ve A.

⁷ B: *suffossa A; sufeca I. (Veg. 79:17, ab increpatione vultus tui Septuaginta, ab incr. faciei tui Iuxta Hebraicum.)*

CAPÍTOL CCXXIV. *Qui posa remey contra perea.*

Remey contra perea són aquests. Primerament, avcar-se a orar ferventment suplicant¹ al Senyor per ajuda contra aquesta plaga, car finalment nostre Senyor² te oirà. Car Ell, qui mentir no pot, diu que aquell qui continuarà sa oració justa e raonable, que aquell serà oït. E aquesta suplicació és fort raonable e a nós fort necessària, segons que pots³ veure si attens als mals que·ns fa lo peccat de perea, segons que damunt és dit.

Lo segon remey si és exercitar si mateix poderosament; car, con diu sent Bernat, la carn de si mateixa és freda e peirosa a fer tota res de bé, per què fa mester ||^{177b} a l'hom qui vol a Déu plaure que, contra la inclinació de la carn, repugna e faça vigorosament la obra de Déu, a la qual ella contrasta. E diu un sant que aquell qui ab fervor de Déu deguda fa vigorosament la obra de Déu, que aquell serveix a Déu ab despeses⁴ de Déu. Mas aquell qui sens aytal fervor serveys Déu e fa la sua obra esforçant si mateix, que aytal serveix Déu a son cost e a ssa meció,⁵ e per consegüent son servey és a Déu molt pus plaent que de l'altre.

Per què conseylla açí un doctor que, ja ab temps, deu hom provehir que neguna perea ne fredor no puxa hom empatzar en lo temps que hom ha a ffer la obra de Déu. E deu dir axí la rahó: aytal ora has a ffer aytal oració e homiliació o alnoyna, o qualsevol altra obra. Vegam, donchs, çon faràs, que sia fet altament e que sia plaent a nostre senyor Déu? Cert fer-ho és axí e axí: si·m ve al cor fredor o perea, gitar-la n'é vigorosament, dient o faent aytal cosa e aytal. E per esta manera l'om fa a Déu son servey segurament, e ab esforç plaent a Déu.

Lo terç remey és perseverar ab persones ardents e fervens en lo servey de Déu. Car axí con la brasa, estant ab les altres està tota encesa, e lunyada de les altres tantost se refreda, axí és dels hòmens; car si estan ab companyia de hòmens fervens e devots, ||^{177c} aytals seran, e si ab frets e dolens perseveren, aytals seran, axí com diu sovín la santa Scriptura.

Lo quart és sostraxe e lunyar de ssi mateys totes coses qui puxen lo cor e·l cors amollir, axí con és hús de coses moylls⁶ e dolçes e placens, e usar de coses dures e aspres, e·n mengar, beure, dormir, e encara en conversar⁷ e en parlar, e en tota part hon hom se gir, que esquiu blandícies e ablanimens. Car mengar e beure delicadament ligam és del dyable a tenir l'om ligat que no puxa portar fam, ne set. E jaure en bon lit e nuu e a son plaer, fort té l'om ligat que no·s

224] ¹B: *tervent suplicant A: ab fervent supplicatio I.*

²I: ocl. A.

³I: pot A.

⁴A: serveix a Deu ab les despeses B: serveix Deu a despeses I.

⁵AI: *missio B.*

⁶A: molles BI.

⁷AB: *conversar I.*

leu a loar Déu cant és ora; e molt amar carnalment alcuna persona, gran ligam és del cor de l'hom que no s'encena a amar Déu. E per provehir a tots aquests ligams ha ordonat la sancta mare Espleya de dit a les matines aytal benedició, axí: *A vinculis peccatorum nostrorum absolvat nos omnipotens et misericors Dominus!* E vol dir axí: Aquell qui és Totpoderós e tot misericordiós Senyor nos vuylla desligar dels ligams de nostres peccats.

Lo quint és recórrer sovín a la doctrina de la santa Scriptura qui tota bul⁸ d'aquesta manera,⁹ ço és que negú no sia ara peccós en lo temps en què pot tant guanyar, ço és lo regne de Déu, e que cadú faça lo bé que puza mentre hi és a temps. E açò diu Salamó: Car membrat-te deu que ||¹³⁸⁷ tu vas al loch hon no val poder ne saber, mas val-hi solament aver, car con diu lo Senyor: A aquell qui aurà, serà dat, e a qui no aurà serà tolt ço que apparia que agués.¹⁰ E sent Pau crida: Guardats-vos que, aquest beneyt temps que Déus vos ha dat a salvar vostres ànimes, que no-l perdats, ne tanta gràcia de Déu no la reabats en va. Car, con diu Jeremies: Lo jutga sobirà lo temps appellarà en lo juy, contra tu. E d'aquestes amonestacions e semblans ha infinites en la santa Scriptura. E d'esta matèria han parlat los sants fort larguament, e lur santa doctrina tota feneix quaix en esta matèria: ço és que l'hom no és continuament de apareyjar-se a Déu.

Lo sisè sí és attendre a eximpli dels bons e virtuosos qui, no contrastant que foren e són molts en esta vida, ab semblant cors e carn e sanch con nós, emperò facren maraveyles, no contrastant que eren genotosos, delicats, jóvenes, e ríchs e poderosos. Donchs çquè porem nós dir a Déu que siam axí covarts e pahuruchs e mesquins en fer les obres de Déu, sí jóvens e donzelles delicades, e semblant gent a la damunt dita ha fetes¹¹ tan gran coses per amor de Déu? O quanta confusió e vergunya serà aquesta davant lo juy de Déu, e davant los sants àngels seus qui seran aquí presens! Mas pensa quanta dolor de cor serà a tu qui pensaràs los grans béns que hagueres poguts ||¹³⁸⁷ fer en esta vida, e los grans béns que hagueres poguts haver fetes¹² e guanyats en Paradís, e que t veges desert, pobre e nuu, e despuylat e tot mesquí davant la faç de Jesucrist. Cert, dien los sants que aquesta és una de les grans penes que han los dampnats, hoc encara aquells qui són en purgatori, cant pensen la avinentea que han haüda de fer grans béns, e axí la han perduda follament. Donchs deya sent Pau: Mentre temps havem, obrem e façam bé, car tost vendrà lo dia en què haurem la pagua promesa.

Lo setè sí és que ns vaga lo cor a quantes coses som tenguts, e veurem que

⁸ A: bull I.

⁹ AB: matèria I.

¹⁰ Veg. Lluc 8:18.

¹¹ A: dita rahó ha fetes I.

¹² A: que pogueres haver fetes I.

res que façam no ns basta ne ns bastaria, con jamés no féssem sinó trebayllar nit ni dia, ne con haguéssem mil anys de vida, ne cent mans sí les haytem, car nós som obligats de adorar, loar e beneir nostre senyor Déu, e açò principalment. Segonament a ffer-li gràcies dels seus e tan¹³ grans benifets, los quals devem pensar, almenys los principals. Terçament devem plorar e dolre nostres peccats e orar e satisfacer per aquells. Quartament som obligats de complir ses leys e mandaments. Quintament, de guardar-nos de peccats, e de¹⁴ deffendre nós mateix e exercitar-nos en¹⁵ obres virtuoses. Sisenament devem provehir que siam bons e façam bé als prohimes, morts e vius, e a pregar per nostre benefaytós. Setenament havem ||¹³⁸⁷ a satisfacer a nostres benefaytós e a tots aquells a qui som obligats. Vuytenament¹⁶ havem a provehir a la mort e al juy de Déu que sia a nós bo e profitós e piados. Novenament¹⁷ que perseverem en gràcia e que no ns dampnem, ans agam Paradís.

Que, donchs, a tantes coses obligats e infinites més, çquí pot estar en esta vida ocios? Et a totes aquestes ocupacions atienent lo Salvador conseylava'ns dient axí: *Vigilate quia, qua hora non putastis, Filius hominis veniet.* E volia dir axí a nós: Veylats a trebayllats continuament, car tal hora vendrà lo Fill de Déu appellar-vos al juy seu que sol no us o pensats. Per què és scrit: Benuyrats seran aquells que Ell trobarà veylant, ço és que seran bé ocupats e trebayllats en fer son servey e les sues santes obres, car a aquells darà lo seu regne.

E açò sia dit del peccat de perea.

CAPÍTOL CCXXV. Qui tracta del terç peccat mortal, ço és de luxúria.

Luxúria és lo terç peccat mortal; e és luxúria, segons que diu Damascenus, tota carnal desordinació e delit desonest en la carn, lo qual delit, ço diu, deu esquivar tothom, per les rahons següents.

La primera, sí és car aquest peccat offèn molt a Déu en quant li desonra son temple, lo qual és lo nostre cors, segons que diu sent Pau, *Prima Corinthiorum, tercio.* ||¹³⁸⁷

La segona, car té-se'n molt per offès lo sant àngel qui ns és dat en custòdia, que en sa presència li façam,¹ o entenem, en tan gran legea, car ell tot és nèdea e mundícia.

¹³ A: seus ten IB.

¹⁴ A: en I.

¹⁵ Mateix e en exercitarnos en A; matèx de exercitar nos en BI.

¹⁶ BI: Novenament A.

¹⁷ BI: decenament A. Sembla faltar una cosa a que som tenguts.

La terça, car aquest peccat comunament² aporta mort spiritual d'altra. E açò appar per la obra, qui requer compayia, car hom ab fembra comet aquest peccat, e no solament dampna si mateix, ans encara a la fembra.

La quarta, car d'aquest peccat és lo dyable fort pagat, car aquest³ peccat són les sues armes;⁴ car diu sent Gregori que per aquest ha gran e la major⁵ part del món subjugada⁶ a ssi mateix.

La quinta, car per aquest peccat l'om nafra legament si mateix. Car con diu Aymó, *super Leviticum*: Luxúria nafra l'enteniment e fa l'om quaix bèstia; ocupa-li tot lo cor, en tant que no pensa en Déu ne en res qui de bé sia; tol-li la vergonya e la cossiència, difama'l davant tot lo món, fa-li avorrir tot quant és de Déu, tol-li lo cor a l'hom e-l fa effeminat e indispost a tota virtut, e li aporta tots los altres peccats.

Item, Ugo, en un seu tractat de vicis, diu axí: Si luxúria ames, cové que axí t'endur⁷ lo cor axí con a pedra, que visques en moltes misèries e amargures,⁸ en grans remordimens de consciència, més dampnosos que ||^{139a} profitosos, en quant a negú no obeys. Grans malalties t'aportera e t'atolrà part de ta vida; dar t'à odible jovent, trista miganea en ta vida, e dolorosa e pudent vellea; aportar t'à gran pobrea e t' subjugará a los enemichs; tolrà t' tota fe e leyaltat he t' farà ladre e fill de mençonegua a gran golafré e sutza parlar, e finalment te dampnarà en cors e en ànima. Vet què fa luxúria a aquell qui la vol e la té ab si mateix. E per esta rahó [la] deu hom fort esquivar.

Item, aquí meteix diu axí: Attén a tots los passats qui són estats luxuriosos e diffamats d'aquest peccat con han feta mala fi, ne ls ha pogut ajudar senyoria ne riquesa ne neguna cosa sots Déu. Attén a Naró, emperador, a Salamó, a Mafumet e a tots los altres, dels quals seria louch de comptar.

Per rahó d'açò diu axí lo *Ecclesiàstich, capítulo XV*: No sequeschas tes vils cobegances e males inclinacions, car si u fas elles te apportaran a tal estament que seràs sots los peus de tos enemichs. Donchs, diu aquest, qui avorreys tots aquests mals, fuscha a luxúria e a tot vil desig.

¹ AB: continuament I.

² AB: car en aquest I.

³ BI: animea A.

⁴ A: car per aquest peccat diu sant Gregori ha gran e la major B: car per aquest diu sant Gregori ha ja la major I.

⁵ I: mon ha subjugada A.

⁶ A: ames. Item endurex BI.

⁷ A: amargors B: amargors I.

CAPÍTOL CCXXVI. *Quines coses inclinen l'om a luxúria.*

Les coses qui tiren e inclinen lo cor a luxúria, segons que dien los sants, són ||^{139a} aquestes.

La primera, si és mala guarda del cor. Car con deya lo Salvador, del cor hixen les fornicacions e adulteris e tots los mals que hom fa. Per rahó d'açò conseyllen los sants que fa mester que hom quart bé lo cor, que si mala cogitació de luxúria hi ve, a colp la'n git hom cridant a Déu per ajuda. E encara repugnant poderosament e girant l'enteniment a altra cosa qui sia plaent e honesta, axí con és pensar en la noblesa, poder e saviesa de nostre senyor Déu, e en la dolçor de la vida del Salvador e de la sua sagrada conversació. O si t vols, gita¹ l'enteniment a qualque terrible cosa, axí con és la mort e-l juhí de Déu Totpoderós, o la misèria e dolentia tua, e pocha bonea e valor.

La segona cosa qui molt² aporta luxúria al cor de l'hom, si és mala guarda dels senys. E açò volia dir Jeremies quant deya que la mort intra dins l'om per les finestres, ço és per los senys corporals, axí con appar per experiència si vols attendre.

Primerament a desonest guardar, car si l'om vol fermar l'uyll en guardar ço qui-l pot provocar a luxúria, tantost lo cor és inflammat. Per tal deya lo Salvador: Si lo teu huyll és mal, tot lo teu cor serà mal e tenebrós, e si lo teu huyll és net, tot lo teu cor serà net e pur. Per tal conseyllaven los sants que l'om agués tostemp gran guàrdia sobre sos huylls, ço és fugent tot loch on se poguessen tacar,³ e no fermant-los⁴ ||^{139a} en res plaent, especialment en fembra, ne encara en neguna faç de qualsevol persona, per amor de puritat de cor.

Segonament, attén a desonest hoir, car qui vol hoir viltats ne conversar ab persones carnals qui parlen vils paraules o canten vils cançons, cové a la fi que se'n vaga ensuatzat dins son cor, ne pot ésser que la persona sia casta si volenter hou viltats e paraules luxurioses.

Tercament, attén a l'hodorar, e veuràs que hòmens qui molt se adeliten en mosquet o en civeta o en aygüe-ros, o en ayguanassa, que⁵ aytals donen fort mal eximpli de sa honestat. A les dones seglars maridades, és-los sofferit per cobrir lur⁶ mesquines als marits; mas en dones o en hòmens religiosos és cosa abhominable e escandalosa, e sens honestat e verguonya, e ab poch seny e ab pocha temor de Déu.

Quartament, attén al gustar, car si t plaen e t'adelites en bons mengars e delicats, e en bons vins, no s pot fer que hages gran amor a castedat, ne que ans

226] ¹ A: gira BI.

² I: mort A.

³ A: tacar B: tractar I.

⁴ A: fermerlos I.

⁵ A: nafra o en semblants odors que I.

⁶ Sic A: lurs I.

molt honestat, e que no sies luxuriós tot. Car diu sent Agostí que la luxúria latrina és de la gola, per què cové que, qui ama la gola e la té ab si, que latrina li ha dar, ço és que li ha a consentir a ses males inclinacions. E diu ell: Si los abstinens, e faens grans penitències en lo desert, sostenen terribles temptacions en la carn,⁷ ¿què donchs devem estimar del golafre qui no s sap què s'és abstinència, e qui sercha les coses, a son beure e mengar, qui més lo poden engendre a luxúria, sinó tot mal? Per què, diu él, cové que l'om cast guard molt la gola, que sia nodrida e abstinent e posada en gran mesura.

Quintament, pença al tocament desonest quant encén en l'om la luxúria; car la hon axò és, ya no y cal pus dir. Cor⁸ aytal persona ya és en la mala obra, e ya jau pregont en lo pou de luxúria; per què aquest seny fa sobiranament a restrenyer a tota part. Car si de qualque part és desfrenat, la persona és perduda e de tots punts raccada d'aquest peccat, segons que posa sent Bernat en un seu sermó. E açò guardaven sobiranament los sants parcs e amadors de puritat. Del sant abat Pambo ligim que li fo accusada una monga d'un monestir que ell tenia sots guarda; e accusaren-la que un hom la palpuçava⁹ e la tocava desonestament. E ell, trobant per sa inquisició que axí era, de continent li despuyllà l'àbit, e la tramès a sos parens allegant-los que entre dones religioses no y devia estar sutza fembra, per tal que no ensutràs totes les altres. Car, dix ell, qualque dona qui tocaments desonestos soffer, per pòchs que sien, clarament ensenya que l'cor ha corumpit, e que més e més ne sofferria, ||¹⁰ hoc encara lo tot si loch ne temps ne avinentea havia. E si açò és terrible abusió e legea en dona seglar, ¿qui pot pensar quin crim és aquest en dona dada a Déu e posada en religió? Cert fins al cell Per què aquest seny deu ésser fort guardat per tothom qui am castedat.

CAPÍTOL CCXXXVII. Qui posa altres coses que ençenen la persona a luxúria.

Encara dien los sants que són altres coses qui molt ençenen la luxúria. E la primera, dien que és molt habitat ensemps e negociat hòmens ab fembres e fembres ab hòmens. Car diu sent Jerònim: Con és impossible que foch après estopa no s'engena, axí és impossible que d'aytals acostaments no s'encena e s'acap luxúria. Ne digues, diu sent Jerònim, que ta parenta és aquesta o ton parent. Car la carn tota parentia¹ corromp, axí com appar d'aquells dels quals ligim que desonraren lurs pròpics germanes e filles e propparentes.

Açí agos per ley que no y ha altra medicina sinó fugir de cor e de cors, e per tota maneta e per tostamps, axí que no fius de la castedat passada ne de

⁷ Temptacions carnals en la carn A: temptacions de la carn BI.

⁸ A: car I.

⁹ A: palpava B: palpuçava I.

227] ¹ A: parentia B: parentia I.

ta antiguitat ne de ta promènia. Car en tots aquest casos ne ligim de gran hòmens qui y són cayguts. E si de tu metex has estimació, pensa que Adam, Lot e Sampson, Daviu e Salamó, hi són caeguts. Donchs, ¿qui² pot ||¹⁰⁰ dir d'aquí avant que sia segur, que tan grans hòmens sien estats per açò aterrats? Cert no negon, sinó aquell qui y fuig.

Per tal dien los drets que³ lo primer argument que lo prelat ha per aprovar⁴ que alcun sia incontinent e sospitós de luxúria, si és sovinegar fembres.⁵

Ligim del sant bisbe Heliandre⁶ que con li fos accusat un capellà, [a] Alexandria,⁷ que sovín anava a un monestir de monges a veure una sua familiar e, corregit per ell, lo dit capellà no pogués estar de visitar la dita monga, que l gità de tot son bisbat, e l'exclà a em per tostamps en la ylla de Rodes, e reclòs⁸ la dita monga en una casa per a tostamps.

La segona cosa que dien aquests que ençén luxúria si és mala oportunitat. Per què diu sent Jerònim: Si tu dónes loch a mala oportunitat, fas-te cert que tu vendràs a la mala obra, car si l dyable veu que tu li dons un cabeyll, ell lo farà créixer en quantitat d'una bigua. Si donchs tu t'apartes sol ab sola, e us dars joyets e bavets riales, ya tens lavors lo liguam e l col, que no cal sinó levar⁹ l'escala, e que cages en la mort e en lo laç del dyable. ¿Per què, donchs, diu sent Jerònim, te fas tu apareyllar de mengar a monges, e ls tramets e n rebehs¹⁰ lletres falagueres e de amor, e us guardats après ab huyls plens de luxúria? Car là on açò ||¹⁰⁰ és ja y és lo peccat e l cor, ne y deffall sinó oportunitat si no y és, car s oportunitat hic ha, ya és¹¹ tot fet e acabat; ne als no n creegats, car <a>¹² les persones qui s posen en les males oportunitats scientment, per força caen en lo peccat, segons que posa lo sant abat Ysaach en les sues contemplacions.

La terça, si és ociositat, car diu aquí metex sent Jerònim: carn ociosa tostamps és luxuriosa. Car scrit és que ociositat és mare de tot peccat, specialment de luxúria, en quant ella neix de la carn massa reposada o massa delicada. No res menys que la persona ociosa tostamps té lo cor ocupat en les males cogitacions que la carn li aporta davant, qui són totes de viltat e de luxúria.

² BI: que A.

³ I: qui A.

⁴ A: ha per provar I.

⁵ A: souinciar ab fembres I.

⁶ A: Elisander I.

⁷ Capella Alexandria A: capella en Alexandria I.

⁸ A: resclús I.

⁹ I: col qui no cal sino livar A.

¹⁰ A: rebs I.

¹¹ Si noy es ca oportunitat hic ha ya es A: si no y es car si oportunitat hi ha la es B: sino que oportunitat hi haze hi es I.

¹² Sic AI.

La quarta, si és massa curiositat, axí con és anar massa polít e endressat e ab gests desonestats. Són alguns axí polits en lurs vestits e calçaments, e en lurs gests axí vils, que tothom qui orb no sia pot clarament jutgar que tota lur vida és viltat e luxúria. E aquesta legea appar sobiranament mal en dona religiosa, car dóna a entendre que ella no ama Déu, ne s'asalta de son servey,¹³ car Déu ne son servey no volen aytals arreus en dona qui li scrvescha, mas ensenyen que són totes del món, e que s' trahen venals a tothom qui les vuylla, o que ya de fet han fet lo ||^{16ra} pati ab altre a¹⁴ qui servexen de lurs cimbells e garibs, e que volen que tothom o sàpia, car elles no n'han verguonya, ans la hurien¹⁵ gran si axò no feyen. E com huy lo món tot sia en aquesta error, negú no se'n maraveylla, ne ls parens no y atenen, ans si lurs presidens los ne corregexen, ells los ne deffenen. E per esta via la honestat percys¹⁶ en les dones de religió per aquells qui la y deuriem mantenir més que altres. E per tal los ne paga Déus a la fi, car elles ho fan per guisa que lur vida e conversació és gran infàmia e verguonya de tots lurs parens.

Abhominable cosa e de¹⁷ gran infàmia de lurs persones, e a gran escàndol de lur religió és que dona d'orde, dada a Déu per special sposa, vaga's pus pintada e mills ligada, e pus espitrada e mills estrera, que qualsevol seglar; e vaga ab continens pus mundanals que una seglar, e mills arruada¹⁸ e enjoyada que qualsevol nòvia, e pus enamorada que altra, e ab rapins e boccs e guans e anells pus remiffats¹⁹ e pus preciosos e polits que una comptessa.

Deya lo sant abat Moysès que a aytal monga devia hom escopir en la cara, axí con a missatgera del dyable qui appar en lo món davant los hòmens, axí con aquella qui Déu ha renegat per ses males obres, e lo món ha esposat per sos vils ornamentals e continens,²⁰ ||^{16ra} e innumerables hòmens ha en peccat gitats e provocats per sos vils²¹ cimbells, e està tota plena de infinits mals e peccats per ses obres continuades, e a la qual són infinites penes apareylades en infern per les sues innumerables malvestats. Aytal monga, deya aquest, no plàcia a Déu que dega ésser dita monga, més deu ésser dita tavernera²² de peccat, laç del dymoni, ydola pudent, qui per tota creatura deuria ésser apedreguada e perseguida fins que fos fora de la vista dels hòmens, car és los pigor que lo basalic²³ qui ab la vista mata a tota gent. Aytal, ço deya aquest, no deu entrar

¹³ A: ne salta guayre (gayre B) de son servey BI.

¹⁴ A: lo pacte ab altri a I.

¹⁵ I: an la hurien A.

¹⁶ A: perex BI.

¹⁷ Els dotze últims mots om. BI.

¹⁸ A: arruada I.

¹⁹ A: renuffats B: renuffassas I.

²⁰ AB: per ses vils costums e ornaments I.

²¹ AB: bells I.

²² A: taverna BI.

²³ A: basilis I.

en esgleya, ne deu ésser soterrada en cimintexi, ne li deven ésser liurats los sacraments fins que per clara penitència apparegua corregida notòriament.²⁴

Aytal dyable no solament mata als altres per la mala cobeejança que ls desperta, ans encara és mort a tots aquells qui la han e corregir e no la corregexen per grat o per força. Car diu aquest que tots aquests aytals hauran a tette compte a Déu Totpoderós de la sua ànima e de les²⁵ altres que aquesta, per sa mala vida, ha fets²⁶ infemar, quant en si és estat.

CAPÍTOL CCEXXVIII. *Com tot hom deu fort esquivar tota carnal amistat ab dona d'orde, o qui és dedicada a Déu.*¹

||^{16ra} Fort deven los hòmens esquivar tota carnal amistat ab dona d'orde o dada a Déu en qualque manera, car sàpies que lingua costuma, e dits de sants e bona rahó, nos enseya que aytals amistats procuren a tothom que les ha grans fortunes, e mals casos e destrucció de lurs persones e de lurs cases. E par per rahó que axí dega ésser, car si tocar a negú sa muller provoca l'om a ira mortal, e cascun se² reputa a offensa terribla, quant més, cant Déus Totpoderós per aytal via se veu uffts per hom del món, e veu que negun li gosa tocar³ sa pròpia esposa.

Item, ¿qual hom se pensa que puxa fer sinó mal de son prou cant pensa que la maledicció divinal és sobre ell? Ara és axí que quant alguna dona és a Déu deputada e consegurada per matrimoni espiritual, lo prelat aquell qui la consagra dóna de part de Déu Totpoderós maledicció a tot hom qui aquella dona torbarà del servey de Déu. Ans apar que lo peccat aquest port ya ab si aytal maledicció. Car ligit que lo san patriarcha Jacob, cant morí, donà maledicció a Rubèn, lo seu primogènit, per tal cant havia coneguda carnalment una amigua⁴ de son pare. Sobre la qual maledicció parlant Alanus diu axí: Apar que aquest acte sia figura de tots aquells qui dones a Déu dades ||^{16ra} promoven a peccat, car tots aytals són per Déu malayts e infortunats a la fi.

Ligit de Eduart, rey de Dàcia, qui morí e l⁵ camp vençut per los teutònichs, que après sa mort aparech a Eusebi, sant abat, dient-li: «Tot aquest mal que passat he, en ma vida e après aquesta mort, tot m'és cadevengut per tal cant aguí per enamorada Silla,⁶ monga negra. E sàpies que aquest peccat porta

²⁴ AB: maiorment I.

²⁵ A: e dels I.

²⁶ Sic AI.

228] ¹ A: deu per qualque altra via I.

² Sic ABI; *Uegtu s'op?*

³ A: negu no li gosa tocar I.

⁴ AB: una monga amiga I.

⁵ A: al I.

⁶ BI: Suilla A.

ab si tan grans penes deçà, que si los hòmens les sabien, abans se matarien que no s'acostarien a una fembra a Déu dada, ne li pararien de res desonest. Car sàpies que aquest és un peccat qui molt offèn a Déu, e tant que no só bastant⁷ a explicar-t'o per neguna via.»

CAPÍTOL CCXXIX. *Qui porta les espècies de luxúria.*

Aquest peccat de luxúria ha moltes espècies. La primera s'apella fornicació, e és cant hom seglar qui és sens muyller conex fembra solta e sens marit. Lo qual peccat se agreuga cant l'om conex fembra verge, car tol-li bé que ella jamés no pot cobrar. E ya és magor si l'hom ho ffa per força, atapant la verge aquella. Car en aytal cas,¹ segons les leys imperials, deu pendre mort si donchs la dona axí aontada no·l volia ||^{122v} pendre per marit, per son plan asalt.²

La segona espècie s'apella adulteri, e és quant hom ab muyller coneys fembra solta o maridada, o cant fembra maridada s'ajusta ab hom solt o ab muyller. Jatsia que aquest peccat sia major cant la un e l'altre són en matrimoni, emperò en qualque manera que aquest peccat se cometa, ell és fort greu, e la ley de Déu lo sentència a mort axí a l'hom com a la dona, segons que appar *Levitici*, XX, e açò per los grans mals qui se'n poden seguir. E en special és aquest un assenyalat mal, car d'aquí pot venir que l'hom cuyda heretar son infant e heretarà aquell qui res no li atany,³ e perdrà la heretat aquell a qui pertany. D'aquí·s segueys encara trencament de ffe, e violar lo sant sagrament del matrimoni, e posar la mà en ço qui és d'altre, les quals coses són fort males e leges en tota nació del món.

La terça spècie s'apella encast, e és ajustar-se ab altre qui és de sa pròpria parentela, o de sa muyller o del marit, lo qual peccat és fort greu, e Déus lo sentència a mort corporal, axí com apar *Levitici*, XVIII e XX. E sent Pau liura al dyable, per aturmentar, aquell qui havia jagut ab sa madastra.⁴

La quarta espècie és d'aquells qui·s jaen ab persones sacres o deputedes al servey de Déu, de les quals havem ja dit damunt, e aquest peccat s'apella sacrilegi, ||^{122v} lo qual és a Déu fort abhominable: car aquí·s trenca vot de fe solemnement e és gran scàndol del poble. Escrit és en la Ley que si filla de prevera jaurà ab negun sinó ab marit, que sia cremada, e açò en quant lo pare és a Déu dat. Veges quant més fóra sentenciada a axò matex si en aquell temps aytal fos monja o dada a Déu. E los gentils mauxs havich per ley que si negu-

⁷ AB: no son bastants I.
229] BI: cans A.
¹ A: per son alt I.
² A: atanyera B: atanyera I.
³ A: madastra B: madastra I.

na verge deputeda al servey de Minerva, deessa de vírginitat segons ells, comés⁵ crim de fornicació, que ella fos soterrada viva e l'hom li fos pengat en la forcha feyta⁶ sobre lo sepulchra d'ela.⁷

La quinta espècie s'apella sodomia, e és quant mascle comet crim aytal ab mascle, o fembra ab fembra. Hoc encara, mascle pot aytal crim cometre ab fembra, e açò jacnt ab ella desordenadament, fora los térmens e usos⁸ de natura. Aquests són per la ley de Déu sentenciats a cremar, hoc encara per les leys imperials. Car aquest peccat porta ab si corrupció de natura humana, e és tan leig que no·s deu nomanar. Car dien los sants que corromp l'ayre e és un dels quatre peccats qui criden a Déu, en tant que per aquest dien los sants que tramet Déu là hon regna grans e terribles tribulacions, e·ls cinch regnes on antiguament regnava cremà foch del cel e se n'entraren en abs; e ara tota aquella terra és estany d'aygua morta en què no viu peys, ||^{122v} ne auccell no·n passa dessús qui vischa puys.

Sots aquest peccats se⁹ comprèn un altra qui s'apella mollicitia,¹⁰ e és quant algun se toca o·s lexa tocar per altre axí sutzament que·s provoca a gitar de si matex matèria seminal. Per lo qual peccat auçs nostre senyor Déu un fill de Judas, primer patriarcha, segons que ligim en lo *Gènesis*.

E notaràs que totes aquestes espècies de peccat e tots altres se agreugen per aquestes circumstàncies, ço és: per major sciència o per major etat o per major estament, o si·s fan en temps pus sants o en loch sant, axí con és esgleya o ciminteri, o ab persona posada en sacres o en parentesch, o per continuació de temps perseverar, o per tornar-se sovín en lo peccat, o per pitjor¹¹ entenció, o fer-lo mogut per poca temptació, o ab magor cor e malícia e voler.

CAPÍTOL CCXXX. *Qui posa remeys contra luxúria.*

Remesys contra aquest peccat posen los sants ésser aquests. Lo primer, si és que tantost con la persona sent¹ en si una poca scintilla d'aquest peccat, que tantost li contrast vigorosament axí que no·l leys créxer, car si·u fa continuament, lo peccat pren força contra l'om. E aquest dona sent Gregori.

Lo segon, que aytantost recorregua a la oració ||^{122v} fervent a nostre senyor Déu, qui, segons sent Pau, no lexa negun temptar sinó segons sa força. Consc-

⁵ AB: comosus I.

⁶ A: fets I.

⁷ A: sobre la sepultura della I.

⁸ I: usos (?) A.

⁹ I: sa A.

¹⁰ AB: malicia I.

¹¹ BI: vigor A.

230] I: cent A.

yen alguns que hom digua axí a Jesucrist: *Te ergo queso nunc tuo famulo*² *subveni quem*³ *preciosa sanguine redimisti*. E a la Mare de Déu dir la *Ave Maria*, car ella, qui és mare de puritat, ajuda⁴ a aquells qui per puritat recorren a ella.

Lo terç és pensar que Déus és present e·l seu àngel, qui totes coses veu, e portarà al juy, a gran glòria tua, la victòria, o a ta confusió la vençó si est vençut. Pensar encara en la mort, e quant bé pert l'hom qui·s lexa axí vençte, e quant meyspreu fa a Déu e a les seues promissions e leys e manayes qui per un poch de leig delit menysprea totes aquelles coses.

Lo quart sí és, que tantost con sintràs la temptació te dons alguna afflictió que bé sentes, axí con disciplina o entrar en aygua freda o refredar-se bé e no voler jaure lavors per res.

Lo quint és gitar⁵ sptosament l'enteniment a aquelles coses de què la persona pot haver magor desplaer e dolor, axí con a minves reebudes o a mort de persones⁶ cares, o a grans perills que ha correguts o porien esdevenir, especialment en la mort qui està al portal.⁷

Lo sisè sí és tenir gran mesura en menjar e en beure, e guardar-se de coses massa ||⁸ caldes, especialment de vi. Fúger axí metex⁹ totes males oportunitats e no confiar de ssi mateix jamés: especialment fúger⁹ persones vils, e paraules vils, e llibres vils, e cercar coses contràries a totes aquestes. E guardar bé los senys, especialment la vista e l'oir e·l tocar; axí mateix que tots tos continens sien casta e tots tos arreamens; e tostemps viure ocupat, e sobre sa castedat e conservació sua fer special oració a Jesucrist e la sua santa mare, o a qualque sant que hages per advocat; e tostemps fe a¹⁰ Déu specials gràcies cant hauràs venguda alguna temptació d'aquesta matèria en especial, e fug tots aquells solapços qui·t puxen tant ne quant taccar¹¹ ne ton cor ne ta pensa en aquesta matèria. E axí hauràs victòria, ab la ajuda de Déu, d'aquest peccat.

Per què¹² diu açí sent Agostí que gran viltat ha ab si la persona qui per aquest vil peccat se lexa vendre, con negú no puxa ésser sobrat per neguna temptació sinó aquell qui vol ésser vençut, lo qual és vil e meys que neguna bèstia. Car lo cha fuig al pa si·l li donats e·l cap del coltell; e peys fuig a l'escha si percep que sia en l'am, e l'aucell fuig lo gra si·l percep en lo laç. E l'hom car-

² A: *queso nunc tuo caduco famulo* BI.

³ I: *quam* A.

⁴ I: *omda* A.

⁵ A: gitar I.

⁶ Con de minves reebudes o amor de persones A: com a minves rebudes o mort hi persones I.

⁷ A: qui sta sia porta I.

⁸ A: fugir axí mateix a I.

⁹ A: fugir a I.

¹⁰ A: fer I.

¹¹ AB: tocar I.

¹² A: per tal I.

nal no vol fugir a la carnal delectació, jatsia que·y vega peryll de perdicció de sa ànima e de son cors, con ||¹⁶² amperò ell hi fugiria si·y vega perill de perdre l'uyll, o lo puny, o de perdre vint sols. Cert, bé ensenya que ama e prea e tem poch a nostre senyor Déu.

E per tal diu sent Pere que en special ha Déus deputats a turmentar en les penes infernals aquells qui menyspreen senyoria, e aquells qui van detras los delits carnals, dels quals diu sent Johan, *Apochalipsis, XVIII*, que diu la ley infernal axí: Segons que l'hom s'ha dats delits e plaers carnals li sien açí dats turmens e penes.

¿Qui, donchs, diu Huguo, pot dir que luxúria no sia gran peccat en totes ses spècies, pus tants mals porta ab si deçà e dellà aporta l'om a tan greus penes? Guarda't, donchs, d'ells, especialment que no·t perseguescha fins en ta veylles, per tal que Déus no·t tolgua lo seny, e muytes en aquest peccat, e vingues al juy seu, e davant sos huylls, pudent e abhominable, veylleguas reprovat e obstinat e ple de infinits mals que aquest porta¹³ ab si mateix.

Menbre't que tres peccats són a Déu inportables, ço és: pobre erguyllós e veyll luxuriós e rich mençoneguer. De les penes que Déus Totpoderós dona per aquest peccat especialment als veylls sutzes porien dir molts eximplis e històries grans.

Emperò per esquivar proximitat de paraules bast ço que dit havem quant al peccat de ||¹⁶³ luxúria e dels altres peccats carnals. Ara avem a dir dels peccats espirituals, dels quals és primer supèrbia.

CAPÍTOL CCXXXI. *Qui tracta del quart peccat mortal, lo qual s'apella supèrbia; e posa per què és peccat tant perillós.*

Supèrbia, segons que dien los sants, és rayl de tot peccat; e qui ab si la ajusta a la fi aurà ab si infinits mals, seguons que ligim, *Ecclesiastici decimo*. E deus saber que aquest peccat és fort perillós, per moltes rahons.

La primera sí és, car negun no·s pensa que sia tan gran peccat con és.

La segona, car de supèrbia negun no n'ha verguonya, veen que tothom amagua los altres peccats aytant con pot, axí con gola, luxúria, perca, envega e svariàcia. Mas aquest molts lo manifesten,¹ e·s tenen a gran honor que sien reputats per alts de cor, e per preans si mateys; e encara, que donen a entendre que axí·s deu fer e que ells devon ésser pr[e]ats [e] honrats més que altres.

La terça, car aquest peccat nex en l'om de tota part, ço és de mal e de bé,

¹ A: aquest peccat porta I.

231] ¹ Aquests molts lo manifesten A: aquest molt manifesten I.

car axí s preuen los hòmens, e més, de fer mal que de fer bé; e per tal hi cau l'om abans.

La quarta, car aquest peccat esquivia sobiranamente lo remey, ço és humilitat de cor e correcció del vici, e per esta via creix abans e met pus fort raïls en l'om que tot altre.

La quinta, car la pietat de nostre ||^{1267a} Senyor no visita lo cor de l'erguyllós, ne-l toca per amollir-lo a bé, axí com fa dels altres, segons que diu sent Gregori. E açò fa per tal car lo cor de l'erguyllós tostemp rebella a Déu, e li és pus irreverent que tot altre. E açò veuràs clarament si atteus primerament que l'om erguyllós fa déu de ssi mateys² e ydola de ssi mateys, ne res no prea ne ama ne honra, sinó si mateys. E dels dons que Déus li ha dats ell se'n prea axí com si eren seus, ne n fa a Déu gràcies, ans li gira la cara axí con si no-l conexia, e tostemp desiga ço qui s deu dar principalment a Déu, axí con honor, fama, reputació e laor.³ Per tal havem, *Ecclesiastici decimo*, que supèrbia fa l'om par-tir de Déu, e açò per tal cant vol a Déu tolre ço qui és seu, la qual cosa és la major iniquitat e desconexença qui al món sia. Per tal havem, *Proverbiorum, XVI*, que abhominació és davant Déu tot hom erguyllós.

E per esta raó diu la santa Scriptura que Déus atterra e abaxa los erguyllós;⁴ e que axí sia, atén a la experiència e veuràs que tot hom erguyllós és finalment confús e aterrat per nostre senyor Déu. Car lo beneyt Senyor ja u ha en costuma de fer-ho, axí con pots veure si guardes del començament del món ençà.

Atén a aquell Lucifer que Ell havia fet tan bell e pus alt que tots los altres àngels, emperò per tant cant viu en ell supèrbia, féu-lo dyable e gità'l ||^{1267a} le-gament⁵ en lo pus pregont⁶loch de l'infern. Axí mateys havia fets Adam e Eva fort bells e nobles e viu que en ells s'era engenrada⁷ supèrbia, e per tal los gità de Paradís e ls malay ab tota lur generació esdevenidora, de la qual maledicció s'à seguits tants mals com a huyll veem tot jorn sobre nosaltres, qui d'ells som exits.

Semblantment féu rey Saül, e per tal cant viu que, levat en erguyll, li rebel-là, tolch-li lo regna a ell e als seus per a tostemp. Per aquesta mateixa supèrbia lo tolch per major part a Roboam, fill de Salamó, e a Nabuchodonosor, e a Bal-tasar son nét, e a infinits altres. E per esta rahó mateixa, diu sent Agustí, que lexa Déus caure en grans peccats, e venir a grans infàmies e confusions molts hòmens e dones qui s preuen massa e s'erguyllen dins lur cor, amagadament o en públich, d'açò que Déus los ha dat sens neguns mèrits lurs. E singularment diu

² BI: fa a si mateys A; potser caldris llegir: l'om erguyllós fa de ssi ydol de ssi mateys.

³ I: reputacio honor e laor A.

⁴ A: argullosos I.

⁵ A: letiament I.

⁶ A: pregon I.

⁷ A: girada I.

sent Agustí⁸ que lexa Déus caure públicament sovín en peccat de luxúria aquells hòmens e dones qui amagadament se gloriegaven en lur castedat o en altres dons de Déu, axí com si de si⁹ matex los haguessen.

CAPÍTOL CCXXXII. Qui fa exclamació gran contra l'erguyllós.

E erguyllós; diu aquell gran doctor Epifànius en una sua homelia, çc per què ||^{1267b} vols haver supèrbia?, car si béns as aquesta los corromp tots, car en cor de erguyllós no s'i pot negun bé ne virtut ninguna concretar ne néixer, ne aturat si d'abans n'i havia, ne ha al món béns que, si aquesta s'i ajusta, que no ls corrompa tots. Car si fas oració o almoyna o altra bé, e la supèrbia és en tu, tantost r'i aportarà una de ses filles, e specialment vanagloria, qui tot o suylla¹ e u confondrà.

Aquesta, dels dons que Déu te dona per a salvar tu, te ffa laç a dampnar-te.² Aquesta fa tu a Déu abhominable, als hòmens odiós e inportable, a tu matex fa miserable, car engegat he t'engana, e t fa erguyllar d'açò que t deuries humiliar, e t dol lo seny, e t fa semblant a les bèsties, axí com féu a Nabucodonosor. Aquesta te fa escarnir a tota gent. Aquesta te fa creure que sies un gran giguant, cant no est un poch vermèllet³ ne vals res. Aquesta te procura que hages molts enemichs e molts escarnidors, e molts qui t'han envenga e qui parlen mal de tu, e qui t fan tenir per orat a tota res. Aquest te fa los altres meysprear e escarnir, cant tu est per tota res meyspreat e escarnit. Aquesta te fa ab los altres baraylar e als altres meysprear, qui valen més que tu. Aquesta te fa oradures e temeritats assagar, de les quals te veus confús a la fi. Aquesta te fa als altres soberguegar ||^{1267c} e tiranitzar, e força als altres que t calciguen he t facen tenir per aquell qui est. Aquesta te procura que sies súbdit e fill de rey de supèrbia, lo qual diu Job que és lo dyable. Aquesta te acurta ta vida he t fa tot anar en vent, e guardar al cel, e fer gests e continents de orat, e a tota senyoria rebelhar, e de tothom mal parlar, e sovín furtar e atrapar ço qui teu no és, perquè puxes tenir estament; o que sies remut, qui deuries ésser calcigat per los peus de tots los àsens e bous e bèsties del món. Aquesta te ffa concreure que tu est digne de tota honor, cant merexies que tothom te escopís en la cara. Aquesta te fahia⁴ creure que en tu ha molt de bé cant no y ha sinó vent e folia. Aquesta te fa concreure que no y ha altra semblant a tu en bonea, cant

⁸ Al MS aquesta forma apareix molt rarament; la forma habitual és Agustí. En carvi al B i a l'I la forma regular és Agustí.

⁹ BI: com de si A.

232] ¹ Tot to suylla A; tot to sullera I; tot to sullera B.

² A: salvarte tun fas laç a dampnarte I.

³ A: vermichelet B; vermicolet I.

⁴ A: fa I.

no n'i ha pus dolent, e que deus anar davant aquells de qui no mereys ésser escuder, e que mereys officiis e presumpcions cant no est digna de guardar los àsens. Aquesta te gita de tota recgla e ley e bona companyia, en tant que lo millor que haver pories és la mort e que no fosses e·l món.

CAPÍTOL CCXXXIII. *Qui posa remeys contra peccat de supèrbia.*

Remeys contra aquest peccat, diu sent Leó en un seu ^{1690b} sermó, són aquests:

Lo primer sí és lo manament de Déu qui tant sovín repeteys en la santa Scriptura: que fuscham¹ supèrbia si volem plaure a Déu.

Lo segon és lo eximpli del Salvador, qui en la Scriptura és recomptat que fóra pura humilitat en son néixer e en son viure e en son morir. E en special manà que en aquesta virtut santa, ço és humilitat, lo ressemblassem.

Lo terç, lo eximpli que la gloriosa Mare sua e tots los sants apòstols e altres sants nos han dada² d'aquesta santa virtut en tots los affers lurs, segons que la santa Scriptura nos enseya.

Lo quart és la dignitat de la virtut contrària, ço és humilitat, qui segons que diu sent Gregori axí mateys fa l'om plaent a Déu e al segle, qui encara és fonament de tota virtut, qui és escala del cel e porta de Paradís e procura a l'hom gran grau en glòria.

Lo quint, les menaças que Déus fa als erguyillosos, qui són sens fi, ço és que Déus los confondrà en esta vida e·ls abaxarà, e puyt los dampnarà.

Lo sisè, sí és pensar en los mals damunt dits que aquest peccat porta ab si e en los seus grans perills, especialment que fa l'om traydor a Déu, en quant li fa trencar la fe que havia promesa a Déu en lo bapisme, cant dix que renunciava al dyable e a totes ses pompes.

Lo setè, que penses en tos grans ^{1691a} deffalliments naturals e fortunals e criminals, e veuràs que no est sinó vexell de mortal verí, apareyllat de fer tots quants mals ha e·l món, si Déus per sa mercè no·t refrenava, al qual ne fas males gràcies. Deus encara pensar que has a morir e a venir al forçor juy de Déu, e que no sabs encara què serà sentenciat de tu o contra tu, e que bé fas obres per les quals mereys ésser condemnat en aquell juy, e·y perseveres contínuament, ne jamés fahist alre, e que tots dies caus en diverscs temptacions e peccats novells, e que jamés no·t millors ta vida, e que jamés no fas obres de neguna valor, ne envers Déu ne envers ton prohisme, ne a tu mateys no serves la ley ne·ls manaments de Déu, ne li complaus en res. Per les quals coses has gran rahó de humiliar-te e de fugir tota supèrbia, car en altra manera no·t pots salvar.

233] ¹A: fugim I.
²Sic ABL.

E açò deu moure més que més a humiliar-se tota dona religiosa, e majorment cant pot pensar que ha votada pobretat e meyspreu del món. Donchs que aytal sia erguylosa, bé ensenya que és orada e ha poch de bé en si, e ha poch ab lo seu espòs, Jesucrist, qui tot era humilitat. No res meys, com digua la santa Scriptura que pobre erguylós és a Déu abhominable sobre los altres qui han les riqueses del ^{1691b} món. E aquestes seran fort terriblament ponides per nostra senyor Déu, car falsament porten l'àbit de la santa religió, e falsament se appellen religioses, con sien axí con a sepulcres de morts, defora pintats e dins plens de pudor e de pudent fems de supèrbia.

CAPÍTOL CCXXXIV. *Qui posa quantes males filles ha supèrbia.*

De supèrbia nexen totes les següents males filles. Ço és, ypocrisia és la primera, qui fa l'om volent¹ ésser loat dels béns que fa. E és peccat fort gran,² e que lo Salvador impugna fort, car tol la laor a Déu, a Ell deguda, e procura-la per a sí.

La segona és vanagloria, qui fa l'om desigar ésser loat e preat de tot quant fa.

La terça és ambició, qui fa l'om desigar promoció e que puig en gran estament, e fa l'om orat, car negun no·l se deu procurar ne·l deu pendre, sinó aquell que Déus hi apella.

La quarta és folla verguonya, qui fa l'om verguonyós en fer bé. Aquesta fa l'om cercar més la amor dels hòmens que de Déu, per tal que per ells sia preat e honorat.

La quinta és desverguonyament a fer mal, e aquesta fa l'om alceat a³ assagar tot mal.

La sisena és inobediència de Déu e de sos vicaris e officials e loctinens. Aquesta fa ^{1692a} l'om meysprear a Déu e a sos manaments, hoc encara a tot hom altre.

La setena, escarn⁴ e meyspreu de qualsevol persona, ab esperit de contenció e de bregua e de tota deffeció d'altre, sembrant discòrdies e tota dissenció.

La huytena és obstinació de⁵ certa malícia fer e dir contra altra, e viure en contumàcia e en pertinàcia en qual mathèria se vuylla.

La noyena és no voler sufferir correcció de persona del món, sinó per força.

La deena, sí és trobar novells estils e maneres de mals, e aquesta s'apella *invenio malorum*.

234] ¹A: volenter I.
²AB: greu I.
³A: alceat e B: allear e I.
⁴A: la setena es escarn BI.
⁵BI obstinació e de A.

D'altres males filles n'i aporten alguns, emperò aquestes són les principals filles de supèrbia, les quals porten ab sí tans mals que no s'podria dir per ninguna manera. Donchs, si tots aquests mals vols fugir, esquivia la mala mare, ço és supèrbia, e lavors viuràs franch d'aquests tans mals.

E açò sia dit quant al peccat de supèrbia.

CAPÍTOL CCXXXV. *Qui tracta del quint peccat mortal, qui és envenga.*

Lo quint peccat mortal és envenga, lo qual és de dret en dret contra caritat, e és quant alcun ha desplaer del bé de l'altre o plaer de son mal.

Diu Ciprianus que aquest vici és de tanta malícia, que sovén és contra lo Sant Spirit, del qual peccat diu lo Salvador que no s' releza ||^{125b} en esta vida ne en l'altra, ço és sens gran penitència e dificultar. Aquest peccat corromp tot l'om, e l' menga dins, axí con a lebrozia; e mostren-ho los huyls e la cara e la lengua, e l' moviment de tot lo cors, car tot açò és torbat en ell e tot fer, e mostrant-lo rabiós e fora de seny e con hom embriach.

Aquest peccat tostamps té l'om furiós e en mala voluntat contra l'altra, e d'una malvolença endyablada qui no s' pot placar per dons ne per humiliació de la part ne per ninguna cosa, sinó per tota dejecció o mort que l'envegós tracta o vega en aquell a qui ha envenga. Per tal havem, *Proverbiorum XIV: Putredo ossum invidia*.¹ E vol dir que axí com fistola o podridura qui s' fa en los ossos no s' pot jamés gojar;² axí peccat de envenga se ferma dins lo cor de l'envegós que jamés no n' pot exir, sinó per special gràcia de Jesucrist. Tot peccat, diu sent Agustí, ha ab sí qualque delit sinó envenga, qui tota és dolor e pena tostamps.

Per açò hom envegós tant és que haga longa vida. E açò deya Job, *capitolo quinto*, cant deya: *Parvulum occidit invidia*. E volia dir que envenga auceya ans de temps aquell mesquí qui tostamps se tem que no sia apoquit per esguart de l'altre de qui s' pensa que sia major o millor que sí mateix. Hom envegós tostamps viu ab paor que l'altre no s' millor, ||^{166a} e aytantes són sues les penes con són los béns dels altres a qui ha envenga.

Aquest peccat, diu Isidorus,³ ve de gran pagesia e asinitat⁴ de l'om, qui no pot sofferir que aga par ne magor. Per tal diu que tot envegós és foll e gran falsari, e no t' fasses en ell per res. Car la cara, si la t' fa bona, o t' fa obres⁵ plaens e falegueres, lavors, so diu, te guarda d'ell, car tot açò que fa, tot ho fa per tal que t' trasescha⁶ he t' port a mort e a confusió.

235] ¹ AI: *Vulgata* 14:20.

² A: guarir I.

³ Isidorus AB: Jlaris I.

⁴ AB: afinitat I.

⁵ I: opres A.

⁶ A: trahesca I.

Sèneca diu que seria cosa rahanbla que l'hom envegós per tot loch hagués huyls e oreylls, per tal que per tot loch sofferís penes e dolors de les prosperitats e bones fortunes dels altres.

Aquests, diu Alanus, són compayós⁷ del dyable en guany e en pèrdos,⁸ car si lo dyable guanya d'axò, éls se alegren; si pert, d'axò han desplaer. E diu que hom envegós no l' deuria hom tenir en ninguna comunitat del món, car tothom corrup ab la sua malícia, la qual diu que és sobre tota altra malícia. Lo porch, diu aquest, si veu que son compayó crit ne sofira mal, tantost li corra⁹ ajudar, mas l'envegós volria haver perdut un huyl e que l'altre los perdés endós.¹⁰

Aquest peccat, diu Crisòstom, és contra la noblea e bonea de nostre senyor Déu, qui no s'alegra en lo mal dels hòmens, ans vol la salvació de tots, segons que diu. És encara contra lo prohisme, al qual vol forçar ||^{166b} e cordial mal. És encara contra la lig de Déu nostre senyor, qui és fundada en caritat e amor, e diu: No faràs a altre ço que no vols que sia fet a tu mateix.

D'aquest mal peccat, diu sent Gregori, hixen aquestes males filles, ço és ira, rançor, e mala voluntat, murmuració,¹¹ juys temeraris. Car totes les obres dels altres convertexen en mal, tristors e paor, malícia e dolentia.

CAPÍTOL CCXXXVI. *Quans de mals fa l'envenga.*

Aquest peccat, diu Aymó, fa l'om fort meyspreat e odiós als altres, segons que ligim *Ecclesiastici, VI*.¹ Aquest porta l'om a pobretat e a misèria, segons que appar *Proverbiorum, XXVII*; hoc encara sovén porta l'om a mala mort, segons que ligim *Ecclesiastici, XXVII*. Aquest peccat turmenta tostamps lo dyable cant pensa que l'hom ha paradís, lo qual ell ha perdut. Per aquest peccat Caym comès homey e ffo despuys malayt per Déu, en cors e en ànima, e dampnat. Per aquest peccat fo venut Josep en Egipte, e volch Déus que fos senyor d'aquells que l'havien venut. Per aquest peccat Maria, sor de Moysès, murmurà contra son franc, e tornà leprosa; e u fo fins que Moysès sacrificà a nostre senyor Déu per ella. Per aquest peccat Saül perseguí tostamps Daviu; e volch Déu que ||^{166a} despuys perdés lo regne e fos dat a Daviu, que tant havia perseguít e al qual havia aida tanta envenga.

Per aquest peccat la terra se obrí e s'enguolí² Datan e Abiron, qui tots vius, ab totes lurs coses, caegueren <vius> en infern. Per aquest peccat fo Daniel

⁷ A: companyons I.

⁸ A: perdus I.

⁹ A: corre I.

¹⁰ A: abdosos I.

¹¹ A: murmuracio I.

236] ¹ AB: I dona el capítol XI.

² A: engoliti I.

gitat en lo lach dels leons, qui per gràcia de nostre Senyor no li faeren mal, ans volch nostre Senyor que tots aquells qui per lur envèga lo·y³ havien fet posar, fossen aquí matex aprés posats e devorats per los dits leons. Per aquest peccat los juheus mataren lo Salvador, e per esta mort ordonà Déus Totpoderós que los romans los tolguessen tota la terra e les persones e quant hagueren, e sien huy castius per tot lo món aquells qui són romanos vius.

Per aquest peccat Déus huy envia moltes plagues e defeccions, confusions e pèrdues, a prínceps e a cavallers, e a ciutadans e a pagesos; car tots s'an envèga los uns als altres, per la qual cometèn infinits mals e peccats, per los quals vénen a mala fi.

CAPÍTOL CCXXXVII. *Qui posa remeys contra envèga.*

Remeys dóna Orígenes contra aquest peccat.

Lo primer, si és que penses que la envèga, si la retens, te toirà lo cors e la ànima, he t'aportarà tots los mals damunt dits.

Lo segon és que penses que Déus t'à fet per haver glòria, la qual ||^{166v} jamés no hauràs si vius en aquest peccat. Lo terç és que deus pensar que tots som frares devallats d'un pare, e aquells qui pus carament se amaran en esta vida, aquells seran majors en Paradís.

Lo quart és que deus pensar que prosperitat o fortuna tot devalla de nostre senyor Déu, qui·u dóna¹ a qui li plau. E donchs çon est tu axí foll que vols ab Déu garregar e voler contra son voler? Ne·t pot plaure que aquell aga bé a qui Ell lo vol dar, ne tu no vols ésser menor que l'altre, pus Déus vol que·u sies. Com² no penses que debades te trebaylles, car tu no pots haver sinó ço que Déus vol; o si vols que Déus te mut ta fortuna, no·u poràs ab res axí leugerament impetrar con per voler ço a Ell plau, e per ésser obedient e reverent a la sua santa voluntat.

Quintament, pensa qui és³ tu, ne què vals tu, ne d'on te ve a tu tanta de oradura que a tu desplaça lo bé de l'altre, ne con regna en tu tanta de malícia que tu contra Déu e sa ley⁴ vuylles son mal: açí pots veure que massa ames tu matex e poch a Déu, per què merex que Ell te lex caure en pigors plagues que no est cagut, he·t bax cent vegades més que no est abaxat. E per açò posarà Déus sobre ton cap aquell e aquells a qui has esta envèga, e lavors trencaràs pel cor. Axí·u féu de ||^{167v} fet de Aman, qui no podia veure a Mardocheu, e nostre

¹BI: los A.

237] ¹A: qui dona B: qui la dona I.

²I: cast A.

³A: est I.

⁴BI: tu contra tu e sa ley A.

Senyor portà'l a açò que per força lo s'hach a posar davant. E puys Déus abaxà'l encara més, car là hon crydava ésser honrat sobre tots los altres, aquí fo pengat⁵ davant tot hom, e l'altre fo exalçat sobre tots los altres. Sovin fa nostre senyor Déu açò als envègosos. On diu axí açí aquest sant doctor: O envègós!, çe quanta és ta oradura que tu no vols haver par ne major? ¿E qui est tu, e d'on te ve a tu aquesta folia, sinó que no concys Déu ne tu matex, e exoras axí con a ase massa gras qui repenna primerament a son senyor? Ara espere un poch, e veges lo poder e virtut de Déu Totpoderós a què t'aportarà; e lavors, cant sies ben caygut e suylat, cridaràs e lo Senyor no·t volrà hoir.

Lo sisè⁶ és que pens que est membre del cors preciós místich de Jesucrist, e açò est caritatiu e sens envèga, en altra manera est membre del cors del dyable, qui no has part en la preciosa mort del Salvador; ne, aytal estant, pots guanyar res en Paradís ne haver glòria.

Lo setèn, deus pensar quant de bé fa e guanya e espera aquell qui viu sens envèga, en caritat e amor de Déu e de son prohisma, car aytal és en la gràcia de Déu, e tostemps guanya mèrit per haver glòria, ||^{167r} e és amat per lo Senyor e per los sants àngels, e ha part continuament⁷ en tots los béns qui·s fan en tot cristianisme, e pot esperar que ab la ajuda de nostre Senyor serà salvat e en glòria.

Donchs esquivia aquest pestilent peccat e pregua al Salvador, pare de tota caritat, que te'n deffena. E tu, cant lo sintiràs dins tu matex, gita'l-ne ab tot esforç, recorrent a devota oració, e pregua en special per la prosperitat spiritual e temporal d'aquell a qui tu has envèga. E Jesucrist, qui veurà que tu fas ço qui en tu és, ajudar t'à per especial gràcia sua.

E açò sia dit del peccat de envèga.

CAPÍTOL CCXXXVIII. *Qui tracta del sisèn peccat mortal, qui és ira.*

Lo sisèn peccat mortal és ira. E deus açí saber que ira hi à, alcuna, qui s'appella bon zel contra peccat, e aquesta no és mal, ans pot ésser justa e meritòria e plaent a Déu, axí con és cant hom veu que alcun fa o diu mal, que lavors hom se'n senta e se n'enseny irat contra aquell qui·l fa, e l'empatza, quant en si és, que no·l faça, o·l corregeacha a part o públicament. Si l'hom qui s'ireys axí ha senyoria, lavors aytal ira és bona e justa. E d'aquesta parlava lo salmista dient axí: *Irascimini et nolite peccare.* ||^{168v} E vol dir que·ns irascan cant és

⁵A: aquí son peniat I.

⁶B: six I: segon A. Aquesta confusió numèrica del ms. A cal atribuir-la al mot *primerament*, tres línies més amunt.

⁷A: comunament I.

loch e temps, e que no vuyam peccar. Axí s'iraxia lo nostra Salvador e los sants passats cant veyen que alguns desonraven a nostre senyor Déu per lurs blasphemies e males obres, e·ls reptaven fortment. E axí·u deu fer tota bona persona o qui res ha ab Déu, cant veu que en sa presència aicú diu mal¹ de Déu o de la sua preciosa Mare o d'alcun sant; tantost se deu escoure e deu ensenyar torbació e·l deu cortogir vigorosament. Sembliantment deu ésser cant hom lus veu fer presencialment alguna malvestat o legea.

E per tal, cant alguns posen aytals coses en rialles e en truffes, volent complaure a aquells qui aquests mals fan, temens-los offendre, per tal los meysprea nostra Senyor e·ls aporta a grans minves e verguonyes e confusions. E lavors² val·los poch la amistat dels dolens aquells que an axí palpats e a qui han complagut per les dissimulacions de lurs malvestats e legees. Car con diu sent Agostí: Negun qui axí sostingua irreverència de Déu no pot ésser a la fi hontat, axí con negun qui en honor de Déu entena no pot ésser desonrat a la fi, car Déus pugna per sa honor en esta vida e en l'altra, segons que Ell metex ha dit e diu·ho lo sant Evangeli.

Altra espècie hic ha³ de ira qui és rancor e oy maliciós contra algun a qui vol mal; e és axí que si aytal oy l'hom ha contra Déu, lavors aquella ira s'apella blasfèmia; si és contra si mateix, lavors se apella⁴ desesperació;⁵ ||^[M^{ov}] si és contra altra, lavors s'apella rancor e mala voluntat. E d'aquesta terça ira havem açí a parlar.

CAPÍTOL CCXXXIX. *Qui tracta qual ira és peccat mortal, e con és peccat fort desplaent a Déu.*

D'aquesta ira, donchs, qui maliciosament va contra lo prohisma, notaràs açí alguns punts.

Lo primer, si és dit comun a aquest peccat e a tots los altres: que si l'hom sospitosament se mou contra algun en son cor, ans que plenament haja deliberat, e refrena aytal moviment quant en si és, dich·te que aytal ira no és peccat mortal, ans és venial. Si, emperò, l'om deliberadament la reté e·l¹ cor, e vol mal a l'altre, dich·te que lavors aytal ira és peccat mortal, qui és aytant pus con l'om li vol més mal e ab meys raó. E·l peccat se agreuga per les circumstàncies comunes qui agreugen lo peccat, de les quals havem ja parlat damunt.

Lo segon punt si és que aquesta mala ira qui és peccat mortal, és en dues

238] ¹I: diu AB.

²A: la donchs BI.

³A: hi ha BI.

⁴I: els deu darrers mots om. A.

⁵B: desparació A: desesperació I.

239] ¹A: al I.

maneres. La primera és amagada en lo cor, e aquesta pot ésser peccat mortal si és ab deliberació retenguda. La segona és manifesta, e és cant se mostra per certs indicis, axí con per paraules injurioses, o per obres iníquies¹ e males, o per senyals de indignació. E tot açò pot ésser peccat mortal cant l'om fa aytals coses deliberadament.

Lo terç punt, ||^[M^{ov}] si és que aquest peccat és a Déu fort desplaent, per moltes rahons. La primera, si és car l'om felló tostemp comunament entén en vengances, con, emperò, Déus les se aga retengudes axí con a especials regalies sues, ne vol que negun les faça en sa causa pròpia, mas mana que cascon les leys² a Ell. La segona,³ car lo offès no dona a l'offencat ço de què li és tengut segons lo manament de Déu, ço és paciència. La terça, car lo offès no pensa en la vengança que Ell fa d'aquell qui solament l'ha offès d'una poch paraula, car totes les penes d'esta present vida no·s porien egualar ab aquella. La quarta, car la ira confon aquell qui le ha en lo cor e en la ànima, segons que havem, *Job quinto*, e raó e experiència qui·ns ho ensenya, quant és del cors. La quinta, car diffama molt a l'hom, ensenyant sa impaciència de fet e de paraula, dient que ell no poria sufferir que no·s vengàs, e mostra axí sa poch virtut e sa poch paciència e bonea, e lavors creent guanyar, per tant que jamés no poria tolre tant a son enamich con és ço que ell pert faent la vengança. Car lavors pert Déu e la sua ànima, e sa fama e sa caritat e sa ignocència e sa virtut e sa bonea e sa pau, e·s procura molta misèria e affany en l'esdevenidor.

Item, lavors l'om pert sa justícia que havia contra son enamich, e l'anamich la guanya si·s posa en rahó e fa ço qui en si és; e ell axí perdent no fa en res perdent son enamich e·s provocha nostre ||^[M^{ov}] senyor Déu molt contra si mateys, per raó de la vengança, axí con dit és. Axí metex que aytal hom tostemp pregua Déus contra si mateix dient lo *pater noster*, en què ha: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. E diu axí: Senyor, plàcia't que axí·m leys mos peccats, con yo los leys a aquells qui mal me fan. No res meys, que l'om felló fora és de seny e no·s sab què·s fa, ans és pus malalt que altre. Donchs, con esvaire lo malalt⁴ sia gran crueltat, seguex·se que és a Déu fort desplaent esvaire⁵ l'om irat ne encara clamar·se d'ell, axí con és gran misèria clamar·se de l'hom malalt e fora de seny.

Item, Orígenes en un seu sermó diu axí: Guarda't que ira no sia ab tu sovín, ne jamés no·t sobre,⁶ car aytal hom deu tota res fugir, con digua la Scriptura que fuscques hom furiós, axí con a hom orat e fora de tota recgla. Diu axí

¹A: iníquies I.

²A: leix I.

³Text segons B i I; A omé completament el segon motiu i qualifica de *segon* el tercer, però es descuida de canviar la *quarta* i la *quinta*.

⁴Com esvaire lo malalt I: con esvaire o bé esvaire lo malalt A: con en lo malalt B.

⁵A: esvaire BI.

⁶I: sobre A.

metex que ira rei l'hom odiós a tota creatura e·l fa diffamat e menyspreat en tot loch on sia. E per res no li deu ésser comanat regimant ne senyoria, car és mort a tota res qui ab aytal persona ha a contractar. Hoc encara, l'om irós diu que és fort perillós a ssi e als altres, e per res no deu ésser entreposat ne apellat en res qui sia de pos, car aytal hom no guarda dret ne revers, ne à cap ne centaner, mas de tots feyts dona sotosament al dyable, ne escolta ne entén ne assaborá raó, axí com per natura, e lavors no·s pot jamás bé remeyar, ne cutar; a veguades una bèstia, ne·n deu hom fer més compte que d'una bèstia.

Aquest viçi diu que ve a l'hom a veguades ^{||160a} ve per gran erguyll e meyspreu dels altres, e per gran entrecuydamant e preu de sí mateix, qui poch se val. E lavors se pot curar per bé aterrar e abaxar l'orguyllós. E axí·u fa sovín o·u fa fet a altre nostre senyor Déu, qui generalment abaxa los erguyllosos. E diu puy axí: Si de peccat de ira no·t guardes, tornaràs furiós e orat e sens tota raó. Aquest peccat te aportarà a infinits altres mals, he·t tolirà tot lo bé de la ànima, e après tot aquell del cors, per la qual cosa vendrà a la fi a lega desesperació. E tot assò posa la santa Scriptura, sinó que seria massa larch de recomptar.

Item, Orígenes, en lo sermó contra ira, diu axí: Si vols viure en pau, no t'acosts a hom furiós, ne qui sia tost irat, car aytal procura¹ per tu que cremis² la tua casa he ta persona e tots aquells qui ab tu són, axí con ell fa de sí mateix e de totes les sues coses.

Per l'om irós lo demoní fa mal a molts altres, e per tal l'om irós és dit lochtinent del dyable, on que sia, e a veguades més mals sembra e comet l'om irós que no potria fer lo dyable en aquell poch temps mateix.

CAPÍTOL CCXL. *Quales¹ són les males filles de ira.*

^{||160b} Les males fiyilles qui aquest peccat engendra són moltes, e en special les seguens, segons que posà Remígius en la novena homília sua.

La primera és rancor e oy en lo cor de l'irat, qui tostemp li donen turment e dolor e·l devoren tot.

La segona sí és engegament² d'enteniment gitant l'om fora tota raó, axí con dit és.

La terça és murmuració e diffamació contra lo prohisme sens tota consciència, d'on vénen infàmies e falsos testimonios.

La quarta és baraylla, d'on vénen vitupris e desonries, les quals apparen fort mal en tota persona de bé e qui sia de honor.

¹ AI: procurara B.

² AB: cremis en I.

240] ³ Sic AI.

⁴ A: engegat I.

La quinta sí és invasió corporal, e d'aquí hixen colps e nafres, homeys e mals altres molts, qui tolen pau al hòmens.

La sisena són cits, e clamors e irreverències contra aquells a qui·s deu dar honor, e açò puga maça a veguades.

La setena és guerra, qui és appellada font de peccat e flom¹ de tots mals, car d'aquí·s seguexen mals infinits qui no·s poden recomptar; e a la fi fa·ss'i pau, la qual, si fos feta e·l² començament, jamás no·s foren seguits tants desastres con se seguexen per la guerra. E per raó d'açò donen los sants conseylls molts, per los quals hom pogués e sabés e volgués esquivar tota mala ira.

CAPÍTOL CCXLI. *Qui posa remeys contra peccat de ira.*

^{||160c} Remeys de la ira són en dues maneres, axí con hi ha ira la qual se deu placar en altra,³ e·y ha ira pròpia qui·s deu placar en hom mateix. A placar la ira de l'altre, constyllen los sants que hom serva⁴ aquests estils.

Lo primer, sí és que respones e parles dolçament, car con havem *Proverbiorum*, XV, mol resposta trencha les ires dels altres, axí con dura e maliciosa resposta inflama⁵ los altres a encendre·los a més de⁶ mal a ffer.

Lo segon, sí és fugir a tota oportunitat de contendre e de ésser present ab hom irat, car qui passa punto passa muyto, segons que diu lo Aragonès, e tot hom savi deu fort dar loch e fúger⁷ a tota avinentea de irèxer·se e de haver bregua ab hom irós ne furiós.

Lo terç és callar durant la ira de l'altre dient en ton cor a l'altre: per quant poder tu has, no·m faràs vuy errar ne dir folia. E l'hom savi, cant ou l'om furiós, deu pensar que oga brammar un ase. E axí con no·s mou per bé que l'ase bram, car veu hom que és bèstia sens rahó ne·s sab què·s fa, axí deu hom pensar que sia de l'hom felló, que és axí con a bèstia sens raó, qui no sab què·s fa ne què·s diu.

Lo quart remey per a placar⁸ l'om irat és fer·li bones obres, car con diu Salamó, *Proverbiorum*, XV, si axí·u fas, lavòs li amoliràs tot lo cor. Car benefici aygua és qui apagua lo cor del felló més que res qui al món sia. ^{||160d}

Ligim en la vida dels antichs pares que per los grans benefets que ells feyen a ladres e a la mala gent, ne convertiren molts a Déu e·n lunyaren molts de diverses mals que fer volien.

¹ A: flum I.

² A: al I.

241] ³ A: altre I.

⁴ A: serve I.

⁵ A: inflama I: inflamen B.

⁶ BI: encendre los hauties de A.

⁷ A: fugir I.

⁸ A: per placar I.

Deya lo sant abat Cleon⁷ que benignitat e dolçor de cor virtut era atractiva dels cotages dels altres, en tant que per mal hom que sia, si tu li fas bé cant te haurà fet mal, si li amolex⁸ lo cor a aver desplaçer del mal que t'ha fet e de amar tu.

Remey contra sa pròpria ira són aquests. Lo primer, si és pensar quant ha Jesucrist manat estretament que siam pacients axí con Ell fo, e que si no perdones a aquells qui mal te fan, que Ell no t perdonarà.

Lo segons és pensar quans mals se poran seguir si no fuigs a l'hom felló e a ses dolentics, que no volries que s fossen aquells mals seguits, après que seran fets, per res qui al món sia.

Lo terç, si penses los grans béns qui s seguxen en ànima e en cors per haver paciència, e en especial que la tua ànima ne viu en pau, e as vençut lo dyable, e as dat gran eximpli a tots los altres de la tua paciència. Hoc encara que lo irós metex te'n prearà e te'n reputarà més tostemp, quesque ell se digua defora.

Lo quart, que deus pensar que la tribulació que t dóna lo irós, temptació és que Déus te tramet per tos peccats a delir⁹ e per guanyar special mèrit envers Déu per la tua bona paciència, axí que per ||^{10ve} aquella paciència tu inpetres ab Déu remissió de tos peccats, e te'n creys en vertut e en¹⁰ bonea, e n pots esperar gran guardó en lo cel.

Lo quint, que deus pensar ço qui damunt és dit, ço és, que l'hom irós és fora lo seny e axí con a orat e a malalt, e <a> gran crueltat faràs si lo malalt provoques a haver més de mal que no ha. Mas quant sia gorit e li sia passada la ira, lavors ab dolçor de paraules li pots dis què s vuyla o fer dir a altre, e axí tornar-lo bé. Faràs¹¹ gran servey a Déu e gran bé a ell e major a la tua ànima.

Lo sisè és callar, per les rahons ya damunt assignades cant d'avern remey contra la ira de l'altre.

Lo setè, que, ahuda bona paciència, vet nostre Senyor qui t'està apareyllat de dar-te tes justes peticions e de reebre a tu en sa gràcia special e en la companyia dels elects.

Lo huytèn, cant veuràs alcú felló contra tu, sia't vigares que sies fort e que no l'oges, e de dins ton cor digues axí: Senyor, plàcia't de dar lo teu lum sobre aquest, e a mi¹² gràcia de vera penitència, e lo beneyt Senyor fer ho ha.

Deus encara pensar que lo felló contra tu, fa tos affers,¹³ car contra sa vo-

⁷ AB: Leon I.

⁸ A: amollers I.

⁹ AB: a gorir I.

¹⁰ A: ten cresen virtuts e en I.

¹¹ A: tornar-lo a be faras I.

¹² I: e am gràcia A.

¹³ BI: fa tots sos affers A.

lentat te procura gràcia e glòria, e que per dreta raó li deuries amar besar mans e peus e fer-li grans gràcies del bé que t procura, jatsia que no u faça scientment. ||^{1000b}

Pensa encara que tost morràs e que ara és hora de apareyllar-s'i, e de fet t'i apareyllcs altament cant has bona e cordial paciència a l'hom felló contra tu.

E açò sia dit quant al peccat de ira.

CAPÍTOL CCXLII. Qui tracta del setèn peccat mortal, qui s'apella avarícia.

Lo setèn peccat mortal és avarícia. D'aquest peccat diu la santa Scriptura, *Ecclesiastici decimo, quod avaro nichil est scelestius.*¹ E vol dir que no ha e-l món major peccador que l'hom avar. E assignen-li los sants les següens rahons.

La primera, si és car, con diu sent Agostí, no ha peccat e-l món que l'hom avar no faés per aver diners. E açò vol dir sent Pau, *Prima Ad Thimotheum, sexto*, cant diu que per avarícia han molts errat en la santa fe cathòlica, desempatant aquella e faent Déu del diner. Per què diu que aquell qui entén en riqueses ajustar cau en lo laç del dyable e en molts desigs folls e desordonats qui porten la lur ànima a perdició e a mala fi. Per açò diu ell metex en altra loch que avarícia és idolatria. E proveu sent Jerònim per tant car l'om avar tot son cor e tota sa vida dóna al guany del diner, e no gens a Déu. Per què diu ell que folia és dir que aquell sia ydòlatra que offer a la ydola un poch de ençens, e no aquell ||^{1700a} qui tota sa vida e son cor dóna a ajustar riquesa. E proveu encara per açò car, axí con lo bon cristià, adorant a Déu, li presenta sa fe e sa esperança e tota sa amor, axí l'om avar posa tota sa fe e sprança e tota sa amor en riquesa, e aytant con més ha, aytant desiga mäs haver, axí que de multiplicar li crex lo desig, axí com de beure aygua salada creix en hom més la set.

E aquesta és la rahó per què l'om avar ama tant ço que ha, e per què ab tan gran dolor e pena dóna res per amor de Déu, e per què és tan cruel al prohibisme en dar-li, e en arrapar, e en arrancar-ne tot ço que pot per qualsevol via o manera. Car en haver diners e roba e riqueses ha posada tota sa benuyrança e toia sa esperança, e tot son déu és aquí.

D'açt matex ve que l'hom avar no ama ne honra ne presa a Déu, ne li¹ vol en res obeir, e per què és tan cruel a la sua ànima, e per què tostemp potta la sua ànima venal al dyable, e per què no serva a res fe ne leyaltat ne sacrament, e per què tostemp trebayla sens tot repòs, ne s dóna un bon dia, ans nit e die

242] ¹ Celestius AB: celicius I: *Avaro autem nihil est scelestius, Vulgata* 10:9.

² I: ne amal ne honra ne presa ne li A.

la sua ànima és en ànsies e en turment e en paor, e-s fa en esta vida màrtir del dyable.

Per rahó d'açò diu sent Gregori de l'avar: L'om en què regna avarícia és cariu del dyable, e ell lo mena a tot peccat en què-s vol, pus que li enseny que guany hi haja. Aquest és ||^{170b} ferit per lo cervell ab nafra de mort, car lo seny ha de tots punts perdut. Aquest dampna¹ tota res qui ab ell se acost, car sa muyller dampna faent-la consentir en sos mals, e axí matex totes ses compayes e sos infants, leixant-los lo càrrech d'açò que mal ha ajustat,² car aquells jamés no tornen ne-u satisfan a aquells de qui lo pare o ha aut malament. Aquests posen en bregues e en affays aquells qui no-ls consenten o que dampnifiquen. Aquests, con sien los pus folls hòmens del món, a tots los altres tenen per orats.

E diu axí sent Jerònim, parlant en esta matèria: Qui és pus foll en esta vida que l'avar?, al qual Déus per sa mercè ha dades riqueses per bé administrat-les, e que per la bona administració d'aquelles ne honrés Déu e n'ajudàs a son pro-hisme e-n rehemés sos peccats, e ell se procura la ira de Déu, e dampna la sua ànima, de la qual la deuria salvar, ne-n fa neguna preparació a la mort, ans lavors se troba buyt e pobre e nuu e mesquí davant lo juy de nostre senyor Déu. Per què appar que l'avar ia pus vil cosa que ell ha en lo món és si matex, car res no prea la sua ànima ne-y dóna res, si encara va a dampnació, ans se procura la eternal mort ab terribles affans e trebaylls que soffer en ajustant e conservant e multiplicant les riqueses, ||^{170c} que ha³ possehides e ajustades en dampnació sua.

CAPÍTOL CCXLIII. *Quans mals fa avarícia.*

Deya sent Ambròs que no apparia que l'avar fos crestià, car duptava, o aperia que duptàs, que fos altra vida, pus que negun aparceyll no-y feya, e con ab menor trebayll guayava¹ Paradís, si-s volia, que no fa infern. Attén, diu ell, con lo diable ha gran laç amagat a l'hom avar. Car, diu ell, veges primerament que ell lo pren en la avarícia amaguadament, posant-lo en contractes subtils e en falsos guanys, il·lícits e recuberts, qui seran husuraris o symoniachs o tacats de qualque altra mala espècia de peccat.

Seguonament, atén com lo dyable, volent-lo enlaçar en avarícia, li proposa moltes falses necessitats, per tal que axí l'inclín a posseir moltes superfluitats, e fenyerà que l'hom deu haver paor que no vingua en aytal cas e en aytal, qui-s potia esdevenir, e açò fa per tal que l'hom faça róbeu e anciós e desigós de

¹ I: dampna A.

² BI: d'aço que mal ha viscut A.

³ I: has A.

243] ¹ A: guanata I.

ajustar per qualque via il·lícita, qui apparegua que no sia mala per la raó de la necessitat qui appar. E açí deu hom tantost provechir comanant-se a la providència e guovernació de nostre senyor Déu, dient: ||^{170d} yo am més morir de fain e de set e de sofferir quants mals ha al món, que no fer en res contra lo manament de Déu. E Déus qui m'à fet, El me preservará de tot mal cas, pus que yo per sa reverència vull fugir a tota offensa sua. Dich-te que si tu en aytal temptació recorres al Senyor beneyt ab aytal propòsit e ab sincera fiansa en Ell, que Ell te guiarà he-t guardará de tot mal cas tostemps, ne t'hi cal sol duptar. He-t dich per cert que desfálliment de vera esperança de Déu provoca sovín nostre senyor Déu de leixar-nos caure en molts leigs casos. Car, com diu la santa Scriptura, nuyl temps Déus ha descomparats aquells qui en Ell en raonablement e sencera confiat, car Ell² és dolç Parc nostre qui tostemps guarda ab pietat a aquells qui leyalment van envers Ell.

Terçament, lo demoni si fa son poder de inclinar los hòmens a avarícia sots espècia de fer grans béns, dient: si tu havies riquesa o tan gran riquesa con ha aytal, tu daries grans almoynes, faries esglésies, espitals e aytals béns e aytals. E lavors deus pensar que lo dyable te parla falsament, car tu de fet dónes mal recapte a açò que has, e-n fas poch bé per Déu, e ¿est tu millor que Salamó ne d'altres, qui hagueren riqueses moltes, qui facren mal de ||^{170e} lur prou? E si fosses bon hom, deuries pensar que si nostre Senyor veés que riqueses aytals con desiges te fossen profitoses, que Ell les te aguera dades. Mas Ell sap que tu est dolent e hom de poch de bé, e qui n'usaries tan mal que te'n dampnaries, e que quant les aguesses, res d'açò que dius no faries.

Donchs no encenes en tu matex males cobeegances de haver riqueses, car sàpies que aytals cobeegances han dampnats a molts mesquins.

CAPÍTOL CCXLIV. *Qui aporta altres mals que fa la avarícia.*

O!, deya lo Salvador, e ab quanta difficultat entraran¹ en lo regne de Déu aquells qui amen riqueses. Car, diu sent Agostí, tantes e tan forts són les cadenes ab les quals avarícia té los hòmens en la amor de les coses temporals, que gran maraveylla és con negun hom avar se salva.

Attén, diu sent Agostí, e veuràs que lo dyable lus proposa² lur propi estament, lo qual fa a mantenir tostemps sens verguonya e, con que mille, no jamés

¹ I: confiat en ell, car ell A.

244] ¹ B: entraren A: entren I.

² A: los proposa BI.

a baxar-lo³ per res; e si no·y basten, que·u hagen d'on se vuylla.⁴ Aprés los proposa amor de lurs infants, que cové que sien bé heretats e que cascú haja més que lo pare no ha agut, e vingua d'on se vuylla. E porta·lus davant totes les coses qui·ls poden inclinar a ajustar riqueses, e continua·los aquest desig totemp. E en la veylea hi ajusta pahor que no vingua meys, e ||^{171ra} encarna·lus axí aquest desig, que van a la mort ab aquest malayt càrrech. Per què lavors appar veritat ço que lo Salvador dix e és damunt allegat, ço és que ab gran dificultat, e ab especial ajuda de Déu s'an a salvar, tant⁵ és lo càrrech que porten d'aquesta mala avarícia.

Per què deya sent Leó, papa, en un seu sermó: Guarda't del laç de avarícia, tu qui vius en aquest món, car aquesta veda que no façes almoyna, que no hajes pietat de negú e que «tot hom se clama falsament qui digua que res ha mester». Aquesta yanés no·t leixarà fer res qui sia a salvació de la tua ànima. Aquesta te aporta obliuio de Déu e de la tua salvació. Aquesta te farà caure en tot peccat, car no permet que de Déu hages memòria, ne que façes sinó fals jurament ne serves festes ne ages memòria de la tua salvació. Aquesta vol que no serves honor a pare e a mare, ne a morts ne a vius, ne que jamés digues veritat a negun, ne que serves leyaltat a persona del món. Aquesta te procura supèrbia al cor, ira soptosa e meynspreu dels altres e verguonya. Aquesta tol la verguonya e·t fa traffeguer e barater.

E per rahó d'açò diu la Scriptura, *Ecclesiastici, XI, Si dives fueris non eris immisus a delicto*. E vol dir que si rich hom est, no seràs jamés net de peccat, ne encara de grans peccats. Mas diràs tu que de grans richs hòmens hi ha aüts qui són estats sans e bons. Respon·te⁶ que ver dius, car les riqueses de ssi matexes ||^{171va} no són males, axí con res que Déus haga fet no és mal, ans és bo, e nostre Senyor les dóna als hòmens, axí com dit és, per tal que per la bona administració de les riqueses se salven. Emperò és axí que tanta és la malícia de natura humana e tan poch són los hòmens bons, que a un qui ben ne ús, n'i ha mil que mal ne usen.

E majorment és gran perill a aquell qui les vol tost ajustar, e de fet les ajusta sobtosament. Car és gran perill que no les aja ajustades il·licitament e mala, o ab maneres cauteloses e falçes, car riqueses no·s poden legudament ajustar sinó ab gran trebayll e ab gran lagui. Donchs, que l'hom les ajust sobtosament e en gran quantitat, és gran duple que no les aga ajustades ab males maneres e en

³A: no james abaxarlo B: no iaroeyna abaxarlo I. Els texts d'I i A són idèntics, excepte per aquesta lleugera variant. Amb tot, sembla que alguna corrupció s'hi ha introduït mitjançant l'anticipació, mancada de sentit, d'algunes paraules de les frases següents.

⁴AI: que hagen don se vullen B.

⁵BI: cant A.

⁶A: responcte I.

gran dampnació de la sua ànima. Per tal dix Salamó, *Proverbiorum, XXVIII, Qui festinat ditari non erit innocens a peccato*.⁷ E vol dir que aquell qui, sobtosament o cuytada, s'és fet rich hom, no pot ésser que ell sia⁸ innocent de molts e de grans peccats. E per tal dix la santa Scriptura axí: *hereditas in principio festinata in fine benedictione carebit*. E vol dir que heretat qui sobtosament és ajustada a la fi serà trobada sens benedició. E vol·ho dir per tal cant aytal heretat no dura ne se n'alçgra lo terç hereter, car ja és perduda e venguda a no-res.

||^{172va} CAPÍTOL CXXLV. *Con la avaricia ha aterrats o dampnats grans hòmens.*

¿Qual hom és al món —diu sent Ambrós— qui no dega haver pahor que no·s perda per avarícia, si remembra quals ne quans hòmens assenyalats ha dampnats e fets errar terriblement? Car Judes, apòstol de Jesucrist, per avarícia tractà la mort del Salvador e·s dampnà. Los bisbes e sacerdots dels jueus, per avarícia tractaren la mort del Senyor, e per aquest peccat mateys mataren lurs pares, antiguament los sants prophetes.

Axí matex Ananias e sa muyller per avarícia comeseren¹ per què caegueren morts als peus de sent Pere, axí con ligim *Actum quinto*.

Pharó per avarícia contrastà tant al manament de Déu que lexàs lo poble de Israel, per la qual neguà² ell e tot l'estol³ de Egipte en la Mar Roga.

Per avarícia se perden vuy en la santa Esgleys innumerables prelats e clergues redituats, mal administrans los béns de la santa Esgleya.

Per avarícia se perden innumerables religiosos ajustans peccúnies e béns temporals, no contrastant que hagen a Déu fet vot de pobretat.

Per avarícia se perden vuy innumerables prínceps e lurs oficials, qui tots se giren⁴ a errençar⁵ del poble ço que poden ab falçes maneres e cauales e ab grans sobergeries.

Per avarícia se perden innumerables curials, ||^{172ra} qui jamés no·s poden luyar de les corts dels grans senyors, ne per veylea ne per pahor de Déu, ne per molt que hagen ajustat. Cobren·se ab falses maneres de seguir les dites corts dient⁶ que·u fan per mils aconselliar lo príncep o per amor de la cosa pública, qui no darien per tot açò un diner si no·y veyen guany temporal, lo qual los hi

⁷A: XXVII I.

⁸AI: *Qui autem festinat ditari non erit innocens, Vulgata 28:20.*

¹I: que ell no gía A.

245] ²A: cometeren I.

³A: per la qual cosa negos I.

⁴A: ab tot son hostol I.

⁵I: guiren A.

⁶A: en arancar I.

⁷Cobrense ... dien A: cobrint se ... dient I.

tira per amagat zel de avarícia. E ensenye-u nostre Senyor a la fi, qui·ls porta a mala mort, e perden ço que havien dolentament ajustat, a gran verguonya de ssi metex e dels seus.

Per aquest peccat, diu Ysidorus, neguen les gens los deutes a cçils a qui·ls deven, hoc e·ls loguers a lurs misatges e sirventes e als lurs facners, lo qual peccat pugà fins al cel davant Déu, segons que diu sent Jacme.

Per aquest peccat neguen als pobres ço qui lur és, e amen més que lurs vestidures e robes se tinyen e·s corrompen que no si servien als pobres, a qui·s deven dar, qui sofferen terrible pobrea e misèria amagadament en lurs cases.

Per aquest peccat los mercaders e menestrals entenen en frau e en falsies e enguanar lur prohisme, e yamés d'açò no·ls fa fer neguna satisfacció.

Per aquest peccat les gens no·n volen pagar sos deutes cant porien, e·s retenen ço dels altres per força.

Per aquest peccat se retenen deumes⁷ e primcies e dret de senyoria, per lo qual peccat lus tramet Déus moltes males anyades en lurs espïets e molts afanys ||^{172b} en lurs persones.

Per aquest peccat se fan furts e ladronicis e infinits altres mals en lo món. Per les quals coses deya lo *Ecclesiàstich* que no·y havia res pigor que amat pecúnies, car al lur amador procuraven assí molts mals e affanys, e puy dampnació.

Deya Salamó, *Proverbiorum*, XI, que les riqueses no poden profitar al mal rich e·l dia que Déus lo jutga. Per tal deya Daviu d'aytals: axí con a hòmens durmens cant se leven de dormir, que no veen res d'açò que han somiat, axí lo mal hom rich cant mor se troba pobre e nuu de tot bé, car ço que havia ha lexat, lo qual li ha poch profitat e poch bé li ha fet, con, emperò, Déus dó les riqueses a cascun per ajudar·ne al prohisme posat en necessitat, e que, axí ajudant·li, merezca lo rich remissió de peccats e lo regne de Déu, e aquí haver gran glòria.⁸

CAPÍTOL CCXLVI. *Con appar la avarícia pigorment en ecclesiàstichs e en hòmens generosos.*

Posa Croniàcius¹ en la epístola que tramet al rey de Armènia, que con avarícia sia lega màcula en tothom, emperò alcunes gentes són en qui appar sobiranament mal e és fort dampnosa.

Los primers són los ecclesiàstichs. Car diu que con tot ço que an ne reeban

¹ A: decimes I.

² El capítol acaba aquí segons A i B; I afegeix aquestes paraules: Seguesse donchs que no fahent o lo ric mal usa de les riqueses que deu li ha donades, e que no mereix aconseguir remissió de sos peccat ni lo regne de deu.

246] ³ A: Cromasius I.

del patrimoni de la santa Esgleya, ultra lur mengar e vestir, sia deputat per als pobres de Déu ||^{172ba} a suportar, per tal si los ecclesiàstichs ho despenen en altres usos no piadosos, aquests dampnen lurs ànimes e són tenguts de restituhir·ho als pobres de Déu a qui·u tolen, e cometen gran sacrilegi davant Déu.

Ligim d'aquell sant papa Celestí que, con sabés que un capellà despesés sa renda en estament a tenir, e en chans,² e en auçells a caçar, que de present lo privà de la renda per a tostemps. E d'un altre legim que con ell trobàs que tingúes amigua, axí metex lo privà perpetualment del³ benefici ecclesiàstich. E lo bisbe seu qui·u dissimulava, per tal cant n'era bé pagat per ell, levà del bisbat e·l féu simple beneficiat en altra esgleya. Deya que qui axí vivia dels béns del patrimoni de Jesucrist digna era de mort, axí per la pública rapina que cometia en los pobres de Jesucrist, con per lo mal eximpli que dava de si metex a tot lo poble, e·l prelat qui·u dissimulava no·s podia punir per hom mortal sufficientment.

Los segons a qui en special està mal avarícia si són persones generoses qui vénen de gran linatge. Car con aytals per natura no puzen ésser massa liberals ne massa franches, e gran part de tota lur noble estigua en franquea e en larguea de donar, manifestament donen mal testimoni a si metex que vinguen per directa linya de noble sanch ne de gran linage, si són avars e mesquins en lurs affers. Diu Plutanus,⁴ en lo ||^{172bb} *Regiment dels generosos*, que la persona generosa, o ha què puxa dar legudament o no; si·u ha per res no·u deu retenir là on veu que és sa honor, e·y és tengut o·y és necessari; si no·u ha, encara deu ensenyar de cor [e] demostrar que li desplaia a la mort quant no·y pot retre son deute axí con deuria.

Nota açí aquest e diu axí: Guart·sc, emperò, la persona generosa que per ensenyar·se gran donador no·s fassa tiran ne robador, tolent·ho als seus e donant·ho als altres. Car aytal comet gran crim, ço és, de ffe en los seus, la qual l'om generós promet e·l començament de sa senyoria, o ya se entén promesa, pus success en los béns de sos predecessors, qui ab aquell càrrech reebren la senyoria; e cant aquells jamés no·u haguessen jurat ne promès, no res meys hi són obligats, axí predecessors con los successors, que ells no prenen de lurs vassalls sinó segons la forma de lurs antichs predecessors, aprovada e consentida e continuada loablement e antiguament per lurs súbdits passats.

E per tal cant los generosos defalen molt en aquest temps en aquesta part, estenen·se a pendre los béns de lurs súbdits ab gran tirannia, per rahó d'açò revelà sent Luys, rey de França, après sa mort, que infinits prínceps e hòmens havens senyoria se dampnaven. E per aquesta revelació sent Luys, primogènit

A: cans I.

² B: priva perpetual A: priva del I; potser cal llegir *priva a perpetual*.

⁴ A: Policratus I.

del rey Carles, rey de Sicília ||^{1721a} e de Nàpols, renuncià al regne e entrà en l'orde dels fratre menós, e deya aytals paraules: Pensar deven los grans senyors del món que ells per tal foren elegits en prínceps per los pobles que·ls deffensen⁵ de males gens e·ls tinguessen justícia, e·ls conservassen en pau. E per esta raó los pobles lus donaren estament e grans emolumens e grans senyories. E ells donant-lus tot açò e prometent-los fe e leyaltat, semblentment ells la promeseren al pobla sobre los dits patis allegats.

Que, donchs, lo senyor no·ls faça ço que promès los ha, e ells reeben ço que·ls promès lo poble, e ultra açò ells ne vuyllen pendre més que tot açò, és rapina e tirannia, e negar fe e leyaltat a lurs vassayls. Per les quals coses ells viven tostemps quaix en peccat mortal; e axí·s moren finalment, car negun no·ls ho vol dir ne·ls vol desplaure, ne ells qui no se n'entrameten ne·u volen saber ne·n volen per altra via usar. E vet con se dampnen.

E si·t dien que ells han presa la terra ab la espasa, per què tot és axí lur que·n poden fer a lur guisa, respon tu que pendre alcuna terra ab la espasa ne per força no dóna dret negun a aquell qui la pren, si donchs altre dret no·y ha. Car moltes terres se prenen axí per tirannia e sens tot dret. E posat que aquell qui axí l'à près la hagués de bona e justa guerra, encata ell no pot allegar que ell puja fer a sos vassaylls soberguetia ne crueltat ||^{1723a}, ne res qui sia contra caritat ne contra la lig de Déu. E açò és cert, bé que en veure en aytal presó de terra què s'i pertany ne què s'i requet, en lo senyor e en lo vassayll, és matèria fort longua. Per què lexem-la estar de present, car esta matèria havem tocadu larguament en lo libre apellat *De regiment de la cosa pública*.

CAPÍTOL CCXLVII. *Con appar encara pigor als rics hòmens.*

Los terços a qui appar mal fort avarícia són rics hòmens, car con ells ho agen, e no·n sàpien e no·n vuyllen servir Déu ne·l món ne si maters, aquests podem¹ dir que són accabadament dolens. D'aquests diu Salamó en lo libre apellat *Ecclesiastès* axí, que l'om a qui Déu ha dada riquesa e béns temporals, e yamés no se'n sab servir donant-se'n bé e honor e profit legudament, ne·n sàpia servir Déu, ne ajudar a son amich e al pobre, que a aquest valguera més que fos mort dins lo ventre de sa mare e fos fet avortiu.²

Déu aquell gran doctor Theòfilus inpugnant avarícia axí: No puch pensar

⁵ A: deffenessen B: deffensaçen I.

247] ¹ I: poden A.

² BI: fert avortiu A.

quina maledicció de Déu han alsens rics hòmens sobre si, car aquells qui sobre totes gens deven ésser larchs e liberals, són pus tenens e pus avars. E aquests són los rics e·ls ecclesiàstichs e los veylls; e emperò aquests són avars sobre totes altres gens del món. Gran paor me fa que açò ||^{1723a} no procur lur desconexença que han envers Déu, car com més gràcies agen de Déu rehedudes, segons lurs condicions, aytant són a Déu pus desconexens. E per tal me pens que·ls³ lex Déus caure en aquest tan leig e tant desperat⁴ peccat.

O, si pensava lo rich, diu aquest, Déus Totpoderós per què li ha dada riquesa, tostemps deuria estar ocupat en pensar com la administrarà, segons la volentat de Déu, e que no li'n desplaia per tal que no la li tolguia, o no·l dampna per tal cant mal ne usa, mal desponent o malament retinent-la. E en special, diu aquest, te prena mal senyal d'om jove, rich hom, qui sia avar, e majorment si és generós. Car aquest aytal no·s mostra bon generós, ne bon jove ne bon rich hom, e mostra que si envayllax, que serà dyablic en avarícia, ne ages esperança que jamés aquest se corregescha, car si aquest peccat entra en l'om en jovent,⁵ fas-te cert que sol Déu lo pot perfetament gorir.

Per què d'aytal te lunya axí com de foch, car tostemps és sospitós, reyínós,⁶ maliciós, desconexent a tots cells qui ab ell an a contractar neguna cosa.

CAPÍTOL CCXLVIII. *Con està encara pigor als veylls.*

Los quarts a qui en special està mal avarícia són los veylls, qui tot dya esperen la mort, e lavòs amen més lo món, e diners e roba. Contra los quals diu axí ||^{1723b} Egípcius¹ en una omelia: Oges, hom veyll avar e malestruch, e digues-me: per què tu est avar ne amador de les coses del món? O cech e foll!, e no veus que de present ho has a lexar? O mesquí!, ¿e cant no proveys² a la tua ànima que se n'anàs ab qualque bé, per tal que en lo juy de ta mort no fos per lo Senyor condemnada? O fol e veyll orat e més que orat!, e con no obres los huylls? ¿No veus que·l temps passat has perdut, e ya no·t resta sinó una ora a satisfèr a Déu, e aquella vols perdre? O foll!, ages pietat de tu metex, e no·t vuylles tant avorrir, que axí muyres con una bèstia, e vingues davant Jesucrist pobre e sens tot bé. O peccador!, ¿e con te poràs excusar que la veylla sies estat pigor que d'abans, e que acordadament vuylles morir ab càrrech de tanta avarícia e ab tanta amor del món? Cert, bé pots malahir los teus anys, e la tua vida e la tua mort, car tot est mort e fill de mort.

¹ I: quel A.

² A: desesperat I.

³ A: joventut I.

⁴ A: reyínos I.

249] ¹ I: Egípius A: Egipsius B.

² A: provaxs I.

Deya Alchimus: Guarda gran senyal de perdició a tres linatges de gens:¹ cat com clergues no hagen infans, e no·n degen haver, ne veylls no esperen a viure, ne rics hòmens no temen pobrea, emperò axí poderosament lo dyable té aquests liguats per liguam de avarícia, que los pus avars hòmens del món són clergues e veylls e rics. E podem·hi ara ajustar los prínceps, qui per avarícia ||^{174a} tots se tornen tirans; qui, con en les vanitats del món sien grans guastadors, emperò en tot ço qui a Déu toth són axí avars que tot ço que a Déu donen reputen per perdut, e si res hi fan, no·u fan sinó per verguonya dels vicaris e oficials en la terra, e·ls aga comanades les ànimes dels hòmens a ben guovernar, e a deffendre e a guardar del mal, e ells són aquells qui meys coneixen e meys honren Déu que altres hòmens del món, e qui meys amen les ànimes dels hòmens, e qui res no han ab Déu mas tots són del món e de la terra. Per què covén que lurs senyories lus sien finalment toltés per lo sobiran Senyor, e sien dades a altres miylors servidors de Déu que ells, segons que toca la santa Scriptura, *Ecclesiastici, capitulo decimo*. E no res meys cové que lus sien dades les majors penes d'inforn, segons que ligim, *Sapiencie, duodecimo*, e en altres llocs de la santa Scriptura.

CAPÍTOL CXXLIX. *Quantes filles ha avaricia.*

Aquest peccat ha moltes filles, e la primera és usura. D'aquesta havem a parlar¹ larguament en lo setèn libre del *Crestià*; basta de present açí dir que usura és cant aquell qui presta demana qualche guany ||^{174b} d'açò que presta. Hoc encara comet usura lo prestant, jatsia que no deman guany, pus que ell té en son cor que aquell a qui presta lo li'n² darà, e si sabia de cert que no li'n daria, que no li prestaria, car nostre Senyor principalment guarda tostemp e·l³ cor.

No voler prestar axí mateix a aquell qui mester ho ha és espècia de avarícia e contra caritat, majorment en aquell qui fer·o pot segurament sens son dampnage. E alguns perquè agen excusa de no prestar jurèn que no prestaran, e·l jurament no val res, ne·l deven servat. Car jurament qui sia fet contra caritat no obligua a negun, ans deu ésser ben ponit aquell qui·l fa.

L'altra filla de avarícia és ladronici e roberia, e és pendre de l'altre ço del seu, lo qual peccat és gran ne·s pot perdonar sens satisfacció. En aquest peccat

¹ AB: I:Y afegix aquí: ço es clergues e vells e rics.

249] ¹ AB: havem parlat I.

² Sic ABI.

³ A: lo I.

caen tots aquells qui ladres⁴ conseynen o defenen e consenten en lur furt, e aquells a qui és dat castiguar·los e no·u volen fer, ans los favoregen. En aquest peccat caen persones religioses qui, contra volentat de lur major, se playexen de res de la comunitat, donant·ho a altre, e aquells qui s'aproprien ço qui és de la comunitat, con los sia vedat haver propi e n'agen fet vot.

La terça filla de avarícia és sobergueria, cant alcun per força tol públicament a l'altre ço del seu, si·s vol prena qualche falça excusació, axí com fan grans ||^{175a} senyors de lurs vassaylls o lurs oficials.

La quarta filla és baratèria, e aquesta cometen mals mercaders o menestrals, segons lur art, enganan los comprans e venens per specials maneres, cascun en sa art. Sots aquests se comprenen corredós, pledejados,⁵ falsos avocats e procuradors qui ab lurs barates donen dilacions a les causes, e troben tans punts scientment que fa la gent pledeyar e la desfan, prolonguant longuament ço que presuntament se potia espaxar.

La quinta filla és sacrilegi, e és quant hom pren res de la Esgleya, deputat a Déu, o per avarícia tol al servey de Déu oly, lantees, vestiments, cera o altres coses deputades al servey de Déu. Axí metex se comet aquest peccat cometent furts, bregues e altres legees dins la esgleya e·l lloch sant a Déu deputat, ho cant l'om dicipa o crema o aterra res a Déu donar, per cobeja de haver e de guanyar. E aquest és terrible peccat davant nostre senyor Déu.

La sisena filla és symonia, e és quant hom ven per diners res spiritual axí con oracions, misses, sepultures, preycar, confessar, absolve, o procurar·se ab diners les promocions e benifets de la Esgleya de Déu, o entrar en religió ab pati de dar diners al monestir. Axí mateix s'és symonia procurar·se bayllia, vicaria, de senyor, o qualche ||^{175b} regiment de ànimes, no contrastant que sia sots lo braç seglar, car tota potestat de regiment de ànimes és cosa espiritual.

La setena filla és malignitat, e és cant alcun per haver diners fa fals testimoni o falcia, o trayció o dampnage alcun a altre, o qui per pahor de pobrea fa encantacions o patis ab dyables, o ab hòmens nigromàntichs o semblans, o qui fan metzines o procuren⁶ verí o mort a l'altre.

La vuytèna és usar de vil offici per diners, axí com fan malendrens o alcavots, o tafurers,⁷ jugadors, o males fembres, o públics⁸ usurés, hòrreus⁹ juglars, e semblants officis.

Totes aquestes males filles de avarícia procuten a l'hom que vischa en peccat mortal e en la yta de Déu, si donchs hom no se'n guarda. De cascuna

⁴ A: qui a ladres I.

⁵ A: corredors pledegedos I.

⁶ A: qui fa metzines o procura I.

⁷ A: tafurs I: tafurs B.

⁸ A: públics BI.

⁹ A: orreus B: orreus I.

d'aquestes males filles poria hom fer un gran tractat, de que de present no'm cur per acurtar aquest libre. E axí metex car de cascuna de les dites filles havem a parlar larguament en lo vulguar *Libre de vicis e de virtuts*.¹⁰

CAPÍTOL CCL. *Qui posa remeys contra avarícia.*

Contra avarícia han dats los sants los següents remeys. Lo primer és haver gran esperança en nostre senyor Déu, qui és font de veritat, e à'ns preycat e dit *Mathei sexto* que no agam ànsia tal de nós mateix en res, que ||^{175a} per ella agam a leixar la sua amor, ne temor ne reverència, car Ell, qui'ns ha creats, nos provehirà larguament si en totes nostres obras cercam a Ell e la sua sancta voluntat. E nota açí que per estes paraules Ell no'ns veda que no trebayllem legudament per haver la vida, si per altra via no la podem haver. Mas veda'ns per lo dit manament que la ànsia no sia tal que, per pahor de haver deffalliment, façam¹ res contra Ell, ne leixem res que Ell nos aga manat a ffer; car si axí'u fem, Ell per special gràcia nos provehirà en ço en que nós no som bastans.

Açí nota sent Jerònim dient axí: Guarda molts mesquins, qui per paor de venir a meys restrenyen almoynes, e sacrificis e ajudar a sos prohibimes, con Déus havia manat fer lo contrari, pensant que lur astúcia és necessària a lur provisió e lur mesquina, axí que mils se provehiran ells, vivent axí con viven, faent contra Déu, que si fahien la sua voluntat, sacrificant-li e ajudant los altres; als quals diu axí sent Jerònim: «O folls avars e mesquins!, e maraveylla és con Déus Totpoderós vos lexa viure per un punt sobre la terra, que tanta desonor li fassats, que no fiets de ses paraules ne de ses promissions. ¿No us ha Ell promès de provehir-vos larguament faent vosaltres la sua santa voluntat? E vosaltres fiats més de vostra folla astúcia, no duptant de fer contra ço que Ell ha manat. O beneita sia —diu ell— la paciència ||^{175b} de Déu qui tan gran vituperi soffer seu!»²

Per raó d'açò lexa Déus los hòmens tostemps viure en terribles trebaylls, e en grans misèries e pèrdues, e contrasts e dolors en ço que ajusten e amen, car no confien de la paraula e promissió divina, e'ls lexa caure en lur astúcia, car no confien en la sua alta providència e misericòrdia. Car fer sacrificis e almoynes e altres coses per Déu no empobrezen l'om, ans lo refrenen e'l fan habundar en tot ço que mester aga. E açò fa Déu per especial gràcia sua a tots aquells qui creen e qui l'honren donant fe a ses paraules, qui són pura veritat.

¹⁰ El pare Martí de Barcelona (obra cit., p. 448) cita del *Llibre dels àngels* II. 6 (segons l'ed. de 1949, f. 19 v) la frase: «los remeys dats contra impaciència en lo *Libre de virtuts*». Al·lusió al *Sisè*, al *Terc*, o a una obra perduda?

250] ¹Facam A: fassam I.

²A: soffer sovín I.

Lo segon remey contra avarícia sí és pensar en los grans mals qui dits són que avarícia porta ab si, ço és dolor tostemps en lo cor, e pena e ància e turment per infinits caps; e puys, a la mort, procura dampnació, axí com és ja dit damunt. E pots açí pensar: ¿què ha valgut riquesa a tots quants emperadors foren e'l³ món, si són anats a la fi nuus e cruus a diables? Ne ¿què pot ésser, que tant veu hom un gran rich hom qui sia bon hom, ne seclar, ne ecclesiàstich? E ¿què és que l'hom aytant con més ha, aytant és pus dolent, e major peccador, e pigor envers Déu e hòmens? E aytant lo veuràs meys curar de la sua ànima e més ansiar en l'aver del món, e aytant fer pigor disposició a la mort, e morir pus dolentament e ab meys consciència; e ell morrà e altre poseirà ço per què ell s'és dampnat, qui no ||^{175a} li n'aurà grat ne gràcies, ne li'n farà dir yamés una missa, sinó per verguonya. E lo dolent qui li'u ha leixat bolirà en infern per a tostemps.

Lo terç remey sí és pensar per què Déus dona les riqueses als hòmens. E havem ja dit dessus per tal que hom ne recma sos peccats donant-ne als pobres de Déu, e per ajudar-ne a son prohibime, e per honrar-ne Déu, e axí guanyant-ne mèrits per los quals agam la gràcia de Déu e puys la sua glòria. Donchs, que açò no contrastant, l'om aministra les riqueses dolentament e avara⁴ e les amach en la caixa, hon no fan negun profit en temps en què'l deuen e'l porien fer, digne és, donchs, lo rich hom mal administrant que sia privat d'aquelles, e per sa mala administració aga les penes que Déus ha reservades als desleyals aministradors dels seus dons e tresors.

Lo quart remey és pensar en aquells mesquins de richs hòmens qui passats són d'esta vida, quant se peniden de lur mala administració, e en quant de bé pogueren ésser huy si'l volguessen, e'n quanta misèria són ara, là on són.

Diu Orígenes: O dels mesquins e més que mesquins, e quant de bé han perdut per lur dolència, e d'aquí avant no s'i pot dar consell per res! Donchs, diu aquest, tu qui est viu, corregge-te per los mals d'aquells qui són morts. Car beneyt és aquell qui's corregex per los mals d'altre. ||^{175b} Procura't, donchs, ara, per què tostemps ages riquesa e goig e plaer ab los amichs de Déu, e no sies ab aquells que Ell ha fermament malayts, dels quals és escrit: Morts són los richs hòmens e són-se regoneguts, e no s'an trobat res en les mans ne en lo cor ne en la boca,⁵ sinó peccat. Donchs, diu ell, jamés no cresses de trebayllar, car ara és temps e puys culliràs⁶ segons ço que hauràs sembrat.

O!, diu ell, folls e més que folls són los fills dels hòmens qui per tan poch temps que açí han a viure lexen perdre a si la heretat eternal del regne de Déu, e's procuren les dolors eternals, per fer a lur guisa, a poch temps, d'açò qui res

³A: al I.

⁴B: e aura I: e avaricia A.

⁵I: boca A.

⁶A: culliras BI.

no val, ne és sinó mort e pena e dolor possehir-ho. Si s'veyen ne pensaven les misèries en què són! E açò lus és esdevengut per tal cant no y proveïren ab temps cant devien e podien. Açò metex pot huy esdevenir a tu metex.

Donchs, proveex-hi tantost, totes altres coses lexades, e no vendrà a açò a què aquells són venguts.

CAPÍTOL CCLII. *Qui posa altres remeys contra avarícia.*

Lo quint remey contra avarícia si és recórrer a Déu ab dejunis e ab oracions, e ab grans suplicacions, e ab ajudes de sans e de justes persones, e ab almoynes, supplicant que ||^{1709a} Ell refret aquest foch de mala cobegança en l'om. Car, con dix lo Salvador, parlant de avarícia, que lo rich ab gran difficultat se salvaria; ajustà-hi tantost dient axí: emperò ço qui és impossible als hòmens és possible a Déu, ço és, que Ell o faça fer a l'hom per special gràcia sua. E vol aquest remey que hom se ajut exercitant si metex ab almoynes, vençent e sobrant sa mala natura e mala inclinació.

Lo sisèn remey és: pensar quanta gràcia ha Déus feta a l'hom que donant ço del seu, e roba e diners, puxa delir sos peccats e aconseguir Paradís. Car deya lo Salvador que axí con aygua apagua lo foch, axí almoyna amorta peccat. E deu pensar que lo rich no fa grans oracions, ne molt inflamades ne encoses, ne fa molts dejunis ne grans aspretats. Donchs solament en almoyna li roman via a salvació, con les vies principals de salvació estiguen principalment en les dites tres coses.

Lo setèn si és: pensar en la mort, car lavors cové que lex tot ço que sta ama, en què s' delita, e en què posa tot son cor; e la mort vendrà en breu. E, donchs, pus cové de lexar, fé per guisa que la miylor part ne sia tua, pus a tu ha Déus dat ço que as, e per tu a salvar. No t prena ànsia dels esdevenidors. Car Déus qui n'à dats a tu ne darà a ells, o si has infans fé que tu sies un d'ells, per ço que n'ages ta part e la miyllor, car són ||^{1709b} molts miserables hòmens axí fols que per amor dels infans no guosen fer almoyna, ne s guosen quaix pendre res per lur ànima en lurs testaments.

O!, diu Fulgèncius en la sua *Inquisició de la mort*, e con són aquests bé dolens que la lur par fassen pus dolenta. O miserables!, que no s saben hon van, ne per un han a passar, ne ab qui han a tractar, ne sobre què; car si u feyen, no ls bastaria res a dar per Déu, per tal que en aquell pas tan fort trobassen ab Déu misericòrdia. O folls enguatsats!, se tant fort, diu aquest, és la lur ventura que axí poch prenen lurs ànimes, per satisfer a lurs infans, los quals conseberen e hagueren en gran dampnació de lurs ànimes?

Lo huytèn si és: pensant l'almoyna quant de bé procura a l'hom, car lunya'l de dampnació e de tot perill, e l porta a Paradís, ne l lexa caure en leigs casos, ne en mans de sos enemics. Segons que diu Daviu en aquell psalm: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem*; e Thobies en son libre, en lo quart e en lo dotzèn capítol.

Per totes estes coses appar que l'hom deu avotrir avarícia axí com la mort.

CAPÍTOL CCLIII. *Con gastar e no tenir manera en despendre és gran vici.*

No solament avarícia és mala cosa e fort esquivadora, ans encara lo vici qui li és contrari, qui s'apella guastament. E aquest peccat ve ||^{1709a} a veguades per poch seny, e lavors l'om no n'à tanta colpa, mas aquells a qui pertany posarli fre en son donar. A veguades ve per gran amor de vanitat; car alsuns, volens ésser reputats per hòmens generosos e nobles en sos fets, donen larguament, e açò és gran senyal de oradura. Car noblea no s prova per dar folament, mas per dar discretament, ço és là hon cal e cant és ora e a qui u merex, e segons la riquesa del donant. En altra manera no pot ésser dit liberal, ne magnífich, ne valerós, mas un gran orat, per Déu condemnat e per hòmens truffat, e a la fi aterrat. Car nostre senyor Déu, con dit és damunt, dóna les riqueses per tal que l'hom, aministrant-les bé, axí com dessus és dit, que n'honra a Déu, e n ajut a sson prohibisme indigent, e n salva la sua ànima.

Donchs que l'hom les guast e les perda oradament, açò fa en gran meyspreu de Déu, e mereys que sia per Ell condemnat axí con a mal administrador e a desleyal de les sues coses. Ligim de sent Johan Evangelista que con vis que Craton, philòsoff, feya alsuns jóvens menysprear riqueses faent-los comprar pedres fines e trencar davant tot lo poble a vanaglòria, dix ell: «Aytal menyspreu de riqueses més és oradura que altra cosa, car açí les riqueses no s menyspreen per amor de Déu, ne s donen a pobres per la sua reverència, mas menyspreen-se per vanaglòria. E per consegüent ||^{1709b} aytal menyspreu més de mal fa que de bé, car vanaglòria gran peccat és.» E ells veen¹ la veritat convertiren-se a Déu. Axí és d'aquests qui guasten ço del lur per guanyar nom, e finalment guanyen-ne la ira de Déu sobre lur cap. Són encara aytals truffats e menyspreats per los hòmens, car tothom coneys que per guanyar fama e vent ho fan, e veen que massa lus costa car la mala fama aquella; e que si ells ab lurs trebaylls havien a guanyar ço que oradament donen, que no u darien axí follament con ho donen. E bé que aquells a qui ho donen per lur prou lus lagotegen en la cara, emperò ell e los altres los reputen per grans orats e per hòmens ventosos, e qui per guanyar vent perden lo seny e l seu. Per què no guanyen la fama que s cuyden ans la perden si n'havien d'abans, e merexen-ho bé.

252] ¹ A: wchent I.

Són encara, a la fi, atterats e desfets, car lo fol donar no pot tostamps durar, e aquells a qui han tant dat no ls darien un diner del lur si·ls sabien reembre de mort. E sovín, aquells qui axí donen, han a mallevyar a usures, e per altres vics incòngrues a ajustar, axí con per roberries de vassalls, o per furts, o per manlèutes qui jamés no·s paguen. E axí robant e donant atterren lurs cases e si metex, e lavors veen que la fama que cuydaven haver guanyada torna en infàmia. E per les malediccions ||^{177ra} e crits d'aquells a qui han falsament e maliciosa tolt ço que han guastat, tramet·los Déus decayment en cors e en ànima e porten·lo·se'n dyables als turmens eternals, pus ells fan los altres viure en pobrea e en dolors molts, per mantenir lor orat guastament e destròviment de lurs heretats e cases.

CAPÍTOL CCLXIII. Com l'om guastador és orat.

Diu Policratus parlant del guastador que, entre les persones del món orades, lo guastador és fort orat. E prova·u primerament car ell se tol lo poder de fer ço que vol fer; car ell vol molt donar e dóna tant e tan follament que puy no pot res donar.

La segona raó sí és: car fa per guisa que tostamps la sua part és pus dolenta que dels altres, e a vegades fa que la dels altres és bona e la sua nulla. E tot açò fa ens profit e a sson dampnage o per oradura. És semblant a la canal qui dóna aygua habundantment als altres e a ssi metex no res, sinó lo lim de l'aygua, de la qual li roman la pudridura. E en açò és pus foyll que l'avar, car l'om avar tostamps tira per a ssi, mas lo guastador lo primer a qui nou és a ssi metex.

E diu Salamó, *Proverbiorum nono*: Si savi est, primerament sies savi a tu metex. Car, con havem *Eclesiastici, XIV*: Qui a si metex és dolent, a qui será bo? Cert, no appat que a altre.

La ||^{177rb} terça, que·l guastador no fa profit a ssi metex ne als altres, ans li aprèn axí con a la serpent¹ Tigris: primerament devora los seus; lo qual crim, segons les leys imperials, és cruelment ponit.

Alcuns francesos loaven en Avinyó molt lo rey de França, que era fort liberal príncep e fort magnífich. Respòs un florentí, sant hom e fort famós en sa vida, a aquell qui·u deya: «Digues·me, franc: ¿e de què és tan liberal sinó d'açò que pren cruelment dels seus, que fa viure en gran dolor e pobrea, e·ls té axí con a catius? E açò apelles tu liberalitat e magnificència? No·u faças, car és crueltat e tirannia, car tracta sos vassaylls axí com a cruel tiran; e con ell sia posat sobre son poble axí con a defensor, e a jutge e a pacificant governador,

253] ¹A: que gastador ne prea (qu'ell no presa I) ne preveu lo profit propi de sa casa ne dels seus ans axí com lo serpent BI.

axí con se són los altres reys, ell leixant los dits officis governa los seus axí con a catius e a esclaus, e los mesquins no se'n poden ne se'n guosen defensar, car ell s'a nodrits los majors de son regne e acostumats a sos mals actes² e a ses mals crueltats, e ells sostenen a ell, e ell a ells. Mas espera un poch e veuràs Déus què farà d'ell e de sos grans vassaylls e dels altres prínceps qui serven son estil e maneres de viure. Car sàpies que yo sé per persones santes, per qui·n só informat, que Déus en breu los portarà a tanta confusió e verguonya e dejeció que no volrien ésser nats, ne fet que fassen notable no prosperarà, ||^{177vb} ne Déus darà jamés a ells pau mentre aytal vida tinguen. E en breu, los aterrarà tan fort que al món no guosaran apparer.» Semblantment dix que seria del rey de Navarra, per les grans vexacions³ e crueltats que fan a lur terra.

E dix aquest sant hom lavors axí: «Alcuns prínceps són qui són axí pactitzats⁴ ab lurs pobles, que no poden en ells sinó coses certes demanar, ne·ls poden de més forçar, e aquestes són vers prínceps e nobles, e los pobles lurs són beneyts de la mà de Déu. Car pus noble és lo príncep qui ha fre que no puza fer mal, que no aquell qui, axí con a bèstia sens tot fre, fa tot quant mal se vol. E sàpies, fill, dix aquest, que tot principat qui sia desfrenat ha pocha durada, e la fi sua será verguonyosa e cruel, car gran noblea és del príncep qui per grat o per força ha fre en sos mals.

E·l principat de França en lo comensament axí fo ordonat, ço és que aquí fossen dotze dels majors barons, qui s'apellaven dotze pares⁵ de França, a qui era comanat que si lo rey feya contra Déu ne son poble ne contra honestat, que ells lo havien a corregir. E mentre açò durà, lo regne de França fo lo pus gloriós regne del món. Despuys que açò és cessat e los dits pares se són convertits a semblant tirannies⁶ a aquelles que fa lo rey, per tal que lo rey lus suport, callen ||^{177vb} e suporten lo rey, e lo rey a ells. E vet lo regne de França con és cagut e vengut despuys a tantes confusions e verguonyes e a tantes dejecions, les quals no són res a aqueles qui s'i esperen per aquest peccat; ne·ls cal⁷ confiar en lo braç ecclesiàstich, car ne aquest porà ajudar a ell, ne ell a ell;⁸ e açò per los grans peccats qui regnen de cada part, qui en partida han fonament en guastament qui s'erranca dels súbdits injustament e·s despèn follament, e malvadamment, e vanament. E d'aytal despendre e guastar volen·ne guanyar nom de hòmens magnífichs, liberals e valerosos, qui deven, segons veritat, ésser appellats hòmens fòlls, tirans e enamichs de Déu e de la cosa pública, e de tota virtut, noblea e bonea; qui per fer un convit no duptaria despendre mil florins, e no

²BI: aptes A.

³A: execucions BI.

⁴A: pactats I.

⁵Sic AI.

⁶AB: sirimonies I.

⁷BI: qual A.

⁸AB: ajudar a ells ne ells a ell I.

darien a catius a recembre ne a pobres verguonyans dos sous⁹ sinó ab mala cara, ans oir que agen res a dar a Déu lus és mortal coltell. «E tu apelles aquests dyables hòmens liberals e nobles e valerosos?»

Sent Bernat posa en diverses lochs, e u toca, escrivent *ad Eugenium Papam*, que sobre tots hòmens del món pequen ecclesiàstichs guastadors; e són en gran perill que s salven, car defrauden los pobres de Déu, en qui s deu dependre lo tresor de la Esgleya, levada la provisió de l'ecclesiàstich, prelat o súbdit. No res meys que sovín per lur guastar escorxen lurs súbdits e donen¹⁰ de sí mateix fort mal eximpli als seglars, als quals és cosa abhominable de veure que l'om qui és a Déu dat, fassa oradures e dons orats, a persones incompetens, del patrimoni de Jesucrist, e n fassen convits que un rey no ls faria, e n tinguen estament de grans barons; e pigor que és, que dien que axí s deu fer, e axí s pertany al lur grau, e parlen follament, e axí con a enceguats per lur carnalitat e malícia. Car estament d'om ecclesiàstich no està en guastar los béns dels pobres de Jesucrist ne en grans ufanes e vanitats, ans està en vida areglada, honesta, piadosa, e devota, e exemplar, qui de sa humilitat, vida e paraula hedifich los súbdits e aquells qui ls veen, qui per ço que contemplen en ells sien forçats de dir que, vertaderament, aquests són vers servidós de Déu e columpnes de la sancta mara Esgleya.

E açò sia dit del peccat de guastar, e per consegüent de tots los set peccats mortals.

CAPÍTOL CCLIV. *Quantes spècies [hi ha] de peccat; e de les quatre penes naturals qui nexen en nós per lo original, e què és peccat original.*

Per compliment, emperò, d'esta matèria deus açí saber que, segons los antics doctors, peccat se partex per tres parts, ço és: peccat original, venial e mortal. Peccat original no és sinó obligació² a no aver¹ Paradís per lo dit peccat de nostra³ pare Adam, axí que negun nat de Adam no pot haver Paradís fins que sia absolt d'esta obligació; de la qual los jueus, en temps que lur Jey corria,⁴ ço és ans que vingué Jesucrist, eren desobligats de la dita obligació per la circumcisió que prenién, e ls altres per sacrificis e oblacions, ja als

¹ BI: sols A.

254] ² I: spècies de A.

³ A: original es comunament per los doctors appellada culpa contracta, ço es que devalla en nos de nostre pare primer ço es de Adam. E aquest peccat porta a nos obligació BI.

⁴ A: nostre I.

⁵ BI: cometa A.

parts sants inspirades, de Adam ençà. Nós ara ne som desobligats per lo sagrament del sant bapisme, per lo qual és remès lo dit [peccat] original,⁵ hoc en-cara tot peccat, mortal e venial és remès per lo dit bapisme, si aquell qui l reb n'a. E açò tot per virtut de la preciosa mort del fill de Déu.

D'aquesta mala rayl són venguts a nós nostres deffallimens. E en special ne posa Beda quatre, qui s'apellen penes naturals, qui ns són occasió de cometre grans peccats, si donchs no bataylam vigorosament en nostres temptacions. Aquestes penes són: ignorància, cobeegança, inpotència e malícia.

La primera appàr per experiència, car com nexem som ignorans, en tant que res no sabem; e si puys, can som grans e en temps de saber, no ns exercitam a saber ço a què som tenguts de saber, axí com les coses qui són necessàries a nostra salvació, lavors, per occasió d'esta ignorància, peccam mortalment, e vivem⁶ en aquell fins que vuyllam dar obra al nostra saber.

La cobeegança se estén a dos caps, ||⁷ ço és a cobeegar, segons la inclinació de la carn, coses vils e sutzes, de les quals dignem damunt en lo tractat del peccat de luxúria; l'altre cap és cobeegar riqueses e honor e ço qui és vedat per lo deen manament de Déu, damunt posat.

La inpotència és fredor e perea e poch esforç a virtut qui és en nós a ffer negun bé, segons que declara sent Pau, *Ad Romanos septimo*, e dura açò en nós tostemps en esta vida, si donchs nostre Senyor per sa mercè no ns fortificha per especial virtut e gràcia sua, qui vol axí metex que ns hi ajudem exercitant-nos quant en nós sia. Emperò som poderosos en fer mal, e fort inclinats a saber⁷ ço qui no ns és negun bé ne profit, sinó mal.

La malícia és en nós naturalment tanta que no ha deastre e l món que l'hom no faés, si no era per special gràcia de nostre senyor Déu, qui refrena la persona que no faça ço que faria sens aytal fre. Per què açí són enganats hòmens e dones, qui cant se baraylen se fan retrets los uns als altres, dient-se que tu as fet axí e alí, e est aytal e aytal, e yo no. Car no ha persona al món que no hagués fet qual mal se vol, si no fos la bonca del nostre Creador, qui t'à volgut refrenar o empatxar que no y sies estat inclinat o temptat.

Per què, açò pensant, deya aquell sant doctor Beda axí:⁸ O tu qui manifestes⁹ a l'altre¹⁰ son peccat, e excuses tu metex, pença que ||¹¹ fort est a Déu deconexent, car atribueix la gràcia que Ell t'à feia a tu mateix. Permanent, donchs, cregues que en lo peccat de l'altre fores caegut si lo Senyor no t'hagués retengut. Donchs no te'n gloriegs cant no y est tombat,¹¹ per tal que Déus no

⁵ I: lo dit original A.

⁶ A: vivim BI.

⁷ A: e fort inclinats axí com en cobeiar (cobejarlo B) e inclinats a saber BI.

⁸ AI: om. B.

⁹ A: inproperea BI.

¹⁰ AI: a altri B.

¹¹ AB: caygut I.

l'i lex caure, mas fo-li'n unils gràcies, per tal que no t'i feys caure, e per tal cant te n'ha preservat.

En aquest peccat original és estat tot hom caygut, sinó lo Salvador nostre, Jesucrist, qui no devallà de Adam per via natural e comuna, car fo concebut per obra del Sant Spirit; e aptés ne fo preservada la sua gloriosa Mare, madona santa Maria, segons que la santa Esgleya té piadosament, e comunament se afirma vuy en lo món per les universitats teologals axí com és París en França, e Cantabrigia¹² e Uxònia¹³ en Englaterra, e per diverses altres escoles famoses del món e per los pus famosos doctors e majors qui huy viven en tota crestianitat, majorment per tot l'orde dels frares menors.¹⁴

CAPÍTOL CCLV. *Qui declara què és peccat venial.*

Peccat venial, segons que diu sent Agostí, és leuger deffalliment qui no obli-gua hom a pena perdurable, ans se remet leugerament, axí con és paraula jogosa o ociosa, o deffalliment comès sens deliberació, per ignorància o per negligència, per lo qual aquell qui l' comet no entén molt offendre Déu mortalment, ne, si cuydava que-u faés¹ no-l² faria. E jatsia que aytals leugers peccats no sien mortals, emperò hom los deu fort esquivar per estes rahons. La primera, car són disposició o via als mortals, qui no-ls refrenava. La segona, car si hom mor ab aquells, Déus los ponex molt en purgatori; e en infern, per a tostemps, ab los mortals, jatsia que no tant con los mortals.³ La terça, car tolen a la ànima e aminven sa devoció e sa fervor a fer bé. La quarta, car tarden l'om de haver glòria, e açò tardant-lo en purgatori, on s'an a purgar. La quinta, cant aminven en l'om los béns de glòria per esta via, car l'om ocupat en aytals peccats, pert lo temps en lo qual poria ocupar en fer béns, per los quals merexeria haver major glòria que no aurà.

En esta matèria noten los sans que tot peccat ha aytal procés ho-l pot haver, ço és que⁴ primerament és cogitat. Segonament és per delit retengut e-l cor. Terçament és en la obra. En lo primer estament no és peccat car la simpla cogitació no aporta ab si ninguna colpa. Mas en lo segon punt és axí: que si l'om s'i adelfita sòptosament e sens deliberació, e aptés que coneys que aquell delit és peccat, e tal que, si-s posava en obra, seria peccat mortal, si lavors reprèn son voler e-l gira⁵ a pensar altra cosa e contrasta vigorosament al delit no vo-

¹² A: Cantabria B: Cantabriga I.
¹³ AB: Saxònia I.
¹⁴ A: les últimes vuit paraules om. BI.
 255] ¹ A: fes B: ofenses I.
² A: nou I.
³ A: les últimes set paraules om. I.
⁴ I: qui A.
⁵ A: gita I.

lent-lo aytal delit axí retengut ||^{1797b} és solament peccat venial. Si, emperò, en aytal cas hom ab plena deliberació se posava en adelfitar en aytal peccat, lavors peccaria mortalment, encara per bé que proposàs de no fe la obra. Appar açò per aquella regla qui diu axí: deliberat⁶ delit sobre cosa que, si-s foya, seria peccat mortal, és peccat mortal. Per què, per açò, pots veure con començament de temptació de tot peccat pot ésser venial per esta manera, o mortal si deliberadament l'om proceex en posar-se sobre lo delit⁷ o⁸ faent la mala obra d'aquell peccat de què l'om és temptat.

CAPÍTOL CCLVI. *Qui posa què és peccat mortal.*

Peccat mortal és cant l'om vol o ffa contra la lig de Déu, segons que diu sen Agostí. E açò, ço diu,¹ se pot fer en tres maneres, ço és: de cor, de bocha o de obra. Aquest peccat fa a l'hom molts mals, ço és que-l fa encórrer la ira de Déu e-l priva de la sua gràcia e li mortifica totes quantes bones obres fa. Car ninguna obra feta en peccat mortal profita de dret en dret a haver glòria. Nafra natura, inclinant-la a més mal e luyant-la de Déu; mortifica-li totes quantes bones obres ha fetes jamés; priva-l de la dignitat del regne, car, perduda la gràcia de Déu, ya no és digne de haver Paradís; tol-li encara lo títol que havia de ésser fill de Déu; subjuga-l al dyable; ||^{1797a} inclina-l a fer més mal; aporta remordimens grans de consciència qui roen² lo cor dolorosament; fa a l'hom perdre lo temps de sa vida e sos trebaylls; tol lo seny a l'hom e-l dret juy de sa rahó; aporta-l a dampnació, qui és pleniçut e summa de tots mals en ànima e en cors: car aquí ha tenebres sencibles, companyia de diables, blasfèmia de Déu, horror³ terrible de la companyia dels dampnats, desperació de misericòrdia de Déu, foch ardent, pudor transcendent e fret inportable, al qual passaran cant hauran estat e-l foch;⁴ malediccions infinites, e⁵ infinitat e duració de penes.

Nota que lo peccat mortal se agreuge per les següens circumstàncies: ço és atinent qui és aquell qui pecca, cor⁶ aytant com l'om és de major estament son peccat és pus greu.

La segona és lo linatge del peccat, car un peccat per sa pròpria natura és

⁶ B: axí si deliberat A: axí delliberat I.
⁷ BI: lom proceex en posar sa obra lo delit A.
⁸ AB: e I.
 256] ¹ BI: se diu A.
² AB: ruseguen I.
³ A: cryor I.
⁴ A: al foch B: al foch de I.
⁵ AB: les duca últimes paraules om. I.
⁶ A: car BI.

pus greu que altra;⁷ car pus greu és adulteri⁸ que fornicació, e rapina que furt, e homey que rapina, e axí dels altres.

La terça és per lo loch, car pus greu peccat és aquell qui s fa en la esgleya o en loch sagrat, que no aquell matex si s fa en loch qui no sia en special deputat a Déu axí con és la esgleya.

La quarta, si es per lo nombre, car més pecha aquell qui moltes vegades comet un peccat que no si aquell matex lo cometia pocas.

La quinta, si es per la entenció, car ay tant com la intenció⁹ per que l'om pecca és pigor, ||¹⁰⁰⁰ ay tant pecca pus greument.

La sisena, si es lo gran voler e esforç, car ay tant com l'om pecca ab major voler e poder, ay tant meysprea més a Déu e pecca pus greument.

La setena, si és pecca ocasió, car aquell qui pecca ab meyns inclinació, més pecha que no aquell qui pecca ab molta,¹⁰ e per tal los veylls peccants per luxúria són a Déu pus pudens e pus abominables que altres, segons que diu la santa Scriptura. Rahó és car meyns inclinació, e meyns calor e força han a fer aquell peccat que no han los jóvens. Axí metex és del rich om monçoneguer o ladre, e del pobre ab erguyll.

La huytena, és lo saber, car aquell qui ha clar saber e sciència del mal que fa molt més pecca que si peccava per ignorància.

E la noena, si és per lo temps, car ay tant és lo peccat pus greu con se fa en temps pus sant. E per tal qui pecca en temps de corema¹¹ més pecca que si l'om peccava en aquell matex peccat en temps de carnal. Axí metex s'és d'aquell qui pecca en festes, o en temps a Déu en special deputat, axí con és lo divendres, e les Quatre-temps, o en¹² dies solemnes.

CAPÍTOL CCLVII. *Con recalivar¹ en un matex peccat és cosa fort lega e perillosa en l'am.*

Sobiranament an esquivat los sants tot sovín recalivar e caure en peccat ||¹⁰⁰⁰ après que l'hom ha moltes vegades aconseguida misericòrdia de Déu. Car, con diu sent Agostí, Déus per açò és tan fort offès que no s voi² axí leugerament a ffer misericòrdia axí con d'abans; axí con veem en lo món que l'om ay tant és pus offès contra l'altre con pus sovín se torna a trencar-li pau feta e

⁷ A: altre B1.

⁸ B1: adulteri A.

⁹ I: les últimes cinc paraules om. AB.

¹⁰ I: pocas A.

¹¹ A: coreama I.

¹² A: temps de lany o en I.

257] ¹ ABI.

² A: nou B1.

offendre-lo altra vegada. Per tal dix Salamó que de peccat perdonat no t vuylles alegrar, e diu-ho per aquells qui tantost s'i tornen; car pigor los és lo primer reconciliar, pus tantost caen en l'altre peccat e offensa. Per tal dix Jesucrist a aquell que sanà, qui era paralítich: Ve't que est guorit. Guarda't que no vuylles altra vegada peccar, per tal que no t prena pigor que d'abans, car per peccar de desconexença tostamps la fi és pigor que lo mal comensament del peccat.

Segonament deu hom esquivar aquest sovín tornar en son peccat, per tal cant a hom és pus difícil de levar-se'n³ ay tant con pus sovín se fa, car⁴ lo mal vici pren força e esforç per lo sovín peccar.

Terçament, car lo dyable pren sobre l'om major senyoria, ay tant con pus sovín l'om se acostia a ell.

Quartament, que l'hom se'n lunya⁵ més la ajuda e custòdia angelical. Car los sants àngels, veent que l'hom no dupta de axí offendre Déu, Jesucrist, tot jorn, per zel e reverència del Senyor meyspreen l'om fort e li'n fan menys de bé.

Quintament, ||¹⁰⁰⁰ cant l'om n'és a Déu pus abominable, e Déus li'n cessa de ffer moltes gràcies que li faria si era mig bo, segons que tot assò posa largament sent Ambrós.⁶

Sisenament, que l'hom se'n nafra tot dins sa natura e en son franch arbitre. Car pus sia veat de axí caure tantost e de no contrastar a les temptacions, torna axí mol e effeminat, e axí dolent, que los dyables metexs se'n fan escarn, ne l preen un diner, e l reputen axí con a canya trencada qui gira⁷ a tots vents. Torna encara l'om per açò axí desvergonyat e vil e sutze que tota temor de Déu pert e tot bé en si matex, axí que res del món no val.⁸ E d'aquest deya Jeremies en lo segon capítol de son libre axí: O con est ben vil tornant-te continuament en les tuas males obres acostumades!

Setenament, car ay tals hòmens caen sovín pus tost que altres en desesperació a la fi de sos dies, pensant en lurs grans mals e en la poca esperança que han de lur penitència e poca fermetat e poca virtut: Veén que tantes vegades an escarnit Déu e los sant àngels e si matexs, leugerament se descspereu de tot, e n van a dampnació.

D'aquests diu sent Pau, *Ad Hebreos*, que, quant és en ells, crucifiquen altra vegada Jesucrist, axí sovín donant causa a la passió de Jesucrist, qui fo feyta per remetre peccats.

³ AB: lexarsen I.

⁴ B: sovín car A.

⁵ A: que del hom se lunya I.

⁶ A: sent Ambrós en un seu tractat de consciència de cor I.

⁷ I: gira A.

⁸ A: no li val Y.

D'aquests diu sen Pere que Déus los abhomena axí legament⁹ con hom ha abhominació de rebre ||¹²⁸¹ en sa bocha ço que una vegada ha reüt e gitat¹⁰ de sa persona. Per què appar que fort se deu l'om guardar de sovín tornar al peccat per Déu sovín perdonat, per los grans peccats e mals que encorra per son retornar al peccat.

CAPÍTOL CCLVIII. *Qui posa remeys generals contra tots peccats.*

Conseyls contra los peccats són aquests posats per lo sant abat Efficm dient axí en un seu sermó: Si caus o és caygut en peccat, ages gran dolor en tu mateix del peccat en quant has ofès Déu; e si esta dolor no pots haver, hages aquell desplaer que puxes cant no la pots¹ haver, car aquesta dolor te aporta a la vera contricció. Aprés reputa't per malvat e per digna de mort, e humilia't davant lo Senyor piados; accusa't fortment e presenta-li fruyts e obres de vera penitència; axí com són: ferm propòsit de abstenir-se d'aquí avant de tot peccat; e ofir-li tota obra penal que fer puxes e lunya't tantost de tots carnals delits e compayns e solaços; dejuna, plora e crida per continuada oracion al Senyor e als seus sans àngels e a qualque sant especial teu; pense't continuament en ta malvestat; parla poch ab altra; gire't a totes obres de pietat. Pensa de què est digne e què has perdut per tos peccats, e garda't de totes oportunitats males, ||¹²⁸² e posa ta vida en prudent orde, lo qual no leys per res, e ages esforç de cor, e oblida totes aquelles coses qui t podien a mal inclinar.

A preservar si meteys de peccat dona aquest sant estas reglas, ço és: pensar que Déus és present, qui totes coses veu; pensa quants bén e con grans t'ha fets e que per res no li sies desconexent, car de poch t'ha carregat e poch o has a ssofferir, e gran guardó t'ha aparellat e molt t'ha en tos mals suportat; e si no-l creus, grans mals t'ha meneçats e la heuràs, ne t'i cal duptar.² Estudia, donchs, e punya en haver lo cor net, ne vuyles jamés fer contra la sua voluntat e viuràs alegre; ne vuyles molt complaure a negú, ne haver ab altre estreta amistança sinó ab Déu, e ages pietat de la tua ànima. E en aquests documens pensa, car aquests te basten a salvar la tua ànima, e a preservar-te de tot peccat.

E en aquestes coses damunt dites de peccats és acabada la quarta part del darrer tractat de les dones religioses, qui havia a ésser dels set peccats mortals.

Ara havem a dir dels cinch senys corporals.

⁹A: legerament BI.

¹⁰A: en sa boca ço que una vegada ha reüt e gitat B: en sa boca ço que una vegada ha reüt e gitat I (regurgitat?).

2581 ¹I: pot A.

²I: depar: si nol creus A.

CAPÍTOL CCLIX. *Qui posa lo quint tractat d'esta quinta part d'aquest libre, e determina dels cinch senys corporals, e primerament del veure.*

Aprés dels peccats mortals se segueix lo tractat dels cinch senys corporals, ||¹²⁸³ los quals cové a guardar bé a aquell qui vol pefetament esquivar los dits peccats. Car diu lo propheta¹ que los senys són portes per les quals la mort entra en la ànima, si donchs l'om no les té ben tancades.² Per rahó d'aquest ben tancar han huy molts gran grau de glòria en Paradís. E per lo mal tancar e guardar són molts caeguts en grans desastres e juys: són³ venguts a dampnació. Aquest senys són: lo veure, oir, adorar, gustar e tocar.

Lo primer és lo veure, qui és seny principal. Aquest, bé guardar, fa l'om d'ins net. Car com deya lo Salvador: Si lo teu huyll és simple e dret, ço és bé guardar, tot est simple e net; si l'huyll és corruptut, tot lo cor e⁴ l'hom és corruptut. Per què, deya lo sant abat Anthoni: «Cant és temps de guardar l'huyll de mal, digues axí entre tu mateix: si m temia de sageta, a qualque part que guarda's,⁵ yo guardaria bé mon huyll. Donchs ¿per què no l guardaré ara molt milis, per tal que no m fins per l'huyll sageta de mort dins la mia ànima e que no pech contra Déu?» Tanta, deya ell, és la virtut qui s no dexen en l'om per bé guardar l'huyll, que los demonis no han poder en aytals persones.

Mala guarda de l'huyll féu peccar a Eva guardant lo fruyt de l'arbre de vida, cobeegant-lo; e a Daviu a Bersabé nua, qui s lavava⁶ alt en un terrat; e a Olofernes guardant la bellea de Judich, ||¹²⁸⁴ e als jutges guardant a la bellea de Susanna. E per tal tots aquests foren greument ponits per nostre senyor Déu, segons que appar en lurs històries.

Per tal diu Salató, *Proverbiorum sexto*, que huyll qui molt se mena e s gira⁷ senyal és de persona folla e de poch de bé. E per lo contrari dix⁸ Plutarcus⁹ en lo seu *Moral* que huyll honest, bax e humil, senyal és de persona honesta e sàvia. Per tal posa sent Gregori que no devia hom jamés l'huyll fermar, sinó en ço que merex ésser amat. Lo sant abat Agaton donà de constyll a sos monges que jamés no guardassen ferm a negú en la cara, e majorment hom en fembra, ne fembra en hom, car d'aytals esguards naxen males cobeegances. Conseylla axí metex que aytant avorrís hom veure si mateix nua, o res qui en hom

259] ¹I: propheta A.

²guardades I.

³A: inhis e son I.

⁴A: cor de I.

⁵I: guardadas A.

⁶lavava AI.

⁷I: guira A.

⁸BI: dny A.

⁹A: Polictatus BI.

sia cubert, con en negun altra. Rahó hi assigna: car esquivar aytals procehex¹⁰ de honestat e no pot ésser net ne honest qui fa lo contrari.

Los sans pares deyen que la principal cosa a què devien servir los huyls era a contemplar lo cel e les altres grans obres de Déu, per beneit e loar lo poder e l saber de Déu, qui aytals coses ha fetes al nostre servey, e per esquivar los grans mals qui s poden seguir del desordonat veure. Alsuns philsofs se exorbaren antigament dient ||¹⁰ que no veure res és ocasió de esquivar molts mals e de pensar altament.

E per rahó d'aquests pensamens alts a procurar-se, los sans antigament deputaven la nit a contemplació e lo dia a obra, e si de dia aguessen a pensar en les coses spirituals, separaven-se dels altres e, los huyls tancats, pensaven en les coses celestíal pus altament.¹¹

Ligim del sant abat Anthoni que quant percebia de matí que lo dia venia, ab grans sospirs cridava axí: «O hu¹² qui m tols la vista de la mia ànima!, per què t cuytes?» E volia-u¹³ dir per tant car los contemplatius molt mills se leven en alt en temps escur, e de nits, lus huyls tancats, que no fan de dia ne ab los huyls uberts.

Per totes aquestes coses apar com los huyls deven ésser ben guardats e tancats, e con açò sia ver en tothom, molt més se deu estendre¹⁴ en tota dona, e magorment en religiosa, esposa de Déu, la honestat de la qual deu sobrepujar aquella de les seglars sens fi, per reverència del luy espòs Jesucrist, e per dar bon eximpli de si als altres. E qui lo contrari fa clarament enseya que no és religiosa, mas mundanal fichtment,¹⁵ falsament portant l'àbit de religiosa, en meyspreu de Déu e a gran escàndol de sa religió, e a gran infàmia de sa persona e de totes les altres, e a la qual valria més ésser en lo món ab marit que ||¹⁶ ésser tant falsament cuberta ab l'àbit de la santa religió.

L'uyll, donchs, sia ben regit, cubert e hubert, si vols d'ins plaure a Déu e dar de tu metex bon eximpli als hòmens. Car gran senyal dóna, de la persona, l'uyll e l esguart, si és mala o bona.

¹⁰ Aytals procehexen A: aytals vistes procehexen BI.

¹¹ Les últimes 50 paraules om. BI.

¹² A: lum I.

¹³ I: voliu A.

¹⁴ Sic A: atendre I.

¹⁵ A: fichtment e BI.

CAPÍTOL CCLX. *Qui tracta de hoir.*

Aprés del seny del veure se segueix de l'hoir. E d'aquest seny dóna Policarpus¹ aytal doctrina, ço és que l'hom qui bé vol regir aquest seny fa mester que atenga als següens puns, ço és que sàpia qui és ell metex qui ou. Lo segon, qui és aquell que ell hou. Lo terç, què és ço que hou.² Lo quart, que sàpia a qui deu hoir. Lo quint, què deu hoir. Lo sisèn, con deu hom hoir.³ Lo setèn és que sàpia lo loch, e l temps, e davant qui, deu hoir, e per quina manera.

Lo primer punt, si és que hom sàpia de si metex, com se comporta en lo hoir, ço és, si hom és massa inclinat a massa tost hoir e a rebre tost les primeres informacions. En aytal cas deu hom fugir lo hoir, car⁴ no y pot aytal hom sinó perdre.

Segonament, atenga qui és aquell que hou,⁵ ço és si és persona de fe o difamat, mençoneguer,⁶ o que lo y dè⁷ son ofici, o si parla passional: així con si és felló o enamorat, o que vuylla ||¹⁰ guanyar, car aytals tostemp parlen falçies e contra lur consciència, ne ls deu hom creure. Per rahó d'açò conseyllà Sèneca que jamás hom no cregués a fembra en coses criminoses e perilloses, car tostemp parlen passionades, e més per volentat que per rahó; e escarnexen los⁸ dolens efeminats qui, contra lur consciència, creen a les fembres per complaura-lus, e saben que per natura són falses e deceptives e passionades en tot quant dien. E diu que per esta mateixa rahó dóna jamás no deu creure a hom enamorat de si mateixa, car deu pensar que aquell aytal, qui li parla axí, és passional e fora raó, e que la vol enguanar e a leig e verguonyós engan aportar.

Terçament, deus açí notar que hom no deu per res oir mal de Déus, ans hi deu fugir axí con als dyables; ne res qui provoch hom a peccat, axí com són murmuradors o diffamadors o qui dien viltats e legecs, ne negú qui digua mal d'altre. Mas deu hom volenter e ab reverència oir correcció amigablement feta per persona amant hom, e deu hom haver aytal persona en special reverència. Axí metex castichs e paraules de pare e de mare devem hoir ab tota honor e humilitat, car axí u mana nostre senyor Déu.

Devem encara oir volenter los prehicadors de la paraula de Déu, e encara que no ns plàcien los devem dissimular per reverència ||¹⁰ d'aquell Senyor de qui ns parlen. E aytant és lo mèrit del hoir major con aquell qui prehica és pus sotil, e n diu menys de bé.

260] ¹ Sic AI.

² Lo terç qui es ço que hou A: Lo terç es ço que ou I.

³ AB: els darrers sis mots om. I.

⁴ I: cay A.

⁵ A: atenga aquell que ou qui es I.

⁶ A: monçoneguer B: monçoneguer I.

⁷ A: don BI.

⁸ A: escarnex los I.

Devem encara oir ab reverència nostres amichs, e·ls prohòmens antichs, car axí·u mana nostre senyor Déu en la Ley a tothom; axí mateix qui·ns parla⁹ de salut de la nostra ànima e·ns faça nostres affers honests e leguts devem oir ab tota benignitat, cant és temps e loch e hora.¹⁰

Diu Sèneca que gran part dels senyors del món se perden cant no oen ço qui·ls és profit, especialment bon corrector qui·ls dixés volenter lurs deffalliments e lurs grans mals. Car la gent, veent que a ells no plau oir açò no·ls volen desplaure, e per fer·ne sos affers complaen·los en leguts¹¹ en en ço que veen que·ls plau; ne jamás de fet de consciència ne de salut de lur ànima negú no·ls fa menció, e moren·se axí, ab los huylls tapats, aquells qui tots deurien ésser huylls per los grans càrrechs que porten. E per açò appar lo terç e·l quart e·l quint ensemps: ço és que l'hom atena què és ço que ou, e a qui hou, e què deu hoir.

Sisenament, deu l'hom hoir ço que ou ab desig e ab plaer e ab reverència, e ab propòsit de complir·ho si bo és, pregar·ne a nostre Senyor que·y ajud a hom. Voler oir sermons senyal és que l'hom és per Déu amat, segons que havem, *Johannis, VIII*, e aquell qui no vol hoir res de Déu, ne·y troba plaer, senyal ||^{12a} porta ab si que no és en la gràcia de Déu, com se diu aquí mateix.

Setenament, deus attendre que no vages oir secret a què no sies apellat, ne t'acosts al loch on se parla secret; ne en temps de oració no·t poses a escoltar paraules d'altre, perquè no·t torbs; ne jamás vuylls hoir paraules de persones qui·s contenen, ne t'i acosts si fer·ho pots, ne vuylls hoir ne saber ne sostreir,¹³ per res, secret dit a altre. E sobiranament dona religiosa deu ben guardar son hoir, e majorment de vanitats e de viltats, car si aytals coses li plaen de hoir, sies cert que ella és no és bona religiosa, ne ha molt ab Déu.

E açò sia dit quant al segon seny corporal, qui és de l'hoir.

CAPÍTOL CCLXI. Qui tracta de l'odorar.

Lo terç seny corporal és odorar, lo qual deu ésser guardat. No que odorar coses honestes sia peccat de si mateix, si donchs hom no·n¹ fahia excés e solament per haver·ne plaer carnal. Emperò són algunes coses² qui, per res, cant són sentides en persones reverens, no donen bona presumpció a aquell qui les porta, axí con mosquet, civeta, elgàlia, aygua·ros, e·n prelats e religioses³ e

⁹ A: parle I.

¹⁰ A: quant es temps e hora B: quant es temps e loch oració I.

¹¹ A: logots I.

¹² A: sostreure I.

261] ¹³ A: no y I.

¹ A: odors I.

³ A: religios I.

clergues no està bé per res. Car aquests aytals preyquen penitència e ||^{14a} esquiven delits carnals, segons que troben⁴ en les santes scriptures, he que ells puy usen d'estes aytals hodors o de perfums curiosos, preciosos e delicats, no és sens gran escàndol d'aquells qui·u perceben. Hoc encara està mal a dones honestes, e majorment a religioses; ne és presumpció que sien eles de les miy-lors, aquelles qui d'aytals coses usen, car antigament no·n solien usar sinó fembres vils⁵ e mundanes.

Posa Fulgenç que odorar deliberadament qualche cosa qui del cors humanal hisch és senyal de gran viltat e de gran ribalderia. E per tal diu que Orfiton,⁶ rey de Túnic, qui d'alt de sa finestra viu a Fezel, son cambrer, odorar sa pròpria suor, e sa mà que·s treya de ses excelles suades, e·ls dits ab què s'havia escurats los dits de sos peus, axí l'avorri que manà que nuyll temps no fos pus en sa cambra, ne en sa compeyia pus d'aquí avant, car tot aytal odorar dona senyal que l'hom és fort carnal e malestruch. A aquests, diu Crisòstom, ha Déus mançat que·ls punirà dellà ab pudor de soffre e ab d'altres tan grans mals odors que no·s poden dir per neguna lengua. Diu axí mateix aquest que negun no·s deu esquivar ni sent aylls ne cebes ne coses de mengar cruets o cuytes, car aytal esquivar partex de gran curiositat e de atagnada supèrbia; e fan·ne més los ||^{15a} pobres que los richs, alguns qui en lurs cases, o de lus pares, no·y havia sinó fam. E a la fi, aquell Senyor qui és amador dels humils e aterrador dels erguylosos, aporta·ls a terra e a no res, e savin a mal fi.

Posar, emperò, vestedures en preciosos fusts, axí con sipsrés o semblans, qui han bona odor,⁷ per conservar·les de rinya o de arnes, no és peccat, car la entenció no és carnal ne mala.

E açò sia dit del seny de l'odorar.

CAPÍTOL CCLXII. Qui tracta del gustar.

Lo quart seny és lo gustar. Del gustar és axí: que aquell qui usa del mengar que Déus li dona honestament, ne·n fa excés, ans ne fa a Déu gràcies, servant los dejunis de la Esgleya, ne posant en açò son estudi, aytal usa bé d'aquest seny. Mas lo golafre, qui tostemp pensa cant mengarà, e que no té manera

⁴ A: trobam I.

⁵ A: sino vil fembres I.

⁶ Amb aquest nom contença el primer foli del fragment de Collbató (veg. Introd.), del qual citarem algunes variants amb la sigla Cb.

⁷ ACb: bones odors I.

en son mengar, en quantitat ne en qualitat, o va cercant specials sabors e aquells desiga con a laminar, aytals usen mal d'aquest seny. E en special deu açò esquivar¹ dona religiosa. Car, en quant és dona, és fort lega cosa que sia golosa ni laminera, après en quant és religiosa, qui deu ésser abstinent més que altre e nodrida per reverència de Déu e de son estament.

Aquest vici ha ab si alsuns mals, per los quals ||^{262b} tota persona lo deu fort esquivar, e més que més dona religiosa. Lo primer, que fa l'om pereós e indisposat a tot trebayll; e ensenya-ho natura, car auçell gras no pot volar.

Lo segon, que fa l'om luxuriós; car con diu sent Agostí: No cregues que gran mengador sia cast, car la vianda lo inclina² fort a obres carnals e sutzes.

Lo terç, que negun amant molt³ la goleta, pot⁴ longament viure.

Lo quart, que aporta ab si molts altres vicis, car lo golós és tacany, cap de ribalts, trencador de dejunis,⁵ desvergonyat, l'alende⁶ li put, és luxuriós, covart, gran parlarès, gran mentidor, guastador, ladró, malaltís, a la fi tot pudent: pereós, murmurador sens neguna virtut, esclau de son ventre; jamás no parla sinó de mengar, tostemp va ab les oreylles levades si-l convidarà negun; a tota res odiós e de càrrech, segons que posa Sfnacus⁷ en la quarta homelia sua.

Lo quint, que jamás aytal hom pot ésser a Déu ver devot, ne Déu a aytal dóna sentiment de si metex en esta vida; car diu sent Bernat que Déus no posaria ses yoyes⁸ en tant pudent femer.

Lo sisè, que tot gran mengador comunament⁹ se acostia al bo vi, e puy hi sia veat, tira'l bé e-l cerca fort volenter. E lavors pot lo golafre portar dobla corona: la una com a golafres,¹⁰ e l'altra con a embriach, e val menys que un porchàs qui ||^{263va} jau e-l fems.

Lo setè, si és que dóna a l'hom mala fama e li guasta sos béns, segons que damunt estech dit, cant parlam del peccat de gola.

A¹¹ aquests axí vils e carnals ha promès nostre senyor Déus donat grans penes en infern, segons que havem *Apochalipsis*, *XVIII*.

E açò sia dit quant al quart seny, qui és del gustar.

262] ¹AI: deu esquivar esso Cb.

²ACb: les visandes lo iacloan I.

³ACb: am I.

⁴A: no pot BICb.

⁵ACb: camins I.

⁶ACb: la ale I.

⁷I: Semacus ACb.

⁸ACb: ioyes I.

⁹ACb: continuament I.

¹⁰A: golafre B: golafre I: golafres Cb.

¹¹BI: an Cb: am. A.

CAPÍTOL CCLXIII. *Qui tracta del tocar.*

Lo quint seny si és tocar. Déus açí notar que tocar si matex o altre per vera necessitat, sens ficció de entenció, en quesvol [part]¹ de son cors o d'altre, no és peccat. Açò pots veure clar en lo metge cirúrgich, qui legudament pot fer aytal tocament sens peccat, en temps de necessitat, e li és permès per tota persona comunament. Si emperò la persona toca l'altre onsevol per ira o per enteniment de luxúria, o per qualche corrupta entenció, tot aytal tocament és peccat; e aytant magor e magor com la persona que toca és de major dignitat, o a Déu més acostada, o la persona mateixa tocant a l'altra és axí mateix de magor dignitat. E ya és lo peccat magor segons que lo tocament leig és fet en par pus desonesta. E açò és axí ver si la persona toca si mateixa axí, sutzament, con si tocava a altre.

Per què, per conservar puritat e aquest seny net, ordonaren los pares que jamás entre ells negú ||^{263vb} no gosàs pendre servey de tocament d'altre, axí com és de gratar, esplugar, lavar peus, si donchs no era en² persona fort antiga, en la qual se faés per pietat,³ ne que jamás negun jagués ab altre en un lit⁴ ne, si fer se podia, en una mateixa casa, ne-s⁵ despullàs davant altre, ne guardàs part d'altre qui fos nua, sinó la cara.

Per ço qui dit és pots veure quant peccat és cant l'om toca altre hom sutzament, car més pecha que tocant fembra; e més si metex que si tocava fembra; e més tocant sutzament dona religiosa que seglar; e més, tocant sutzament e innatural sa muiyler que altra fembra solta, car offen molt lo sagrament del matrimoni. Ja, emperò, per açò no dich que l'hom ab sa muiyler no puxa haver tocaments naturals e comuns sens peccat, axí com és besar honestament e abraçar, e religiosament complir la obra carnal ab ella, segons que natura ensenya. És ver que encara en aytals tocaments poria⁶ ésser, en la manera, excés e superfluitat e desonestat molta, de les quals coses és bo guardar-se'n per reverència de Déu. Car lo matrimoni no obliga a sofferir legees ne viltats, ne obres de ribalts ne de persones abominables. Rahó per què los sans an axí esquivats sutzes tocaments en los hòmens, axí en si mateys con en los altres, si és car tots aytals leigs tocaments los provoquen e ls aporten a leigs peccats, qui són espècies de sodomia, qui és un ||^{264ra} dels pus abominables peccats qui al món sia, après reneguar Déu, e més ponit per les lays imperials; e qui, segons que

263] ¹Qualsevol part I: om. ACb.

²ICb: no eren A.

³BI: *proprietat* ACb (potser, en llatí, *pro pietate*).

⁴A: en un metex lit ICb.

⁵BI: nos ACb.

⁶AI: porria Cb.

ells dien, escura e corromp l'aire on se fa, e per lo qual se n'entrà en abís tota la terra e·ls cinch regnes de Sodoma e de Gomorra.

En aquesta matèria ha què parlar sens fi; mas per tal cant ella és lega de si mateixa, e la raó de cascú conex ja lo fet⁷ en què està, per tal no·n cur de parlar-ne pus. És ver que d'aquesta matèria he parlat pus longament en lo *Tercer libre del Crestià*, en lo tractat dels senys corporals.

CAPÍTOL CCLXIV. *Con la lengua és dada a l'hom per Déu per fer-ne grans béns.*

Questió fan alguns lo peccat de la lengua si deu estar ab los peccats mortals o ab los cinch senys corporals. E dien que periot ha loch, segons diverses esguarts; per què, pus no l'havem damunt tocat, ara·n parlarem un poch. E deus saber que aquesta matèria és fort necessària a les dones, qui en especial han acostumat molt a ppeccar¹ per la lengua.

E deus açí saber, primerament, que la noblesa de nostre senyor Déus sí ha dada a nós lengua, segons que diu Leó, papa, en un seu sermó, per a loar a Ell, e a fer-li gràcies dels grans béns que tostamps nos fa, e a suplicar-lo² que·n perdó nostres peccats per sa mercè, e per declarar lo nostre cor los uns als altres, e per profitar-ne al prohibisme e informat-lo en tot bé. E per tal que aquest membre nós guardem bé, e·ns en profitem² e l'honrem, El a negú³ animal creat ha dada gràcia de parlar, sinó a l'hom. Vol que la lengua sia instrument de la sua laor en nós, que per ella entra⁴ dins nós, cant combreguam, lo seu cors preciós e la sua beneyta sanch. Vol encara que en la lengua aparegua gran part de la bonea de l'hom, axí com diu la Scriptura, *Jacobi tercio*.

Emperò, per tal que l'om se guart de peccar per la lengua, a·ns ja asinistrats con la poreu regit sens peccat. E vol que nostra parlar sia aytal: ço és, que sia ab veritat tostamps, e que sia poch; majorment en dona, que tostamps diu, si molt parla, qualque mal o qualque peguea.⁵ Aprés, que sia ab deliberació e ab seny, e per tal ha feyt gran espay del cor a la lengua, e la ha ben murada engir, de dents e de labís, hoc encara de gran barba en los hòmens. E que sia sens ofensa d'altre, car la lengua pot offendre a l'altre si no·s guarda bé.

Per tal li ha dada lo Creador beneyt forma de espasa taylor; car, con diu la Escripura, la mort e la vida de l'hom penga en la lengua. Per tal, fa mester

¹A: conelx lo fet I: coneyx ya lo feyt Ch.

264] ²A: de peccar I.

³A: be ens profitem I.

⁴A: deu a negu I.

⁵A: nos e que per ell entre I.

⁶A: paguesa I.

que·s⁶ guart de ferir-ne sinó là on cal,⁶ per honor de Déu o per justícia o per amor de veritat. Aquells qui aquesta regexen bé, diu la Scriptura, són appellats savis e prudens, e als quals Déus darà em Paradís gran glòria, axí con appar *Proverbiorum*, XVI. Aquesta, diu Orígenes, si no és bé guardada, fa l'om a tota res desagradar,⁷ e odiós, difamat, per tota res avorrit; engentra bregues, percura morts, fa la consciència viure en grans càrtechs.

Per raó d'açò lo Sant Sperit ha inspirat a la sua santa Esgleya que quant l'infant se bateja, li sia posada sal en la lengua, qui significa la saviesa celestial—qui és ben necessària a ben regir la lengua—e la gràcia aquella la qual lavors l'infant aquell reeb en lo bapisme. Mala lengua en la Ley fon figurada⁸ per vexell immunda, per vexel sens cuberta, per cavayll meys de fre, per serpent foguegant, per sageta de mort, per coltell traversant fins al cor e a mar amarguesa, e a verí matant e⁹ soptosament metzinant.

Per raó d'açò los sants jamés no volien parlar sinó a tart e poch. Ligim del sant abat Arseni que tostamps portava en la bocha una pedra, perquè no parlàs. E aprés sa mort revelà que poch parlar li havia molt ajudat a la sua salvació. E deya que catre coses deven hom fer fort callar, ço és quant hom pensa los grans perills qui són en molt parlar, lo gran guany qui és en lo calar, los mals que Déus n'ha¹⁰ apareyllats e·ls béns que per callar ha estogats. Per tal deya que hom devia fugir tostamps loch e temps e persones qui provocassen hom a parlar, majorment aprés beure a mengar, cant la lengua és tota desfrenada.

CAPÍTOL CCLXV. *Con per la lengua pecca l'om blasphemant, jurant e murmurant contra son prohibisme.*

Nota açí que per la lengua mal regida pot hom peccar per les següens vies. La primera, al és blasfemant e jurant e malparlant de nostre senyor Déu; e con aquest peccat sia leig e fort greu, dit és damunt, cant parlam del primer e segon manament.

Segonament, pecca hom per la lengua malparlant e murmurant e difamant a son prohibisme. Aquest peccat és gran e contra caritat, e lo qual fa molt de mal en lo món, e lo qual Déus ponex fort. E aquest peccat regna molt en dones, qui no cuyden res fer malparlant d'altres e deposant-lus una gran infàmia, e jamés no·n fan neguna satisfacció, ans se moren ab aquest càrrech, car confessen-se'n dessús dessús, e·ls confesors no·u encerquen bé, e la un dampna a

⁶I: qual A.

⁷A: desgrat BI.

⁸A: figura B: girada e axí I.

⁹I: e a A.

l'altre. Car, con diu Jesucrist, si lo cech mena al cech endós caen en la fòvea.¹ Pensar deuriem, emperò, quin peccat és aquest, que nostre Senyor ne gità dos prínceps del poble de Israel, appellats Datan e Abiron, tots vius, ab tot quant havien, en lo pregon de infern, per tal cant ||^{265a} murmuraven contra Moysèn. Per aquest matex peccat tramès Déu foch del cel, qui cremà Corè, ab doents-sexanta² altres hòmens assenyalats, per tal quant murmuraven contra Moysèn e son frare. Per aquest peccat tornà lebroso sa sor de Moysèn, apellada Maria, car murmurava contra son frare. Per aquest peccat volch Déus que sisentes milia persones que exiren de Egipte per entrar en terra de promissió, que no n'i entrassen sinó dues, ço és Calcè e Josuè, e tots altres moriren en lo desert.

Aquest peccat si'l prens en ús te provocarà a dir mal de tothom, e-t farà odiós a tota creatura, e-t farà terrible peccador, en tant que no duptaràs de malparlar de papa ne de bisbe ne de rey, ne d'om ne de dona, ne de pare ne de mare, ne encara de Déu; he-t portarà a aquesta error que res que Déus faça no-t plaurà, ans si Déus dóna pluga o secada o trons o lamps, o qualque cosa que faça, de tot murmuraràs e parlaràs mal, axí com si Ell era ton vassayll, qui hagués a ffer a ta guisa. Per què, justa cosa és que aytals persones sien per Déu perseguides e atterrades, e aprés ayrades per Déu e per hòmens. Con deya lo sant abat Aymó: ¿què ha a ffer lo crestià sinó reitre a Déu gràcies de tot ço que Déus li tramet? E sàpies que aquesta santa paraula qui és a Déu gràcies, se diu que tenia tostemps en la bocha la gloriosa Mare de Déu. E per tal la ||^{265b} santa mare Esgleya la usa tan sovín en lo offici divinal, e cascun bon crestià, en tot quant Déus li envia, o sia prosperitat o adversitat, la deu dir a glòria de Déu, tostemps estant apareyllat ab molta paciència; e lavors lo Senyor beneyt consola molt la sua ànima. Mas los altres, qui per lur impaciència e pocha bonea, tostemps murmuren, aquells lexa caure en lur desesperada malícia, e sovín los tol la paraula a la fi de lurs dies, axí que no-s poden confessar ne reconciliar ab negun, per tal que sien punits en la lengua, per la qual an tant de mal comès contra Déu e lur prohibame.

CAPÍTOL CCLXVI. Con peca hom dient paraules ocioses.

Pecca encara la lengua sovín dient paraules ocioses e sens fruyt, e pots pensar com són greus e males davant Déu, que d'eles convengua a nós reitre rahó davant lo juy general, axí con s'à a ffer segons que dix lo Salvador. L'om dient estes paraules pert son temps e-l fa perdre als altres, e tol a son cor molt bon

265J ¹A: fossa I.

²A: ab dones sexanta e I.

pensament e desig que pogra¹ haver ahut mentre les deya, e li tol molta oració e consolació celestial que Déus li haguera dada si en Ell hagués entès.

E deus saber que paraules ocioses són en moltes maneres. Primerament, massa parlar en quina-que manera, axí con fan als uns hòmens e fembres miserables, de² qui tota lur vida és ||^{266a} parlar. E sàpies que jamés gran parlar no fo gran fahner ne bon hom; ne-s pot fer que tot gran parlar³ no sia gran monçonogr, com diu sent Bernat.

Segonament, està ociositat de paraules en portar noves e en recomptar històries plaents als altres, d'on nex vanagloria, dient lo cor que aquells qui t'oen te tindran per hom molt scient e molt de bé sabent.

Terçament, està est peccat en truffar e burlar e en solàçar, de què hix desolació⁴ e a veguades molts greuges dels altres. Car als uns se prenen a escarnir aquells que veen fer bé, e arranquen de l'ort de Déu les novelles plantes d'aquells qui començen a fer bé, qui és axí a Déu con a tu qui t'auceya ton fill. Car aytals, qui eren fillls de Déu per gràcia, els los desvien per lurs escarns. E per tal, a la fi Déus los meysprea, e fa que tota res los té per hòmens de mal recapte e de poch de bé.

CAPÍTOL CCLXVII. Con peca hom dient falsies.

Encara pequen als uns per la lengua dient sovín de grans falsies; e açò, con sia en¹ enguamar lo prohibame, és contra veritat e contra lo manament de Déu. E pot ho veure per les menaças que Déus fa a aytals, car diu lo salmista axí: *Perdes omnes qui locuntur mendacium.* E vol dir axí: Tu, Senyor, dampnaràs aquells qui dien mençonegua. Diu sent Agostí que tot linatge de mençonega és peccat, encara que altre ||^{266b} n'aga profit temporal.

D'esta matèria és dit ya damunt, cant diguem lo setèn manament. Basta de present dir que hom monçoneguer porta lo senyal de sa confusió e-l front. Car tothom lo dupte a creure, e-l té per no-negú. Aquests aytals, deya Jesucrist, *Johannis, VIII*, són fillls del dyable, qui és pare de tot[a] mençonega,² e no solament és peccat dir-la, ans encara de voler-la oir ab plaer; axò con són aquells qui ab plaer oen legoters e butlers e juglars.

Encara pequen als uns per la lengua loant si matex e ses obres, la qual cosa és fort abhominable a Déu; car aquests tolen, quant en ella és, la glòria e la laor qui deu ésser dada a Déu sobre tot bé qui en nós sia, e ells apliquen-la a ssi

266J ¹AB: poguera I.

²I: es troba interliniat a l'A.

³A: les últimes quinze paraules om. I.

⁴A: dissolució I.

267J ¹A: om. I. (potser correcte).

²Tot monçoneguer AI: però cf. dir-la, voler-la.

mateys. Aquesta és una de les cinch coses que Déus s'ha retengudes, e qui en special pertanyen a ses regalies, ço és laor³ glòria e honor. És encara abhominable fort a Déu, en quant l'om, d'açò que bé fa, més ne ama glòria e laor de les gens que no haver-ne mèrit en glòria. Segurament,⁴ que bé ensenya aytal que ama poch Déu e los béns celestials, e és bé digne que li sien toltos. Loar, encara, si matex, dien los philòsofs que és senyal de poch seny e de oradura, en la qual caen los hòmens per massa amar si mateys; e trobaràs que n'hi alsuns qui, per amor d'aquesta laor, caen en tanta legea, que dels maïs que fan se loen. ||^{166a} D'aquests diu Crisòstom que fa nostre Senyor gran juy en esta vida e en l'altra, per lo gran desonor que li fan.

Aquesta laor se procurèn altres falsament fenyens-se que·ls desplaen, per tal que del desplaure sien loats, e tenguts per humils e per devots e per savis. E Déus descobra aquests abans que altres, per la gran ficció que mesclen en lurs maneres per procurar-se preu e laor.

Tots aquests qui, per les dites maneres, volen ésser axí loats, vol nostre Senyor que a la fi se troben pus vituperats e pus desonrats que·ls altres, e és gran justícia de Déu que axí sia. Car diu la Scriptura: si laor as, d'altre la hages e no de tu matex, per tal que no visques desonrat; car nostre senyor Déu vol que haga honor aquell qui la mereys e aquell qui li fuig.

E sàpies, diu Crisòstom, que si l'hom bo estava amagat fins en lo pregon de l'abís, d'equí nostre senyor Déu fera⁵ fumar e exir e escampar sa fama e sa bonesa; e si l'hom perseverarà,⁶ en qualque gran peccat, si·l feya e·l pregon de la mar, d'equí Déus lo publicarà:⁷ axí que negun remey no s'i pogra⁸ dar. Per què appar que folia és voler-se procurar fama ne laor vanament.

Conseylla, emperò, sent Gregori, que negú, majorment posat en estament ne en eximpli dels altres, no·s deu tacar per mala fama, ne fer obres per les quals la aga a perdre. Car lavors escandalitza los altres, ||^{166b} donant de si matex mal eximpli. Si, emperò, la persona simpla cau en mala fama, sens colpa sua, meyspreada e desonrada per la sua amor, en aytal cas, diu sent Jerònim, aytal fa obra de gran humilitat e la qual nostre senyor Déu ha fort per acceptable.

³I: loar A (no hi ha cinch coses).

⁴BI: segurament A (o és correcte?).

⁵Fara AB: fama I.

⁶Persevera AB: perseverare I.

⁷AB: publicaria I.

⁸Pora AB: poria I.

CAPÍTOL CCLXVIII. *Con pecca hom lagotegant.*

Pequen, encara, per la lengua, fort, tots los legotés, car aquests són loctinens del dyable. E més ne atterra lo¹ dyable sovín ab ajuda d'aquests, que no fa per si matex. Diu Origenes: zappar-te poch peccat aquest, que l'hom git de seny a l'altre e li faça creure grans coses de si matex, qui totes són falses, e a gran menyspreu de Déu, e faça tot son poder que·l git en peccat mortal, e·l faça caure en la ira de Déu e en les mans del dyable? Qui pot estimar quant peccat comet aquest qui açò fa! Aquests són, dels quals Déu requer les ànimes d'aquells que an axí enguanats.

Aquests, diu Beda, són fills de monsonegua, provocadors del dyable enquantadors de les penses, enemichs de les ànimes, qui cobren² e infistolen les nafres mortals. Car no lexen que altra conegua sos defalimens ||^{166c} ne li'n dirien negun, ans li faran³ creent que no és res, e aytans com més n'auran aytant lus en cobren més e·ls fan concreent lo contrari. O Déu! E tant fort serà lo juy que Déus farà contre aquests!

Deya Origenes que en açò pots veure con Déus ha avorrits los grans senyors del món; car, con agen més seny mester que hòmens del món, e més consciència, e més compayia d'òmens de Déu, emperò per lurs altres peccats que an grans, lexa⁴ls Déu creure en mans de legoters, qui·ls dien innumerables falsies e laors de si matex. E en tant que, con los dits grans senyors sien los majors peccadors del món, aquests lagoters lus tanquen axí los huylls, que·ls fan creure que ells són bons e justs e fan ço que fer deven, e·ls cobren axí lurs maïs que null temps no·ls dien una veritat, ans lus fan axí avorritir tots aquells qui les lus dirien con a dyables. E tot açò fan per tal que, complaent-lus axí, ells se'n miyloren de béns temporals, e·ls tinguen en estament e en honor. E nostre senyor Déu, qui veu lur malvada entenció, aporta tot lur fet a mala fi, car lur profit gira⁵ a la fi en destrucció de béns e de persones en esta vida, e·ls porta aprés a mala fi. E con diu Sèneca: Bé que aquest vici sia fort criminós e terrible en tothom, emperò en special sia sobiranament mal en hom generós. Per què recompta Històdus,⁶ de Costo⁷ rey de Mèdia, que con un seu cavaller li dixés que fort havia bella cara, respòs lo dit rey: «Per ma fe, ||^{166d} en bacallar falsari, que vós ne mentits, que ans la tinch lega e feta, e per tal cant vós sots legoter, no vuyil siats pus cavaller, ne que alleguets generositat, ne que jamés ne siats pus en mon

265] ¹Mes na atterra al A: més ne met aterra lo I.

²Sic AI.

³A: ferien I.

⁴A: gita BI.

⁵A: Isidorus BI.

⁶A: Casto I.

servey ne en ma casa, car legotegar offici és de troter e de bacallar, o de pagès entrecuydat,⁷ cant se veu perseguít o aterrat, pus no ha altres armes.»

Diu Crisòstom: O!, maravella és con l'om ab seny pot tornar axí brutal e bestial que axí s'leys encantar⁸ e embriagar, que puza creure de si matex ço que sab que és gran falsia. Vet, diu ell, que fa carnal e orada amor de si matex, car aquesta axí guasta los grans senyors, que lus tol sí matex e·ls fa tenir ab plaer la costat, e en estament, aquells qui·ls són confusió de lurs personas e enemichs de lurs ànimes e corsos. Remcy, diu ell, contre legoter és lunyar-los tantost e reprendre-los fortment, e fer-li mala cara, ensenyant-li que no·t plau ço que·t diu.⁹

Aquests són appellats per los sants mel metzinada, escorpis de mort,¹⁰ e sirenes¹¹ de mar e serp pintada, qui tots an apparença de bé e a la fi morden mortalment.¹² Aquests són pigors que infern, qui no fa mal sinó als mals; mas aquests, bons e mals, tots los derroquen si poden.

CAPÍTOL CCLXIX. Con pecca hom diffamant son probisme.

Diffamadors encara pequen ||^{13ra} molt per lengua, qui tostemps entenen a aminvar les personas, o ab falsia o ab veritat. E sàpics que no és menys tengut a revoccar la infamia inposada a l'altre aquell qui publica maliciosament lo mal del probisme qui era amagat, si bé·s diu veritat, ans ho deu esmenar axí con si havia dita falsia. Raó és, car pus que maliciosament e en iniquitat ho ha dit, contra sa consciència ha parlat, e per consegüent ha dita mençonegua, segons que posen los sans doctors.

D'aquest peccat te guarda sobiranament, si no vols venir en gran ira de Déu e d'òmens, e caure en grans perills. Car lo diffamador¹ no perdona a mort ne a viu, ne a bo ne a mal, ne a gran ne a poch, ne a parent ne a estrany, ne a amich ne a enemich, ne jamás cessa davant ne detrás. Aquests viven axí con lo ca de la carnisseria, qui tostemps porta la bocha suylada de sanch; e aquests porten lur lengua, qui tostemps mata alcú per qualche mala infamia; qui, pus n'agen fet offici, axí lo dyable agudament los seu² en la lengua, que axí agudament e ab art special diffamaran aquells qui volen diffamar, que quaix per força nos faran creure ço que·s volran. E açò, mostrant-se bones personas, e parlant ab bon zel,

⁷ A: ultracuydat I.

⁸ Aquest mot té dos significats: encisar; subhèstar. Vegeu el glossari.

⁹ I: lunyarlos... reprendrelos... o ferlos... ensenyantlos que no plau ço que dien A.

¹⁰ A: escorpis de mort BI.

¹¹ A: e de serenes I.

¹² I: e a la fi morden mortalment a la fi A.

269] ¹ BI: diffamar A.

² A: seur I.

e que saben que a vós plau dir bé d'aytal, e que ells que amen aquell de qui malparlen, mas zel de Déu e bé que·ls volen los força que diguen ço que dien e que en tota bona casa està bé un cha qui ||^{13ra} ladre, e que molt de bé fa lo ladrar, car per açò se corregeixen los mals, cant veen que altre lus té l'ayll ubert, e que lo zelar ne·l parlar no menga pa a negun e castigue a molts, e fa cessar molts mals. E après açò ajustaran al mal, e calaran ço qui·u pot escusar, e·n³ diran que si aytal escusació s'í dava que no·y creegats, car aquell de qui parlen mal és gran falsari, mas que ells saben tot lo fet clarament; e faran que, ço qui no és, que sia un gran desastre, e tot lo bé vos giraran en mal si gens⁴ de bé⁵ hi saben. A aquests deu hom fugir axí con a dyables, car no són sinó missatgers d'infern qui fan lur poder que·us tiren a lur peccat e·us facen errar en creure mal d'aquell dei qual devets bé estimar segons lig de natura, e aitreus aquell que sots tengut de amar.

D'aquests deven en special fugir grans personas, e judges, e tots aquells qui han regiment d'òmens, majorment cant aytals senyors han vici de creure a les primeres informacions —car aytal vici és en molts, e és fort perillós en aytals personas— per què nos⁶ decanten a la part contrària, contra justícia; ne aytal deurién jamás ésser posats en offici de regiment, ne de judicatura, per res.

Diu Sèneca en una sua epístola que en temps que los romans regien lo món, se féu ley que tot diffamador públich fos gitat de tota comunitat, e si crim notable havia inposat a negun, que presés⁷ mort, car diffamador d'aytal crim, homeyer és civil d'aquell ||^{13ra} que diffama. Car la fama prea cascun, rahonablement, aytant con sa corporal vida, e majorment aquell qui és en dignitat o en estament alt, e qui és famós e nomenat en lo comunitat.

Aquest deffalliment, diu Alcuynus, és molt huy en los hòmens; e tostemps regna en les fembres, qui per no res han diffamat si metexes e ab gran plaer oen mal de les altres, per exaltar-se; e ajuda-lus lur acostumat mal vici de massa parlar e de massa voler ésser preades e loades. E nostre Senyor fa que aquest mal torna sobre lur cap, faent-les meysprear, a la fi, e diffamar e viltenir, per los seus meteys primerament, e puys per los altres.

E deus açí saber que, segons que posa Ugo en son *Contemplador*, ara en lo temps darrer, lo dyable se esforça quant més pot de temptar les gents de diffamar los hòmens sants e qui són dats en exímpli als altres; e açò, per tal que lur exímpli e preycació no sia creeguda ne reputada, ans sia menyspreada, ne profit a negun. Car, per lo contrari, el veu que per sans exímplis e bones preycacions lo poble se lunya molt de peccat e profita molt en Déu.

³ A: eus I (correcre ?).

⁴ A: Póser calgui llegit ges.

⁵ A: els vuit darrets mots om. I.

⁶ I: no A.

⁷ A: prengues I.

CAPÍTOL CCLXX. *Con pecca hom contenent-se ab altres.*

Contenent-se, encara, alguns pequen fort greument, dient-se injúries e a veugades paraules leges, qui no's poden bé ||^{170v} esmenar, e qui axí's posaran e'l cor d'aquell qui serà desonrat que jamás no n'exiran plenament, car lo dyable les hi à fermades ab lo segell de malícia. E d'aquí vénen bregues, retrets, menasses, batimens, esvahimens, nafres e morts; e perpetuaus guerres, e oys, e rancors, e bandos sens mesura, e açò és què vol lo diable. Car, con diu sant Gregori, lo dyable principalment trebaylla que'ns pos e'l cor oy e rancor contre l'altre, per tal que tostamps l'om vischa en mala voluntat e sens pau, e en peccat mortal e sens la caritat e amor de Déu. Per què, e'l colp¹ que hom veu lo foch encendre, e que l'altre és disposít a contendre e hom matex comogut, deu hom donar loch e fugir a la oportunitat, o almenys calar e haver paciència, per amor de nostre Senyor; car Ell pren aytal paciència per gran sacrifici, e n'honra lo pacient en esta vida e en l'altre.

No't pens, diu Orígenes, que poch peccat sia desonrar a l'hom, e dir-li en la cara sos defallimens naturals e morals.² Car tant fort desplaü a nostre Senyor, que diu que en son temps ne foren innumerables morts e esterminats. Bé: que, segons que diu Salamó, sobre tots peccats de lengua —fora blasfemar Déu— desplaü a nostre Senyor e ponex aquell qui posa discórdies entre les gens, e qui porten paraules d'uns a altres; car diu que aquests són pròpiament oficials del dyable, qui meten foch entre les gens. ||^{180v} Dju Sèneca que en son temps en Roma havia ley imperial que tots aytals gitàs hom de tota comunitat, car no són ainó dyables en forma humana, habitans en la terra, los quals tot lo món deuria perseguir axí com a diables, e'ls deuria hom fer portar³ qualche senyal e'l front o en lo pits: que portassen cusida una lengua de drap vermeylla, per la qual fossen coneguts; ⁴ e lavors tothom se guardaria d'ells e'ls fugiria, e negú no'ls daria fe.

CAPÍTOL CCLXXI. *Con pecca hom excusant sos peccats.*

Greument pequen encara per la lengua los excusans sos peccats, car qui sos peccats defénen lo cor ha erguyllós massa a sos obs; per tal no pot sofferir que sia corregit ne sanat de ses plagues. E axí's raigua¹ lo peccat dins lo cor; axí la planta met grans raïls là on no és arrancada, ans hi és ben regada e colta. Aquests són raó als altres de perseverar e de fer novells peccats qui no'ls fac-

270] ¹A: a colp I.
²A: mortals I.
³I: fer fer portar A.
⁴BI: corregits A.
271] ¹A: rayigue I.

ren, sinó que'n prenen audàcia, creent que no sien peccat o no sien tan greus. Aquests axorben si matex e'ls altres e a la fi troben-se enguanats, cecs e plens de tots mals.

Per raó d'açò conseylla sent Agostí que tot hom de bé deu, ab gran reverència e honor e amor, oir son just e amigable corrector. Car deu hom pensar que ||^{180v} aquell és ver amich; e'l legoter, enemich. E més val que aquell corregescha l'om amorosament que si hom havia a venir ab son càrrech davant lo juy de Déu. Car, con diu sent Pau: Horribla cosa és caure en la mà² de Déu felló. Tostemps, donchs, deya sent Basili, ages qualche persona familiar qui't corregescha de tots mals, e aquella sia a tu axí con la tua ànima.

Fort pequen, encara, per lur lengua, alguns desmoderats en lur parlar. Car axí con si³ no usaven de rahó, parlen sens oir los altres, ans e'l mig de les paraules que l'altre dirà, ells se posaran, trencant lur sentència comensada; ne guarden qui parla, ne atenen ço que l'altre diu, axí que de tots punts ensenyen que són bèsties.

Aytals persones, diu Esiodus,⁴ jamás los philòsofs en Grècia no lexaven entrar en conseyll, ne'l permetien ésser en negun parlament de perill, ne de cosa de pes, per aquest tan gran vici. E axí metex, car hòmens axí viciats, tart és que no sien secrets, ne ab bona raó, e són mal nodrits, e quax axí con a bèsties en aquesta part.

Per tal diu que manà Octavià, emperador de Roma, al mestre de sos infants, que'ls nodrits a bé escoltar, e saber bé lo temps cant devien parlar e con, e segons la matèria e les persones⁵ ab qui parlaven.

CAPÍTOL CCLXXII. *Con pecca hom per malahir e per desonrar e per portar paraules e per indiscretament meneçar e per prometre res imprudentment¹ e per massa parlar e per dir orees e paraules cubertes e sulimades.²*

||^{190v} Alchimus, gran doctor, scrivint a Theofrastho, famós hom en Alexandria, sobre lo peccat de lengua, diu axí: En special te prech, fratre meu, que esquis malair, car Déus beneex a aquells qui volenter beneexen e malaex a aquells qui volenter malaexen. Maledicció, diu aquest, és invocar Déu que nogua al prohisma; e açò a ffer és contra caritat e obra fort mala, per què merex lo malaïdor gran punició de Déu. Guarda't, donchs, que açò no prenes en costuma, o si fet ho has, corregex-ho tantost, per tal que Déus te benescha. No res meys sàpies

¹A: ira I.

²I: om. A.

³A: Isidorus BI (veg. cap. 268, par. 4).

⁴A: matèria respoquessen a les persones I.

272] ¹A: indiscretament I.

²A: les últimes treize paraules om. I.

que en esta mathèria no deus pendre eximpli de les malediccions que Déu o los sants donen e han dades antigament. Car nostre Senyor és jutge e senyor Déu, e Ell malaex a qui·u merex, e negun no pot rependre les sues altes e santes obres. Los sants, axí meteys, si malaexen, fan·ho per Déu inspirats, qui·ls mana que de part sua maleesquen aquells que Ell vol, ne deven fer lo contrari.

Segonament, diu aquest, te prech que no vulles negun desonrar, car sàpies que qui desonrarà desig ha de ésser desonrat. Ne soffires ne·t plàcia que en presència tua sia altre desonrat,³ si donchs no·s feya per correcció, ab entenció bona e sana. E sàpies que per altra via desonrar, ensenya que qui·u fa és persona alcerada e temerària e pagesivol, e mal adoctrinada en tot bé e qui la ||¹⁰⁰⁰ ret fort contentible⁴ e digna de gran desonor. Antigament abans l'om matara a l'altre que no·l desonrara.

Recompta Agèllius, philòsoff, que en temps de Galba, emperador, se desonraron dos grans hòmens qui eren del senat, en lo capitol de Roma; e con lo dit emperador ho sabé⁵ començà, ço diu, a plorar e dix aytals paraules: O laç e mesquil, e ya en mon temps és axí caegut lo senat de Roma que los pus honrats e majors sens tota verguonya se diguen injúries e·s desonren davant los altres! Cert ara conech que cau lo senat, e no és luy la destrucció de l'Imperi. Emperò, per tal que los altres se guarden e·n prenen eximpli, yo vuyll que de present sien endós aqueys exclats e foragitats de tot offici e consayll pertanyent a la cosa pública. E diu que axí fo fet tantost. Per què, diu aquest philòsoff, desonrar-se ab altre senyal és que la persona és vil e de vil condició, e ab poch nodriment e ab poca verguonya, e defall molt en seny e en tota bona virtut.

Terçament, lo amonesta de esquivar portar noveylles jamés, car qui aytal offici pren sa confusió se procura, per tal cant a la fi serà tengut per gran monsoneguer e per gran parleràs, qui són leges taccas en la fama de l'hom. Per tal dix e manà sent Benet, en la regla, que sos monges no entescen⁶ en novelles; e dix que monge qui demana de novelles digne és de penitència, car fort se deu d'açò guardar hom religiós e ya molt ||¹⁰⁰⁰ més tota dona.

Quartament, lo amonesta de revelar⁷ secret, per tal que l'hom no trench sa fe e leyaltat promesa, car trencar açò és dissipar si metex e sa fama. E diu aquest que Déu hi fa miracle special sovín, volent que aquell qui ha aquest vici se tròpia, per aquest vici, enguanat e dampnificat més que altra persona. És ver que, com dien los theòlochs,⁸ alguns secrets són tan perillosos que si no·s

³ A: les últimes onze paraules om. I.

⁴ A: incontensibile I.

⁵ BI: sanbe A.

⁶ A: entenguesen BI.

⁷ A: de no trencar I.

⁸ ACb: theòlochs I. (Amb el mot *dampnificat* comença el segon foli del fragment de Collbató.)

revelen⁹ seria gran perill. Per què, en aytal cas, cant hom veu que tenir aytals secrets és contra caritat, lavors los pot hom revelar, emperò là on pot profitar, e sens escàndol, a sens revelar aquell d'on ho auràs haüt, si fer-se pot bonament.

Quintament, lo amonesta que·s guart de indiscretament menaçar a altre; car menaçar oradura és, so diu, car o tu entens¹⁰ a fer mal a altre ho no: si·l li vols fer, lavors menaçant lo incautes que·s guart de tu, e axí fas contre açò que fer vols; si no·u vols fer, lavors ençens a l'altre que·l te faça, e abans que tu a ell. Per què la menaça no pot sinó noure a aquell qui la fa. No res meys que menaçar és paraula erguylosa, axí desplaent a Déu que sovín El vol que aquel qui menaça sia abans ferit e esvabit, e pigor, que aquell qui calla, e li tol lo cor de fer ço que diu. Per tal dix l'eximpli que tal menaça que ha pahor.

Sisnament, lo amonesta que no prometa res indiscretament, ||¹⁰⁰⁰ per tal que no·u aga a trencar, axí com fan aquells qui fan a Déu vots orats, e promissions a Déu e a hòmens, a les quals no són bastans: e aporten si meteys, a la fi, a gran verguonya. Per què, l'om qui promet a Déu, ab gran diligència pensar deu què és ço que vol prometre, per tal que·y sia bastant a retre·ho en son temps, e no sia tengut per monsoneguer o per avar, o per hom dolent, desverguoyat e ab poch de bé.

Setenament, lo adoctrina de esquivar molt parlar, car tot gran parlar, ço diu, és gran monsoneguer, e és odiós a tota res, axí per son molt parlar con per ço que diu, qui sovín desplaü als altres. E diu que açí ensenya l'om gran seny, ço és esquivant·ho si·y és inclinat, e refrenant e guardant·sa de caure·hi si no·y és inclinat. Lo san abat Arceni, quant morí dien¹¹ que dix que tres coses l'avien salvat, ço és molt trebayllar, orar en solitut e molt calar.

En aquest peccat solen molt peccar les dones, e per tal los sants qui han fetes religions de dones¹² en especial lus han manat que tinguen silenci; ço és: que no parlen sinó en loch e temps sabut, e que tostemps calen en o cor e en lo refetor e dormidor, e en tot loch on sia ajustada la comunitat del covent. E cant han, en loch legut, licència de parlar, deven parlar de coses profitoses a lurs ànimes, axí com de la vida del Salvador, e dels sants e santes passades, ||¹⁰⁰⁰ e com poran corregir lurs defallimens e esmenar lur vida e venir a bona fi.

Singularment esquiva aquest doctor en tota persona, e en special en dona, majorment en religiosa, dir paraules hòrrics e carnals e dobles e solimades,¹³

⁹ ACb: revelar I.

¹⁰ ICb: entens A.

¹¹ CbB: diu I: dient A.

¹² ACb: les últimes onze paraules om. I.

¹³ A: solimades BI: selomades Cb.

en aquesta matèria; ne plàcia a Déu que neguna aytal sia casta, ne qui la digua o la oga o la scriva, o qui no don loch e fuschia e se n'enseny per tocada¹⁴ si la ou. Ne encara juglarar,¹⁵ ne molt burlar ab persones qui s'assalten d'aytals fets o paraules, con per res no pertangua a persona religiosa ésser juglar ne gran burlar ne truffador, ans aytals coses són en ells grans abusions e leges qui·ls reten¹⁶ dignes de gran menyspreu. Car diu que antigament molt riure en religioses era axí escandalós, que no feya mester a negun hom o dona a Déu dat que per res se ensenyàs molt riallosa, si no volia encórrer nota de leugeria¹⁷ e de gran dissolució e de mala fama.

CAPÍTOL CCLXXXIII. *Con és gran peccat indiscret calar.*

Reprèn¹ encara molt lo dit beneyt doctor, en aquell matex² loch, indiscret callar, car deya Ysayas: *Ve michi quia tacui*; ço és, mal va a mi per què he tant callat, car negun no deu callar si ou Déu blasfemar, ans deu cridar fins lo peccat aquell sia punit. Axí metex³ ||^{180b} si veus ton probisme vituperar o mal tractar, no deus callar, ans deus lo malfacit refrenar, cant en tu és, ab bones paraules, e ensenyar que·t desplaix lo mal que fa. Axí metex, ço diu, si est en conselly e veus justícia aterrar e veritat caure, lavors te deus ensenyar que est fill de Déu e dexible de veritat, e no deus haver paor de negú, car Déu és lo teu escut qui, si·t lexa sofferir per deffenció de veritat, sies cert que Ell tempta lavors la tua caritat e amor a Ell, e la tua fe quanta és, e la esperança que as en Ell, e la tua paciència; e si veu que ab esforç estigues per la veritat per amor del Senyor, Ell te apareylla⁴ gloriosa corona, e alta fort, en Paradís, he·t farà honrar en la terra e en lo cel, axí com a leyal testimoni de veritat.

E diu sent Gregori que aytals hòmens qui en esta vida sofferen persecucions per mantenir veritat e justícia, tostamps deurien retre a Déu gràcies qui a aytal estament los ha apellats. Car a ells estoga en Paradís corona de màrtir, e aquella merexen, ço diu, mills que lo màrtir,⁵ car lo màrtir soptosament, en poch temps, pasa ses passions, mas a aquests a veguades lus duràvan les passions⁶ per tota lur vida.

Contra aquesta gloriosa vida, ço diu, són aquells qui volen complaure als

¹⁴ ACb: tacada I.

¹⁵ ACb: jugar I; jauglarer B.

¹⁶ ACb: els últims vuit mots om. BI.

¹⁷ De leugeria ACb: de gran leugeria I.

273] ¹ BI: repten ACb.

² BI: en a aquell matex A: a aquell metexs Cb.

³ A: apparella Cb: apparellera BI.

⁴ ACb: les últims set paraules om. IB.

⁵ A: los daran lurs passions I.

altres, qui jamés no dien veritat ne estan per aquella, aman més satisfacer e complaure als hòmens que a Déu,⁷ del quals ||^{180a} diu Daviu que Déus dici parà lurs sperances e fiançes e·ls confondrà davant lo seu juy. Car lavors no·ls poran ajudar aquells en qui ara confien, e dir·lus ha nostre Senyor: «Digats a aquells a qui havets volgut complaure que·us ajuden si poden. Cert no poden! Car més por la veritat, que havets meyspteada, qui ara us jutgarà e us condemnarà e us trametrà al loch infernal⁸ on és vostre pare, ço és lo príncep de tota falsia, lo dyable.»

Hòmens, encara, pahurachs e ab poca virtut, se dupten molt de estar per veritat. Dels quals diu Daviu que han àida paor là hon no ha rahó de pabor,⁹ car a defendre veritat no·y ha raó de paor,⁹ pus Déus empara e fa escut e té gran guardó apareyllat a aquell qui la deffèn. Mas la raó de paor si és en lo callar, car lavors nostre Senyor vol que cages en ço que¹⁰ havies paor, pus no has confiat d'Ell ne de s'ajuda ne de [sa] paraula, ne de sa promissió¹¹ que Ell ha feyta a tots aquells qui mantenen veritat.

Axí metex als cuns per afecció desordonada calen là on deven¹² parlar, car no volen parlar per aquells que an en oy, ne parlar contre aquells que amen mundanalment, per grans mals que fassen, ans ho callen, e·ls ho sofferen e·u cobren, en gran dampnació pròpia. E per tal vol Déu d'aquests ço que diu Crisòstom, que d'aquí on cuyden fer niu de peccat¹³ ischa sageta mortal qui·ls¹⁴ percuda e·ls turment per a tostamps.

||^{180a} CAPÍTOL CCLXXXIV. *Con discretament callar és gran virtut.*

Tots los doctors e molts philòsofs an molt aprovat discret calar, ço és no parlar sinó quant és necessitat. Car deya sent Agostí que lo parlar nos és dat¹ a necessitat, e lo callar per conservar si matex et a guanyar virtut. E diu que lo callar és senyal de saviesa, e fa l'om famós e li procura que vischa en pau, e·l fa esforçat e gran obter en tot bé. E diu que jamés gran parlar no fo gran obrer. E diu que és gran disposició a l'hom de molt profitar en la via de Déu.

Diu l'abat Yssach que molt parlat tot lo cor buyda; e fa l'om buyt e fort luy dels sentimens divinals, si donchs no·s fa per necessitat. L'om qui no vol

⁶ ACb: amant mes complaure als homens e satisfacer que complaure a deu BI.

⁷ ACb: foc infernal I.

⁸ Cb i (no havia) I; les últimes set paraules om. A.

⁹ ACb: els últims deu mots om. I.

¹⁰ ACb: de que I.

¹¹ ACb: promesa I.

¹² ACb: deurien I.

¹³ ACb: fer un deport I.

¹⁴ I: quis A.

274] ¹ I: parlar no es dat A.

calar és axí con a cavall menys de fre, e axí con a bèstie indomable, e a pou sens cuberta, e a casa sens porta. L'om gran parlar és a tot lo món odiós e porta ab si molts peccats, que peccat de lengua aporta. Per tal, con dit és damunt, los pares de les religions singularment faeren grans e moltes leys sobre lo calar, qui s'apella silenci, que s'ingrés e s'observàs, e y posaren certes penes. E grans terrós e penes, dica que ha Déus apparellades als grans parlers; e als calans per sa reverència, grans remuneracions.

Per totes aquestes coses ||^{159vs} damunt dites apar què és bé e mal, situat en la lengua. E per consegüent és acabat lo tractat dels senys corporals, dels quals havíem a tractar, e de la lengua, a ells conjunta.

CAPÍTOL CCLXXV. *Açí comença lo sisè¹ tractat d'esta quinta part d'aquest libre; e tracta primerament què és religió e qui la comença.*

Aprés lo tractat dels senys corporals havem a dir dels conseylls evangelicais dats per lo Salvador, no per via de manament, mas per via de conseyll. E, entre los altres conseylls principals són obediència, pobrea e castedat, sobre los quals principalment són fondades les religions ordonades per los sants dins l'estament de cristianisma. E per tal cant a les dites religions cové, mils que als altres del món, observar los dits conseylls, e sobre ells són fundades, e ls dits conseylls són especial beica e fonament de les dites religions, per tal direm ensemps dels dits conseylls e de l'estament de la religió, segons que nostre senyor Déu ministrà.

Primerament, donchs, veurem què és religió. E deus saber que religió és estament per Déu inspirat e per la santa Esgleya aprovat, e sobre los conseylls evangelicais fundat, a servir Déu specialment deputat, ornat de sants estatuts e virtuals e exemplars certitudines. Aquesta diffinició e sentència se trau ||^{160vs} de dits de sent Agostí en los libres *De vera religione* e del deèn libre de *La Ciutat de Déu et De quantitate anime*. E que la dita diffinició sia vera apparrà clarament per ço qui s'segueix dejús. E deus açí notar primerament que la religió és dita religió car és axí con a liguam qui, ultra los manaments de Déu, liguam per specials liguams l'om ab Déu, axí con davall havem a veure.

Primerament, donchs, veges qui són estats aquells als quals ha Déus inspirades les institucions de les santes religions. E deus açí saber que, segons que posa lo Maestre de les istòries, lo primer fo aquell sant Samuel, propheta, qui ja instituí collegi de hòmens, tostemp entesos a loar Déu. E d'aquí proceí que los fills dels prophetes hedificaren poques celles après flom Jordà, e aquí, en molta paciència e pobrea, servien Déu, segons que diu sent Jerdnim, *epistola*

275] ¹BI: seten A.

LXII. E açò durà fins al temps de sent Johan Babtista, qui en aquela mateixa vida estech deeset anys fins que morí.

Aprés açò, lo Salvador vench, que féu collegi dels sants apòstols, vivens sots los conseylls evangelicais. E aprés la mort del Salvador fo feta una comunitat dels crestians, per maneta de collegi, en què vivien tots de comú, e venien ço que havien e u proposaven davant los sants apòstols per administrar-ho a la comunitat, axí con ligim *Actuum quarto*. E ya en aquell temps, entre los jueus ||^{161vs} havia hòmens appellats religiosos, car portaven hàbits separat dels seglars, mas no eren en collegi, ans estaven axí con ara estan los clergues seglars separats, e eren dits phariseus.

Aprés de tot açò, diu Philon en lo segons libre de la *Ystòria Ecclesiàstica*, que aquell gloriós evangelista mossenyer sent March donà forma de viure a alguns hòmens qui axí con a mongcs vivien solitaris, en gran penitència e en gran santetat e en gran ordinació de sí metex.

Aprés vench sent Basili; e aprés, sent Agostí, cap dels cononges reglars e, aprés, dels frares dits agostins; e aprés, sent Beneet, cap de monges negres; e aprés, sent Bernat, cap de monges blancs; e aprés, sent Domingo, cap dels precyadors; e aprés, sent Francès,² cap dels frares menors. Tots aquests són estats fundadors de santes religions a ells per Déu inspirades, e per la santa Esgleya aprovades, quant a aquests detrs nomenats, qui de sent Basili o de sent Beneet ençà són venguts; car jatsia tots sien per lo Sant Sperit inspirades, emperò la Esgleya no ha per special decret aprovades sinó les religions qui són ordonades en la lig de gràcia, de sent Basili ençà.

CAPÍTOL CCLXXVI. *Quin profit se segueys al món¹ per les religions.*

Lo gran profit que l'om ne aconsegueix per entrar en religió, qui hi vol ben viure, declara Policratus dient que la religió lunya l'om de les grans misèries e perills ||^{162vs} del món; tol-li grans occasions de peccar; dóna-li moltes avinentees de servir a sol Déu; és de gran dignitat, en quant és tota diputada a Déu; és fort profitosa, car tota és encosa a merèixer; leva l'enteniment a contemplar les coses celestials, dóna grans consolacions als contemplans e grans illuminacions, fortifica contra les temptacions; fa l'om atar segur, fa'l temple de Déu, fa'l secretari seu e companyó dels àngels. Per lo contrari, ço diu que la pigor persona qui al món sia és aquell qui malament viu en religió, car fan a Déu major meyspreu, en quant lo havien elegit per servir-lo en special, e lexen son servey e'l donen al dyable. Són tostemp perjurs, trencant los vots que fets havien; són a gran escàndol del poble, qui veu lurs peccats e gran subversió

²A: e aprés venc lo gloriós pare nostre mossenyer sent francesc BI.
276] ¹AB: hom I.

La primera, si és car leva l'om sobre si metex en quant l'om, mortificant sa pròpia volentat, elegex de tots punts fer aquella de Déu, e pot dir a Jesucrist lavors la paraula de sent Pau, *Ad Galatas, secundo: Vivo ego iam non ego, vivit autem in me Christus*. E vol dir aytant com si deya axí: yo, despuys que he votada obediència, ja no só viu ne aquell qui era, car con aga feta la mia volentat una metexa ab aquella de Déu, ya no són altra fora Déu, mas són quax altra Déu.³ Car aquells qui tostemps se concorden ab la volentat de Déu ya no s'apellen hòmens, mas fills e hereters e quaix una cosa ab Déu, e són d'aquells dels quals diu Daviu en lo psalm: Yo he dit de vosaltres que sots Déu e fills d'Aquell qui és sobres alt Senyor. Vet, donchs, quant puga sobre si metex quant és fel obedient a son prelat, per amor de Déu.

La segona, car per aquesta virtut complacm a nostre senyor Déu sobiranament, en quant per aquesta nós lo honram e-l glorificam més que per neguna altra. Rabó és, car que l'om⁴ obedient, per honrar Déu totpoderós, se vuylla axí abaxar e atterrar e mortificar, que ell elegescha més fer la volentat d'un simple hom (hoc encara d'una bèstia, qui a vegades parlatà fora tota raó, o que serà son enemich capital, e qui maliciosament li manarà coses sobergues e desraonades per dar-li vetxació e minva) e que l'hom obedient, ab plaer e de bon cor, per dar honor a Déu Totpoderós, am més fer la volentat d'aytal prelat⁵ que fer la sua pròpia, açò glorifica tant a nostre senyor Déu que Ell ho pren en tan gran servey, que no és hom qui açò puza estimar per neguna via.

On ligim en la Vida dels sans pares que hòmens axí vigorosament obediens a⁶ nostra senyor Déu, obraren grans miracles e maraveylles. Diu un dels pares: Qui vol saber nostre senyor Déu quant prea forçor obediència, atena a açò que dix a Abraham aprés que li ach manat que matàs son fill e⁶ hac provada la obediència del dit sant Abraham. Car dix-li axí: «O Abraham, no puch celar d'aquí avant ço que vuyll fer a tu, per la gran obediència que m'has tenguda volent-me sacrificar ton fill primogènit, Ysahac. Car jur-te per la mia essència que yo multiplicaré la tua sement més que les esteles del cel e que la arena del mar, e faté que de tu exiran reys e tota la terra en què estàs daré a aquells qui de tu exiran. Hoc encara, promet a tu que de tu exirà aquell qui serà Salvador del món.» Vet, diu aquest sant pare, quant prea nostre senyor Déu la virtut de la santa obediència.

La terça rahó qui deu molt induhir l'om a ésser obedièn si és lo bon exirapli que l'hom dóna de si metex, en quant ensenya que no vol fer la volentat sua pròpia, mas d'altre, per amor de nostre senyor Déu. Deya l'abat Pastor que

³ AB: les últimes onze paraules om. I.

⁴ B: car aquell hom A: car com lom I.

⁵ Ha A: (Potser cal llegir, d'acord — en part — amb BI per hòmens... ha nostre Senyor obrati).

⁶ A: omissió de set mots a l'I.

fer sa pròpia volentat, senyal era que l'hom era tot vil e carnal. Mas fer la volentat d'altre, per amor de Déu, és senyal que l'hom és senyor de si metex e ha⁷ vençut si metex. E aquesta, diu, és la pus honorable victòria qui sia e-l món, la qual fan fort poch.

La quarta és, car fa l'om viure fort segur, en quant l'om va sobre consciència d'altre, e-s regex per seny e per voler d'aquell qui té loch de Déu. Per tal dix Salamó, *Proverbiorum, XXIX*, que aquell qui guarda de no fer contra la volentat d'aquell que ha pres per pare, ans lo seguex, que a aytal no li cal haver pahor que vingua a perdicció, car altra lo porta qui-l governa ab guoverni de Déu. Car diu que l'hom obedient és per la benedicció de Déu suportat, car Déus specialment ha beneys los vers obediens.

CAPÍTOL CCLXXXIX. Con pot hom si metex bé inclinar a ésser obedient.

Demanà un monge a un dels sans pares con poria hom inclinar bé si metex a obediència, e estech-li respost que per estes vies. La primera per acostumar si metex a bé obeir, car no és res al món, per deffil¹ que sia, que no-s faça sens trebayll, si hom la acostuma. E axí-u diu lo poeta:² lo religiós qui no és acostumat de bé obeir, per poch manament que li sia fet trenca e-n va en terra per inobediència, mas si-y és veat, per gran manament que fet li sia, si l'empararà a ffer; e aquesta era la raó que los sants pares tostemps tenien lurs súbdits sots fort jou de grans e de terribles, e forts a altes obediències, per tal que axí-Is³ tinguessen tostemps humils e reverens, e fort obediens, e plens de mèrits e de⁴ santes obres.

La segona, si és pensar lo religiós per què féu vot de obediència. E deu pensar que per amor⁴ de nostre senyor Déu. E posem que no fos aquesta entenció sua lavors cant féu lo vot, encara, pus fet l'à, lo-y⁵ deu tirar aytant con pot, per no pedre lo mèrit de la obediència. E que, donchs, Déu Totpoderós se sia tant inclinat que per amor dels hòmens se sia encarnat, e aprés a mort lliurat, açò deu l'om sens fi inclinar a humiliar-se fins en terra, e a qui-s vuylla, per amor de Déu. E aquesta aytal obediència servava sent Francesch, qui deya axí: Obeyría al pus poch infant, qui m fos dat en companyó, con al major frare qui sit en l'orde. E per no perdre⁶ continuament aquest sant e tan gran mèrit de obediència, tostemps que anava de fores⁷ prometia obediència al companyó.

279] ¹A: difícil I.

²AB: profeta I.

³BI: axí A.

⁴A: que no sino per amor BI.

⁵BI: pus fort la ley A (potser cal llegir *pus fort la ley la*).

⁶I: pendre A.

⁷A: anave de fora I.

La terça raó, si és que prech Déu carament que·l faça volenter obeyr. Car con açò sia special do de Déu, per tal fa mester que Déus ne sia fort preguat e inclinat per moltes obres de humilitat e per grans e continuades pregueres, segons posa Cromàcius, sobre lo Psalm.

La quarta, si és haver companyies de persones humils e fugir a persones rebel·les e malignans. Car, con dix lo sant abat Efram: Quaix és força que cascú sia aytal con les companyies que ha. Si, donchs, vols guanyar esta virtut, accompaya't ab humils e ab obediens, e fuig a testarts, capitosos e orats, e a rebel·les e inobediens, qui són axí con a foch en estopa, e appareylatz de fer peccar e infernar tots quants se acosten a ells.

La quinta, si és ||^{193r} discreció e dolçor de prelat, car savi e dolç prelat inclina los coratges dels súbdits a obeir-li. Car, con diu Sèneca: Lo cor de l'hom, generós és, e·s vol inclinar per amor e no per menaços ne per colps ne per força. E per tal diu que gran austeritat e rigor de senyoria ha sovín portats los súbdits a trencar ab ells, axí que·ls uns e·ls altres ne anaven a la mala ventura e·s perdien tots. Per esta rahó perdé lo regne quaix Roboam, fill de Salamó, segons ligin, *Terço Regum, XII*, car massa volia sobreguegar a son poble. Per tal dix Salamó que mal regidor confon si mateix a la fi, car negú no·l pot sofferir.

La sisena, si és humiliar si metex. Si l'om, deya sent Ambrós, pensava quants mals ha en ell, ne de quans mals és digna, ne a què ha³ a venir, ne Déus què li té bé estogat, no·s tendria a càrrech a obeir a qui·s vol per amor de Déu. Mas la gran supèrbia que tenen e·l cor los fa rebellar e malignar e presumir, que a negú no serven obediència ne reverència en subjecció. E aquesta és la raó que en les religions mills obeexen los simples que los letrats e majors entre ells, e deuria ésser lo contrari. Car los majors deuria ésser pus virtuosos e maylors e mills obediens, en quant mills saben què és virtut e mèrit de obediència que los lechs ne los simples.

La setena, si és lo gran guardó que Déus estoga als bé obediens, en quant de tot quant fan esperen guardó, pus tot ho fan per lo mèrit de la obediència promesa a Déu.

CAPÍTOL CCLXXX. *Quines circumstàncies deu haver vera obediència.*

||^{193va} Sent Bernat posa quines circumstàncies deu haver vera obediència de persona religiosa, e diu que les següens. La primera, si és que ell obeexa volenterosament e de cor, car con nostre senyor Déu principalmente guart lo cor, per tal aquell qui li dona lo servey de millor cor, aquell més ama, e accepta e re-guardona pus altament. Nota açí, emperò, que quant lo cor obeex volenterosa-

³I: lom... ha en ella... son dignes ne a que han, i a continuació que·ls, A.

ment, deus attendre què¹ és ço sobre què va lo manament al qual obeex l'om. Car si és sobre cosa difícil e desplaent a la sensualitat,² lavors aytant con lo manament és pus difícil, e ab meys raó e ab més malícia en lo manant, aytant és pus plaent a Déu la obediència e pus meritòria, e és obra pus perfeta en si mateixa. Si emperò lo manament és de cosa a tu plaent, e qui has ja molt desigada, e qui és dolça a la sensualitat, axí con si és de cosa en què càpia a tu honor del món, o delit carnal o profit temporal, lavors aytant la obediència és a tu menys profitosa e de meys mèrits; e en tant se porien aquestes circumstàncies dilatar³ que ans te poria ésser dampnosa, axí con és d'aquells qui·s fan manar scientment ço qui·ls és solaç e plaer. Aytals, diu sent Gregori, més manen ells als prelats que no los prelats a ells, ne d'aytal obediència lus cal esperar guardó envers Déu. Per lo contrari, ço diu, és d'aquells qui no poden a res obeir, qui aytant pequen pus greument con ço qui·ls era manat és pus leuger de complir.

Deya l'abat Simeon que no·s sabia con ||^{193vb} gran dampnació e fort s'avia procurada a la sua ànima aquell qui obediència havia a Déu promesa, e tota obediència li era sobregua e contra son cor. Per tal conseylava lo sant abat Anthoni que la persona qui obediència havia promesa a Déu devia saber, pensar e demanar ab gran diligència què és obediència, e a què·l té obligat⁴ e en què la pot trencar, car si açò no fa, en gran perill viu la sua ànima. Vet, donchs, con la obediència deu ésser cordial.

La segona circumstància de vera obediència si és que sia feta alegrement, car no basta al compliment de bon servey que l'hom la faça de cor, ans encara vol nostre Senyor que li sia dat⁵ alegrement. Car diu sent Pau que al⁶ servidor alegre ama nostre senyor Déu, e la alegria aquella que la enseny en plaent cara e en plaens paraules e continues. Diu sent Bernat que obeir ab mala cara e trista, senyal és que·l cor és trist e obeex⁷ ab desplaer. E aytal poch mèrit ha de sa obediència, car prou li fa nostre senyor Déu que li perdó la sua desconexença, e la irreverència e molèstia⁸ que fa a son prelat per son trist obeir. Diu sent Bernat que, entre les altres coses que deven moure molt lo súbdit a obeir a son president, si és quant pot pensar que lo president ha pres càrrech de sa ànima e de retrè'n compte a nostre senyor Déu, e per açò solament deuria tostemps lo súbdit obeir-li alegrement.

La terça circumstància que deu haver vera obediència, si és que sia complida espertament e no ab lagú, car açò ||^{194ra} ensenya que·s fa de cor e ab plaer, e

280] ¹A: attendre saber que I.

²Censualitat I: sensualitat A.

³A: delitar I.

⁴B: e aquell quif te A: e quel te obligat I.

⁵AI: l'arquetipus pot haver tingut *dad'alegremet*.

⁶A: lo I.

⁷B: obrey A: obeax I.

⁸AB: malícia I.

obeir percosament e tart ensenya que no's fa de bon cor ne ab plaer. Ligim en la *Vida dels sans Pares* d'un monge que, oent lo manament de l'abat, com scrivís e formàs una o, no volch acabar, ans axí maiga⁹ feta, se levà del scriptori per fer lo manament de l'abat.

La quarta sí és que lo súbdit obeescha simplement, ço és sens qüestions, ne digua: per què faré ara açò, o per què no allò?, e axí murmurant e qüestionegant sobre ço que'l president li mana, excusant-se per diverses vies e fenyent¹⁰ impossibilitat o injustícia en lo manament. Deya mossènyer¹¹ sant Francesch a sos frates que lo ver obedient axí deu ésser, con a cors mort, qui jamés no parla ne reguanya ne respon, ne murmura de res que fet li sia.

Antiguament los sants Pares, per avear sos súbdits a ésser molt obediens, los manaven coses fort difícils; axí con d'un sant Pare ligim que manà a un dexeble que regàs un bastó sech que havia ficat per terra, e havíey a portar l'aygua de dos¹² miyelles luny, e'l dexeble o féu per lonch temps, volentrosament. E quant plach a nostre senyor Déu aquesta obediència! Ensenya-ho per açò car lo fust sech reverdí e donà fruyt, lo qual fruyt los sans Pares apeylaren fruyt de santa obediència.

Altre manà a son dexeble que li menàs presa e liguada una leona salvatge. E con lo dexeble la volgués pendre, la leona se lexà pendre e liguar e menar fins al sant pare. E açò per mèrit ||¹³ de la obediència del dexeble.

Altre sant pare manà a un seu dexeble que registràs una gran rocha, la qual cosa era naturalment impossible. Emperò, la obediència del súbdit impetrà ab nostre senyor Déu que ell la registrà¹⁴ e'n féu a sea guisa.

Diu sent Bernat, en lo sermó *Ad fratres de monte Dei*, que lo súbdit no deu examinar lo manament del prelat ne disputar ab ell, mas, axí com l'ase, deu tantost parar la esquena e fer de punt a punt la volentat del prelat. Car qui contrasta a la senyoria, a la ordinació de Déu contrasta, e per consegüent a gran dampnació sua ha votada la obediència sua.¹⁵

Diu Crisòstom que aquell qui ab prechs o ab ajuda de amichs, e magorment de seglars, procura que no hobeescha a son president, aytal és appellat secret apòstata, car porta l'àbit, de la religió ensà,¹⁶ sens vot de obediència, ans és fora les parets¹⁷ de sa religió. Car la primera e principal paret de la religió és la obediència, la qual se trencha de continent con l'om procura que no hobeesca axí com deu ne a qui deu, ne en ço que deu fer. E diu que malayt és aquell qui

⁹ A: mig BI.

¹⁰ A: faent I.

¹¹ A: monsenyor I.

¹² Sic A: dues I.

¹³ I: reguira ... reguira A.

¹⁴ AB: els últims cinc mots om. I.

¹⁵ A: religió e viu BI.

¹⁶ AB: les parts I.

per carnal favor favorega la persona religiosa que no sia sots obediència de son magor, car diu que aytal és participant en la sua apostasia.

La quinta, sí és que l'hom obeescha virtuosament e vigorosament, a manera d'un hom qui s'appareylla de cavar pregont¹⁷ en terra per cercar moneda amagada. Eximpli nos n'è dat¹⁸ lo Salvador e ls sans, qui no han duptat pendre mort ab guoig per servir la obediència de ||¹⁹ nostre senyor Déu.

La sisena, sí és ab humilitat no cuydar molt fer per gran obediència que serve,²⁰ car lo cuydar fer molt confon lo fer molt. Car lo cuydar ve de ignorància de la obligació que hom ha a Déu, que és tan gran que si feya cent vegades més que no fa, encara no és res a la obligació que havem a Déu. E d'aquest cuydar fer molt ve gran erguyll e vanagloria en lo cor, qui tota obediència suylla e ensutza. Per tal deya lo Salvador als sants apòstols: Cant haurets fet tot ço qui us és manat, digats en vostres coratges: «Servens som de poch profit e de poca valor: si res de bé havem fet, tenguts érem d'axò e de molt més», e axí serà vostre²¹ servey plaent a Déu per la humilitat ajustada ab la obediència.

La setena circumstància de la vera obediència és obeir contínuament. Car diu sent Bernat: La perseverança merex a l'hom la corona de glòria, e sens aquesta tot és perdit. Donchs, fill, diu aquest, no r'anugs²² viure en obediència, car açí està gran part de tot ton bé e de la final glòria.

CAPÍTOL CCLXXXI. *Quans mais fa inobediència.*

Si los hòmens sabien quant de mal fan contra obediència e quant Déus n'és offès, molt duptarien trencar obediència. Car nostre Senyor, per inobediència, girà Luciffer de la gran claustra del cel e Adam de la gran claustra de Paradís e'l poble de Israel de la claustra de la terra de promissió. Per inobediència la muyller de Lot ne ||²³ tornà estàtua de sal e Saül ne perdè lo regne per a çí e per¹ los seus, dient-li Samuel, propheta de Déu: E per què as trencat lo manament de Déu? ¿No sabs que no voler obeir a Déu peccat és de ydolatria? E sabs que més prea nostre Senyor obeir-li que no sacrificar-li? E ara'l cuydes placcar per tos sacrificis cant l'as offès² per tes inobediències; no t'o penses, car yo t dich de part sua que Ell t'à tolt lo regne, ne vol que tu ne los teus regnen d'aquí avant pus.

Per inobediència manà Déus en la Lig que lo fill desobedient a pare e a mare morís alapidat. Diu sent Bernat: ¿No saps tu que per inobediència és l'om

¹⁷ Sic ABI.

¹⁸ I: na dada A.

¹⁹ I: serva A.

²⁰ I: axí nostre A.

²¹ A: enuigs B: enuigs I.

281] ¹ A: per a ell e per I.

² I: cant los offers A.

per Déu maleyt, e yamés no exoyt³ en ses oracions, e tot quant mal l'om soffer tot li ve per inobediència? E com l'ase, per un agulló punyit, faça tot ço que hom vol, e l'hom, pigor que asc ne que quantes bèsties són e·l món, no vol fer res que Déu vuylla, per molts aguyllons de mals e de tribulacions que Déus li trameta.

Remígius, en una sua exposició de l'Evangelí, declara per què nostre senyor Déu avorrex tant la inobediència en los hòmens e diu que per aquestes rahons.⁴ La primera, sí és car és cosa intollerable que Déus Totpoderós, qui és tal e tant, e tan gloriós⁵ e maraveylós senyor e creador, e tan gran benefactor⁶ nostre, sia desobeït⁷ per neguna creatura, hoc encara, que sol la creatura gos pensar en aytal desobediència.

La segona, sí és, car nostre senyor Déus veu e pensa la terrible irreverència qui li és feta en ço que l'hom obcescha de gran plaer al dyable, qui és lo major ||^{1950a} enamich que Déus ha, qui jamés no procura sinó dampnació e mal a l'hom, e no vol obeir a Ell, qui és tan car pare e tan car amich, e tan grans béns li fa continuamente.

La terça, car no solament al dyable, ans encara a la carn e qualsevol dolentia l'om se⁸ inclina gogosament⁹ e a sol Déu no·s pot per res inclinar.

La quarta, que més ama l'om obeir a qui·s vol a son dampnatge, que a son profit a nostre senyor Déu.

La quinta, sí és, que si les coses¹⁰ que nostre Senyor mana fossen de gran càrrech, encara fóra alcuna excusació,¹¹ mas lo seu jou és tan dolç e tan leuger que un infant lo pot portar si·s vol.

La sisena, car l'om inobedienc comet crim de trayció en quant nega a Déu senyoria e obediència; hoc encara comet crim de furt, car contracta sa voluntat a sa guisa contra lo voler d'Aquell de qui és, ço és de nostre senyor Déu. L'om, diu aquest doctor, qui·s vol regir per son propti seny e voluntat, lexant aquell qui·l deu e·l pot regir, él porta en la mà lo liguam ab què·s penga, axí con féu Judes; car la pròpria voluntat e seny de l'hom, sens Déu, és axí cosa deserta e periylosa e vetinosa e malvada e plena de tans mals, que per gran astúcia que l'hom aga, él no pot fugir que Déus no l'aport a gran confusió e a grans dampnages e a la final dampnació.

³ A: exaudit I.

⁴ BI: om. A.

⁵ A: tal e tan gloriós I.

⁶ A: benefactor BI.

⁷ BI: descebut A.

⁸ I: sa A.

⁹ A: alegrement I.

¹⁰ BI: causes A.

¹¹ I: excusacions A.

CAPÍTOL CCLXXXII. *Con los rebelles a obediència són grans peccadors.*

Gregòrius Nazianzenus¹ en lo tractat de *Religió* diu axí: Alguns fills de perdició, ||^{1950b} cuberts ab pell de anyell, vénen a les santes religions per tal que aquí tinguen e seguesquen lo món pus altament que sí en lo món fossen: ells volen prelats qui·ls façen tota lur voluntat, e appelen-se vivens sots la santa obediència; ells dien que són sots pobretat, mas de res no volen fretura, ans aquí més habundar del tresor del crucífex e de les almoynes dels pobres, que altres. Dien ésser en estament de penitència, qui jamés no poden neguna aspretat soferir. Dien-se casts, mas lur mengar, vestir e conversar, parlar, anar e guardar fa d'ells² contrari testimoni. En aquests no·ns³ cal loat oració ne contemplació, humilitat ne paciència,⁴ car no saben què s'és. Aquests de la religió no porten altre senyal sinó l'àbit. E aquell no [és] bon senyal, en quant és massa curiós e incompetent a lur estament.

Aquests, fill,⁵ avorriràs axí com a falsos fariseus e a perseguïdors de Jesucrist, axí con a membres de Antecrist, qui confonen la santa fe catòlica e viven a gran escarn de la creu de Jesucrist, los quals aterrar e foragitar del món per vies lícites és major mèrit que perseguir infels. Car han lexada fam per aconseguir geolositar; an lexada pobre per tenir estament, e misèria per ésser honrats; e ànsies e trebaylls per viure en pau de lur carn sobre boça d'altre, majorment en perjudici dels pobres de Jesucrist. Aquests són ladres dels béns dels pobres e inportables càrrechs de les santes religions, deceptors e enganadors dels hòmens, apostatans de lurs estaments, escàndols de crestianisme. D'aquests són aquells ||^{1950c} qui de l'àbit de santa religió volen e procuren fer escala a pugar en grans dignitats e estaments ab ajuda de prínceps o d'altres grans hòmens, que corrompen e enguane ab lurs falces maneres, no conexens la dignitat de la santa religió, la qual no amen ne prèsan,⁶ car en ells està religió axí con qui posara anell d'aur en morro de truga. E d'aquests, en special, ell recompta aytal eximpli.

Diu que en Antiocha⁷ havia un famós monga qui havia sor en l'orda de sent Basili, e procurà que ell fos abat de son monestir e sa sor fos abadesa del seu. E con lo tractament⁸ vingués davant lo patriarcha del dit loch, lo dit senyor demanà ab gran diligència açò con anava, e sabé que lo dit monge trac-

282] ¹ Nazarenus B: Nazarenus I; a l'A les paraules *al[ias] Nazarenus* estan escrites da-
raunt el mot *Nazarenus*.

² I: del A.

³ B: en aquestes nons A: en aquests nons I.

⁴ A: penitència I.

⁵ Fills AI.

⁶ I: preten A.

⁷ A: antiocha I.

⁸ BI: tractant A.

tava que ell fos abat e sa germana tractava que fos abadessa. E de continent ell los appellà endós, e ab gran rigor dix-lus: «O fills del dyable!, ¿e donchs aytals sots vosaltres que vós metex vos procurets aytals honors?» E lavors dix al monje axí: «¿E a tu ha governat ta religió de vint anys ençà, e ara, cant li pots profiter e servir per santes obres e eximplis, li vols fugir, e no content de la santa religió qui t'ha feyt tot lo bé que has, desiges exir deffora per vies verguonyoses e confusibles, e vols ésser regidor dels altres? Ensenyets que has poch seny, e ls altres, que simplement viven, n'an més que tu. No sabs que conseylla sent Pau que negú no's procur aytals honors a esi metex, mas que cascun se tingua per pagat de l'estament en què Déus l'ha apellat, e tu no't tens per pagat que sies religiós, con ||^{225b} religió sia estament apostolical dels grans de la Esgleya⁹ de Déu? ¿E d'on te ve a tu aquesta presumpció, sinó de gran amor del món e de tu metex, qui no conex ta insuficiència? Car con no sies bastant a regir tu matez vols regir los altres, no atenten ne ponderant lo gran peyll qui està amagat en lo regiment de les ànimes, hoc tan gran que si los àngels del cel havien a regir los hòmens d'esta vida, ells duptarien de emparar-ho. ¿E quina desonor és aquesta que tu vuylls desemparar la religió qui t'ha nodrit e vages cercant altre estament? Cert, gran. Per què yo vuyll que, en penitència de ton peccat, sies porquer de ton monestir tostemp mentre visques e sies foragitat de la comunitat de tos frares, car no mereys estar ab ells.» E diu aquí que axí fon de continent.

Aprés diu aquí que appellà sa sor qui's tractava que fos abadessa del seu monestir e dix-li axí: «E vós, na bèstia orada qui no sots bastant a regir tres gallines, vós procurats que siats abadessa? Nuyll temps havets sabuda¹⁰ tenir religió, ne sabets què s'és Déu ne son servey, e volets regir les altres, axí folla con vostre frare matez. Ara, donchs, siats abadessa de la coyna e regits bé cant hi ha. Car vuy¹¹ que perpetualment siats cuynera del covent vostre.» E axí estech feyt per a tostemp de sa vida. E diu que dix ell lavors: «O fort és cosa terribla aquesta, que persones miserables e grans peccadores posen en son cor de haver regiment sobre les altres, car d'aytals negú no'n pot presumir sinó mal, car ||^{226a} ensenyen poch verguonya que eylls vuyllen anar davant los altres miyllors que ells. E ensenyen poch consciència que ells vuyllen regir aquells als quals no són bastans de semblar ne de a ells a servir. E mostren que han poch de virtut e de humilitat, ne d'altres béns, majorment si són religiosos. No pot hom rasonablement esperar sinó mal, car qui tostemp fa mal cant meys podia, molt més ne farà cant més porà.»

Per tal deya aquest sant que posar senyoria en mans de persona peccadora e mala, no era sinó posar coltell en mà d'om furios, de què hom no espera

⁹ A: de les gracies de la esglesia BI.

¹⁰ BI: sabuda A.

¹¹ A: vull I.

sinó que faça naïres o morts o qualsque grans mals. Per què, tothom qui zel aga de Déu los deu emparar e contrastar, axí con a lops qui vénen a matar les ovelles del ramat de Déu. E sàpies que açò fet és obra de gran mèrit e fort plaent a nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CCLXXXIII. *Con vos de obediència obligua; ne quant e con lo prelat se deu guardar con mana la obediència; e que generosos tart són bons religiosos obediens.*

Vor de obediència obliga cascun religiós, de necessitat, ayant con aquell qui l'ha fet se entenia a obligar a Déu segons l'estament en què és entrat, axí que ell és obligat en tot ço que ha a Déu promès e no és contrari a la sua ànima ne a ssa professió. E si lo prelat li manava¹ res ultra, no és tengut de obeir-lo en aquella cosa. Emperò, ||^{226b} jatsia que los súbdits no sien tenguts a més, emperò donen de conselly los sants doctots que obeequen de fet en totes coses a lurs presidens, qui no sien contra lur consciència. Car diu sent Bernat que perfeta obediència no ha mesura. E per tal, a nostro eximpli, lo Fill de Déu fo obediens al Para fins a la mort. Atren açí, emperò, que los regens, en qualque estament sien, se deven fort guardar de manar coses novelles e rigoroses excessivament, per no portar los súbdits a desesperació. E d'açò parlava lo Salvador, *Mathei, XXIII*, quant deya dels mals regens axí: *Alligant onera gravia et importabilia humeris hominum digito autem suo nolunt ea tangere.*² E volia dir que aquests mals regens obliguen per lurs leys e manaments grans càrrechs e inportables, los quals ells jamés no portaren, ne'u pensaren sol que ls portassen. E per tal lus menaçà Ell fortment, *Ezechiei, XXXIII*, dient-lo axí: «Vosaltres, presidens, havets regit ab gran rigor e m'avets les mies ovelles calcigades³ e meyspreades, volents-ne⁴ la let e la lana e tot ço que podens, e cant les veets indigents, o afligides⁵ e esvaïdes per negun, o posades en qualque tribulació, no n'havets pietat, car no sots bons pares, ans sots lops e enamichs; per què yo, qui són jutge, vos appellaré en juy forçor e dar-vos he ço que merexets, e daré a les mies ovelles altres pastors plaens a mi, e a elles profitosos e piadosos.»

Per esta rahó diu Pannúcius: Plach als sants pares passats jamés no promoute a grans dignitats en la santa Esgleya los hòmens ||^{226c} generosos, car comunament volen axí dominar e senyoregar als súbdits con si eren tirans, e no volen o no saben comportar a negún e porten los súbdits a desesperació. És

283] ¹ A: mana I.

² *Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere, Vulgata 23:4.*

³ A: castigades I.

⁴ A: volentne I.

⁵ A: afflaquides I.

ver que axí metex, ço diu, s'i mogueren per tal cant los generosos volien tenir comunament gran estament del patrimoni de Jesucrist. E ço que deu ésser dat als pobres per amor del Salvador, ells, a gran dampnació de lurs ànimes, ne tenen grans pompes, les quals ensenyen en grans e vans mengars e lits, cavalcadures, companyes e vestits, vençuts cans e auçells, e juglars, e companyia de ribaltes e malendrins, los majors que poden trobat; e escorren los mesquins de clergues e de súbdits fins als fetges, per la qual cosa escandalitzen lo poble de Déu e provoquen tot lo món contra la santa Esgleya. E no volen ésser cortegits, ne serveu obediència a Déu ne als sans Pares passats, ne a les ordinations ecclesiàstiques; e ajuden los lurs paréns a dampnar lurs ànimes, qui finalment han lur part de lur dampnació. Ne cuyden peccar, favorant aquell qui n'alment han lur part de lur dampnació. Ne cuyden peccar, favorant aquell qui és fill del dyable, e ya miç infernat, qui s'appella Vicari de Déu; e bé que u pot fer!, con sia enamic de Déu e de totes les leyes e manaments e de tots aquells qui a Déu mantenen.⁴ E en açò appar en special que Déus los ha desemparats e que tot bé de natura e de virtut és corruptut en ells, car con sien los majors peccadors del món e ls pus enegats en la carrera de Déu, éls són axí desvergonyats en lurs mals que ls és vigares que negun no conegua ||^{184b} lurs plagues, e que tot hom los o dega loar e aprovar.

D'açò, diu sent Bernat, han gran colpa aquells malvats que tenen en lurs companyies, qui ls callen e ls aproven lurs mals, qui de fet són traydors a Déu e a ells, en quant viven sots lur ombra⁷ e veuen los anar a perdició e no ls han pietat, ne pensen ne estudien que ls provehissen⁸ per qualque cap que no s perdessen. Mas axí con aquells qui no y són sinó per lo diner, e per lur profit, amen més un florí que la salvació de lurs ànimes.

Pens, donchs, diu sent Bernat, lo bon prelat que lo cor de l'hom generós és, e abans obceex ab dolçor e ab bones maneres que ab rigor. E pens que és pare e té loch de Déu,⁹ e que serà per Déu rigurosament e aguda demanat de son¹⁰ regiment; e guart-se de multiplicar molts manaments per no enlaçar les consciències dels súbdits e per no dar los matèria de caure sovín. E pensen en la dolçor que lo Salvador servà en manar la ley ab promissions celestials més que ab terror. E pensen que ells són posats en lo regiment, con diu sent Pau, per ajudar a salvar les gens, no per perdre; e per lo bon regiment speren haver gran guardó envers nostre¹¹ senyor Déu, e que avarícia e inmundícia e malícia appar en ells pigor que en gens del món, e pus greument serà ponida, e per estes vics poran corregir si metex de sos mals, e servir Déu molt en lur bon regiment.

⁴ A: ab deu cutenen I: en deu atenen B.

⁷ BI: vivents sobre lur ombra A.

⁸ A: provehescan I.

⁹ A: es pare e locinept de deu I.

¹⁰ A: e agudament de son I.

¹¹ A: guardo en paradís per nostre I.

CAPÍTOL CCLXXXIV. *Com alguns obceexen per ésser loats; e açí parla contra laur pròpria.*

||^{187a} Obediència, diu Ceverus en lo seu *Collectari*, és fiylla principal de humilitat, la qual obediència jamés no profita a negun si donchs no gita de son cor tot erguyll. Car diu que l'erguyll és tan poderós peccat que no solament esvaeix los hòmens temporals del món, ans, principalment, esvaeix los servidors de Déu; e aquells qui lo món han leixat e vençut, ab aquells empara bataylla e ls venç sovén, si donchs no porten forts armes e bones. E diu aquell sant Joan Bocha d'Or que la primera sageta que erguyll traïet contra lo servidor de Déu s'apela vanaglària. Car sovín lo dyable farà que algun obceexa bé a son prelat per tal que ls faça caure en vanaglària, car farà que l prelat lo loarà, o altres, de sa bona obediència, e lavors preax-s'à de la laor aquella, e s tindrà per virtuós e per humil e per miior que ls altres, e serà lo contrari. Car la vanaglària que ell se dona e pren l'an axí fet caure en peccat de supèrbia que ell és lu¹ pus dolent dels altres.² No res meys que aquell qui axí s preax és gran ladre a nostre senyor Déu, en quant ell applica a ssi metex la glòria e la honor que ell és tengut de dar a Déu per la bona obra que Déus li ha feta fer.

Aquest és un peccat axí perillós e gran falsari, que si l'om per gran estudi de humiliar si metex no l venç, no ha hom al món que no l gitàs a terra. Raó és car cascun per corrupció de natura ama massa si metex. E per tal cant veu que és preat e loat per los altres, axí lo cor li endol'çex, e axí fora ||^{187b} tota regla, que no és deçà ne dellà, mas axí luny de tota raó con si era embriach e tornat orat. E per esta raó los sants appellan los lagoters traydors, car fan perdre lo seny a la consciència, e ço qui més val, a aquells qui ls tenen per cars amichs. E pus que lo diable conegua que l'hom se adelita molt en aquest vent fa'l créixer en tant, que axí exorba l'om que a tota res lo fa tenir per orat, sobre ço que li fa fer e dir a laor de si metex.

E com los béns donats a nós per Déu sien partits per béns de natura e de fortuna e de gràcia, per tal lo dyable ara combatrà l'om per vent qui hixirà dels béns de natura dient-li: Vet con és hom generós, bell, fort e supèl, apta, con has bella veu o bella lengua: no se'n trobaria semblant en la terra. Aprés lo combatrà per vent qui hix dels béns de fortuna dient: Vet quanta riquesa t'à dad Déus: prosperitats, dignitats, fama, servidors, belles cases, possessions, infants, vestir, vexels, cavalgadures: O!, qual qui³ sia a tu semblant?

Lo terç vent vindrà de part dels béns de gràcia espirituals, dient: Gran gràcia t'à feta Déus, car és hom de veritat, humil, benignic, devot, dejunador, orador, no avar ne luxuriós: axí aytal e aytal.⁴ O Déus, grans gràcies te sien

284] ¹ Sic A: lo BI.

² A: quels altres IB.

³ A: e qual es qui I.

⁴ A: axí com aytal B: axí com aytal e aytal I.

fetes! —Aquestes són les paraules del phariseu contra lo publicà, les quals donen a entendre la gran opinió que l'hom ha de si mateix, la qual lo fa axí pagar en alt que per res no s' potia inclinar a bé obrir a negun ||^{187ra} altre. Car reputa tot altre per bèstia e per indigne de ésser són president.⁵ Per tal, dien los sants, sens humilitat negun no pot ésser bon obedient.

CAPÍTOL CCLXXXV. *Qui parla molt contra vanagloria.*

Ensenya sent Ambrós en una sua omelia que vanagloria lunya l'om molt de Déu, en quant l'om menysprea tant a Déu, que per una poch de laor humanal dona la sua ànima a dyables e la tol a Déu. E com diu Leó, papa, en una sua omelia: Aquest peccat entre dins l'om per moltes maneres. La primera, si és quant l'om reputa molt de sos béns e pensa que nostre Senyor lo dega haver per pus car que altre, per los béns que fa. E açí ensenya l'om quant és foyll, car com diu sent Agostí: Qualseque béns sien en l'om, tots vénen de la bonea de nostre senyor Déu, car natura humana de si mateixa no és bastant a pensar res de bé,¹ tant és dolenta e inclinada a mal. No res meys que l'hom sovín pensa que fassa molt de bé, <que>² fassa molt de mal. Per tal diu Ysaías que nostres obres, que tenim per justes, són a Déu pudens, axí com a drap qui ha servit a fembra sutza en ses passions naturals.

La segona manera, si és cant l'om se sent loar e bé famar de grans boneses, no contrastant que lo loant digua falsia, encara lo loat tot engrejarà en son cor, cant ou dir de si mateix tant de bé. E açò és senyal ||^{187vb} de poch seny e de poch de bé en aquell qui axí s' permet loar públicament, e s' fa tenir per foll e s' fa escarnir per aquells qui hi són presens, e merex-o bé.

La terça, si és cant l'om, ab maneres, se procura que sia loat e preat, e açò és cosa fort perillosa a totes religions, car provoca los altres a ffer semblant. E que aquell qui deu, sobra tots hòmens del món, esquivar tota vanitat, se fassa tenir axí per va e per mundanal, que ell se faça loar, açò és axí abhominable a nostre senyor Déu, que no s' pot dir ne pensar per negú.

E aquesta és la raó per què nostre Senyor porta aytais sovín a grans confusions e verguonyes. E hé que n' són dignes! En quant per un poch de vent tolen a Déu ço qui és seu, e no dupten ad³ offendre-lo ne de⁴ fer contra la sua santa voluntat.

⁵I: prehident A.

285] ¹A: *repeteix aquí de si mateix.*

²Al: call llegit, probablement com o bé car.

³A: dubten a B: dubte a I.

⁴AB: lo e de I.

Contra aquests fa aytal exclamació sent Bernat en un seu sermó dient: O foyll, vanagloriós e orat qui tota ta beneuyrança as posada en la opinió e reputació dels hòmens! Pensa què auràs guanyat cant los hòmens te hauran bé loat he-t seràs bé gloriegat en aytal loar, pus que Déus per açò te haurà abirat, e veuràs que tots hauran mentit qui de tu hauran ben dit, e veuràs⁵ que los pigots an de si mateix, sovín, aytais vens per la cara, e encara majors, e veuràs que si huy est molt loat, demà seràs ben suyllat e diffamat. O mesquill, ¿e con est tan foyll que per so qui-t tol lo seny he-t fa bèstia, vols perdre Déu e amistat de savis hòmens e ésser ||^{188ra} trufat per los altres? O peccador!, guarda qui est, car no est sinó odre⁶ de vent, e en vent vas e ab vent parles e de vent penses, e vent desiges, e vent te'n portarà en infern.

Pensa, donchs, qui est, ne què vals, ne qui-t loa, ne si-t veyen dins en ta consciència què porien dir de tu, ne qui t'ha a la fi a jutgar, ne davant qui e davant quants se an a ensenyar tes plagues, e torna a tu metex e ages pietat de la tua mesquina de ànima, e no la perdés axí.

CAPÍTOL CCLXXXVI. *Contra religiosos qui s' procuren¹ nom e fama mundanal.*

Trobaràs, deya lo sant abat Efrein, que lo demoni ha axí fermat e escampat aquest peccat en lo cor de les gents que no trobaràs e-l món persona qui puxa de si oir mal, ne s' vuylla meysprear; ans tots, generalment, volen de si oir gran fama e nom, e volen ésser reputats aquells que no són, ne seran jamés, ço és grans en virtuts e en altres obres. Car los ecclesiàstichs volen ésser reputats per sants e per honests; e aquells, més, qui són majors pecadors e pus sutzes davant Déu. E si-ls ne reptats, alleguen-vos per si la Scriptura, qui diu que maleyt és aquell qui meysprea sa fama; mas no alleguen aquella qui diu que maleyt és aquell qui no viu ne serva² la Ley dada per Déu ne vol entendre que la fama no fa l'om bo, ne la havem mester per guanyar Déu, mas per edificar lo prohisme, lo qual se hediffica ||^{188vb} miyllor ab bones obres que vega en tu, que no fa per ta fama, qui a la ffi serà suyllada, pus mal vius: car Déus la manifestarà, qui diu que no-y ha res cubert que Ell no-u port a lum, cant molt ho haurà sofferit. Trobaràs encara, diu aquest, los religiosos qui volen ésser fort loats de gran saber, e setan a veguades ignorans e grans bèsties; troben plaer que sien tenguts per grans preycadors, de preycacions que faran orades, de trufes o de rimes, e de coses que diran de què no-s seguirà negun profit al poble; ans a veguades serien pus dignes de ésser apedregats e lapidats per ço

⁵A: dit si t'has no res trobat e veuras I.

⁶I: orde A.

286] ¹I: procura A.

²A: obceava I.

que diu e que faran, que no loats. E ab tot açò preycaran contra vanagloria fins al cel. Ara voga açí gran oradura e lega nafra de cap.

Trobaràs encara jóvens e veylls generosos qui tostemps entenen en vanitats e en grans follies³ que no les faria un goliart. E tot açò fan per guanyar fama e per ésser reputats per los altres, dient públicament que lo món no és altre cosa, sinó guanyar fama e nom entre les gens. O dels mesquins! E con són axí fols! E con van axí ferir al coltell del juy de Déu! Car Déus no ha posat l'om en lo món per guanyar fama ne nom ne per fer folies e oradures, mas perquè fassa obres per les quals aga Paradís. E los mesquins aquests, que en pena de lur peccat los fa Déus morir sovín a mort vituperada en lo cors e en la ànima!

Trobaràs encara dones qui s fan dir santes e maravyloses, emperò abans voltien morir ||²⁸⁷ que no que s vissen malparlades⁴ per negú. Per les quals coses apar que negun no és humil ne negun no és dispost a ésser bé obedient, sinó aquell qui per humilitat és axí mortificat, que tostemps desiga que, per la amor de Jesucrist, sia meyspreat, vituperat, aterrat, diffamat e mort e anixilat.⁵ E diu aquest sant abat aquí metex que, a açò obtingut de nostre Senyor, val molt que hom ne prech Déu sovín e pens en les desonors que lo nostre cap, Jesucrist, sofferí en esta vida alegrament, hoc encara los sants per amor d'Ell; que pens, encara, cascun la pocha valor de si mateix e l gran mal e la confusió a què l'aporta aquest peccat, e con aytal vent val poch e dura poch e no profita en res, car és fundat en falsia e sobre ço qui no és, e con tanca dins si peccat de ydolaria. Car lo vanglorios⁶ dóna a si metex la glòria e honor e l servey qui deu ésser dat a sol Déu Totpoderós.

Donchs, diu aquest, cant faràs bé amaga'l, per tal que no s perda, e Jesucrist estoga-lo t'ha per al dia que l'hauràs mester.

CAPÍTOL CCLXXXVII. Qui és contra ypocrisia e ses spècies.

D'aquest peccat nex peccat de ypocrisia qui és voler manifestar sos béns, per tal que sia loat per les gens. E d'aquests hi à en moltes maneres, car alguns n'i ha qui fan lo bé per bona intenció, mas si són vists plaudus e n'han vanagloria. Altres n'i ha qui lexen una ypocrisia per fer-ne altre major, ||²⁸⁸ axí com aquell qui és interrogat si és ben sa: quax perquè enseny que no vol dir falsia, respondrà que és sa, e massa sa, en lo cors mas no en la ànima. O si li demanats si dejuna, per dat a entendre que no vol manifestar sos béns, respondrà que Déus ho sap.

³ BI: gran follies A.

⁴ I: malparlade A.

⁵ A: anichilat BI.

⁶ A: vanglorios I.

Altres n'i ha que fan grans obres, e bones de fora, per tal que per elles pugon a gran estament. E lavors cant l'an, descobren ço que tenen amagat dins, ço és, supèrbia, avaricia, malícia, gola e luxúria e d'altres mals prou. E aquests són sobre tots los altres ypòcrits malvats.

Altres n'hi ha qui amaguen lurs mals e manifesten lurs béns. E açò per dar lo bon eximpli a que cascú és tengut de dar de si metex e per guardar-se de escàndol dels altres. E aquests pròpriament no són ypòcrits, jatsia que sien peccadors, en quant fan lo mal que no deurién. Aquest peccat és fort desplaent a nostre senyor Déu, per tal cant aquell qui l fa més vol sa pròpia laor que no aquella de Déu, e tol a Déu la sua laor e la procura a sí mateix.

Aquest, encara, engana los altres ensenyant-se ésser bo e sant, e és dyable e fill de dyable, en quant se lunya de tot son cor de Déu. Cuyda axí ésser amich seu que tots los altres menysprea, e con cuyt ésser just, jamás no demana perdó a Déu. E con sia pur¹ erguyll no pot haver jamás paciència ne pot sofferir ninguna correcció. E con sia pura emvega no pot loar ne dir bé de negun, ans tostemps diu mal e impugna la vida dels altres. E con nostre senyor Déu sia pura veritat e pura bonea, ||²⁸⁹ per tal avorreys aquests dyables d'òmens sobiranament. E contra ells preycà lo seu Fill gloriós, Jesucrist, més que contra gent del món, e ls donà set malediccions axí con a sobirans peccadors, les quals posa sent Matheu, XXI capítol; e aquests foren aquells qui principalment tractaren la mort del Salvador.

Per què appar que jamás ypòcrit no poria bé ésser obedient de cor a negun, per la gran supèrbia que té e l cor amagada.

CAPÍTOL CCLXXXVIII. Qui parla contra aquells qui cuyden massa valer e presumexen³ massa de si mateix.

Contrasta encara molt a obediència peccat de presumpció, qui vol dir molt estimar de si mateix, e cuydar més valer e saber que los altres, e més, sens comparació, que l'hom no val. En aquest peccat caen los ultracuydats, qui en tota mathèria cuyden més entendre e mills conseyllar que tot altre. E d'aquesta presumpció nex un peccat qui s'apella folla audàcia, car aytais guosen més² parlar que altres, e cant per parlar no poden haver lur enteniment, converteixen-se a cridar e a ffer clamors, la qual cosa ensenya que ultracuydamt lus tol lo seny e ls fa³ assatgar⁴ de metre temor e brogit per tot loch. E açò appar

287] ¹ I: per A.

288] ¹ A: presumen I.

² A: millor I.

³ I: to) els fa A.

⁴ A: assiar B: asciar I.

fort mal en tot hom de bé, e majorment en persona religiosa, qui deu ésser axí benigna e dolça con un anyell.

Ordinació antiga era dels Pares sants antics, ||^{199b} que tostemps parlassin poch e tart, e solament per necessitat. E lavors gint⁵ e suau, que negú no·ls oís. Deya lo sant abat Machari que religiós cridador no era religiós, ans devia ésser foragitat de tota congregació religiosa, axí con a hom dissolt e qui havia poch sentiment de Déu e era tot secllar e mundanal en ses costums.

Deya lo sant abat Evàdrius que parlar suau e ab dolçor e mostrar-se benigne en son parlar e en sos gests, senyal era que l'hom era en la gràcia de Déu e era fort disposat a tota virtut.

Deya Polícratus *Ad Desiderium, monachum*: ¿Con obeirà lo⁴ presumtuós qui pensa que tots los altres sien bèsties e no degen estar a sos peus, e qui de tothom se ffa truffes, e qui no sofferia correcció a hom del món, pensant que negun no·l dega corregir ne·y sia bastant? Per què tota correcció e medicina⁷ qui feta li sia li torna en verí mortal.

D'aquesta presumpció axí fola nex peccat de ambició, qui és reputat-se per digne de tota honor e promoció e exaltació, e treballar per aquesta, de la qual cosa hixen infinits mals, e en special menyspreu dels presidents qui han regiment, e mal parlar d'ells, e desigir e procurar lur decayment, e procurar sens vergonya ço qui és gran desonor e minya e gran dampnació de lur ànima, pensada sa pocha valor e sa gran indignitat.⁸

D'aquí hix encara emparar-se de tot rebel·le e favorar tot desobediènt, e tractar ab ell irreverències e desobediències de lurs ||^{199a} majors. E aquest peccat és fort greu, del qual diu sent Pere que a·quests, axí con aquells qui menyspreen senyoria, e a aquells qui van e seguezen les cobceganças carnals ha e té Déus apareyllats los eternals turmens.

Diu aquell gran doctor Cesàrius, en un sermó, que aquells qui per lurs males assistències e favors tracten rebellions dels súbdits als presidents, seran, per aquells matex qui favoregen, vituperats, menyspreats e conculcats, car juy és de Déu que, qui escup al cel, que se'n do per la cara.

E diu la ley de Déu que nostre senyor Déu vol que per aquell sies flagellat per lo qual has peccat e Déu agreugat. Recompta Fulgèncius, *De convictu patrum*, que monge qui hagués concitat e comogut altre contre son prelat, l'àbit li era despuylat e li era dat perpetual comiat, que jamés no estigués en ninguna congregació de persones a Déu deputades ne spirituals.

⁵ AB: elegint I.

⁶ A: lom I.

⁷ A: misericordia BI.

⁸ A: e la gran indignitat de lurs presidents I

CAPÍTOL CCLXXXIX. *Qui parla contra aquells qui volen massa complaire a altres.*

Dix l'abat Silvanus que jamés no fo bé obediènt hom qui volgués molt complaire als altres. Car aytal més vol complaire a qui·s vol que a Déu ne a son magor. Diu Cirilius, *Omelia septima*, complanyent-se a aytals: O miserables persones!, e ¿què cuydats¹ haver guanyat cant la amor dels hòmens havets atesa? ¿No sabets que lur amor és vent qui fuig, e fum ||^{199b} qui no està ne pot a la fi profiter, ans nou fins a la mort? E, sobre tota natura de gens, folst, e com sots axí orats que per amor dels hòmens offenats Déu? Com preats axí poch lo vostro Senyor e Creador! E no·u veu e conex El açò? ¿E no·us ho portarà davant, El, açò, en lo juy? E lavors ajur-vos la amor dels hòmens, si pot!

Aver paor dels hòmens, de perdre lur amistat e de ésser malparlat per elle, espècia és de gran supèrbia qui, per tal que no sies menyspreat per los hòmens, te fa offendre lo Senyor e Rey de tot el món. Guarda, donchs, que per aquest peccat cauràs en ço que volies esquivar, car lexar t'à Déus venir en mans d'hòmens qui·t desonoraran, he·t portaran a grans mínves e verguonyes. E lavors no·t poran ajudar aquells a qui has complagut ab offensa de Déu, car per aventura Déus farà que per aquells matex se portarà a execució la tua confusió e verguonya.

Deya lo sant abat Moysès que gran disposició ha a² inobediència l'om qui és axí naturalment rústech e pagès que a res no sap dar honor ne reverència. Aquests appellava Sèneca, en una sua epístola, àsens e fills d'àsens. Car són axí com l'ase, qui a res no és bo qui sia de polícia ne de honor, sinó que, quant l'aurets fartat de civada, que ell vos ventegarà detràs e·us darà per la cara sons e trons pudens, vils e desplaens, encara que siats sobre ||^{200a} taula mengant e solaçant, ne·us sabria fer altre solaç.

Aytals són alguns hòmens asinals qui ja no·s poden inclinar ne comprendre a ffer reverència a altre, e no res meys seran axí aguts e atesos en procurar-se honors con si eren los pus insignats³ e reverens hòmens del món. Aquests merecen ésser tractats axí con a àsens e a vils porchs e ésser privats de tot honor. Car diu sent Gregori que no deu haver jamés honor aquell qui jamés no la sabé donar a altre.

289] ¹ A: pensu I.

² B: am, AI.

³ A: insignes BI.

CAPÍTOL CCXC. *Con jamés no fo ver obedient persona pintada, singular ne curiosa en ses maneres.*

Sent Bernat diu en un seu sermó axí, en suma: Nul temps fo ver ne bon obedient, ne per religió apte, persona molt pintada ne molt hornada ne curiosa, ne singular en ses paraules, ne en ses obres ne en sos gests¹ ne en son vestir ne en son viure. Car totes estes coses són raigades en supèrbia, e mostra lo cor d'aquell ésser fort va e erguyós, e presument e presant si matex; hom, axí matex, leuger de seny o dissolut en alegria e jochs dissoluts, e qui deffen sos peccats e·ls aprova. Axí con a gran peccador e terrible corruptor dels altres lo lexa Déus caure en peccat de terribles inobediències. Ne jamés negun aytal no fa <jamés>² vera confessió de peccats. Molt axí repugna, ço diu, a bé obeir, haver o voler o cercar ||^{200rb} massa llibertat de fer a sa guisa; ne plàcia a Déu, ço diu, que aytal hom jamés haja mèrit de vera obediència. Car diu que aytal mèrit, con sia gran e alt davant Déu, no·l merex sinó aquell qui·s tol la llibertat que haver poria, e·y renuncia de cor per la amor de Jesucrist.

Diu encara que l'hom breguós, e qui porta paraules e qui sembra discòrdies, és gran enamich de vera obediència, car qui açò fa ell promou los altres a rebel·lions e a barayles, e ab açò fa el a sa volentat. E generalment sàpies que tot hom malvat e inobedient a senyoria volria que son senyor fos perseguit e haüt en oy per tot lo món, per tal que ell pogués fer a sa guisa. Per tal dix Tulli que vida de mals hòmens és ço qui és mort dels bons, ço és guerra, bregues e discòrdies. Aytals, deya Sèneca, deu hom gitar de tota comunitat, axí con a enamichs capitals de la cosa pública e de tot bé. En especial, diu aquí sent Bernat, he trobats³ grans enamichs de obediència hòmens enterchs e capitosos, e qui tenen la sua cant la han concebuda, ne·s lexen regir per negú, ans volen tostemps que pàs la lur volentat. A aytals hòmens diu que·s deu despullar⁴ l'àbit de la religió, car falsament lo porten, en quant són enamichs de vera obediència; hòmens, encara, desverguonyats, qui són axí con a bèsties, diu, que no deven abitar en religió, car migansant aquests fa lo dyable tot ço que·s vol contra humilitat e obediència. E assigna·y aytal rahó: car ||^{120va} diu que l'hom desverguonyat no ha consciència, e qui no ha consciència a tota part va hon lo diable lo vuylla gitar. E con lo dyable qui és pare d'erguyll, sobiranament aïr humilitat e obediència, per tal, per aquests, axí con aptes procuradors e migancers seus, fa fer, en tota congegació hon sien, rebellió e inobediència aytanta con pot.

Deya Tulli que hom desverguonyat bèstia és, e no deu habitar sinó entre

290] ¹I: gets A.

²Sic AL.

³AB: troberas I.

⁴E: ques despullar A: que deus despullar I.

les bèsties, ne jamés no deu ésser oït ne appellat en negun acte que sia de bé. E aytal comunament se met avant més que altre, axí con a fol. E recompta aquí sent Bernat que lo sent abat Comedion, qui era estat tocat d'aquest peccat en sa joventut, manà en sa mort que jamés no fos feta d'el menció, ne en sepultura ne en edificis, que havia fets molts, ne en llibres, que havia molts composts, ne en epístolas, que havia moltes trameses, a glòria de Déu, per lo món. Car deya que en temps que ell era desverguonyat, tota la sua glòria era que tot lo món parlàs d'el e que d'ell fos feta menció en vida e en mort, en sepulcre e en llibres, en hedeificis e en lletres de grans hòmens. Ans fos d'el fet axí com si jamés no fos nat e·l món. E per tal, diu que après sa mort revelà que aquesta tan pregonna humilitat e menyspreu, que havia haüt de si matex, l'avía fet salvar davant Déu. E dix que humilitat e paciència ||^{20vb} e cordial obediència salvaven los religiosos qui·s salvaven, e sens aquestes virtuts l'om moriria en mal estament.

CAPÍTOL CCXCI. *Qui posa a quants són tenguts de obeir diverses maneres de gent, ne quals; e tots, a qui.*

No solament als religiosos és necessària la virtut de obediència, hoc encara a tota gens del món. Car, con diu sent Ambròs, tots quans som, per força cové que siam obligats de obeir a tots los següens. Primerament, a Déu totpoderós; e aquesta obediència és axí necessària que, segons que diu la santa Scriptura, sens ella no·ns podem salvar.

Segonament, cové que siam tenguts de obeir als seus vicaris, axí con són lo papa e·ls bisbes, segons que manà Jesucrist, e és *Mathei, XXIII*. E *Deuteronomii, XXVII*, és expressat, en special, del sobiran bisbe que li sia obeït sots pena de mort. Hoc encara als reys e als senyors temporals som tenguts de obeir, segons que havem *Prima Petri, secundo et Ad Efesios, sexto*, e axí matex a lurs locinens, en ço que pertany a lur temporalitat. Som encara tenguts de obeir a pare e a mare, segons lo manament de Déu, hoc encara a aquells ab qui estam, segons que·ns som a ells obligats de obeir. Sent Pere axí matex, *Prima Petri, secundo*, diu que no solament a les bones senyories ||^{20va} som tenguts de obeir, hoc encara a les males, axí con són tirans e malvats hòmens. E deu·se entendre cant han senyoria e cant no manen res qui sia contra Déu.

La dona axí matex deu obeir a son marit cant no mana coses contra Déu, ne qui no són desordenades ne contra comuna costuma dels vivens en matrimoni. L'om no pot obligar sa muyller sinó en ço qui toca matrimoni e comun viure de casa e bona ordinació de sa persona, e tal cosa que sens aquella la dona no seria bé ordenada, ne estarie en bon regiment, segons que estan les altres, qui volen bé viure segons Déu e lo món.

E axí, emperò, que dona qui visca per amor de nostre senyor Déu en aytal obediència, mereys molt envers Déu, majorment si ab aytal obediència mescla sovín paciència, la qual és bé mester a tota dona de bé qui vuylla comportar les passions e misèries dels hòmens, qui a vegades són fort soberchs e desordonats e fort inportables en lurs condicions e maneres. E per donar a tot obedient forma e manera de guanyar gran mèrit diu axí sent Bernat: Attén tu, religiós o lech, qui vols guanyar lo mèrit de la santa obediència en què Déus t'ha appellat, que aquesta obediència ha tres graus: lo primer és fer diligentment ço a què és tengut; lo segon és fer ço a què no est tengut ne obligat; lo terç és estudiar-se ^{||201r6} de fer tot açò segons la intenció e voler d'aquell qui u mana. E açò deya lo Salvador, de si mateix, cant deya, *Johannis, XIV: Sicut mandatum dedit michi pater sic facio*. E volia dir que lo manament que Déus lo Pare li havia manat, que Ell lo feya axí con Ell volia e manava, donant a nós eximpli, per ço que en aquesta aytal obediència està la major perfecció de l'obedient, car en açò ell renegua perfectament la sua pròpia voluntat, la qual cosa és lo primer conseyll del Salvador, al qual puga la persona religiosa cant lexa lo món perfectament.

E açí és acabat lo primer conseyll del Salvador, al qual puga la santa religió après que ha acabat de fer los seus sans manaments.

CAPÍTOL CCXCII. *Qui tracta del segon conseyll evangelical, qui s'apella pobrea; e què deu fer la persona de religió per tenir aquest vot.*

Lo segon conseyll evangelical en lo qual és fundada la santa religió és pobretat. Aquest conseyll donà lo Salvador cant dix ço que ligim *Luce [XIV]*,¹ on diu axí: *Qui non renuntiaverit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus*. E volia dir lo Salvador axí que aquell qui no renunciava a tot ço que posseïa no podia ésser son dexeble, vivent en la forma apostolical, qui era no posseir negunes aytals coses. E *Matthei, XIV*, diu axí: Tot hom qui lejarà casa e possessions, para o mare, frare, ^{||201r6} o sor per amor de mi, per cent vegades li serà retut e li serà dada la vida perdurable. Per què deus saber que, jatsia que diverses religions agen diverses estils e maneres e ordinations sobre lo vot de pobretat, al vot² que fan los religiosos claustrals, e especialment los mendicans, posen açí los doctors als cuns puns als quals los dits religiosos deven molt attendre per salut de lur ànima.

Lo primer, si és que sia pobrea vera, ço és que pus que lo món han lejat e les sues pompes e vanitats, que ensenyen en la religió que u han fet de cor e per amor de Déu, car fer-se religiós per tenir pompa e estament no és fer-se religiós, mas fer-se ladre de la religió e dels béns d'aquella per créixer la pompa del món

292] ¹ *Vulgata, 14:33; renuntiat.*

² AB: pobretat empero estrayent aquest vot de pobretat al vot I.

ab los béns dels pobres de Déu, la qual cosa,³ diu sent Jerònim, és crim tan gran que no u pories pensar. E diu que axí con l'arbre qui ha la rayl podrida fa tots sus fruyts podrits, ne pot molt viure, axí aytals malvats nuylls temps fan res qui plàcia a Déu, ne Déus no ls soffer longuament.

Deya l'abat Machari que l'om qui posava son infant en estament deputat a servir Déu, per aver a ssi e a ssa casa riqueses e béns temporals, confonia e dampnava son infant e si meteyes, e procurava dejecció e destrucció a la sua casa. Car, deya, riquesa ajustada del patrimoni del crucifix ^{||201r6} e de la sanc dels pobres no lejava prosperar negun de quans hi consentien, ne vol Déus que aytals heretats prosperen en res de bé, car ho moren sens infans o vénen a gran pobrea o Déus los dissipa per qualque altre manera. E lo mesquí aquell qui dóna los béns temporals ecclesiàstichs a sos parens, tolén-los als pobres, aquell porta principalmente lo càrrech davant Déu.

Donchs, diu sent Jerònim, *Epistola tricesima quarta*: Si t poses en religió, posa-t'i per amor de nostre senyor Déu e per servir-lo en humilitat e en pobrea, e no t trasques escarn d'ell, si no vols ésser finalment escarnit. E diu aquí sent Jerònim que n'i ha d'alcuns qui en casa lur o de lurs parens mengaren pa de mill e begueren vin agre, e ab ceba e ab ayll passaren lur dinar, e jagueren en qualque poch de paylla, e vestiren sarzil, qui quant són en religió són axí delicats que no poden mengar del pa que ls altres mengen, ne beure de lur vi, ne usar de lurs cunyca, ne jamés troben lir moyll ne bé fet, qui en totes coses volen haver especialitat a ésser singulars. Aquests, diu sent Jerònim, son⁴ tant a Déu pudents e abominables que d'ells fa tan gran estermi e justícia, en esta vida o en l'altra o pertot, que no s pot estimar per negun mortal enteniment.

Donchs, am lo religiós pobrea vera, no fenta⁵ ne se'n do nom falsament, ne serch sots pobrea pompa ne estament, per tal ^{||201r6} que Déu no l jutge axí con a falsador de la sua reyal moneda, donant misèries e pobrees del món per delits e habundàncies en religió, e s diga⁶ voler pobrea cerquar cant la vol lejar.

CAPÍTOL CCXCIII. *Con és gran perill no servir aquest sant vot a aquella persona qui l fa.*

Tota religió comanament requer per lo vot de pobretat que aquell qui l fa no vuyla haver propri en si mateix, mas que li bast que la comunitat li provaescha segons son poder. E ya cascun sap en sa religió què vol dir haver propri, e com haver propri¹ és peccat mortal; per què, con diu sent Jerònim en una sua

³ BI: causa A.

⁴ I: aquest diu sent Jeronim son A.

⁵ AB: ficta I.

⁶ BI: es digne A.

293] ¹ A: e com ne per quina manera se deu entendre que haver propri I.

epístola, és l'om en mal punt nat qui és entrat en religió per servir Déu, que tostemps, havent propi, sia en la ira de Déu, e sia propietari, car son servey no val res, e molt li valguera scrvis Déu éntegrament en lo món.

En la vida dels sans Pares ligim sovín, e de molts, qui eren trobats haver propi cant morien, e no ·ls sotaven en ciminteri, an los gitaven deffora, soterrant ab ells la lur mala peccúnia, cridant axí: Està aquí, mala peccúnia, en aquest sepulcre, ab aquest mesquí, e ab ell te'n ve en perdicció.

E és pignor d'alscuns, qui no solament se apropiaran ço qui ·ls serà dat, ans encara ço qui serà de la comunitat; e açò no solament és cometre crim de propietari, ans encara ||^{2021b} és crim de rapina; ultra lo mal eximpli que donca de si mateix. E encara caen en pignor, pus perseveren en ayals malvestats longuament, hoc a veguades fins a la mort. Vegau² los mesquins ab quina disposició vénen al juy de Déu! E nota açí que lo religiós axí·s deu reputar per pobre que ell no aja en esta present vida res qui seu sia, ne de què puxa ordonar a sa pròpia voluntat; car si³ voluntat ha a Déu oferta e dada, per vot de obediència, e a les coses del món ha renunciat (per què ell no pot dir que res aga temporal de què ell puxa res ordonar a ssa voluntat), per raó d'açò se deu fort entrametre què és ço que son orde mana que no ·s faça, e sots pena de propietari, o què és ço que li és vedat que ell no ·u do o no ·u administre, sens licència de son prelat: e açò per tal que no caga⁴ en crim de propietari ne vischa en peccat mortal.

Per zel d'aquesta sancta pobrea manà sent Francesch a sos freres en la religió⁵ que ·ls donà que ells no apropiassen casa, ne loch, ne libre ne res del món, ans visquessen tostemps en lo món axí con a hòmens peregrins e estranys, car axí visch lo nostre Salvador en esta vida, que jamás no hach loch ne casa ne possessió, ans mutf nuu, en sobirana pobrea visch e morí, no contrastant que en temps que Ell fo axí perseguit que negun no li dava, ||^{2021a} Ell permès que Judes, son procurador, portà[s] borsa e diners que despenia per Ell e per les necessitats dels sants apòstols.

La sua, axí metex, preciosa Mare, diu sent Jerònim, que en tanta pobrea visch que solament anava vestida de drap no tint, a ella necessari per cobertura de sa persona, del qual no havia asats per guardar-se del frer. Ans, axí con lo seu beneyrat Fill mateix, hic sofferí molt frer e molta fam e molta set e molta freytura, e tot açò per sola amor de Déu e per donar bon eximpli de si mateixa als sans apòstols e dexebles, per tenir aquest sant conseyl de pobretat que lo seu sagrat Fill havia conseyllat a aquells qui ·l seguien.

²A (sic!): veiau I.

³A: sa I.

⁴A: cayga I.

⁵A: regla I.

CAPÍTOL CCXCIV. *Quanta perfecció contén en¹ si lo vot de pobrea.*

Lo sant abat Scrapion deya axí a sos dexebles: Si los hòmens sabien nostre senyor Déu quanta perfecció e virtut e bonea à posada en voluntària pobrea, totes les coses del món lexarien axí con a mort e tindrien pobrea axí cara con la lur ànima. Car pobrea nodtinent és de perfecta humilitat, mort de supèrbia, escala de perfecció, cella dels secrets de Déu. Aquesta és qui consuma avarícia, nodrex pau entre los hòmens, tol tota ànsia supèrflua, fa l'om ardent en parlar veritat, ||^{2021b} de res no ha paor; fa lo cor alegre, és mare de veritat, fa la persona en tota part leal e sencera; és fonament de tota religió. Per amor d'aquesta sencer religiós deu avorrir pare, mare e parens e amistats mundanals, promocions, honors e gran reputació e fama, sabers curiosos, corts de grans senyors. Per amor d'aquesta l'om deu elegir de gran cor freytura discreta,² meyspreus sofferir alegrement, no haver res ab lo món, girar tot son cor en les coses altes e de tots punts avorrir la terra e tot ço qui terrenal és.

Per raó d'açò lo Salvador pres forma de pobre per inclinar-nos a amar-lo, e pobres elegí en sa companyia; de pobres, exalçadors en esta vida e en l'altra, ha fetes prophetar maravelles als sans prophetes, e que ·ls exalçarà sobre totes altres gens, e ·ls coronarà e ·ls magnificarà, e ·ls honrarà sobre tots los altres. E axí ·u ha fet de fet ya en los sants apòstols e dexebles seus, e ·u fa huy en lo món dels vers pobres evangelicals. E d'ayals pobres dix lo Senyor beneit, *Matthei, V*,³ que són beneyrats, car d'aquests és lo regne de Déu; axí que en equal estament e benedicció los posa ab los màrtirs e ab aquells qui passen persecució per amor de Justícia.⁴ Raó car són appellats màrtirs davant Déu.

CAPÍTOL CCXCV. *Contra les persones religioses qui falsament serven aquest vot.*

^{2021a} Requer aquesta pobrea beneyta, segons los sants doctors, que sia estreta e mesclada ab freytura,¹ e ab pobrea, ús de les coses qui ·ns servexen. E açò, quant en nós és, per tal que no siam perjurs ne trencadors de vot feyt de pobrea, e per tal que mills puxam fer ço a què som obligats. Car, con diu sent Bernat en un sermó seu: Què val votar² pobrea e que no aparegua en res? Car aytal votar, so diu, més seria falsegar lo vot e enganar la gent, que no

254] ¹A: ab I.

²ABI.

³Mateu 5:3.

⁴Mateu 5:10.

255] ¹A: dretora I.

²A: que val votar a I.

actia cosa perfeta ne vida de virtut. Quanta ypocrisia ha amagada ab si aquell qui s diu pobre evangelical, axí con fan los dits religiosos, si ell ha peccúnia estogada per ses necessitats! Cert, molta. Car aytal providència no pertany a aquell qui tota sa esperança ha en Déu, e·l servex² en pobrea e en molta fretura per amor d'ELL, axí con sent Pau deya que ell feya, segons ligim en molts lochs de les sues epístoles.

Diu axí, encara: ¿Què pot dir sinó que⁴ lo seny e la consciència ha perduda, que aquell serva³ vot de pobretat qui és bé vestit e de bon drap e ab prou vestitures, e qui és provehit bé en cella e fora cella, axí que jamés no li falti un diner, e qui té bona taula, e bon lit e encara roba prou supèrflua, e·n voldria encara més si podia? B pigor <que> és d'aquell mesquí qui abunda en coses supèrflues e excessives, ||^{2037b} en quantitat e en qualitat e en valor, axí con en excellens vestedures, e en vexelles d'argent e en joyes, e van tostemps cavalcant en bones bèsties, ne hira en altra manera; qui habunda en llibres, e sovín fa convits, e té en sa cella grans confits e arreus per servir⁶ a qui·s vuylla. Aquest aytal no l'appellaràs pobre, mas enamich de pobrea, e confusió de pobrea, falsador de pobrea e perjurs⁷ tostemps en lo vot de pobrea, lo qual acusa⁸ tostemps e·s clama⁹ contra ell incessantment davant Déu: Lo sant vot de pobrea!

Ítem, Linconiensis en lo sermó dels apòstols diu axí: La pobretat santa d'aquests dotze fonamens de la crestiana Egleya, ço és dels sans apòstols, an votada los religiosos presens a gran glòria de la creu de Jesucrist e a gran alegria dels fets crestians qui en aquests contemplan la perfecció del seu cap e dels sants apòstols. ¿És que ja veig lo dyable en aquests¹⁰ fort vigorosament escampant¹¹ son verí fins al cor, del qual me tem que no pug¹² en tant, fins que totes les santes religions que huy veig aga de tots puns corrupudes, mortes e perdudes? Car yo veg, en gran destrucció de la evangelical pobrea, que aiscuns religiosos cerquen molt les vanitats del món, e·s procuren amistats de grans persones, e grans e promocions temporals dins e fora lurs religions; amen grans seqüeles e coes¹³ de lurs frares, o d'altres qui·ls ||^{2037a} fassen gran coa. Veg·los tots dats als negocis seglars, e mostren en lurs paraules e gests¹⁴ e tractes que són tots del món, e tots ventosos e pomposos e polits en lur ornament, e curios-

¹ I: servey A.

² ABI: potser cal llegir qui pot dir sino qui

³ Sic ABI.

⁴ I: servis A.

⁵ A: pelur I.

⁶ BI: causa A.

⁷ AB: e esclama I.

⁸ AI: aquest B.

⁹ A: aquests vigorosament e fort escampar I.

¹⁰ A: puig I.

¹¹ AB: ço es I.

¹² I: gets A.

sos en lur comportament. Volen més que altra gent ésser honrats, preats, famats e exalçats; e si no·u són, escupen més verí que un dyable e manassen fins el cel.

Aquests volen habitacions e cases bastans per a grans prínceps, ésser demanats en tots affers, ésser veedors en tots testamens¹⁵ e conseyllers¹⁶ en tots negocis. Aquests són grans demanadors de peccúnies, desverguonyats arrabaçadors de tot ço que poden, en tant que tot lo món lus fuig axí com a dyables, qui no han verguonya jamés de contendre e pladegar en les corts e demanar jury per les coses temporals. Aquests despenen en vanitats ço qui·s deuria dar als pobres; e ells, qui deuriem principalment a ells ajudar, los ajuden a devorar. Aquests volen que tots los altres agen a ffer lur volentat, e·ls lochs hon són s'agen a regir per lur mandament. Aquests en tota part ensenyen en¹⁷ lur vida, obra e paraula ésser perseguidors de la pobretat de Jesucrist, qui¹⁸ han votada. Aquests viven tostemps en peccat mortal en la ira de Déu, falsament portant forma d'àbit de lur religió (de la qual no han pus sinó aquell poch d'àbit¹⁹), qui²⁰ viven sens tot orde. E per tal lo sobiran Ordonador²¹ los tramet finalment là on no ha²² negun ||^{2037b} orde, ans la perpetual horror e maledicció y habita e·y habitará tostemps.

CAPÍTOL CCXCVI. *Con és subirana abúsio¹ e falsia que la persona digna que ela és pobre evangelical, e que vaga ricosament,² ne vuylla sostenir pobrea en res ne fretura.*

Serablantment parla contra los dits malvats religiosos lo sant abat Efreim, dient axí en lo dotzè³ sermó seu, qui comença: *Ecce nos reliquimus omnia*. Yo no sé al món magor monsonega ne falsia que és aquesta, ne pus perillosa, que l'hom digua que él és pobre evangelical e voluntari, e que⁴ ell vaga de fores axí con a pobre a captar, e que dins ell vuylla axí con a rich hom habundar.

¹⁵ AB: esraments I.

¹⁶ BI: conseylls A.

¹⁷ I: om. A.

¹⁸ A: que I.

¹⁹ B: aquella poch a dabit A: aquel poc delit I.

²⁰ AB: que.

²¹ A: Creador I.

²² A: sera I.

296] ¹ A: absolucio I.

² A: curiosament I.

³ A: desen I.

⁴ A: voluntari e que ell no vuylla en res soffrir pobresa ne fretura e que IB.

Ayral no és pobre, mas ximera. E ja plagués a Déu que fos ximera de pedre o de fust, car lavors no daria de si metex tant escàndol, e tant mal eximpli de sa vanitat e meyspreu de pobra con de fet dóna ara.

E recompta que en sa presència lo sant abat Pacificus viu una munga negra qui era en un monestir a él comanat per lo patriarcha de Alexandria, e viu que anava lliguada seglarment e ab vestedures fort vanament taylades, e tota enjoyada, ço és portant los paternostres fort curioses, e guanivets ricosos e anells de gran appatença. E anava ab gests¹ orats, e era² fort enamoradissa³ e plena de cimbells. E cant ell la ||^{2091a} viu e la reptàs⁴ de son ornament e de ses altres vanitats, diu que ela començà a rebelhar, e ach aquí molts qui la defeseren⁵ del poder del dit sant pare. E ell veent que per conseyll humanal no n podia éxir en cap, ab grans sospirs, girant los huylls emvers lo cel, dix¹⁰ aytais paraules a Déu Totpoderós: «O Reparador de humanal natura!¹¹ no permeta la tua santedat que per aquesta tan sutza putana¹² sia aquest sant monastir corruptut ne maculat! Ans te plàcia ensenyar la tua virtut contra aquesta qui viu en tan gran escàndol de sa religió, e de la santa e tua pobretat.»

Diu que, amvides ac açò dit, sí vench lamp del cel qui part la dita munga en quatre parts, e lexà tanta pudor que hom del món no s'i podia acostar. E axí ach a estar sens sepultura per alguns dies ans que la girassen dejús terra. E tantost tots quants la havien defesa diu que tornaten smuts ne jamés no parlaren pus. Vet açí, diu aquest sant pare, lo nostre Salvador quant zel ensenya contra aquells qui en la santa religió avorrexen pobretat.

CAPÍTOL CCXCVII. *Com no ls excusa éntegrament lurs transgressions la excusació que posen alguns diens que tot ço que han possehexen de licència de lurs prelats.*

No té prou ne val tes la excusació que alguns donen dient que poden fer les ||^{2092a} coses damunt dites e tenir superfluitats en qualsevol matèria, car fan-ho de licència de lurs prelats. E aquesta excusació és nulla. Car los prelats dels simples claustrals e regulars, qui no han administració, no poden dispensar ab lurs súbdits que agen coses superfluas. E açò appar, per tant, primerament, car cas-

¹ Gets A (freqüant).

² A: les set últimes paraules om. I.

³ A: enamorada B: anemotada I.

⁴ A: Viu e naptas I.

⁵ A: defenren I.

¹⁰ I: dix A.

¹¹ A: linatge I.

¹² A: creatura I.

cun religiós dega ésser content que aga a mengar e a vestir e ses necessitats, axí con appar XII, q. I, *Clericus et episcopus*. Donchs, son prelat no pot ab ell dispensar en haver més ne en haver superfluitats, com sien contra sa professió.

Segonament, neguna dispensació o licència no ha loch là on peccat és implicat e acuyllit,¹ *argumento distinctione V, Que contra, et De jure jurando, etsi Christus*.² Con donchs aytais superfluitats, majorment cant són continuades, o notables segons la religió en què la persona és, sien contra lo vot de pobretat e lur professió, segons que appar per ço qui damunt és tocat, appar que ayral licència e dispensació no vaylla.³

Terçament, si lur prelat ha auctoritat de licenciar son sóbdit a tenir tals superfluitats, enseny-la o digua lo dret en què és fundada, e veuràs que res d'açò no porà ensenyar. Donchs appar que no la pot dar.

Quartament, segons que appar per lo Conseyll Lateranense, *Extra De statu monachorum, capitulo II, Quia vero et Quum ad monasterium capitulo*⁴ si los prelats no poden dispensar ab los religiosos súbdits seus ||^{2093a} en haver propri, e majorment en haver peccúnia ne en despendre-la a voluntat del súbdit mateix, con en la peccúnia a despendre o a aver o a fer-ne a sa guisa, sia magot espècia de propietat que en les altres coses. E confermen axí aquesta rahó: car jatsia que lo prelat puxa dir al súbdit religiós axí: «Yo vul que d'esta peccúnia, que d'aytais almoynes o béns del monastir és ahuda o a tu assignada; per aytal te compres hàbit o libre o altra cosa necessària», emperò ell, ab bona consciència, no li pot dir axí: «Yo do, o yo te atorch aytanta peccúnia, la qual despèn axí con te plàcia o que la dons a qui-t vols.» Car açò seria dispensar sobre lo propri e sobre haver propri, con aquella peccúnia la cual se consuma o s transporta per ús, sia del donatar e d'aquell qui la liura axí, usant, ço és comprant o prestant o donant, la qual, emperò, de dret, no pot per res ésser del súbdit, axí contrecant-la, *ut primo capitulo De pignoribus, capitulo ultimo et primo De statu monachorum, capitulo II et capitulo Quum ad monasterium*,⁵ apar clar lo contrari. E si dñs que, «per esquivar aquest perill, farem⁶ axí, ço és, que lo frare qui ha los diners faça comprar a altre ço que vol», mas açò no toï que frare qui fa fer la compra no sia propietari, car lavors la peccúnia no serà del comprant, car compra en nom d'altre, ço és del frare qui ha la necessitat de la cosa comprada, qui és aquell a qui és assignada la peccúnia per son magot.

Quintament, certa cosa és ||^{2094a} que l'abat ne lo prelat no s pot privar que

297] ¹ A: scullit B: attollit P I.

² Gracià, *Decret.*, dist. VIII, c. 2; i Greg. IX, *Decret.*, Lib. II, tit. XXIV, cap. 26.

³ A: val res I.

⁴ Clem., Lib. III, tit. X, cap. 2.

⁵ Clem., Lib. III, tit. X, cap. 1 i 9.

⁶ A: fare I.

no haga a ministrar e a dispensar los béns del monestir, con de dret açò li pertança.⁷ De què s' segueix que no pot comanar la dispensació a altre, axí que negun se puxa comprar què es vol ne puxa dispensar a sa guisa les coses del monestir.

Lo antecedent appar per tant car fer lo contrari no seria vida comuna ne viure en comú, axí con han a viure los religiosos: *ut in primo capitulo Dilectissimis XII, q. I,*⁸ on diu que en la comunitat dels fells era dat, per los set diàquens a açò assignats per los sants apòstols, a cascun dels fells ço qui ls era necessari; ne s'i pot dar instància alegant les persones comunes e oficials dels monastirs qui ministren los béns del monastir, car aquells los ministren axí con a persones comunes, qui en loch de l'abat ho ministren, e no con a súbdits, dels quals parlam açf.

Per estes rahons appar que la licència del prelat, licenciant a ayals superfluitats qui són contra lo vot de pobretat, no val ne excusa lo súbdit que no sie propietari, ans agreuga fort son peccat volent-se tapar los huylls⁹ que visqua propietari sots aytal licència. Mas molt més és greu lo peccat del president que, quant en si és, dampna la ànima del mesquí de súbdit, lo qual, sots color de falsa licència, fa viure propietari e en peccat mortal contínuament.¹⁰

||^{258a} CAPITOL CCXCVIII. Con per sencerament seruar lo dit vot se deven esquivar alcunes abusions qui s fan a veguades per los religiosos.

Per zel e per sinceritat d'aquest sant vot de pobrea se deven esquivar alcunes malvestats qui s fan sovín contra lo dit vot de pobretat. E la primera si és que lo religiós, cant entra en l'orde o cant fa proffeció no s retengua renda ne violari, ne les faça retenir per nom d'altre sots¹ nom de almoyna annual, la qual él prena tots anys per ocasió de ses necessitats, e que ell la administra e n faça ço que li plàcia. Car açò lo fa propietari, ne renuncia al món, ne fa lo vot de pobretat éntegrament, ne l serva axí con és obligat aquell qui açò fa.

La segona, si és pendre de la comunitat mengar, beure, vestir o cosas altres de preu, aprés que l religiós habunda ja prou per altra via en coses² semblans, ne ha mester, de fet,³ ço que reeb de la comunitat. Car aytais tolen als pobres ço que ells rechen, e per açò són appellats homicides, segons que appar *XII, q.*

⁷ A: pertança I.

⁸ *Decret. Grat.*, C. XII, q. I, c. 2 (reprint a la p. 439).

⁹ I: lo huylls A.

¹⁰ A: comunitat I.

298] ¹ I: sot A.

² A: les últimes catorze paraules om. I.

³ A: fer BI.

*II, Predia et capitulo Qui abstulit.*⁴ Axí metex lus és açò vedat per tal car aytais coses fer prejudica⁵ molt al vot de pobretat. E si en aytais coses no poden dispensar los prelats ab los súbdits, segueix-se⁶ que, molt menys, que lura súbdits agen rendes o violaris o qualsevol cosa perpetual, axí com és usufruyt⁷ en alcun ||^{259a} camp o vinya, o casa o selva, o cosa semblant. E si aytais coses són vedades a religiosos, quant més comanar peccònia a negun per esquart de guanyar. Cert, açò passa tota regla de purtat de pobrea, e enclou moltes altres lgeces repugnans a vera religió, ultra aquella que aytal és ver propietari, e, per consegüent, vivent tostemp en peccat mortal. Bastar deu al religiós que de licència de son prelat tingua ço que li sia necessari a son ús, segons que appar *XII, q. I, capitulo Non dicas*,⁸ esquivant tostemp aytant con puxa superfluitat en son ús e tota curiositat e preciositat. Car aytais coses molt perjudiquen a la pobretat que an a Déu votada. És ver que són alcunes religions qui no s'estrenyen⁹ a tan forts vots ne a tan estrets, con fan les religions mendicans, de les¹⁰ quals parlam¹¹ açf de present.

Item, Johan Cassià,¹² en les seues *Institucions*,¹³ diu axí: Lo ver religiós pus és fart en taula per qualque via, o vestit en sa persona per qui s vol, no pot ab sana consciència demanar a la comunitat que li do la sua porció, car ell no ha dret de demanar res a la comunitat, pus que ja ha sufficient ço que mester ha, per bé que la comunitat sia habundant. E si u fa, procura gran càrrech a la sua ànima, car demana ço qui no és seu, e ço qui deu ésser dat là hon ha freytura, dins o fora lo monestir. E gran peccat fa lo president qui a negun súbdit dona ultra ço que li fa¹⁴ necessari, car tol-ho al pobre a qui s deu dar o a les necessitats del monastir, ||^{260a} e és ocasió al súbdit de peccar contra lo vot de pobrea, sobre lo qual ell és veedor e ha a conèxer e a veure e corregir, en perill de sa ànima, si lo súbdit ne usa bé o mal.

⁴ *Decret. Grat.*, C. XII, q. II, c. 5 i 6.

⁵ A: coses perjudican I.

⁶ I: seguirre A.

⁷ A: us de fruyt I.

⁸ A: *dicatis* I; C. XII, q. II, c. 11 (ed. *dicatis*)

⁹ A: religions qui no strenyen a tant estreta pobrea axí com de cavallers o de semblants religiosos qui no estrenyen I.

¹⁰ A: los religiosos mendicans dels I.

¹¹ A: parlarem I.

¹² I: Cassa A.

¹³ A: constitucions I.

¹⁴ A: es I.

CAPÍTOL CCXCIX. *Con per zel del diu vot deu la persona religiosa esquivar algunes altres coses aquí notades.*

Deya lo sant abat Simeon que religiós qui pobretat evangelical havia votada de moltes coses se devia abstenir per servir a Déu purament lo dit vot. E per tal cant la dita pobretat era fort estreta, molt devia guardar que no caegué en res qui la offés¹ tant ne quant, pus que vot n'avia fet, e en special deya que s devia abstenir de pendre dons, per tal que no habundàs molt ne fos obligat a molts; per què ses oracions, pus franchas² e sans càrrech, pugassen a Déu.

Seguonament, devia abstenir de haver moltes familiaritats de qualsevol persona del món, e magorment de grans persones, per esquivar tota ocasió de jactància, de supèrbia e de vanaglòria. Car religiós vanagloriós no és pobre, car la vanaglòria lo fa tot mundanal e ab cobeejança gran de vanitat del segle.

Terçament, deu esquivar, axí con lo foch, haver coses precioses e especials, axí con joyes e coses de preu, curioses e cares, car avarícia no solament està en diners, ans encara en tota cosa altra, fora Déu, massa amada. E per tal dix sent Pere a Jesucrist: *Ecce nos reliquimus omnia*; ço és, vet, ||^{209b} Senyor, que nós, per amor de tu, havem lexades totes coses. Sobre la qual paraula diu Tediulus: Nota que no lexa totes coses, ne és pobre evangelical, aquell qui sa amor posa en qualque altra cosa qui fort li és cara, e no per amor de Déu.

Contra aquest sant document fan algunes persones religioses, hòmens e dones, qui contra la puritat de lur vot e a gran càrrech de lur ànima e a gran verguonya de lur cara, porten arreus preciosos, axí con guanivets fort cariosos, ornats d'aur e d'argent, segells, anells e paternostres de lambr e de corall,³ ab ornamentals putaneschs e pus bells que dones seglars, tapins ab puntes, e guants d'estiu⁴ ab punta al cap, e ab vels de seda rugats,⁵ e vestedures tayllades pus estret e pus remifadament⁶ que dones seglars, ensenyant los pits e anant ab continent de baronesses, e ab totes aqueles curiositats e vanitats que una fembra del bordell pot anar.

Aquestes aytals appellava lo sant abat Moysès: religioses de la casa d'infern, diffamadores públiques de Jesucrist, dient que són esposes sues e són esposes públiques del seu enemich mortal, lo dyable.

Aquestes deya que confonen la religió e la giten a terra. Per aquestes tramet Déus plagues e pestilències en la terra, car fan peccar los hòmens, e confonen lo sant estament lur, e dampnen si mateixes e aquelles e aquells que les re-

299] ¹ A: offenes I.

² A: franques I.

³ A: coral BI.

⁴ A: guants orlats de stiu B: guants obrats destiu I.

⁵ BI: ab anells de seda rugats A.

⁶ A: remifallament I.

gexen, qui per pahor no les guosen corregir, ans les lexen fer⁷ a lur guisa. Aquestes provoquen les altres a ffer semblant, e fan més de ||^{200re} mal en un jorn que altra dona de bé no poria fer en un any. Aquestes s'apellen filles del dyable, pèlech de peccat e vexell de tota malícia.

E per tal que no puxen ésser reprehes portaran preciositats en coses qui appar que sien a honor de Déu, axí con en circus precioses e sobrebeles que portaran en lurs paternostres, o en agnus-dei, o en altres relíquies,⁸ dient que tot ho fan per honor de Déu, no pensant que nostre Senyor no s vol honorar ab servey qui enclou peccat⁹ e desonestat, axí con és que persona qui ha pobretat votada port coses axí precioses qui per elles no s deven¹⁰ portar. Mas si per amor ho fan de Déu, posen les dites coses en lo tabernacle de la esgleya, e en loch on servescha a Déu o a les sues coses, e no servescha a vanitat ne a oradura ne a ornat lur cors ne a ffer-se'n pus belles. Car no pertany a elles portar les coses sacres ne relíquies. E és cert que elles no u darien a la esgleya, ans se'n volen ornar; per què ensenyen que allò no u fan per honor de Déu, mas per ornat-ne la sua¹¹ vil e immunda carnassa.

CAPÍTOL CCC. *Contra dones monges qui van vanament e són fort mundanals.*

Papa Gregori, segons que he entès, estant en Avinyó, fo informat que una monga portava paternostres enperlats ab divises e s comportava fort seglarment. E con trobàs la veritat, féu visitar lo dit monastir a un religiós de qui ell fiava; e con après la visitació ||^{200re} ell fos informat de la veritat del fet, e trobàs que la monga era fort vana e seglar e enamoradissa de seglars e tota repennant a sa president,¹ e con sabés que lo visitador havia lo fet cubert e dissimulat en favor de la dita monga, e la dona qui les regia s'o calàs e u cobrí; atnent açò lo dit sant pare a cascadun d'ells deposà de son grau a em per tostemps, ab gran confusió, dient que gran part de quans religiosos se dampnaven, se perdien per culpa de mals regidors, qui per temor e voler² complaire calen los mals als súbdits e ||[s] lus dissimulen,³ e per tal se dampnen ab ells, car no són vers presi-

⁷ I: lus fer A.

⁸ A: rilíquias I.

⁹ A (però serves): serveys qui enclou peccat BI.

¹⁰ Non deven A: nos deurien I.

¹¹ A: la lur I.

300] ¹ A: tota repennant a sa presidència I.

² I: e per volent A.

³ Ellus dissimulen A: els los dissimulauen I.

dens, mas falses metges qui lexen enfistolat les nafres als pacients, per tal que no·ls fassen ne·ls donen ninguna pena ne·ls desplaïen. Manà axí metex que la dita monga fos a tostemps enclaustrada e privada de quant havia, e que tostemps, d'aquí avant, fasés cuyna a tot lo convent, ne d'aquí avant portàs vel negre jamés.

E dien que deya lo dit Sent Pare que tot lo mal qui·s troba en los súbdits deu ésser imputat als mals regens, qui tant lus volen complaure, per tal que·ls sostinguen en lur regiment, que tot desastre consenten o dissimulen, ne pensen lo gran peccat que cometen lexant anar al dyable la ànima de lur súbdit qui·ls és comanada, ne pensen en lo fort juy de Déu qui·ls demanarà destretament de les ànimes que han fetes perdre, e·ls dirà que sí paren les lurs ànimes. Deya sent Bernat: O dels mesquins de regens!, que debades no·ls manaçà axí fortment ||²⁶⁶ nostre senyor Déu, car a grans pèncs són deputats per lur mal regiment. Deya encata lo dit sant pare, segons que[-s] din, que monga pintada ne seglarment arreada no devia pus ésser sostenguda en l'orde, mas devia-li ésser despullat l'àbit, e devia⁴ ésser tramesa a sos parens per tal que, sots cuberta falsa de son àbit, no corruptés les altres. Sobre aquestes, ço deya, venga la maledicció de Déu, aquella qui en special se dóna a tota persona doble e qui va per dues vies; car aytal, e vol ésser dita religiosa, e vol viure con a vil seglar.

Deya encara, que aytal era molt pigor que la fembra pública, car la fembra pública fa son peccat sens tota cuberta, ne·n fa injúria a negun, sinó a Déu. Mas vil monga, anant axí desonestament, ya porta senyal que ella és vil e sutza en si mateixa, e d'altra part cobre's ab son àbit, al qual fa gran injúria e irreverència, e après a la santa religió d'on és, e après a lur espòs Jesucrist, que manifestament an leixat per amor del món e de lur vil carnassa; a la qual servexen axí con a Déu, en vituperi d'aquell gloriós Senyor que havien esposat primerament.

Deya encara, que aytals religioses dissolutes fort los són profitoses bone[s] disciplines a la carn, e·ls són fort medicinals. E majorment cant hom les lus sovinega, ab grans dejunis de pa e d'aygua; e·ls és, ço deya, fort profitós e necessari fer·los tenir silenci continuat e fer·les calar per força sots pena de les dites disciplines.

⁴BI: les últimes catorze paraules om. A.

CAPÍTOL CCCL. *Que persona religiosa qui ha feyt aytal vot estreit no pot per sa pròpria auctoritat comprar ni vendre ni dar ni fer a ssa guisa de les coses qui li servexen.*

||²⁶⁶ Encara prejudica molt al vot de pobretat que lo religiós o religiosa qui fet l'à, per sa pròpria auctoritat, compra o vena o don a qui·s vulla, e faça ço que·s vuylla, e fer tots altres contracts semblants a aquests, contra aquell decret qui és *quingagesima quarta distincione, Abbati et XII, q. I Non dicatis*.¹

Axí metex ajustar diners e roba per a ffer gran providència a l'esdevenidor e a dar a parens no pobres, ab falses licències obtengudes de lurs presidents, ab falsies e ab maneres; e obrar qualsevol cosa, scriure, cosir o procurar que puxen vendre o comprar, que puxen revendre axí con a mercaders; o procurar-se negocis, embaxeries, marmessories o arbitracions o avocacions, e causes, procuracions o dispensacions, per les quals coses puzen haver diners; faens encara serveys curiosos qui bastarien per hòmens rics del món, e ornant lurs llibres de cubertes cusides de seda, e ab giradors² ornats de perles o d'altres coses excessives, no pertanyens a persona pobra; comprans encara e portans drap o vels de preciosa matèria, o portans coltells ab mànech de vori, ornat ab viroylles d'argent, e agnus-dei ab cuberta de vellur, o paternostres de corall qui bastarien a una regina; havent³ axí metex en lurs cambres lits molls ornats⁴ de cortines, havents⁵ cambres pintades e ben planes de còffrens e ornades, qui no·ls fall res. E procurant-se amichs dels béns de la comunitat, e acompanyant-se ab grans dones, e anant en lur companyia per les viles e ciutats ab cundeschs⁶ vans e orats.⁷ Tot açò repugna e confon ||²⁶⁷ molt lo vot de pobretat e l'estament de la santa religió, e és a gran escàndol e a mal eximpli de tot lo poble qui·u veu, qui jutgen que més val cent veguades que donen lurs filles a marits, que no a aytal servey de Déu con veen fer a aytals monges, e que·s tenen per benuyrats que les luyen de tota aytal religió; con és diffamada⁸ e suylada e meyspreada, e·l servey de Déu leixat per aquestes malvades religioses.⁹ ||²⁶⁸

O!, deya lo sant abat Lotari, si per altra cosa no devia la persona religiosa esquivar haver molt e totes coses presioses posseir, sí és cant pensa que a tans e a tants és obliguada a satisfer, e per tantes vies que res no y és bastant. Car les persones religioses mengem⁹ los peccats de les gens qui·ls donen vida per tal

501] ¹Dist. LIV, c. 22, i C. XII, q. I, c. 11.

²A: giradors A.

³I: haver A.

⁴BI: lits mal ornats A.

⁵I: suzs A.

⁶AB: condese I.

⁷AB: ornats I.

⁸A: vet la sancta religió diffamada I (potser cal llegir *Vet la s. r. con és d.*)

⁹Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, ps. 200-204.

⁹I: mengem o bé mengem A: *llegiu me[ll]gen? O bé és el mateix que mengem dels?*

que pregunen a nostre senyor Déu per ells, ¿Con, donchs, preguaria dignament aquell qui tostemps viu en peccat mortal e té vide de propietari e de hom seglar e mundanal, ple de roba e, per consegüent, en gran perjudici del vot de pobretat e en gran dampnació de la sua ànima?

Membre't, donchs, deya aquest sant abat al religió, que tingues lo conselly de sant Pau, qui deya, *Ad Thimoteum*: Basta a nosaltres que agam què mengar e vestedures per cobrir-nos, e que d'açò siam pagats e contents. Car grans laços són apareyllats per lo dyable a tots aquells qui amen lo món e les sues coses; car per açò vénen a forts grans e leigs peccats a la fi.

CAPÍTOL CCCII. *Qui posa com perjudica¹ molt al dit vot haver lochs propis.*

||^{207b} Prejudica,² encara, molt al sant vot de pobretat apropiari-se lochs axí com convents e celles, o cambres e habitacions. Són ara alguns malvats religiosos qui s'aproprien los lochs d'on són naturals, que-ls dóna vegares que tothom los faça injúria qui hi estigues sens lur voler e licència, e si-s vol sien súbdits o prelats tostemps o volen tot regir, e a tots manar e tot quant s'i fa volen saber. E si y veen altre frare qui no sia d'aquí natural, axí-l guarden ab mal buyll com si era ladre qui fos vengut a robar quant hi à. E-ls diran: «¿Com sots vós en mon convent natural? Anats-vos-en en vostra terra, ne us empatxets de pus.» Açí pots clarament veure si són aquests vers propietatis, qui les coses comunes egualment a tots los frares de lur religió els les se apropien, axí com a senyors d'aquelles. Aquests són aquells de qui [lo] propheta Daviu [parla]³ dient axí: *Vocaverunt nomina sua in teris suis*. Ço és, que ells volen que lo lur nom sia invocat, divulgat e magnificat en lurs terres. E per tal los desonra nostre Senyor ab perpetual desonor, hoc encara ab ||^{207c} temporal. Car comunament lexe-u fer nostre Senyor, que qualque altre se leva contra aquest qui açò fa.

E vol haver axí metex senyoria com l'altre, e nex envega entre ells e dissensió e bregua, e axí viven dolorosamente sobre la propietat que falsament e presumptuosa e contra Déu se havien apropiada. E axí fenexen sos dies dolentment, e ab molta misèria. E açò veent monsenyer sent Francesch manà⁴ a sos frares axí e-l comensament de sa regla: los frares no s'aproprien res, ne casa, ne loch ne neguna cosa sots Déu, reputen-se en lo món axí com a peregrins qui res no volen sinó ço que-ls és necessari a la vida corporal.

302] ¹I: qui posa om. AB.

²Les onze primeres línies del capítol CCCII han estat incloses per error al principi del capítol CCCII pel copista de l'A.

³I: lo i parla om. A.

⁴B: menas A: diu I.

CAPÍTOL CCCIII. *Qui [mostra com] perjudica al dit vot apropiari-se llibres e altres coses, e aquelles multiplicar.*

Ne perjudica meys a la dita santa pobrea, votada per les persones religioses, apropiari-se e haver molts llibres o altres coses qualsevol, e aquelles haver sovint duplicades e multiplicades a tenir-les axí per suas, e avarament amagades, guardades e tancades que no n¹ prestarien als altres per res. Con lo ús sia comú de ses coses, pus que de fet a ell no servexen e poden servir als altres; e-y pequen mortalment, axí per la propietat con per la poca pietat e fretura de caritat, e per lo mal eximpli que-n donen als altres. Ne lo prelat no pot al súbdit per altra via atorguar ús mentre que mester li sia, car ||^{207d} en altra manera ell lo faria propietari en aquell ús, *ut pre[cedente] capitulo, Dillectissimis*,² apar clarament.

Prejudica, encara, molt a aquest sant vot de pobretat haver la volentat ardent a³ posschir alcuna cosa, segons que posa l'abat Daniel *in libro collationum, collatione quarta*.⁴ Car diu aquí que molts qui han grans coses lexades en lo món axí lo dyable los venç subtilment, que fa-lus posar sa amor e sa ardent afecció en qualsque coses de poca valor, faent-lus concoure⁵ que aytal amor a coses de poch preu no sia peccat, ne perjudich en res al dit vot de la santa pobrea.

Per què diu aquest: Attena açí aquel qui vol ço que ha a Déu promès servir, que lezar de cor les grans coses del món, e puy amar les pochass, açò⁶ no és, ço diu, lezar avarícia ne sa mala cohegança primera, mas és mudar-la de gran cosa en poca e de bona en dolenta e mesquina; e, per consegüent, per aytal mutació, tornes pus dolent que no eres d'abans. O! —diu açí aquest—, e quanta dolentia és de l'hom, e con ensenya bé que és avar e mesquí e dolent aquell qui axí amarà un àbit o un tinter⁷ o un guanivet o una tovaylola, o un coxí o un batre, o qualque cosa de poca valor, que per aquella a guardar o a demanar o a defensar, no duptarà de irèxer-s contra son prohisme e de portar-li rancor, e de contendre ab ell, e de dir males paraules, hoc encara de procehir fins a males obres, e-s baraylarà⁸ ab l'altre sens tota verguonya ||^{207e} e temor de Déu, e sens tota consciència.

¿Diràs-me tu que aquest qui açò fa sia pobre de cor, ne que no sia avar, e encara sobres avar? Cert, ans li valguera més que fos, en lo segle, senyor de les coses del món, car no peccara tant amant-les desordonadament, con fa après que ha fet vot de pobretat.

Diu sent Gregori que sent Pere e los altres apòstols per tal merquesquen tant,

303] ¹A: nou I.

²Veg. p. 432, n. 8.

³I: e A.

⁴A: *collationum collatione IIII* B: *collationum collatione IIII* I.

⁵AB: concubem I.

⁶AB: poques açò no es se diu l'ixar de cor les grans coses del mon. açò I.

⁷BI: un vestir A.

⁸A: es batallara I.

volent⁹ ésser pobres per amor de Jesucrist, ne per tal que molt haguessen leixat, car poch havien, e pobres pescadors¹⁰ eren primerament, mas per tal cant axí de cor leixaren tota amor a les coses del món qui, si tot quant és deçà Déu los oferís hom, ne·u volgueren haver ne¹¹ posschir, e açò per la gran amor que havien a Jesucrist e a la pobrea que Ell volia que amassen. Per tal lus dix lo Salvador que benayrats són los pobres de esperit (ço és, qui¹² res mundanal ne del món no amen, e açò per amor de Jesucrist), car d'aquests és lo regne de Déu. E diu sent Gregori que nostre senyor Déu en aytals coses més guarda al cor que no fa a la cosa que hom leixa. Per què appar que l'hom, quant elegex pobrea per amor de nostre senyor Déu, principalment deu lo cor buydar de tota amor que aga a tota creatura, si·s vol la amor aquella sia per avarícia, si·s vol per la carn o per qualche altre esguart qui no sia de Déu. E en esta manera les persones riques poden ésser pobres davant Déu, e poden obtenir ab Déu mèrit de pobre.

Revelat fo a un sant hom que sent Gregori, ||^{208v} doctor e papa, havia en Paradís guardó de ver pobre, car jatsia fos en lo major grau del món, emperò ell en son cor no amava res que posseís, ne s'adelitava en laors ne en honors, ne·s preava per fama, ne hoïa¹³ legots¹⁴ ne volia pecúnia, mas entre totes aquestes coses son cor vivia axí con a hom mort, qui de tot açò no sent res.

CAPÍTOL CCCIV. *Qui prova per història ço qui dit és contra la dita apropiació.*

Ligim del sant abat Onofri que com un monge no volgués prestar una aguyla a l'altre sens penyora e, la aguyla trencada, no volgués retre la penyora fins que l'altra li hagués procurada una altra bona aguyla, que ell reprès lo prestant fort ríguorosament, e li donà gran penitència dient-li que era ver propietari, car ésser propietari bastava amar e retèner e cobeejar qualsevol cosa del món e negar-ne lo ús a altra¹ cant hom metex no se'n serveys. Per tal dix la ley que axí és ver furt en la cosa poch con en la gran, car al furt no·s pensa la cosa furtada, mas la pensa del ladre: *Instituta De rerum divisione, et gallinarum.*

Sabent, encara, ço diu aquí matex, lo dit sant abat, que un monge neguava a altre un bon libre que tenia de preycacions e altra que·n tenia de instrucció de

⁹I: voler A.

¹⁰I: pescadors A.

¹¹I: no A.

¹²I: ço qui A.

¹³A: oïr I.

¹⁴A: les totes I: leguots B.

304] ¹Altra A: al altre I.

consciència, de present davant tota la comunitat li féu gran confusió, e donà-li penitència per son defalliment: tantost² los li tolch endós dient que lo dyable no devia possehir res de Déu. «Tu, dix ell, est dyable qui per emvega e ||^{208va} amor carnal, ab cobeejança que as de avarícia, no vols prestar a ton frare les coses qui li poden profitar a si mateix e als altres. Ensenyes que no tems Déu, ne ames lo prohibisme, qui les gràcies que t'ha fetes amagues e no les vols comunicar als altres, con per aquells les ages principalment rehebudes. E per aquesta tanta ceguetat e malícia tua, seràs en breu jutgat e punit fortment per aquell sobiran jutge qui les te havia dades. Semblantment est mesquí a aquell del qual diu lo Salvador que li estech comanat lo besant³ per guanyar, e ell amagà-lo axí con tu amagues ara tos libres e tes coses. E per tal, a la fi seràs per Jesucrist condemnat, axí con aquell fo.»

E diu aquí que dix encara lo dit sant a aquell axí: «No dona nostre senyor Déu a l'hom los seus dons solament per hom mateix a qui·ls dona, ans vol que hom ne servecha als altres, e sirvent-ne als altres fa bé a si mateix principalment. Car nostre senyor Déu, per la caritat que l'hom ensenya e obra en l'altre, li dona especial gràcia e li multiplica sa gràcia e son do. E per lo contrari, cant l'om dels dons de Déu és avar e dolent e·u amagua, aytal encorra la indignació de Déu, e, ultra axò, que li tanca la porta, tolent-li lo do que dat li havia, e negant-li'n altres majors, que per bé usar del primer poguera haver merescuts.»

Per què concloïa aquí lo dit sant, que en special ensenya Déus miracle en aquells qui no volen ensenyar als altres ço que saben de bé, o qui no volen prestar, o comunicar ço que han rebut ||^{208vb} de Déu, que aytals jamás no prosperen ne a la fi no van d'arriavant;⁴ car confon-los emvega e deffalliment de caritat, e·l juy de Déu, qui a aquests aytals és fort contrari; con diga l'apòstol que caritat res no s'apropria ne demana; encara, ço qui seu és, ne contén ne contrasta a negun, car açò són obres dels fills d'aquest món, e no de aquells qui amen Déu e an caritat e amor al prohibisme.

CAPÍTOL CCCV. *Con honestat del dit vos requer que hom esquiui totes paraules sonant propietat.*

Diu Cassianus, en les seues *Institucions*, que tant avorrien los sans parcs haver propietat de res per lo gran zel que havien a la santa pobrea que a Déu havien votada, que no solament luyaven lo cor de tots punts de tota amor de

²A: e tantost I.

³A: bastant I.

⁴Sic ABI.

qualsevol cosa temporal, ans encara guardaven¹ que la lengua no digués res qui sonàs amor de diners, ne de res temporal, ne parlassen de ninguna cosa temporal. Per què lo sant abat Satirion, con oís un monje qui deya que ya hagués ell los diners que havia l'empetador, car fer-n'iba monastirs e grans almoynes, tantost lo privà de la comunitat dels altres e de l'hàbit per ionch temps, alleguant que aytal paraula era gran scnyal que lo monje aquell no era de cor religiós ne amava pobrea ne era nodrit, ne honest ne religiós en son parlar, qui públicament ab tanta efficàcia havia dita aytal paraula, e per consegüent que no devia estar ab ||^{207a} los altres, per tal que tots no·ls corruptés ab semblants paraules; ne l'excusava tant deya que de la peccúria aquella faria monestirs e grans almoynes, car com diu lo sant apòstol: no és a negun legut de fer ne desigar mal per tal que faça bé. Certa cosa és que gran mal és a cascun fer contra son vot, per molt de bé que n'entena a ffer.

No res meys que aquesta és especial art del dyable per fer desviar los hòmens, que·ls conseyll e·ls inclín a ffer ço qui·ls és vedat, per qualque esguart de bé, per tal que axí·ls tingua continuament en peccat, sots cuberta d'algun bé. E nostre senyor Déu, qui més entén al cor que a les obres, més li plau que l'hom li seryescha en pobrea e en humilitat e en ço que promès li ha, que no que l'hom, lexant ço que li ha promès, entena en fer grans maraveyilles de si mateys. Per què, concloïa lo dit sant, que quant l'hom se sent temptat de fer grans coses, no deu tantost seguir la volentat per bona que aparegua. Mas deu primerament examinar a demanar conseyll, si pot, lo moviment a aquell de son cor, si és de Déu, o si és temptació del dyable, per tal que cage en peccat.

E deya lo dit sant encara que religiós a Déu dat, qui pobretat evangelical havia votada, jamés no devia dir a res «meu» ne «teu», car ell no ha res, ne deu confessar sà² haver res. E segons dijs Sèneca, aquestes ducs diccions, «meu» e «teu», han posat lo món en bregua e li han tolt la pau de Déu. Mas deya que lo religiós devia dir: «nostro libre, nostra aguylla, nostro hàbit e nostra gonella», e axí de les altres coses. Car «meu» e «teu» signifiquen propietat e senyoria de la cosa a què s'apliquen.

O!, çquè haguera dit aquest sant pare si hagués vists alguns demonis de religiosos qui públicament e sens verguonya se'n van a les corts dels seglars, aquí pladegant e demanant e instant pus agrament, e pus fort e pus lega que negun seglar? Car diu Cassianus que lo dyable, pus entrar puxa en lo religiós, pigor lo fa que a altre hom. Car tota matèria qui·s corromp, aytant més put con és pus noble.

Per tal deya sent Agustí que los miylors hòmens e los pigors que jamés viu eren estats hòmens claustrals e religiosos. Mas, çquè haguera dit si agués vists

305] ¹ I: guarden A.

² En aquesta banda, en aquest món (=ça).

en son temps aquells malvats e evidents propietaris, e escandoloses religiosos, qui no dupten encara ab seglars tractar, que negun no·ls puxa gitar de lurs convents e lochs o d'aytal monastir e d'aytal, e·s procuren gràcies de lurs majors que lus prelats menors no·ls puxen fer axí ne ali, e si los prelats menors se plavexen d'ells e de lurs coses superflues en res, saltar-lus han en la barba, e·y entreposaran seglars e tot lo món a gran escàndol d'ells mateis e de lur orde? No res meys se procuren tantes de gràcies que ensenyatan que no són tenguts de anar a chor ne a servir Déu, ne a fer sinó ||^{207a} ço que·ls plàcia; ne encara éls, hoc encara lurs servidors e tots aquells qui ab ells se acosten.

E d'aquests parlant lo sant abat Anthoni deya axí: «Ver, aquests són tats als bons religiosos en exercici de lurs virtuts, e als mals en decayment de lur vida, lo qual merexen per lurs peccats. Aquests són —ço diu— demonis vestits de carn qui més nohen a les religions³ que no fa lo vertader demoni. Aquests corruptors de les religions e patens advetsaris de Jesucrit, no contrasant que·s fassen escut d'Ell. Aquests confonen los sans estemens. Aquests són obprobri⁴ de crestianisme, los quals Déus sosté per algun temps en⁵ molta paciència sua e·ls espera que muden lur mala vida; e veent que continuen en lur perversitat, perquè no fassen més mal ne agruguen lur dampnació, tramet-los un jorn la mort; e, axí plens de tots mals gita'ls en infern, en loch pigor e pus pregont, car axí·u merex la lur gran malícia e desconexença que han ahuda envers Déu, qui a tan gran estament los havia apelats e tantes occasions lus havia dades de salvar lus ànimes. E los mesquins de tot açò s'an procurada la ira de Déu e la mort eternal.»

CAPÍTOL CCCVI. *Quins actes són vedats als vers religiosos per zel e observància de lur pobretat.*

Açò atén que aytant con lo religiós ha promesa pus altra pobretat [*sic*], aytant és a ell pus perillosa cosa trencar son ||^{207b} vot e fer si matex propietari, e tot acte qui pertanga¹ a senyor de les coses que contracten lus és vení e fort perillós. Los actes aquests són molts, specialment aquests, segons que posen los juristes e canonistes, ço és: vendre, comprar, donar, permutar, logar, empenyorar, obliguar en juy, res demanat de negun davant qui·s vol, per res temporal clamar rigorosamente, demanar peccúria en propri nom, depositar o comanar, por-

³ AI: religiosos B.

⁴ AB: fassen escut dell. Aquests garsen ab les almoynes dels gentes. Aquests son obprobri I.

⁵ Sic AI.

306] ¹ A: pertanga I: pertangua B.

tar clau de pecúnies e de coses precioses, sens licència de son prelat anar defora, estar per lonch temps e no leixar la dita clau al prelat o a altra de sa licència, donar-se dret e demanar res en neguna heretat, haver res perpètua a ssi mateix, fer preu o quitar o fer pau sobre coses pecunioses, demanar de comptes. E infinits altres actes lus són vedats, e tots aquells qui solament se pertanyen a senyor de la casa, con ells no agen en particular neguna senyoria en res; ne la ignorància d'aquestes coses no ls excusa, pus no u volen saber ne se n'entrameten. E axí metex que ignorància de dret no excusa a negun, segons que dien los juristes. Molts altres actes són vedats als dits religiosos, los quals he² posats en la exposició de la *Regla dels freres menors*, sobre lo capítol de pobretat, e en lo libre apellat *De religió*. Per què no m cur de repetir-los açí altra vegada.

Basta de present repetir al propòsit ço que diu sent Ambròs de pobrea. Ço és, que gran verguonya e temor nos proposa a tots ||^{270^{va}} la paraula del Salvador, qui ns diu que negun qui no aga renunciat a quant ha, no pot ésser son dexeble. Per què cové en special al ver servidor de Déu que de tots puns pos la amor que ha al món: pus que al món és mort per raó de son estament, que axí metex ho sia de cor, perquè mereyscha haver aquella benuyrança que Déus ha promesa als pobres de esperit. Pobre, diu sent Ambròs, és aquell, de sperit, qui de tots punts ha son cor fora lo món, ne l'ama ne l quer ne l vol, ne li plau, e açò per amor de Jesucrist a qui plau que³ axí sia.

E en aquesta manca no solament los religiosos⁴ ans encara los seglars, per grans riqueses que hagen, poden ésser pobres d'esperit axí con damunt és estat dat eximpli de sent Gregori papa; e los sants passats, axí con Abraam, Ysaach e Jacob e Moysès, Josuè, Daviu, Melchicedech, Job e semblans, grans riqueses posseïren, emperò per tant cant no les amaren e solament ne curaren per dispensar-les bé, per tal plagueren molt a nostre senyor Déu, e per Ell són estats remunerats em Paradís, axí con a pobres d'esperit.

Donchs, diu sent Ambròs: «Freres meus, pens cascun que som peregrins en esta vida, e l nostre estage açí serà fort poch; e l nostre bé o mal, dellà. Pus que, donchs, la bona administració de les coses temporals dades a nós nos salva o ns⁵ dampna si mala és, administrem-les⁶ segons los estaments als quals som apellats per Jesucrist: los un donant, los altres rebent, altres renunciant o fugent, per tal ||^{270^{va}} que no perdam les celestials riqueses qui ns estan aparey-lades.»

E açò sia dit del segon conseyll evangelical, qui s'apella pobrea.

²A: ha I.

³BI: les últimes deu paraules om. A.

⁴I: les últimes dues paraules om. A.

⁵I: ans A.

⁶B: si mala es administren les A: si mal les administram I.

CAPÍTOL CCCVII. *Qui tracta del terç conseyll evangelical qui és castedat, e prova con dona religiosa deu tenir castedat més que altra, per moltes rahons.*

Lo terç conseyll evangelical que los religiosos prometen a nostro senyor Déu és castedat, ço és sencera puritat e abstinència de tot peccat carnal qui sia contrari a castedat. Car si la dona maridada axí s deu abstenir de fer infelitat a son marit, quant més la ànima qui és esposada al seu Creador. E per tal, castedat de persona religiosa és apellada per los sants castedat reyal, segons qui scriu sent Jerònim a una sua fiylla. E diu que per tal cant aytal persona, per aytal vot e per tan alta virtut, és deputada a ésser esposa del Rey celestial, e per consegüent és reputada a ésser regina, car la esposa del rey és dita regina. E deus açí saber que sent Jerònim en una sua epístola posa per què persona eclesiàstica, o diputada a Déu singularment, deu tenir castedat més que tota altra.

La primera raó, diu, que és per dar-ne a Déu honor e glòria, qui singularment ama les persones castes. E per zel de lur puritat ha fets grans miracles, ne per res jamés li plach persona imunda.

La segona, si és car les persones ||^{270^{va}} eclesiàstiques an a contractar sovín les coses sacres e al servey de Déu deputades. ¿Con, donchs, diu sent Jerònim, contractarà les coses sacres la persona sutza e pudent a Déu? Guarda, diu ell, con ne pres¹ al prevera Ora,² segons que ligim en lo segon libre dels Reys,³ qui, tocant la archa de Déu, sospitosament morí aquí, davant tothom. Car dien alsens que aquella nit havia jagut ab sa muyller.

O!, diu sent Jerònim, e quant mal eclesiàstich és qui no ab muyller mas⁴ concubina se jau e puy no duptarà de entrar en esgleya, e de acostar-se a l'altar, hoc encara de cantar missa! O Senyor!, diu aquest, e quanta és la tua paciència! O cant costarà a molts mesquins, e a molta mesquina religiosa, la gran paciència que Tu has de present a les lurs grans impunitats e viltats infinites!⁵

La terça raó, si és car los eclesiàstichs són posats migancers entre Déu e lo poble. ¿Con serà, donchs, diu aquest sant, miganser l'om o la dona qui comet peccat de lutzúria, lo qual Déu avoreys fins a la mort? Aytal, diu aquest, menga⁶ les almoynes e ls peccats de les gens, en gran dampnació sua, pus se fa impotent a satisfer a Déu per los peccats als quals és obligat. O!, diu aquest, e quants clams e crits giten continuament a Déu les ànimes dels deffunts, als quals ell

307] ¹I: con napres A.

²BI: Ora A. Vegeu 2 Samuel 6:3-6.

³I: del Rey A.

⁴A: mas ab I.

⁵AB: infinides I.

⁶A: meua I; hom esperaria trobar migansa o almeyns meneja (veg. pàg. 438, n. 9).

és tengut de trametre ajuda e no·ls en tramet gens!, o si·ls en tramet, val·lus poch, pus ells viven en peccat tant leig contínuament.

La quarta, si és car les persones ecclesiàstiques són dades al pobla en lum de vida e en eximpli: ||^{210vb} que donchs ells escandalitzen lo poble de Déu per aquell peccat qui més escandalitza lo poble de Déu comunament que tot altre, ço és peccat de luxúria, pensar pot[és] quan n'és[és] agreugat⁷ nostre Senyor. E pensa encara con lo poble, per aytal mal eximpli, és provoccat a fer semblant mals e a menysprear lo sant estament e grau ecclesiàstich, al qual Déus los ha appellats.

La quinta, car la persona ecclesiàsticha, cometent aytal peccat, fa infinits mals que no fa l'om solt qui és lech. Car la persona religiosa, legament faent contra castedat, trenca lo vot que fet ha a Déu [e] agreuga son peccat, per raó quant és en estament de religió, qui és sant, e és persona pus scient⁸ e pus luyat de mal, e ha més avinentees de guardar-se de peccat que no lo lech, e està en loch sant e a Déu deputat: per la qual circumstància en special pequen fort legament aquells qui en la esgleya fan o consenten obres carnals. E contra aquests en special ha Déus ensenyats sovín grans miracles. E ya és pigor si lo peccat se comet en temps sant, axí con en divendres, o en temps de festes, o de carema, o de dejunis; e ya més si lo peccat s'i continua; e ja més si·s fa ab gran escàndol e mal eximpli d'altres. E axí de les altres circumstàncies agreugans lo peccat carnal, per totes estes vies damunt dites, diu sent Jerònim que deu la persona religiosa més abstenir de peccar carnalment que altra, no contrastant que·y ajust encara que aytals persones seran per nostre senyor Déu més ||^{211ra} punides, e pus fortment, que totes altres.

CAPÍTOL CCCVIII. *Quines e quantes gràcies ha fetes¹ Déus als passats per aquesta virtut de castedat. E con la tribulació la fa a hom servir altament.*

Sent Ambròs féu d'esta virtut special tractat dient aquí que aquesta virtut² és axí a Déu cara que specials privilegis e gràcies dona en Paradís a aquells qui la han amada; e·u ensenya de molts que nostre senyor Déu, encara en esta vida, ha fort exaltsats per aquesta santa virtut, axí con Abel, Josep, Helias, Daniel e sos companyons, e d'altres molts en cascun testament. E diu que aquesta virtut taylla a l'hom los ligams endyablats e infinits que la carn apareylla a aquells qui la amen. Aquesta deliura, ço diu, a l'hom de captivitat de fembra; car ser

⁷B: quant ne agreugat A: quant na agreujat I.

⁸I: sient A.

308] ¹I: fetes A.

²BI: virtut es axí que aquesta virtut A.

vir fembra, ço diu, no solament és pena, ans encara és linatge de mort cruel, qui ab si porta infinites misèries e penes al cors e a la ànima, axí con sabien aquells mesquins qui per experiència s'i són vists. Car aquells qui·y són de fet amvides bo veen, si donchs Déus no·ls en fa special gràcia

Aquesta santa virtut, ço diu, fa lo cor fort a l'hom a créixer e a profitar en grans virtuts. Aquesta fa l'hom fort plaent a Déu, e los àngels se deliten molt en ell; fa l'om fort contra les temptacions del dyable, e·l fa apte e digne a haver grans sentimens de Déu, e obra l'enteniment a entendre ||^{211rb} agudament los seus secrets. E especial amistat enseya nostre senyor Déus a aquests, e·ls fa ya açí entre les gents honorables e dignes de grans reputacions e fama, e de gran honor, e·ls altres en tot los fa per lo contrari, car mereixen-ho bé.

Aquesta santa virtut, ço diu, s'a a nodrir per gran gardia de son propi cor, e per gran custòdia dels senys, majorment dels huylls, per continuada oració, per làgremes, e per correcció³ de peccats, per continuada confessió, per aspretat de vida, axí en mengar con en beure, en vestir e en dormir, e en conversar ab persones castes; e per luyar-se de totes aquelles coses qui poden encendre lo cor a mal, per compayia de persones castes e per paraules castes, e per estudi de la santa Scriptura. E·y ajuda, encara molt, tribulació portada pacientment.

E d'aquesta ajuda recompta aquí un aytal eximpli. Diu que lo sant abat Evàngius havia un dexeble fort temptat de carnalitat, e lo sant abat informà-lo molt en haver gran paciència. Qui, persebant que ya era fort en la dita virtut de paciència, ordonà ab dos monges que l'acusaren de fornicació falsament. E lo dit abat ensenyava favortar lo dit acusat, no contrastant que per son offici ell hagués a tenir justícia de l'acusat, axí com los accusans demanaven. E con aquest plet agués durat [un] any, e·l plet se fos molt entuxat,⁴ diu que e·l cap de l'any lo dit abat demanà al dit temptat con li anava de la temptació carnal. E lo temptat ab grans sospirs e dolor de cor respòs: «O pare, e ||^{212ra} amvides puz viure sobre la terra, çe ara regnarà en mi l'esperit carnal ne amor de delits? A la fe, pare, tot lo m'ha apagat la fort persecució que mos accusans me donen e m'an dada tant de temps.»

Lavors lo sant abat levà les mans al cel, e féu a Déu gràcies, e dix axí: O!, beneuyrada sies, tribulació, qui axí poderosament erranques l'esperit de luxúria del pregon de la carn! Eavors ell li revelà con la acusació sua era estada per tractament seu, qui l'havia axí ordonat per deliurar a ell del sperit de luxúria, migansant la ajuda de Déu. E féu venir sos accusadors, e l'acusat féu-los moltes gràcies de lur caritat e santa obra que feia li havien.

Vet, diu aquí sent Ambròs, con profita molt a extirpar e a foragitar de si matex tota raül de luxúria sufferir pacientment gran tribulació.

³A: contritio B: contritio I.

⁴A: E com aquest plet hagués ben durat per un any, el plet se fos ben entuxat B: E com aquest plet hagues durat per un any e el plet se fos ben entuxat I.

CAPÍTOL CCCIX. *Que ajuda a tenir castedat.*

Cristòstom en lo libre seu qui s'appella *De laude castitatis* diu axí: Si vols a Déu conservar pura e neta castedat, guarda que en ton cor no entra² neguna amor carnal. Car aquesta derrocha l'om fins al pus pregon de tots mals, en quant lunya la persona qui le ha, de tots punts, de Déu, e la fer de ple en ple pel mig de la rahó, e li tol lo seny, e la verguonya, e l fa de tots punts bèstia. Fa-li oblidar si mateix; no l lexa appareylar a la mort, ans lo fa podrir en lo femer de luxúria, e l té aquí enfanguat fins als huylls entrò al darrer ||^{217b} punt de sa vida, e li indura³ lo cor axí com la pedra que⁴ jamés no s torna a Déu, si donchs lo Senyor beneyt no l torna a çí per special gràcia sua; ne l lexa jamés oír paraula de correcció. No res menys fa l'om effeminat, dissolut e foll, incostant, mutable e impotent a fer⁵ tot bé, monsonoguer e ple de tots mals vicis.

Item, Orígenes, en lo tractat *De immunditia*, diu⁶ axí: Qui⁷ castedat desempara él ha a saber les anxietats e misèries que ab si aporta luxúria, car ella procura gran remordiment de consciència; grans confusions a la cara; grans infàmies per tot lo poble; pudor e abhominació de l'hom, a tots los bons, grans servituts e misèries innumerables al mesquí qui en aquest pou tan pregont és caegut.

Donchs, crestià, diu aquest, tu qui est fill de l'Altisme e del cap de tota puritat, Jesucrist, lunya t d'aquest demoni ab tot ton esforç, e cerca tota manera e via que d'ell sies luny. Si vols haver esperança que jamés pugs en Paradís, per res no t fius en tu mateix, car aquest peccat ha aterrats grans savis, grans mestres e prínceps, grans clergues antics, e jóvens sants ha aterrats. E aquest dóna fiança al dyable de no lezar l'om de temptar mentre viu, car per aquest lo aterra en tots temps mills que per altre peccat.

Donchs, diu aquest, si n vols haver victòria, usa sovín oració demanant ajuda devotament al Senyor e a la Mare de puritat, madona santa Maria, e ||^{222a} suplica als sants àngels que supliquen per tu, e posa fre e mesura en ta bocha,⁸ e no visques ociosament, e guarda tos senys tots.⁹ Atén ab quines compayies estàs, e quines paraules ous ne t'hixen de ta bocha, e ten guarda sobre ton cor. No t poses en lit si tantost no deus dormir, e après ton dormir tantost

309] ² A: qui mostra quines e quantes gràcies ha fetes deus als passats per aquesta virtut de castedat e com tribulacio la fa a hom servar altament I.

³ A: entre I.

⁴ A: endureix B: endurex I.

⁵ A: qui BL.

⁶ AB: impacient feue e tart a fer I.

⁷ A: de immundicia contra los prínceps diu I: de immundicia contra priap[is]m[um] diu B.

⁸ BI: que A.

⁹ A: gola BL.

¹⁰ B: tots tos senys I: tos senys e tots A.

te'n leva; e esquivia, axí con a mort, jaure ab altre. Ne jamés te guarts ne t remirs, e la verguonya que hauries d'altre, si t veyas, ages de tu mateix. E ana de cor puritat e ses excellències; e tots carnals delits e viciadures esquivia axí con a mort. Ne t plàcien carnals solaços, axí con molt riure ne trufar, ne anar a convits per res, ne estar en gran multitud. Car la separació e la solitud, en persona spiritual e devota, molt ajuda a conservar puritat.

Item, Teófilus sobre la ystòria de la Magdalena diu axí: «Persona qui casta vol ésser no parle molt, ne sia molt faleguera ne cortesa ne avinent als altres, mas tostemp aspra, sinó en los fets de pietat.¹⁰ Ne vuylla ne desig satisfacer al voler de cascun; car complaire o voler complaire als altres, molt nafra castedat. Jochs de mans e tots tocaments de qualsevol persona avorrescha axí con a tocament de serp o de escurpi. Ne s pos en scriure lletres amoroses ne placteres, ne vuylla servir a negun per qualsevol esguart, sinó per amor de Jesucrist, en temps de malaltia e de manifesta necessitat. No oga ne digua volenter paraules dobles ne ocioses, ||^{227b} car lo cor tantost se sent, e coneys la consciència ya les paraules e obres aquelles on ne van, per cubertes que sien. E si de present no y pren conseyll, tantost lo diable lo fa caure en pigor, e continua fins que l té al baix e en lo pregon del peccat.»

CAPÍTOL CCCX. *Qui aporta altres adjutoris per mills servar castedat.*

Entre los alts¹ conseylls que lo sant abat Agaton dóna per conservació de castedat, foren aquests: ço és, pregonament pensar en los gran béns que aporta ab si aquesta virtut, e los gran mals que aporta ab si² lo contrari; e vinent la temptació, tenir ya appereylat lo remey e no perdonar a la carn que s'i rebelha molt contra la raó; que li sia dada gran diciplina tantost o qualque altre pena sensible qui sia de pes. E aquest mateix consell trobaràs *Ecclesiastes nono*. E no lezar passar la mala cogitació avant, mas, là on neys, que muyra. E tenir appareylades qualque altres notables cogitacions qui sien delitables per excés, o terribles per excés, sens peccat, a les quals girs l'enteniment de continent que sentes en tu qualque lega cogitació.

Ajuste-y encara lo dit sant abat: e deya que pregona cogitació de la mort e del temps esdevenidor faya molt oblidar los delits carnals. E deya ell axí: Pensa ta carn, la qual axí ames, que los verms³ le han a mengar e sots la terra ha a podrir. E donchs, per què la nodrex contra tu mateix? Pensa encara que aquesta és lo pus ||^{230a} forçor enemich que has e l món a salvar ta ànima, e qui

¹⁰ A: puritat I.

310] ¹ A: altres BI.

² BI: les deu últimes paraules om. A.

³ A: vermens I.

més t'i empatixa. Pensa que, migansant ella, lo demoni bataylla fortment contra tu. Donchs, ¿per què li dónes favor a ajuda contra tu mateix; e li dónes armes ab què t'auçia?

Deya encara aquest sant hom que membrar la mort e passió que lo Fill de Déu passà,⁴ per nostres mals a delir, molt ajuda a fer cessar nostres temptacions. Car diu que deu, l'om axí temptat, dir entre si mateix: Jesucrist, que és Fill de Déu, qui anch no féu peccat, per mos peccats a satisfer pengà en la creu, e yo, qui los peccats he fets, me daré delits e plaers? Verament no faré, aos per la sua amor gitaré de mi tota cosa que la sua amor puja offendre. E aquesta cogitació diu que ençen molt lo cor de l'hom a foragitar de si tota luxúria.

Conseylla encara aquest, aquí metex, que qui vol servir puritat jamés no parle ab delit ab quivvol altre d'aquesta mathèria, si donchs no u fa per demanar conseyll ab persona spiritual. Car⁵ lo parlar lonc e-l delitar en esta mathèria inflamen lo cor a mal. E diu que la victòria de luxúria principalment està en lunyar-la de son cor e de sa lengua, e de les occasions del peccat.

Conseyllava lo sant abat Arseni, als temptats de luxúria, que molt orassen, e s'abstinguessen de coses delicades e caldes, axí con de preciosos vins e carns e salces, e de vestir e jaure moll.⁶ E ls conseyllava que tostemps fossen ocupats en alguna honesta ocupació, e ligissen molt en la santa ||^{224v} Scriptura e en los fets e dits dels Sants, e que entressen⁷ en obres de pietat que merexen a l'hom victòria en aytal temptació; e après la victòria que fassen specials gràcies a nostre senyor Déu.

Deya encara que hom temptat de luxúria, si soptosament se gira a pensar qualque cosa de gran malenconia, o en qualque assenyalat desplaer que aga abut, que açò li fa molt refredar la temptació. Mas guarda't axí metex, lavors, que no cages en peccat de ranchor, ne en apetit de vengança.

Lo sant abat Symeon deya que a vèncer temptació de luxúria val molt pensar que Déus és dins tu present, qui veu tes vils cogitacions, e les nota e les scriu e les te estoga, per aportar-les-te davant lo jorn de ta mort. Pensa encara que aquí és present lo sant àngel qui t guarda, lo qual fort desonres cant en sa presència consens, contra son conseyll, al dyable, e a ell foragites de tu mateix.

O quanta desonor e menyspreu fas a Déu e a ell ensemps! O cant no penses de què és digne per aytal desonor! Emperò lo Senyor ho calla per sa gran bonca, e tu contínuament fas pigor davant la sua fas. O!, donchs què serà de tu! Cert pensar pots que gran juy serà aquell que Déus ha a fier de tu.

Conseylla encara aquest sant, segonament, que si vols ésser cast, que tu que fusques totes aquelles coses qui poden nafrar castedat e engenrar luxúria, axí

⁴ BI: perosa A (probablement és una lectura millor).

⁵ A: spiritual e lavors breument car I.

⁶ I: jaure mol A.

⁷ A: entressen I.

con és ésser familiar de fembres e de hòmens carnals; ||^{223r} ne visitar-les, ne parlar ab elles, ne pendre lurs serveys ne fer d'elles neguna menció; car diu que negun no renuncia perfectament al peccat, si donchs [no] aquell qui de tots punts esquiva ço qui pot ésser raül ne occasió ne causa del peccat aquell.

CAPÍTOL CXXI. *Qui aporta altres conseylls per conservació d'esta virtut.*

Lo sant abat Moisès conseyllava axí als seus monges temptats contra castedat. E primerament ell deya que l'hom qui s sent temptat d'aquest peccat deu primerament, ab tota humilitat e reverència e ab tota instància¹ de cor, recórrer a la ajuda de Déu.

Segonament, deu exercitar son franch arbitre vigorosament, contrastant al dyable segons tot son poder.

Terçament, que tostemps estigua ab ses armes axí appareyllat que e-l² colp que ell sinta acintilla d'aquest peccat encendre a ssi mateix, que aytantost la foragit e la mortifich sens tota trigua.

Quartament, que deu dir l'hom entre si mateix axí: per tal t'à Déu posat en est món que contínuament mercesques haver Paradís, e si assí no l merceys, jamés no l'auràs. Déus vol que t'exercits en bataylar contra ta carn. Donchs, no ports ta ànima morta, mas exercita-la ara quant és ora, ne sies semblant a la bèstia qui és subjugada a son aperit carnal. Attén que no sies encara pigor que l'ase o que l cha, qui per paor del bastó no guosa pendre lo pa ||^{223r} del bastó; e tu no prenes aquest delit per tal que la sentència de Déu no t dampne.

Quintament: O!, quanta verguonya hauràs en la mort davant los àngels de Déu quant lo dyable se guabarà de tu, alleguant les viltats en què li as consentit e que has fetes per consell seu! Donchs, procura't ara que l'àngel teu te faça lavors honor alleguant les tuas victòries.

Sisenament, pensa que lo dyable no t pot forçar de peccar e que fort és flach l'enemich qui no pot noure,³ sinó a aquell qui s subjugarà a ell. O!, donchs, guarda't no t faces⁴ vasall de ten mal enamich teu e de tan cruel adversari.

Setenament, pense si tu venç aytals temptacions a quants mals és escapar, car nostre senyor Déu en especial vedà aquest peccat, per tal que l'hom no caegues en los grans mals que luxúria porta ab si.

Huytenament, si luxúria m'à a suyllar ma consciència, donchs ma oració és

311] ¹ AB: justícia I.

² A: al I.

³ A: moure I.

⁴ BI: guardats vos no us fassats A.

perduda e totes mes altres obres són suyllades. E axí pert mi mateix e tota ma vida, e me'n vaig ab los uylls oberts en infern

Novenament, conseylava a pensar lo dit sant pare axí al temptat: Yo ben sé que no m'vuyll dampnar, ans entén a dar fi a mos peccat[s]. E, donchs, sia ara la fi aquella, car si magor dilació hi dava, Déus, per ventura, me tolria la vida, e lavors perdré l'ànima e el cors e iré a dampnació.

Deenament, axí és donchs que yo vuyll aytals plaers carnals ||^{212^{va}} e aytals? Ara donchsensem que ya sia fet lo fet aquell e romandrás en lo perill e el peccat e ls altres mals qui se'n devien seguir.

E no res menys nota aquest sant pare e diu aquí que comuns remeys contra luxúria eten aquests entre los Pares, ço és, saludar Jesucrist crucificar dient-li: *Domine ihesu, pro me crucifixe, in adiutorium meum intende. Et dicere: Te ergo queso tuo famulo subveni quem precioso sanguine redemisti. Et beate virginis: Ave Maria, etc. Attende ad turpitudinem et vilitatem humane miserie, afflictio carnis statim adducta, ut est disciplina vel alia notabilis passio que subito detrahit mentem ad dolorem cogitandum, eterni supplicii attentata cogitatio, et urine relevatio.* E vol dir que especials remeys en esta matèria, aprés les dites oracions, són pensar ab eficàcia en les penes de infern e purgar natura de urina, car la urina diu que provoca mólt los entenimens dels cors a luxúria.

En la vida dels sants Pares trobaràs de grans perfeccions que faeren los sants per escapar a luxúria, e singularment esquivant tota familiaritat e colloqui e amistat de qualsevol fembra del món. Car deya l'abat Evàgrius que monge qui vol fiylla, e qui parla amorosament, e vol sovín mengar especial, e parlar ab la fiylla per ||^{213^{va}} qualque esguart, e li plau bon vi, e ociós viure e fer a sa voluntat, no deu ésser dit monge, mas fals ypòcrit e amagar perseguidor de les vies del nostre Salvador, Jesucrist; e deu ésser foregitat de tota comunitat, perquè no corrompa los altres.

Donchs, diu aquest, atenga persona religiosa a la dignitat de l'estament al qual Déus l'ha appellat; e per complaure al Senyor qui vol nets servidors, estudiy ab tot esforç de viure purament e guart-se de tot mal eximpli, e majorment si és persona religiosa, car dels religiosos requer nostre senyor Déus, en special, aquestes coses.

CAPÍTOL CCCXII. Qui aporta los altres conseylls evangelicals.

Als altres conseylls evangelicals deven los religiosos més attendre que altres gens, en quant lur estament és pus alt e més acostat a Déu. E açò de bona conguitat e honestat.

Lo quart conseyll evangelical és sobre la amistat dels enamiche. Car jatsia que tots siam tenguts de no haver-los rancor e de voler-los bé e de no tractar ne voler-los mal, emperò ensenyar-los senyals de benevolença a familiaritat aprés ofença rebuda, e cuytar-s'i abans que l'altre qui la ofensa ha feyta, e demanar-los reconciliació e perdó, açò és conseyll de Jesucrist qui és de fort gran mèrit a aquell qui l serve.

Lo quint, axí mateix, és que l'om sia suau e benigne, en tant que si és esvaít e ferit, que sia apareylat de sofferir ||^{214^{va}} pus avant pacientment; o si algun te tol lo teu, que tu açò sofires per amor de Déu, sens tota reclamació. Açò és conseyll de Jesucrist. E aquests dos conseylls apparen molt bé a tot cristià, e magorment a tota persona religiosa, qui és dada als altres en eximpli de bona vida. E açò ensenya la persona quant és humil e pacient e quant ama Jesucrist, ne quant faria per la sua amor ne reverència. E açí nota, que jatsia no voler demanar lo seu per amor de Déu sia als seglars conseyll de Jesucrist, emperò als religiosos és manament no demanar davant lo jutge² res axí con a seu, con ell haja renunciat a tota propietat personal; jatsia que demanar, davant lo jutge, ço qui és de la comunitat, se puxa fer sens peccat cant la intenció e la manera és fundada en caritat; e en especial quant aquell qui u demana, no u demana per si mateix mas per bé de la comunitat.

E açí deven los religiosos tots attendre fort, ço és, que ab gran desplaer de ssi mateix appareguen en les cortis seglars e davant jutge. Car tostemps és mal eximpli que l'hom de Déu e religiós deman que sia feta rigoor a negú ne força per haver los béns temporals; per què, per cessar tot mal eximpli e per no ofendre a Déu abans que vinguen a açò, deven cercar totes maneres legudes et honestes.

Lo sisèn conseyll de Jesucrist si és dar a ||^{215^{va}} l'altre ço que hom ha mester; no dich que hom ho haja mester per extrema necessitat, car en aytal cas l'om deu primerament proveir a ssi mateix que a tot altre. Mas yo parle açí, fora la extrema necessitat, d'açò que l'om ha mester per conservació de ssa honor e de son estament. E d'aytal cosa dar a Déu o al pobre és appellat conseyll de Jesucrist. Açí nota que con Jesucrist conseyllà que façam als altres ço que volríem que fos fet a nós, açò devem axí entendre, ço és, que la cosa que nós volem justament que per caritat sia feta a nós, allò axí mateix devem voler ésser fet als altres.³

Lo setèn conseyll del Salvador si és: no jurar per res, mas dir «axí és, axí no és.» E aquest conseyll és de gran perfecció e qui molt honra Déu. E a aquella qui l serveu fa Déus gràcia que són reputats per hòmens de fe e de caritat, e als quals lo món dona confiança.

312] ¹ I: metex es qui ell que A.

² A: jutge I.

³ I: allò devem voler ésser axí mateix ésser fet als altres A.

Lo uyttè, si és: esquivar tota ocasió de peccar, sisvol la ocasió vingua sots color de bé, sisvol de mal. Nota que qualsevol bona obra deus lezar si veus que, per fer-la, est⁴ en perill de peccar contra Déu. E tota persona deus lunyar de tu mateix, si perceps que, per sa amitat, as a ffer res contra Déu. E si açò deus fer cant la ocasió és sota color de bé, molt més quant és clarament mala. E per tal dien açi los sants que açò no és conselly, ans és manament de Déu, car cascun és tengut de lunyar-se de tota ocasió de mal, sisvol la ocasió aquella sia ||^{216a} bona cosa en si, sisvol mala.

Lo novè, si és haver drete entenció à endressar totes nostres obres a laor de Déu, e no fer res per vanaglòria ne trebayllar sens drete entenció envers Déu. Car qui aytal entenció no ha en ses obres, él les pert, o pecca greument faent-les ab mala entenció; e açò, segons los doctors, no és conselly, ans és manament de Déu.

Lo deè és que l'hom faça lo bé que preycas als altres; açò és conselly, en quant a veguades lo preycador preycas als altres fer ço a què aquells se són obligats e ell no s'i és obligat, axí com aquell qui preycas con lo matrimoní o viduytat se deu servir, e ell no és en negun d'aquests estaments. Per què, si aquí ell preycas que s deus fer aytal bé, al qual no preycador no és obligat, e pot-lo fer sens perjudici de son estament, en aytal cas él compley lo conselly de Jesucrist; mas si lo preycador preycas coses a les quals generalment tothom és obligat, él és tengut de fer-les més que negun deis altres, en quant eyll les preycas per tal que provoch los altres a servir-les e a no lezar-les per res. E per tal aquell qui preycas, qui és en peccat notori e públich, pecca greument, car dóna gran escàndol de si metex als altres, sisvol preych per necessitat de son offici, sisvol voluntàriament e de grat. Si emperò él és en peccat amagat e no s vol compuyir ne esmenar per son preycar, encara pecca, car encara enseyna ||^{217a} que meysprea ço que diu, e fa gran irreverència a la paraula de Déu.

E contra aquests parlà lo Senyor per bocha de Daviu dient así: ¿Per què tu preycas les mies paraules e tractes de mes ordinacions, con tu hages ayraða per ta mala vida ma doctrina he t'ages gitades detràs mes paraules? Sobre lo qual test diu Cesàrius,⁵ en un seu tractat, que abhominable cosa és a nostre Senyor que l'hom qui mal viu sia preycador de la sua⁶ Scriptura. Per les quals coses appar que lo preycador en especial és obligat de ben viure, per raó de sa preycació.

L'onzè conselly és que l'om no aga gran cura ne s torp molt per la provisió de les coses temporals. Car faent él envers Déu so qui en si és, nostre

⁴ es AI.

⁵ A: Cassianus BI.

⁶ A: santa I.

senyor Déu li proveirà segons que a l'hom fa mester. E aquest conselly és fort necessari a les persones religioses, qui en special se deven molt lunyar de tota ocupació⁷ mundanal e de implicar-se en los negocis del món, axí con sant Pau consellya a tots aquells qui serveixen a Déu. Car com diu lo Salvador: Negá no por bé servir a dos senyors, e en special a Déu e a la avarícia del món.

Deya Crisóstom que religiós negociador falsament ha nom religiós, ne deu portar hàbit de religiós, car és pigor que seglar, en quant se partex de la santa ocupació de sa religió, e s posa sots ocupació mundana e vana, e fort contrària a sa religió, en quant aytal ocupació implica dins si molts e grans peccats, e dóna ||^{218a} de si fort mal eximpli als seglars qui u veu. E dien los sants que en religiós aquest consell passa en manament, sinó en quant obediència o caritat a veguades forçen l'om de ocupar-se en aiscunes coses piadoses.

Lo dotzè conselly és que cascun corregescha son prohibisme errant: primerament a part, segonament davant testimoni, terçament denunciand-ho a aquell qui ha potestat.

Lo tretzè és de prestar al prohibisme cant te n'aemprará; jatsia que, si fer-ho pots sens dampnage teu e veus lo prohibisme posat en necessitat, lavors açò no és conselly, ans passa en manament. Car tu és obligat de prestar-li, hoc encara de dar, si la necessitat del prohibisme o requira. Emperò tostemp és vedat que per lo préstec no prenes guany, sinó en los casos per dret expressats, axí com dit és en lo *Terç libre del Crestià*, en lo tractat de avarícia e en la matèria de usura.

E açò sia dit dels consellys evangelicals.

CAPÍTOL CCCXIII. *Qui consellya a tota persona religiosa que sia separada dels hòmens aytant com puxa.*

Ara havem a dir d'aiscunes perfeccions, virtuts, cerimònies e maneres qui pertanyen a persones religioses e les fan molt profitar en lo servey de Déu. E la primera si és solitut, de la qual diu axí lo sant abat Agaton: Con salvar la sua ànima sia cosa sobres alta, per la qual vol¹ Déus crear los hòmens e per aquella trabayllar de tot lur cor en esta present ||^{219a} vida, e lo trebayll aquest dega ésser fort alt e pur² e net perquè plàcia al Senyor, e açò l'om no puxa fer sens gran estudi e conselly e indústria, per raó d'açò novè que l'hom qui s

⁷ A: contemplació I.

313] ¹ Sic A: volt I.

² BI: pus A.

vol de tot son cor salvar e vol ab gran diligència en aquest trebayll pensar, que ell lex anar lo món e les ocupacions mundanals a les familiaritats dels hòmens, e s do de tots punts a solitud, e que la's procur ab tot aquell esforç e estudi que purxa e l món. Car aquí pot profitar pensant, orant, contemplant, officiant, scrivent manualment, plànyer e plorar ab alegria, guardar lo cel e en ses riqueses sperar obrant, legint, ordonant e ab la temptació batayllant.¹ E pus que la solitud aquesta aga en ús, torna-li en sobitana consolació.

Aquesta solitud pot procurar a ssi hom e dona seglar, qui de poch és content e s vol separar en sa casa secretament; açò, entre los seglars² e vivens en viles e ciutats, pot fer més que tot altre aquell a qui nostre senyor Déu ha dat de què pot viure sens trebayll corporal; après pot açò haver persona religiosa qui pot estar segura dins sa casa; mas, sobiranament, aquells qui estan per los deserts, sisvol en congregació, sisvol no.

Aquí, diu aquest sant abat, te pots porguar de tota culpa e lunyar de tot mal, car cessen aquí les avinentees; aquí s'obra l'enteniment a conèixer qui és aquell eternal e inmutable principi de tota natura, nostre senyor Déu. Aquí pots contemplar la sua alta infinida e la sua inextimable dolçor e bonea. Aquí s pot la tua ànima adeltar, sadolar, reposar e gloriegar en les ||^{223a}||³ sues altas magnificències, e pensar pregonament en los grans fets de nostre senyor Déu, e en les altres maravelles que has a veure e són huy de present e n l'altre segle, e en los grans béns qui t'esperen e que has a posseir si vols ben viure. Aquí pots contemplar los grans perills en què vius e en los mals terribles dels quals la pietat del Senyor te lunya continuamente mentre que açí vius. E, cant molt haurem parlat, la solitud és lo present Paradís d'esta vida a aquells qui la amen e la saben conèixer ne prear.

Per tal deya lo sant abat Ysaach que més valia estar en la solitud a aquells qui bé s'i exerciten, e axí com fer deven, segons que s'i pertany, que no fer miracles, ne provehir als pobres, ne convertir los pobles a Déu, ne pacificar discordats; car l'om aquí s fa perfet. E diu que més val a cascun convertir si mateix e profitar en bona vida, que no fer qual bé se vuylla hom, e si mateix desemparat. Car diu que molts són fort⁴ famosos en santedat e en savica e en gran preycació qui, per tal cant eren escampats a profitar als altres, desempararen si mateix, e après tot açò caegueren en grans peccats e en grans escàndols.

De la valor de solitud deya Basilius: La solitud defèn l'om de molts peccats, car tol les avinentees d'aquells, porta ab si gran libertat, car pot anar, lo solitari, seure, jaure e estar, ne conex major sinó Déu; ha ab si gran alegria e noblea, car si s vol continuamente ||^{225a}||⁵ parla ab Déu; ne t pot res esquivar ne ésser

¹ E: manualment e ab la temptació batayllant obrant ligent ordonant A.

² A: açò entendre los seglars I.

³ A: son stats fort I.

aspre ne espaventar, car tostemps és ab tu Déu⁶ e los seus sants àngels. La conversació dels hòmens, e misèries innumerables lurs, mort són al solitari, cant ha gustades les altees del Senyor e del regne en⁷ les sues contemplacions. La solitud nos procura grans consolacions, car allegua al Senyor que per la sua amor avem lexades les consolacions del món. E de continent que havem tancat⁸ a l'eximent del sperit, que no s'adeltit ne s'ocup ne s torp⁹ en les coses terrenals ne carnals, aytantost obra lo Senyor d'alt los tresors de les sues celestials consolacions. E com que l'hom sia en aytal estament, sisvol en ciutat, sisvol en montanya, aquí és la vera solitud e alta. Emperò la solitud ne contemplació no és per tots mas per aquells qui Déus, per special gràcia, fa a aytal sant officí dispòsits.

Emperò ho és a cascun qui assagar-ho vuylla que senta què és, per afferrar los seus profits en cas que apte s'i vega. E qui qualche solitud no ama, per bé que entre molts stigua, no merex ésser appellat religiós ne sap a Déu servir.

CAPÍTOL CCCXIV. *Qui conseylla solitud, qui és¹ contemplació en les coses celestials e spirituals.²*

Fort és necessària al religiós e profitosa a tota persona la solitud aquella en què l'hom, estant³ tot sol, se ocupa en veyllar e pensar e ||^{226a}||⁴ cogitar sobre si mateix e en les altres coses que la pietat de nostre Senyor obra e revela a aquell qui per la sua amor dona si mateix a aytal veyllar, segons que dix lo sant abat Ysaach. E dix encara que era impossible que l'hom o dona qui en aytal officí vivia e despenia molt de son temps, que ell en breu no pugàs en gran perfecció. Car deya que a ytals, axí con a dexebles de la escola de Déu, ligia tostemps grans liçons, dins e l llur cor,⁵ la saviesa e bonea de nostre senyor Déu. Per què conseyllava ell mateix que tot servidor de Déu amàs molt e tingues aytals vigílies e s presentàs al Senyor dient-li: Senyor, vet-me açí, que vinch a la tua escola a hoir la tua honorable liçó, tu saps que t plaurà legir.

Oí, diu sent Efficrem en un sermó, e com és bé poch, e indigne de Déu a posseir, aquell qui a aquesta santa escola no vol venir e continuamente profitar! E diu que los sants monges yamés après matines no dormien, mas, estant ayo-

⁶ A: es ab elí deu I.

⁷ A: ab I.

⁸ I: tantat (?) A.

⁹ I: trop A.

314] ¹ B: solitud e es I: solitud qui A.

² I: coses spirituals spirituals A.

³ B: lom qui estant A.

⁴ A: dins lur cor I.

nollats o en peus, dressaven lo cor alr al sobiran Mestre, presentans-se a Ell, e dient-li: «Senyor, así és lo teu peccador qui espera a Tu.» E diu que la nit, après que lo cors és reposat, e de matí après l'offici divinal fins a ora de menjar, és fort apte temps per exercitar-se en aquestes santes viglies. E diu que tot religiós se deu tostemp levar a matines e deu offerir a Déu la delectació del seu dormir, e qui açò continua ab la viglia contemplativa següent no pot ésser que dins poch temps no aconseguésca ^{216^v} grans dons de Déu. E diu que en qualque temps que l'om se sent tocar lo cor per Déu, tanstost l'om se deu levar al Senyor e presentar-se humilment a Ell. E diu que aquell temps és appellat gloriosa e religiosa e preciosa viglia. E diu que estigues en totes aquelles maneres que l'esperit te inspirarà e raó consenta, dient ço que lo Senyor parlarà dins tu.

CAPÍTOL CCCXV. *Quins són los preciosos fruïts de la dita solitut e contemplació.*

Los preciosos fruïts de la solitut e de les grans e devotes viglies són molts. E primerament nex d'aquí conexensa d'om metex, qui és una de les assenyaldes gràcies del món. Car de ignorància d'om matex nex presumpció e supèrbia, e après amor de ssi matex e infinits altres mals. Car diu sent Gregori que quant Déu te trametrà en la ànima aquell preciós lum de pròpria conexensa de tu matex,avors veuràs que aquí s leua la tua consiència, qui acusa e presenta al teu enteniment tos infinits mals qui són dins tu, los quals, vists per l'enteniment, tantost la rahò jutga a dampnació. E d'aquí ix contrició, làgremes vives, dolor e desplaer dels mals fets; eavors per força l'om se ha a humiliar sots la rigor de nostre senyor Déu e ha recórrer ab tota reverència a la sua misericòrdia, e magorment cant l'om plenament veu la profunditat de sos mals, qui són sens tot terme. Car con diu sent Agostí, açò sàpies per çert que aquell ^{216^{re}} qui s conceys bé, él veu si matex axí corruput que no ha mal e l' món, per gran que sia, que ell no faés, sinó que nostre senyor Déu lo refrena per la sua gran bonca. No res meys veu quanta és sa pròpria malvestat, en quant tot jorn se lexa caure sots qualque temptació, de la qual sia temptada la nostra ànima, sisvol per la carn o per lo món o per lo dyable. Ne jamés no és temptat que no cagés per ta gran viltat. Veuràs encara que és ¹ bastant a corrompre tot lo món, si nostre senyor Déu no t'hagués artat e estret e refrenat en tota part on te puxes girar.² Veuràs encara que de tots ³ quants dons nostre

315] ¹A: est I.
²I: guirat A.
³I: tot A.

Senyor te dóna, de tots uses mal, e en gran meyspreu del teu Creador. E totes les inspiracions divinals foragites de tu matex, axí com si fossen del dyable. Veuràs encara tots juys del cor axí reprovats, que tot quant veus ne ous, ne saps dels altres, tot o gires a mal.

Veuràs que ton cor no és sinó vexell de tûxech o de verí mortal, qui tostemp pensa mal, presumeys mal, proposa de fer mal e volria fer mal sens fi e sens tota manera. Veuràs ta lengua ésser coltell del dyable qui totes parts taylla, nafra e auciu tot ço que pot, sens tota misericòrdia. Veuràs que no est sinó pura rebellió e vituperi de Déu, e pregont infern, ple de peccat e de tota maledicció, e que més dónes què fer a Déu que t refren de tu matex, que no que t defiuere dels altres enemichs.

Veuràs encara que no contrastant ^{216^{va}} que est axí malvat, encara t'és vigares que tos ⁴ peccats no sien res, e que los mals dels altres sien majors sens fi, e que si nostre Senyor te fa bé e misericòrdia, que fa ço que deu, car Ell t'és tengut més que a tot altre. Veuràs que avorreys tota penitència e reputes que obres penals són oradures e ypocrisies, e que viure en delits e en plaers és cosa necessària e raonable, e que sens açò negun no pot bé viure ne passar. E per consegüent veuràs que avorreys tota persecució e dejecció de tu matex, e vols e requers honors e delits e tot ço en què lo teu cor troba plaer.

E d'aquesta conexença tan clara de si matés nex en l'om avoriment de si matex, e aquell sant hoy de què parlava Jesucrist, *Johannis, XII*, dient que aquell que si matex airarà, aquell salvarà la sua ànima.

Per què diu Casiodorus, sobre lo *Saltiri*, que paradís d'esta vida és solitut e pregona viglia, car obra a l'hom l'uyll del cor a contèxer ⁵ sos mals, e cant han durat, e què ha perdut, e què pogra haver guanyat, e de present en quin estament és; e cant pensa los altres sants qui són ne quins són estats ne ell quant és lony de lur vida, bé ha raó de haver gran dolor e contrició, de humiliar tostemp davant nostre senyor Déu, e de tostemp plorar la sua gran misèria.⁶

CAPÍTOL CCCXVI. *Con d'esta contemplació hix lo preciós fruït de làgremes.*

^{217^{re}} Provoca molt a l'hom la solitut, e la viglia devota, e conexença d'om matex, a grans plors e làgremes, que tant plaen a nostre senyor Déu, que per aquelles, cant hixen de cor dret, lo beneyt Senyor lexa los peccats. Aquestes

⁴I: tots A.
⁵I: cor e conexent A.
⁶A: misericòrdia I.

làgremes veu l'hom,¹ per special gràcia de nostre Senyor, qui² tostemps laven l'om d'ios de sos mals; e, continuades, fan l'om venir a altres làgremes, qui s'appellen de dolor, segons que diu lo sant abat Ysaach, qui axí adolcezen lo cor cant lo peccat n'és fora e la gràcia del Senyor és dins, que tostemps habunden en l'om en qualque cosa que l'hom faça. Raó és, car la influència de la divinal gràcia que dins la ànima és, axí com a font les fa brolar e exir axí poderosament, per consolació d'aquell en qui són e per senyal del liguament amorós qui és entre aquell qui les ha e lo seu alt Creador e espòs de la sua ànima, Jesucrist.

E posa lo sant abat Ylarion que en especial aquestes santes làgremes hixan de cinch parts, segons cinch differències e partides qui foren en la creu del nostre Salvador, car diu que en la part alt de la creu deus pensar con és aquell eternal Pare e Senyor per lo món injuriat, e veent tanta paciència en lo beneyt Senyor e tanta malícia en nosaltres, e tanta desconexença e tanta negligència que mostram en servir-lo, segueix-se que tot lo cor se deu obrir e dolorar, e aytant en làgremes habundar com més veu e pensa en tan ||^{217^{va}} grans injúries com lo Senyor reeb de nós tostemps, e aytant con lo cor nostre més vol e ama la sua honor e la sua alta reverència.

En lo peu de la creu pensa quanta ànima perex e va a perdició tot jorn per les dites injúries e ignoràncies voluntàries, e malícies, comeses contra lo Senyor. Donchs, çànima caritativa no-s deu tota convertir en làgremes, veent tanta perdició e dampnació de tanta mesquina de ànima? Cert hoc! E axí plorant pot lo Senyor provocar a tirar-ne moltes qui de fet són en mà de la mort eternal.

En la part sinestra pensa tot lo cors miserable dels mesquins qui són e viven en lo món en tantes penes e misèries. E pença qui porà dir quantes penes e turmens soferen en esta vida molts sens lur culpa. ¿Qui pot pensar quanta persona de verguonya e de bé ha uy en lo món, turmentada per malalties, per pobrea, per fam, set, fret, captivitat, persecució, infàmies e per altres infinits mals, qui no han negun refugi ne conseyll de neguna part del segle? Donchs, qui açò veu çno-s deu tot convertir en làgremes havent compació sobre aquests aytals, suplicant al Senyor beneyt que Ell, per la sua pietat, los ajud?

En la part dreta pensaràs quant est luny de Paradís ne què és Paradís, e con lo Pare celestial t'ha feyt per haver-lo, e tu'l te tols tostemps per ta mala vida, en tant que tot jorn te'n³ luyes més e més he t'acostes poderosament a

316] ¹A: aquestes l. venen al hom l.

²Sic AI: enteneu que.

³Observeu l'aliteració: nou de setze síl·labes i nou de catorze paraules comencen amb l.

infern. O Déu!, çe qui no-s deu açí tot fondre a reliquar⁴ en làgremes doloroses, cant se veu ||^{217^{va}} en tant mal estament? E jatsia que [bé]⁵ visques de fet, encara tostemps deus pensar e estimar que est mal e peccador e a Déu desconexent e digne de infern, perquè ton cor se humiliy davant Déu e ages raó de plorar davant lo Senyor del cel.

En lo mig de la creu pensaràs lo Salvador crucificat e dolorat, meyspreat e tot nuu per amor de tu. E aquí poderosament te percurdiràs lo cor he-t revendràs en làgremes, pensant que tantes dolors porta lo gloriós e sobres innocent Senyor, no per si mateix, qui anch no comès neguna culpa, mas porta-les per tu, per tal que les offerís a Déu lo Pare per tu, qui per res no li podies satisfere de tos mals. E per tal li presentà El aquelles seues reverens e beneytes penes, per tal que lo Pare seu les acceptàs e les reebés en sort de pagua per aquelles que tu li devies per tos grans mals. E açí preguonament pensa quanta compassió li deus haver, e quanta dolor deu haver en ton cor, e quantes làgremes deven gitar tos huyles, que per tos mals aytal Senyor sia axí estat vexat, turmentat e mort.

E segurament, si per altra raó no devia hom anar cercar⁶ solitud e vigílies, aquesta sola hi és bastant, ço és per plorar e plànyer lo nostre Salvador, que tans e tan grans mals ha sofferits per nós en la sua sagrada mort, hoc encara per tota la sua vida, la qual tota estech dolor, menyspreu, pobrea, penitència, làgremes e misèries corporals, axí ||^{217^{va}} con havem a declarar latguament en lo libre qui és apellat *De la Vida de Jesucrist*.

CAPÍTOL CCCXVII. *Con d'estes làgremes nex en¹ l'om mundícia de cor, e què conserva la dita mundícia.*

D'aquestes tan virtuoses làgremes, diu lo sant abat Ysaach, nex mundícia de cor qui és una de les pus assenyalades gràcies que l'hom ha en esta present vida. Car l'om qui ha lo cor net és ver innocent, dins lo qual Déus habita; aquí tostemps ha creximent² de mèrits e de virtuts. Aytal hom tostemps viu alegre, car la consciència no-l remort en res: aquí tostemps està encesa devoció. A aytal revela Déus sos secrets e li ensenya special amor e li dóna³ de si mateix alta e singular conexença.

⁴A: e regalar BI.

⁵BI: om. A.

⁶BI: curar cercar A.

317] ¹I: nexen en A.

²A: exercitaments I.

³I: els ensenya special amor els dona A.

Aquesta virtut e benyrança pertany en special a persones religioses, car són deputats⁴ al servey de Déu. Els contracten les coses santes, ells són lum del poble e mirayll de perfecció e vexells dels tresors de nostre senyor Déu. E si la persona religiosa no ha aquesta mundícia, él és lo pigor e l pus leig vexell que altre qui's tròpia e l món. E açò per tal car ha trencada a Déu la fe e corromp pus forment lo poble de Déu que neguna altra persona, segons que diu sent Gregori. E deus açí notar que aquesta mundícia se engendra en nós per gran guàrdia del cor. Car jatsia que bons e ||^{218a} mals per força hagen sovín vils cogitacions, segons que diu sent Gregori, emperò als bons no ls noen mas als mals. Raó és car la mala cogitació e lega temptació solament nou a aquell qui la consent o s'i adelit, o desiga, ab lo mal delit, la mala obra. Mas aquell qui de continent que sent en si la mala cogitació la foragita de si mateix, ab esforç de tot si mateix, a aquell no li nou la mala cogitació, ans li profita e n fa de son prou.

Seguonament, se conserva en nós mundícia de cor per ben guardar los huylls e l'oir e ls altres senys. Car diu sent Gregori que la guàrdia dels senys si no és en l'om, huyll temps no serà net de cor; car per los senys, ço diu, entra la mort en⁵ la ànima. E per tal los sants fugien als deserts e amaven solitud e separació dels hòmens cant eren en lochs poblats, per tal que no aguessen a veure ne oït les misèries e dolentics e occasions de tans maís com són entre los hòmens.

Deya sent Ylarió abat que gran disposició deya Déus de ésser perfet a l'hom qui tostemps desigava ésser luy dels altres, e açò per lo gran perill que és en viure ne conversar ab les misèries e deffalliments e provocacions de mals qui són en les gens del món. Car deya ell: clegex-te qui't vuylls e guarda bé qui't plaurà més, car per bé que ages elegit, a la fi veuràs que tota carn és misèria, deffalliment, e sepulcre dins pudent, per bé que sia deffora daurat. Tot lo món vol viure franch e en ||^{218b} libertat; tothom vol fer a ssa guisa; no trobaràs en res humilitat, ne negú no va dret a Déu. E donchs, deya aquest, què deu hom prear los hòmens, e sien qui's vuyllen?

Deya sent Bernat: Un pensament he haüt qui sovín me consola, e és aquest que un dels grans solaços e plaers del món és companyia de noble e car amich. E per tal cant jamés ab persona mortal no trobí aytal solaç, a tothom só aspre, sinó aytant com caritat me força de ensenyar-me amorós,⁶ e no vuyll companyia de negun. E per tal pens que en lo món no haga sinó solament Déus e yo; per què ab Aquellyll parle, ab Ell me aconsol,⁷ a Ell comte mos béns e mals, luyant mon cor de tota altra creatura. E despuys que açò ffaç, trop

⁴ A: religioses cor son diputades I.

⁵ AB: entra la mort en I.

⁶ I: amors A.

⁷ A: aconsell I.

mi mateix tostemps alegre, ne m'és vigares que sia del món, mas que sia em Paradís ab lo meu Senyor, al mig dels sants àngels.

CAPÍTOL CCCXVIII. *Con de mundícia de cor hix vera contricció dels nostres peccats.*

Procura encara terçament, mundícia de cor, contricció de cor. Car axí com la lima leva lo roveyll del ferre tostemps que ab ell se fregua, axí la contricció leva del cor, de poch en poch, los peccats, e tanta poria ésser la contricció que de tots punts purguaria lo cor de tot peccat.

Quartament, la procura devota, humil e verdadera confessió. Car aquest sant sagrament procura gràcia de nostre senyor Déu, qui lo cor ||^{218c} purifica e l fa tot tement e devot, seguons que diu sent Agostí.

Quintament, purifica lo cor¹ correcció humilment reebuda del prohisme.² Car diu sent Jerònim que la humilitat que l'hom ensenya reebent la correcció, e la bona volentat que l'hom aytal ha a deposar sos peccats e a esmenar si mateix, lo purifiquen tot davant nostre senyor Déu.

Sisenament, purifica lo cor hoir ab plaser la paraula de Déu, o ligir volent ver les coses de Déu. Car nostre senyor Déu ha dada tanta virtut a la sua paraula que altera e muda³ e purifica lo cor d'aquell qui la ou o la lig ab reverència, segons que posa sent Ambrós en un seu sermó.

Setenament, hi ajuda molt devota, fervent e continuada oració a Déu, car, con dix lo sant abat Johan, oració leveg⁴ és del cor, e axí com lo foch purifica lo ferre, axí la oració fervent purifica lo cor de l'hom. E axí mateix deya ell: Veem que grans oradós són tots spirituals e levats en alt, e no senten res de la carn ne de la terra.

Huytenament, hi ajuda molt tribulació, car l'om tribulat tot se estreny, e a la fi, si bon hom és, a Déu se à girar; e Déu l'aurà e deliurar, e ell no pot haver Déu si donchs no li aparex davant tot net. Per tal deya⁵ Orígenes axí: O beneyta sia la tribulació, car ella salva aquells que los delits porten fins en infern. Gran enamich de natura humana, diu aquest, és lo carnal o⁶ mundanal delit, car tapa l'uyll del cor a l'hom, e ab huyll tapat, dançant e balant, ||^{218d} porta l'om a la forcha, si donchs tribulació no l'empara, qui li destap l'uyll e l'aport a Déu, a qui l faça recórrer.

Aprés procura mundícia de cor penitència e austeritat. Car con dix lo sent

318] ¹ I: lo purifica lo cor A.

² AB: del christianisme I.

³ A: munda I.

⁴ A: leveig I.

⁵ I: Per deya A.

⁶ A: e I.

abat Ysaach: Dejuní e vida aspra, grancia és del cor, ne·l dyable hi troba repòs. Car tostamps habita en aquells qui ab delits habiten e qui són mols e indisposits a contrastar·li.

E per tal dix sent Fau, *Ad Hebreos*, que aquells qui sens aquesta creu e turment viven prop són de mort. Car dix en altre loch que aquells qui són de part de Jesucrist la sua carn han crucificada, per tal que los vicis ne giten, qui la fan inmundada davant Déu.

Donchs, amem penitència perquè siam nets de cor.

CAPÍTOL CCCXIX. *Con aytal dolor és part de penitència; e con penitència és fort necessària.*

Penitència és virtut macerant la carn e donant·li aflicció, per tal que li sia obedienc en les coses qui són a nós necessàries a salvar les nostres ànimes. E per tal diu Ciprianus en lo sermó primer de coema:¹ La penitència que Déus demana a nós és haver dolor e·l cor de les offenses de Déu, e aquelles vengat ab aspretat de vida, axí con abstinències de tots solaços desonestats e carnals,² hoc encara per abstinència dels honestats, e tribular la sua carn ab aspre menjar e amesurat,³ e ab aspre vestir e jaure. Car con dyen los sants doctors, les penes que nós sofferim en esta vida voluntàriament per amor ||^{2291c} de nostre senyor Déu, molt⁴ assuaugen⁵ a perdonar a nós los nostres peccats, axí con appar del dejuni e penitència que feren aquells de Nínive, e d'aquell que féu Davin, e Accap, rey, e d'altres santes persones. E açò volia dir Jobel, propheta, cant de part de nostre Senyor nos deya axí: Convertits-vos a mi de tot vostre cor en dejuni, en plor e en plant, e taylats los vostres coratges, ço és agats dolor en lo cor e plorau⁶ davant nostre senyor Déu, que havets tant offès, e dejunats e affligits la vostra carn ab aspretats e ab penes moltes, e no retingats males voluntats ne ametats carnals delits. Car diu sent Pere que los delits carnals tostamps obren contra la nostra ànima. E ben par, si attens al dir de Job, que parlant d'aquells qui no amem penitència ne aspretat en res, ans tostamps cerquen delits, dels quals⁷ diu que après que an la sua vida per alcun temps passada per plaers, sobtosament Déus lus tramet la mort e·ls gita en les perpetuats penes de infern.

319] ¹A: coema I.

²I: solaços e carnals A.

³A: mesurat I.

⁴A: nostre senyor molt li I.

⁵El: assuaug A (a la fi de la línia).

⁶A (l) I: plorats B.

⁷I: om. A.

⁸Sic Al.

Oí, diu sent Agostí, e qual hom és e·l món tan orat qui·s dega dar solaços ne plaers, ne·s dega molt alegrar, quant pensa que no·s sab si serà dampnat, e cant pensa que per dolors e per penes los sants an guanyat Paradís, e que los pus sans n'an sofferides més, e cant pensa que huy en lo món Déu dóna més mals e penes a aquells que entén a salvar, e més bens temporals e delits e plaers a aquells que entén a dampnar. Qui, encara, se deu alegrar, ço diu aquest sant, cant pensa sa mala vida continua ||^{2292b} e los grans perills en què viu, e veu tans mals a totes parts e tantes injúries dar a Déu, e·ls hòmens plens de tans mals e de tantes misèries e si mateys pigor, e sap que a a venir per força a aquell destret juy de nostre senyor Déu; al qual venir⁹ han paor los justs e·ls sants. Car,¹⁰ com diu Davit: Aquí l'om, per just que sia, sí apar peccador davant tanta justícia com és la¹¹ divinal.

Si, donchs, tota creatura deu tostamps viure ab tanta paor e dolor de cor, per bona ne per justa que sia, ¿qual, donchs, és aquell tan foll qui, oblidada penitència, de tota la sua vida a plaers¹² carnals ne a delits? E magorment la persona religiosa és en açò més culpable que altra, en la qual deu apparer penitència e tot senyal de meyspreu de la carn e del món, si en ella appar que am la carn e lo món e la sua vanitat.

Recompta Simacus, en lo seu tractat de meyspreu del món, que per gran inconvenient e escàndol era agut entre los sants monges que negun demanàs solaç ne delit segons la carn. E jatsia que a veguades fos permès que los monges existen en l'ort a veure e per lo cor espayr,¹³ emperò anar a veure patens, ne fer convits, ne longuament parlar, ne truffar ne burlar ne jugar ne córrer ne saltar, ne alt cridar, açò no fóra per res permès a gran ne a poch, ans cascuna d'estes coses eren reputades¹⁴ grans dissolucions, e més pertanyens a seglars dissoluts que no a bons religiosos; car no gosaven nodrir cha ne ||^{2293a} gat ne auccell ne negun animal, ne exercitar-se sinó en coses de pura honestat. E açò eren luxs solaços, e tot l'altre appellaven confusió e verguonya e gran escàndol dels menors.

⁹A: al qual a venir I.

¹⁰I: tan A (potser és correcte).

¹¹I: com ella la A.

¹²A: qui obliga penitencia e do tota la sua vida a plaers I: qui oblida penitència de tota la sua vida a plaers B.

¹³A: a veure lo cor espayr B: a veure per lo cor espayr I.

¹⁴IB: repudades A (correcte?)

CAPÍTOL CCCXX. *Qui posa què són tres parts de penitència, e tracta què és contrició.*

Nota que penitència tanca en si tres parts, les quals són contrició, confessió e satisfacció. Contrició,¹ segons que posa sent Agostí, és dolor dels peccats que hom ha fets, ab propòsit de guardar-se que d'aquí avant no s'i torn. E la dolor aquela deu principalment ésser en l'om per desplaer de la offensa feta a nostre senyor Déu, més que per pahor de la pena.

E per raó d'açò cant la nostra carn tostemp és pus inclinada a aver compassió de si mateixa més que a amar Déu, per tal la raó de l'hom deu la dolor aquella tirar aytant com pot, que ella sia en l'om per desplaer de la offensa feta a Déu. E per açò deu l'om supplicar a nostre senyor Déu tostemp, de tot son cor, que li do vera contrició e aytal con és mester a la sua salvació. Car si l'hom no la ha, colpa és sua, car ell s'i ha posat empatxe; car nostre senyor Déu appareyllat és de dar-la a l'hom tostemp que l'hom faça ço qui en si és, ço és que la deman ab instància e contínuament, e que s'abtingua de peccat, e que faça alcuna abstinència ho aspretat, que la² offira tot jorn per vengar-lo de nostres peccats e malícsies.

E deus açí attendre que fer aytals coses no és gran càrrech a negú ||^{296b} e majorment a dones religioses que ya deven ésser veades a ffer penitència. No res meys que, de natura és de dones, no molt mengar ne molt beure, per què abstenir ne dejunar no ls és gran pena.

E com dix lo poeta Oràcius: Tota bona dona és abstinent; e com sien passionades, no ls és gran mal sofferir penes sovín. Emperó la mala fembra no seguex esta ley, car no és bona dona. E per tal fembra mala vol tostemp gaudir,³ tirar, reguanyar e mentir, per què tart és que mala fembra haja contrició, car en tant dolent veyxel no y vol Déus posar tan preciosa joya con és vera contrició ne vera penitència. Mas en la dona de Déu, no solament vera contrició li dóna nostra senyor Déu, ans encara la aporta e vera penitència e a vera confessió.

CAPÍTOL CCCXXI. *Què és confessió ne què requer a açò que sia verdadera.*

Confessió verdadera és a nós necessària per la ordinació de Déu e per lo manament de la santa Esgleya, qui mana que almeys cascun any cascun sia tengut de confessar e de combregar. E la confessió con sia sacrament special dat per Jesucrist a la santa Esgleya crestiana, ha tanta virtut que, tostemp que l'hom la rehep devotament e verdadera, Déus li dóna special gràcia sua en la

320] ¹ I: contritio B: om. A.

² A: li I.

³ A: gualdir I.

ànima, e ultra açò que¹ procura molts dons e gràcies de nostre senyor Déu. E nota açí que la persona devota no solament se deu confessar una veguada l'any, ans li conseyll ||^{320va} que sovín, per tal que axí humiliy la sua ànima al seu Creador, e aconseguescha la sua special misericòrdia e gràcia, e s'ajut més ab lo Senyor beneyt.

E deus saber que la confessió deu haver totes estes condicions. Ço és, que sia voluntària. E si lo cor no r'ho diu, sàpies que r'és mal senyal; e lavors lo deus fer voluntari, axí que l'inclins a voler-la. Car jatsia que no la vuyles, no res meys n'est obligat de fer-la, e de voler-la e de soberguegar a la malícia de ta volentat.

Segonament, deu ésser verdadera, ço és que no digues sinó ço que as fet.

Terçament, sia humil e sens qüestions, e sies appareyllat de estar a tota penitència e a juy de ton confessor.²

Quartament, deu ésser pura e ab drete entenció, ço és que s³ faça per glòria e honor de Déu, e no per vanaglària.

Quintament, que no duptes en la fe en res, e que cregues que per aquella confessió aconseguiràs remissió de peccats, e la gràcia de nostre senyor Déu, e megor que d'abans si t'i est bé appareyllat e dispòsit.⁴

Sisenament, que sia clara sens amaguaylls,⁵ axí que no calls negun peccat ne neguna circumstància qui l'agreuge; ne parles en general dient, si as furtat, que as peccat per avarícia, ans deus dir que as furtat, ne com ne a qui, ne per què, ne quant, axí que lo peccat sia dit de tots punts ab totes les sues circumstàncies;⁶ en altra manera si, per verguonya, scientment hi calles res, aytal confessió és falsa e fenta, he est tengut de confessar-ho altra veguada.

Nota que lo peccador, cant ||^{320vb} se posa a confessar, deu pensar que ell és digna cent veguades e mil de caure en infern per sos grans mals. Que, donchs, aquell gloriós senyor e beneyt, nostre senyor Déu, per la sua gran benignitat, vuylla tan grans penes e mals perdonar, per la verguonya e humiliació que l'hom fa de si mateix en la confessió dient sos peccats; segurament, que si l'om havia seny, eyll ab tot son estudi e saber e voler se deuria pensar com puxa dir sos peccats a la magor confusió e verguonya sua que puxa e'l món, per fer-ne plaer al Senyor sobrebeneyt, e per descarregar-se del peccat, e per atènyer tant de guany spiritual con guanya aquell qui scientment revela e descobra sos peccats clarament e pura, e sens tota cuberta. E bé és dolent, qui açò sap, que falsament vingua a la confessió.

Ne per açò no vuyll dir que l'hom no dega haver verguonya de sos mals,

321] ¹ Sic AI.

² AB: del confessor I.

³ BI: que A.

⁴ A: dispòst I.

⁵ A i (?) B: amaguatalls I.

⁶ A: circumstàncies agreujants BI.

mas que per la verguonya no call sos mals ne·ls cobra ab paraules obscures e palliades, mas ans que per la verguonya se humiliy davant nostre senyor Déu, contra qui ha peccat, e reguonegua sa malvestat, e axí conegua quanta gràcia li fa lo Senyor beneyt, qui per tan poca pena li remet e li perdona tan grans e tan leigs peccats e mals. Ans conseyllen açí los doctors que scientment se'n vaga cascun a confessar a aquell de qui haurà més verguonya, si donchs no percep que la verguonya li faria calar lo peccat, e veu que per la verguonya callaria de fet les circumstàncies agreugans aquell.

CAPÍTOL CCCXXI. *Qui posa encara altres cases que vera confessió requer.*¹

||^{220va} Requer setenament vera confessió que sia dolorosa e ligada ab molt desplaer de² mal fet, car ayntant com ella és pus dolorosa, ayntant plau més a nostre senyor Déu. E per lo contrari, cant lo confessant ha de ssos peccats meys desplaer, o remembra sos peccats ab plaer, o posa son fet en truffes e en burles, ayntant és sa confessió pus irrisòria e contemptiva de Déu, e ayntant provoca més Déu contra si metex. Axí que d'aquella part d'on deuria reportar gràcia e misericòrdia, reporta ira e juy contra la sua ànima.

Huytenament, deu ésser discreta, ço és que l'hom se sia, abans que·s confés, bé pensat e als peccats e a les circumstàncies, e que recorregua al millor confessor que puxa, per tal que no sia mal conseyllat. Car, com dix lo Salvador: Si lo cech guia o mena a altre cech endós cahen e·l pou³ o en la fòvea.⁴

Novenament, deu l'om axí acusar si metex que no accús a altre, ne lo confés⁵ deu demanar qui és aquell ab qui lo peccat s'és comès, si donchs per altra persona lo peccat no s'agreugava fort, axí con és d'aquells qui pequen ab mara o germana,⁶ o ab parenta, o d'aquells qui han esvaït hom eclesiàstich o coronat, qui major peccat cometen sens comparació que no si semblant percusió o invasió fayen en altra manera.⁷

Decnament, deu la confessió ésser fundada sobre bon propòsit e fetm, axí que l'hom propòs d'aquí avant de pugnar contra tot peccat e de guardar-se de mal ayntant com puxa.

Onzenament, deu l'om ésser apercebut ||^{220va} que sàpia totes les circumstàn-

322] ¹A: Qui monstra que es confessió ne que requer a aço que sia verdadera I.

²A: del I.

³A: en lo pou I.

⁴A: fossa I.

⁵A: confessor I.

⁶A: ab mare o ab germana I.

⁷A: altra persona BI.

cies dels peccats, qui són aquestes. La primera és aquesta, ço és: la edat, e és que més pecca l'om, ayntant com més anys ha e més seny.

La segona, si és en negun orde eclesiàstich o en matremoni, més que fora matremoni, en cars que carnalment peccàs, si donchs no era en pus alta⁸ orda e⁹ estament, axí con és prevere e religiós.

La terça, si és sciència, car ayntant com la persona és pus scient, més pecca.

La quarta és lo temps, car més pecca en temps de coresma faent contra Déu —o en altra sant temps— que en altre temps.

La quinta és per escàndol, si ha peccat públicament o amegada, cor ayntant com magor escàndol o mal eximpli l'om dóna de si matex, ayntant pecca més.

La sisena és lo nombre, car qui més pecca, e més veguades cau en lo peccat, més pecca comunament.

La setena, si és la trigua, car qui més trigua a levar-se del peccat més pecca, e qui més hi persevera, més serà punit.

La huytena és la intenció, axí que ayntant con la entenció d'aquell qui pecca és pigor, ayntant és pigor lo peccat.

La novena és l'estament, car ayntant con l'om és posat per Déu en gran estament, ayntant és pigor son peccat per raó d'esta circumstància, si les altre circumstàncies són eguals.

La deena, si és cant l'om pecca ab meys inclinació, car axí con la gran inclinació e temptació fort aleuga lo peccat, axí quant l'om pecca sens gran inclinació e occasió comet magor iniquitat, cant és en aquesta ||^{221ra} part. Per tal diu la santa Scriptura que nostre Senyor avorreys molt pobre erguyllós e veyll luxuriós e rich monsoneguer. Car cascun d'aquests ha menys occasió de caure en los dits peccats que altre hom.

Agteuge encara lo peccat lo loch, car més pecca l'om faent mal en la esgleya que fora, e axí dels altres lochs sants. Axí metex la manera del peccat pot agreugar lo peccat per moltes vies, segons que les maneres són moltes e diverses e males e pigors, e pus contemptives e menyspreans a nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CCCXXIII.¹ *Com deu estar la persona qui·s confessa; e com deu comensar al primer manament de Déu.*

La persona qui·s confessa deu estar ajonoylada als peus del confessor. Si és hom, deu tenir lo cap descubert. Si és dona, deu estar ab lo cap e cara cuberta, e tot lo cors,² sinó la bocha, girada al costat del confessor, e no jamés

⁸AB: alt I.

⁹A: orde o I.

323] El copista del MS A, per error, dóna a aquest capítol el número CCCXXIII.

²A: el pits e tot lo cors B: e los pits e tot lo cors I.

estant de dret en dret, cara per cara. E deu axí comensar: «Yo, peccador o peccadora, me confés a Déu e a madona santa Maria, e a mossènyer sent Pere e sent Pau e a tots los sants, e a vós, pare, de tots los meus peccats qui·m menbren e qui no·m menbren. E en special me confés a Déu, e a vós primerament, que he offès nostre senyor Déu en lo primer manament. Car no l'he amat, honrat, temut, servit ne obeït axí con a leyal servidor seu; ans l'é offès faent déus estranys, aman més mi ||^{221^{ra}} mateys e altres creatures que a Ell, e més amant ofendre a Ell que no als hòmens, e proposant la amor de mi mateix e d'altres creatures a la sua. E contra lo seu sant manament primer, faent déus estranys, confiant en sompnis, en senyals e en esternuts, en esteles, en noms, en conjurs, en sorts e en altres cozes,² que no en⁴ lo meu Creador.» Si as peccat en neguna mala art, axí con en nigromància o en semblans, digues-ho clarament açí.

«Confés-me, encara, pare, a Déu e a vós, que no he retudes gràcies al meu Senyor dels grans e assenyalsats e continuats benifets, axí con só obligat; ne he pensat com m'à creat per sa mercè e conservat sens neguns mèrits meus, e governat, rehemut e rebut sovín a penitència; e esperat a esmanar ma mala vida; e axí de molts d'altres benifets personals. Ne pens en los seus forts juys, ne en ço en què Ell mana entendre e pensar tostemp, ço és en fer la sua santa voluntat.

«Confés-me, encara, pare, que no l'ennomèn⁵ ab aquella reverència que deig, ne cant lo veig en mans del prevert, o pàs davant Ell passant per la esgleya, o encontrant-lo per la vila cant lo prevert lo porta a combregar, o cant oyg tocar lo seny que·l leven en la esgleya no m'ajonoyl en terra, faent-li aquella reverència que la creatura deu fer al seu Creador; ans li só fort vilà e desconexent e digne de gran confusió e pena. Per què·n dich ma culpa a Déu e a vós, pare.»

CAPÍTOL CCCXXIV. *Qui posa con se deu bon confessar dels altres manaments de Déu.*

||^{221^{ra}} «Segonament, me confés, o pare, a Déu e a vós del segon manament de Déu, qui és: No juraràs lo nom de Déu en va. Car moltes veguades l'é jurat, e·n són fort viciós, e per no res lo jur tot jorn. E·m só perjurat diverses veguades.» Açí digues si t'est perjurat en cort o fora cort o ab interèsser¹ d'altre. Açí encara digues si has blasfemat ne malparlat contra nostre senyor Déu, o si as murmurat en res, ne renyat dins ton cor, o dita qualche mala paraula contra

¹A: coses I.

²Al.

³A: anomen I.

324] ⁴Sic ABL.

la sua reverència; axí con a vegades contra lo temps, dient que no fa bon temps, e que no plou cant deuria o semblans coses, o que no·t tens² per pagat de Déu. O si has jurades les parts de Jesucrist axí con lo cap, feige o ventre, o per altres parts verguonyoses; o si l'has renegat per felonía; o si as res votat ne promès que no·u ages pagat; o si has res jurat que sia contra caritat, axí con no prestar a negun o no fer fermaça o semblans coses. Dignes encara açí si has trencada a negun fe ne homenatge, o revelat secret qui·t fos comanat, car tot açò toca lo segon manament, e si·u has, digues a la fi del manament axí: «Per què me'n confés, pare, a Déu e a vós, e·n dich humilment ma culpa.»

«Terçament, me confés a Déu e a vós, pare, del terç manament, ço és que no he colt lo sant dicmenge ne les festes manades per la santa Esgleya axí com deguera.» Açí digues en quines ocupacions t'est ocupat, ne si t'est més en jugar o en ballar, o en altres ocupacions males, ne si as ||^{221^{ra}} feta fer faena a infels per a tu o per altre, o si n'has feta fer a ta compaya, ne si as hoyda aquell dia missa alta cantada ne sermó, ne quant n'as deffallit, ne si n'est viciós,³ ne ta compaya si la·y fas anar, almeys, a les grans festes. Ne si en aquelles sants dies has entrès en examinar ta consciència, ne en oració o en lliçer⁴ coses profitoses a la tua ànima, o en dampnoses, e en quines dampnoses has entrès, ne si en aquells sans dies, en especial, has entrès en satisfèr a la gola o en altres viltats, més que en altres dies. O si as parlat en l'esgleya e torbat tu mateix e als altres, e poch preat lo sermó, e poch honrat les coses sanctes, axí com a l'altar, massa acostant·s'i contra ordinació de la sancta Sgleya e axí⁵ de les altres irreverències moltes.

«Quartament, dich ma culpa a Déu e a vós, pare, del quart manament de la Lig; ço és, que no he honrat mon pare ne ma mare.» E si lo pare és viu o la mare, deus dir ta culpa, si no·ls has honrats en paraules e en cerimònies reverens, axí con honrant-los de paraula e besant-lus les mans; o si·ls has ajudat en lurs necessitats corporals axí con est tengut o tenguda; si·ls est estat desobediènt en les coses de Déu o en lurs bons conseylls; si te n'as fet escarn o·ls has meyspreats o agreugats per ta culpa, o si no·ls has demanat perdó après la offensa. E tantost après la confessió dona·y conseyll e esmena-ho. O, si són morts, que no as pregat Déus per ells, o lurs testaments no has complits, ne n'as aquella memòria que haver deuries en tes oracions e altres béns, ans lus est fort desconexent. Pensa en tot açò con hi as peccat.

Item digues ta culpa ||^{221^{ra}} açí, si has infans, si no·ls has nodrits a tembre Déu ne a amar-lo, ne·y has tes companyes informades, ne·ls has ensenyat lo

²Que notens A: que not tingues I.

³AB: ne si es viciós I.

⁴A: legir I.

⁵BI: l'A omne: les darreres 34 paraules (aquesta omisió és òbviament un error d'amanuense comès en saltar de la primera esgleya a l'altra).

paternòster ne la avemaria ne los fonamens de la fe, axí com est obligat. Ítem, si no has infants, digues ta culpa si no·y has paciència axí con deures, ne·n fas gràtics a Déu.

Quintament, te confessa del sinquèn manament, qui és: No aujuràs. E açí digues si de fet has negun mort o consentit en mort d'altre, per qualque via, o desigada-la de cor,⁶ e si·y est estat participant per consell, per favor o ajuda, o que altre perdés membre o fama; o si as negun mort per infàmia que hages imposada falsament. E en totes aquestes coses, si fetes les has, digues la persona e·l loch e·l temps e la manera, e així de les altres circumstàncies agreugans lo fet. Si as rancor, ne mala voluntat a negú; si as negú offès; si as combatregat ans que·t sies reconciliat a la persona offesa, car aço és peccat; si vedes la paraula a negun; si has perdonat de bon cor a tota res qui mal t'aga fet ne dit, ne t'aga offès per qualsevol via. Si est estat en bataylles o bregues, ne·y as negun ferit e con; si t'est massa plavít de ta muyller, o infant, o missatge, o sirventa, o vassayll firent-lo⁷ o esvaent-lo; si as propòsit de noure o de vengart-te de res; si has procurat que fembra no puxa concebre o que après lo concebiment que fasa abortiu.⁸

Sisenament, te confessa del sisèn manament, que diu: No fornicaràs. E açí deus ||^{222r} dir clarament: si de fet has comesa fornicació: adulteri, incest, sacrilegi ab monje o ab dona de Déu, o en altre peccat carnal pus leig; o si per anemoraments hi has inclinada a altre persona per esguards, tocaments, letres, paraules o abellimens, o per qualsevol altre via indebida. Si has coneguda fembra en temps que havia de sa purgació, o en temps de son part, o en dies sagrats e sants. Si has tu matex provocat a aytal mal per mala cogitació, o per vils paraules, o per tocaments sutzes fets en tu matex o en altres, e quins foren aquests actes: tot ho deus dir per què no·y haga ne·y romangua negun peccat mortal amagat.

Si has feytes alcavoterics, o sostengudes en ta casa, o tractades⁹ en quina que manera neguna turpitud, o dat loch¹⁰ per qualsevol via. Si jamás est estat ne as fet o tractat negun matrimoni amaguadament qui·s sia fet sens sabuda de la esgleya.

Setenament, te deus confessar del setèn manament, qui és que no fasses furt. E açí és a dir si as fet furt, ne consentit que·s sia fet, de gran cosa o de pocha, o si posseex res qui·t sia sospitós o vengut de mal guany, axí con per joch o per usura, o has res trobat que no sia teu; o si has mal consellyat senyor,

⁶ AB: o desigada de cor I (potser cul lleig: *desigada Par*).

⁷ AB: ferindo I.

⁸ A: avortiu I.

⁹ Sic AI; llegeixi's tractada.

¹⁰ I: dar loch A.

o havent potestat, de pendre [de]¹¹ sos súbdivs contra Déu e justícia. Si has pres res de dècimes o primícies, o de la esgleya; si est obligat a deutes; si pagues bé missatges o sirventes; si as comprat res sospitós; si est estat en guerres ||^{222v} o comescs bataylles contra justícia; si furest lavores guallines, pols, ochas o bèsties e altres béns dels teus metex; si occupes de fer res de negú contra sa voluntat.¹²

Lo huytèn manament és que no faràs fals testimoni. Açí diràs si has contra negun fet fals testimoni, en juy o fora juy, o si has mal parlat de negun, e magorment contra papa o contra prelats o prínceps, e contra havens regiment o senyoria, o contra religiosos e clergues e pares spirituals. E açí te offit a tota satisfacció, axí con del furt, a consell de savi confessor. O si has tractat manípoli o rebel·lió contra senyoria.

Lo novèn és: No cobeegaràs la muller de ton prohisme. E açí diràs si has ahuda cobeegança de la muller de l'altre, e si tan gran que haguesses fet lo mal si fos loch e temps; si de fet n'est enamorat; si al mal a ffer as trebaylat o fet qualque tractament o despeses, e si li fas senyals o li donés raó de turbació de son matrimoni. E açí parla pregonament e sens fenta, car molts no cuyden peccar per la cobeegança solament, con, emperò, lo cobeegar puxa ésser peccat mortal.

Lo deèn manament és: No cobeegaràs la cosa de ton prohisme. E açí digues si has desigat haver de ton prohisme res del seu, axí con bou, mul, asc, casa, heretat o qualsevol altra cosa, o has trebaylat a haver-ho.

En aquests sans deu manaments està la primera part de la confessió.

||^{222v} CAPÍTOL CCCXXV. *Con se deu hom confessar dels cinch senys corporals.*

Aprés dels deu manaments: «Parc, me confess a Déu e a vós dels cinch senys corporals, que·ls he mal guardats, ans sovín he peccat fort greument per ells. E primerament, per la vista, car diverses veguades he guardat deca e dellà, cobeegant aço e allò.» Digues açí en què·y has peccat. «He açí metex fermat l'uyll en aytal cosa, o en aytal persona, ensenyant oy e rancor, per què·n dich ma culpa a Déu e a vós.»

«Segonament, parc, é peccat en lo hoyr, cor¹ sovín m'à plagut oír coses vanes e vils e sutzes.» Digues açí quant ne con. «Axí matex m'à plagut oír mal d'aquell e d'aquell, e·y trobava gran plaer.» Digues açí con ne per quina manera.

¹¹ Manca a ABI. De s'afegei marginalment a la còpia de la *Scala Dei* en el ms. 92 de la Bib. Nac. de Madrid.

¹² A: les últimes deu paraules om. I.

325] A: car I.

«Terçament, me confés a Déu e a vós de l'hodorat. Car fort carnalment he odorades moltes coses, axí con flors, roses, mosquet, civeta, perfums, e m'i adeltava fort sens negun esguart que no·y havia a Déu.»

«Quattament, me confés a Déu e a vós del gust, car són-me molt adeltat en mengar e en beure, e tostemps me plauria haver mengars specials e delicats, e vi millor que·ls altres. E no·y quart temps de dejunis ne maneta ne nodriment. Ne he beneyta la taula ans que mengàs ne après mengar; ne fas a Déu gràcies, aquelles a què só obligat.»

«Quintament, me confés a Déu e a vós que he peccat per lo tocament, car he tocat ||^{236a} desonestament a mi metex o a altre, per aquesta maneta e per aquesta.» Dignes açò tot clar e larch. Car açí estan amagats grans peccats.

He axí metex, ultra los senys corporals: «He peccat per la lengua en massa parlar, en mentir, en baraylar, escarnir, menysprear als altres dient paraules hòrtes, mal posar entre prohimes, jactant si matex e jutgant los altres, le-gotegant, murmurant, menassant, revelant ² secrets, trufant e buriant, molt preant mes paraules e callant lla on devia parlar.» Açí atén bé cascu d'aquests punts en special, car cascuon poria ésser gran peccat, segons la condició de la persona. Par què, pensa pregonament en cascu d'ells.

Aprés lo peccat de lengua: «Me confés a Déu e a vós de la mala guàrdia del cor, car he pensades moltes malvestats e·m són adeltat en aquelles, specialment en açò e en açò.» E pensa açí larguament en què·y has peccat.

CAPÍTOL CCCXXVI. *Con se deu hom confessar de les ses virtuts theologicals e de les cardenals.*

«Confés-me encara a Déu e a vós, pare, de les virtuts theologicals. E primerament de la santa fe cathòlica, car no la he hàuda axí fort e viva e gran con haver deuria, ans moltes veguades, havent temptació de la fe, só estat tot entre mi matex e duptós per mon poch ceny e poca consciència, e·m só fiat en coses contra Déu, e no l'he axí ||^{236b} glorificat con só obligat e tengut e con deu fer bon crestià.»

«Aprés me confés de la segona, ço és que no he hàuda en Déu ferma speranza, ans he més sperat de ma aptea e de ma riquesa o parentela que no d'Ell. Ne he pensat ne sperat en lo regne de Déu, ne he fetes obres per les quals hi puxa esperar ab bona consciència.»

² A: menassant e gitant maledictions, vituperant, revelant I.

«Terçament, me confés de la terça virtut theological, qui és caritat. Car con dit he dessús, no he amat ne temut nostre senyor Déu axí con só tengut. Ne·y pens, ne atén a les grans e sobiranes gràcies que Ell m'à fetes e·m fa tostemps.»

«Confés-me encara que no he amat mon prohime de cor, ne li he dat bon eximpli en obres e en paraules, axí con só tengut, ne mos enamichs he amats, ans los aguera molt mal fer si hagués pogut, e·ls he portada rancor gran. Em-però ara lus perdó ab cor éntegre, per amor de Jesucrist.»

Aprés: «Me confés de les virtuts cardenals. E primerament de prudència, car administre continuament fort mal los dons que Déus m'à dats, axí de natura con de fortuna, con de gràcia.» Dignes açí larguament d'aquests tres dons tot ço qui·t menbra. «E en special que no sé ne vuyll saber ço qui s'i pertany a ma salvació e visch continuament en grassa ignorància. En special me confés a Déu e a vós que [no] ¹ vuyll veylar a contèxer les astúcies del dyable e a vencer mes temptacions, e visch axí com a cech. Ne·m sé confessar, ne sé ||^{236a} quaix res d'açò a que són tengut, ne sé conèxer mos mals, ne fas neguna providència a la mort ne al juy de Déu.»

«Confés-me encara a Déu e a vós de la segona virtut, qui és temprança. Car só estat fort destemprat en seguir mes males inclinacions e mes males passions. Són a tota res importable, e provoch los altres a impaciència e mal per ma mala conversació e passions leges.» ²

«Confés-me encara de la terça virtut cardenal, qui és fortalea, car no he contrastat ab esforç al dyable en mes temptacions. Ans lo lex regnar sobre mi e fer a ssa guisa a gran irreverència del ³ meu Creador, e·m lex vilment caute tostemps que só temptat per neguna temptació. He peccat encara que no só fort ne ⁴ pacient en mes injúries e tribulacions, ans vinch sovín a punt de desperació. Ne ha en mi negun esforç, ans ma fortalea gir a mantenir fatuitats e oradures, e a sostenir e a deffendre mos peccats e dels altres, en tant que, aquels menbrans, ⁵ me'n jacte. No n'he verguonya ne de Déu ne d'òmens.»

«Confés-me encara a Déu e a vós de la quarta virtut cardenal, qui és justícia, car no la mantén ⁶ cant és loch e temps, ans per amor o per rancor contra altre la é inpuçada públicament he a part, per haver-ne mon enteniment. E per esta raó he inpuçats bons hòmens e sustenguts ⁷ los mals contra Déu e ma consciència.»

326] ¹ *Scala Dei*; om. AI.

² AB: aquest paràgraf sencer om. I.

³ E: del A.

⁴ BI: for: pacient A.

⁵ A: menbrant I (possiblement correcte).

⁶ AI.

⁷ A: sostenguts I.

CAPÍTOL CCCXXVII. *Con se deu confessar de les obres de misericòrdia.*

||²²⁰⁶ «Encara me confés a Déu e a vós de les obres de misericòrdia corporals e espirituals. E primerament, que no he ajudat a mon prohíma en ses necessitats corporals, així com de menjar, beure, vestir e calçar, no contrastant que u poguera¹ ben fer sens dampnaje meu ne de ma casa. No he encara visitats los espitals ne altres malalts ne los encarcerats, ne·ls he ajudats trametent-lus almoyna o ajudant-lus per altre cap, e per amor de Jesucrist. Ne he ajudat a rehembrer² catius, així com só tengut segons la lig de Déu. Ne só anat a soterrar los morts, ne a consolar los trists e desolats, e posats en enguxa³ e en trebayll.

«Confés-me encara de les obres de pietat espirituals, car no he lexades de fetm e plen cor les injúries rebudes, ans he proposat sovín de fer-ne tota aquela vengança que pogués, no contrastant lo manament de Jesucrist en contrari; per què·n dich ma culpa a Déu e a vós.»

«Així mateix dich ma culpa a Déu e a vós,⁴ pare, que no he corregits caritativament los errans, segons la forma evangèlica, ne·ls he a Déu titats per maneres degudes, ne he molt zelada la salut de mon prohíma, ne he dat aquells bons consells que haguera poguts dar⁵ a aquells qui·ls me demanaven, ans m'í són haüt fort desleialment. Ne he consolats aquells que he vists posats en dolor e en amargura, bans he menyspreat lur affany e m'í són mostrat fort cruel. Ne ||²²⁰⁷ he pregat Déus per aquells qui mal me volen, així com mana lo Senyor. No res menys he escandalitzat mon prohíme⁶ per molt mal eximpli que·ls⁷ he dat en paraula e en obra, e·ls he provocats diverses vegades a mal, per ma poca caritat e poca temor de Déu e per poca pietat que·ls he. Per què, d'aquest deffalliment de pietat vos dich ma culpa.»

CAPÍTOL CCCXXVIII. *Con se deu hom confessar dels set peccats mortals.*

«He peccat encara per diverses maneres en los peccats mortals. Primerament per superbia, car moltes vegades me só preat dels dons de natura, així com si fossen meus e no·ls hagués per gràcia de nostre senyor Déu. E·m só gloriat sovín de linage, de belea, de bona força, de mon saber, de riquesa, de mon vestit, calçat e dels altres arreus e ornaments de ma persona e de ma casa; ne·n

327] ¹ AB: puga I.² AB: rembra I.³ A: engosa B: angosa I.⁴ A: les últimes deu paraules om. I.⁵ BE: consells que haguera poguts haver dats A.⁶ A: scandalizats mos prohíme (sic) I.⁷ AI.

faya a Déu gràcies aquelles que devia. Moltes vegades en mon cor he menyspreats los pobres e me'n só luyat, e m'o tenia a gran minva que fossen en ma companya o de ma parentela. Só estat fort irreverent a mos magors, així espirituals com senyors terrenals, car contra tots he mal parlat e mal volgut. E sovín he desigat lur minve e atterrament, e avelots contra ells, e·ls haguera volenter promoguts, sinó per paor. He encara menyspreada tota correcció e preycació e excomunicació e tot manament de sancta mare Esgleya.

»Hoc encara ||²²⁰⁸ me són¹ sovín jactat e preat davant los altres de mes gràcies, hoc encara de mos mals, en gran menyspreu de nostre senyor Déu. Són encara gran ypèrit, desigant que mos béns sien vists, perquè sia hé preat e loat per los altres, e sovín he fetes moltes bones coses més per vanaglòria que per honor ne laor de nostre senyor Déu. Dona'm encara vegares que tots los altres me degen estat als peus, e que yo sia senyor de tots.

»Per avarícia he encara peccat en moltes maneres, e en special cobecgant que hagués possessions, honors e riqueses e peccinics, molt més que no n'he, ne·m só tengut per content de ço que nostre Senyor m'à dat.» Açí diràs si has peccat en furt o en rapina, o consentit; si as comesa usura o fals mongobell;² si frau, en pes, en nombre o en mesura o en mercaderia, o en comprar o en vendre, o en qualsevol altre contracte.

Si deus res a negú per força e contra voler del creador. Si has guanyat res en joch, ne en quin joch. Si pagues hé a missatge o sirventa, o dida, o altres qui t'agen servit. Si has aguda neguna administració, o est estat tudor. O has³ res sospitós, o qui·s sia⁴ trobat, o si t'as retengudes dècimes o primícies. O si has res ajustat per symonia, sacrilegi, per cambi, per taylles. Si has corruptut advocat, notari o procurador per diners o per dons, o si has falsament advocat o rehebuts salaris ||²²⁰⁹ desmesurats. Si has rehebuts dons en prejuhí de justícia, comprant-la o empatxant aquella. Si has hé administrat los béns de la santa Esgleya. Si saps res profitós que no vuylles altres comunicar o revelar en temps de necessitat.

«Aprés me confés a Déu e a vós de peccat de ira, car sovín me trop fort dins sí mateix e·m de gran mal, e·m provoçh a voler mal a diverses persones.» Açí digues si portes rancor a negun, o si l'has desonrat o t'í est baraylat, ne si t'í est reconciliat ne li as demanat perdó. Si has tractat, a negun, mal o que perdés béns o persona o membre o fama. Si has mançat a negun o as propòsit de fer-ne vengança, o si negues la paraula a negun o li dónes senyals de mal-

328] ¹ A: som I (squl i a tot arreu).² A: mogobell B: mugubell I: mogubell *Scala Dei*.³ AI: tens *Scala Dei*.⁴ A: o que sia I.

volença. Si est trist o dónes tristor a ta muyller o a ton marit, ne a ta casa, o a aytal o a aytal¹ persona.

«Quartament, me confés a Déu e a vós, pare, de envega. Car moltes veguades e abut desplaer del bé de l'altre, e m plaguera que no l'hagués, ans que yo l'hagués, e aguera plaer de tot son mal, e açò axí dels béns espirituals con dels temporals. E havia desplaer si n'hoys dir bé, e m plahia oir-ne tot mal. He encara peccat en acompanyant-me ab males companyies, qui m'eren raó de peccar en moltes maneres, e yo a ells. Ne é rehebudes les inspiracions divinals ab reverència, ans les he, per ma malícia molta, gitades de mi matex. He provocats molts a fer mals per diverses maneres, ||^{234b} e só estat fort cecch, maliciós, fret e desrasonat e tots mos afers.»⁴

«Quintament, me confés a Déu e a vós de peccat de perca. Són sens⁷ tota fervor e devoció en los fets de Déu, tot jorn donant alonguament e dilació a miylorar ma vida, e só fort ignorant en les coses de Déu qui m són necessàries a salut de la mia ànima. Ab gran anug me pren⁸ a ffer oració, ne veig ora que me'n sia lexat.» Açí digues si t'est confessat, ne has combregat, ne si as dita la oració o penitència de ton confessor, o feta. Confessa't açí encara del gran temps que tot jorn⁹ perts, e dels béns que fer pories, que no ls fas per ta culpa. Ans has sovín verguonya de fer bé e ames més satisfacer a la dita fola verguonya, que no a la tua consciència ne a la honor de nostre senyor Déu.

«Sisenament, me confés del peccat de gola, car moltes veguades he massa mengat e begut, e trob massa gran delit en viandes delicades e precioses, e en bons vins. He trencada la corema o aytals dejunis manars e aytals.» Açí digues si fas excés en fer o en reebre convits, si t'est embriagat, o si en los dejunis cuytes massa lo temps del mengat, o si asseent beneeys¹⁰ la taula, e levant fas gràcies a Déu he-t senyes, o si menges mal nodridament he-t peys axí com a porchàs, e axí de les altres coses.

«Setenament me confés a Déu e a vós de peccat de luxúria.» Açí digues com has haguts¹¹ molts mals desigs e moltes males cogitacions e mals delits e mals consentiments. ||^{235a} Confessa't encara si has comesa fornicació, adulteri, incst ab parens, sacrilegi ab monga o peccat contra natura, o per tocament vil ne sutza fet en tu matex, o en altre hom o fembra. Si has mal usat de ta muyller; si t'est acostat a fembra que havia de son temps; si t'est acclinat en vils paraules o esguarts; si vas de nits e per què; si ab juglars o ab cantars; o as

¹ AI; no és repetició errònia; la *Scala Dei* diu *aytal* o *a aytals*.

² A: mos fets e afers BI.

³ A: perca car som sens I.

⁴ AB: me prenc I.

⁵ Tot jorns AI.

⁶ A: o sehent ben. I: si en lo sient de taula dius la benedició *Scala Dei*.

⁷ I: andes A.

trameses alcavotes, e menades balles, o ballat; o cantades o fetes letres de carnals amors. Si as vestedures desonestes o altres atreus. Si en sompnis est caegut en carnal inmundícia, ne con, ne si a ta procuració o culpa. Si visites fembres per mal enteniment, quines familiaritats as ab elles. Si dónes mal eximpli de ton visitat o anar sovín.

E açò sia dit dels peccats mortals.

CAPÍTOL CCCXXIX. *Con se deu hom confessar dels peccats fets contra lo Sant Sperit.*

Deus-te encara confessar dels peccats qui s'appellen contra lo Sant Sperit, e primerament de presumpció. E és si presumexs maliciosament que deges¹ haver Paradís sens trebaylls e mèrits. E açí digues: con cerques e vols per excés en totes coses delits, e no fas ninguna penitència per tos peccats jamés.

Segonament, te confessa si maliciosament has inpugnada veritat manifesta, mantenint la testardia² e oradura, en perjudici de veritat.

Terçament, si maliciosament as inpugnat lo prohibisme, havent envega de la sua ||^{235a} gràcia spiritual o dels dons de Déu que veus en ell.

Quartament, si maliciosament te endures a tornar a Déu e dónes dilacions de dia en dia, meyspreant la bonea de nostre senyor Déu qui t'espera ab³ la sua gran paciència que Ell ha en tos mals. Ne t'appareyilles a la mort, ne al seu juy, ans est continuament pigor. Ne t miyllores de tos vicis e mals, ne profites en negun bé.

Quintament, si t lexes caure en desesperació menyspreant la infinita misericòrdia de nostre senyor Déu, e bonea, qui t suporten tostemps; ne has coneguda la gran gràcia que Ell te fa sperant-te continuament e celant tots los mals.⁴

Sisenament, te confessa que t poses a peril de final inpenitència, ço és, de caure en ta fi en la yta de Déu, e en perill de no haver ninguna bona disposició per aconseguir la misericòrdia de nostre senyor Déu. Ne y fas preparació per no dampnar-te ne per aver açí la gràcia sua, e puys la sua glòria. Ne jamés no penses en les coses esdevenidores detretament o perpetuals.

«Per què, pare, de tots aquests peccats e mals dich a Déu e a vós ma culpa, e n deman a Déu misericòrdia e perdó. E suplich humilment, pare, a vós, que me n'absolgate per amor de Jesucrist.» Lavors baxa lo cap e oges ab tota reverència la correcció e la penitència que t dirà lo confessor. E haída la ab-

329] ¹ I: si maliciosament presumir que deges A.

² A: testardaria I.

³ I: a A.

⁴ A: continuament e celant tos mals I.

solució e benedicció sua, fé gràcies a nostre senyor Déu, qui l'aura gràcia t'à feta, que t'à reconciliat ab si mateix. E garda't d'aquí avant al maills que puxes.

||^{225^{va}} CAPÍTOL CCCXXX. *Qui tracta de la terça part de penitència, qui és satisfacció; qui tracta què és ne per què se deu fer e con ha tres parts, ço és dejuni, almoyna e oració; he tracta del dejuni.*

Aprés la confessió segueix-se la satisfacció, la qual, segons los sans doctors, està sumàriament en tres coses, ço és en dejuni e en almoyna e en oració.

Dejuni és abstinència de menjar e de beure e d'altres coses plaents a la carn, lo qual la persona elegex e vol portar per amor de Déu. E açí nota que lo dejuni estech ordonat e observat per los sants Pares, per moltes rahons.

La primera, si és per refrenar la cobcegança carnal. Car diu Cesàrius en les sues doctrines de vigília e abstinència de dormir e de menjar e de beure, tol la força a la carnal temptació; axí com sostraura la lenya al foc, tol lo bullir a la olla.

La segona, si és per assueugar nostre senyor Déu, qui, jatsia que Ell no s'adeltit en nostres penes en quant són penes, emperò en quant són medicinals e abaxen nostra superbia e ns provoquen a humilitat e a esmenar nostra maldicia, en tant li plaen segons lo cor e'l voler e la bona entenció e l'esforç ab què ls prenem. Per què antigament, cant alcuna comunitat o alguna persona sabia que nostre senyor Déu era offès contra ella,¹ tantost recorria a dejuni e afflictió de sa persona, axí com legim de Daviu, e da Accap e ||^{225^{va}} d'aquells de Nínive. E per esta via assuegaven nostre senyor Déu.

La terça raó, si és per empetrar alcuna gràcia ab Déu. E axí dejunà Daniel cant volch saber les coses esdevenidores sobre son poble. E per tal dix l'àngel, segons que ligim en son libre, que despuys que ell proposà en son cor de affligir si mateix, li era estat atorgat de saber ço que ell desigava saber.

La quarta raó, si és per fer gràcies a nostre senyor Déu dels benefets e gràcies que Ell nos fa. E per açò dejunam la cocema,² per tal que donem delme e axí façam a Déu gràcies de tot l'any que ns atorgua vida.

La quinta raó és per alonguar la vida corporal,³ car com dix Senecha: Més gens mata la gola que lo coltell. Per tal és regla entre los metges que qui vol viure, e molt, segons natura deu servir aquest conseyll, ço és: que jamás en son menjar no segueixa son appetit, mas que tostemp se leu de taula ab alcuna fam.

La sisena, si és per levar alt la pensa en contemplació o per fer disposició

330] ¹I: Déu era offensa contra ella A.

²A: los últimes cinc paraules ou. I.

³A: temporal I.

a oració. Car ventre ple no és dispost a gran devoció ne a oració, e menys a la santa contemplació.

La setena, si és per satisfacer a nostre senyor Déu de nostres peccats. Car con nós peccant offenam⁴ al nostre Creator menyspreant-lo, més volent nostre plaer que la volentat de Déu, per tal no solament som tenguts de voler complaure a Déu e de esmenar nostra vida, ans encara li som tenguts de satisfacer per obres penals, per raó que ||^{225^{va}} rehemam les penes qui ns són degudes en porgatori ab altres penes preses de bon grat, entre les quals lo dejuni és una d'aquelles.

E és axí que ayant com nós més nos affligim ab ayals penes per glorificar lo Senyor, vengant-lo de nostres peccats e satisfent-li axí a les sues offenses, tribulant voluntàriament nostra carn, Eyll ayant perdona abans lo peccat e ns remet més e més de les penes qui ns són degudes en porgatori.

E açò donant a nós a entendre, lo beneït Senyor diu-nos axí, per Ysahias Propheta: «¿E no és aquest lo dejuni aquell que yo he helegit que m'façats a mi vosaltres?» Ço és que lo dejunant du⁵ afflictió a ssi mateix lo dia que dejuna, e que la sua carn sia turmentada per cilici o per altra tribulació, e la sua consciència sia afligida en cendre,⁶ ço és en memòria de la mort e del juy de Déu esdevenir. Cert, aquest és lo vertader dejuni que Yo vuyll e requir d'aquell qui a mi vol offerir son cor e si mateix.

E diu açí sent Gregori que ver dejuni qui puga a Déu deu haver ayals companyies, ço és que aquell qui dejuna se guard principalment que no faça peccat, car lo peccat confon tot lo dejuni. E no solament deu abstenir de peccat, ans encara de moltes coses legudes qui no són peccat o gran peccat, axí con de molt parlar, trufar, riure, molt dormir e de tot solaç temporal, per dar compliment e força al dejuni ||^{225^{va}} que abans e pus dignament puig a Déu.

Aquest aytal dejuni deu ésser discret, axí que la persona no s'lex deffallir. Car diu sent Jerònim⁷ que malayt sia aquell dejuni qui enpatxa la persona de fer a Déu los serveys que fer-li deu, axí con fa lo dejuni dels fols ypòcrits que axí s'afflaquien que puy no podien orar ne dormir ne fer altres coses a què cren tenguts.

Per tal dix sent Pau que lo servey de Déu sia raonable, ço és fet⁸ ab seny, axí que no sia massa afflictiu, ne massa reffectiu ne massa satisfactori⁹ a la carn, mas per bona guisa, ço és que sostingua la carn que no deffala e que la castich de sos vicis o de ses superfluitats.

Deya Fulgèncius en una umelia de corema que crestià axí deu amar dejuni que l'haja fort familiar e amich, car tots los grans servidors de Déu l'an amat

⁴AB: nos peccam offencat I.

⁵AB: don I.

⁶AB: en entendre I.

⁷AB: Gregori I.

⁸I: ço es que fet A.

⁹A: massa afflictiu ne massa satisfactori B: massa afflictio ne massa satisfactori I.

e trobat fort profitós a ssi mateix. E an vist que sens aquell no podien ben regir si mateix ne levar-se en alt per grans oracions e contemplacions, e han haguda longua experiència que tots los bons abstínens an trobades ab Déu grans gràcies e mèrits e virtuts. E tots aquells qui dejunis e abstínencies an avorrides se són trobats a la fi fort enguanats.

CAPÍTOL CCCXXXI. *Qui aprova molt lo dejuni.*

Amaren encara los sants lo dejuni, car saberen que lo nostre Redemptor, qui ||^{226a} no l'havia mester con fos sens tot peccat, e fos forma e font de tota virtut, dejunà tostemp fort altament e afligí molt la sua ignoscent¹ carn, en tant que era fort sech² e magre e escur; que, com fos molt jove, emperò per sobres de affició que s donà, appatia ja de molts anys.

Semblant vida tingueren los sants apòstols, profetes, màrtirs, e confessors e amichs de Déu, qui la vida carnal an condemnada per obres e per la sua santa preycació e doctrina, a nós lexada, informant-nos a sseguir lur penitència, axí com a via³ pus segura e qui ab si ajusta e procura moltes altres virtuts. Emperò, ja per açò no inpugnen que aquells qui són flachs o veylls, o malaits segons veritat, no puxen si mateix sostenir pus larguament, segons juy de bona consciència e de savi regidor e conseyller, car aytal sustentació és caritativa e necessària a persones ayals. Ne Déus, qui és pura bonca e clemència, no requer de l'hom ultra poder, ne encata tot ço que l'hom pot. Mas requer que l'hom no tingua vida carnal ne curiosa, e en especial hom dat el seu servey, axí con són clergues e tots religiosos, en los quals, axí con en vers servidors de Déu, e en aquells en qui deu apparer⁴ axí con en bels e clars espills la perfecció del Salvador e dels seus sants servidors e clets, tota perfecció de vida, e en especial de penitència,⁵ menyspreu del món ||^{227a} e de la carn.

E per esta manera los seglars se tornen abans a Déu e s corregexen de lurs peccats, can veen que los servidors de Déu, per eximpli e per bona vida e santa preycació, los informen a ffer penitència e a sseguir Jesucrist. E per lo contrari són pus escandalitzans e més provoccats a fer mal, si veen la persona dada a Déu carnal e peccadora, que no de qualsevol altre. E per aquest perill a esquivar, en especial deven los religiosos esquivar tota vida carnal e tot mal eximpli de si mateix, con lo Salvador haga fort manassat a tots aquells qui daran de ssi mateix escàndols e mals eximplis, e ls aga promesa la mort eternal, segons que ligim *Mathei quinto decimo*.

331] ¹A: ignoçent I; innoçent B.

²B: sech A; sec I.

³I: com havia A.

⁴A: potset és millor: de Déu, en aquells deu apparer.

⁵A: penitència en I.

Deya lo sant abat Ysahach que bella de munga era haver la cara e lo cors magre, e la color grogua e tota sa apparença mostre⁶ que és cors mortificat e que res no ha ab lo món. E lo contrari és luy de bon eximpli.

Per ço qui dit és appar com lo dejuni és satisfacció⁷ a nostre senyor Déu per nostres peccats, e con ne reemen⁸ les penes a nós degudes en porgatori.

CAPÍTOL CCCXXXII. *Qui tracta de la segona part de satisfacció, qui és almoyna; e loa molt aquesta pietat.*

Almoyna és la segona part de satisfacció, la qual plau molt a nostre senyor Déu ||^{227a} axí com a Aquell qui tot és clemència e pura misericòrdia, qui lo seu Fill nos tramès per misericòrdia. E diu sent Agostí que en special nos demanarà en lo juy de misericòrdia; e especials manaments e multiplicats en cascun testament ha posats a nós de fer misericòrdia e ha fetes menaces de mort a aquells qui no faran misericòrdia. E a nostre eximpli nos ha ensenyat con les creatures fan a nós e a ssi mateix misericòrdia, si vols attendre al còrs del món general, e al special en cascuna spècia; e sens pietat alcuna, lo món no s poria regir ne guovernar, ne poria per res si conservar en negun bon estatment.

Per què deya sent Agostí en un seu sermó: «O!, gloriosa virtut és pietat, cor² fe sens ella és morta! Sperança no la podem³ haver en Déu si pietat no amam.⁴ Caritat çe què és sino liguament⁵ cordial al prohisme per amor de Déu? Ne què val abstinència, si l'hom no ha pietat a l'altre?» E axí de les altres virtuts.

Emperò, de pietat diu lo Salvador: Dats almoyna e ls peccats vos seran perdonats, car axí com la aygua apagua lo foch, axí la almoyna apagua⁶ lo peccat. Aquesta dels mals dels altres crex e s miylora si ls has piatat, dels béns dels altres crex cant te n'alegrés. Aquesta sembra açí, e açí cuyll e en Paradís, e d'un sembrar fa moltes messes. Manera ha de sement gitada en terra, qui appar perduda, e ella aporta guany a deu veguades més, a veguades a cent. ||^{227b} Aquesta, cant dóna, lavors pren. Tostemps presta a usura, fa l'om segurament⁷

⁶A: mostre I (potset cal llegir: mostra).

⁷A: satisfactori BI.

⁸B: reemen I; reeme A.

332] ¹A: matexes I.

²A: car IB.

³IB: poden A.

⁴B: no hamen A; no la ama I.

⁵A: sino pietat e liguament BI.

⁶AB: les sis últimes paraules om. I.

⁷A: segur I.

anar a la mort. Car, con dix Tobies a son fill: Sobitana speranza pot haver en Déu aquell qui fa moltes almoynes e pietat gran als altres.

Diu Crisòstom que d'aquesta virtut proceexen a nós grans béns. Car diu que l'hom piados no·l desempara Déu a la fi, ne·l leixa aterrar ne haver fretura ne caure en mans de sos enamichs; en totes ses necessitats ha Déus per ajudador, dóna a l'hom victòria contra lo dyable, porta l'om a estament de penitència, deliura l'om dels grans perills, procura la gràcia de Déu, porta l'om a tambre e a amar Déu, e puys a bona fi.

Per tal conseylava lo sant abat Ysaach que, quan l'om ha feta almoyna, de continent se deuria ajenollar en terra e dir axí a Déu: Senyor, moltes gràcies te fas qui m'as dada occasió e via de salvar la mia ànima.

CAPÍTOL CCCXXXIII. *Qui ensenya quines¹ condicions deu haver almoyna cant plau a Déu.*

Vol, emperò, lo Senyor beneyt que la tua almoyna aga les següens condicions.

La primera, que sia d'açò del teu. Car diu la Scriptura que, qui fa almoyna d'açò qui és d'altre, Déus ha aytal almoyna en gran abominació. Ans diu que li és axí desplaent con és desplaent al pare cant l'om li auciu son fill davant sos huyls. E açí pren lo conseyll que Tobies donà a son fill: Car si has de què façes ||^{27va} almoyna, fé-la segons ton poder. Si molt has, fé'n molta; si poch has, fé'n poca. Car sàpies que aytant com la almoyna proceex de persona meys potent a dar e més pobra, aytant plau més a Déu. Per tal dix lo Salvador que més havia dat a fer lo temple a Déu la vídua pobra qui·y donà dos diners que no Salamó, qui·y donà infinit aur.² Raó era, car més eren dos diners a la dita viuda pobra que no a Salamó tot quant hi donà. Açí pots veure con és a Déu abhominable la almoyna des ladres, raptors, usurés e d'aquells qui donen d'açò qui lur no és, e que han dels altres per furt o per sobergueria. Car, con dit és, vol nostre senyor Déu que dons del teu.

La segona, sí és que dons del miyor. Car, con deya la ley de Déu, *Numeri, XVIII*: Ço qui a Déu Toipoderós se offer, fort deu ésser elet e bell³ e del miyor, car Ell ho donà tot. Ya per axò no vol dir la Scriptura que si has forment, e dones ordi per amor de Déu, o altra cosa de meys valor, que fasses mala obra, ans fas almoyna a Déu plaent e bona. Car qualque⁴ cosa que l'hom do

333] ¹ A: quantes I.

² Marc 12:41-44.

³ A: deu ésser bo e bell I.

⁴ AB: qualsevol I.

per Déu, per la sua amor, pus que de·l seu,⁵ aïò reheb nostre Senyor segons la bona entenció e volentat d'aquell qui·u dóna. Mas vol, per ço qui dit és, rependre alsunes miserables e fort desconxents a Déu, qui ço que donen a Déu no lo·y darien sinó cant veen que és cosa rebugada, ne per altra via no·u porien axí bé collocar ne ordonar a lur profit e honor, sinó donant·ho a Déu. Axí con ||^{227va} són aquells qui han fills o fuylls leges o malaltieses, o per altra via ocasionats o ocasionades, qui no·u darien a Déu sinó per tal cant lo món no·u vol, ne·n saben què s'o faessen per altra via. E quant prea nostra Senyor aytal sacrifici? Pensar que pots que poch, ans lo provoca a ffellonia contra aquells qui tant menyspreu li fan de les sues coses matexes, e Ell se retrau de fer·lus axí largua misericòria con d'abans, o a ffer·lus pigor.

La terça, sí és que, ço que dones, que·u dons⁶ de ben cor e volenterosament; car con diu sent Pau: Nostre Senyor aquell ama que alegrement li dóna e li serveix de gran cor.

La quarta, sí és que, ço que dones, no·u dons per vanaglòria, mas per sola amor de Déu. Car, d'aquells qui per vanaglòria daven, dix lo Salvador que en esta vida havien guardó de la almoyna, e·l lur guardó era la vanaglòria. Mas lo bon servidor de Déu atén que lo seu guardó sia en Paradís. E per tal té lo conseyll de Jesucrist dient: Ço que fa la tua man dreta no·u sàpia la sinistra; baste't que lo teu Pare celestial o veu tot, he t'o estoga en son temps e en segur loch.

La quinta és que dons mentre est viu, car si·u fas procurar·t'as creximent de glòria en Paradís, e revelació de les penes de Purgatori. Si tot t'o estoges que sia dat après ta vida, lavors te arischas a gran petiyl, car per ventura jamés no·u hauràs, e si·u has, no·u hauràs tost; e si tost, no tot; e si tot, no·t farà tant de bé. Car lo bé feyt per l'om mort ||^{228va} no li profita sinó a relevar les penes de purgatori. Mas diràs que paor te fa que, si·u dones en vida, que no·t faés freytura après. Açí dich que jamés casa no fo desfeta ne vench a fretura per dar almoyna a Déu. Car Déu, qui és pura veritat, ha promès de sostenir e de fer habundar a aytals persones, e de haver ço que han mester.

E posem que axí fos, ço és que nostre Senyor leixà encórrer aquells qui per Ell donen, encara, ya per axò, negun no·s deuria estat de dar per Déu, pensant que la vida present és curta a la vinent infinita, e que donant per Déu fa per a çí casa en Paradís, qui li durarà a em per tostemps, e·n fa plaer gran a nostre Senyor, qui larguament reguardona nostres serveys e dons fets per la sua amor.

La sisena, que dons ab dolces paraules e espatxadament: que no faces espe-

⁵ A: pusca don del seu I.

⁶ BI: ço que dones de bon cor A.

rar aquell qui has a dar. Car fer-lo esperar és fer-lo-y comprar, e dones-li vexació sens sa colpa, e as-ne menys de mèrit envers Déu.

CAPÍTOL CCCXXXIV. *Com plan a Déu la almoyna.*

Sent Basili en la omelia *De panibus*¹ diu axí: Fill qui a Déu demanes gràcia, ans que la li demans fé al prohibisme misericòrdia e gràcia, e provoccaràs a nostre Senyor que Ell la faça a tu. Car Ell diu: Ço que fets e dats a un d'aquests pobres petits, sapiats que ha Mi ho donats, e Yo·u pren en ma persona.

O fill!, donchs, pus ||^{220r} per tan poch do fas tant de bé que almoynes façes a Déu, e tans de béns te procures tostemp que puzes fer almoynes, pensa, diu aquest, que lo pobre, fratre és teu, e ton² Déu te representa, e que Déus t'à manat que li dons, he t'à dat més que a aquell qui·t demana, e açò per tal que tu, donant, rehems tos peccats e sies ajudat per les oracions d'aquell a qui dones. Pensa encara que quant lo pobre te demana, Déus te demana ço del seu. Donchs, çcon lo·y poràs negar? E majorment con Ell t'o vuylla axí altament regordonar.

Pença encara: per què·t demana a tu almoyna Déu, sinó per tal que·t salva? E, donchs, no·t volràs salvar? Cert foll és,³ e sobrefoll,⁴ si no·u fas. E veuràs-ho en breu, e abans, per ventura, que no·t penses.

Pensa en quantes coses despens tu tot jorn folament e vanament. E donchs, cant⁵ no despens queucom per salvar tu metex?

Pença encara quantes coses deus tu a Déu e quant li has tu a demanar; e tot açò haurà bon recapte si tu dones volenter almoyna. Si no, dir t'à nostre senyor Déu ço que dix al mal escuder, segons que ligim *Mathei*, XIX: Sirvent malvat, diverses veguades m'as⁶ demanat ço que·m devies⁷ et he t'o donat tot.⁸ E donchs, per què tu no dones al pobre, axí con yo dó a tu larguament e alegrement? Cert tu iràs en les tenebres jusanes, ço és en lo pregon d'infern, e açò per la tua gran crueltat e avarícia, e per tal cant no has obeyt a Déu, qui·t manava que fesses almoyna, e que ||^{220v} més amava misericòrdia que no sacrifici.

334] ¹ AB: De panibus I.

² A: com I.

³ A: est I.

⁴ Sobres que foll *Scala Dei*.

⁵ AI: com I: perquè *Scala Dei*.

⁶ A: me havies BI.

⁷ AB: ço que tu devies que ho leixas I: demanat que donas lo quem devies *Scala Dei*.

⁸ E tot t'o he dat e leixat *Scala Dei*.

CAPÍTOL CCCXXXV. *Què empatxa l'om a ffer almoyna.*

Tot açò no contrastant, deus saber que n'i ha molts qui poch donen e de mal cor, e més sovín per verguonya que per amor de Déu, e caen en crueltat e en desobediència de Déu. E rahó d'açò¹ són molts enpatxaments e deffalimens que an, qui·ls aporten a açò.

Lo primer defaliment qui fa que l'hom no sia almoynar, si és massa amar si matex; car con són alguns qui tant amen si matex, e tanta compassió han a la sua carn, que per res no han compassió d'altre. E aquests porta Déus finalment a molta misèria, e que han mester a molts e negun no n'ha pietat, segons que posa Orígenes en la omelia del mal richom.

Lo segon enpatxament a ffer almoyna és amor dels seus, axí con de infans o de parens; e açò, diu sent Jerònima, és gran laç del dyable. Car, que l'hom per amor de qualsevol persona vuylla oblidar si matex, aquesta és la major foylia del món, e qui serà altament ponida per nostre senyor Déu. Ne appar que sia ben fundat en la fe aquell qui oblida ajustar a esi matex en lo regne de Déu, per fer ricom son fill ne sa filya, ne qual parent se vol e·l món. E caritat ordonada primerament deu començar a çí matex. ||^{220v} Pensar deus que, si a tu no és cara la tua ànima, que no s'és² a altre, e que si tu no ajustes per ella, que, mort tu, altre no·n farà menció, en encara que menció se'n faça, valrà poca la menció aquella per esguart d'aquella que ara oblides açí. E, con diu Cassianus, que a molts ha dampnats la fola amor que han haüda als seus, car són-ne tant carregats en esta vida que puyes no·s són³ poguts descarregar, mas ab tot lo càrrech són caeguts en infern. Per tal dix lo Salvador que temps vendria que hom diria que beneyrats són los ventres que hanc no conseberen ne engendraren.

Lo terç enpatxament és avarícia. Alguns són axí subjugats a l'esperit de avarícia, e axí liguats per aquell, que per res no darien res del lur per Déu. E aquests en quin perill són, ne en quans peccats obligats, dit és ja damunt cant parlam del peccat de avarícia. Aquest peccat és fort perillós en persona religiosa, qui de tots puns deu avorrir avarícia, per paor del peccat e per no trencar son vor e per lo mal eximpli que dona de si matex. E majorment cant són religiosos eclesiàstichs qui són administradors dels béns temporals: axí que, pres ço que·ls és necessari, són tenguts de donar l'altre als pobres de Déu. Aquests, diu sent Bernat, són en gran perill de dampnar lurs ànimes cant són avars, car la clamor ||^{220r} dels pobres de Déu puga tostemp a Déu contra ells.

Lo quart, si és conselly et eximpli de males companyies, car los mals hòmens

335] ¹ A: e per rahó de açò I.

² A: que nou es I.

³ I: no son A.

són molt inclinats de fer segons que aquells ⁴ ab qui són continuament fan e dien. Si donchs l'om persevera ab avar e ab cruel, segueix-se ⁵ que aytals sia. Ara, és axí que la major part de la gent del món és fort tiuen, e té a gran oradura dar almoynes, majorment grans ne assenyalades, per què cové que aquells qui açò veen, e continuament oen lurs conseylls, que aytals sien.

Lo quint sí és ignorància grassa de saber què és ço que l'om pert no volent dar almoyna, e quins mals procura a ssi mateix. Car aytal hom provoca Déus a ésser-li cruel, fa que sos peccats no li són perdonats, fa que continuament sos peccats cresquen, fa que Déus no·ls ou lurs pregueries, ⁶ fa que caen ⁷ en grans casos e fort perillosos, fa que vénen sovín a mala fi; car scrit és que juy sens misericòrdia serà fet a aquell qui no fa misericòrdia. E per lo contrari pert la persona tots aquells béns que procura a l'hom misericòrdia, los quals són dits damunt, e en special e sobre tots béns és aquell que lo Salvador toca, *Mathei quinto*, cant diu que ⁸ beneuyrats seran aquells qui fan misericòrdia, car misericòrdia trobaran ab Déu. E en special deu ésser molt amada la dita misericòrdia e almoyna, en quant satisfà a Déu per los nostres peccats, segons que damunt és ja dit.

Per què appar que dejuni e almoyna són dues parts ||^{227b} de satisfacció pertanyens a penitència. Ara avem a dir de la terça part, qui s'apella oració.

CAPÍTOL CCCXXXVI. *Qui tracta de la terça part de satisfacció, qui és oració; e ensenya quina ne qual deu ésser oració.*

Oració és humil suplicació e devota, feyta a nostre senyor Déu, per obtenir coses legudes, justes e profitoses, segons que posa Damascenus en les seues sentències. E, que axí sia, axí·u ¹ ensenyen los sants, exponents les dites condicions de oració per orde.

Primerament, que oració sia humil suplicació, axí·u diu lo *Eclesiàstich, capitulo XXV*, qui diu que la oració, si de cor humil hix, aquella forada ² lo cel, e si no hix de cor humil no puga a Déu, car Ell ama los humils e aterra los erguyloses. ³ Per què los sans, cant oraven, per tal que·l lur cor, ans de lur oració, fos bé humiliat pensaven en totes aquelles coses qui·ls provocaven a hu-

⁴ Aquelles o aquells *Scala Dei*.

⁵ I: segueix A.

⁶ Sic A: pregueries I: les seues oracions e pregueries *Scala Dei*.

⁷ hur... cau (i després vingua) *Scala Dei*.

⁸ I: cant que A.

336] ¹ A: auxiu A.

² A: tranca B: treuca I *Scala Dei*.

³ atguyloses I.

miliar si mateix, axí con en lurs peccats, e en la multítut e gravitat de aquells, e en lo temps de lur vida mal espès, e en los béns que havien perduts e matrits e bones obres lexades per lur culpa, e cogitaven ⁴ quant havien offès nostre senyor Déu, e açò los faya fort humiliar, e majorment cant veyen que, no contrastant lurs peccats, nostre Senyor los havia fets grans benefets e·ls havia molt esperats en corregir lurs ⁵ mals, e pensaven que encara lur vida no era fenida, ne·s sabien què·s seria d'ells en lo juy de Déu. E dien que los sants, ||^{219a} per grans que sien estats, han ahuda sobirana paor del juy de Déu e de la mort; e açò los feya humiliar fins a terra, e ab lo cor axí humiliat suplicaven ab gran fiança a nostre senyor Déu, menbrant la paraula de Daviu, qui dix axí: Tu, Senyor, cor humiliat ne contrit yamés no·l menyspresist, ⁶ ans tostemp l'as exoit en les seues oracions.

E açí nota que per deffalliment de humilitat menysprea les oracions dels erguyloses, axí con appar, *Mathei, X*, de la oració que faya l'erguylos phariseu qui orant se exalsava e menyspreava lo publicà. E per tal feu nostre senyor Déu gràcia al publicà, per tal cant se humiliava, car anà·sse'n a ssa casa bo e justificat; e·l phariseu erguylos se n'anà ple de peccats, ne sa oració no volch Déus que fos exoïda, donant eximpli als erguyloses que no prosperen, en res que vuylen, ab Déu. Car con diu aquí mateix lo Salvador: Aquell qui s'humilia serà exalcat, e aquell qui s'exalça serà humiliat.

Per rahó d'esta súplica ⁷ e presumpció amagada en los coratges d'alcuns hòmens spiriutals, presumens de si mateix, los lexa caure Déu sovín en folls desigs, ço és que desigen en lurs contemplacions haver visions e altes revelacions de les coses celestials o de l'altre món. E d'aquests folls desigs caen en pigor. Car lo demoni pren en ells poder tan gran que·ls enguana, apparent·lus en forma de Jesucrist o de qualche sant, o·ls dóna qualche arrapament o levament sobre si mateix, e axí fa creure que són justs e sants e plaents a Déu. Hoc encara, los inclinà ||^{219b} a adorar si mateix, donant·los a entendre que és Jesucrist o àngel seu; e axí·ls fa caure de error en error e de peccat en peccat, fins que·ls ha al baix de tots punts, e·ls porta a tots quans mals se vol.

Per què donen los sans Pares conseyll açí, a tots los contemplans, que jamés no hagen aytals desigs, o, si·n són temptats, que·ls se luyen e·ls menyspreen aytantost. E deu cadun dir axí dins son cor: Déus te fa gran gràcia que Ell te lex viure per un moment sobre la terta, pensant ⁸ tos mals passats e presents. E donchs, çon est tu axí foll e presumtuós que tu desiges veure coses qui solament se pertanyen a persones de gran santetat, e qui ja són més delà que deçà? O! fort est foll!

⁴ I: cogitaren A.

⁵ I: lus A.

⁶ B: yames nol meysprea (final de l'iniu) A: iames nol desamparist nol meyspresist I.

⁷ Ms.: superbia *Scala Dei*.

⁸ I: pensant A: considerats *Scala Dei*.

E aquesta manera tenien los sants pares, d'un dels quals legim que con lo dyable li aparegués en semblança de Jesucrist, ell li dix: «Yo jamés no desigí veure lo meu Senyor en esta vida, ne·l vuyll veure deçà, car hom só peccador e de tots béus indigne, per què·t prech e·t man de part de Déu que te'n vages.» E lo dyable partí·sse'n confús.

Legim d'altre que, con lo dyable li aparegués en semblança de sant àngel qui·l venia a visitar, aquell sant pare li dix: «Mon amich, lo camí havets errat, car vostre mestre no·us trametia a mi mas a altre, e axí anats-vos-en.» Per què los dyables, veent que los sants pares, per esperit de humilitat, no volien aytals visions, no·ls en guosaven temptar. Per les quals coses apar qu'és vera la primera condició que ¹⁰ Damascenus ||^{230ra} posa que deu haver oració: que ¹¹ sia humil. Per tal dix aquella santa dona Judich, e és *capítulo IX* de son libre, axí: A Tu, ¹² Senyor, tostemps t'à plaguda ¹³ oració e suplicació dels humils e dels suaus.

CAPÍTOL CCCXXXVII. *Com la oració deu ésser feta ab cor atinent, e con és perill¹ fer lo contrari.*

Mas que vera oració dega haver la segona condició aquí mateix posada, ço és que sia feta devotament e ab atenció de cor, axí·u declaren los sants. Car con nostre senyor Déu sia pura saviesa e atena més al cor de l'orant que a les paraules, segueix·se que aquell qui ora, e no ha ninguna devoció ne atenció a Déu, gran meyspreu fa a Déu. E per consegüent, per aytal oració, més provoca nostre Senyor a ira que no a perdonar·li ne a ffer·li gràcia ne misericòrdia.

E nota açí que, segons que posen los sants doctors, tres són los fruïts de oració, ço és: merèixer, inpetrar e trobar consolació celestial. Si donchs la persona que ora, per sa misèria natural ha lo cor escampat, aytal escampament no li toï lo primer fruït, qui és merèixer, ne lo segon, qui és inpetrar; mas tol·li lo terç, car no reeb consolació celestial. Per què deus açí notar que l'escampament del cor ve a nós per dues vies. La primera, sí és per la misèria natural. Car, per nostra natural corrupció, jamés no tenim lo cor fermat en res. Per què, si l'om qui hora, fa son poder de fermar lo cor en sa ||^{230ra} oració, e no pot fermar segons que ell voldria, aytal distracció no li nou, ans contrastant·li merex² vers Déu.

La segona via és per voluntària nequícia, axí con la persona qui ora, e orant se vol aplicar³ a fer alcuna cosa mala e empertinent, o bona qui no és al propòsit,

¹ AB: vostro I.

² I: qui A.

³ Qui es que AI.

⁴ AB: axí o tu I.

⁵ A: ta plagut I.

337] ⁶ AB: es gran perill I.

⁷ I: merexs A.

⁸ BI: axí con si la persona qui ora se vol e la ora aplicar A.

o per sa negligència no vol refrenar les temptacions e cogitacions qui la torben. E açò és gran menyspreu de Déu e, per consegüent, és gran peccat cant aytal distracció entrevé en oració a la qual lo orant és obligat. Per què nota açí un doctor que, si l'om⁴ o dona seglar diu oració, a la qual és tengut per vot o per penitència de son confessor o per altra via, e scientment, el orant, se escampa per esta manera, que ell per lo menyspreu que fa a Déu, en oració qui l'obliga, pecca mortalment.

Diu encara segonament en esta matèria axí: que tot religiós o clergue qui en son ofici o en oracions, a les quals és obligat, se procura aytals distraccions e indevocions, que ell pecca mortalment, e pigor que lo seglar, en quant és en pus alt estament. E si per aytal distracció el l'exa res de l'ofici al qual és obligat, ell no pot ésser absolt si no fa éntrega satisfacció d'açò que ha l'exat per aytal distracció.

Per raó d'açò se deven fort guardar hòmens e dones religiosos⁵ e clergues que, en special quant dien l'ofici en lo cor, que no·s posen a parlar ab negun, ne fassen esguarts ne gests⁶ per què·s puxen torbar, ne escampar en lo cor, ne perdre la devoció per res, per tal que no encòrriguen tan gran peccat ||^{230ra} con dit és.

Per raó d'açò los sants pares ordinaren que los religiosos e clergues tinguessen tostemps silenci en lo cor, ne parlassen lavors per res ab negun, per tal que l'ofici fos dit bé a Déu, e ells lo li offerissen ab major devoció e reverència.

Legim que a sent Benet fo revelat que·y⁷ diables⁸ qui en special han offici de torbar los ecclesiàstichs, e de escampar·los lo cor mentre que dien lo ofici; e que tots versos, síllabas o diccions que lexen per aytal distracció, que tot ho scriuen los dits dyables e·ls ho portaran davant lo dia de lur mort.

O, Déu! çe què, donchs, diran lavors, ne què respondran davant aquell sobiran jutge⁹ tant malvat religiós e religiosa e tan mal clergue qui, cant són e·l cor, e l'ofici divinal se diu, lavors lo reciten ab truffes, ab rialles e ab burles, guardant desonestament deçà e dellà ab lo cor escampat? E pigor que és, que sovín lavors se posaran a parlar uns ab altres o ab seglars, e lexaran l'ofici o gran part, no attenens quant de mal fan ne quant perill encorren, con sia cosa quaxi certa, entre los ecclesiàstichs, que qui lexa o qui mal diu l'ofici divinal, que finalment fa mala fi, e tostemps viu açí dolorosament e en molta vexació e allició e misèria; e és·ne ben digne, car pus tan fort desconeix Déu, que Déus lo avortrescha deçà e dellà. Per tal, encara, que los seglars no sien participans en aquest peccat, se deven fort guardar que, quant l'ofici de Déu se fa, els no s'acosten als

⁴ I: sil lom A.

⁵ A: religiosos I.

⁶ I: gests A.

⁷ I: fo revelat y que A.

⁸ A: que ja hi ha dyables A: que diables hi ha I.

⁹ A: jutge I.

eclesiàstichs qui·ls fan, o que no diguen ||^{230a} res, per tal que no·ls sien ocasió de torbar·los, e de tolre·lus lur ¹⁰ devoció e lur atenció ¹¹ sobre les coses de Déu. En altra manera més lus valria que no·y vinguessen ne·y fossen, que quant hi són torbant los officis a Déu,¹² e són participans en lurs peccats, e en special en lo gran peccat qui·s comet lavors sobre la negligència e menyspreu de Déu qui·s fa en lo divinal officí.

CAPÍTOL CCCXXXVIII. *Con nos devem aplicar a la oració per guisa que puig a Déu.*

Sobre aquesta matèria posa un gran doctor los segons documens.

Lo primer, si és que la oració ¹ vocal no deu ésser lexada per escalfament ne visitacions celestials, si donchs no eren tan grans que de tots punts tolguessen a la persona lo parlar.

E la raó primera d'aquest document si és car diu que les paraules a nós dades per la santa Scriptura, a orar són fort altes, e per lo Sant Spirit inspirades e revelades, e sots les quals Déus té amaguats grans misteris; per què cové que sien dites de fet e ab gran reverència recitades per glòria e honor de nostre senyor Déu, al qual deu hom humilment suplicar que Ell, per sa mercè, les nos vuylla revelar a les nos fassa, altament e digna, dir e tractar e assaborir. Per què era manera dels sants pares passats que, quant devien dir l'offici divinal, primerament suplicaven a nostre senyor Déu que·ls faés gràcia que dignament e devota ||^{230a} li offerissen l'offici a ² aquell sant que lavors l'i entenien a offerir, e·ls guardàs de tota mala temptació. E aquells qui axí·u fan encara són per Déu specialment ajudats en fer oració plaent a Déu.

La segona raó per què los Pares conseylaren que la oració vocal no fos lexada si era car preserva hom de moltes fantasies e cogitacions qui vénen a l'hom qui ora, e deliura de pecca, qui nex en aquells qui solament pensen, sens aytal orar vocal; a preserven l'om que no perda son temps.

La terça, car con la obra ³ dega anar davant la contemplació, per tal, qui ⁴ molt ora per paraula e vocalment, finalment merex que vingua a alta contemplació.

Lo segon document si és que la devoció qui deu ésser en nostra oració no requer de necessitat que l'hom gust ne senta les coses celestials, ne que aga

¹⁰ A: tolre los lur B: tolra los lur I.

¹¹ A: intencio I.

¹² A: los officians a deu I.

338] ¹ I: oració A.

² I: un. A.

³ A: La terça rabo com la obra I.

⁴ I: que A.

làgremes. Car aytals coses se donen per sola voluntat de Déu e gràcia special als hòmens spirituals. Basta, a la comuna e necessària devoció e deguda, que l'hom aga voler de loar Déu e honrar, e li entena a pagar l'offici e ço que li deu.

Lo terç és que nostra intenció pot ésser en tota nostra oració en quatre maneres. La primera, si és que horem per honrar e per glorificar Déu, e aquesta és la principal e la miylor. La segona, si és pensar en so per què·l preguem, sisvol sia cosa spiritual o temporal. La terça, si és al ⁵ significat de les paraules que diem oran.⁶ La quarta, si és que les ||^{230b} paraules que diem ⁷ lavòs sien axí formades complidament que no·y falla sílaba ⁸ ne letra.

Qui donchs axí ora que tostemp conserva la primera d'aquests quatre intencions, lexant les altres, o qui lexa la terça e quarta per la segona, el preguia bé e ora bé; és ver que la quarta e terça ⁹ són necessàries en les paraules sacramentals, car aquelles se deven dir totes perfetament, sens letra e sílaba lezar.

CAPÍTOL CCCXXXIX. *Com devoció és fort necessària a la oració, e què és devoció, e con crex en nós.*

Per mihs saber esta matèria de devoció deus açí notat que Damascenus diu que devoció no és sinó fervor de bona ¹ voluntat a Déu, la qual, con no·s puxa dins celar, per força se enseya defora per diverses indicis; axí con gran foch no·s pot amagar, car ell s'a a mostrar deffora per fum o per calor o per qualque scintilla,² axí cor qui ama Déu e·l preguia devotament, el s'a ensenyar defora per qualque senyal. E per tal fa mester a l'hom devot e spiritual que, en ensenyar aytals senyals, sia prudent e cautelós, per squivar tota vanaglòria, e per esquivar tot juy e mal eximpli d'altre; ço és, que negun no puxa pensar que tu qui ensenyas aytals senyals de devoció que·u façes per vanaglòria, e per tal que sies tengut per bon hom. ||^{230c} Car són alguns qui quant oren fan de si mateix gran brogit,³ donant grans sospirs, batent·se lo ⁴ pits, gitant·se per terra e faent de si mateix grans maraveyles, e dient paraules specials ⁵ e fort tremeliades.⁶

Aquests aytals, si·u fan per haver vanaglòria, són falsos ypòcrits qui, seguons la sentència de Jesucrist, ya açí reeben lur guardó en la laor dels hòmens.

⁵ Sic AI.

¹ Paraules qui dic orant I: paraules qui diem oran A.

² I: diem A.

³ A: no hi defalia sílaba I.

⁴ A: la terça e quarta I.

339] ⁵ AB: sino fer vot de bona I.

⁶ A: scintilla I.

⁷ Fer deasi mateix gran brogit A: fan molt brogit I.

⁸ A: los I.

⁹ AB: paraules spirituals I.

¹⁰ tremeliades B: tramaliades I.

Si n fan, no per vanagloria, mas segons la calor de son cor, no res menys són indiscrets e fan gran foylia faent de si aytals magnàlies,⁷ no sabens amaguar lo tresor de Déu qui és cosa ad Ell fort agradable, seguons que appar *Thobie, XII*.

Deus açí notar, emperò, que devoció se nodrex e crex en nós per estes vies: La primera, sí és pensar que Déus Totpoderós és present per tot loch, e per consegüent és dins ton cor, e sab clarament e veu tota ta entenció e totes obres, e que Ell és aquell qui és digne de infinita reverència e amor e laor per la sua gran excellència e per la sobirana benivolència que Ell te ha, e per los grans benefets e gràcies que tu recbs d'Ell contínuament e n'has rebebut despuys que est en esta vida, e n'esperes encara aver, per sa gran misericòrdia, benivrança e glòria; e que, açò no contrastant, que tu l'as offès per infinides vies, ne cesses encara, ne fas negun appareyament de cessar de tots⁸ mals, ans los multipliques tots jorns e sens fi; e ||^{21^{va}} Ell calla⁹ he-t mostra tanta paciència que ensenya que no-y atena, com emperò Ell pas¹⁰ axí dolçament sperant ta correcció e que esmens ta mala vida.

Pensa encara en les grans obres del Salvador, axí en les naturals com en les morals.

Pensa encara en la vida del Salvador, majorment en la sua preciosa mort, axí con davall és tocat, e veuràs com seràs provocat a devoció. Pensa encara en aquella preciosa Marc sua, e en la vida dels sants, e en los serveys dels sants àngels. Pensa en tos grans peccats, e en ta mort, e en los grans juys de nostre senyor Déu. Pensa encara en les penes d'infern e com pories ésser dampnat si no-t guardes. Pensa encara, espayosament, en lo que regne de Déu e en los grans béns qui-t són promeses. E per estes vies procuraràs tu matez a devoció.

Conseylava sant Agostí, *Super Johannem*, e deya que qui-s vol procurar devoció,¹¹ que atesés¹² a despuylar-se de tots punts de tota cosa qui li pogués dar delit que no git,¹³ car tot aytal delit és enemic de vera devoció.

Diu sent Bernat, *Super cantica*,¹⁴ que moviment de vera devoció diverses caps ha, segons que Déus inspira e fa gràcia a la persona per diverses maneres. Car pugant los sants a Déu per devoció, per diverses escales hi pugaven. E done'n aytals exemplis car diu: sent Pere hi pugà per vigour de gran ffe, sent Pau per contemplació de divinal saviesa, sent Johan per ||^{22^{ra}} excés de amor, sent Andreu per gran oració, sent Johan Bartista per special e alta penitència. Per què appar ço que dix Jesucrist: que en la casa del Pare, ço és en la congregació dels

⁷ AB: grans magnàlies I.

⁸ Sic AI.

⁹ I: e lo beneyt scriyor ell calla A: lo Senyor beneyt calla *Scala Dei*.

¹⁰ A: ell o pas I.

¹¹ A: pronocar adevocio I.

¹² A: actengoués I.

¹³ A: om. I: en totes maneres vaja defora *Scala Dei*.

¹⁴ A: *canticum* I.

clcts, moltes mansions e cases hi à, ço és moltes maneres de inflamar son cor per devoció a nostre senyor Déu. E és axí.

Oració sens devoció és axí¹⁵ con a mengar sens sabor, qui negun profit no fa; per què la persona qui vol orar, ans de sa oració deu son cor aplicar tot a Déu, lexant totes altres faenes. E per haver açò abans, no-s deu carreguar de parlar molt ne de dir gran multitud de paraules, car més plau a nostre Senyor dir poch e ab fervor de devoció. Per tal conseylava lo Salvador dient a les gentes a qui preycava: Cant oratets, no vullats molt parlar.

Pensen los ypòcrits que per molta oració sien exoïts. E no és axí. Ans breu oració trauca¹⁶ los cels en quant és pus fervent e pus devota.¹⁷

CAPÍTOL CCCXL. *Con tota oració deu ésser feta principalment a glòria e a onor de Déu.*

Diu encara la dita diffinició de la oració que deu ésser feta a Déu: car tota nostra oració principalment deu ésser feta a glòria e a laor del nostre Creador (car los altres sans ne¹ saben què diem² ne ns poden res fer, sinó aytant com nostre senyor Déus lus ho revela e ls atorgua ço que ells demanen), per tal tot nostre orar no és sinó parlar ab ||^{23^{ra}} Déu, segons que diu sent Agostí: Que donchs l'om sàpia que, éi orant, és a Déu present, e que Déu ha a devallar tot ço que demana, açò deu l'om provocar a sobirana reverència e honor e temor e devoció a Déu. E tot açò cogitant, los sants passats tostemp feyen lur oració ab tota aquella reverència e honor que podien mayor a nostre senyor Déu, ço és ajenoylats en terra, levant les mans e ls huylls en alt; ab lo cap descubert si fossen hòmens, e les dones ab lo cap cubert, axí con diu sent Pau; cercant lochs amagats, e aquí, ab tot lur cor-esforts e ab tot lurs cneys e vigor e crits, reclamaven la magestat d'aquell eternal Pare e Senyor, girant la manera del parlar e de l'estar, segons que l'esperit de Déu los movia, ad adorar e a invocar la sua altea e bonea divinal, segons lo conseyll de la santa Esgleya, qui en la hora de rercia invoca tot jorn lo Sant Sperit, proposant-li aytal lausor:³ *Os, lingua, mens, sensus, vigor confessione personent*. E vol dir en suma al⁴ Sant Sperit axí: O Esperit gloriós, qui est Creador e Déu nostre, plàcie't que-n fasses gràcia que la nostra bocha e lengua, pensa, senys, viguor e força, tot se leu ad adorar e a confessar a Tu, la tua magnificència e glòria. Raó és,

¹ I: les cinc últimes paraules om. A.

² B: tronca AI: penetra *Scala Dei*.

³ A: devota e mls cunesa I: *Scala Dei*.

340] ⁴ A: no IB.

⁵ A: dic (*patet cal Hecie diem*) I: diem B.

⁶ A: laor BI.

⁷ A: lo I.

car tot quant havem tot és de Déu, e de tot li som deutors. Donchs, digna cosa és que de tot³ li retam guardó segons nostre poder loant-lo e glorificant-lo.

¶^{232a} Deya sent Bernat que loar Déu vida és gloriosa, e qui ya representa açí la vida esdevenidora que espctam en aquella gloriosa ciutat de Paradís. Car aquí tots los àngels e altres sants tostemps són entesos en glorificar e loar nostre senyor Déu. Aquest ofici farem tots ensemps tostemps en la dita ciutat gloriosa, segons que posen los sants.

CAPÍTOL CCCXLI. *Con aquell qui hora deu haver en la entenció que ell entén a obtenir de Nostre Senyor coses santes, justes e grans. E así comença de expondre lo paternòster.*

Que emperò la oració sia ordonada a obtenir de nostre senyor Déu coses justes, legudes e profitoses, segons que posa la dita difinició, dada damunt, de oració, así ho ensenyà lo Salvador cant nos ensenyà de orar dient-nos que diguésem: *Pater noster qui es in celis*, etc. En la qual oració Ell nos ensenya dues coses: La primera, si és con nos deuem a la oració apareylar; la segona és què deuem demanar.

Quant al primer punt, nota que aquell qui de gran senyor vol grans coses impetrar, primerament lo deu a çí tirar proposant-li coses qui l'honren e·l tizen de cor a aquell qui entén a demanar. E así vol Jesucrist que·u fassam nós quant volem demanar al seu Pare les següens gràcies, qui són sobiranes ¶^{232b} e fort altes.

Ensenya'ns¹ que nós, ans que demanem, proposem al seu Pare que Ell és nostre Creador e nostre Redemptor e nostre Glorificador, les quals tres dignitats són fort altes e a gran honor e glòria de nostre senyor Déu. E les dites dignitats són tocades en estes primeres paraules, ço és en ço que diu: *Pater noster qui es in celis*; car en ço que ensenya que appellem pare a nostre senyor Déu, nos dóna a entendre que·l deuem confessar ésser nostre Creador, <qui d'a>qui·ns ha² creats per lo seu gran poder. E no solament lo deuem appellat Pare per ço cant nos ha creats, ans encara e seguonament, per tal cant per sa mercè nos guoverna tostemps en esta vida e en l'altra. Terçament és dit nostre Pare car, per la sua mercè, nos ama así com a cats fills, seguons que bé ensenyen les grans obres e benefets que Ell nos fa. És dit encara nostre Redemptor, e dóna·u entendre lo seguon vocable cant l'apella *noster*, qui vol dir que Ell no solament és nostre Pare, ans encara és tot nostre. Car tot si maix nos ha dat, e lo seu Fill e lo Sant Spèit, en guardó de nostres béns en glòria. No res meys ha fet

¹I: tots A.

341] ²I: enachyen A.

³A: I dóna, aparentment millor: Creador quins ha.

son Fill nostre Redemptor, qui és ab Ell mateix una essència, una vida, una substència e una mateixa bonca. E açò posa en nostre cor sobirana sperança de obtenir ço que volem demanar: que Ell sia nostra car Pare e ¶^{232c} nostre Redemptor, segons que diu sent Bernat en una sua homèlia.

Terçament, nos consylla de proposar-li que Ell és nostre car glorificador, dient: *qui es in celis*, ço és que Ell se mostratà a nós en lo cel, así con aquell qui és nostra benauyança, e tota nostra sperança, qui per sa gran noblea nos vol dar si mateix en guardó de nostres béns, no contrastant que, seguons que diu sent Pau, neguns béns nostres no meresquen aytal ne tan gran guardó, car Déus los poria sufficientment reguardonar per altra manera, si ha Ell plàbia. Emperò Ell fos³ vol remunerar per si mateix solament, así que Ell vol ésser nostre guardó.

Per les quals coses totes, appar con ab gran fiança li podem demanar totes coses raonables e justes, e a nós profitoses. E en special les següens, que Ell metex nos ha manat que demanem.

CAPÍTOL CCCXLII. *Qui tracta de les primeres tres peticions del paternòster, qui són: sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, etc.*

La primera petició si és: *Sanctificetur nomen tuum*. E vol dir que la primera cosa que li deuem demanar si és que Ell nos faça santificar, amar e honrar Si mateix, e lo seu sant nom e memòria tostemps loar e bencyr. Raó és, car diu sent Agustí: Aquesta és la magor justícia e·l magor bé qui és e·l món, ¶^{233a} ne que la creatura raonable pot haver; ço és que tostemps, de tot son cor e poder e voler, serveca e am e tema e lou e ador lo seu Creador, e aga d'Ell contínua memòria. Per què aquesta deu ésser la primera demanda que deuem fer a Déu, e·l magor desig que deuem haver e·l món. Per tal cant aquesta carn que portam, ab tots sos valedors, nos dóna gran empatxe¹ a testificar lo nostre Creador en la manera dita, per tal se segueu la segona petició, qui diu que deuem demanar Paradís, qui és loch segur e franch e luyat de tot empatxe, a testificar² e a loar nostre senyor Déu, dient-li: *Adveniat regnum tuum*. Así que lo regne de Déu no·l deuem demanar principalment per nostro profit ne per nostro delit, mas sobiranament per santificar e glorificar e servir e loar a nostro senyor Déu.

E per tal cant solament Paradís és loch de repòs e dispòsit a perfectament amar Déu e servir-lo de tot nostre poder, saber e força, per tal lo deuem demanar a nostre Senyor. E deus açí notar que aquell sant loch, per tal és appellat regne, car aquí solament regna, dins e defora e engir nós, Déus. Aquí la nostra voluntat

³A: nos I.

342] ¹A: empatix I (llegiu -tix com ix).

²A: sanctificar BI.

e cor e enteniment solament és entesa a plaure a nostre senyor Déu, axí que en altra no poria ésser entesa. E açò és appellat regne, car lavors la nostra ànima és regina cant tola és unida ab lo Rey eternal per special servey³ e amor. E açò solament serà en Paradís.

||²³⁷ E diu la dita petició: *Adveniat*, qui vol dir que lo dit regne vingua a nós, ço és nos sia dat per gràcia e misericòrdia de nostre senyor Déu. Car nós no·l podem haver ne merèixer ne conseguir, per nostres obres, sens special gràcia e misericòrdia de nostre senyor Déu. Emperò, jatsia que Paradís no puxam haver per nostres mèrits, no res menys vol nostre senyor Déu que fassam obres a Ell plasens e segons la sua santa volentat. E açò nos ensenya a demanar lo Salvador en la terça petició del paternòster, qui diu: *Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra*. E vol dir que demanem terçament a nostre senyor Déu que li plàcia que Ell nos faça fer en esta vida la sua santa volentat tostemp, ço és obeir a la sua santa Ley e manaments, axí con los benuyrats la fan, e li obceyen en lo cel tostemp faent la sua volentat.

E deus açí notar que en especial nos ensenya lo Salvador que demanem aquesta gràcia, ço és, que fassam la sua santa volentat. Car per corrupció de nostra natura som inclinats a ffer lo contrari d'açò qui·ns és manat, per què fa mester que Déu nos ajut per gràcia sua a complir ço que Ell nos ha manat, e segons la sua santa entenció, la qual és que façam ço que Ell nos ha manat perquè finalment hajam Paradís. E aquestes tres peticions damunt dites, en special nos endressen a demanar les coses celestials e sobiranes.

CAPÍTOL CCXXIII. *Qui tracta de les dues altres peticions¹ del dit paternòster qui·s següen après.*

||²³⁸ Aquestes quatre² altres peticions nos ensenyen con devem demanar les coses jusanes, entre les quals és aquesta la primera: *Panem nostrum cotidianum da nobis hodie*. E segons los sants doctors, per aquesta demanda lo Salvador nos informa a demanar totes les coses qui·ns són necessàries a passar esta vida corporal sens perill.

Primerament, en ço que diu: *Panem nostrum*, nos informa que demanem profitós ús del³ precios cors de Jesucrist, qui·ns fortifich, e·ns preserva⁴ de caure, e·ns confort a profitar en vida virtuosa, e·ns orna⁵ la nostra ànima de

¹ AB: per spiritual servey I.

243] ² AB: de les IIII peticions I.

³ ABI (correcte, introduint aquest capítol i el següent).

⁴ F: de A.

⁵ A: prescrua I.

⁶ AI.

gràcia e de totes virtuts. E aquesta demanda declara sant Matheu cant dix, *Mathey sexto*,⁶ que lo Salvador dix que diguéssim⁷ axí, orant per aquesta suplicació: E Tu, Senyor, nos dóna aquell pa qui és sobre-substancial, ço és qui és fort e dóna vigor sobre tota altra substància, e pa que l'hom puxa rebre, segons que ligim *Johannis sexto*, hon avem que dix lo Senyor que aquest és lo pa que dóna vida a aquells qui en est món viven bé e·l recben dignament. E apella'l *cotidianum*, qui vol dir pa de tots dies, car tanta és la nostra flaquea e misèria que si no·l sovinegam, rehebent-lo de fet, axí con los preveres, o spiritualment per devoció special e per fe, axí com fa lo poble, seria gran perill de caure en grans peccats, pensades les grans temptacions qui·ns combaten continuamente.

Per raó d'açò los ²³⁹sants continuamente quax oren, car saben que la carn nostra és tan poderosa e de tanta gravitat e càrtech que si no és sus levada quax continuamente, per alguna virtut o gràcia subirana, e per visitació celestial o moviment de amor, tantost cau en terra, per qualche temptació e misèria. Per què tot cristià deu tenir a prop oració, que li pos aquest sant pa, ço és Jesucrist crucificat, e a nós per amor en mengar spiritual dat, dins la sua memòria e dins son cor fermament, per tal que no puxa caure en ses temptacions.

Deus encara saber que per aquesta petició demanem a Déu totes les coses qui són necessàries a passar la vida corporal; qui no s'ic nomenen, per dar a entendre que no·y devem posar molt nostre cor, pus que no·ns són necessàries sinó per passar esta vida, qui és cax un dia, comparada a la esdevenidora. Per tal diu la fi d'esta petició axí: *da nobis hodie*. Ço és dóna'ns,⁸ Senyor, per ta mercè, a aquest poch de temps en què havem a viure, les coses a nós necessàries, per tal que no·ns hi agam nós molt ocupar. Car lo Senyor nos ha ya dit, *Mathei, quinto*, que si cercam e trebalyam per lo regne de Déu, El lo'ns darà per sa gran bonesa, e·ns hi ajustarà totes aquestes altres coses que havem mester en esta present vida, les quals vol axí mateix, per tal que reguoneguam sos benefets, que demanem desús desús, per tal que no·y posem nostre cor; axí com, en cosa que no havem mester sinó a hun dia,⁹ no·y posam nostre cor molt.

La segona petició ||²⁴⁰ guardant estes coses jusanes, si és aquesta axí: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Ço és que li plàcia que Ell nos lex los nostres peccats, axí con nós los lexam a aquells qui·ns an offesos. E nota açí que per nostres peccats mortals nós som deputats a les eternals penes; si, donchs, nostre senyor Déu no·ls nos lexava, tots seriem dampnats. Donchs, per esquivar nostra dampnació, sobiranament fa mester de suplicar al Senyor que per la sua gran misericòrdia los nos leys tots. E lo beneyt Senyor, com sia pura bonesa e virtut, ha'ns promès que·u farà ab aytal con-

⁶ AB: Mathei XVI I. (veg. 6:11).

⁷ I: diguessen A.

⁸ A: da nos I.

⁹ A: les últimes disseet paraules om. I.

dició, ço és ¹⁰ que nós lexem les offenses a aquells qui les nos fan. Hoc encara, mana que·ls amem de cor e preguem Déus per ells, e no·ls fassam mal, ans lus fassam almenys ben comú, axí com és so de què som tenguts de fer a tots altres hòmens per conservació de la comunitat e per lur profit.

Atén açí con en est perdonar les gents se reten deffícils, e con lus és necessari de sobrar e de vendre esta difficultat. Car en altra manera ne Déus no ou lurs oracions, ne reeb lurs sacrificis, ne·ls salvarà finalment.

Donchs, pensa açí que tu, chrestia, est appellat ¹¹ al regne de Déu, lo qual no·s pot obtenir, segons que dix lo Salvador, sens gran difficultat.

Donchs, pus aquesta és una de les difficultats que per força as a sobrar, si vols venir al regne de Déu, empara-la ¹² de sobrar ab tot esforç, e no·t vuylies ariscar a dampnar tu mateix. Per tal ¹³ que per aquest fol ariscament, e tan gran menyspreu de Déu, no·t lex caure lo Senyor en lo perill aquest. Car diu la Scriptura: que s'appateyla perill, en aquell caurà. Vaga't lo cor en ço que deya lo nostre Redemptor cant preycava d'esta mathèria, car debia Ell: Si vosaltres amats aquells qui ben vos fan, e quin loguer vos és degut per açò? E vol dir que no negú, car açò no ha ab si neguna difficultat ne és virtut gran. Car açò fan peccadors, per grans que sien, hoc encara les bèsties amen aquells qui bé lus fan, axí con veem a huyl dels cans e altres bèsties.

Donchs, diu Ell a la fi: amats vostres ¹⁴ enamichs e aquells qui mal vos volen, per tal que resemblets lo nostro Pare celestial, qui lo sol fa tot jorn exir sobre los bons e·ls mals, e sobre tots aquells qui l'offenen e l'ayren. Donchs, larguament e cordial perdona a ton enamich e a aquells qui t'offenen, per tal que, ab fiança e ab cor segut, puxes suplicar al Senyor que Ell te perdó tos peccats.

Ligim d'un sant hom que a la fi de sos dies dix axí a aquells qui li estaven engit: Sapiats que lo meu Senyor m'è lexades les penes de Purgatori, e açò per tal cant tostemp perdoni de gran cor e amí aquells qui m'an fetes ¹⁵ offenses.

CAPÍTOL CCCXLIV. Qui tracta de les altres dues peticions finals.

Terçament, deus demanar al Senyor que no·t lex caure ¹⁶ en temptació, dient-li: *Et ne nos inducas in temptationem.* Car, con dix Daviu: Si lo Senyor no guarda la casa, debades se trebayla tot altre qui la empar. Car diu ell que sens la sua ajuda no podem res fer de bé. Car, con diu sent Agostí: Tant som a mala

¹⁰ I: om. A.

¹¹ BI: pensa açí tu cresta e apelat A.

¹² BI: al regne empara la A.

¹³ I: donchs diu el a la fi amats donchs vostres A.

¹⁴ A: cor a aquells qui amí havien fetes I.

inclinats, e tant ¹ nos hi tira lo món e·l dyable, que si al contrari no ajuda la virtut de Déu, tantost seriem en terra. Per què no devem demanar que no siam temptats, car les temptacions nos lexa Déus venir per tal que, batayllant ab elles, merescam ² Paradís, ne lo Senyor beneyt no·ns lexa temptar per altra cosa sinó per ço qui·ns profita. Mas devem·li suplicar que li plàcia que·ns do voler, força e poder de sobrar les temptacions a glòria sua, principalment, e a bé de la nostra ànima. E cant Ell veu que lo temptat fa ço qui en si és e recorra a Ell, lavors Ell li ajuda poderosament e profitosament.

Quartament devem demanar que, per bonea del Senyor, siam defesos de tot mal, primerament de mal de colpa e de peccat, no solament de mortal ans encara de venial, e après de mal de pena, et en spcial de la pena eternal, per guisa que no siam aquí empatriats de servir e de loar Déu, ans siam en lo regne de Déu, entesos tostemp e ocupats en servir-lo e loar tostemp *in secula seculorum.*

Per totes aquestes coses appar la exposició del paternoster, e per consegüent tota la diffinició de oració damunt dada.

¹³⁵² CAPÍTOL CCCXLV. Com som tots obligats a orar.

Atén açí, emperò, que cascun deu ésser fort inclinat a fer oració sovín e ab gran devoció. E açò primerament car Jesucrist la'ns ha manada, axí con appar *Luce, XI*, on diu: Demanats e reebrets; e *Luce, XVIII*, aveta: ¹ Cové que orets e que no·y defallats, car qui lexa la oració si mateix desempara. Açí nota que a aquest manament són obligats en special los ecclesiàstichs, car ells són aordonats ² per lo poble, e·y són obligats per lur orde e per lur beneffici, e si són regulars són·hi tenguts per lur regla. E estech ordonat per los pares passats que los ecclesiàstichs orant cantassen, per tal que los seglars oren ³ pus devotament quant oen ⁴ que los ecclesiàstichs oren a Déu per ells.

Per raó d'açò diu sent Bernat que lo cant ecclesiàstich deu ésser fort devot e doltrós, ⁵ provocant a plorar e a aver dolor de peccats. E fan gran peccat aquells qui en l'offici de Déu canten o permeten cantar, si han aquí presidència, ⁶ cants trencats e dissoluts e provocans a luxúria et a rialles e a dissolució. E semblantment pequen greument aquells qui canten e qui permeten en la esgleya cantar res en vulgar, o en romanç, o cantilenes en son de cansons seglars o ⁷

344] ¹ I: Agostí cant son a mala e cant A.

² I: merescues A.

345] ³ A: hauem I.

⁴ A: ordonats I.

⁵ A: orassen I.

⁶ A: oren I.

⁷ A: doloros I.

⁸ A: primincia I.

coses semblans, con totes aytals coses sien contra la forma de cantar en l'esgleya dada per los sans pares passats, e tornen a gran dirrisió e escarn de l'offici de Déu e a gran⁷ escàndol del poble, qui n'à fort mal eximpli, e se n'aleren⁸ de fer semblant, mesclant-se ab los clergues en aytals cants; com n'i aga molts qui mills los saben fer que no los ecclesiàstichs, e per consegüent meyspreten los ecclesiàstichs qui s'i posen, e lurs cants e ço que dien de Déu.

Seguonament són més obliguats que los altres populars ad orar e a pregar Déu aquells qui són mills heretats e mills redituats e qui mills poden viure sens trebayll. E açò segons més e meys, car aytant con l'om reeb de Déu més dons e benifets, aytant li és més obligat a fer-li gràcies de fet e de paraula; e aytant con Déus li do més temps en què pot attendre oració, aytant l'om deu aquell temps més ocupar en oració e en altres santes obres.

Terçament és tothom obligat a orar. Per tal dix Jesucrist,⁹ *Luce, XVIII*: Cové ad orar. Ara dien los doctors que aquesta paraula cové és paraula obligatòria: almeys són obligats de dir la penitència cotidiana a éls dada per lur confessor, e són tenguts, ultra açò, de orar suplicant a nostre Senyor per remissió de lurs peccats e per inpetrar haver sa gràcia e glòria, e de fer gràcies al Senyor per sos¹⁰ benifets generals e cotidians. E són tenguts, ultra açò, de ajustar-se en les cagleyes, en les festes e e·ls dies¹⁰ assignats, e aquí adorar lo preciós cors de Jesucrist. E aquí se deven exercitar ensemps a orar ab aquella devoció que Déus los aministra,¹¹ cessant de parlar e de tota cosa qui·ls puxa empatsar lur oració.

Deven encara preguar per bon estament de la cosa pública, e per aquells qui·ls fan bé, per lurs amichs e enamichs, e per morts e per vius, segons que lus són obligats per caritat o per benefici, o per lo manament de Déu e de la Esgleya, o segons que la consciència lus puny a orar per aytals e per aytals.

Per tal havem, *Jacobi secundo*, axí: Orats los uns per los altres que Déus vos salva per sa gran pietat e bonea.

CAPÍTOL CCCXLVI. Com hi som obligats encara per altres rahons.

Deven encara, seguonament, ésser inclinats a orar atnent a l'eximpli dels sants pares passats. E primerament per eximpli del nostre sobiran cap, Jesucrist, del qual ligim que orava sovín, on que fos. Car lo gloriós Senyor, per haver pus apte lloch a orar, diu-se que tart¹ jahia en ciutats ne en viles, ans

⁷ I: deu e del poble e a gran A.

⁸ A: alleren I: allaheren *Scala Dei*.

⁹ A: dix *Johannis A*.

¹⁰ A: frates e als dies B: festes anyals e dies I.

¹¹ A: aministrar B: administrara I.

346] I: tant A.

aprés lur sopar anava ab sos dexebles a jaure fora les habitacions de les gens, en los camps, e equí, cant los altres dormien, El se separava, e si fos prop de montanya, aquí² se'n pugava. E aquí, agenoylat, primerament glorificava e testificava² lo seu Pare. Segonament, lo suplicava que·ns perdonàs nostres peccats. E per inpetrar copiosament a nós misericòrdia, gràcia e·l regne de Déu, orant levava's de terra, e après se ajenoylava e gitava's tot per terra; humiliant-se al Pare, tot se torcia, levava los huylls e les mans al cel, cridava grans crits axí que tot se lexava anar sobre si mateix, e ab tot son esforç e poder e pensa e senys tot se evigerava e·s lexava anar en terra, segons la sua humanitat, donant en açò a nós eximpli com devem adorar de tot nostre voler, saber e esforç, per tal que nostra oració axí esforçada puig a Déu Totpoderós.

Ligim axí mateix de sant Pau e de sant Jacme menor e de sant Barthomeu³ que orant se ajenoylaven cent veguades de dia e cent de nits. Ligim semblantment que los sants, per orar ab magor fervor e devoció, que se n'anaven als mons e als als lochs apartats, com havien experiència que més obra inpetra⁴ ab nostre senyor Déu una pocha oració fervent e cordial en una hora, que no molta, e tèbea o freda, en vint anys.

Seguonament, nos deu inclinar a orar la honor qui és feta a nostra oració, e a nós per ella, car per los grans àngels⁵ és offeria a Déu, seguons que Raffael àngel dix a Thobies⁷ que ell li offeria⁶ la sua oració a Déu, e nostre Senyor la reeb benignament, segons los mèrits e bona disposició d'aquell qui la li offer.

Terçament, car la oració de si mateixa és un dels alts serveys e bels e preciosos que hom pot fer a Déu, segons que posen los sants, qui l'apelen *culium patrie*, so és, servey a sol Déu degut per la sua reverència.

Quartament, car la oració porta ab si exercici de més virtuts que neguna altra cosa qui a Déu se offera. Car aquell qui ora purament, cové que ell se ha a humiliar⁸ a Déu, axí com damunt és dit, e·ll cové que haga gran fe en Déu e gran sperança en El, e que l'am, e·l tema quecucom, e que sia luny de tot peccat mortal, e que ador lo Senyor ab prudència e ab nedeia de cor, e ab fortalea de cor confiant esperar la sua gràcia; e que li vage ab veritat. Vet açí la oració con se lliga ab totes les virtuts e com exercita l'om en tota virtut. E sol per açò deuria hom orar fort sovín.

Quintament, car la oració nos fa gran profit. E primerament nos fortifica lo cor en les temptacions. Per tal diu sant Bernat que si nós no levam sovín lo cor en alt al Senyor, suplicant-lo que·ns faça forís e·ns ajud, que tanta és la malícia

² A: sanctificave I.

³ B: Berthomeu A: Bartolomeu I.

⁴ A: car I.

⁵ Obra inpetra sic AI.

⁶ A: sancta angela I.

⁷ Tobies 12:12.

⁸ A: que ell sa humiliar I; potter que ell se haja humiliar.

del dyable e la misèria de nostra carn, que tantost cauríem en terra. Per què fa mester que persona spiritual jamés no·s lex apagar⁹ lo foch de devoció, ne·l fum de oració en sa bocha, ans tostemp per alcuna piadosa e devota cogitació ||^{236r} sia levada alt a Déu, loant-lo, adorant-lo e glorificant-lo e beneynt-lo¹⁰ retén-li gràcies dels seus grans benefets, e suplicant-lo per misericòrdia e per salvació a si mateixa e per los altres. E aytals santes cogitacions són la lenya de l'altar del cor, en què·s nodrex lo foch de devoció e de amor de nostre Senyor Déu, e qui continuament té ocupat lo cor de l'hom e levat alt en nostre senyor Déu, e conserva en l'om la sua memòria quax tostemp.

Deya Crisòstom: Veges en quina necessitat és posat, e tantost fiançosament recorra al teu Pare celestial, car aquest és lo major remey, e·l miylor e·l pus segur qui e·l món sia, lo qual havem ahut d'El mateix, qui·l nos ha conseyllat e preycat, e sovín repetit per la sua gran benignitat e bonea. E sàpies per cert, diu aquest, que si en tu no deffal oració, que ya no·t deffallirà la misericòrdia del teu sobiran Pare.

Per estes raons appar com cascuna persona cristiana deu ésser inclinada a adorar, e orar tostemp e sovín, lo seu Creador.

CAPÍTOL CCCXLVII. *Com [se] deu hom appareylar a orar.*

Empèrd, per tal que la santa oració sia acceptable e plaent a nostre senyor Déu, conseyllan los sants que l'om se apparelli a orar e no vingua davant Déu axí com a hom sens tot seny, qui·s pensa que tot ço que demana li dege ésser dat en tostemp sens tota altra contradicció. Aquest aytal ||^{236v} no és apellat orador, más temptador de Déu, qui presumex de demanar a Déu sens tota preparació, a El, con l'aga offès sens comta e sens manera.¹

Per taó d'açò nos ascicnta² aquel sant doctor Beda, cant nós volrem orar, que lo nostre cor sia net de tota vil e sutza e mala cogitació, e inicha; o si·y és de fet, pregua ab gran esforç lo Senyor beneyt que l'en git per la sua mercè. E tu, ajuda-t'i ab tot ton poder, e Déus, ajuda-t'à si tu has en El ferma confiança, ne t'i cal duptar. Car axí·ns ho à El dit en la santa Scriptura, en diverses lochs. E cant de fet El no la'n gitàs, e tu·y façes leyalment tot ton esforç,³ ja per axò no leys la oració ne·t torps ne t'esmayes. Car no·n guanyes menys mèrit, e Déus te dóna senyal en açò que Ell vol provar ta paciència, e la't vol dar a conèxer quanta és, ne ta virtut ne ta bonea, per tal que aquí concgues quant de bé ha en tu, ne con est digne de haver ço que demanes.

Deus encara fer ton poder que no t'i acosts ab desplaer ne ab tristot. Car,

⁹ A: apagar o tudar *Scala Dei*.

¹⁰ E: adorant-lo e glorificant e beneynt-lo A.

347] A: mesura l.

² A: nos avisa *Scala Dei*.

³ A: fasses ton leal poder *Scala Dei*.

con diu sent Pau, <que> nostre Senyor vol alegre servidor. E si per ventura te sens fric e pereòs, deus-te poderosament reptar e contra ta peresa exercitar vigorosament, e pensar quanta gràcia te fa nostre Senyor, qui vol que parles ab Ell e tractes e impetres ab Ell tot ço qui·t sia necessari. Deus encara pensar con Ell és aquí present, qui·t ven e guatda tu què faràs. E con te membre⁴ d'El, e quines laors e gràcies li faràs per tants benefets e gràcies⁵ que Ell t'à fetes.

||^{236v} Segonament, nos ensenyen los sants de preguar nostre Senyor de bocha, car la oració vocal tol a l'hom les fantasies qui van pel cor. No res meys que nostre senyor Déu se vol servir de nostra bocha, con sia orgua e artifici que Ell ha fet principalment per la sua laor. E axí mateix que lo cor se escalfa més en sa oració cant la lengua li ajuda, e la carn nostra se alegra tota cant la ànima troba plaer en orar. No res menys que la oració de bocha fa gran disposició a pugar en contemplançió. Per què appar que no deu hom meysprear per res la oració de bocha, e majorment aquells qui no han l'esperit molt aveat de pugar en contemplançió.

Lo terç appareylament e ajuda que hom deu fer a la oració, si és que hom se abstengua de peccar mortalment, e que hom se aplich a devoció ayntant com puxa, e que s'humilii davant Déu, pensant en la sua dignitat e altea, e puyes en ta misèria e en tos grans e molts peccats. E si·y vols ajustar dejuni e alcuna aspretat corporal, allò⁶ plau molt a nostre Senyor. E si·y ajustes almoyna e obres de pietat, axí con és preguar Déus per los enamichs o servir a malaltia o lezar les injúries e coses semblans, aquestes obres fan la oració volar fins a la casa de Déu, seguons que ligim *Tobie, XII*.

Lo quart appareylament, si és lo loch. E posen los sants que la esgleya és loch apte e ordonat per orar. Per tal se deu cascun guardar de tractar aquí negociós seglars, o de dir vanitats, o de fer coses qui no sien al servey ||^{237r} de Déu. Deya Epifanus,⁷ scrivent a sancta Paula, que com la sancta Esgleya sia casa a Déu deputada on sia <és> santificat⁸ lo preciós cors de Jesucrist, per lo qual sien aquí multitud d'àngels a la sua reverència, e sia loch on se fa lo sacrifici tot jorn e·s diu l'offici divinal, per tal se deu fort guardar cascú de fer ne de dir coses qui no sien a glòria e ha honor de nostre senyor Déu, axí com parlar, trufar, balar e coses semblans. E recompta lo dit sant en la dita epístola que, com⁹ en la seu de Alexandria balassen alguns qui havien fetes noçes, que tots tornaren muts e contrets, e que jamés negun no·n poch curar ne guarir¹⁰ per res.

⁴ I: con te tembra A.

⁵ I: les ànimes set paraules can. A.

⁶ A: açu l.

⁷ I: Epifanus A.

⁸ A: e hi sia santificat l.

⁹ I: quant A.

¹⁰ A (o bé no·u poch ...): no poch curar ne guarir BI.

Recompta aquí mateix, encara, que con en Nichòsia un hom generós vingué a la seu per mitar les dones, en dichmenge, ab altres jóvens, e aquí mitant facessen moltes dissolucions, que sobtosament vench lamp del cel qui tots los matà axí maravellosament que, com ells stiguessen e·l mig del poble, solament [aucs a ells e] no ¹¹ féu mal a negun altre.

Recompta encara, que con en aquella mateixa seu, en un loch secret, un hom volgués conèixer carnalment una dona, e ya la comensà de tocar sutzament, que la terra se obrí dejús ells e, en cors e en ànima, se n'entraren endós ensemps en infern.

Per les quals coses conclou aquí lo dit doctor que nostre senyor Déu és fort ofès que negú faça legea en les gleyes,¹² com sien lochs a Ell deputats a ||^{237^{rb}} pregar e a adorar. Ne ha secta e·l món qui faça menys honor a sa esgleya que fan crestians. Car aquí los dichmenges, almenys, e a les grans festes, qui són dies a Déu deputats, deuen reguonèixer lo Senyor, callant e abstinent aquí de tota offensa sua, e orant, adorant, retent gràcies al beneyt Senyor. E ells aquells dies són aquí pus dissoluts, parlant de lurs negocis e estant vanament e ab poca devoció. E majorment com aprés que lo preciós cors de Jesucrist és santificat, e Jesucrist, nostre redemptor, pare e senyor,¹³ és aquí vengut, deuen estar ab major temor e reverència que d'abans. E alscons, lavors, se n'hizen, ho si romanen, no faran en res senyal ne menció de la presència del Senyor. Veges con se apareylen e·s reten mal dignes que lo sant sacrifici lus profit <poch>, ne les oracions que lo prevere diu per lo poble al Senyor aquí meteyls lus vayllen [poch],¹⁴ ans provoquen lo beneyt Pare que tot los vingua per lo contrari.

CAPÍTOL CCCXLVIII. *Com grans senyors jamás no deuen posar en cases de religiosos, majorment de donas, perquè no les torben de lur oració e devoció.*

Ligim en les *Histories Teutòniques* que en Aquileya havia comunament rey orat, e oficials malvats e curials endyablats, e tostemps lo poble vivia en divís ab lo rey, e·l rey ab lo poble. Per la qual cosa lo dit regna ||^{237^{va}} venc a tanta perdicció e destrucció, que lo poble temptà de mudar la senyoria. E la senyoria, açò sintent, sí assagà de deffendre si mateix ¹ de sos pobles ab gent estrangera. Per la qual cosa jamás aquell poble no poch de cor amar aquell rey ne anar·li clar.²

¹¹ I: mata a ells e no *Scala Dei*: om. A.

¹² A: en les esglesias I.

¹³ AI: la *Scala Dei* s'engeix: qui és presenciamt sobre l'altar en les mans prevere.

¹⁴ El mot *poch*, que a l'I és a ambdós llocs, a l'A només es troba al lloc equivocat; òbviamt havia estat oblidat o, potser, ja mal col·locat en l'arquetipus.

348] ¹ Sic A.

² AI.

E com açò agués durat longuament, lo rey perdé tots sos infans, de la qual cosa lo poble fou fort alegre, pensant que pus que lo rey no havia infants, que aprés sa mort els porien miyllor mudar la senyoria.

E con sobre tots aquestes mals fets fos ³ consultat un sant patriarcha de Aquilea apelat Agapitus, qui puy fo canonitzat per la santa Esgleya de Roma (car fo fort sant hom e qui havia sperit de prophecia, e sovín havia revelacions celestials), aquest aytal, donchs, respòs axí: Nostre senyor Déu vol que aquest poble haja tostemps rey orat e dolens curials e oficials, car ⁴ aquest poble ha acostumat de fer gran irreverència a les esglesyes e als servidors de Déu, e és poble qui leig jura de Déu e fa a Déu poca honor, e l'ha quax oblidat. E·l rey aquest no heretarà en est regne, ne jamás haurà pau ab sos vassaylls, car no ha corregits, ell ne sos predecessors, los dits deffalliments, qui són contra Déu e contra sa reverència, ans hi à ajustat; car tostemps ha fetes ses posades e hostals per esglesyes e monestirs e cases religioses, deputades al servey de Déu, de la qual cosa s'à ⁵ seguits infinits mals e irreverències ||^{237^{vb}} contra Déu e sos servidors e lo seu servey. E per tal cant la regina sa muyller ha consentit en totes estes coses, qui·u pogra tot haver corregit, serà gitada d'aquest regne aprés sa mort de son marit, e viurà d'aquí avant, per tota sa vida, en dolor de sa persona e malaltia perpetual, e en gran misèria e pobrea, desemparada per tota creatura. E lurs mals curials e oficials seran per lo poble dissipats e perduts fins a la terça generació. E·l poble aquest, aprés tot açò, serà flagellat e perseguit per divisions e guerres, dins e deffora, fins que aquesta tanta irreverència de Déu sia bé corregida.

Açò dit, diu la història que de punt a punt se seguí. E dins cinch anys, feta la dita prophecia, tot açò fo complit. Per raó de la qual cosa lo dit poble tornà fort a Déu, e d'aquí avant honrà més les esglesyes e monestirs e servidors de Déu que gent del món. E Justinia, emperador, qui vench aquí,⁶ pregat per lo dit poble, féu novelles leys, fort altes e reverens, en gran reverència de nostre senyor Déu, e de les esglesyes e monestirs, e dels servidors de Déu, e dels sants bisbes, e pates del poble cristià. E encara n'à títol en dret, qui s'apella *Codice de santissimis episcopis*.

Per totes aquestes coses appar con lo poble cristià deu fer gran reverència a les esglesyes, per honor de nostre senyor Déu, e per tal que lurs oracions hi sien hoydes pus ivacosament.

Recompta aquí mateix la història ||^{238^{ra}} que, en Ligúria província, tots anys havia secada; e si·y plogués, poch o molt, tot era pedra seca, que tots los blats e vinyes consumava. E interrogat, lo sant bisbe Zòzimus respòs axí: En aytal

³ BI: sobre tots mals fos A.

⁴ A: dolens curials e oficials malvats car I.

⁵ Sic AI.

⁶ I: vench daquí A.

monestir de dones trobarets tot jorn cavallers e altres gents, qui les besen e les abressen en la esgleya, e·ls parlen de moltes viltats. Sapiats que si no gitats lo monastir a terra, axí que no·y romangua pedra sobre pedra, jamás esta plagua no cessarà. Car nostre senyor Déu és aquí fort desonrat, en quant aquells fan aytals legees en la sua casa e temple. No res menys veurets en breu lo juy de Déu, fort, contra aquells qui açò fan e ells qui·u consenten.

Açò divulgat, Aleocart,⁷ rey de Ligúria, tantost manà lo dit manastir destruyr, axí con era dit per lo sant bisbe. E l'any d'aquí⁸ ell ne hedificà altra molt pus bell, a glòria de Déu, lo qual fo poblat de santes dones; ne permès que ne guna d'aquelles qui foren en lo primer monastir fos aquí, gran ne pochà. E posà aquí aytal ley, que tot hom, de qualque condició que fos, que dins entràs sens necessitat clara et evident, jutgada per la comunitat del monestir, que presés mort. E lavors la plagua aquela cessà. E Déus donà al dit rey grans victòries e riqueses e prosperitats en esta vida, e vench en gran perfecció de santetat ans que morís. ||^{228b} E sa muller, qui en totes les coses de Déu ly era fort leyal ajudadora, féu nostre senyor Déu fort assenyalada servidora sua, e féu grans miracles ans e après sa mort. E·ls mesquins aquells, qui en los dits mals eren participans, foren extirpats⁹ a diverses parts e moriren miserablement deçà e dellà, sinó alguns pochos qui s'esmenaren ab gran penitència.

Vet, donchs, com vol nostre senyor Déus que les esgleyes e monastirs sien tenguts en gran reverència, per tal cant són cases sues e deputades a oració. Per tal dix lo Senyor, per lo propheta, axí: *Domus mea domus orationis vocabitur*. E vol dir que la sua casa és appellada casa de oració. E per consegüent, qui a la casa e al temple de Déu farà desonor, Déus lo portarà a confusió e a verguonya.

CAPÍTOL CCCLX. *Con pròpria casa és loch apte a pregar Déu, hoc encara tot altre loch, servada manera.*

Ensenya'ns encara lo nostre reverent Salvador que no solament la esgleya és loch sufficient per fer oració, ans encara ta pròpria casa, e·l racó amagat e·l loch escur és fort apte loch a orar. Per tal deya lo beneyt Senyor, *Mathey, sexto: Tu autem cum oraveris intra cubiculum tuum et, clauso ostio, ora ad Patrem tuum, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. E vol dir axí: que si tu vols orar, entra-te'n dins ||^{229a} la tua casa e, tancada la porta, ora e suplica al teu Pare, e lo teu Pare, qui veurà que no·n vols haver vanaglòria, mas solament vols la sua gràcia, o ço qui t'és mester, dar-t'o ha per sa gran bonea, e si en ta oració perseveres e continues. E aquesta oració, en sa casa, pot fer cascun cant li plau, ne se'n pot negun excusar.

⁷Divulgat a Leo quart *Scala Dei*.

⁸AI: en smena de aquell *Scala Dei*.

⁹A: scampats l.

Tercament, pot l'om orar per tot loch, car jatsia que no fos prudència de anar-se'n per les carreres ne per les places ajonoylant-se a Déu ne faent de si grans maravelles, emperò en plaça o fora plassa, e per tot loch hon Déus vuylla tocar lo cor de l'hom, deu l'om ab manera e discretament, dressar sa amor a Déu, loant-lo e adorant-lo e faent-li gràcies, e offerint-li si matex, segons la visitació e tocament celestial que l'hom ha dins son cor.

E açí dona aytal doctrina Anselm en ses oracions, que tostemp que l'hom se senta lo cor tocar per qualque santa cogitació, aytantost deu l'om retre gràcies a Déu e tot offerir-se a Ell, faent-li gràcies, e açò ab manera segons lo loch on hom és, e·l temps en què ve; e basta a nostre senyor Déu que l'hom, axí tocat, faça ço qui en si és, e pot l'om donar dilació alcuna pochà al bé que entén a ffer, segons que veurà que no ha loch ne temps convenient, lavors, a ffer ço que fer volrà.

CAPÍTOL CCCL. *Con volent orar devotament, deu atendre al temps. E qual temps hi és apte.*

||^{228b} Lo quint appareylament a la oració si és atendre al temps. E acorden-se los sans en esta conclusió que, parlant generalment del temps de oració, lo miyllor temps qui·y és per orar és a miga nit. Raó és, car lavors lo cors ha dormit e reposat, e no és hom torbat per negocis ne per persones ne per luts obres, e lo temps és escur, qui ajuda a bé orar. E tothom se pot aplicar tot a si¹ matex, mills que de jorn, e resta a la persona encara gran temps de orar fins al jorn.

Per raó d'açò trobaren los sants los religiosos se levassen a la miga nit, a loar a Déu e a provocar que los altres a ffer semblant. E ordenaren alguns sants que jamás après matines no tornassen a dormir, mas que tot aquell temps desposessen en loar Déu. O si força era de dormir, que no tornassen e·l lit, mas que·s reclinassen sobre qualque banch o sobre altra cosa. Per raó d'açò an trobar los sants religiosos que l'hom religiós qui·s vol bé ordonar, tostemp se deu levar a matines, e·n altra manera jamás no serà bé ordonat. E per mills ordonar-se a aquest levar de matines, deu esquivar tota cosa qui·l puixa torbat a fer a Déu aquest servey, axí com és parlar de vespre, o massa beure, o menjar o qualsevol altra cosa.

Sobre açò dix lo sant abat Ysaach que qui aquest servey continuava a Déu, e·l temps après matines despenia ||^{229a} alegrement en vigílies e en oracions, que a la fi aconseguiria de nostre senyor Déu grans dons e gràcies. Après la miga nit, posaren los pares que orar en l'alba era profitós. E volent açò ensenyar a nós, nostre senyor Déus tustemp trametia la manna als fills de Israel en l'alba.

350] ¹I: aplicar a tot si A.

Item, Job, en lo uytèn capítol de son libre, conseylla molt e aprova la oració feta en l'alba, e y assigna grans profits, que la persona qui lavors la faria aconseguex. E tots generalment han més loat per orar lo temps de nits que de dies.

Ligim d'aquell gloriós contemplatiu, mossènyer sent Antoni ermità, que quant veyia venir la llum del jorn, cridava planyent e deya: O llum,² qui m tols la vista de la sobirana llum, e com te cuytes tan tost. E deye-u per tal cant llum corporal molt empatxa los contemplatius en pensar en les coses altes celestials.

Deya sent Bernat que fort era verguonyosa cosa al cristià que la llum del sol exit lo aconseguís e-l lit. Car dir-li podia lo sol davant Déu, accusant-lo, axí: Cert tu est digne de gran reprehenció e pena, car yo tota la nit he anat, e tu has jagut en lo lit, e emperò, abans me só yo levat sobre la terra que tu de ton lit. E [aquest reptiri]³ te serà proposat en la cara lo jorn de ta mort. Açò, emperò, no contrastant, tostemp que l'om ||^{239b} se vuylla a Déu acostar és bo per orar, jatsia que y aga bo e millor; e en special de jorn és apte tostemp a orar cant hom és en la sgleya, e en la missa e l'offici de Déu. E gran meya-preu dóna a Déu aquell qui lavors se posa a parlar o a pensar vanitats o altres coses males. Si pensam, emperò, lo temps en special, açí conseyllen los sants que hom se do a oració en temps de les grans solemnitats e festes, car aquells dies lo Senyor ha en costuma de fer gràcies als seus bons servidors, axí com los gran senyors del món fan grans dons en aquells dies.

Segonament, conseyllen de més orar can Déus toca l'om dins lo cot per contricció o per temor o per devoció, o per qualque altre via spiritual; axí que l'om lavors enseny de fet que regonex la visitació e gràcia que li fa axí tocant-lo, e li'n deu fer gràcies, si donchs per causa rakhonable no y dóna alcuna dilació fins a temps cert.

Terçament, cant l'om reeb qualque bon novell o qualque special benifet de nostre senyor Déu, per guardar-se de desconexença o per dar a Déu gràcies de son benifet.

Quartament, cant hom se veu tribular o venir sobre si qualque affany, lavors deu hom orar al Senyor beneït, faent-li'n gràcies, e suplicant-lo que li plàcia dar a hom bona paciència. E lavors provoca l'hom a temprar lo flagell e a relevar-lo de tots punts.

E com aquest remey sia general contra tota ||^{239a} adversitat, dat a nós per nostre Déu matex, e conseyllat e provat per los sants, per raó d'açò fa gran foylia qui en sa adversitat e tribulació se esmaya, ne-s dóna, mal. Car per

¹ A: lum i (aquí i a tot arreu).

² Empero abans A (repetició); e aquest reptiri B: e aquest reptiri Scòs Dei.

aytal impaciència la persona desplaü a Déu qui tramet lo flagell. Per aytal impaciència, encara, comet gran peccat en la sua ànima, car sab que és digne de mort cent veguades, e no pot haver paciència en una pocha tribulació. E provoca axí nostre Senyor que ajust al flagell. Per què deu lavors pensar la persona que, per son tribular, no se'n farà més ne meys, e que per axò dóna mal a ssi matex e a d'altres, e que si u pren ab paciència guanyarà gran guardó en Paradís. E del contrari, se procura penes e dampnació de cors e de ànima.

Deu encara pensar que, axí dolorant la persona a ssi matexa, fa ço que desiga lo demoni, e-s rer a ell e-s dóna per vençuda en aquesta temptació en què és posada. Car ésser posada la persona en tribulació és ésser posada per Déu en temptació, e la qual, si la venç avent bona e fort paciència, guanya mèrit gran davant Déu, e lo dyable se'n va confús.

CAPÍTOL CCCLII. *Quines maneres fan la oració devota e plaent a Déu.*

Lo sisè aparellament per la oració, sí és quant a la manera. E açí posa Cesàrius alguns grans documens en orar. E-l primer sí és que l'om orant, a ||^{239b} son plaer qui ha loch secret, estigua ajonoylat o en peus, o adés axí adés alí, segons que mills s'i troba e n'és pus devot; e si és antich o malalt o ugat,¹ o si [y] entén millor, pot seure; hoc encara pot jaure sí [y] ha necessitat e no y ajuda perea.

Lo segon és que l'om qui vol orar digua primerament la confessió, ço és humiliant-se a Déu e confessant-se sa indignitat. E après deu confessar ab gran reverència la altea de nostre senyor Déu, e humiliar-se a aquella aytant preguant² con puxa. E, açò fet, deu sa oració axí ordonar que primerament lou Déu, e-l glorifich e-l beneescha en totes aquelles maneres miylors e pus reverents que ell sapia. E si tot li fall, digua-li uns dels salmps apelats de loar, si ls sap, axí com és: *Laudate Dominum de celis*. O un dels altres qui començen per laor e per benedicció axí com: *Benedicite omnia opera Domini Domino, et cetera*. E, qui res d'açò no sap, lou-lo axí com si loava o legotejava un gran príncep o prelat, car pot-li dir axí: Senyor, Vós sots lo meu Creador, Pare e Senyor del cel e de terra e de tot quant és. Senyor, yo, peccador, confés a la vostra alta Magestat que Vós sots font de tota bonea e de tota saviesa e de tota virtut, e yo són obra de les vostres mans. A vós ador axí con a ver Déu.

351] ¹ A: fatigat I.

² Ms.: pregonament *Scola Dei*.

Aprés de la laor deu l'hom, fer-li moltes gràcies dels seus grans benefiçs generals; après, dels specials e cotidians, axí com menbrèn a l'hom.

Aprés açò deu-li hom presentar suplicacions que li ||^{240ra} plàcia de perdonar los peccats, e que fassa hom fer tostemps la sua santa volentat, e que li plàcia portar hom a salvació; jatsia que hom sia tengut de pregar a Déu per son pare, e per sa mare, e per aquells qui li atanyen, e que li³ han fet bé⁴ e per los regens la cosa pública, e per la comunitat en què viu, e per tot crestianisme, e per los morts e vius. E per tal que lo Senyor beneyt hi sia abans inclinat, deu-li fer les següens alleguacions, perquè li plàcia inclinar. La primera, sí és que li plàcia oir a tu, per la sua gran valor e acostumada clemència e bones e nobles que Ell és, tan gran senyor, e tan excellent e tan noble.

La segona allegació, sí és per la preciosa mort e sanch del seu reverent Fill, Jesucrist, e per los seus reverens mèrits.

La terça, per amor de la regina de glòria, madona santa Maria, tostemps verge e mare del gloriós Fill seu.

La quarta, per amor d'aquella alta e gloriosa natura angelica, e en special e reverència e honor de mossènyer sant Miquel e del sant àngel qui ns guarda.

La quinta, sí és allegant al Senyor beneyt la nostra gran misèria e frevoltat, e que són axí com a fanch, e sens tota fermetat en nostra natura, e plens naturalment de grans deffalimens, per què li plàcia haver compassió de nós.

E aquestes són les principals circumstàncies e condicions que deu haver la oració, per tal que sia plaent a nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CCCLII. Què empatx en la oració que no plau¹ a Déu.

||^{240ra} Fort se deu guardar cascun cristià que en sa oració él no pos empatxe per què ella no vaga dret a Déu. E posen açí los sants que l'empatxament primer sí és cant no és continuada. Car vol nostre senyor Déu que l'om continuu sa oració, per tal que axí continuant se avca a orar, e axí orant e continuant mescha impetrar ço que demana. E ha dit axí, *Mathei*, V capítol:² *Pulsanti aperiatur*. E vol dir que a³ aquell qui continuarà serà dat ço que justament demana, ne-y cal duptar. Sobre aquest pas fan questió alsuns quant se deu continuar oració. E dien los sants doctors que, seguons diverses estaments de gens, se deu

¹I: om. A.

²I: om. A.

352] ³A: plàcia I.

⁴I: les últimes tres paraules om. A.

⁵I: om. A.

la oració continuar. Car los ecclesiàstichs deven continuar lurs oracions ordinàries,¹ ço és l'offici, sens tot enbarch, si donchs no era malaltia qui·ls escusàs. Los altres, axí com seglars, deven continuar les oracions a les quals són obligats per penitència de lurs confessors en temps e en forma a què·ls a lurs confessors obliguats. Ne negun no és tengut de orar continuament, ans basta a aquells qui·y poden entendre cant se volen, que a veguades, o alsunes veguades, oren, e magorment quant són en la esgleya, axí com demunt és dit. E és bona costuma a tot cristià que, ultra la oració que fa en la esgleya en la missa, faça alguna oració a matí e a vespre.

Deus açí saber que los sants ermitans antiguament havien en costuma que obraven e trebaylaven ||^{240ra} de mans, e hageren per revelació de nostre senyor Déu que axí trebaylant, adés adés, sots covinents spays de temps, lexassen lur obra e orassen per alcun poch de temps ab fervor. E axí·u feyen. E qui trebaylant, puys, podia continuament tenir lo cor en Déu e en les sues coses, o en ço que havia sentit orant, que allò era fort plaent a Déu; o, qui no podia, que almenys guardàs, obrant, lo cor,² que no s'occupàs en vanes e en males cogitacions.

Són, emperò, alsuns contemplatius qui tostemps han lo cor levat en alt en les riqueses dels tresors de nostre senyor Déu. E aquests són alts oradors e los miylors del món. Emperò a aquest servey tan alt no·y ha obligat a negun nostre senyor Déu. E sí diu que, *Luce*, XI, diu Jesucrist *volò vos semper orare et non defficere* (ço és, que Yo vuyll que continuament orets e no·y defalats), dien³ los sants que açò vol dir que Él nos mana que tostemps vischam bé e·ns guardem de peccat mortal, car aytal bona vida és dita oració contínua.

Lo segon empatxa de la oració és ésser en grans peccats e mal viure, car oració d'om peccador no puga a Déu. Per tal diu lo Senyor beneyt per *Ysayas*, capítol primo, axí: No m'offirats oblacions ne sacrificis ne oracions, car tot m'és abhominable e pudent, e açò per tal cant tots sots plens de grans peccats. Per raó d'açò, quant l'om se posa en oració, él deu pensar si és en peccat mortal, ne si l'ha comès o si ha proposat ||^{240ra} de fer-lo, e si·u ha, tantost, aquí mateix se deu reconcillar ab nostre Senyor, suplicant-li humilment qu'Ell li perdo.⁴ E aquí mateix lex tot propòsit de fer-lo, si d'abans havia en cor de fer-ne negun. Car açò basta a soptosament <de> reconcilliar-se ab Déu fins⁵ que puys se confés, cant serà temps e hora, axí con la santa Esgleya ho ha ordonat.

Lo terç empatxe és si aquell qui ora, pregua a Déu duptosament, car gran desonor li fa aquell qui no fia d'Ell, ans dupta que li dó so que li demana jus-

¹I: ordinariis A.

²A: obrant guardas tre lo cor I.

³A: continuament stigau en oració e que no vaguen, dien I.

⁴A: que li perdo I.

⁵A: basta de reconcilliar-se ab deu soptosament fins I.

tament e ab manera deguda. Deya sent Jacme: Damana tu a Déu, ab fiança e sens dupta, e Ell dar t'a ço que demanes, car sovín no havets ço que volets, car demanatz-o fredament e ab poca fiança.

Lo quart empatxe, sí és cant l'om demana folament, axí com aquells qui demanen coses males e injustes, axí con són vengances de enamichs o vanitats del món. E si ha vegades Déus lus ho dóna, diu sent Greguori que dóna-lus-ho a gran dampnació de lurs ànimes e mal lur. Donchs, diu sent Agostí, demana coses justes e ab reverència e humilitat de cor, fiançosament e contínua, e Déus dar-t'o ha. E sàpies que jamés no negus Déus sa misericòrdia a hom misericordiós e qui ora devotament en la manera damunt dita.

CAPÍTOL CCCLIII. *Quines ne quals oracions deu fer l'om qui vol que sa oració plàcia a Déu.*

Conseyla sent Anselm en lo seu *Orationari* que l'om ||^{353a} per res en ses oracions no oblit de dir lo paternòster e la avemaria e l' *Credo in Deum*, car diu que aquestes són les pus altes oracions que pot fer cristià, entre totes quantes oracions són estades ordenades. Ultra aquestes oracions familiars, diu ell, conselly que l'hom digua ço que lo Sant Sperit li inspira, sisvol en romans, sisvol en latí.

E cant vuyla recórrer a oració ya ordenada, conselly que digua aquesta: *Sancte Deus, sancte fortis, sancte immortalis: miserere nobis!* Car aquesta és estada a nós per nostre senyor Déu revelada, segons que appar, en lo *Flors sanctorum*, en la història de les letanies de ascensió. Aprés és aprovada per lo sant conselly de Calcedònia. La terça raó, sí és car per ella fuyg lo dyable. La quarta, car per ella cessà la pestilència de mortalitat qui era en Roma, axí com apar aquí mateix.

Altres són qui dien escun jorn una fèria del saltiri ab la litania, o més. Altres, los salmps penitencials ab la letania. Altres dien altres salmps per devoció, o dien la vida del Salvador, qui són XXXIII paternostres, e diran LXIII avemaries, per la vida de la gloriosa Mare de Déu. E altres dien altres coses, per què escun tingua ço qui més lo inclín a devoció, jamés no leuant ço a què és obligat per penitència de son confessor, per ço que ell se vol pendre per son propi voler.

Conseylava açí aquell devot Petrus Damiani que escun cristià, almenys al matí, cant és levat, e al vespre, ||^{354a} ans que-s git, se ajonoyll familiarment e secreta en sa cambra, dient a nostro senyor Déu ab tot son cor: Senyor, yo'm present a Tu, Déu e Senyor, qui són la pigor creatura que anch creest, suplicant

353] ¹BI: *immortalitatum* A.

a la tua alta Magestat que, per los grans mèrits de la preciosa mort del teu gloriós Fill, me perdons mos peccats e m'esmens la mia mala vida e'm ports a bona fi. E diu que al preciós cors de Jesucrist deu escun saber alcuna bona oració special; almenys, si no'n sap special, digna la general, ço és: *Adoramus te Domine Ihesu Christe et benedicimus tibi, quia per tuam sanctam crucem, [et] mortem pretiosissimam, redemisti mundum.*

E açò sia dit de la santa oració, quant a la sua part qui és comuna a tothom. Ara havem a dir de la oració e elevació de pensa qui pertany a poch, qui s'apella per los sants contemplació.

CAPÍTOL CCCLIV. *Qui tracta què és contemplació.*

Contemplació és levament de pensa fet per Déu en les coses spirituals per amar nostre Senyor purament, segons que posa Ricart en lo seu libre *De contemplació*. D'aquesta vida beneyta dix lo Salvador a santa Marta, que era sobirana e miylor que no la activa, qui entén a trebaylar coses meritòries per amor de Jesucrist. E aporta-ho¹ raó, car [a] entendre en pensar Déu e les sues altes sobre totes altres coses del món, deu ésser ||^{354a} vida neta, virtuosa e alta; axí con Déu és sobre totes les altres coses creades. E qui² aquesta vida an tenguda són estats los majors hòmens del món, axí com sant Johan Baptista, Helies, e sent Beneet, e sent Antoni Abat, e los sants anachoritas,³ qui visqueren en temps e aprés Contastí⁴ emperador, e habitaren en los mons de Egipte, segons que apar longuament en les vides dels Pares, e'n parla longuament Johan Cassià en lo libre de les *Institucions e col·lacions dels pares*.

D'aquesta diu Epiphanius que és vida sobre totes altres, en quant tota entén en Déu amar, per amor special, e leva l'enteniment sobre totes aquestes coses corporals e corruptibles; aquesta no és taccada per neguna legea ne misèria humana, axí con és l'altra qui és activa, qui tostamps entén en les misèria humans; aquesta fa l'om viure pus segurament, car lunya l'hom més dels perills del món; aquesta és pus reposada, car és lunyada dels negociis del món; aquesta fa l'om tostamps alegre, car ya sent ço qui li és per a tostamps aparçelat; aquesta és pus devota, car tota seu en amor e en dolçor del Senyor; aquesta és ab lo seu Creador pus familiar, car tostamps està e pensa d'El e ab Ell, e per

354] ¹AL.

² Sic AL.

³ BI: Anatoris A.

⁴ A: Contestí B: Constantí I.

açò és en si pus nobla e pus alta, car en ella termina la activa, e ella és pus semblant a la vida final, ço és a la glòria del regne de Déu.

Per raó d'aquesta ^{||219p} tanta excel·lència d'esta santa vida se maraveylla molt lo sant abat Effrem: «Com se pot fer que los hòmens letrats, e grans doctots e mestres, qui la excel·lència e alta d'aquesta santa vida ligen e saben, la poden axí lexar e-s donen de tots punts a les vanitats d'altres sciències e als plaers del món, con puxen clarament conèixer que en aquesta santa vida contemplativa són sobirans delits, sobirana honestat e virtut, e sobiran profit e repòs? Car res altra fora aquesta, yamés no té lo cor segur ne reposar; mas aquesta fa dir al cor de l'hom qui y és levat: *sufficit*,⁵ qui vol dir 'basta'. Car ço que ella enschya, sadolla no solament los coratges dels hòmens, hoc encara dels àngels; ne qui la sent, ne qui a ella puga, pot dir que és benuyrat de aquella magor benuyrança qui és en esta vida present.

CAPÍTOL CCCLV. *Con pot hom pugor en contemplació per via purgativa.*

Emperò, per tal cant sol Déu és aquell qui aquesta santa saviesa qui así s lig ensenya, ne altre no y és bastant, per tal fa mester que aquell qui en esta santa escola vol ésser dexeble, que s'appareyll a oir e a pendre aquelles sobres altes liçons qui s'i ligen. E deus açí saber primerament que aquesta santa art e sciència ensenya que, qui al Senyor vol en esta vida altament pugor per contemplació, ha a proceir per tres vies. La primera s'apella ^{||220a} purgativa, la segona illuminativa, la terça perfectiva e unitiva.

Comensant, donchs, a la primera, qui s'apella purgativa, deus saber que l'hom qui a Déu vol pugor per contemplació, fa mester que atena als següens documens.

Lo primer és que l'om qui açò vol començar, que·u començ ab gran esforç, confiant de la gran misericòrdia de nostre senyor Déu, que lo seu Fill ha tramès en terra per salvar los hòmens, e per dar-lus eternalment si matex. E per consegüent no·ls neguarà aquest do, magorment con Ell matex nos¹ haja dada plena fiança de segurament demanar ço qui just e sant sia per a nós.

Lo segon document és que·u començ ab aytanta cura e diligència con al món puxa, lexant totes les altres cures e coses qui·l puxen empatxar. E per tal sàpies que aytant com l'om és pus solitari e luyat de les compayies e misèries dels hòmens del món, aytant és pus dispost a contemplar les coses celestials.

Lo terç document és que l'om faça tot son poder de haver lo cor net de tota amor carnal e de tota mala cogitació, gitant-lo soptosament de si matex si·y

⁵ *Scala Dei*: *suficient* ms.

355] ¹Y: con ell matex con nos A.

entra. Car sàpies que hòmens carnals açí jamés no porien profitar, e per consegüent fa mester que, aquell qui açí vol profitar, que avorrescha totes carnals consolacions, axí com de mengar e de beure desordonadament e curiosament, e excessivament e massa ricosament. Hoc encara, se ha a guardar de ^{||220b} riure, e de burlar e truffar, e de tota van alegria. Car, com diu sent Bernat: La consolació celestial e la mundanal no estan hé ensemps, e là hon és la una jamés no y pot estar ensemps l'altra. Hoc encara, cové que lo contemplador se guard de riure e de molt parlar, car diu l'abat Ysaach que molt parlar² empatxa l'uyll de la ànima en alt a contemplar ne a pugor, encara que l'om parle bones coses.

Lo quart document és que haja³ lo cor humil, axí que tostemps te tingues per gran peccador, e que res que Déus te faça no t'o dóna per tos mèrits, sinó per la sua gran e infinita bonea. Proposaràs encara axí en ton cor: que axí com per lo peccat has menyspreat lo teu Creator, faent contra la sua santa voluntat, e l'has provocat a ira contra tu matex, que axí per pregona humilitat lo provochs a perdonar-te per la sua mercè.

Lo quint, que ab tot ton esforç desigs fer a Ell justícia de tu matex, aytal que axí con tu, peccant, t'est adelitat desordonadament contra la sua voluntat, que axí façes ton poder de haver dolor de les sues offenses, e de plorar tos peccats e de dolre't quant⁴ no·n pots haver aquella contricció e desplaer que s'i pertany, e·l ne preguaràs axí carment com puxes que Ell que la't do. Car sàpies que, axí con tostemps que la lima passa sobre lo ferre roveylat, tostemps ne leva queucom del roveyll, axí tostemps que la contricció passa per lo cor delex queucom de la malícia ^{||220c} del peccat. Hoc en tant, que tanta contricció hi poria haver, que tot lo peccat seria delit e perdonat.

CAPÍTOL CCCLVI. *Quina via és la purgativa e con s'i deu¹ exercitar.*

Feta la dita preparació, tu, si pots de matí o a la ora en què t'és pus avinent, te separen en algun loch secret e escur, e aquí, ab huylls tancats, remembraràs uns huyt o deu dels majors peccats que jamés faíst, la fas levada a Déu.² E guarda't que, si axí menbrant los peccats lo cor s'i adelitava,³ que aytantost pas⁴ ultra a l'altra, en guisa que lo dyable, ab sa astúcia, no·t faés aquí beure⁵

² A: les 8 últimes paraules om. I.

³ A: hages I.

⁴ BI: dolre quant A.

356] ⁵ A: e com se deu horu I.

¹ A: que may fust la cura açada al cel I.

² A: cor no si adelite I.

³ AI.

⁴ BI: reebre A.

verí on deus⁶ rebre⁷ medecina. E aquí recitar-los⁸ davant nostre senyor Déu, axí com si·l veyes cara per cara, e sia·t vegates que Ell és aquí present. E tostemps en aytal pensament cogitaràs quanta és la paciència e bonea del teu Creador, qui tanta paciència t'ha ensenyada per tant de temps, e quanta és la tua malícia que aytal Senyor has axí vilanament e greument offès tant vegades, ab tan poca verguonya e temor. E a la fi del pensament d'aquells peccats diràs axí al Senyor beneit: Pare meu, Creador e Senyor e Redemptor meu, e Príncep gloriós, e Guovernador de tota creatura, yo són aquell traydor, falsari, desverguonyat, abhominable e pudent qui, per sa gran foylia e malícia e viltat, ha⁹ gosada, sens tota paor, offendre la vostra reverent e sobres alta Magestat, en tant que ||^{237b} no·m basta seny ne memòria. E açò dit, lexa't anar e caure a terra, ab tota aquella dolor, confusió e verguonya que puxes e·l món; e està axí un poch, pensant en la sua alta bonea, que t'ha soferit, e en ta gran malícia, qui aytals obres has guosades assagar de fer. E axí estat un poch, levar t'as, de jenoylons o en pcus, e diràs axí:

CAPÍTOL CCCLVII. *Què deu dir lo contemplatiu qui s'exercita per aquesta via en contemplar Déu, e què deu fer.*

«O sobres gloriós Senyor e Pare sobres honorable! E con pot la mia cara ne mon con sofferir que a Vós se acost ne que a Vós reclam, qui són tant desconxent e tant desverguonyat e ple de tanta malícia envers Vós, Senyor benuyrat;¹ O mon Senyor!, e ¿no m'avets Vós fet a mi e format a vostra ymaga e semblança? E yo tota aquella preciosa forma e belea que·m donàs quant fuy creat he suylada aytant com al món he pogut. Vós, Senyor, sabent que era desviat de la via de glòria, a la qual per vostra gran pietat me ordonàs cant me creàs, devalàs en terra, e sots hàbit de nostra carn passible vos volgués cobrir, e en aquella sofferit penes e affany, pobrea e menyspreus innumerables, e après batimens e mort cruel e verguonya, per satisfet al Pare per mos peccats. Yo, Senyor, los he fets, e Vós los havets portats, axí que mos peccats són estats causa de vostres penes e mort. O, Senyor!, e maraveylla és cant tota creatura ||^{237a} no·s leva contra mi² per fer-ne vengança al Senyor!»³

¹I: deu A.

²AB: beure I.

³A: recitar los has I.

⁴A: he I.

357] ⁵A: benaventurat I.

⁶BI: contra si A.

⁷I: vengança al seu senyor A.

E açí pensaràs un poch en lo Senyor pengat en la creu per tu e en les sues dolors. Aprés:⁴

«Mon Senyor, ¿qui potia pensar los altres generals e specials benifets que Vós me havets fets? Car, mon Senyor, infinits ne són altres mills apareyllats a rebre les vostres visitacions e gràcies que yo no són. E aquells havets lexats en les misèries e en les tenebres del món, e mi,⁵ miserable, havets apelat a aquesta tan gloriosa obra qui és contemplar la vostra alta e noblea. Hoc encara, mon Senyor, són cert que molts havets dampnats qui anch⁶ no comescen la milena dels⁷ mals que yo he comeses contra la vostra senyoria, e tot açò no contrastant, yo encara jamés no çes de multiplicar les vostres offenses. O, mon Senyor!, ¿e qui pot pensar la mia malícia, ne qui pot estimar la vostra alta bonca e pietat que tostemps me⁸ ensenyats? O, mon Senyor!, e yo, traydor e mesquif, ¿con poré satisfet a tanta offensa con he feta⁹ e fas a Vós, e con poré a Vós guardar per sobres de¹⁰ gran desconexença? O, mon Senyor!, e tan volenter me auciria si Vós o volguésseu! Mas pus sé que Vós no·u volets, suplic a la vostra dolçor e justícia infinita que Vós me auciat, o almenys, mon Senyor, me matets per mà del vostre sant àngel, qui de mi faça poderosa vengança a la vostra reverència; o, si assò no ||^{237b} permet la vostra noblea (ne sé per quina altra via vos venga¹¹ de mi), plàcia-us, mon Senyor, que·m fassats catiu, perpetual esclau e servidor de la vostra Altea, e·m façats avortir mi matex e mes mals costumes, e a Vós tot sol honrar, prear, servir, tembre e amar, sens tota offensa, d'aquí avant e en per tostemps.»

E açò dit, gita't en terra e posa la tua bocha e cara ferm en lo sòl de la casa, e t'humilia tu matex davant lo teu Creador, axí preguonament com puxes de cor e de cors. E açò continua fins que la tua ànima senta la misericòrdia del Senyor dins si mateixa. E si lo gloriós Pare no·t vol dar tantost dolor de tos mals, ne desplaer can no la has, ne·t vol dar neguna consolació, ja per axò no·t torps, mas persevera en aquesta santa obra, axí com dit és. Car lo beneyt Pare, qui veu que tu fas ço que en tu és, a la fi te hoirà he·t farà lengua misericòrdia.

Pensa encara que tans mals has feyts que mereix mil vegades ésser en infern. Donchs, si lo beneyt Senyor no t'ha volgut posar, ans spera ta correcció, ya per axò no·t deus tu moure ne torbar si no has ço que vols; ans, faent lo contrari, faries gran irreverència al Senyor beneyt, e ensenyaries gran impaciència

⁴A: e apres diras I.

⁵A: e a mi BI.

⁶A: qui mai I.

⁷A: la millena part dels BI.

⁸I: ma A.

⁹I: om, A.

¹⁰AI: Con gosare ne presumire a Vos mirar qui son ple de tanta d. *Scala Dei*.

¹¹A: venjeu I.

encets Ell. E per ventura si axí'l provocaves a felonía, dar t'ia, en un buff ço que mereys. Per què, Ell negant a tu ço que li demanes, ages gran paciència, car lo Senyor beneyt vol de tu aquest servey ||^{237m} de paciència, per tal que, axí s'uffrent e passant pacientment, meresques haver ço que demanes, e ages encara, ultra, més e més gràcies que no vols.

CAPÍTOL CCCLVIII. *Con [a] la contemplació per esta via hi deu ajustar laor de Déu, e quina laor.*

Pots encara ajustar a la dita manera de suplicar al Senyor, per impetrar gràcia de purgar tu mateix, altra via suplicatòria: qui és a manera d'un juglar qui vol impetrar un gran do d'un gran senyor e dir-li en la cara grans laors e sos plaers. Axí tu, après ço qui dit és, li presentaràs alcunes de ses altres dignitats, axí con que Ell és Déu vertader, saviesa infinita, omnipotent, bonea incomparable, pietat sens term, beuuyrat per natura, saber incompreensible, perfet en totes coses.

Alcuns ensenyen que en special plaen a nostre senyor Déu les següents allegacions, ço és que Ell és sobiranament bo e bell e Senyor general de tot lo món, fort altament, dolç e suau, e sobre tot enteniment misericordiós. E de tots aquests vocables fan una supplicació a impetrar purgació de lurs peccats, dient axí al senyor: O sobres bo!, o sobres bell!, o sobregran Senyor!, o sobredolç, o sobremisericordiós Senyor!, ages pietat d'aquest peccador lo qual has reemut ab la tua sanch preciosa, E en dir aquestes paraules, tostemp sia la tua entenció que vols demanar la misericòrdia e purgació de tos peccats. E mentre diràs les dites ||^{237v} sinch paraules, està en cascuna un poch e aturar t'as en aquella en que trobaràs major plaer e major devoció. E per tal que la tua supplicació sia al Senyor pus plaent, no solament pregatàs per tu, ans encara per tota creatura racional e mortal que lo Senyor los faça gràcia que'l servesquen, e l'honren, e l'amen per manera que's salven.

E axí orant semblaràs al Pare celestial qui sobre tota creatura fa exir lo seu sol e a tots guoverna e fa tostemp misericòrdia.

A espatxar¹ encara ta supplicació posar-hi as intercessor qualque² sant, al Senyor car, e en special la sua gloriosa Mare, qui sobre tots los altres és a Déu pus cara. Car ella suplicant, tots los altres se inclinen al Senyor, suplicans axí mateix per açò que ella vol, e açò per reverència d'ela. E lavors li presentaràs alcunes ayemaries a la sua reverència, sots alcun devot esguart e nombre

358] ¹A: impetrar BI.

²BI: posar hi as entre ton cor qualque A.

cort, per impetrar purgació de ton peccat, e hauràs lo cor a ella, pensant-la no pintada en qualque taula, mas con a regina regnant en Paradís sobre tots los àngels e altres sants.

CAPÍTOL CCCLIX. *Con se deu l'om purgar e luyar d'alcuns deffallimens, per mils a pugar en contemplació per via purgativa.*

Per tal que abans e mils sies purgat de tos mals, attén ab consciència dreta, e estudia, que en tu per res no regna neguna negligència, ans tostemp sies ajustat¹ de ben guardar ||^{238m} lo cor de tota mala cogitació, e los senys que no enten en res que no degen;² ne leys per res la oració acostumada, e que no perdes gens de temps que no sia ocupat en orar o legir santes coses, o fer qualque bona obra; e que en totes tes obres entenes a honrar e a³ servir-ne a Déu.

Attén encara no sies negligent en fer ço a què est obligat, axí con és fer los manaments de Déu e observar ço que has a Déu promès, e en special que façes dignes fruyts de penitència, per les quals te salves, ab la bonea de Déu, e que contrasta contínuament e virtuosa a l'enànich, e que profits en qualque bé tor die.

Deus encara pensar a estudiar que ta cobeegança mala no regne en tu, ne vages cercant delits, en special en mengar ne en beure ne en vestir ne en jaure ne en tocar res desonestament. Tota cobeegança, axí mateix, erguylosa foragita de tu mateix; ne desigs saber ne dir coses altes ne amagades, ne veure coses belles, ne haver coses a tu massa cares; ans quant te comensaran a ésser cares, levòs les luyas de tu mateix: car açí ha posat gran laç lo dyable. Per aquest mateix esguart no desigs ésser molt favorat⁴ ne loat ne preat ne honrat, ne t'jactes per res. Car aytals cobeegançes, a vegades, més nafren⁵ la consciència que la cobeegança carnal, e pus falsament noen⁶ là on són e regnen.

Deu-se encara bé avisar aquell qui vol ||^{238v} ésser ben purgat de peccat que en ell no regne neguna malícia en lo cor ne en la paraula, per mutauració, ne en la obra; ne encara deu dar senyal de indignació, si donchs no's fa per zel de nostre senyor Déu contra peccat alcun qui és contra Ell comès; ne sies en ton cor sospitós, ne mal jutgador de negun; e vaga't⁷ sovín lo cor en la mort, e en lo

359] ¹A: aisar BI.

²B: deguen I; diguen A.

³A: entenen en honrat e en I.

⁴A: favorit I.

⁵A: cobeegançes a vegades amag(u)ades més nafren BI.

⁶AB: nouen I.

⁷A (i.e., veja't): valet I.

juhi de Déu, e en lo petill gran que encorres aquí en quant te serà demanat de tota ta vida, e de la sanch de Jesucrist per tos peccats escampada.

Per què, per escapar a tots aquests mals, suplicaràs en ta oració que lo Senyor beneyt te dó tres dons per la sua pietat.

Lo primer, que sies fort en les obres de Déu a ffer e a continuar, fins al dia de ta mort, axí que'l servesques alegrement, e contínuament e fervent, fins a la mort, contra tota negligència.

Lo segon, que, contra ta cobegança, te dó amor de aspretat e de pobretat, e de menyspreu de tu mateix.

Lo terç, contra tota malícia, que t do benignitat e dolçor de cor, qui t faça a tota res ben volent, en tes tribulacions pacient e tostemps en l'esperit alegre. E per esta via seràs purgat de tos mals e dispost a pugan en altres contemplacions per la via seguona de contemplació, qui s'apella illuminativa. E aquesta purgació és axí necessària a aquell qui vol pugan en contemplació,³ que sens aquesta jamás no podrà proceir en alt a pensar, ço és que fa mester que, ans que vingua a illuminativa, sia passat ||²⁴⁰⁰ e purgat per aquesta primerament. Car pus que en aquesta sia purgat, lavors sens aquesta se pot posar a contemplar les altes coses qui davall se contenen.

Deya lo sant abat Johan que lo gran Cap, nostre senyor Jesucrist, per sa gran dolçor, soferia que pus que l'om l'avía besat per alcun temps en los peus, dolent-se de sos peccats, puys sofferia que'l besàs en les mans, pensant e faent-li gràcies de sos benefets. E après açò permetia que hom lo besàs en la bocha, pensant l'om en la dolçor de la sua amor, e aquí posant terme per a tostemps.

CAPÍTOL CCCLX. *Con après deu hom profitar en contemplació per via apellada illuminativa.*

Aprés, donchs, que per un mes o per dos hauràs pensat, orat e contemplat en tos mals, e segons que t percebràs¹ descarregat de mal propòsit de peccar e del mal ús e veu de peccat en què has d'abans perseverat, e segons que lo lum celestial te inspirarà conèixer què t'és miyllor, axí faràs. E si veus que la tua ànima ya desija humilment se ostendre queucom pus alt: e² primerament deus³ attendre que sàpia e entena e conegua quines coses són aquelles qui porten l'om a la amor de Déu. E aquesta via, axí endressant l'om a conèixer aquestes aytals

A: les vint-i-tres últimes paraules om. I.

360] ¹A: apercebras I.

²Al.

³I: deu A.

coses, se apella via illuminativa, qui enseya les altes e bones del Senyor; e aquest aytal saber és com a lenya, qui s'appareyla a encendre lo foch de amor en lo cor del contemplant. Car, con diu sent Agostí en lo libre de *Trinitat*, que de la conexença e de la cosa ||²⁴⁰⁰ coneguda per l'enteniment se engenta l'amor en lo cor (car negun no pot amar la cosa si no la conex), e per tal los contemplatius, quant volen encendre si mateix en amor del Creador, primerament pensen e volen veure e saber què serà la cosa en què han a pensar; e sabut que és ald, fan de la bonea, o belea, o noblea de la cosa aquella, escala per pugan en la amor del Creador. E lavors, cant s'i senten bé inflamats, aquí reposen de tot lur cor. Car la amor aquesta és fi e terme de la contemplació, e la fi principal del contemplant deu ésser si mateix encendre e inflamar en la amor del seu Creador.

Per què totes les coses que pensa deu girar e aplicar e convertir en amar lo seu Creador. E per tal cant a atènyer la dita amor fa gran preparació conèixer les obres e coses fetes per lo Creador, per tal, après que l'hom és purgat e luyat de peccat, ve per dret orde la via illuminativa, qui proposa a l'hom les obres de Déu, qui clarament ensenyen que nostre senyor Déu és sobiranament digne de ésser, sobre totes coses, amat e honrat.

E atén aquí quanta és la excellència de nostre senyor Déu, qui totes quantes coses ha fetes, si bé eren conegudes, ensenyen la sua alta, bonea e noblea. Emperò, nós, per nostre ceguetat natural, e per la multitud dels peccats en què vivem, som axí tapats e enganats e enceguats, que no u conexem fins que som purgats e illuminats. Per què fa mester al contemplatiu que sia bé purgat, axí con damunt és tocat en la via purgativa; e après ||²⁴⁰⁰ que sia illuminat,⁴ axí con la via illuminativa ho ensenya.

CAPÍTOL CCCLXI. *Quines coses són aquelles en les quals l'om iluminat se deu posar per levar-se en contemplació.*

Quines coses són, emperò, aqueles en les quals en special l'om iluminat se deu posar per fer preparació a contemplar e a inflamar-se en la amor del Senyor? Són les següens: ço és, pensar con nostre Senyor nos ha tots creats per haver lo seu regne, e quina cosa és aquella que ell nos entén a dar. E açò leva molt lo cor a amar nostre Senyor, qui, sens mèrits nostres, nos ha ordenats e deputats¹ a haver tan grans béns.

Segonament, pensa en les penes de infern, e aquí veuràs la rigor e justícia

⁴A: inclinat I.

361] ¹B: ordenats deputats A: ordenats e dipputats I.

de nostre senyor Déu, qui molt te provocarà a tembre-lo² tostemps. E d'aquesta temor vindrà a la amot.

Aprés, pensa en los grans benefets e senyals de gran amor que lo Senyor t'ha fets e ensenyats he-t fa tot jorn. Car aquest pensament te encendrà molt en amar-lo, majorment si penses quants peccats t'ha lexats he-t dissimula tot jorn.

Aprés, pensa en lo Salvador e en les sues altres obres e paraules, e aquí trobaràs mathèria de gran contemplació. Car tot quant Ell féu, tot és lum e regla nostra, segons que diu sent Agostí.

Pensa, encara, con és vida lega, verguonyosa e periylosa viure e perseverar en peccat, e con és vida alta e maraveylosa ||^{246v} viure virtuosament, e com és cosa segura e honorable e digne de gran laor.

Pensa encara en les temptacions com són perylloses e dampnoses, e són profitoses a aquels qui ab esforç les vençen.

Pensa, encara, en los nobles³ e excellens hòmens sants, passats e presents, qui tots foren e són d'una mateixa natura ab tu, per què no est excusat si no·ls sembles e no vius axí altament con ells; o almenys que visques justament, esquivant tot peccat mortal e faent tot ço a què Déus t'ha obligat.

Pença que, tot quant veus e has, tot ha a passar, e en breu, e no·t saps què serà de tu, e que ara pots fer guisa que sies per a tostemps gran hom en Paradís, o·u pots perdre si no·t guardes.

Pensa en quanta dolor seràs tostemps si ara te lexes perdre, e com te serà coltell de perpetua dolor cant pensaràs que per ta folia ages tant de bé perdut e tant de mal procurat. Donchs, tramit⁴ tot jorn, una veguada o dues, la tua ànima en l'altre segle, e passa pensant de Paradís a infern, e veuràs con te deus appareylar a Déu ara, mentre vius,⁵ e axí apendràs de bé a viure e de bé a morir.

Nota açí que a levar son propri enteniment a contemplar, après que és illuminat e endressat, eligent cerca matèria en què pens, tres coses hi ajuden, segons que posen los contemplatius.

La primera, si és per pròpia subtilea e indústria saber-se aplicar e pensar ||^{246va} pregonament en la cosa, e axí·s leven tost en alt aquells qui són subtils de enteniment.

La segona via, si és per art, e és quant la persona qui vol contemplar segueix les arts e manetes que los sants doctors, ensenyant aquest levament de cor, han fet en esta mathèria.

La terça, si és per ús e continuació d'esta obra, car la persona veada de contemplar abans és arrapada e levada en alta contemplació, per pocha cosa qui li

² AI.

³ T: pença en cara nobles A (cata ratllat).

⁴ A: tramet I.

⁵ A: e veuràs quant ta deu ja apparellat mentre vius I.

sia proposada contemplar, que altra qui no·y sia veada ne ajudada per special ajuda de Déu. Car a aytal basta la fe e devoció comuna e·l hon ús que ha ja de contemplar. Emperò, jaisia que les dites ajudes sien bones e profitoses al contemplant, emperò la principal e la pus alta spècia de contemplació no és en lo contemplatiu per humanal astúcia, ans és per sola obra de nostre senyor Déu, qui leva la pensa de l'hom que vol axí altament levar per si⁶ mateix en los seus secrets, que res altra sots Ell no·y és bastant. D'açò, emperò, direm daval, cant parlarem de la via unitiva e perfectiva.

E deus açí saber que lo contemplatiu, quant és sots esta via illuminativa, deu fer son poder de levar e luyar de sa amor tota cosa fora Déu⁷ e axí deu sa amor ajustar que no sia escampada per altres amors, ne per negocis ne per àncies temporals, mas que li sia vegares que e·l món no ha altra ||^{246v} sinó Déu e ell mateix.

E après açò deu l'ora si mateix inflamar de amor, atencent que la vera amor a Déu suplex tota nostra indigència e freytura; e per amor ha en nós a ésser tota habundància de tots béns, e per amor ha en nós habitar nostre senyor Déu, e·ns ha a dar de si mateix sentiment, e de les sues riquès⁸ e altces.

CAPÍTOL CCCLXII. De quantes parts pren lum aquesta via illuminativa.

Aquesta via illuminativa pren lum, segons que posen los sants, de totes aquestes parts, ço és: de la vida¹ de Jesucrist e dels sants pares, e² en semblar a ells; és, encara, lum seu, la liçó contínua de la santa Scriptura, hoir devotament la paraula de Déu, oració contínua, pensar ordonadament e ab effiçàcia en sa vida passada, present e esdevnidora, e quina és estada, e quina és de present, e quina poria ésser, en mal o en bé; estudiar en profitar en lo servey de Déu, seguir e cercar solitud, sisvol l'om sia en congregació, sisvol fora aquella; pensar en la mort del Fill de Déu —d'aquesta veges en lo libra³ de la sua sancta vida, o en lo contemplador de totes les festes de l'any—; oració e ajuda de persones justes; gran exercici e trebayll en vida colectiva e en obres de pietat; car açò merex a l'om que sia molt levat après en contemplació,⁴ segons los devots e virtuosos trebaylls ||^{246va} que ha per Déu sofferits.

¹ J: axí altament levar axí per si A.

² La *Scala Dei* atgeix: axí que si res altre atna tot ho faça per amor de Deu.

³ A: riquèses I.

362] ⁴ BI: ajuda A.

⁵ A: om. BI.

⁶ A: libre I.

⁷ AB: molt levat e ptes en molta contemplació I.

Attendre⁵ axí mateix en la belea de les grans obres de nostre senyor Déu, axí com són los cels, e·l lur ornament, moviment e ferm estament, e influiment e influència a les coses jusanes leva molt lo cor a loar lo poder de nostre senyor Déu. Axí mateix la belea e multitud e noblesa e virtut de totes les altres creatures fetes per nostre senyor Déu, especialment la belea dels àngels e de les ànimes, fort desperta lo cor de l'hom en loar Déu, e illumina l'enteniment en pensar e loar la saviesa e·l poder de Déu.

Posen los sants que entre les altres coses qui molt leven-nos en alt, sí és pensar què serà de nós après esta present vida, e d'aquí avant, a em per tot temps, què serà de nós e d'açò que açí amam e pream tant. E posen açí lo[s] sants que si nós davem⁶ temps⁷ a pensar pregonament en aquestes coses, Déus per sa mercè nos obriria l'enteniment a conèixer e a veure grans coses de si mateix, qui·ns ajudarien a salvar nostres ànimes e a conèixer Déu⁸ e·ls seus grans secrets, e a profitjar molt en virtuts e santa vida finir nostres dies.

Mas, con dix lo sant abat Moysès: Nosaltres, folls e orats e negligens en totes les carreres de Déu, jamás no volem ordonadament pensar en aquestes santes coses, ans tenim lo temps per⁹ perdut que açí posam, e no sabem ne volem saber sinó ço qui·s pertany a la terra e a la vida bestial; e per tal morim¹⁰ axí con a bèsties, sens negun apareylament a la mort, e venim axí en mans de nostres enanichs, qui·ns donen copiosament, per a tostemps, ço que bé merexem.

CAPÍTOL CCCLXIII. *Qui posa amonestacions, persuasions, fruïts e indústries endreçans lo contemplatiu a contemplar.*

Per raó d'açò lo sant abat Eírcm, en lo seu tractat *De Contemplació*, amonestant los eclesiàstichs a aquesta santa art e sciència, posa aquí, en suma, quatre puns, ço és: amonestacions, persuasions, fruïts e indústries.

Les amonestacions són a [a]quells a qui nostre Senyor ha dada vida reposada, per què no atenen a aquesta sancta vida¹ contemplativa, con sia tan alta e tan profitosa e tan delitable. E en special crida contra pereosos —religiosos e secularistes—, que Déus ha appellats a tante pau e repòs en esta vida, e·ls ha dades tantes altes oportunitats de contemplar. E molts són qui no se'n curen. E en special aporta contra ells les següents raons.

La primera, sí és car aytals són inobediens al manament de Déu, qui diu axí: *Vocate et videte quoniam ego sum Deus*. E mana axí nostre senyor Déus: Atte-

⁵B: atendre I: atten A.

⁶AB: clauen I.

⁷A: tostemps I: tots temps B.

⁸A: les últimes quinze paraules om. I.

⁹I: om. A.

363] virtut I.

nets e vegats que yo són vostre Déu, volent per açò dar-lus a entendre que en açò deven singularment entendre e contemplar e pensar, ço és, que Ell és Déu e Senyor, e Aquell qui sobiranament deu ésser amat e servir. Donchs, si lo religiós no·y contempla, apar¹² que ell és a Déu inobediens.

La segona raó, sí és car apar que la persona religiosa am poch a Déu, e menys que altra, si jamás no pensa en Ell. E açò per tal cant porta hàbit de servidor de Déu special, e ha títol de spcial amich seu, e és deputat a especial servey seu,² e tot jorn lig la Scriptura, qui és ymage de Déu, e diu lo offici divinal qui és rahonar-se ab Déu. Donchs que, tot açò no contrastant, la persona religiosa no senta res de Déu, gran senyal ha en si que ama poch Déu e ha poch ab Ell. E per consegüent haguera-li més valgut que no fos en religió, ne·s fos axí acostat a Déu.

La terça, sí és car aytals, aytant com més servexen a³ Déu, aytant menys són certs de la sua gràcia, pus ne serquen Déu, ne Déus no·ls dona negun senyal de sa amor. Per què a lur verguonya dona Déus sovín majors senyals de sa amor a seglars e a persones ydiotcs e simples, car aytals pus leyalment e ab major diligència servexen, amen e cerquen a⁴ Déu.

La quarta, car aytals donen gran senyal de si mateix[s] que ells han en si poch de bé, pus, en estament pus alt posats, són pus frets e pus pereosos e ab menys fruyt e ab menys devoció que los altres, posats en puys bays estament, e per consegüent bé merexen que per Déu sien rebugats e menyspreats e dats en trufa et en escàndol dels¹³ altres posats en menor estament. E axí·ls ho menaça nostre senyor Déu, per Malachias propheta.

La quinta, car a ells ha dades nostre senyor Déus majors oportunitats de fer bé que a tots altres, e·ls ha levats e luyats dels trebayls dels hòmes, per tal que entenen en Ell. Donchs, que lo temps dat a ells al servey special de Déu ells posen en viure delicadament, o pereosament e negligentment, pensar pots que no és maraveylla si Déus no·ls dona a sentir si mateix, ne·ls endressa a ben viure ne a sentir-lo.⁵

La sisena, car Déus los ha posats migancers entre si mateix e lo poble, e vol que visquen de lurs almoynes e de lurs peccats. E axí·u fan de fet. E que, açò no contrastant, ells no s'acosten a Déu per special via, e per contemplació e amistar sò lo Senyor, segueix-se que per aquest menyspreu lo provoquen contra si mateix, e axí·s reten indignes de ésser migancers entre Déu e·l poble, e de rebre tots los emolucions que per açò rechen de Déu.

La setena, car la contemplació als religiosos és fort necessària, en quant los

¹A: les set últimes paraules om. I.

²AI.

³A: om. I.

⁴Sentir... servirlo AI.

fa pus forts en les temptacions e ls lunya més de peccat, e ls fa pus virtuosos e pus exemplars e pus fervens en corregir los peccats dels altres.

Per totes aquestes rahons lo dit sant pare amonesta a tota persona qui no sia ocupada per força en les coses temporals (axí con són dones religioses e doncs viudes ||^{277ra} ricas e hòmens rics) e a religiosos, que atenen a aquest sant offici qui és alt sobre tots los altres del món.

CAPÍTOL CCCLXIV. *Qui posa alguns motius inclinans-nos a la santa contemplació.*

Aporta après lo dit sant pare a aquest propòsit alcune persuacions e rahons qui deven l'om molt inclinar a aquesta santa contemplació.

La primera, si és aquesta: Pensa, diu ell, lo pagès quant de trebayll passa en lo camp ans que vingua a les messes, e açò laurant, cavant, reguant e esmenuant¹ les gleves de la terra, e aquí soffrent fret, calor, trebayll, anugs infinits, e açò solament per passar la mesquina de vida o per avançar queucom mundanal. Si, donchs, l'om terrenal,² per aconseguir un poch de bé qui poch dura, porta volenter tant de trebayll, quant més, e ab miyllor cor e ab pus fervent e gogós, l'om crestià, e majorment religiosa, deuria³ tostemp esforçar que ab lo seu eternal Creador fos de tota sa pença unit, e en Aquell trobàs e hagués açí tot son guoig e n meresqués haver la eternal glòria.

E diu aquest aquí: Maraveyla és con negun trebayll pot negun empatxar d'aquesta gloriosa unió e il·luminació a cercar, com sia sobiran bé nostro, e tot trebayll per ella passat apartegua dolç a aquell qui aquesta dolçor ha sentida. Per tal deya la Scriptura, *Sapiencie: In paucis vexati* ||^{280ra} *in multis bene disponuntur*. E vol dir que aquells qui aquesta santa vida an conseguida e lo seu fruyt, jatsia que los trebayls migans que han sofrerts sien poch, emperò per aquella éls vénen a grans e sobirans béns, axí con per vies e camins qui són disposicions⁴ a ayals conclusions e térmens.

O! diu aquest, je quanta confusió serà a la persona religiosa al dia de sa mort, cant veurà que tant menyspreu ha dat a Déu, e tant d'ampage ha procurat a saí matex, que aquesta sancta vida e via al regne de Déu haurà menyspreada e lexada en aquest món! E per tal conseylava Daviu dient axí a aquells qui s'i poden ocupar: *Accedite ad Deum et illuminamini, et facies vestre non confun-*

364] ¹BI: esmenant o bé esmenant.

²BI: a l'A aquest mot és illegible.

³A: lom religios se deuria I (potser el model d'A tenia religios sa deuria).

⁴AI (legiu dispois?).

dentur. E volia dir axí: Acostats-vos al Senyor beneyt ara, mentre havets temps, en aquesta vida, per tal que en lo juy de la vostra mort no siats confusos e envenguyots davant Déu e los seus àngels.

La segona persuació, si és fundada en los grans treballs e periylls que passa⁵ lo mercader en la mar per guanyar la vida corporal e per guardar-se de freytura.

La terça, si és fundada sobre les anxietats e misèries que soffer un cavaller per guanyar fama en armes.

La quarta,⁶ si és con la bèstia torna⁷ al mengar, que res⁸ no attén sinó que aga e trob son delit.

Donchs, diu ell, çon se pot trobar pus honest delit, ne magor habundància e guany, ||^{281ra} ne magor nom e fama, que en aquella qui és pura dolçor de Paradís, qui és tot bé e tota riquesa, qui és tota valor e noblea, lo qual gustat fa a l'hom avorrir tot delit e bé mundanal axí com a mort e a pena? E diu aquest axí matex aquí: O ànima cogua!, cant no penses què és ço que lexes e menysprees? Car diu-t'o lo libre de Saviesa, *Sapiencie, VII*, axí: *Venerunt autem michi omnia bona pariter cum illa*. Ço és, que tots béns vénen ensemps, a aquell a qui Déus fa aquesta gràcia, que aga sos sentiments e-l conegua de cor.

Aquesta dolçor sentia aquell sant Job, qui deya: *In lectulo meo moriar et sicut palma multiplicabo dies*. Ço és, que ell, gustant los delit[s] que Déus dona a aquells qui-l sentien, aquí volia estar tostemp, e jaure axí com en un bell e gloriós lit, e aquí despendria sos dies lonchs, encara cant fossen tan grans con és la vida de la palma, qui viu fort longuament; majorment com lo benefi Senyor matex vingua a requerir la nostra ànima, que-l reeb dins sí, dient-li: *Aperi michi, soror mea, sponsa mea, columba mea*. E vol dir axí: Obri'm tu, qui est la mia sor, car carn humana he presa, en la qual tu e yo nos som agermanats; tu est ma esposa, car en lo baptesma nos som esposats; tu est ma coloma, car per unió de coratge nos som ambdós ligats per sovín a engrenar molts coloms, ço és per fer aites obres de vida, en les quals yo sia honrat, e tu glorificada e loada en Paradís entre totes les altres.

⁵I: en los grans e periylls que posa A.

⁶BI: la quinta A.

⁷A: corre I.

⁸A: que a res I.

CAPÍTOL CCCLXV. *Qui aporta altres persuasions a aquell mateix propòsit.*

||²⁴⁷⁶ Aporta encara lo dit sant aquí mateix la quinta persuació e motiu al propòsit, dient axí: Attén con a nostre eximpli natura nos adoctrina, con nos devem haver e comportar¹ en aquesta santa exercitació contemplativa.

Attén, diu ell, al arbre com met grans talls per la terra e poderoses, escampades pertot, per tal que ell, tirant axí més humor de la terra, puja mils verdegar e créixer e florir e fructificar, e mils defendre sí mateix del vent cant sia² esvaït per ell. Axí l'om deu escampar totes ses affeccions per amor en lo seu sobiran Amat, e lluyar-les de tot ço qui enpatxar-lo puja.³ Car aytant con més se afferra ab Ell per amor, tant tira més dels seus sentimens e goigs e illuminacions, e aytant és pus vert e net davant Ell, e més floreyes per grans propòsits e desigs de fer altes coses per amor del seu Amat, e més fructifica per obres de gran amor. Car res no li és difícil, no ne'x la mort, ans la desige per amor d'El; e tots los mals del món sofferir per la sua amor li són⁴ mel e bresques,⁵ e'l fan axí fort que, con diu sent Pau, ne fan ne set ne persecució, ne res qui sots Déu sia, no és bastant a separar-lo de la sua amor.

E aquesta tanta abundància de tots béns nos donà a entendre lo Rey de Paradís, Jesucrist, cant dix: *Mensuram bonam et conferam et cogitatum et superfluentem dabunt in sinum suum.* E volia dir que Ell donaria a aquells qui'l cercarien ab cor ardent e enamorat sentimens grans de sí mateix, emperò segons la mesura ||²⁴⁷⁶ en què l'om s'i apparayaria. La qual mesura, quanta que fos, tostamps seria a l'hom ajustament de tot bé, que apparia fora de tota mesura, per la gran abundància en què Déu la donaria.

La sisena persuació, si és pendre eximpli dels corsos⁷ naturals, qui no volen estar, quant en ells és, sinó là hon han repòs e s poden mils conservar. Veem a huyll que la pedra, on que sia posada alt, si la lexes a ssi mateixa, tantost cau baix, e tost se mou envers la terra, car aquí és lo seu repòs, e on⁸ que sia posada fora d'ella, tantost per sí mateixa naturalment torna aquí, ajudant-se ab lo seu pes. ¿Què és, donchs, açò que, com nostre senyor Déu sia natural fi e repòs nostre, fora lo qual yamés no som plens ne reposats ne en pau, ne en res de bé fermats, e nós ne'l cercam ne'l volem? Cert, pots pensar que som fort nafrats dins en la ànima, girant les seues inclinacions a les coses contràries a Déu. Per què, a eximpli dels corsos naturals, on que nostra malícia nos port, lo cor tantost

365] ¹BI: haver en portar A.

²AB: vent que nos sia I.

³A: en lo sobiran deu amar e lluyar lo de tot açò que lluyar lo puja I.

⁴I: som A.

⁵A: bresca BI.

⁶B: en que deus les donaria A: en deu li donaria I.

⁷A: corsos B: cossors I.

⁸I: hom A.

lo devem girar al Senyor beneyt, qui és tota nostra vida e repòs e benuyrança, dient-li la paraula de sent Pere, qui li dix: *Domine, ad quem ibimus? verba enim eterne vite habes.* Ço és a dir: Senyor, plàcia't que nós, de tu lluyats per nostres grans mals, vuylls tornar a tu mateix e fermar, car en tu tot sol se troben los sentimens, e ls profits e ls parlamens e ls delits ||²⁴⁷⁶ qui porten l'om a la vida eternal e perdurable.

La setena persuació e raó és car, com per diverses vies lo nostre cor sia tostamps ocupat e turmentat per innumerables <vies>⁹ misèries, qui ns són presentades¹⁰ dins e dades defora axí per nostra corrupció original com per nostres peccats, e no sia cosa e'l món qui axí sia bastant a dar-nos repòs de cor, com ésser unit¹¹ ab Déu per sensera amor, per raó d'açò tostamps devem attendre que al Senyor siam units per cenera caritat, e Ell, per sa mercè, no lexa los seus faels servidors, dins lo regne de lur ànima, ésser sinó guoig cast¹² e continuat, e no permet que aytals sien calcigats ne envilanits per neguna creatura, pus que ells de tot lur cor se subjuguen a Ell. E açò deya El als apòstols, quant lus dix axí: *Hec locutus sum vobis ut in me pacem habeatis, in mundo autem pres[s]uram habeatis.* E volia dir axí: Yo us dic que, pus que a mi amets l'yalment, que yo us daré pau e guoig dins vosaltres mateys. E aquesta serà pau de consciència, qui és la magor consolació que l'hom pot haver en esta vida; e aquesta pau no s partirà de vosaltres per molta pressura ne persecució que lo món vos do.

E sent Pau deya açò mateix, quant dix: *Si Filius Dei vos liberaverit, tum vere liberi eritis.* E volia dir que si lo Fill de Déu vos deliura de les grans misèries del món, donant-vos consolacions celestials, axí con les dona als ||²⁴⁷⁶ contemplatius, que lavors serets en vera franquea e libertat, car res no us porà dar molèstia ne turbació, tant serà gran la pau qui regnarà dins vosaltres. E per aquestes persuasions aquest sant nos amonesta, e majorment los eclesiàstichs, especialment¹³ los religiosos, de amar vida contemplativa.

CAPÍTOL CCCLXVI. *Qui aporta altres a aquest mateix propòsit.*

Inclina encara lo dit sant nostres coratges a amar e a tenir vida contemplativa, per les següens rahons.

E la primera, si és car diu que aquesta aporta ab sí grans profits, ultra aquells qui foren allegats ya damunt e'l començament d'aquest tractat. E'l primer diu que és manifestació dels secrets de Déu. Car diu que lo Senyor als contemplatius ensenya grans lçons e fort grans secrets e amagades veritats, axí de la sua altea

⁹A: no a l'I.

¹⁰Presentades A: representades I.

¹¹AI.

¹²AB: escun I.

¹³A: les últimes tres paraules om. I.

com de les seues obres e amagats juys. E açò volis dir lo Salvador, *Mathey, undecimo*, cant deya parlant al seu Pare així: A tu, Pare e Senyor, confés que has amagats tos grans secrets als savis del món e as-los revelats als petits, ço és als humils contemplatius, qui són apelats los teus petits, e açò per tal cant, cant tu los leves en alt, aytant se¹ humilien més e s reputen per pus desconexents e peccadors² davant la tua alta magestat.

||^{280b} Lo segon, sí és car en lo contemplatiu crex la fe continuament, en quant ell se sent clarament tirar lo cor en alt per amor excellent e dreta, la qual no s poria fer sinó per aquell que creu que sia ver Déu, e aytal com la santa fe cathòlica lo creu e l preycia. E majorment cant lo contemplatiu se sent tot alterat per amor pensant en la incarnació, preycació, conversació e passió e altres obres del nostre Redemptor. Ab aquella contemplació li és dat tan clar lum celestial, confermant-lo en la fe, que cant en contrari li fossen alleguades quantes rahons porien fer quants philòsofs foren jamés ne són, no l porien mudar ne gitar de la veritat de la fe, ans diria tostems la paraula de sent Pau *Ad Thimoteum: Scio cui credidi et certus sum*. Ço és: Yo sé a qui he creegut, e n són cert³ que ço que he creegut és veritat immutable, e així que no s pot falcificar per neguna cosa qui sia e l món.

Lo terç profít de contemplació és confirmació de esperança, car cant lo⁴ contemplatiu ha provada e sentida la gran bonea, dolçor e amistat e noblea e veritat del Senyor, així tota servil temor lus hix del cor, que tanta confiança conceben de la sua pietat, que ya no temen que jamés se separen d'Ell, ans tostems seran ab Ell en esta vida e en l'altre. E per tal diem entre si mateix la paraula de l'apòstol, *Ad Romanos, primo*: ||^{280a} *Quis nos separabit a caritate Christi?* E volen⁵ dir així: Qui ns separarà a nós de la amor de Jesucrist? Car no y és bastant hom ne àngel, ne mort ne vida, ne neguna pena del món.

Lo quart, sí és car per aquesta santa contemplació se crex en nós la amor e caritat que havem a Déu. Car, com diu Crisòstom: Cant Déu veu que l'hom se aplica e s'acosta a Ell per amor, El, qui seguons la Escripura és així con a sobiran foch, crema tots los empatxaments qui empatxen l'om de amar-lo, e per si mateix fa créxer lo foch de la nostra amor mostrant-se al nostro cor sobiranament amable, per sa altea e dignitat infinita.

Aprés hi ajusta la multitud dels seus benifets, qui sobiranament promoven lo cor ad amar-lo, e a Ell a créxer-los cant l'om sovín li'n fa gràcies e ls li

366] ¹A: per tal quant tu los leves en alt tant con se I.

²A: peccadors IB.

³A: e son cert I.

⁴A: lom I.

⁵A: volia BI.

proposa així com a seus; e con la pensa alt levada conegua clarament que plau al Senyor que amem lo prohibisme, per tal que complaure a la sua altea, esten-se⁶ per amor al prohibisme, aytant con pot he sap que és plaent a Déu.

CAPÍTOL CCCLXVII. *Quans béns fa a nós la contemplació, ultra los damunt dits.*

Fa encara la sancta contemplació, e quintament, con diu aquest, que la ànima del contemplatiu haja senyoria sobre tota cosa dejús Déu, en quant de neguna altra cosa no vol ne damana delit, ne servey ne plaer, sinó ||^{280b} aytant con a Déu plau, car tot son plaer e delit posa en Déu. E és així que aquell és ver senyor de la cosa qui la meyspresa ne la vol.¹ E diu, ab sent Pau, de cor, així: *Omnia reputavi ut stercora, ut Christum lucrifacerem*. E volia dir que totes coses havia meyspreades per tal que guanyés Jesucrist qui no s pot perfectament guanyar, sinó per aquell qui totes les altres coses del món meysprea. E en aquest enteniment los sants apòstols són dits prínceps de la terra, car tota la terra accabadament meysprearen² a eximpli del lux sobiran mestre, Jesucrist; e mills són senyors del món aytals persones que no los prínceps qui del món mendiquen honor, delits, deners e altres coses moltes.

Sisenament, la contemplació illumina l'enteniment del contemplat a clarament conèixer les cauteles del dyable, e la profunditat de les seues temptacions. Car la amor no solament escalfa, ans encara illumina. Per tal, d'aquests havem, *Proverbiorum primo*, així: Debades posa lo diable parany³ e laç amagat davant los peus dels contemplatius, car con ells agen ales e volen en alt, per tal d'alt veen ço qui s fa bax contra ells.

Setenament, fa l'om temprat en ses delectacions, car tant és alta e dreta, e tant effable e delitabí aquella celestial delectació, que nostre senyor Déu tramet als seus contemplatius, que sobrepuja tot enteniment. Per què cové que aquell ||^{280a} qui aquella posseix, avorescha tota carnal e sutza delectació, així con a fems pudent, e encara més e més, sens tota comparació. Per tal diu sent Jerònim que *gustato spiritu, despicit⁴ omnis caro*. E vol dir⁵ que aquells qui han⁶ tastada la delectació spiritual que lo Sant Sperit dona als bons contemplatius, tantost avorenexen la carn e sos delits així con a dyables.

¹A: Scala Dei: encen-se B; encesa I.

367] ²A: qui la meyspresa ne la vol I.

³A: meyspreades... meyspresa... meysprearen I.

⁴BI: parayll A.

⁵AB: despicit I.

⁶I: om. A.

⁷Aquell qui ha ms.

Per tal diu sent Bernat que la consolació celestial e carnal no estran bé ensem, car qui ab delits carnals, o de gola e de truffes, e de jochs e burles, o per qualsevol manera se dóna a aytals plaers, no vol Déu que aytals aga ne senta los delits celestials. E per aquesta rahó los sants pares fugien als delits del món e s procuraven penes en mengar, beure, jaure, vestir, plorar, e fugien totes mundanals compayies e solaços, e giraven tota lur pensa a penitència <e> en coses ploroses, axí com en plànyer lurs peccats e les injúries de Déu, e a pietat de les misèries e affanyes spirituels e corporals de lur prohisme, e en desigar lo regne de Déu, e en complànyer a les penes e passions dels sans, majorment del nostre Salvador, fugent conyits, rialles e totes consolacions del món, per tal que poguessen attènyer, e puy conservar en si, les consolacions celestials.

Huytenament, fa la contemplació l'om fort en les adversitats e en les temptacions, car lo contemplatiu, per la familiaritat que ha ab Déu, reb d'El gran confiança, ||^{250vb} sabent ço que diu la Escripura, ço és que *justorum anime in manu Dei sunt*, ço és que les ànimes dels justs tostemps estan guardades ab les mans e armes de Déu. E per tal, cant són temptats tantost recorren a les mans d'aquell lur sobiran Pare e amich, nostre senyor Déu, qui saben que és lur protecció, escut e guarda. En en la sua virtut vençen lo temptador ab gran esforç, axí com aquells qui són guarrits ab les armes de Déu, e aquesta manera de vençre los dyables és fort alta e bela e segura.

CAPÍTOL CCCLXVIII. *Qui aporta altre profit seguent en nós per la dita contemplació.*

Noventament, la contemplació fa en nós perfeta justícia, car per aytal amorós levament de cor en Déu la ànima nostra dóna a Déu ço que li pertany e és seu, ço és servey noble e alt de pura amor. Dóna encara a ssi mateixa recitit de perfecció virtuosa, conformant-se a la voluntat del Senyor en ço que Ell vol d'ela. Car Déu Totpoderós en special requer amor de tots nós e, donant-la-li, donam a nós mateix gran justícia en aquesta cosa. Axí mateix dóna al prohisme ajuda, ajustant-se ab Aquell, ab lo qual se fa potent a procutar-li ajuda de misericòrdia e gràcia.

Deanament,¹ per via contemplativa la ànima profita molt en mèrit. Raó és, car tostemps que la nostra ànima éntegrament se ||^{250re} leva a Déu per amor, loant-lo, contemplant-lo o per qualque altre bona manera, ayntantes veguades merex glòria e creximent d'aquella. E com aytals movimens² puxa fer la ànima en si innumerables vegades lo dia, seguons que y és veada e abituada, segueix-se que per aytal via contemplativa pot profitar sobiranament en mèrit.

368] ¹A: desenament I.

²A: creximents I.

Nota açí que, seguons que dien los sants, la vida contemplativa de si mateixa és pus meritòria que la activa, e pus alta. És ver que, a veguades, per causa poria ésser lo contrari, ço és, quant³ caritat o obediència del prelat forsen l'om de fer algunes obres foranes. E en aytals casos a temps deu⁴ entendre en aytals obres, que no a contemplar; e axí ocupar-se en aytals obres és cosa pus santa e pus meritòria.

Molts són altres profits que aporta ab si la dita vida contemplativa. És ver que lo dit sant en lo dit seu tractat no n posa pus.

CAPÍTOL CCCLXIX. *Qui ensenya com per humanes indústries l'om se pot ajudar en levar-se en altes contemplacions.*

Lo quart procés que lo dit sant ensenya aquí mateix són les humanes indústries per les quals lo contemplatiu se pot ajudar a més plaure a Déu en sa contemplació, e axí pot fer que nostre Senyor abans e pus altament ||^{251b} lo levarà alt a ssi.

La primera astúcia e indústria, si és que lo contemplant de fet continuu sa supplicació a nostre Senyor sisvol si senta calt o fret, e no cés de suplicar que lo Senyor beniuat¹ li dó a sentir e a amar ardentment si mateix, e l fassa a Ell servir tostemps purament, preservant-lo de tota offensa; car si persevera, finalment Déu lo y darà. Car diu lo Senyor beneyt: A [a]quel qui perseverarà serà dat ço que justament demana, e açò almenys li serà fet per la sua inoportunitat.

La segona astúcia és que lo contemplant se guard de offendre mortalment lo Senyor. Car com diu Salamó: Si ab la una mà l'om hedefica e ab l'altra derroca, yamés aytal edefici no vindrà a fi. Axí és lo propòsit: si lo contemplant no s guarda de offendre lo Senyor, més de mal poria fer en un dia que no bé de centr.² Per què s deu luyar³ de tota cosa qui l puxa empatxar. Si vols saber quals coses l'empatxen, molt ya és posat damunt en lo comensament d'aquesta santa contemplació.

La terça, si és: continuament pensar en totes aquelles coses que li poden ajudar a tenir pura vida e nete e sens màcula, e l poden encendre a⁴ amar Déu. E en special deu sobre açí invocar ajuda dels sans de Paradís, e en special de la Regina de glòria, e aprés dels sans ||^{250va} àngels, pares e ministres⁵ e companyons nostres specials, tostemps en esta vida, per la misericòrdia de nostre Senyor.

¹ Per causa... quant, i.e., a causa que (amb una anticipació emfàtica de per causa).

² A: a temps dels I («hi ha temps que»: cal afegir que entre temps i deu).

369] ³ AB: benaventurat I.

⁴ A: que no de be en cent I (potser correcte).

⁵ AB: guardar I.

⁶ A: encendre en I.

⁷ AB: administradors I.

E especialment deu demanar ajuda al sant àngel qui-l guarda, primerament dient-li sa colpa de les offenses que fetes li ha, e puys demanant-li ab tota efficàcia misericòrdia, gràcia e ajuda, e axí inflamar si mateix e⁶ desigar lo sentiment e experiència de nostre senyor Déu, no per altra raó sinó per ésser pus ardent en amar e prear e loar-lo tostemps.

O quant se alegren los sants àngels nostros custodis e guardians beneyts, cant veen que nós desigam e trebaylam e demanam tenir aytal vida! E ell, lavots, per la sua gran noblea, ab major afecció⁷ pregua per nós e ns acompanya e ns deffèn de nits e de dia.⁸

La quarta astúcia és seguir en orant⁹ aquella manera en l'estar¹⁰ corporal en lo qual l'om se tròpia¹¹ miylor e mils se n'engén. Ligit que Moysès, orant, estava dret e tenia¹² les mans esteses envers lo cel. Salamó estava ajonoylat e tenia la cara envers la terra e les mans altes envers lo cel,¹³ segons que appar en lo *Paralipomenon*. Magdalena, cant demanava misericòrdia a Jesucrist, estava tota gitada en terra, besant e reguant de ses làgrimes los peus del Salvador, mas escoltant lo Senyor beneyt seya en terra als seus peus. Lo Salvador, en l'ort, suplicant al Pare la nit de la cena, estava ajonoylat ||¹⁴ inclinant-se en terra e cridant al Pare gran crit. E axí mateix en la creu cridà, estant tot estès en aquella. Los apòstols, cant Ell se'n pugà, estant drets e la cara e mans levades a Ell, suplicaven-lo que li¹⁵ membràs d'ella. Conseylla, emperò, lo gran contemplador Dionís, en lo libre *De Mística Theologia*, que lo contemplant estigua, dret o ajonoyllat, ab la cara tostemps levada envers lo cel.

La quinta, que jamés, sinó per causa necessària, lo contemplatiu no lex lo traüt que ha acostumat de dar a Déu cascun jorn, en certes ores e per certes paraules e maneres, car fer lo contrari seria fer menyspreu al seu Creador; per què, si fa lo contrari per¹⁶ necessària causa, deu reguonèixer sa gran culpa en sa oració, e fort rependre si mateix, e encara punir-se'n bé, segons son vigares. No res menys deu pensar que aytal traüt és vida de la sua ànima. Donchs, pus que lo cors no sofer que la ora li sia tolta en què ha acostumat de pensar si mateix, quant més, donchs, deu attendre la ànima devota que ella no perda sa refecció a hora acostumada. Car gran abúsio és que la sirvonta sia dinada e bé servida, e que la dona muyra de fam.

E diu aquest: si m demanes qual ora és pus apte a levar si mateix en aques-

⁶ AI: (potses enl llegir en).

⁷ A: efficàcia BI.

⁸ A: de nits e de dies I.

⁹ A: en orat en I.

¹⁰ A: lestat BI.

¹¹ ABI.

¹² BI: dret estenia A.

¹³ A: les últimes dinou paraules om. I.

¹⁴ J: quels A (llegiu que-?).

¹⁵ Ms.: sens *Scola Dei*.

ta sana ocupació, dich-te que de nits, cant la gent reposa e negú no-t torba, e fas al Senyor gran plaer que aquella hora que·ls altres dormen, tu veyles a glorificar-lo e a suplicar-lo ||¹⁷ per aquells qui calen,¹⁶ que l'enemich, qui tostemps veyla, no·ls puxa noure. Escrit és en lo *Psalmp: in die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum eius*. E vol dir que lo Senyor ha manat que de dia nos occupem en les obres de misericòrdia, ço és donant a aquells qui·ns són presentats pobres e mesquins, e que de nits entenem a¹⁷ la sua laor e contemplació gloriosa, observant, emperò, que, en lo comensament majorment, ta contemplació sia secreta aytant com fer se puxa, per esquivar tota vanagloria e tota temptació de l'enemich, e per pus segurament posar son¹⁸ tresor, ço és la santa contemplació, en les mans de nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CCCLXX. *Qui posa encara altres indústries a aquell mateix propòsit.*

La sisena indústria, si és saber mudar sos pensaments d'un en altre. E açí atén que si lo contemplatiu, per loch temps, estava contemplant en una matèria mateixa, daria gran amig al cap e als pits¹ de si mateix, e per consegüent a tot lo seu cors; per què, axí com aquell qui plaentment vol pendre un bon dinar e bé mengar, muda sovín les viandes, axí lo contemplant se deu mudar de cogitació en cogitació cant² se veu aflaquir massa lo cap pensant en special en alcuna. Ara, deus saber que solament la cogitació aquella qui és en Déu, pot sadolar a reposar, e no altra.

Per tal dien los sants que jatsia que ||¹⁹ pensar en la incarnació, preycació, vida e mort del Salvador sien portes e vies a entrar en lo Senyor, emperò res sots Déu no és bastant a perfectament reposar la nostra ànima, sinó solament Déu en sa pròpria natura e essència. E és axí que, con nós siam en carn corruptible e mortal, jamés no podem dressar lo nostre enteniment a reposar-se éntegrament en aquell Senyor acabadament ne per loch temps; ans, axí com l'aucell qui vola ab les ales esteses no pot molt durar, axí volant, sens que no les mogua en bax o en alt, axí, mentre som en esta vida, la nostra ànima jamés no pot per gran temps durar pensant en Déu purament e en la sua divina altes, ans cové que de continent la cogitació sua caga³ bax, girant-se en altra cosa, qual que⁴ aquella sia. No podem per nostra corrupció e misèria, tostemps que·ns volem, fermar-nos en pensar la altes de nostre senyor Déu. Ans cové que·y

¹⁶ A: callen I.

¹⁷ A: en I.

¹⁸ AI.

370) ¹ AB: al pits I.

² A: les nou últimes paraules om. I.

³ A: caga B: caysa I.

⁴ A: qualsvol que I.

pugem per escala, e la escala qui nos hi és dada és ja tocada damunt, ço és pensant primerament alcuna cosa axí com obra divinal o joy, o ley, per la qual, inflamant-nos en la amor del Senyor, vinguem fins a Ell en sí mateix. Entre les altres coses, qui són escala pus bella e pus curta e pus acostada a Déu, e qui abans an lo cor alt levat, són aquestes, per orde posades, cant l'om vol contemplar.

La primera, si és: devota oració e pura e accesa⁵ e cordial, qui deman desig, e fervor e unió⁶ ab lo Senyor. E après d'açò tantost pensar en Jesucrist pengat e nafrat cruelment ||^{251^{ve}} en la creu, e per tot lo cor ubert⁷ e plagat, per tos peccats, sens culpa neguna, ans per sola amor que tu no t perdeses. E axí soffrent, El pensava en tu pus fermament que jamés tu no penses en tu mateix. E per tu Ell offerí aquella cruel mort al seu Pare, per tal que no t dampnes per tans mals que fets has. E aquesta cogitació és apellada porta a nós proposada per entrar en la santa divinitat, dins aquella santa carn tancada e amagada. E en senyal que les succ nafres són porta a entrar a Ell en pregant, volch que cruel lança li obrís lo seu sagrat costat après la sua santa mort, per la qual ubertura e porta l'uyll contemplatiu entràs, per veure les magnificències divinals tancades dins aquella sagrada Archa del Testament, qui era la sua carn preciosa. Per tal deya sent Pau: *Christo semel⁸ passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini*. E volia dir que la ajuda que nós havem mester per appareylar-nos de entrar en la altea divinal en nostra contemplació, aquella era pensar en Jesucrist mort e turmentat en la sua santa carn per nós.

Aprés pot l'om la divinal pietat fort inclinar a si, lavors, suplicant-lo per tanta mesquina de ànima, de fel e de infel,⁹ qui és en tan gran perill de dampnació. E si cant hom veu que alcu soffrer injúria o pena alcuna corporal, lo cor tantost se mou a compassió, quant, donchs, més se deu moure a pietat cant veu tanta multitut de ànimes, de fels e infels, qui totes van per ample e via dreta¹⁰ a aquelles perpetuats penes ||^{251^{ve}} qui són en infern appareylades a aquells qui més han amat complaure e servir a la creatura que al Creador, e més a la carn que a la raó e a la consciència. E aquesta contemplació, espècia de suplicació, inclina molt a Déu, qui atén a la gran bonea d'aquell qui ab major o egual diligència procura lo bé a l'altra que a ssi mateix, e qui no menys atén al bé comú que al propi. E per esta manera se inclinà tant nostre senyor Déu a la suplicació de Moysès, cant li deya: Senyor, o perdona a aquest poble, o-m rau del libre en què m'as scrit! car amant lo poble que lo Senyor menaçava a destrovir, e per

⁵ A: encesa I: atessa B.

⁶ ABI (potser deman e desig en fervor unió?).

⁷ Ms.: verberat *Scala Dei*.

⁸ ABI om. Vulgata, I Peur 4:1.

⁹ A: fael e de infael I.

¹⁰ I: van ample e via dreta A (potser cal llegir: van ampla via e dreta).

excés de amor mogut, dig la dita paraula excessiva, volent dar a entendre que no anava menys los altres que si mateix.

La setena indústria és viure ordonat contínuament e no leixar-se caure en los poch deffallimens. Car diu la Escripura que qui leixarà les poques coses bones en què és veat e bé ordonat, convendrà que caga a la fi en les majors. E en special requer aquesta santa contemplació que l'om se guard de carnals e dissoluts e vans solaços e consolacions, e que tingua el cor e ls senys ben guardats, e en special la lengua, e que s luy de tota amistat e familiaritat de tot[a] persona, sinó aytant con és necessari a servir e a complaure a Déu, e de no leixar oració, dejuni, abstinència ne altra càrrech ne cerimònia spiritual, sinó aytant con obediència de major, o caritat o necessitat, forcen a vegnades. Car no és e-l món càrrech que no-l faça bon portar, e que no sia dolç, cant l'om ||^{251^{ve}} Pa veat de portar.

E membre't d'aquest document, ço és que si lo teu cor és tocat d'alt per qualque tocament divinal, ab aquell te'n vé qui-t serà proposat, e majorment si t'és proposat aquell qui és lo major, ço és, pensar purament e solament en la altea, bonea e noblea divinal en si. Si, emperò, per ta art e indústria te poses a contemplar, ten les indústries e maneres damunt posades.

CAPÍTOL CCCLXXI. *Qui tracta de la terça via, e pus alta, per pugar en contemplació, qui s'apella via unitiva e perfectiva; e ensenya con la contemplació se pot levar en alí per tres vies.*

Aprés que havem tractat de la vida illuminativa, qui és preparació e via a la via unitiva e perfectiva, havem a dir d'aquesta contemplació unitiva e perfectiva. De la qual parlant Dionís, en lo libra *De mystica theologia*, diu axí: que contemplació unitiva és una divinal saviesa qui per ignorància és coneguda, qui és, per tot e en tot, sobre totes altres sciències, indústries e savieses, en quant ajusta l'om, cordialment e per amor, sobiranament, ab Déu. E açí nota que, segons que ya és queucom tocat damunt, lo nostre enteniment se leva a entendre¹ e a conèixer Déu per tres vies.

La primera, si és atnent a la bonca, bellea, granca e bell orde qui és en les creatures, per les quals propietats, axí com per espill de Déu, lo nostro enteniment pugua a conèixer Déu, axí com a faedor e a ssenyor d'aytals coses, segons ||^{252^{ve}} que és tocat, *Sapience, XII, et Ad Romanos primo*. E en esta matèria Ricart² de sent Víctor ensenya al nostre enteniment de pugar a Déu, en lo seu libre *De archa mystica*, per XLII estacions, per les quals lo poble de Israel vench a la terra de promissió après que partí de Egipte; e per sis graus ensenya aquí com pot hom pugar en contemplant³ fins al nostro Creador.

371J 'BI: encendre A.

¹ I: Ricant (Ricaut?) A.

² A: contemplar I.

La segona via és quax per lo contrari, car la primera és pugar al Senyor per la creatura, e la segona ensenya con per comparació de la creatura al Creador o del Creador a la creatura, axí com de exemplar a la cosa exemplada,⁴ hixen innumerables e piadoses e altes veritats, e altes contemplacions, qui manifesten a nós nostre senyor Déu ésser sobiranament bo, bell, alt, noble, maraveylós, vertader e digne de tota honor, glòria e laor.

E aquesta via ha tocada sent Agostí, en lo libre apellat *De magistro*, e en aquell qui és dit *De vera religione*. Aquest lum és celestial e no natural ne artificial, e qui's dóna, per sol Déu, a entendre les altes veritats divinals, e qui molt ajuda a levar la nostra voluntat a amar Déu, e a aytal amar⁵ és ordonat, e per ell conexem la altea del Creador e la noblea de la creatura d'El exida.

La terça és pus alta que tota altra, e és quant la nostra pensz se leva en alt en Déu per viva e ardent amor, sens⁶ neguna altra conexensa sent ço que l'enteniment no pot conèixer ne comprendre. Per tal diu sent Dionís en la dita definició dada ||^{252va} que aquesta és⁷ saviesa per ignorància conseguda. Car neguna humanal conexensa, ne raó ne enteniment, a aytal sentiment no endreça lo contemplatiu, car aytal sentiment⁸ és obra de sol Déu, qui's vol dar a sentir a aytal pensa, sens exercici de nostre enteniment, ajudant a aytal sentiment axí, que la nostra ànima appar que solament aquí se aga axí con a receptiva, e no axí com a activa, quant a entendre; car là on regna sola affectió de amor, aquí lo seny ne l'enteniment no an res a ffer.

D'aquesta saviesa parla sent Jacme cant diu que tot do qui sia sobirà e perfect devalla d'alt, ço és de Déu. E aquesta gràcia és aquella saviesa que tant exalta e loa lo libre *De Saviesa* en lo setèn capítol e tot lo seu procés. Aquesta saviesa no nex en nós axí con les altres per via dels senys. Lo qual donà a entendre Daviu quant dix: *Renuit consolari anima mea: quia memor fui Dei, delectatus sum et exercitatus sum; et defecit spiritus meus*. Ço és, que ànima tocada d'esta divinal saviesa, qui tota humana e carnal delectació ha foragitada de si per lo sentiment de Déu, és alegrada e en alt levada, en tant que aquí deffall, car no és bastant a dir per res ço qui aquí sent del seu sobiran amat.

Aquesta saviesa jamés no enteseren⁹ los philòsofs, ne aquells qui en coses corporals e en fantasmes¹⁰ posen tota lur intelligència, qui és sobre tots dons infusos en nós, quant a la manera de levar la pus alta porció de la ànima ||^{252vb} en Déu per amor; ne en res pus baix que Déu reposa, ne encara en Aquell per esguart de qualque delit o profit, mas per sola amor d'Aquell qui sol és sobira-

⁴ I: de exemplar a la cosa exemplada A.

⁵ BI: a més A.

⁶ AI (no hi ha cap paraula entre amor i sens).

⁷ I: om. A.

⁸ I: les últimes set paraules om. A.

⁹ AB: enteneren I.

¹⁰ AB: fantasias I.

nament amable, lo qual vol e requer e ama, solament en quant lo sent sobiran bé, e sobitanament bo, e luyat¹¹ de tot deffalliment e misèria.

E diu Dyonís, in *VII de divinis nominibus*, que aquesta saviesa axí atteny lo seu amat Déu per amor, que no s'estén¹² a specular-lo o a pensar-lo, sots neguna consideració speculativa ne alta, qui no mogua l'om a amor, axí com és pensar en la Santa Trinitat, o en la generació del Fill, o en la creació del món: en quant se mostrà Déu Totpoderós; mas solament en aquelles consideracions mou nostra ànima qui la leven e la escalfen en amar lo seu Creador e Senyor, sentit sens tota semblança de neguna cosa corporal, e entès inexplicablement, axí que contra la manera natural abans és amat que entès, e con és amat ne cotès sentir-se pot aquí, mas no's pot dir per neguna lengua. Car tot açò és obra pura spiritual, a la qual cosa corporal no ajuda, car aquí solament hi obra nostra¹³ senyor Déus per sí mateix.

E per esta via appar con un grosser pagès, o una veylla simple, pot ésser en esta alta saviesa tot levat, e gran dexeble, segons que plau a Déu dar-li-u en gran¹⁴ quantitat, e segons la preparació que l'om hi à feta.

||^{253ra} CAPÍTOL CCCLXXII. *Con lo alt contemplatiu més sent e més ama que no és ço que entén e veu.*

En esta sentència conferma Daviu cant dix axí: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus*. On enseny que lo ver contemplatiu primerament gusta per affectió de vera amor a Déu, e puys entén ço que per experiència ha lo cor gustat.

Seguonament se prova açò per tant car molts devots contemplatius hi à qui més amen que no saben, e més que no entenen, axí con apar dels ignorans e més devots que los grans clergues. Donchs, aquells aytals més amor han e més se ensen lur amor que lur intelligència. E per consegüent amor alcuna és en ells qui no'y és per intelligència ne per conexença primera, no contrastant que aytal amor requira en l'om lum de fe e presència¹ de gràcia e de caritat.

Car, con diu sent Dionís, en lo comensament del libre apellat *De mystica theologia*, aquesta alta saviesa de la qual parlam açí sia² saviesa solament d'aquell qui és ver cristià e bo e amic de Déu. Per què açí nota que, jatsia que aquesta santa amor sia per Déu dada als alts³ contemplatius, sens que no'y és neces-

¹¹ A: luyant AI.

¹² A: no sunten I: qui us soete *Scola Dei*.

¹³ A: nostre I.

¹⁴ I: dar lin en gran B: darli nan gran A (o bé darli u-u gran?).

372] ¹ I: pteencia A.

² AI (potser cal llegir sí és).

³ AB: als sancts I.

sària altra conexença primera en ço en què la amor aquella se ferma, sinó solament la conexença que havem de Déu per ffe, emperò cant esta gràcia no és dada axí altament a tots, per tal, los altres e novells, o no tan ||^{252b} alts contemplatius, ans que sien en la inflamació de amor, al qual tota contemplació termina e ha fi, an mester pensar primerament en les creatures e obres de Déu, axí com qui vol pugar en alt ha comunament mester escala per què y puig.

E açò vol dir lo salmista cant diu: *In meditatione mea exardescet⁴ ignis*. Ço és que ans que la ànima sia ardent en Déu per lo foch de amor, cové que vaga davant alcuna cogitació primera que y muntem.⁵ Emperò, en los perfets contemplatius, tantost con se volen, se leva en alt la pus alta porció de la ànima per ardor de amor, sens tota escala de tota altra intelligència e conexença, speculativa o pràctica, de tota altra cosa qui no sia amor en Déu, hoc encara sens tot pensar speculatiu de Déu.

Mas diràs que diu sent Agostí: *Inuisa possumus diligere, incognita autem nequaquam*. E vol dir que jatsia que puzam amar ço que no havem vist, emperò no podem amar ço que no conxhem per neguna manera. Dich-te açí que sent Agostí vol dir axí: que qualque conexença se requer en tota contemplació. E açò és ver. Car en lo propòsit te dich que, aquesta alta amor, que tota és en Déu, en quant ho e tota⁶ és special do de Déu, e axí de Déu que no per neguna altra via ve⁷ d'altra donador, sinó sol d'El. Aquesta en nós requer⁸ e supon⁹ la conexença de Déu, qui és per lum de la fe catbòlica e no ve a nós per neguna altra conexença ne indústria ne art humanal, ne axí com altra amor ||^{253va} comuna qui en nós se ençén, s'engendra naturalment per natural inclinació que la nostra ànima ha a la cosa amable, o per moviment e operació que la cosa amable fa dins la nostra ànima, en quant la cosa aquella apar bona e amable e desigable.

E açí atén que axí com és possible que alcun, acostant-se al foch, abans senta la calor que son lum,¹⁰ axí és en lo propòsit que l'om, axí altament levat, abans sent la amor divinal que no que sàpia què és ço que sent, almenys mentre és en esta vida. Car en Paradís no s pot axí fer, con la nostra ànima sia inseparablement tostemps ajustada ab la lum aquella gloriosa e eternal, la qual és Déu. A la qual amor abans hi pugava aquell qui sovín sospira cridant de cor e dient: «O, Senyor!, e quant te amaré, quant te possehiré, quant te veuré, quant te hauré dins mi?» Abans aquest és levat en amar e desigar lo Senyor, e abans s'i sent inflamar que no si pensava en los pregons secrets de la eternal

⁴ BA: *exardescet* I.

⁵ Muten I.

⁶ Sic ABI (comp. català modern *ho i tota* «gairebé completament»).

⁷ Ne AI.

⁸ BI: aquesta nos requer A.

⁹ A: suppon I.

¹⁰ AB: que son lum I.

duració o generació o processió divinal. Per què, qui en ayals especulacions posa si matex, si no u gira a amar Déu, no profiten molt, car la amor és tota la fi de nostres cogitacions en l'om ben ordonat.

E per tal cant açò no faeren los grans philbsofs, ne u fan los presens theolochs, per tal, no contrastant que sien grans speculatius, són sovín luny de Déu e de tota devoció, e de tota amor e temor sua, e són sovín grans peccadors.

D'aquesta tan alta e tan ||^{253vb} gloriosa saviea se entén ço que diu sent Pau cant dix que aquesta és aquella saviea *quam nullus sapiencium scilicet grecorum intelligere potuit*. E de la qual diu *Ad Corintios: Spiritus noster Spiritu Divino unit que sunt eius; et hec est «sapiencia quam loquimur inter perfectos»*. De la qual dix Jesucrist als apòstol ans que se'n pugàs: *Induemini virtute ex alto*. Et açò significa lo vestir que fa lo prevere en l'altar, qui per lo cap avall se gita lo camís, l'amit e la casulla, car tota esta santa saviea ve d'alt, ne y és altre bastant a dar-la, sinó sol Déu.

CAPÍTOL CCCLXXXIII. *Quines obres e pugamens e graus fa esta contemplació unitiva dins la ànima del contemplatiu.*

Les obres que aquesta sagrada amor e esperit de sobirana contemplació fa en la pensa són aquests sis graus, significats per los sis graons per los quals lo gran Salamó pugava en la sua alta cadira. Car aquest pugava Jesucrist en la pus alta porció de la nostra ànima, qui s'apella *apex mentis*, e aquí seu cant la posseex en plena pau.

Lo primer graó e obra que aquesta sobres alta amor fa en la ànima del contemplatiu s'apella illuminació, car après que la ànima és inflamada d'aquesta santa flama lexa dins els una experimental conexença de Déu. Aquí perceb nostro Senyor ésser font de tota bonea, noblea, belea, e digne de tota glòria e honor e reverència e laor. E per ||^{254ra} comparació a Ell percep si matex ésser cosa la pus miserable e dolenta e despitabile,¹ vil e sutza, qui s puxa dir per neguna lengua. E faent aquesta comparació de Déu a sai matex, conex quanta és la sua dolçor e clemència, qui los sobres alts tresors vol posar en tan vil loch con és lo famer de la nostra² consciència e sutza ànima.

Lo segon graó e obra d'esta santa amor unitiva e perfectiva, qui és la pus

373] ¹ Així, clarament, A: despectible I: despectible B.

² I: de la sua A.

alta part de la present contemplació d'esta vida,³ se apella inflamació. Car la ànima il·luminada, e havent experiència de la gran altea e noblea de nostre senyor Déu, roman axí inflamada en la sua amor, que en altra no pensa ne troba delit, ne d'als volria pensar ne parlar. E lavors avotrex acabadament tota carnal delectació per qualque cap on vingua.

Lo terç graó e obra d'aquesta santa amor contemplativa, si és suavitat e delectació. Car après que la nostra ànima és il·luminada axí altament, e après axí inflamada en lo gloriós Senyor, neys dins la ànima delit inexplicable, qui passa tots altres delits del món, axí com la dolçor de la mel, la agrot⁴ e ferca del fel, en tant que més puga un poch d'aquella dolçor e més adelita la ànima que no porien fer tots quants delits foren ne seran jamés en la carn, de tots quants foren ne seran jamés en esta carnal e miserable vida.

Lo quart graó s'apella desig. Car ||^{256r} après que la ànima del contemplat és axí il·luminada, inflamada e adelitada en Déu, com dir és, desiga axí fortment ésser unida ab Ell per contínua amor e sentiment, que abans eligiria tot linatge de pena qui no fos peccat, que no per una hora ésser separada d'aquell sobiran delit que en lo seu Amat ha trobat. E per raó d'açò tot altre delit li és mort e tostemp està en aquella ardor e encès desig de possehir e de no perdre ço que ha sentit del seu sobres amable Parc e Senyor.

Lo quint graó s'apella sadolament. Car lavors la ànima roman axí sadola del sentiment del Senyor, que neguna altra cosa no vol ne desiga. Ans lavors li és mort altre haver ne altre possehir; lavors cessen en ella tots altres desigs e goigs e apetits. És-li vigares que posseix Déu, e posseent Aquell, posseix tot quant és, e sens Ell no ha res; e avent Ell, és general regina de tot quant és ne pot ésser.

CAPÍTOL CCCLXXIV. *Con dels dits pugaments e graus nex en lo contemplatiu arrapament de pensa, e gran segurtat e repòs.*

De tots los sinch graons e obres santes que fa la dita amor en lo cor de l'alt contemplat, hix lo sisè, qui s'apella arrapament de pensa e eximent o purgament¹ sobre si mateix. No que aytal arrapament requira que l'hom vega visions ||^{256v} ne neguna cosa corporal, mas requer que l'hom se pensep il·luminar e inflamar e recrear e levar per amor en lo seu Creador, axí que ço que sent e percep, no s pot dir per neguna lengua, per raó de la sua altea, bonea,

³ AI (així potser no cal esmenar per a llegir: de contemplació en esta present vida).

⁴ A: rigor I.

374] ¹ Ms.: pujament *Scala Dei*.

bellea, nedca e noblea. Raó és, car aquest arrapament devala de sol Déu, qui vol per bonea la pensa aquella levar axí alt: ne² altra cosa no y és bastant, con sia de sobre tota nostra facultat e poder. Per què, per tal cant lo arrapament aquest és cosa axí aspiritual,³ per tal lo nostre enteniment, estant sots lo càrrech de la carn, no s'i pot longuament fermar, mas axí con a stela scintillant,⁴ se leva e torna a ssi matex, o axí con a uyll qui guarda lo sol no s'i pot fermar, mas guarda⁵ e torna's tancar, e après obre's, e puys tanca⁶ tantost: e axí és assò.⁴ ^{6b} Axí matex atén la⁷ sageta en alt tramesa: tantost cau, per lo pes propi qui la fa caura; o lo pex qui salta fora l'aygua, tantost cau en l'ygua. Axí és en lo propòsit.

A aquest sisè graó ajusten los grans mestres aquesta dos qui s segucken. Lo primer s'apella sagurtat,⁸ car cant la ànima veu que quant és amada⁹ per lo seu espòs Jesucrist, que axí és il·luminada, inflamada, adelitada, arrapada, etc., concep d'El e en Ell tanta segurtat, que no ha e-l món turment, ne dampnatge corporal ne mort que duptàs de sofferir per la sua amor. Ja lavors no ha pahor de res, e tant confia¹⁰ d'aquella eternal bonea que ha consebuda e sentida en lo Senyor, que no ha pahor de jamés separar-se d'Ell, ans confia certament que ||^{256v} eternalment serà ab Ell en glòria. O quanta alegria abita tostemp en aytal ànima, qui ya veu e sent lo hé eternal qui la espera certament!

Lo segon hé e graó d'aquesta escala, qui s'i ajusta per los sants, s'apella plen repòs. Car pus neguna tribulació ne negun dampnatge corporal ne neguna temor no poden esvair aytal ànima, segueix-se¹¹ que ella està en plen repòs, e en tan gran que no s pot dir per neguna lengua.

Per què diu açí Ricart en les seues *Contemplacions*: O ànima de cristià!, pus en est paradís pots pugar e estar en esta vida, ven tot quant has e quant sabs, e compra aquesta gloriosa possessió: no t'i sia res car, car lo venador és Jesucrist, qui s'offer a vendre-la a tots quants la voltran.

² A: que I.

³ A: spiritual BI.

⁴ I: a stela (metàtesi) scillant (amb abreviació) A: a estela scintillant *Scala Dei*.

⁵ Les set últimes paraules om. IB.

⁶ A: tancas IB.

^{6b} Vegeu COROMINES, *op. cit.*, vol. I, p. 206.

⁷ A: acten a la I.

⁸ A: segurtat BI.

⁹ BI: amagada A.

¹⁰ I: tant con sia A.

¹¹ Segueix A: segueixese (?) I.

CAPÍTOL CCCLXXV. *Con se deu haver e ajudar lo contemplatiu contra les temptacions qui lavors se lèvan contra ell; majorment contra temptacions de supèrbia.*

Nota que lo dyable, per tal quant ha sobirana enveja contra los contemplatius, si ls tempta fort amaguadament¹ per sperit de supèrbia, faent-los desigar haver en lurs contemplacions visions e revelacions, lo qual desig és fundat en presumpció e vanagloria e gran curiositat e deffalliment de fe. E per aquests vans desigs Jesucrist sovín lexa caure aquests aytals en illusió del dyable, jexant-los enguanar per falses apparences de l'enamich e fer falses² revelacions e sentimens desordonats. En semblans mals caen aquells qui ||^{259c} estudien per qualsque³ arts e vics haver les dites visions e revelacions. Per què attén los següens documens.

Lo primer és que sentimens e revelacions e visions de les coses divinals no vénen a la ànima per aytals desigs vans, mas per sola bonea de nostre senyor Déu, qui s'inclina a fer aytals gràcies a la ànima que veu fundada en la sua tenor e amor e en humilitat pregona e en fervent e vera devoció. Per què pots clarament conèixer que si en la tua ànima entra contemplació⁴ ne consolació o sentiment o revelació qui t'aport a amor de tu mateix o a supèrbia, o sia fundada en exaltació temporal de tu mateix he-t sadoll bé ta pròpia personal afectió, que allò és enguan del diable, qui-t sobereuça per gran presumpció de tu mateix o per gran amor carnal que has a tu mateix.

Lo segon document és que encara cant aguesses aytals sentimens e visions qui-t portassen a virtuts e a coses santes e bones, no t'i vuylles fermar ne-u vuylles de tots puns menysprear, mas ans que t'i ferms examina alò què és, ne hon va, ne què poria ésser. La examinació⁵ aquella se deu fer per continua oració, e per conselly de persones sàvies e temens Déu, e ab direcció e lum de la santa Scriptura e dels sans doctors. Semblant document observaràs sobra tota doctrina qui-t sia sospitosa, vingua d'onsevuylla.

Lo terç document és que sics sens aytals desigs de haver les dites visions o sentimens: tot ho atribueix a la pietat de Jesucrist, ||^{259b} qui-t fa aqueixa⁶ gràcia, e no-u atribueixes a tu mateix, per tal que Déus, per ta gran supèrbia e desconexença del seu do, no t'i lex caure.

Lo quart és que si est temptat de haver aytals⁷ sentimens e visions, pensa que Déus te lexa axí temptar per probació de ta humilitat, e lavors humiliat

375] ¹A: agudament I *Scala Dei*.

²A: les sis darreres paraules om. l.

³A: qualques I.

⁴B: entre contemplacio l: en ta contemplatio A.

⁵AB: extimacio I.

⁶A: aqueixa I.

⁷A: semblants I.

e revela les temptacions a persona prudent qui t'i conselly, ne les tingues secretes per res.

Lo quint és que tu, qui novellament véns a⁸ aquest sant offici, si véns que nostre Senyor t'és al comensament dur e fort, no te'n maraveyllis, car bé-u mereix ta mala vida precedent, per què poderosament te humiliat davant Ell, si vols que Ell se inclín a tan vil persona com tu est; e continua, car no-i dirà de no, que font és de tota pietat e bonea, e pare teu per la sua mercè. Per què singularment te gita tor sots la vera humilitat e mata la presumpció de tu mateix e la verguonya folla de humiliar tu mateix de cor, per poch preu de ta vida e de tes obres e per exercici de obres humils, seus verguonya. E aytant con la pensa de l'hom més se pert e s'avorrex e s'abaxa per amor de Déu, aytant Déu la leva en alt abans e la complex de les consolacions celestials.

Per tal dix lo sant abat Agaton que lo ver contemplatiu sobiranament havia a esquivar presumpció de si mateix e de ses obres, e tota vanagloria e favor, e reputació e opinió de si mateix.

CAPÍTOL CCCLXXVI. *Qui tracta de diverses espècies de contemplació, e con lo contemplatiu, cant se sent fret, se deu tot escalfar.¹*

||^{259a} Ricart de Sent Victor en lo seu libre de contemplació si posa les següens doctrines en esta matèria.²

La primera, si és que lo contemplatiu pot profitar en contemplació per tres vies. La primera és per sa indústria, e açò seguent³ ço qui li és vigares que-y pot molt ajudar. Aquestes hi deven estudiar ab gran diligència, per què meresquen ésser per Déu ajudats a pugat pus alt. La segona via, si és per art e doctrina d'altra, axí con fan aquells qui les davant dites e altres doctrines de sans, dades sobre esta matèria, observen e segueixen. La terça, si és per special gràcia de Déu, qui vol l'om alt levar en los seus secrets.

La segona doctrina, si és que contemplació se partex per tres parts. La primera s'apella axí: *mentis dilatatio*, ço és exemplament de pensa. E és quant lo contemplant, per humanal indústria se estén e-s dilata⁴ sobre ço que pensa. La segona s'apela *mentis sublevatio*, ço és levar la pensa en alt. E és quant la pensa del contemplant, illuminada per special lum de Déu, entén coses a les quals no basta entendre la humanal indústria. Emperò, jatsia que so que entén sia sobra ella, emperò axí està tostemp dins sos tèrmens, que no contrastant que

¹A: en I.

376] ¹A: se deu fort escalfar e levar alt en deu I.

²AB: manera I.

³A: segons I.

⁴AB: delita I.

entena⁵ sobre si, ela emperò està entre si, ne s'aliena⁶ ne passa en si⁷ fora si, ans⁸ se percep estar en si ab si en les coses acostumades. La terca spècia s'apella *mentis alienació*, e ||^{250b} vol dir eximent de si mateix. E açò és quant sent e percep coses a les quals a pugar no y basta natural indústria, per lo qual percebrà el és axí fora⁹ si mateix e [l']acostumat juy¹⁰ de son enteniment, que ell no's sap on s'és, ne què és de si mateix, ne si és e'l cors o fora lo cors. E açò s'apella per altre nom arrapament, del qual havem ya parlat damunt.

E açí atén que la primera d'aquestes tres parts, qui s'apella dilatació, se ajuda per art e per continuat exercici e per gran diligència. La segona, ço és la sublevació, s'ajuda per lo lum celestial que reeb a veguades sobre la pròpria sciència que l'hom ha apresca, e sobre tota altra art que l'hom aga estudiada, a veguades sobre la natura. E axí són alts levats los prophetes qui veen e dien les coses amaguades, passades e esdevenidores e ls secrets dels coratges dels hòmens sens que no s'arrapen, ne an neguna alienació o arrapament en si mateix. La terca qu'és alienació o arrapament, ve en nós o per excessiva devoció, qui ve per excessiu desig o amor del Senyor, o per excessiu maraveyllar sobre alguna cosa qui appar sobiranament maraveylosa, o per excessiu delit o gnoig de la cosa percebuda dins nós mateix per special gràcia del Senyor.

La terca doctrina principal, si és que l'hom qui's sent fret en sa contemplació deu si mateix escalfar ab art special, per què puxa abans al Senyor, per contemplació, pugar. E en lo *Quart libre dels reys, capitulo III*, ||^{250a} ligim que Helizeu, propheta, cant volia en si despertar l'esperit a prophetar, tocava devotament son laüt, e en aquell so, loant Déu, se escalfava en devoció fins que lo seu sperit prophetava.

E tu, si't sents fret e inapte a contemplar, primerament te apartaràs dels altres e comensaràs, ab tota efficàcia e virtut de ton cors e de tos senys e de tota ta pensa, a loar lo Creador per salms e hymnes e altres paraules deputedes a la sua laor, e per ayals paraules con l'esperit te aministra,¹¹ après pensaràs en la reverència de la magestat divinal qui t'à creat e al¹² qual tostemps los sans àngels adoren e loen. Aprés pensaràs en los seus grans benefets generals e specials que fets t'à. E si per açò no t'hi escalfes, gira't a pacientment portar ta fredor; e pensa ta indignitat,¹³ e que si perseveres auràs ço que vols e que lo Senyor vol provar ta impaciència entretant; e que si pacientment e ab grà-

⁵ AB: ençena I.

⁶ AI: saliana A.

⁷ ABI: potser cal llegir: ne passa açí fora si (?).

⁸ AB: fora ans I.

⁹ A: per lo qual aperceba es ell axí fora I.

¹⁰ E son acostumat juy A: e son acostumat juy I.

¹¹ A: administrata I.

¹² AI.

¹³ I: ta dignitat A.

cies la portes, mereys molt e provoques lo Senyor a dar-ta loc que li mereys.

E diu aquest sant que deus lavors axí dir al Senyor: Vet, Rey e Senyor just de tota natura, quanta és la mia malficia, que con yo sia digne de tostemps habitar en infern, e¹⁴ a mi dóna vigares que gran injustícia me sia feta cant dins lo femer de la mia ànima no poses los preciosos e gloriosos tresors teus. O Senyor!, e per ta infinita bonea done'm a conèxer ma malvestat e ma gran desconexença e malficia, e me'n fe ||^{250b} fer digna penitència per la tua magnificència e bonea.

La quinta¹⁵ doctrina, si és que negún no's maraveyll si les coses celestials percebudes giten l'om del seny carnal e natural e mundanal. Car diu-se, *Secunda Corintiorum, XII*, que sent Pau, arrapat axí, no's sabia si era dins lo cors o fora, ne què era ço que fora ell se feya. E ligim, *Actuum nono*, que, tocat de la celestial luu, tornà orb. E *Mathey, XVII*, ligim que los tres dexebles de Jesucrist, en la sua transfiguració, caegueren en terra e de fet foren posats fora si mateix cant hoiren la veu del Pare qui dix: Aquest és lo meu Fill. E diu de si mateix Ezechiel, *capitulo tercio*, que con Ell veés la sua visió caygué en terra. E Daniel, *capitulo X*, diu axí que com vaés¹⁶ aquella visió, no romàs en ell fortalea.

Per tal diu sent Greguori: Veges en quanta misèria som caeguts, que no podem soffrir de veure ne de percebre aquell sobiran bé per lo qual som creats. E jatsia que sens ayals visions e sentimens nos puxam salvar, emperò senyal són de la amistat de Déu a qui les ha, e gran verguonya és als acostats a Déu, axí com religiosos, que jamés no agen negun sentiment del Senyor ne senyal de la sua amor dins si mateix.

CAPÍTOL CCCLXXVII. Qui posa alcunes ajudes a contemplar e doctrines directives.¹

Deya lo sant abar Evàgnius, parlant d'esta santa contemplació, alcunes bones amonestacions.

La primera ||^{250a} era aquesta: Tu qui alt vols pugar a sentir les riqueses de Paradís en esta vida, sobiranament atén que sies net, e ab quanta prudència e estudi e reptiri de tu mateix, deus pensar e examinar tu mateix,² que en tu no

¹ I: o A.

² L'enumeració de les doctrines salta de la terocra a la cinquena.

³ IB: les últimes quinze paraules om. A.

377] ⁴ AB: virtuosos I.

⁵ A: les sis últimes paraules om. I.

regne ne estigua neguna sutza delectació, ne lega cogitació ne maliciosa, ne neguna ociositat; o, si y és estada, que sia ben ponida e castigada.³ Fuig tot carnal delit si vols sentir los celestials; si no, en va trebaylles.

La segona és aquesta: Acostuma en certes hores pensar que entres dins tu mateix e pensa qui est estat, e qui est, e quin deuries ésser, e quin pories ésser si t volies, e quin te cové a ésser si t vols salvar. Pensa que lo regne de Déu molt ha costat als sans. Donchs, cové que a tu cost més, qui majors enbarchs as posats a tu mateix e l carí.⁴ Donchs, jamás no cesses, res no t sia difícil per haver Paradís: no t sia difícil ésser pobre, ésser difamat, ésser trufat, ésser ferit e aminyat per amor del Senyor, qui per esta via hi pugà.

Pensa en la dignitat de la tua ànima, qui és a semblança de Déu, a la qual Déus ha ensenyada sobiranament excés de son poder cant l'à creada, excés del seu saber cant axí le ha altament rehemuda, e excés de la sua amor cant axí altament la guoverna e la suporta, e si y és appareylada, la leva en esta vida fins als seus tresors e sentiments de si mateix.

E con fos perseguit per lo rey de Noroega poderosament e reclamàs per ventura anit hi iràs. E pensa, si dampnat és, que en mal punt fuist anch nat e que t'aguera més valgut que no fosses res estat, o que fosses pedre o ase o serp o escurpí. Si salvat est, hauràs companyia ab Déu e ab los seus sans en Paradís e hauràs béns inestimables, qui no s poden dir per neguna lengua.

Donchs, ara t'i apareyla mentre has temps, e no perdes lo temps, car del temps perdut te cové a Déu retre rahó.

Ligim de Suetònio, famós monge, que a vegades juguava als escachs amagudament. E con fos perseguit per lo rey de Noroega poderosament e reclamàs per gran temps a sant Miquell, lo dit archàngel li aparech e li dix axí: «Hom fol e mal religiós, e no has verguonya de reclamar a mi en tes necessitats, qui tantes vegades m'as offès per ton mal jugar als escachs? O foll! e com pots perdre tant de temps en tan dolenta obra? E tu, qui tant has ligit, ben sabes que jugar a negun joch del món no és legut a hom religiós, e majorment a deus ne a escachs, com sien jochs ociosos e sens tot profit, e dels quals se dona mal eximpli als altres e inducció a fer semblant. Dich-te que yo t'és procurada la present persecució que passes, per tal que axí t tornasses a Déu e no continuasses lo dit joch e axí vinguesses a la mort. Per què és dada sentència per lo Jutge eternal, que per tal que li satisfasses del temps ^{||277a} perdut en lo dit joch e de la desonestat e mal eximpli que n'as comès e dat, que en les mans e dits, ab los quals has tant jugat, sies ferit de poderosa poagra fins al jorn de ta mort. E plau al meu Senyor que la dita persecució, per què l'as pregat, ces de tots punts; emperò

³A: Jes sis últimes paraules om. I.

⁴AB: les divuit últimes paraules om. I.

⁵A: en lo iubi I.

mana lo dit Senyor e jutge que aquest juy publichs als altres, per tal que en special tots religiosos se guarden de despendre lur temps en aytal vanitat.»

E axí estech fet de continent, axí com lo sant archàngel dix e manà al dit monge.

E açí és acabada la matèria de contemplació sumàriament. E per consegüent açí és acabada la suma de oració e tot lo tractat de penitència, lo qual dixem damunt que estava en dejuni, almoyna e oració.⁶

||277b CAPITOL CCCLXXVIII. Qui posa documens als contemplatius a vendre las temptacions.

Com en tota esta present vida l'hom sia posat en temptació, segons que dix lo sant hom Job, e majorment lo diable estudiy ab sobiran estudi tostems a temptar les persones religioses, per tal fa mester que los religiosos sien fort avisats e endressats en vendre lurs temptacions, per raó d'açò atén açí a les següens doctrines.

La primera, si és que, segons que posa sant Agostí, nostre Senyor vol que en esta vida siam temptats, e açò per tal que, pugnans e vencent l'enemich, merescham haver la sua gràcia e la sua glòria. E per tal que molt e contínuament merescham, vol que contínuament en esta vida siam temptats. Per raó d'açò cové que la persona sia tostems fort atesa e apercebuda contra les temptacions, que na caga; car gran dampnage fa a ssi mateix e gran manyspreu dona a Déu aquell qui s lexa caure en les temptacions, con cascun aga poder de vendre-les ab la ajuda de Déu. Seguonament, vol nostre Senyor que siam temptats per tal que coneguam quant valem¹ ne quant lo amam. Car sovín se esdevé que algun reputa si mateix fort per bo e per perfer, mas vinent la temptació, lavors conex que no havia en ell tant de bé con ell se pensava. Car ell veu que ell no contrasta al peccat ab aquell esforç que deuria ^{||277c} e poria, e per consegüent ell no ama Déu axí com se pensava ne és aquell que ell cuydava ésser.

La segona doctrina, si és que nostre senyor Déu nos ha dats enemichs ab qui combatta tostems: e són lo demoni e la carn e lo món; hoc, e tota la creatura és axí envescada² per lo dyable contra nós que, con diu sent Bernat, pertot ha

¹Eiximenis va començar a parlar de contemplació al cap. 354, con a seqüela lògica del seu tractat sobre la oració (cap. 336), que —com a tercer element de la satisfacció penitencial (cap. 330)— fa part de la penitència (cap. 319). Torna ara a parlar de la solitud i contemplació (cap. 314), tot això dintre d'aquesta última part del *Llibre de les dones* que és «d'alseunes perfeccions, virtuts, cerimònies e maneres qui pertanyen a persones religioses» (cap. 313). El copista de PA deixà el sobtant de la columna esquerra en blanc.

²378] No coneguam quant valem A: per conexer quant lo volem B: per veure quant valem I.

³BI: entestada *Scala Dei*: envogada A.

posat lo seu verí lo dyable. Emperò dien los sants que entre tots los enanichs la carn és aquella qui més nos gita a terra e nos confon contínuament davant Déu, si donchs no la humiliam de tots punts e no la subjugam a la raó ab molta penitència e ab gran guarda del cor e de tots los nostres senys.

La terça doctrina, si és que lo Senyor beneit nos ha dades tantes e tan grans ajudes contra nostres temptadors que, si ns volem, jamés no ns poden vençre. Per tal diu sent Greguori que gran verguonya deu haver aquell qui s lexa vençre en les temptacions, car l'enemich negú no pot vençre, sinó aquell qui vol ésser vençut. Per què deus açí notar que nostre senyor Déu nos ha dades les següents ajudes. La primera, si és special gràcia sua que Ell tramet a tota persona qui vol lealment treballar en les temptacions a³ ferventment contrastar, ne y cal d'aparcar en açò a negun. Aprés, nos ha dada raó natural qui ns ensenya què és bé e mal, e que és ço per què devem treballar e per què no. Aprés nos ha dada la sua santa Ley, qui ns ^{||257v||} ensenya la sua alta voluntat; aprés, lo franch arbitre qui negun no l pot forçar; aprés, la custòdia angelical, qui tostemp està apareyllada a ajudar nos, si a ella volem recórrer per oració special, jatsia que primerament devem recórrer a Déus tostemp en nostres temptacions, axí com aquell qui és principal ajuda nostra.

La quarta doctrina és <aquesta> que lo proceés de la temptació és aquest: car primerament ve la mala cogitació al cor, e aquest primer eveniment no és negun peccat. E apelle's suggestió. Per què açí deu estar l'om avisat que, si la cogitació és mala, que de continent la git tantost de si mateix, e li contrast poderosament girant l'enteniment a altra cosa e recorrent a Déu; e girar-se a totes les ajudes qui són dites damunt en la terça doctrina. En altra manera si la y lexes, romandrà e daràs armes al dyable contra tu mateix, e esforç que proceescha fins a la delectació, e d'aquí vendràs al deliberat consentiment, lo qual present, vet lo peccat mortal dins en la ànima. E pus que aquí sia, tantost has perduda la gràcia de Déu, e tots tos béns primers són mortificats, e romans catiu del dyable, qui puys fa escampar lo peccat per diverses parts, car fa'l venir a la bocha, e peques⁴ per la lengua, e puys fa't venir a la obra, e puys porta't a la deffenció del peccat, tolén-te la verguonya, e de la deffenció vindràs a la continuació ^{||258r||} e costuma, e d'aquí a dureza e a obstinació, e d'aquí a morir en peccat mortal, e axí caura en dampnació.

Per les quals coses apar que sobiranament deus attendre al comensament de la temptació, al colp que la sens, que aytantost la gits de tu mateix. Axí que tostemp li estigues de cara e estigues apareyllat que, al punt que vingua, que tantost vaga fora. Car aquest és sobiran remey e dels majors, e vingua la temptació de qual part se vuylla, jatsia que a la temptació de la carn hajam

¹E ABI.

²B: peccas i: peccats A.

damunt dats altres specials remeys, cant parlam de castedat e de peccat de luxúria.

CAPÍTOL CCCLXXXIX. *Con en special se pot vençre la temptació del món e del demoni.*

Quant a la temptació del món, dien los sans que remeys és attendre a les sues armes, car lo món pugna contra nós, seguons que diu sent Agostí, ab falsa amor e ab falsa temor. Ab la falsa amor pugna cant nos fa desordonadament amar nós mateix o altres coses mundanals. Per què qui vol haver açí victòria d'él, cové tenir lo conseyll del Salvador, posat *Johannis, XII*, ço és no amar, ans abirar, si mateix e ses males inclinacions e temprar¹ e refrenar sa mala voluntat e bestial e reneguar sos mals appetits, per honor e glòria de nostre senyor Déus, e alçar tota res qui ns aport a aytals males amors.

Si ^{||257r||} lo món pugna contra tu per mala temor, lavors pensa axí en tu mateix: si per amor de Déu menyspreu tot perill e tot mal de pena qui m puxa venir, e per mantenir a Ell no m cal haver pabor de negú, car Ell me deffendrà poderosament. E per posar aytal bon voler en execució los sants pares no volien jamés haver amistats specials ab negú sinó ab Déu, per tal que per aytals amistats no fossen inclinats de res a ffer ne a dir contra Déu, ne de callar veritat e juy dret cant ne fossen demanats. E açò és gran sacrifici a nostre senyor Déu, que l'om per la sua reverència no vulla altre tembre ne amar ne vuylla a altra satisfer, sinó a Ell tot sol.

Al dyable, si tempta, cové a contrastar ab gran cautela, per tal cant ell tempta tostemp fort falsament e sots palli² de bé, attenant a les condicions de l'hom e a les sues costumes; e segons que l veu inclinat, axí li aparela lo laç en què l faça caure. Per què, contra aquests laços seus conseyen los sants que l'om tinguia tostemp apareyllada oració al Senyor, demanant-li humilment ajuda. E lavors deu hom ensenyar esforç en sa pròpia voluntat, contrastant-li vigoorosament, e deu hom haver sobre si gran custòdia e guarda, e fúger totes aquelles ocasions qui puxen l'om fer caure, e attendre al gran guardó³ e mèrit e honor que pot sperar, si venç.

Con, donchs, en esta vida siam posats per guanyar lo mèrit ^{||279v||} del Regne, e aquest mèrit se obtengua per bataylar virtuosament, esforçero-nos de axí bataylar per aconseguir lo dit mèrit e l Regne.

379] ¹B: temptar A: trempar I.

²A: palliatio I.

³Pensant al gran perill e perduda que l'hom encorre en caure si es vençut, e al gran guardó *Scala Dei*.

CAPÍTOL CCCLXXX. *Com pot hom merèixer continuament.*

Sobiranament devem atendre, e majorment tota persona religiosa, que tostemps metescha queucom, axí que no hi pas temps en què no merescha queucoto envers Déu. E açí dóna aiscunes regles lo sant abat Moysès. E la primera, si és aquesta: qui vol merèixer continuament tostemps, deu haver la pensa atesa a pensar que tot ço que fa ne que diu ordon a glòria e honor de Déu, e faça que's viaylla, sol que no sia peccat. Car tots altres trebaylls e hobbres pot la persona ordonar a Déu; on, si lo fuster o lo çabater o qualsevol menestral o trebayllant pensa axí: «Ço que yo fas sia a glòria de Déu, per tal que puxa justament viure sens mal a ffer e per observar la ley de Déu», lavors tots sos trebaylls li són meritotís.

La segona és aquesta: tostemps que la tua pensa per devoció se leva alt en Déu per qualque bona consideració, tostemps merex davant Déu. E per raó d'açò se deu l'om aver que sovín se leu en alt a membrat de Déu per la glòria sua, car en açò està gran mèrit.

La terça regla ^{250b} és aquesta: continuació de les obres de misericòrdia, mesclada ab devota contemplació, axí que per un temps l'om entena en la vida activa, e per altre temps en vida contemplativa dins un dia natural matex. Açò fa l'om merèixer, e aquesta manera de viure és pus alta e pus plaent a Déu e pus semblant a la vida del Salvador e dels sans patres. E axí estech ensenyat al sant abat Anthoni per l'àngel de Déu.

La quarta és que, qui vol molt merèixer continuament, que tostemps contrast vigorosament a les temptacions qui no cessan e que estigua bé guarint d'aquella part on se sent pus flach, e on se sent més e pus fort esvaïr per lo dyable.

La quinta és que l'om haja gran desig de honrar e amar Déu en totes maneres e de salvació de tota gent, e que sobre açò estudiï que's faça tot o en part, segons la sua possibilitat, e que estudiï en corregir sos vicis e en profiter en qualque bé de nou, e tot jorn e tostemps cerquar com porà fer la volentat de Déu.

La sisena, com porà fugir tota ocasió que no nogua ne pech per sa lengua, ans la promogua a servir-ne Déu de tot son poder.

La setena, que l'om pens en los dons e suficiències que ha rebudes de Déu, e que de totes aquelles servesca latguament a Déu en son loch e temps sens pahor e verguonya de negun.

La huytena, ^{250a} que l'om se exercit en special en virtut de humilitat e paciència, e n misericòrdia e en obediència, car aquest és lo carro¹ sobre lo qual és Déu, e qui'l mena ne-y seu ab Ell, lo dit carro lo pugará alt al cel.

La noena, que l'om vischa ordonadament e ab alcuna aspretat sobre si matex, e que no oblit les coses pochass qui li ajuden al sperit, ne aga moltes amistats ne

380] ¹ Aquesta paraula probablement va suggerir el títol al traductor de la versió castellana.

negocis ne cures, e parle poch; e sobretot sia ocupat en oració e en contemplació.

La dectsa, que tot jorn trameta lo seu cor a Infern, e vega aquí les dolors dels mesquins, les quals tu pories encórrer² si no't guardes. E après tramet-lo a Paradís e pensa Déus per què t'ha açí posat, car no per als, sinó per obtenir³ aquella glòria, la qual, si la has, te farà gloriós e alegre més que tu anch no desigest ne pensest en esta present vida.

Per raó d'açò serva aquesta ley, que jamás no t'acorts a ffer res qui sia contrari a Déu, ne duptes de fer res qui li plàcia. E observa que per res no perdes temps, e que sies exemplar aytant com puxes, he't guarts de escandalitzar a negun, e visques sots disciplina e regla certa en tota part.

CAPÍTOL CCCLXXXI. *Qui posa regles con l'om pot viure religiosament.*

Regla de vida religiosa, segons que'ns han informat los sans, si és ^{250b} aquesta, en suma.

Primerament, l'abat Theodorus consella en esta manera. La persona religiosa deu primerament atendre a l'offici de Déu: que sia primer e'l cor e n'hisca detrer, e aquí per res no's pos a pparlar ab negú. E ans que l'offici se començ appareyll si matex a ajustar-se tot, que no sia escampat per diverses altres cogitacions, e pens que ha a parlar ab Déu en presència¹ dels sans àngels, qui són aquí presents. E estigua axí compost de sa persona com si estava davant lo papa, e premeta² oració devota aytal a Déu: «Senyor meu, plàcie't me faças a tu loar dignament axí com a tu és plaent». E comensat l'offici, no's gir deçà ne dellà. E quart-se que no'n lex si'haba ne letra, e que faça les inclinacions ab sobirana reverència, e pens en la paraula que diu Jeremics en XLVIII capítols, ço és: Malayt sia l'om qui fa lo servey de Déu negligentment o pereosa.

Seguonament, dix axí: Tostemps oges o dignes missa. Tostemps sies a matines, e jamás aprés elles no't torns gitar e'l lit, mas si és força que ages a dormir, fora lo lit dorm. A completa, començ ta bona ordinació, e en aquella sies tostemps que puxes, ne fora esgleya o fora lo oratori ischas fins que't vages gitar. Aprés completa, fins a prima, no parles ab negun, si donchs obediència o caritat no't forçava. Gran part de la nit dóna a oració, a contemplació e a vigília. Nuyl temps te posaràs ^{250a} en lit sens que no premet aytal oració: «Custodi e Pate de tota creatura, guarda lo meu cor de tota lega cogitació per virtut de la sanch del teu Fill.» E senye't te adora Déu Totpoderós e digues-li axí: *Te adoro, Principes omnis creature, tanquam eternum, vivum et verum incommutabilem*

² BI: haver (trullat) A.

³ BI: per que ha açí posat car no si per optenir A.

381] ¹ I: presència A.

² AB: trameta I.

Deum. Cant sies despertat, tantost sies en peus fora lo lit, loant Déu e beneyent-lo mantinent.

Terçament, més amaràs la oració que'l estudi, e fé que sies a estudiar per altres a preycar, que primeramen preychs a tu mateix, e posan-te en l'estudi diràs axí: «Mon estudi, gloriós Lum e eternal Senyor, sia a la vostra glòria e a profit de la mia ànima e de la cosa pública, per la vostra mercè. Tu, donchs, Veritat infallible, ajuda la mia intelligència e memòria per ta gran pietat.» Si la divinal inspiració te toca lo cor o alguna necessitat de obediència o caritat sobre alguna cosa piadosa, tantost tanca lo libre e fé allò, car major mèrit n'auràs. E membre't que nostre Senyor lo cor atén e les obres, més que a ton estudi.

Quartament, entra tostemp tant en vila, e ab desplaer de tu mateix, e premet oració que Déus te guart de peccar, e al pus tost que puxes torna a casa. Car sàpies que tostemp te'n tornaràs pus peccador que quan hi entrest. Attén que vages ab lo capiró e'l cap e ab los huylls hazos. Ne jamés guarts negun en la cara, e en tots tos gests sies exemplar. E tostemp que a parlar ages, proposa alguna paraula de ||³⁸² Déu. Fé que negun no parle ab tu que no se'n vaga ab alguna hedificació de bon eximpli.

Sobre totes coses te guarda de visitar, guardar e molt conversar ab fembres, majorment ab jóvens, e ab religioses e maridades. Mas tantost te'n desix, si per força hi as res a tractar.

CAPÍTOL CCCLXXXII. Qui posa altres documens a¹ aquell matex propòsit.

Sobre aquesta matèria l'abat Basili a sos monges donà los següens documens. Ab gran plaer oges la campana e tot senyal qui t'apel a fer queucom per obediència, car lavors és² apellat al mèrit del Regne. Ve alegrement al capítol, e accuse't sens verguonya e de gran cor, e ab humilitat e reverència pren la penitència qui-t serà dada, dient axí: «Esta penitència m'ha dada lo meu Senyor, nostre senyor Déu, per boca de mon prelat, per tal que dellà, cant hi seré, que³ dret me'n vaga a Paradís.»

Null temps no t'escuses, car molta escusació de supèrbia partex, qui no permet que l'hom se confés ne sia tengut per peccador. Ne aytal excusació no assuauga Déu ne menda la consciència e sovín dona prou de mal eximpli als altres. Jamés en capítol no parles, si donchs no has licència o no est interrogat per ton prelat, e lavors poch e gitat en terra e ton capiró levat del cap.

Jamés no sies ociós, mas cessant la obra que fatàs, tin ja apareylat per bona costuma ||³⁸³ certs pensamens als quals recórragues, axí com són en soptós loar Déu e beneit per aytal paraula sovín repetida: «Loat sies Tu, Senyor meu

382) ¹ A: en I.

² A: est I.

³ A: per tal que quator de la carn exinc que BI.

beneyt, qui tot lo món has creat e reparat e guovernes per ta gran noblea e bon-tat.» Los miyllors pensamens que haver pots són del Fill de Déu e de la sua dolçor, que ensenyà conversant tan pobrament entre los hòmens en la terra. E après, que penses del regne que t'ha ubert e de la via de virtut, e de tos peccats, qui le t'empatzen, e de Infern al qual pories anar si no t'i guardes. Nuyl temps no parles, sinó per necessitat, car ben regir la lengua són molts pugats a gran perfecció.

Tostemp dins ton cor té apareylades a Déu gràcies, qui-t lexa viure, no contrastant tos mals contínuament multiplicats.

Tostemp ve ab paor de peccar a la taula, e tostemp te'n leva ab algun appetit de més a menjar. Menga audridament; està compostament; no parles, o si parles, no-t girs a aquell ab qui parles, per tal que no li estufa⁴ en la cara. Bevent, no leus los huylls de la taça o anap ab què beus; beu lo vi ben amerat e no begues prestament, com est en taula, si donchs necessitat no te'n forçava; per res no begues brou ne vi estant res en la bocha. No-t plàcien convits per res ne mengars ne vins delicats, car molt noen al cors e a la ànima. Mengant, pensa quit-t dona ||³⁸⁴ a menjar; car Déus e les gens per amor d'Ell, per les quals te cové a satisfes a Déu tostemp.

Aquí pensa de quantes gràcies est deutor a Déu, qui-t fa menjar ab sos servidors, com sies digne de morir de fam e de set, e de péxer tostemp en infern aquells turmens ab los dyables per tos grans peccats. Si fet-ho pots, tostemp menga una veguada solament, e lavors a nona, car axí-u ordonaren los pares; o si has a ssopar, pren pocha vianda, per no perdre la disposició e devoció a completa e de la oració que fas après d'ela; e guarda't de tota cosa qui-t puza procurar indigestió.

Tostemp, après menjar, te guarda de trufar e de parlar, car lavors la calor del menjar emperny l'om a peccar o a desordonar si mateix e a ffer dissolucions. Fuig tantost, si pots, e pregua per los morts, e per aquells per qui t'est dat ço que has mengat. Con tostemp per ton cor passen males cogitacions, e sies negligent en lo servey de Déu, e li sies desconexent en sos benefets, e sien en tu juys temeraris e falses e sospitoses, e paraules ocioses e sens profit, e movimens a hira e a envega, e a vana alegria⁵ e a folla tristar, e digues mal l'offici, e perdes part del temps, per tal, tot die te confessa una veguada. Car la confessió leva los peccats, procura virtuts, e-s fortifiquen, e sovín per aquell sant sagratment creix en nós la gràcia de Déu, e ns en és dada conexença dels peccats amagats. E si

⁴ A: escupes I.

⁵ A: vanagloria B: vanagloria o alegria I.

no ||²⁶⁰ has confessor, almenys lavors confessa't a Déu ab propòsit de confessar cant hages confessor.

Tostemps, estant sol o anant per casa, digues queucom a glòria de Déu, almenys lo paternòster e la avemaria. Nuyl temps vages ab los huylls alts, ne fermes aquells en la faç de negú, e digues axí dins ton cor: «O Senyor! illumina'm per ta mercè. O Senyor! hages pietat de mi e del teu poble per la sanch del teu preciós Fill!»

CAPÍTOL CCCLXXXIII. *Què deu hom pensar estant ab altres, ne en què deu hom comunament ocupar son cor.*

L'abat Arseni en les sues instruccions s'è diu axí: cant seràs ab altres, tostemps serva a ells benignitat, axí com a servens de Déu, e en tu mateix, dins, conserva humilitat e digues: yo són gran peccador e indigna de estar ab aquests sants hòmens. E tostemps vuyles oír més que parlar, e vaga't lo cor a Déu, pensant axí: açí és Déu Totpoderós qui attén ya yo què faré ne què diré açí. Si est en congregació on se diguen vanitats, fuig-hi axí com a la mort, dient entre tu mateix: «Aquests qui axí parlen no y han mala intenció, emperò a mi poria noure ço qui s'ich diu, per tal cant só fort inclinat a tot mal.» No vuyles haver ton propòsit, en ton parlar, tostemps, car açò partex de supèrbia. Mas axí con a humil, si no est hòit, cala e pregua Déus per aquells qui no t volen oír.

Tostemps te reprèn, car si y attens, tostemps ha en tu noveyll ||²⁶⁰ defalliment; e de tothom hages miylor estimació que de tu mateix, car açò plau molt al Pare dels humils, nostre senyor Déus. Tostemps està maraveylat e sospitós contra tu mateix, qui tant de bé has vist e ligit e oït, e jamés no t trobes sinó de mal en pigor, ne jamés no has vençut un viçl, ne conquesta una virtut. Tostemps pensa què serà de tu qui tostemps rebebs de Déu novelles gràcies e benifets, e tostemps li est pus desconexent.

A negú no menyspreus dins tu mateix, car no sabs Déus què obra dins lur cor, ne què entén a ffer d'ells a la ffi. Nuyl temps te alegres de mal d'altre, mas si ous dir mal de negun o l ne veus, ages-li compassió e pregua Déus per ell. Pensa qui est, qui est estat e quin pories ésser, e hages pietat a ton probisme defallent. Almenys tot jorn visita los malalts qui t'estan prop o són en ta casa, e ajuda-lus segons ton poder, e ls consola ab tes dolçes e bones paraules.

Nuyl temps pàs dia en què no penses queucom en la passió del Fill de Déu, car per tos peccats la sofferí. Donchs, no li sics desconexent. Liberalment dona e presta ço que has deputat a ton servey; e en tu, per ton prou, no regna envenga ne avarícia.

Si vols que Déus te sia piados, sics-bo tu als altres, axí con a fills de Déu. Si alcun t'à perdut o destròvit ton libre o altra cosa, sol no n'enseys turbació, e daràs gran intrada e virtut dins tu mateix.

Si vols ésser cast en lo cor, guarda no sies ||²⁶¹ erguyllós ne irós, car sàpies que aquests dos peccats procuren amaguadament a la nostra ànima grans casos en luxúria. No solament pensar, oír o parlar de vitats fa l'om vil, ans encara tota ocasió qui puxa l'om aportar a immundícia. L'om cast no solament ha verguonya de sos mals, hoc encara de les legetes dels altres.

Tostemps pense que Déus te veu, e Ell t'à jutgar de tot e per tot.

CAPÍTOL CCCLXXXIV. *Qui tostemps menbrem la mort e l juy de Déu estret.*

Ensenyen-nos les santes scriptures que tostemps agam memòria de la mort e del juy de Déu estret. Car aquí és lo jutge fort agut qui totes coses veu, e és fort rigorós, inquisitiu, car demana'ns² del cors e de nostres membres con n'avem usat, e de la ànima e de totes ses potències, axí con de la raó e de la memòria e de la nostra volentat e del franch arbitre, e de la nostra consciència e del temps que havem viscut.

O! diu sent Agostí, e si sabies con és fort aquell juy, tostemps estaries ab gran pahor, pensats³ los mals que fets has. Car si los sants havien sobirana pahor d'aquell juy, què deu fer l'om qui jamés no pensa, ne parla ne fa, sinó mal?

Per tal deya sant Pere: Si l'om just és affaenat de salvar-se, donchs ¿què farà lo peccador? Majorment car aquí acusa l'om la pròpria consciència e ls sants àngels qui han ||²⁶² vists tots nostres mals. E après que ço qui aquí s sentenciarà, jamés no s porà revocar, ne aquí apparrà negun refugi al qual lo peccador puxa recórrer. Après serà lo peccador axí confús per la multitut e letgesa de sos peccats, e per la multitut⁴ d'aquells qui ls veuran que açò no s pot dir. Après serà axí espaordit per les grans penes qui li són menaçades e per la presència dels demonis, que assò serà una fort cosa, e fora tot enteniment d'esta vida. Per què appar que la mort deu dar gran terror a aquells qui mal hic han viscut, e açò car deven haver gran pahor que lavors no sien per Déu condemnats.

Per tal deya Daviu: *Mors peccatorum pessima*. Ço és que la mort dels peccadors és sobiranament mala per a ells, car lavors se separen de Déu per a tostemps. E lavors vénen tots lurs mals e tots lurs plaers han⁵ fi, e an a lezar per

384] ¹A: que I.

²B: demanen AI.

³A: pençanv I.

⁴I: les últimas nou paraules om. A.

⁵Sic AI i ms. A del *Cercapou*; llegiu a fi.

força totes les coses qui·ls eren cares, e van a loch e a gent no coneguda, e ab qui no han neguna amistat.

O quina dolor és a ells aquesta! e en special cant pensen que han a lexar les coses que tant havien amades, e no·s saben que serà d'ells.

CAPÍTOL CCCLXXXV. *Com és gran goig e plaer pensar en la mort a aquells qui bé an viscut.*

Per lo contrari és gran goig als bons esperar la mort, caravors ve la fi de tots lurs trebaylls, e de totes ||^{265a} lurs misèries, e de tots lurs perils. Els saben que han bé viscut e que van, plens de tot bé e segurs, a oir la sentència de Déu. E saben los béns qui·ls estan appareyllats, e pensen que d'aquí avant per tostemps seran ajustats ab aquell sobiran e amable Pare e ab aquella celestial companyia dels sans.

Per tal conseyllaya sent Agostí, en un seu sermó, a tothom generalment, que tostemps hagués memòria de la mort, car deya que la dita memòria valia a miyls apareyllar-se al juy de Déu, fa a l'hom menysprear lo món, preserva'l de fer més peccats, fa'l viure sàviament e virtuosa, e ab gran confiança e guoig per lo bé que speren a aver en Paradís, e en special se alegren cant saben que lavors seran segurs de jamés no ésser dampnats.

Deya Orígenes en una sua omèlia axí: Pensa tu, qui mal vius, quin Infern t'ha Déus appareyllat, car aquí es foeh orribla la carn turmentant més que turment qui sia en esta present vida; aquí són tenebres palpables sens presència de neguna lum; aquí contrarietat de penes, de sobirana calor a sobirana fredor; aquí pudor terrible; aquí tostemps plants e crits e blasphemies de Déu; aquí companyia de dyables e feretat de la presència dels dampnats e de lurs terribles torsors; ¹ aquí desig penetrant e incessable de ||^{266a} veure Déu, qui serà fam perpetual, car jamés no·l veuran; aquí rourà ² tostemps la nostra consciència lo verm punyent, aquell qui·ns dirà aquí dins axí: O mesquí! e tant de bé as perdut per ta peguea e per ta oradura, e tant de mal as encorregut ³ per ta folia. E vet, mesquí, que açò ha ⁴ a durar, sens tot remey, per a tostemps.

385] ¹A: torsors (?) B: corsors I.

²AB: rosegara I.

³A: les últimes treize paraules om. I.

⁴A: aci has I.

CAPÍTOL CCCLXXXVI. *Qui tracta de les penes de infern.*

Sent Agostí en un seu sermó, explicant la terribilitat de les penes d'infern, diu axí: O peccador! ages pietat de tu mateix e pensa que si·t dampnes, més te valria que no fosses nat. Car tanta serà la pena qui·t spera en infern, que no poràs en altre pensar, tant te tendrà ocupat la terribilitat de les infernals penes.

O com seràs trist cant pensaràs en los béns que has haüts en esta vida, als quals has dat comiat per a tostemps, e com te serà amargosa aquesta memòria! O com te serà cruel guardar o pensar alt en los benuyrats e en lurs béns, los quals pogueres haver haüts si t'aguesses volgut, e lavors és·no privat per a tostemps. O com te serà cruel cosa pensar que d'aquí avant est axí tayllat e lunyat de la misericòrdia de Déu, qui ¹ no t'i cal haver pus esperança. O quanta mort ||^{267a} serà aquesta, que res que tu vuyes no·s farà, ans serà tot per lo contrari.

O com serà malayt lo teu cor, qui t'ayrarà per a tostemps ² Déu. O com serà rabiosa la tua bocha, qui tostemps lo blasphemarà o·l malayrà. O com serà amargosa la tua vida, cant pensaràs en la excellència d'aquell gloriós Pare, entre lo qual e tu és oy e rancor e enemistat inplacable per a tostemps.

O com seràs felló contra tu mateix, cant veuràs que ab fort pocha pena de de infern, e veus que tota aquella infernal pena no·t profita res. O com seràs de tota part dolent cant veuràs que de neguna part no pot·s haver negun refugiu ne negun solaç. O com te mudarà horriblement cant veuràs ⁴ la feritat, e terribilitat e enemistat dels dyables contra tu e sobre tu, e tostemps ab tu. O com se studiaran que·t puxen noure e desplaure e turmentar, e com s'i sforçaran! O com te desperaràs cant veuràs que és passat lo temps de merèixer, e que de tots punts as perdut Déu e lo seu regne, e tota sperança de jamés haver sa gràcia e sa merçè. O com te squivaràs cant veuràs ton cors tan leig, fumat, negre, pudent, ab tanta deformitat e legea; e·ls altres infinis, semblans al teu mateix; e guardaràs lo loch en que seràs, tan fer, tan escur, ||^{268a} tan imunda, tan dolorós, e ab tants plants e crits <e plants> ⁵ perpetuals, e sens repòs a em per tostemps.

Donchs, diu aquí sent Agostí, en açò pensa ara, per tal que despuys no t'i calla ⁶ ab dolor pensar; ara és hora de fer·li providència, e ara ho tens tot en ta mà, migançant la misericòrdia de Déu; car sàpies que si sovín en estes coses

386] ¹A: que I.

²A: qui dirara tostemps BI.

³A:.

⁴A: les últimes divuit paraules om. I.

⁵A: om. I (o bé llegiu plors?).

⁶BI: caya A.

penses ab diligència, no cauràs en est perill ne mal, ans ab Déu aconseguiràs gràcia e glòria. Car d'aytal pensament hix temor de Déu, la qual, segons que diu la Santa Scriptura, porta l'om finalment a la glòria perdurable.

CAPÍTOL CCCLXXVII. *Qui tracta de la glòria del regne de Déu.*

Lo regne de Déu e glòria, segons que diu sent Gregori, no és lengua qui'l pogués dir ne explicar, car és sobre tot nostre enteniment, segons los béns qui aquí nos mostren.

Car diu Boeci que aquell és un estament ajustat de innumerables béns, entre los quals no ne pot haver negun mal ne deffalliment. Per què appar que solament aytais béns són en Déu e de Déu e ab Déu. E par-ho bé, si penses que fora Déu no pot ésser res sens deffalliment. Per tal foren fort enguanats tots aquells qui posaren glòria ne benuyrança en riqueses e en delits carnals, o en mundanal poder, honor, saviesa, car en totes aquestes ³⁸⁷coses ha grans mals e molts defaliments.

Per què deya Beda en una sua omelia així: Qui vol saber quanta és la glòria que esperam, atena quines ne quals són les altres ¹creatures que Déu ha creades; e atena al preu que costà lo regne de Déu, ço és la preciosa sanch de Jesucrist; e atena los sans ab quantes penes e turmens la han conquerida e aguda; e atena la Santa Scriptura com ne ha alt parlat; eavors porà conèixer queucum con és sobres alt e gloriós lo regne de Déu.

Per raó d'açò deya Crisòstom en un seu sermó així: Alegra't, cristià, e esforce't en bé a viure, car cant en aquela gloriosa Ciutat seràs, aquí hauràs perpetualment sanitat sens malaltia, jovent sens veyleça, bellea sens tota legea, abundància sens freytura, sadolament sens desig, ²pau sens turbació, segurtat sens paor, vida sens mort. Aquí no hauràs paor de peccar ne del dyable ne de negun enamich ne de infern; aquí seràs en loch luminós e excellent; aquí hauràs gran e excellent companyia d'àngels, de sans, sobiranament amables, afables, justs, honests, pacífics, vertaders, humils, benignes e plens de tota virtut.

Aquí lo teu cors serà resplendent sobre lo sol, sens comparació subtils, ³més que lo raig del sol espart, ⁴en tant que en un moment seria l'om de orient a ponent. Veurcm per lo preguon dels cels e dels corsors dels benuyrats així con per lo preguon del crestayll; ³⁸⁸lo cors serà així proporcionat e complexionat e temprat, que jamés no poria encòrrer neguna malaltia ne destemprament.

387] ¹A: altres (?) I.

²AB: sens fastig I (potser millor).

³BI: subtils A.

⁴BI: esperts A (nominatiu poètics?).

L'uyll serà glorificat en veure lo preciós cors de Jesucrist. Lo nostro hoir serà glorificat en los cants e laots que los sants àngels e los benuyrats daran tostemps al Senyor. Lo nostro odorar serà glorificat en les odors aquelles excellens qui exiran del preciós cors de Jesucrist e dels altres còssors gloriosos. Dins nostre gust serà per Déu concreada una qualitat gloriosa e maraveylosa, qui li darà delit magor que tots quants mengars ha al món ne sabors ne porien dar naturalment. Lo nostra tocament serà glorificat en tocar los còssors gloriosos e si mateix. Hoc encara, tocant, lo cel on serem e'l nostre cors, serà colorat de colors gloriosos qui jamés en esta vida no foren vistes, ne semblans foren pensades.

E així con ara havem sobre les mans linyes sens orda,avors apparan aquí figures sobre tot enteniment subtils e engeniosament situades; e, per lo mig dels corsos guardant, apparrà dins la liguadura dels ossos ab los nervis e ab les venes, e'l siti e l'orde de totes les parts qui són dins lo ventre, així con dels budells e de la mocha, qui seran plens de matèria pura e neta e odorifera, quax de natura d'ayre.

Aprés apparrà aquí l'orde e citi e correspondència del cor ab lo cervell, e del fetge ab le melsa, e del ventreyll ab lo fel e ab los ronyons e ab la lengua; així ³⁸⁹que veure aquest obrage darà a l'hom a entendre que lo cors de l'hom és una de les pus belles obres corporals que Déus féu jamés, en lo cel e en la terra, en lo qual més mostrà Déus la sua saviesa que en altra cosa.

CAPÍTOL CCCLXXXVIII. *Qui posa exclamació provocant l'om en pensar sovint en lo regne de Déu.*

Attén encara a açò que posa sen Jerònim parlant del regne de Déu, sots aytal exclamació: O cristià! ¿e per què jamés penses sinó en lo regne de Déu, lo qual Déus t'ha aparoylat? Per què jamés est trist? pus tan gran guardó ha Déus, apareylat a les tuas bones obres. Car aquí no seràs ignorant, car veuràs totes coses ¹dins lo mirayll de ta vida, qui és la essència divinal, dins la qual veuràs tu mateix e ella dins tu, e a les altres coses en tu dins ella, e aquí molt pus altament e molt pus clarament que les coses en si mateixes.

Aquí t serà clar tot tu mateix, que ara no saps; aquí veuràs los coratges dels altres; aquí no s potà comparar al teu saber la saviesa de Salomó, la sciència de tots los philòsofs ne lo saber de totes nostres sciències.

388] ¹BI: obses (i.e., obres parcialment corregit per coses) A.

Aquí lo teu seny e consciència serà ornat de gràcia e de caritat e de tot orna-
ment de virtut e dels dons del Sant Sperit; aquí veurem Déus faç a faç e l'ama-
rem ab tot nostre cor e esforç e ||²⁶⁷⁸ poder e saber e voler; aquí la nostra consi-
ciència aurà tant de zel de justícia que abans eligiria mil morts que no fer un
peccat venial contra Déu; aquí lo nostre cors haurà tanta força e vigor que tot
lo cel e la terra giraria en un punt. E axí con ara la carn tira la volentat, axí lavors
la noble volentat nostra tirarà la carn e la mourà axí com se² volrà, e la ensenya-
rà axí com se volrà, e aytal e sots quina semblança li plaurà.

Aquí se alegrarà lo teu cor de alegria trespasant, cant dins Déus veuràs quant
est per Ell amat, quant t'ha tostemps guardat e tirat e quant t'ha honrat. Car aquí
seràs spellat fill de Déu, aquí seràs rey, aquí³ ornat de special senyal, segons ta
gràcia de què as bé usat. Aquí màrtirs, vèrgens e doctors e deffensors⁴ de veritat,
portaran aurèola, qui és special senyal de victòria de l'enemich, segons alcuna
special virtut [a]quí ns⁵ darà nom e fama, ab⁶ veus d'àngels cridans: Aquests
són aquells que lo Senyor vol ésser honrats,⁷ axí con ells l'an honrat en la terra
de tot lur cor.

E diu aquest sant que aquell gloriós huyll del Salvador guardarà engir, e a
tota part, a cascun dels benuyrats, en manera d'huyll falaguer, en sobirana honestat
e amorositat; e aquell esguart darà als benuyrats sobregran delit, e a cascun
son special plaer, axí que a cascun serà vigares que axí guart dret a ell, e ferm
e dolçament, quax si no guardava a altre.

CAPÍTOL CCCLXXXIX. *Con los benuyrats hauran gran goig de aquella gloriosa
companyia de Déu e dels sans, e de lur deliuració del infern e dels altres mals.*

Fulgèncius, en lo seu tractat *De contemplació*, si posa que entre les altres con-
solacions del benuyrats seran aquestes, ço és quant veuran los dampnats en Infern
en tanta misèria e si matex fora d'aquell. E diu que, faent gràcies a Déu, diran:
O Senyor! benuyrat siats Vós tostemps! O Senyor!, sobiranes gràcies vos fem,
qui ns havets deliurats d'aquelles tan terribles dolors e penes. Hauran encara
singular goig cant se veuran en tan nobla e bella e gloriosa companyia, car aquí
ells se veuran en aquella gloriosa companyia de nostre senyor Déu.

² I: com la A.

³ A: les últimes nou paraules om. I.

⁴ A: confessors BI.

⁵ AIB: o potser és millor qui·ls (comp. pàg. 568).

⁶ A: fama e ab IB.

⁷ A: vol honrar I.

O! quanta elevació d'enteniment, diu aquest, serà veure¹ la divinal Eència
axí com a font capital de tot bé, dins la qual apparan aquelles sobres² divines
e sobreglorioses persones: Pare e Fill e l Sant Sperit. E aquí és tot nostro
repòs essencial de nostra benuyrança.

Aprés sciem de companyia d'aquell sobresalt Redemptor e Senyor, nostro se-
nyor Jesucrist, la companyia del qual nos darà sobiran guoig, ensenyant-nos
la sua excellència, parlant-nos ab la sua sobradolça eloquència, revelant a nós
amicícia e parentela e custòdia, e donant-nos sa contínua assistència. E quant
estarem provocats a amar e a adorar-lo axí com a Déu e a Senyor! O cant
veurem aquella carn sagrada, plantada e liguada ab lo supòsit e persona divinal,
aprés aquella santa ||²⁶⁷⁸ ànima dotada per excés de tota virtut, saber, e gràcia
e alta virtual, e ab la carn ensemps unida a la persona filial! E veurem dins lo
seu cors, axí con en spill sobres bell, la amor que ns porta, sens mesura e sens
tota manera, passant tot enteniment. O quin guoig serà aquell qui d'açò nexerà
dins nostre cor!

Aprés el veurem nós acompanyats de companyia gloriosa, innumerable e co-
piosa, gogosa e amorosa, entre tota la qual té, aprés lo Salvador, lo primer loch,
la nostra Regina qui està en tanta glòria, en tanta honor, aprés lo seu Rey e
Fill, Jesucrist.

Aprés ella està la natura angelical, qui és tan altament dotada de tota vir-
tut e belca e noblea, <aprés>³ appar tan altament ordonada, e a nós tan af-
fectada segons regles de la alta justícia: aquí apparen los tres jerarchies⁴ qui
són aquí tres reys lurs gloriosos, e parcs⁵ cascun de tres òrdens d'àngels.⁶ Aprés
apparen aquí tans, e ten grans e tan bells e tan dolços e tan maraveylosos al-
tres prínceps, posats⁶ en tan orde e en tan bell, de la laor e servey de Déu.
E en special apar aquí aquell reverent, potent e gloriós príncep, e pare de les
ànimes, mossènyer sant Miquel, posat e constituït per nostre senyor Déu en
fort gran grau e estament; e especialment lo conexerem per special pare e amic
nostro, e per tal lo amarem de special amor e li farem reverència.

E aprés d'ell veurem, aprés nós, aquell dolç e amable pare nostro, lo sant
àngel qui ns guarda, qui ns farà gran festa e s'alegrarà molt ||²⁶⁷⁸ de la nostra
salut, e ns portarà sovín a memòria les coses passades en gran glòria de Déu.
O quant solaç haurem ab aquell! E quantes gràcies li haurem dels seus passats
beneficis; cert, negun no u pot dir ne scriure. O!, diu sent Gregori, quina glòria

389] ¹ I: vera A.

² A *Cercapou* ms. AC (esborrat en D): om. I.

³ AI *Cercapou*: error obvi en loc de qui·ns o que.

⁴ AI: patriarques B *Cercapou* (veg. cap. 390, par. 2).

⁵ Ms.: E aprés *Cercapou*.

⁶ Vegu *COROMINES, op. cit.*, vol. I, ps. 204-205.

⁷ I: passats A.

e alegria serà aquesta cant l'om se veurà companyó dels àngels de Déu, e per ells tant e amat, loat e honrat.

O dels benutzats, e gloriosos senyors e pares especials nostres!, e tant serà lo solaç que ells nos daran, e la honor que ns faran, e la amor que ns ensenyaran. O! con se levarà lo nostro cor a loat Déu Totpoderós, quant veurem aquelles tan reverens persones, de tanta intelligència, de tanta gràcia, de tanta virtut e excellència, axí ab nós familiars, axí cars amichs, e axí abaxant lur altea e noblea ab la nostra poquea e simplea, per lur gran bonea e per manament de nostre senyor Déu.

CAPÍTOL CCCXC. *Qui tracta quin orde tenen los sants entre si matex en Paradís.*

E deus açí saber que entre aquells gloriosos sperits estaran collocats no pas tots los sants, mas los pus alts en cascun estament, segons que posen alguna grans doctots. E'l primer loch aquí optenen los sants apòstols e evangelistes. E volen alguns dir que engir del Salvador, per gran distància, per dar a Ell honor, és un gran cercle de sants, partit per tres porcions, e en cap de cascuna ||^{266r} d'estes porcions està un cap de leys. Car en lo cap de la primera porció està Adam, axí com a cap de lig de natura; e'l cap de la segona porció està Moysès, axí com a cap de la lig de Scriptura; e'l cap de la terça porció està sent Pere, axí com a cap o a vicari de lig de gràcia.

Aprés Jesucrist vinent, e aquí collocat per lo Senyor en la primera porció, estan los patriarques, ab nostro pare Adam —qui entre tots los sants és dels pus exalçats e honrats ab sa mulyer Eva—, qui ns ensenyarà gran goig e amor, axí com a pare natural de tots.

En la segona porció està Moysès ab Daviu, ab los sans prophetes.

En la terça porció, e principal e pus honorable, està sant Pere ab los sants apòstols, qui apparen aquí axí com a XII reys, acompanyans e ministrans a l'Imperador de Paradís, Jesucrist. E aquí són los sans evangelistes, axí com a quatre fons de la crestiana doctina, proceens de la Mar major: Jesucrist. Aprés dels quals estan los setanta-dos dexebles de Jesucrist. Dins aquell matex gloriós cercle veuràs molta d'altres e notables, solemnes sants famosos, e encara no famosos e no coneguts per nós en esta vida. Entre los famosos posen alguns doctots que és mossènycer Sent Johan Baptista, al qual lo Salvador féu tan aschyalat testimoni de la sua santetat.

E aprés és aquí, ço dien, aquel verge gloriós, nodric del Salvador, Joseb, espòs de la gloriosa Mare de Déu. E aquí son estats vists, en sperit, per als-

cuns sans, alguns ||^{266v} altres qui jamés no foren coneguts comunament per nosaltes d'esta vida.

Aprés d'aquests ve la cavalleria del cel, ço és l'orde dels sans màrtirs, e açí veuràs maraveyilles, car és estament altament honrat e exalçat per moltes maneres. Car en lur corsos apparen los nafres e penes que per Jesucrist soferien a tanta glòria e honor, e belea lur, que açò no s poria dir per neguna lengua; a els és dat senyal special de victòria, dit aurèola, axí com a triumpadors e defenedors de veritat, en glòria lur és aquí altament cridat: aquests són aquells qui, per honor e amor del Senyor, an sostengudes grans tribulacions e han sofferida passió e mort per amor d'Ell. Per tal val lo Senyor que sien honrats et exalçats e posats en gran grau, car axí ho mereix lur alta dignitat.

Aprés aquests vénen los sants confessors, e cascun porta sa glòria e excellència, segons que ha merecut.

Aprés aquests ve lo poble virginal qui engir del Senyor canta un cant doïç de amor, lo qual cant no sap ne cant negun sinó ells. A aquests ensenya lo Senyor special amor e dolçor, e els és feta special honor, car és-lus dada aurèola axí com als màrtirs, en senyal que han baüda victòria sobre la carn.

Aprés d'aquests ve lo deien cor dels sants, qui és tot d'infants, qui s són fets salves no per lur mèrits, mas per sola virtut e mèrit de la sanch de Jesucrist.

||^{266v} CAPÍTOL CCCXCI. *Qui ensenya con, en Paradís, ha cants e bals e jochs e ris.*¹

Entre aquests sans damunt dits, a lur glòria, diu Liconicensis, en lo sermó de Tots Sants que autà cants artificialment e ris.² E primerament seran aquí formats cants artificialment per àngels, e, naturalment, per los hòmens, en tota spècia de música, continuats e multiplicats en tanta consonància, que aquí defall tot nostro enginy.³ Aprés haurà aquí bals, e los bals seran no dissoluts, mas per excés de goig e de glòria, en laor del Senyor. E ls balls aquells seran formats en diverses spècies de figures geomètricas. Car aquí haurà e ball lonch, e ball rodó, e ball triangular, e bal quadrat,⁴ e axí de les altres figures. E los bals aquells beneys respondran als cants, e los cants als baylls. Car segons que posà Lactàncius⁵ sobre la *Apocalipsi*: Aquí seran los cants de tot ço de què puxen loat Déu, especialment de leys e de juys e de amors.

391] ¹ A: ha jochs cants e balls e ris B: ha iocs cants balls e rialles I (trencant el ritme).

Vegeu COLOMINES, *op. cit.*, vol. I, p. 183.

² A: que haura cants e balls e iocs e ris B i (rialles) I.

³ I: enguiny A.

⁴ A: cadrat I.

⁵ Lactanus A: Lectancius BI.

Cant cantaran de leys, faran bals plans e drets, a dar a entendre que totes les leys divinals són planes e dretes e sens tota tortura, fundades en sobirana justícia e veritat.

Cant cantaran de juys, lavors tots se encorven e s baxen aval, a dar entendre⁶ que, qui tracta dels sobirans juys divinals, aquel los deu tractar ab sobirana humilitat e reverència, car aquí ha amaguada⁷ ||^{203re} infinita saviea, a nós amaguada sinó aytant con la magnificència e bonea de nostre senyor Déu nos vol revelar.

Cant canten de amors, lavors tots salzen e s leven en alt a manera de flames de foch, a dar entendre⁸ que, tocats de aquella sobirana amor de Déu, són axí ardens e fervents e luens com lo foch; ne ls és res impossible de fer per aquella amor sobres alta e sobres viva.

E jatsia que ço que dit havem sia gran cosa, emperò en res d'açò no està essencialment benuyrança, car està en sol Déu, axí que una mateixa essència és aquella qui fa Déu benuyrat e nós. Car aquella cosa és Déu, e als no y és bastant, sinó Déu.

Aprés hi ha jochs, car, con diu la Scriptura Santa, la saviea de Déu tostemp jugna davant Déu, ensenyant de si coses altes e maraveyloses. E açò ensenyen los sans en lurs bals, car una gran balla se pot fer dins un sant, sens tota lesura sua, e un tot sol pot ésser balant e saltant dins molts senes tota lesura sua. Axí metex un sant, volent glorificar Déu, en la sua esportesa saltarà de orient a ponent, e de migjorn a tremuntana; e axí, ensenyant los dons rebuts de Déu, farà actes alts⁹ e obres maraveyloses.

Aprés hi ha ris,¹⁰ ço és esguarts enamorats e amorosos, penetrans et evicereans, per viguor de vera amor, tots coratges, e¹¹ faleguers esguarts ||^{205b} ab sobirana dolçor e nedeia e honestat de pensés; per les quals coses, tostemp enten a magnificar la saviea e bonea del Creator qui aytals obres ha feytes en les sues creatures.

⁶ A: dar a entendre I.

⁷ A: om. I.

⁸ A: dar a entendre I.

⁹ I: actes altes A.

¹⁰ AB: rialles I.

¹¹ I: amor sots coratges e B: amor tots coratges e A.

CAPÍTOL CCCXCII. *Con nostre senyor Déu fa la ànima benuyrada per la vista de la sua infinita essència.*

Per què deus açí notar que quant la noblea de nostre senyor Déu vol alcuna ànima benuyrar, no és pus sinó obrir-li los huylls, ço és qui dins si vega ço qui ya hi era, ço és la essència divinal, qui jatsia fos d'abans dins hom, emperò d'abans no ns apparia, mas lavors nos apar. E en aquella gloriosa vista, la nostra ànima veu e entén en Déu, aytant com Déus li vol ensenyar. Car Ell és pèlech de infinita substància e virtut, qui de si mateix ensenya a qui li plau aytant com li plau, e leva lo nostro enteniment en alt aytant com li plau.¹ O!, diu açí Anselm, o Senyor!, e ¿quins són aquells tresors que Tu mostres als benuyrats guardant dins tu? O Senyor!, e ¿quina altitació e mutació és dins la ànima qui soptosament veu tu? Car aquí percep, levada sobre si, lo gran tresor essencial, lo gran tresor personal, lo gran tresor sciencial, e après lo potencial, qui són tresors infinits, passans tota pensa, e ja que ultra aquests ne sien aquí infinits ||^{205a} altres als quals ma intelligença no atén. E per raó de açò, los² altres lexats, solament vuyll açí un poch dir dels pus famosos e a nós més coneguts.

O, donchs!, diu aquest sant: mon Senyor, e què percep soptosament lo benuyrat dins aquell eternal tresor de la tua gloriosa essència, sinó, Senyor, que Tu est ésser incogitable, virtut interminable, bonea infinita, font de vida d'on hix vera vida, principi causal de tota creada natura, saviea sens terme, amor sobrepuant tota flama, mar de tota dolçor, eternitat sens principi, magestat dominant, príncep imperant, altisme regnant, goig e alegria tot oor e pensa trespassant, fi e plena benuyrança nostra; sola és amable, sola desigabla, sola honorable e loable e adorable; tot loch umplent, a tot loch present per essència, presència e potència. E axí guardant e contemplant l'om benuyrat, dins tu, tresor e vida sua, ¿què ha que fer sinó, maraveylat, cridar: *Defecit in salutare tuum anima mea.* Ço és: O Senyor!, de tots puns defall la mia ànima guardant en tu tresor infinit, passant tota intelligença.

392] ¹ A: les onze últimes paraules om. I.

² B: e per rao los A i ma. A i C del *Cercapou*; ed. Emperò los.

CAPÍTOL CCCXCIII. *Com és als benuyrats gran glòria cant veen lo procehiment de les persones divinals, ço és del Fill, e del Sant Sperit; e-l saber e poder divinal.*

||^{245b} Aprés açò, contemplant lo tresor essencial, artén al tresor personal, ço és el procehiment e transcendent eximent d'aquelles divinal e sobrealtes persones una d'altra.¹

E cant² veu con aquell sobregloriós Fill hix del Pare, aquí defall quax de tot, majorment cant veu que lo gloriós Fill hix del Pare³ pus altament, sens comparació, que no fa lo raig del sol, ne-l riu de la font, ne la vida del cor, en tant que, a declarar allò, ne-y basten lengües, ne-y basten los libres, ne-y basten les penses, ne-y basten los hòmens ne encara los àngels.

Per tal deya Ysaías axí: E qui poria recomptar la sua generació? E sanct Ambròs en lo libre *De Spiritu Sancto* diu que⁴ no encara la sua espiració, de la qual proceex nostre Senyor, l'Esperit Sant. Car és sobre cherubín e serafin e sobre tota creatura.

Aprés leva's a contemplar lo tresor sapiencial, qui és preguença infinita, mar⁵ abís e pèlech de infinida altura. Car aquí-s tracta de tota art, de tota part, de tot juy, de tot dret, de tota luy, de tota ley, de tota forma e regla, de tota pensa e lengua, gent e poble, en tant que lo benuyrat clarament percep que aquella incomutable savia és bastant a totes les estrelles del cel nomenar, e de tots los grans de la arena de la mar e gotes de tota pluga comptar, de tots coratges jutgar, e totes coses passades, presens e esdevenidores ||^{246a} menbrar, e de tota obra alta, baxa, gran e pocha, mala e bona, veta e falsa infinites rahons dar; per què lavors la ànima, açò contemplant, crida en virtut e a glòria del Senyor, dient ab l'apòstol: o alta de la savia de Déu!, e con són incomprehensibles los teus juy e amaguades les tuas carreres!

Aprés se gita al tresor potencial, e aquí clarament percep com per aquela omnipotència són creats los cels, formats los temps, rodats los segles e ornat lo món. D'aquí veu que hixen e tota los principis, e totes les causes, e tots los vens, e tots los monts, e totes valls, e totes fons,⁶ e tos los flums,⁷ e tots aucells, e tots los peys, e tot quant és sots Déu, e-n porien proceir infinits mons per sol manament de la sua alta paraula.

393] ¹Duna d'altra A: e com hix una d'altra BI.

²A: e lavors IB.

³A: les últimes quinze paraules om. IB.

⁴BI: les últimes onze paraules om. A i Cercapou, seguint amb ns.

⁵BI: mas A: om. Cercapou ms. A.

⁶A: els últims catorze mots om. I.

⁷I: floms A.

CAPÍTOL CCCXCIV. *Qui ensenya la manera con la ànima de l'hom benuyrat està tostemp reposada en Déu.*

Veent, donchs, l'enteniment del benuyrat aquell eternal e sobresobiran¹ Déu ésser axí alt, axí bell, axí bo, axí car, axí fort, axí gran, axí plen, axí sant, axí ver, axí clar e axí dolç, leva's ab tot son esforç, e a manera d'una nau qui corra al port ab totes les veles plenes, o a manera de una pedra de giny, qui cau d'alt ab tot son poder e esforç,² o a manera d'una balesta de tro qui despara ab tota la sua viguor, axí-s leva la volentat del benuyrat, ab tota sa força, poder, voler e saber, a amar e a espiritualment astrènyer ||^{246b} e abraçar aquell gloriós Déu, tota lexant-se en Ell e dins Ell e ab Ell; e d'aquella tan gran vista e aprés, d'aquella tan gran amor, neix dins la ànima benuyrada poderós pèlech o torrent copió de delit, qui és tan gran e tan gran que no-s pot dir per neguna lengua, et en aquell esguart e en aquell delit e en aquella amor, ardor, calor, viguor e valor, e en aquell abraçament, estreyniment, delítament, estarà la ànima axí glorificada ab aquell eternal Déu, perpetuament glorificada en glòria. Amén.

CAPÍTOL CCCXCV. *Qui exclama a tots los hòmens d'esta vida con tostemp deuriem estar ab gran goig, pensant que aytal goig lus estigua apareylat, e con deuriem treballar que no-l perdessen.*

O!, diu açí sant Anselm, e ab quant plaer e goig deu tostemp viure la ànima del cristià, cant pensa que aytal guatdó li ha Déus apareylat a les sues bones obres. Deu-li, emperò, menbrar la paraula de sent Pau qui diu que negú no serà en Paradís coronat si no-n fa les obres, e qui no-n passa grans treballs. O donchs!, diu aquest, per què-ns és res car a fer ne a dir ne a pensar ne a sofferir, per què puxam tanta glòria aconseguir? O Déu!, e si per mig de foch e de coltells e de mort havtem a passar per aconseguir aytals coses, tot ho deuriem passar alegrement, tant és lo bé qui-ns és promès. O donchs!, no siam axí orats ne fols ne ||^{246c} exits de seny, que aytals coses menyspreem e perdam nós mateix, e-ns liurem a perpetuats dolors e penes; ne siam axí cruels a les nostres ànimes que les lexem perdre e infernar.

E tu, Rey dels reys, Salvador e Pare nostre, nostre senyor Jesucrist, ajuda'ns e fé'ns sobrar la nostra malícia e avorir tots los empatxes qui-ns luyen de tu. Per tal que en tu, vera lum e subirana flama de amor, se ferm lo nostre cor e pensa, e ab tu sia axí unit que jamés de tu no-s separ en esta

394] ¹A: e sobiran I.

²I: les últimes divuit paraules om. A i Cercapou.

vida ne en l'altra. A tu, donchs, sia tostemps glòria, honor, laor e benedicció e gràcies, qui vius eternalment ab Déu lo Pare, e ab nostre senyor Déu lo Sant Spirit, en unitat de vera e simpla essència, e estaràs e regnaràs d'aquí avant ver Déu, *in secula seculorum, amen.*

CAPÍTOL CCCXCVI. *Qui fa gràcies a Déu de l'acabament d'aquest libre, ab excusació a la dita senyora comtessa a qui és offert principalment.*

Accabat aquest libre, per ajuda de la clemència del nostro Salvador, fas a Ell sol gràcies, qui per sa mercè lo m'ha fet finir. Per què, senyora comtessa molt alta e reverent, plàcia-us que, assí ligent, si ych ha res qui bo sia e a nós profitós, que de tot fagats gràcies a nostre senyor Déu qui, cant li plau, per lengua de bèsties fa parlar veritat a les gens; e-us plàcia que cants defallimens aquí veurets, que tots ^{||2066} sien inputats a la mia ignorància e inperícia, qui molta és. E per tal cant leugerament cascuns en esta vida erram e deffallim, e en moltes coses, seguons que diu l'apòstol, per tal tot ço qui açí és vuyll que tostemps sia sotmès a tota correcció de la santa mare Esgleya e dels piadosos scrvidors de Jesucrist.

[Colofó del ms. A]

Finito libro sit laus gloria Christo.

Fuit completus duodecima decembris anno Domini millerimo quadringentesimo vicesimo septimo.

Glossari*

<i>abonangat</i> calmat 120.22	<i>aminvar</i> empetitir 307.31
<i>abortiu</i> veg. <i>avortiu</i>	<i>amvides</i> veg. <i>emuidas</i>
<i>acadar-se</i> assossegar-se 220.3	<i>onc</i> (hanc) mai 25.32
<i>aconsolar-se</i> accontentar-se, alçgrar-se 326.16	<i>angústia</i> angoixa 264.16
<i>actor</i> autor 83.2	<i>anigat</i> inveterat 127.14
<i>adolcir</i> endolcir 460.3	<i>anugar-se</i> veg. <i>enujar-se</i>
<i>adonós</i> senyorívol 38.27	<i>asntat</i> ultratjat 315.22
<i>adulterant</i> que comet adulteri 94.18	<i>avorar</i> (aborar) orar 221.18
<i>acemprar</i> demanar 455.16	<i>apariant</i> molt sociable 187.24
<i>àer</i> aire 312.38	<i>apellat</i> (appellat) anomenat 7.2
<i>afaeinat</i> (affaeinat) enfeinat 559.20	<i>aportat</i> dut 98.5
<i>agreujar</i> censar 8.2	<i>*apostatant</i> apòstata 402.7
<i>aitambé</i> (aytanbé) també 190.32	<i>aprendre</i> succeir 370.27
<i>aitampoc</i> (aytanpoc) tampoc 154.25	<i>aprovat</i> cotasiderat com a bo 58.26
<i>aitant</i> (aytant) tant 7.24	<i>aremitjat</i> (aremitjat) veg. <i>remijjat</i>
<i>aitantost</i> (aytantost) tantost 17.21	<i>*artament</i> limitadament 101.17
<i>ajustament</i> unió 62.32	<i>*artar</i> limitat 458.33 (P.N.)
<i>alcure</i> matar 49.11	<i>asaltar-se</i> agradar-se, prendre plaer 76.30
<i>alcú</i> algú 8.6	<i>ascientar</i> veg. <i>escientar</i>
<i>alende</i> alè 322.7	<i>asinal</i> relatiu a l'ase 421.28
<i>alancejat</i> (alancegat) ferit de llança 44.26	<i>asinitat</i> qualitat d'asc 346.29
<i>allereat</i> (alereat) allerat 41.32	<i>aspretat</i> asprecat 254.30
<i>alquena</i> tenyit d'alquena 43.16	<i>asseer</i> seure 478.25
<i>àis</i> altra cosa 44.13	<i>assinistrar</i> (asinistral) ensinistrar 386.24
<i>Altisme</i> Altíssim 448.20	<i>atànyer</i> ser patent, estar relacionat 73.8
<i>altivesc</i> (altivesch) altivesa 130.12	<i>atràs</i> entera 37.35
<i>amagall</i> (amaguayll) secret 467.19	<i>atrobare</i> trobar 241.30
<i>amenar</i> menar 161.27	<i>aturmeniar</i> turmentar 338.26
<i>amesurat</i> moderat 464.17	<i>aucell</i> ocell 152.13
<i>amigar</i> (amiguar) amigar-se 73.33	<i>aucir</i> occir 39.31
	<i>auciure</i> occir 49.10
	<i>aulca</i> avolesa 58.6

* Figuren en aquest glossari els mots que no es troben al *Diccionari General de la Llengua Catalana* o que —tot i trobant-s'hi— presenten alguna diferència formal interessant. Aquells mots o accepcions que tampoc no es troben al *Diccionari català-valencià-balear* els he senyalat amb un asterisc. Els que surten en més d'un passatge els cito una sola vegada, llevat del cas que presentin més d'un sentit. Els números indiquen la pàgina i la línia. Agraïxo a Antoni Comas i a Curt Wittlin les observacions que m'han fet.

aur or 41.8
 avear (avebar) avesar 32.6
 avocar advocar 295.3
 avortiu avortament 362.31
 aytanbé veg. aitambé
 aytanpachó veg. aitampoc
 aytant veg. aytant
 aytantost veg. aytantost
 bacallar pagès que no tenia mas ni parcel·la de bous 392.1
 bacallar home de costums baixos 77.4
 baccallar veg. bacallar
 balla ball 568.19
 ballesia (balesta) de tro probable arma de foc precursora de les bombardes i dels canons 571.7
 banda bàndol 394.7
 barallador (barayador) batalladís 202.5
 baraller (barayler) batalladís 219.30
 basaltic basilisc 336.32
 basta prou 516.10
 batjoca (batjochà) persona de poc setny 48.23
 benaurat (beneuyrat) benaurat 26.22
 benefactor (benfaytor) benefactor 32.5
 *ben-moll, fer lo — baixar veles 136.4 (F.N.)
 *blasfemant blasfemador 291.11
 *boces probables peces del vestit o del calçat 336.20
 boix mà de morter 85.12
 bordegar fer fets propis de bords o de mala gent 67.31
 borderim multitud de bords 72.10
 botxes, fer — fer ganyotes 78.13
 branxat gos de casta petita 119.2
 breu amulet que consistia en un albarà que es penjava al coll d'una persona o d'un animal 282.21
 cabejar capejar 88.1
 çafarrós veg. çafarós
 cald (calt) calor 533.16
 camis túnica blanca que cobreix el cos del sacerdot 543.13
 canònica crònica 98.8
 cant quan 10.9
 capacera caparrudesa 224.24
 caperonic (caperonich) dim. de capetó 92.23
 capivó caperó 556.14
 capitositat caparrudesa 224.25

caràcter marca, senyal 282.21
 carema quaresma 446.18
 cas anul·lat 171.28
 cativatge (cativage) captivitat 256.25
 celerat (scelerat) malvat 29.26
 cell aquell 363.18
 centilla (scintilla) centella 493.19
 cintillant (scintillant) centellejant 545.5
 cirúrgic (cirúrgich) quirúrgic 385.4
 civeta algàlia 333.29
 clar, anar-li — ser-li sincer 506.31
 cobeà veg. cobeà
 cobeà cobdicia 126.5
 còbeu cobejós 356.34
 còlica passió dolor de budells 234.5
 color engany 52.19
 colorat dissimulat, fingit 22.27
 colpar colpejar 253.21
 colre coltre 293.29
 companya persona de companyia 130.2
 comparar comparar 82.2
 companya veg. companya
 companyiment lamentació 170.16
 compost circumspicte 223.12
 compostament circumspicte 50.25
 comprant comprador 365.10
 compunyar compungir 454.25
 conrear engendrar 343.7
 concreent, fer — fer creure 261.6
 concreure, fer — fer creure 343.29
 condesc (condesch) veg. cundesc
 coneixent (conexent) conegut 121.16
 conjugat cònjuge 104.16
 coneguir aconseguir 498.7
 consent consentent 103.12
 contengó disputa 345.28
 continent, de — tot seguit 16.7
 contractar tenir contracte 48.33
 contrasembie consemblant, igual en condició 18.17
 conversació manera de viure i de comportar-se 42.3
 conversar conviure 230.2
 convertir-se aplicar-se 114.16
 coratge cor 529.27
 corema quaresma 481.35
 coresforts coresforç 495.21
 cors cos 13.24
 còrs cuts 483.14
 costumà costum 513.7
 coviment convenient 136.26

creditor creditor 477.20
 cridador cridensar 20.1
 crimiador crimiós 202.5
 cruu cru 367.5
 *cullent (cuylent) acollent 56.29
 cundesc (cundesch) monada, postura 88.11
 *cunipotent, a — a més no poder 148.35 (F.N.)
 curiosament endroçadament 517.3
 curoritat endreg 321.31
 davallar (devallar) descendir, procedir 348.17
 deceptor enganyador 411.21
 deen desè 516.23
 defentició (defenfició) defensa 20.2
 dejús encara més 134.15
 delicament delicadura 234.13
 delitament delectança 571.14
 deportar esbargir-se 34.19
 depuix (depux) després 32.32
 deputar destinar 24.16
 desalt desplaer 78.28
 desempatxar allibetar 147.22
 deslligar (deslligar) despenjar 225.26
 desmembrar-se oblidar-se 279.3
 desmoderat immoderat 395.11
 desordinació desordre 317.18
 desperació desesperació 137.19
 desperadament desesperadament 136.8
 desperar desesperar 137.20
 despessac malgastador 120.26
 despitabile menyspreable 543.27
 despuix (despuix) després 462.57
 desaborit mancat de gràcia 208.5
 dessús dessús superficialment 107.2
 destolve impedir 92.1
 destretament severament 436.9
 destroviment destriment 370.10
 desuats (desugat) mancat d'afabilitat 207.22
 desús desús veg. dessús dessús
 destrés cul 32.15
 devallar veg. davallar
 èvri endeví 282.20
 dignació dignificació 7.11
 dirrisió irrisió 502.2
 document norma 118.8
 dolorar sofrir dolor 460.15
 done na (tractament) 7.4
 dret lletrat 287.31

duai (duay) tela procedent de Douai, ciutat francesa de l'antic comtat de Flandes 42.20
 ductor director 21.2
 elet electe 25.17
 embaixeria (embaxeria) encàrrec retribuït 437.12
 embargar-se (embargar-se) ocupar-se completament l'esperit 128.25
 emparar emprendre 253.7
 emperostems, a — pet sempre 16.29
 emvides envides 403.28
 encantar encisar 392.4
 endenyar irritar, molestar 303.22
 endós ambdós 10.4
 endreçar encaminar 498.22
 enfiçar (emfiçar) infectar 88.15
 engrassar fer mes grosser 318.27
 ensajar assajar 78.11
 ensenyar-se mostrar-se 120.23
 entendre prestar atenció 69.22
 entendre saber 102.30
 entendre sobreentendre 286.24
 enteniment sentit 18.3
 enterquea (entarguea) obstinació 208.8
 entràmenes entranyes 266.11
 entrecuidament (entrecuidament) presumció 352.10
 entrecuidat (entrecuidat) presumtuós 156.15
 entreposar interposar 286.13
 entrò fins 238.5
 entuixar-se (entuxar-se) agreujar-se 447.25
 enujar-se (anujar-se) cansar-se 21.25
 envergonyat (envergonyat) avergonyit 120.1
 envers revers 328.1
 erguillar-se (erguillar-se) enorgullir-se 19.25
 escampament distracció 490.22
 escampat distret 490.22
 escientar (ascientar) ensenyar, instruir 73.10
 escomoure comoure 350.5
 escruixir-se estremir-se 265.29
 escurar obscurir 386.1
 esforç coratge 17.13
 esgará (esgará) esguard 11.1
 esmaginació imaginació 141.31
 esmaiar-se (esmayar-se) desmaiar-se 264.5

esmenuar esbocinar 528.12
 espaiar-se (espaiar-se) esplaiar-se 115.13
 espatxadament ràpidament 299.30
 espatxar acabar 221.30
 espendre despendre 488.32
 esquivador que cal evitar 369.8
 estage estada 444.29
 estament estat 50.17
 estela estel 40.20
 estrènyer obligar 296.1
 estretament insistentment 51.3
 estudi esforç 73.1
 estufar esquitxar 557.12
 eveniment fet, esdeveniment 552.20
 *eviscerant colpidor 568.24
 eviscerar-se esbellegar-se 503.9
 exceptar exceptuar 105.27
 executar executar 106.3
 exellar exiliar 65.30
 exemplar model a imitació del qual es fan els altres 540.3
 exemplar fet segons el model 540.3
 exill exili 306.2
 exoir exaudir 46.15
 exorar perdre el seny 24.32
 expertament (esperament) ràpidament 407.34
 expertesa (esperesa) lleugeresa, agilitat 568.21
 exposdre exposar 496.9
 extirpar traslladar 508.18
 fadrina ganyota 95.24
 faener obrer 360.5
 falsier falsari 34.25
 famar clogiar 416.19
 fartar-se atipar-se 323.19
 fastig fàstic 321.20
 favorar favorejar 414.11
 fedar tacar 46.13
 feditat lletjor, brutesa 113.2
 *feditat sentor 144.8
 felicitat fidelitat 74.8
 fel fidel 155.4
 fell veg. fel
 fembril efeminat 237.14
 feni fingit 29.19
 femyer fingir 356.33
 *fera, fer la cara — fer mala cara 35.23
 feriat no festiu però en el qual no es treballa 105.29
 feritat ferosa 561.20

fermants en terra, genolls (genoyls) — de genollons 131.29
 festival festiu 295.11
 fiançosament amb confiança 504.10
 filosofant (philosofant) filòsof 21.22
 fin completament 327.1
 flitzar aflluixar, cedir 60.34
 flitzar prescindir de 62.4
 for fut, jurisdicció 233.27
 forçor fort, dur 188.8
 fornicari fornicador 255.30
 fart molt 15.3
 frare germà 54.1
 frasca fotesa 53.15
 *fran, anar a — despendre pròdigament 133.4
 fraudar cometre frau 76.3
 frenètica (frenètica) frenesia 268.5
 fugar fer fugir 63.28
 fumar fumejar (figuratament) 390.21
 *fer, a bon — a la babalà 141.18
 *fust fusta 383.22
 gabella (guabella) conjuració 186.7
 galotejar (gualotegar) golatejar, menjar goludament 325.17
 gardar mirar 202.28
 gargolejar parlar amb sons guturals 90.31
 garip (garib) esgarip 336.8
 *garona nom despectiu aplicat a les dones que no seguien la moda 87.29
 galinyós (guantinyós) barallós 87.13
 *gint en veu baixa 32.26 (F.N.)
 glai (glay) esglai 243.29
 goltard (goliari) home golafre i dissolt 418.4
 grair (grayr) agrair 7.18
 granet grandet 33.12
 gros no refinat 326.22
 gros, fer lo — mostrar enuig 208.26
 guardar mirar 32.24
 habitador habitant 251.15
 hanc veg. anc
 historial (istorial) historiador 10.29
 hoc sí 104.7
 hoc encara fins i tot 10.26.
 honestar fer honest 106.18
 honestat honestetat 9.21
 horren horrible 365.32
 horrea cosa hàtrida 395.26
 hoy veg. oi
 buyt veg. uit

importable insuportable 203.20
 incommutable incommutable 9.3
 *indèbit indogut 472.22
 indurar endurir 448.9
 infamis infame 127.28
 infel infidel 9.7
 infel veg. infel
 infernar ficar dins l'infern 571.29
 influximent influx 526.2
 infortunat dotar de mala fortuna 337.27
 innatural contrari a la natura 385.22
 inportable veg. inportable
 ins dins 380.27
 inseparàbilment inseparablement 110.11
 *insinat insigne 421.30
 instable inestable 20.7 (DCVB: exemples del Tirant)
 *intentació (intemptació) acte d'intentar 80.3 (F.N.)
 interèsser presència 470.33
 ir amar 18.1
 ivaçosament ivarsosament 507.33
 jamé veg. jamés
 jamés jamal 30.29
 jaisia que encara que 7.15
 jausent content 236.5
 joglarar (jugarlar) fer joglaries 398.3
 jogós jocós 374.13
 joiet (joyet) petita alegria 335.17
 joventut criaturada 132.16
 jul (juy) escúpol 197.15
 junyir combatre d'home a home i a cavall, particularment en simulacre festós 295.4
 jus baix 39.27
 justat, tot — tot plegat 216.10
 lausor lloança 495.26
 les perjudicat, lesionat 109.33
 lesura lesió 568.19
 lla (là) allà 76.18
 llac (lach) fosa on es tenen les fetes capturades 348.1
 llàdria (làdria) dona lladre 56.29
 lladró (làdró) lladre 384.15
 llagoter (lagoter) llagoter 275.20
 llagui (lagui) retardat 358.33
 llaguir (laguir) retardar, entretenir 66.21
 llambrec (lambrec) ambre 434.23
 llar (lar) infeliç 227.8
 llasús (lassús) allà dalt 227.9

*llaveig (laveg) purificació 463.21
 llegea (legea) lletgesa 10.5
 llegui (legui) licit 74.30
 lleuga (leugua) lleugua 43.25
 lleuar-se (leuar-se) aixecar-se, elevar-se 31.27
 llig (lig) llici 9.24
 lligar (liguar) pentinar-se 89.23
 lligat (liguat) pentinat 225.23
 lligent (ligent) lector 8.2
 lliger (liger) llegrir 471.17
 llinya (liya) línia 97.2
 *lloant (loant) lloador 416.20
 llomble (lombie) llom 103.24
 llunyar (lunyar) allunyar 136.20
 llux (lux) llum 240.8
 magnàlies magnificències 494.1
 mal dolent 186.29
 malenconia malhumor 80.30
 *malestatger poc amable 140.5 (F.N.)
 malgraciós malgrados 56.28
 *malmetent malmetedor 202.5
 manipoli confabulació 186.7
 manna manna 509.36
 mateis (meteyr) mateix 7.10
 menaçador amenaçador 202.6
 mençonega mentida 313.13
 mençoneguer mentider 219.30
 *mendar o emendar esmenar 556.31
 menys de sense 400.1
 menyspreibol (menyspreybol) menysprea- b'c 225.15
 merir merèixer 66.10
 mesqui digne de commiseració, infeliç 233.33
 mestey menester 23.7
 *metent amarcit 187.24
 metxinar emmetxinar 387.14
 mia moxa 264.28
 miganea (miganea) mitjania 332.18
 mills millor 12.6
 minva perjudici moral, desprestigi 120.3
 modorra benedictia 88.13
 mollicia blanor 339.15
 mongoneguer veg. mençoneguer
 mongobell mogobell, interès damunt el capital prestat o damunt una lletra de canvi negociada 477.17
 mordre mossegar 35.32
 mosquet mesc 53.7
 mossenyar tractament que antigament

s'anteposava al nom dels sants i d'altres personatges 35.8
 **moi, dir lo* — retre's, donar-se 135.23 (F.N.)
 **motejar-se (motejar-se)* dir-se amorettes, coquetejar 90.32 (F.N.)
 **mund* pur 145.33
mundícia puresa 108.8
murar engir conyir 386.28
ne ni 111.12
nedeu ntedat 325.20
negú cap 97.30
negun algú 413.26
neleix (nelex) ni tan sols 530.13
no-negú no-ningú, persona mancada de formalitat 135.4
nodridament amb bona criança 223.3
nodriment educació 28.1
nodrir educar 12.9
 **nodvir* deixar créixer 43.15
nodris (nodrig) preceptor 35.6
nomemar anomenar 121.17
nòmima cèdula o placa on persones superstitioses escrivien certs noms considerats com a posseïdors de virtut contra encants i altres perills 282.21
novell nova, notícia 510.27
novi nuvi 336.20
null (nyull) temps mai 412.24
obs necessitat 46.9
ocasionat (ocasionat) posat en ocasió 12.23
och encara veg. *boc encara*
odible odiós 332.18
odor olor 19.28
 **ofenent (offenent)* ofenedor 269.1
oferçó (offerçó) ofrena 200.18
oi (boy) odi 112.21
onsevol onsevulga 385.6
onia afront 80.27
onés afrontós 80.24
oradés (oradaç) orat 51.25
oradell dim. d'orat 118.38 (DCVB: doc. segle xv, ap. Aguiló Dicc.)
orador que prega 504.22
orra veg. *horrea*
oy veg. *oi*
paclitzar pactar 371.12
paella, fer del cel — fer veure allò que no és 129.10
palli ficció 553.23

palpinyar grapejar 53.15
 **palpassar (palpuçar)* grapejar 334.16
par parell, igual 346.30
parar preparar 79.1
parlar (parlerac) patl'er 34.11
parraf (parraff) pasàgraf 158.8
partir-se separar-se 83.1
passador passable 60.34
passional apassionat 268.30
past, tenir en — ben alimentar 326.23
paternostres rosari 32.2
pau pacte 121.11
pati tapí 42.26
pauruc (paburuch) poruc 249.13
peal part de calça que cobreix el peu 43.20
pecant (peccant) pecador 376.13
pecuniós (peccuniós) pecuniari 444.4
pei (pey) peix 570.31 (DCVB: ross.)
peita (peyte) tribut que es pagava al senyor territorial per raó dels béns seents que es posseïen 142.17
penal penós 257.2
penjar dependre 173.1
pennar veg. *petnar*
pensar tenir cura de 295.20
perquè, fer lo — donar motiu d'enuig 85.25
percurar procurar 387.6
persones, en — en representació 104.16
pesuc feixuc 20.26 (DCVB: ross.)
petnar (pennar) tirar guitxes 136.3
pla virtuosament, discretament 32.23
placar (placcar) aplacar 284.2
placenter agrados 449.12
placer plaure 7.17
plagar (plaguar) omplir de coses nocives 299.32
plavir-se (plavir-se) aprofitar-se 365.3
poc (poch) petit 16.30
poder potser 95.29
polícia polidesa 421.24
polit boaic 236.5
poquea infantesa 32.31
poquea petivosa 566.8
portar suportar 78.7
premetre anteposar 12.15
presa prear 205.23
 **prestant* prestador 364.24
preu honor 126.28
primaria primeria 120.19

primitat primacia 302.31
probació prova 287.32
procuració càrrec, culpa 479.3
profembra dona honrada 46.19
profitar aprofitar 214.35
profundós profund 180.5
proïsme (prohïsme) parent pròxim 72.26
promenia prohomenia 335.1
promissió promesa 17.18
prou profit 56.6
prou, fer mal de son — fer mal ús 337.18
puir (puyr) després 66.5
purgació menstruació 472.23
putana prostituta 47.25
 **putanesch (putanesch)* propi de prostitutes 454.24
quais (quays) quasi 21.4
quaix quasi 21.4
quatretemps veg. *tempres*
querre o querer valer 444.19
quesque qualsevol cosa que 48.2
 **quesvol* qualsevol 385.3
quinque qualsevol 389.4
quisvol qualsevol 450.12
 **quiticou* algú 136.2
rabat rapaç 312.6
raigar-se (ratguar-se) arrelar-se 394.31
raïl (rayl, rabíl) arrel 9.21
rancura disgust 119.8
rascar rascar? 20.2
raonar-se (rahonar-se) conversar 527.9
raure esborrar 538.34
rebellar rebel·lar-se 20.6
rèbeu violent 328.11
rebotegós (rebotegós) replicaire 303.22
reclivar reincidir 376.25
recomendació recomanació 23.16
recompensar compensar 100.22
recomptar recomtar 236.4
reembre redimir 370.2
reere rebre 36.6
 **refarlar-se* afartat-se molt 323.19
 **rega* aruga 45.25
 **reliquar* rajar 461.1
rella (reylla) dona grossera o curta d'entreniment 22.13
relleixar (relexar) perdonar 146.17
relleup suprimir 49.10
 **remifadament* amb afectació 434.26

**remifal* tocat i posat, afectat i amancrat 38.29 (J.C.)
remordre remordir 248.29
renyar mostrar irritació 470.35
repembre reprimir 69.1
 **repetnant* reguimós 56.30
repetnar (repennar) reguinar 149.12
reprebació (reprebació) repremsió 143.29
reptivi repremsió 549.31
res cosa 11.12
retre tornar, fer 34.28
revers dificil de governar 134.23
reversia qualitat de revers 134.9
ric-hom (rich-hom) personatge de l'alta noblesa 237.18
ricós ric, valuós 149.15
ricosament ricament 429.20
ris rialla 567.21
 **rump-centura, a* — fins a rebentar 323.19
rot romput 230.7
roure toscar 375.19
ruat arrugat 42.26
rugat atruget 434.25
saber brou o salsa 53.21
safarós (çafarrós) brut 120.25 (DCVB: «Aguiló Dicc., que diu que està documentat el mot en els segles xvii i xviii.»)
sarçil sargil 425.19
scelerat veg. *celerat*
scintilla veg. *cintilla*
scintillant veg. *cintillant*
secret cautelós en el parlar 34.37
 **secularista* seglar 526.29
 **segon* següent 492.8
seilla cadira 20.27
 **seure* residir 103.25
 **seure* col·locar 392.29
si així 10.24
simplex simplicitat 566.8
 **sivol...* *sivol...* ja... ja... 454.1
sobre- prefix usat per a formar mots que indiquen abundància o excés 179.15
sobres excés 93.10
sodegar (sodegnar) procurar induir 314.28
solimat sublimat, exaltar 397.36.
sol sou 341.3.
solit solter 68.6

- **sart, en* — com a 461.12
sostleuat (susleuat) enlairat 161.26
sostirer sostreure 382.22
soviny sovint 190.24
stela veg. *estela*
sua seva 9.4
suany veg. *susany*
suau que obra sense violència 490.11
sublleuar (subleuar) socórrer 294.11
suficiència (sufficiència) capacitar 554.31
sulimat veg. *solimat*
sullat embrutat 129.18
suportació acció de suportar 124.2
susany escarn, bafa 301.6
suylat veg. *sullat*
suylat veg. *sullat*
tacany persona de baixa moralitat 44.31
tancanyia (tancanyia) acció malèvola i enganyosa 43.28
tarà rarament 413.6
taules joc semblant al de dames 88.10
tauris tela procedent de la ciutat persa de Tauris? 42.21
tèben tebi 249.13
tembre témer 29.2
tempesta agitació, excés de zel 327.29
temprament moderació 50.32
temprar moderar 21.7
tempres tèmpores 105.28
temps, haver de son — tenir la menstruació 478.33
tengut, ésser — ésser obligat 49.36
**terc (ferç)* enterc 202.9 (J.C.)
testardia obra de testards 244.9
tolre toldre 29.22
tornar esdevenir 26.17
**torçor (torsor)* torçó, dolor, turment 560.24
tortura qualitat de tort 568.2
**tortura* trenat 41.19
**tract* tractat 8.9
trafeguer (traffeguer) enganyador 358.20
traspasant (traspasant) transcendent 278.8
traüt tribut 336.24
travers, anar a — anar malament 51.22
travers malintencionat 68.31 (DCVB: cast.)
- **tremaiat* entremaiat, difícil, complicat 493.26 (F.N.)
trenat, cantar — cantar modulant la veu d'una manera especial? 236.5
treia artifici amb què es pretén enganyar algú 54.16.
tro fins 221.16
**trompa* ostentació 128.3
trotter home correu 392.1
tua teva 128.30
tuejar (tuogar) rutejar 130.7
tuit tots 52.2
Túnic, odor de — perfum de Tunis 88.6
turc (turç) aspre de tacte 80.23
turquea esquerperia 208.8
turquia veg. *turquea*
uit (huys) vuit 35.8
umpleit omplint 569.25
usufruit (usufruyt) usdefruit 433.4
vent avestat 60.7
viciadura veg. *viciadura*
vejares (vegares), ésser — veg. *vijares, ésser* —
vellagàs (veyllagàs) despectiu de vell 341.14
venent venedor 365.10
ventós inconstant 67.20
**verdura, dones de la* — dones joves voltes 87.26 (F.N.)
vermellat dim. de verm 343.17
**vers* pregària relativa als àpats 223.8 (Dico. Aguiló: «ans de seure a la taula dignes ... lo vers o la oració special qui's pertany a la taula», Ms. Cadis, 55v.)
**veu* evès, costum? 522.28
vifera crit per a demanar auxili 135.30
viciadura aviciadura 88.23
vijares (vigares), ésser — semblar 22.29
viltengut menyspreat 156.17
volenter volentersament 53.6
volenters veg. *volenter*
**volerse* a moure's a, incitar 376.29
**volta, venir de* -- venir de cop i volta 124.31
vui (vuy) avui 98.29
ximera quimera 430.1

Índexs

A) INDEX DE CITACIONS BIBLIQUES, IDENTIFICADES

[Capítol i vers de la Bíblia van separats per coma, pàgina i paràgraf d'aquesta edició per un punt. Si en una plana hi ha pàrrs de dos capítols, indiquem entre parèntesis de quin es tracta. Un exemple: la primera entrada significa que Eiximenis cita, o menciona, a la p. 104, en el primer paràgraf del cap. 65, el llibre de *Gènesi* 1:28. Si ja Eiximenis indica el número del capítol de la Bíblia, el fem precedir en xifres romanes (entre parèntesis si el manuscrit és equivocat). Abreviacions: *N.*: citació en llatí; *gl.* o *com.*: Eiximenis segueix, segons que sembla o s'indica, una glossa o un comentari bíblic. Al final apleguem les referències a glosses i les citacions de pregàries.]

ANTIC TESTAMENT

Gènesi

1,28: 104(65)1
 1,31: 15(7)1
 2,18: 13(6)1; 60(34)1; 115.1
 2,23: 111.3
 2,24: 13(5)2; 14.3; 110(69)2; 111.2; 144 (94)2
 3,5: 16.2
 3,14: 18(9)2 ll.
 3,16: 13(5)3
 4,10: 304.2
 4,26: 125.3 gl.
 6,1: 10(2)2
 12,1: 184.3
 13,57: 570(393)4 com.?
 15,6 ss: 404.3
 18,20: 339(229)2
 XX (?): 304.2
 24,1: 125.3
 24,29-31: 79.1
 29,1-30: 125.4
 34,1: 124(80)3
 38,6: 339(229)3

Exode

2,12: 306.5
 12,38: 310(209)1
 16,14: 509(350)3
 19,15: 105(66)2
 20,7: 289(193)1
 XXI 21,33: 49.4
 XXII 22,22: 145.4
 32,32: 538.3

Levític

XVIII 18,6: 338(229)3
 XX 20,10: 338(229)2
 XX 20,11 s: 338(229)3
 24,14: 291(195)1
 26,3 i 11: 423(291)1

Nombres

15,32 ss: 297(200)1

XVII(18.11-19: 484(333)3
30,3: 289(194)3

Deuteronomi

8,11: 344(233)1
(XXVII) 17,11 s: 423(291)2
18,9-14: 285.3
19,4 i 11: 305(205)2
XX 20,12 s: 301(203)2
22,22: 83(51)1
24,1: 81(49)1
XXVII 27,15 ss: 281.1
XXIII 32,37: 186(124)1; 205.4
XXXII 32,39: 94.2; 267(178)2; 285,3;
351.2
33,6: 337(228)2

Josué

7,20 ss: 139.3
10,12: 281.2

Jutges

4,31 (i 9,53): 166(111)2
16,26-31: 307(206)2

Llibres dels Reis
I Samuel

2,12 ss: 29(15)1 (i gl.)
(Salomó) 2,25: 394(270)2; 284(190)4
2,34: 277.4; 297(199)1
15,1-15: 277.4
15,23: 409(281)1
17,1 ss: 166(111)2
28,3: 281.2; 284(190)3

II Samuel

6,6 s: 445.3
6,21 ss: 99(60)2
13,12 ss: 53.4
22,40: 246(166)1 ll.

Terç dels Reis

(Salomó) 8,14: 547.3

10,19: 543(373)1
XII 12,2-14: 207.5
XII 12,14: 406(279)3
XVII 17,9 ss: 150.4

Quart dels Reis

1,3-16: 306.5
III 3,5: 549.3
(IV) 8,10: 282(189)4

Paralipòmens

1:1,21: 454.4
1:22,8 s: 305(205)1
2:20,9: 164(110)2

Esdras

IV 4,41: 273.3

Nehemies

(IV) 8,10: 246(165)2 ll.

Tobies

2,12: 64.4
4,7: 484(332)1
4,9: 484(333)2
IV 4,10 s: 369(251)1
4,16: 198(133)1; 347(235)3; 453.4
VI 6,14-17: 106(66)5; 125.3
8,4: 106(66)5
X 10,13: 117(74)1 ll. (v. Damià, Carpò-
forus)
XII 12,8: 494.1; 503.3
12,12: 503.3
14,3 ss: 298(201)1
17,15: 64.4

Judit

8,4 ss: 144(94)1
IX 9,16: 490(336)2
13,1 ss: 166(111)2
XV 13,10: 147(97)2

Èster

2,7 i 15 ss: 144(94)1
(VIII) 13,12: 41.3

Job

1,12: 551(378)1
2,10: 130.1
V 5,1: 40(22)5 ll.; 163.4
V 5,2: 346(235)4 ll. 351.2
7,13 ? : 529.6 ll. (paràfr.)
VIII 8,16: 510.1
20,5-14: 320.3; 464(319)1
21,9 ss: 232(153)2
21,16: 229.2 com.
XXXVIII 38,36 ? : 233(154)1
40,6 ss: 343(232)2
40,11: 103(64)2 ll.

Els Salms de David

4,5: 349(238)1 ll.
5,7: 389(267)1 ll.
7,21: 465.1
9,11: 164(110)2
9,17: 307(207)1
9,18: 417(286)1
10,28: 399(273)1
25,5: 186(124)2 ll.
33,6: 528(364)4 ll.
33,9: 541(372)1 ll.
33,21: 564(384)1 ll.
36,3: 159(106)1 ll.
38,4: 542.2
40,2: 369(251)1 ll.
41,3: 175(118)2 ll.
41,9: 537(369)1 ll.
44,14 s: 38(20)3 ll.
45,11: 526(363)3 ll.
48,12: 438(302)1 ll.
48,18: 367.4
50,19: 489.1
52,6: 187(126)2 ll.
53,11: 161.3 ll.
63,3: 399(273)2
65,7: 208.1 ll.
69,2: 177(103)3 ll.
72,20: 560(245)8

76,4: 540.4 ll.
79,17: 328.5 ll.
81,6: 404.1
88,3: 275(183)7
91,11: 163.3 ll.
102,22: 511(351)2 ll.
105,19: 205.4
108,28: 300.4
117,14: 248(167)1
118,81: 569.2 ll.
118,112: 174(117)3 ll.
118,122: 246(166)1 ll.
123,3: 157(303)3 ll.
126,1: 500(344)1
131,15: 145.3 ll.
144,3: 178(120)1 ll.
148,1: 511(351)2 ll.

Els proverbis de Salomó

I 1,17: 533(367)2
3,7 ? : 350.2 com.
5,26: 357(243)1
VI 6,4: 379.4
VI 6,17: 202(134)2
VI 6,19: 112(71)2
6,23: 57.1
7,4-6-13-21: 219.2
8,13: 342.4
VIII 8,17: 173(116)1
X 10,4: 247.1 ll.
10,6 (cf. 11,8): 271(180)2
XI 11,4: 360(245)8
11,22: 45(25)2 ll.
(XXI) 11,28: 166(111)5 ll.
13,24: 299.1
XIV 14,20: 346(235)3 ll.
XV 15,1: 353(341)2
XV 15,13: 248(167)1
XV 15,18: 353(241)5
XVI 16,1 ? : 387(264)1
XVI 16,5: 342.3
17,16 ? : 535(369)3 gl.7
17,24: 43.3
19,5: 313(211)3 ll.
XIX 19,13: 135.3
19,14: 116.4 ll.
XIX 19,26: 299.4
20,21: 359(244)1 ll.
20,28: 275(184)2

21,9 (=29,15): 87(53)1 (com.?)
 (Eclesiàstic) XXI 21,19: 135,3
 22,24: 351,4
 XXIII 23,13: 35(18)1 (i 32,2)
 23,27: 11(3)3
 (XV) 28,1: 249,5 II.
 28,6: 208,3
 28,16: 202(134)2
 XXVIII 28,20: 359(244)1 II.
 (XVII) 28,22 (cf. 22,16): 347(236)1
 XXVIII 28,24: 301(203)3
 XXVIII 28,26: 165(111)1
 XXIX P: 404(279)2
 XXX 30,22: 232(154)2
 31,10 ss: 114(72)3
 31,11: 115,2 II.
 31,30: 125,2 II.
 37,12: 218(145)1; 387(264)1
 P: 370(233)3 com.?

L'Eclesiàstic («Salomó»)

II 2,1: 236(158)2
 4,10: 115,1 II.
 (Feli. XXVII) 5,9: 347(236)1
 V 5,17: 232(154)3
 6,2: 362(247)1
 7,8: 202(134)2
 7,21 P: 271(180)3
 9,1: 176(119)1
 IX 9,9: 160(106)1

(FILON) *El llibre de Saviesa* (de Salomó)

3,1: 534(367)2 II.
 3,5: 528(364)3 II.
 3,9: 161,2
 III 3,16: 69(40)4
 IV 4,6: 67,3 II.
 IV 4,7-11-14: 300,1
 IV 4,9 ss: 147(97)1
 5,1 ss: 227(150)1
 VI 6,1: 328,4
 6,6 s: 83(50)1; 488(335)2
 VII 7,7: 540,4
 VII 7,11: 529,5 II.
 VII 7,14: 212(140)1
 VII 7,28: 84(52)2
 VIII 8,5: 212(140)1

X 10,8 s: 212(140)1
 11,17: 258(173)1; 420,8
 XII 12,14: 364(248)1
 (XII) 13,1-5: 541(371)2

Càntic dels càntics

5,2: 529,6
 9: 256(172)2

L'Eclesiàstic (Jesús, fill de Sirac)

1,1: 568,6
 (IX) 2,4 P: 449(310)1
 3,3: 301(202)1
 3,11: 300,2
 3,13: 301(202)3
 3,22-24: 278,4
 (VI) 4,4: 347(236)1 com. (ed. I=XI)
 4,24: 273,3
 4,25: 50(27)1
 Salomó 5,5 s: 377,1
 Sentències 5,10 P: 169,1
 Salomó 7,25: 299,2 i 4
 7,26: 35(18)3
 7,29 s: 301(202)2
 8,19: 203,2
 9,8 s: 45(25)2 II.
 Salomó 9,10: 11(3)3; 189,2
 9,25: 34,6
 Salomó 10,3: 406(279)3
 X 10,8: 364(248)1
 X 10,9: 355(242)1
 10,10: 360(245)7
 10,10-13 P: 127(81)2
 X 10,14: 324,3
 X 10,15: 341(231)1
 X 10,29: 273,3
 X 10,29: 273,3
 (XXI) 11,2: 45(25)2 II.
 11,7: 274(182)3
 XI 11,10: 358,3 II.
 XI 11,14 s: 261(175)2; 263,2
 XIV 14,5: 370(233)3
 XV 15: 332,6
 Salomó 19,1: 54(29)2
 19,4: 80(48)1; 224(149)2
 Salomó 19,21: 208,3
 21,1: 539(370)1

23,9: 288(193)1
 25,1: 112(71)2
 25,2: 74(44)4
 25,4 (odivit pauperem superbum et divitem mendacem et senem fatuum et insensatum): 257,6; 321(218)1; 341(230)4; 345(233)1; 376(256)6; 469(322)9
 25,17 ss: 134,3
 25,23: 134,1
 25,30: 123(78)1; 129(83)2
 26,1: 115,2 II.
 XXVI 26,2: 116,3 II.
 XXVI 26,3: 116,4 II.
 26,16: 116,3 II.
 XXVI 26,19: 115,4 II.
 26,20: 146(96)6 II.
 (XXIX) 28,19 P: 202(134)2
 XXX 30,12: 35(18)2
 30,16: 115,2 II.
 XXXIII 33,20: 303(204)2
 XXXIII 33,26 s: 328,5
 33,29: 335,5
 34,21 P: 83(50)1
 35,16: 484(333)2
 (XXV) 35,17: 143,4
 (XXV) 35,21: 488(336)2
 XLI 41,21: 68(40)1 II.
 42,9 s: 27(14)1
 XLII 42,14: 20,3

II 2,5 ss: 377,6
 3,15: 291(195)3
 IV 4,2: 286,1
 6,16: 382(260)1
 6,24: 20,3 com.
 9,21: 379,1
 9,23: 390,4 paràfr.
 XVII 17,5 i 7: 168,3
 31,3: 181(121)1 II.
 31,14: 259(173)1
 XLVIII 48,10: 324,1; 555(381)2

Ezequiel

3,20: 169,1
 III 3,23: 549(376)3
 4-5: 285,3
 33,6-8: 307(207)4
 XXXIII 33,27: 413(283)1

Daniel

10,3: 480,5
 X 10,8: 349(376)3
 13: 45(25)2 II.; 161,4

Isaies

1,2: 280(187)2
 I 1,11 ss: 298(200)2; 513,4
 III 3,16 ss: 44,3; 89(55) II. (com.)
 6,5: 398(273)1
 14,20: 311(210)2
 53,8: 570,3
 propheta 56,7: 508(349)3
 58,1-12: 323,6; 481,4
 60-62 P: 211(139)2
 64,6: 159(105)1; 416(285)1
 66,15: 366,6

Jeremies

1,17: 272,1

Joel

5,12: 464(319)1

Jonàs

3,4: 90(55)3

Malaquies, prof.

3,19: 527,4

NOU TESTAMENT

Mateu

V 5,3 427(294)2; 440(303)1
 V 5,7: 488.2
 5,8: 232(154)3
 5,10 ? : 248(166)3
 V 5,10: 260.3; 267(177)2; 427(294)2
 (VIII) 5,23 s: 200(134)2; 210.3
 V 5,28: 202(135)1; 317(214)2; 333.2
 V 5,29 s: 11(4)2
 V 5,31 s: 66(39)1; 74(44)1; 81(49)1
 V 5,34 s: 288(193)1
 5,37: 453.5
 5,39 ss: 83(51)1; 206(136)1
 5,40: 453.2
 V 5,44 (diligite inimicos vestros): 98.2;
 120(75)1; 198(133)1; 275(183)2 ss;
 453.1; 500(343)1
 5,46: 500(343)4
 6,2 493(339)2; 485.3
 6,3: 485.3
 VI 6,6: 508(349)1 ll.
 6,7: 495(339)1
 6,9 ss: 496(341)1
 VI 6,11: 499.1
 6,14: 210.4; 354.2
 6,15: 266.2
 6,22 s: 333.4
 6,24: 455(312)1
 VI 6,31 ss: 366(250)1
 (V) 6,33: 499.2
 7,6: 234(156)1
 7,7 s: 512(352)1; 516(355)3
 7,14: 233(154)1
 7,16: 160(106)1
 7,19: 230(153)1; 324.5
 10,22: 329.1
 10,26: 417(286)1
 X 10,33 (cf. Lluç 9,26): 50(27)2; 95(58)
 4; 277.1; 278.5; 292(195)1
 X 10,34: 75.3
 10,37: 184.1 s; 205.3
 10,42: 486(334)5
 11,11: 55.5
 XI 11,25: 228(151)2; 532.1
 XI 11,30: 280(188)1
 XII 12,9-13: 295.2

XII 12,31 s: 161.1; 164(110)1; 346(235)
 2 ?
 12,36 s: 389(266)1
 13,57: 184.4
 14,18 s: 240(161)2
 14,23: 503.1
 15,14: 265.1; 322.1; 388.1; 468(322)2
 16,24: 183(122)3; 402.2 ll.; 444(306)2
 XVII 17,6: 549(376)3
 (XV) 17,7: 482(331)1
 (V) 17,19: 158(104)1 ll.
 18,6: 206(136)1; 307(207)5
 18,15 ss: 273.4
 18,23 ss: 376.2
 (XIX) 18,32 ss: 486(334)5
 19,5 s: 93.3
 19,6: 74(44)3; 103(63)1
 19,12: 59(33)1
 19,21: 344(233)2
 19,24 s: 357(244)1 s; 368(251)1
 19,27: 434(299)3 ll.
 19,29 (omnis qui reliquit...): 110(69)2;
 168.2; 204(136)2; 279(186)1; 301(203)
 4; (XIV) 424(292)1
 20,20: 535(369)2
 XXII 22,40: 173(115)1
 23,12: 489.2
 (XXI) 23,13-29: 419(287)2
 XXIII 23,4: 141.1 ll.
 XXIII 23,8 ? : 423(291)2
 XXIII 23,8 ? : 423(291)2
 25,13: 33(224)2
 25,14: 441(304)1
 25,34 i 41: 111.10
 26,49: 107.2
 XXVI 26,52: 93.3; 97(58)1; 304.2 com.;
 500(343)4
 28,20: 110(69)2

Lluç

II 2,36 s: 147(97)3
 3,11: 368(251)2; 483(322)3
 5,46: 500(343)4
 VI 6,1 s: 295.2; 319.2
 6,24: 237.3; 320.1; 326.1

CITACIONS BÍBLIQUES IDENTIFICADES

6,38: 530.3 ll.
 7,38: 107.2
 8,8: 146(55)1 com.
 8,18: 330.2
 IX 9,26: 95(58)4; 402(276)1 (= Mateu
 10,33)
 9,62: 166(112)1; 252.2
 10,42: 515(345)1
 XI 11,9 s: 252.8; 501(345)1
 XI 11,19: 328.3
 11,52: 227(150)2
 XII 12,16-20: 169.1
 12,37: 331(224)2
 (Joan) 13,3 o 5: 320.4
 XIV 14,5: 295.2 com.
 XIV 14,28 s: 252.1
 14,33: 424(292)1 ll.
 16,22 ss: 237.3
 17,10: 409(280)2
 (XI, Scala Dei VI) 18,1: 513(352)3
 XVIII 18,1 501(345)1 i 3 (com.)
 18,11: 416(284)1
 (Mateu X) 18,14: 489.2
 21,34 ss: 320.4
 (XXII) 21,2 s: 151(99)3; 484(333)3
 23,29: 65.2; 150.3; 487.3
 24,49: 543(372)3 ll.

Joan

II 2,1 ss: 61(35)1; 111.8
 3,17 s ? : 159(105)2
 4,8 i 14: 377.1
 VI 6,11: 499.1
 6,69: 531(365)1 ll.
 8,3-11: 83(51)1; 93.2
 (Pau) 8,36: 531(365)3 ll.
 8,44: 389(267)2
 XII 12,25 (qui amat animam suam per-
 det eam...): 183(122)2; 201.1; 279-
 (186)2; 320.4; 350(238)2; 459(315)4;
 553(379)1
 12,31: 18(9)1
 13,34 (15,12 i 17): 18(124)2; 199.3;
 202(135)1
 14,2: 27(13)1; 494.6
 14,6: 273.3
 14,13: 163.2
 14,16 s ? : 196.1
 (VII) 14,23: 282(260)3

XIV 14,31: 424(291)1 ll.
 15,10: 277.2
 16,33: 531(365)2 ll.

Pau dels apòstols

1,8: 196.2; 235(156)1
 IV 4,34: 401(275)2
 V 5,1-10: 359(245)2
 7,59: 245(165)2; 256(172)2
 IX 9,8: 549(376)3
 Pere 10,35: 117(73)1
 14,21: 263.3; 320.4; 500(343)3

Pau (l'Apòstol), Ep. als de Roma

I 1,19: 539(371)2
 1,26: 108.3
 II 2,4 ss: 180.3
 2,8 ? : 393(271)2
 VII 7,23: 373.5
 VII 7,24: 262.2
 8,13: 464(318)2
 8,16 s: 181(121)3
 VIII 8,28: 173(116)2 ll.
 VIII 8,31: 161.2; 245(165)1 ll.
 (I) 8,35: 532.3 ll.
 11,33: 570.4
 XII 12,1: 328.2 ll.
 12,2: 455(312)1
 XII 12,19 s: 211(139)1; 225.1
 13,4: 414.3
 ? : 442.1
 ? : 571 (394)
 ? : 572 (396)

Pau, I Ep. als de Corint

2,6 543(372)3 ll. (i com. ll.)
 2,14: 543(372) com.
 3,9: 158(105)1; 497(341)2
 III 3,16: 216(144)1; 331(225)2
 III 3,17: 38(19)2
 3,19: 227(150)1
 4,12 ? : 263.1 paràfr.
 5,1 i 5: 338(229)3
 7,2: 59(33)1; 103(63)2
 7,3: 104(65)1

7,4: 76(44)1
(VIII) 7,8: 152.4
7,14: 77(45)1; 144(94)2
7,17: 42.3
7,27: 101(61)1; 113.6
7,28: 104(65)2
7,29: 106(66)5
7,32 s: 146(96)1; (com. de Jeroni)
VII 7,34: 36(19)2 ll.
7,39: 150.1 ll.
10,13: 339(230)2
11,4: 493(340)1
11,10: 46.5
XIII 13,1 ss: 171(115)1; 172.3 s
13,5: 441(304)3
14,19: 481.7
14,34: 156(102)2
15,33: 197.2; 329.4

II Ep. als de Corint

3,4 s ? : 166(111)1
4,7: 38(20)1
4,17 ? : 330.2 i 3
8,9: 163.1
11,27: 530.2
XII 12,2: 549(376)2
12,14: 140(91)1 com.

Pau, Ep. als de Galàcia

2,21: 404(278)1 ll.
4,6: 181(121)3
5,14: 199.5
5,17: 16.2; 103(63)2 ?
6,2: 119(75)1

Pau, Ep. als d'Efes

5,5: 285.2; 355(242)2
5,28: 144(94)2
5,32: 76(44); 77(45)1; 109(69)2; 110(69)3
ll.
5,33: 130.4 ll.
VI 6,12: 423(291)2

Pau, Ep. als de Filips

3,4 ss: 250.4

3,8: 533(367)1 ll.
4,4 278.2; 407.3; 503.1 (cf. *Ecll.* 35.11)

Pau, Ep. als de Colòssa

3,12 ? : 203.2
3,19: 122(78)2 ll.

Pau, Ep. als de Tessalònica

V 5,3: 251(168)3

Pau, I Ep. a Timoteu

II 2,8 ss: 50(281)1 i com.
2,14: 15(7)2
4,8: 139.4
V 5,6: 149(98)1
5,9 ss: 149(98)2
5,14: 104(65)3
6,8: 438(301)2
6,17: 428.1
VI 6,18: 355(242)2

II Ep. a Timoseu

1,12: 532.2 ll.
2,4: 166(112)1 ll.
3,2: 183(122)2 i com.

Pau, Ep. als hebreus

7,12: 146(96)1
8,18: 464(318)2
9,21: 377.8
10,35: 170(114)1

Jaume, I Epistola

1,6: 517(352)1
1,17: 540.4
1,27: 145.5
3,3 s: 387(264)2
III 3,5 ss: 386(264)2
III 3,13 s: 226(150)1

4,11: 307(207)6 gl.
5,4: 260(245)2; 310(209)2
5,15: 98.1
(II) 5,16: 502(345)5

Pere, Epistola

1,16: 204.4
2,10: 188(127)3; 464(319)1; cf.
341(230)2; 420.6
2,13 i 18: 245(164)1; 341(230)2; 420.6
II 2,14: 423(291)1
2,20: 205.1; 378(257)1 com.
III 3,3: 24.2; 51.1 (i com.)
III 3,7: 144(94)3
4,1: 538.2 ll.
4,18 (=Prov. 11,31): 559(384)3

Joan, Canònica

3,1: 181(121)3
3,15: 201.3; 307(207)2
13,44: 199.7

B) ÍNDEX DE CITACIONS NO BÍBLIQUES

[Afegeixo darrera els noms dels autors alguns dels epítets que els aplica Eiximenis, com *ab.*: abat, *s.*: sant, *fil.*: filòsof, *dr.*: doctor. Modernitzem l'ortografia dels noms solament si creiem estar segurs de la identificació; p. ex. *Hilari*, i no *Ylari*, *Ylarió*, *Ylarión* o *Ylarius*; però *Titus Livius*, perquè no sembla tractar-se del famós historiador romà. En general, també els títols d'obres citades es transcriuen, en cursiva, tal com els posa Eiximenis, sense tempteigs d'identificació. Xifres en cursiva fan destacar passatges importants, on Eiximenis aparenta seguir molt de prop la seva font. Si no s'indica el paràgraf, la font sembla usar-se en tot el capítol. Si algun autor se cita dues vegades en menys de cinc capítols, una vegada amb menció del títol de l'obra i l'altra no, suposem que es tracta de la mateixa font i ajuntem les referències. Aquest índex registra també les referències vagues a *doctor(s)*, *filòsof(s)*, *lleic(s)*, etc.; vegeu la llista a *Andònim*.]

1. *ABDÓ*, ab.: 187(126)3; *Carta a Lúcia d'Acon* 197(132).
2. *AGATÓ*, s. patr.: 164(110)3; 379.4; 449(310)1 ss; 455(313)1 ss; 547(373)3; *Carta a Pedàgia d'Alexandria* 140(90)2.
3. *AGÈL·LIUS*, poeta, fil.; 396.3; *De amore* 119(75)1; *De noblea virginal* 52(29)1; 53.2 s.

Apocalipsi

6,10: 93.3
11,9: 275(183)2
XIII 13,10: 304.4
14,3 s: 37.2
XVIII 18,7: 235(156)2; 341(230)2; 384.8

Al·lusions a gloses

Antic Testament: 29(15)2 s; 115.1; 125.4; 300.1
Nou Testament: 19(10)2; 28.2; 295.2; 302(345)3; 543(372)3

Pregàries en llatí

26(12)2; 157(103); 222.5; 309.3, rep.
340.1; 330.1; 493(340)1; 515(353)1;
553(381)3.

- 340.6; 342.6; 346(235)3; 350(238)2; 355(242)2; 357(244)1 s; 374 ss (255-257); 384.3; 389(267)1; 395(271)2; 399(274)1; 402(277)2; 416(285)1; 442.5; 458(315)1; 463(318)2; 465.1; 466(320)1; 495(340)1; 497(342)1; 500(344)1; 514 (352)2; 542.3 II. 551(378)2; 553(379)1; 559(348)2; — *Sermons* 201.3 s; 203.1 ?; 262.4; 263.2 ?; 483(332)1 i 2 ?; 560 (385)2 - 562(386); — *Epistola* (ed. I, LXXXV) 151(100)2; (=?) *De viduitat* 146(96); 147(97) ?; (=?) *De vida* (vida?) *crestiana* 152.5; (=?) *De virginitat* 152.5; — *La ciutat de Déu* X 400(275)2; *Contemplacions* 191.1 II.; *De magistro* 540.2; *De mendacis* 313(211); *De quantitate animae* 400(275)2; *De trinitate* 174 (117)3; 523(360)1; 524.3 ?; *De vera religione* 400(275)2; 540.2; — *Comentaris biblicis*: 93.3; 183(122)2; *Super Iohannem* 494.5
5. AIMÓ, ab.: 279(187)2; 347(236); *Glosa sobre Aurelius*, cit., 140(91)2; *Super Leviticum* 322.3.
6. ALANUS: 337(228)2; 347(235)2; *Comentari sobre Boeci, De consolació* I. 12(5)2.
7. ALGHIMUS (Alcimus?): 364(248)1; *Carta a Teofrast d'Alexandria* (sobre el pecat de la llengua) 395(272); 398(273).
8. ALCUÍ: 393.4; *Super decalogum* 68(39)2 s.
9. AMBRÓS: 62.2; 74(44); 105(56)2 ss; 212(141)1; 220(146)3; 291(195)3; 298(201)1; 307(207)3; 328.1; 356(243); 359(245)1 ss; 377.3; 406(279)4; 423 (291)1; 444(306)2 ss; 446(308); — *Exameron*, *Omèlia* IV 152.3; 153.2 ?, ducs; *Omèlia* 416(285)1; *Sermó* 12(4)1; 248 (166)3; 318(216)4; 463(318)4; *De Spiritu Sancto* 570.3; *De virginitat* 40(22)2; 41.4; 42(24)1 ?; 47.2 ?.
10. ANDRÒNIC, ab.: 255.2.
11. ANÒNIMS: *Lo libre de la santa vida del Fill de Déu* 525(362)1. Veg. *Fabulari*; *Flos sanctorum*; *Històries*; *Vida dels sants pares*. Veg. doctor(s); filòsof(s); lleis; pares; poeta; savi.
12. ANSELM: 403.3; en un llibre, 179.2; *Carta a Lleó d'Escòcia* 102(63); *Intencions* 170(114)2, comp. 569(392 - 571(395); *Oracions — Oratori* 509 (349)2; 514(353)1 s.
13. ANYONÍ, ab. d'Alexandria: 141 (92)3 ss; 254(171)3; parlant a Orpheus, 260.5; 302.3; 323(219)8; 379.2; 407.2; 443(305)2; 510.2.
14. APOL·LONI (ed. I, de Pàdua): *De serie orbis* III 138(90).
15. ARISTÒTEL: 34.6; 108.3; 230 (152)3; *Ètica* 28.1; 114(72)2; *Ètica* III 124(80)2; *Iconòmica* 114(72)2.
16. ARSÈNI, ab.: 187(126)4; 218 (145)2; 450.4 s.; (=?) *Instruccions* (per religiosos) 558(383).
17. AURELI: *Carta a Apollònia de Pàdua* 140(91) - 141(92) (veg. Aimó).
18. AVICENNA: 322(218)2. Aymo: veg. Aimó.
19. BASILI, ab.: consells a monjos 395(271)2; 456.5 556(382); *Carta a una monja*, 221 ss (147-148); *Correctori* 62.4; *Omèlia De panibus* 486(334).
20. BEDA: 278.5; 373.2 ss; 391.2; 504(347); *Omèlia* 305(205)2; 562(387)3; *De nuptiis* 116.4; *Sermó* 185(124)2; — veg. Carnotensis.
21. BENER: *Regla* 396.4.
22. BERNAT: 18(9)3; 162(107)2 - 163.2 ss - 165(111)2; 195(131); 227(151)2; 232(154)2; 234(156)1 (parlant de l'abat Gedeó); 329.2; 384.3; 389(266)2; 436 (300)2; 462.4; 487.4; 510.3; 517(355)1, rep. 535(367)1; 551.3; — *Sermó (ad frater de Monte Dei)* 406 ss (280, 281, 283); 417(285)1; 422(290); 427(295)1 s; (=?) consells a sos ícares, 203.4; *Sermó* 170(114)1; 176(118)4; 180.1 i 4 ?; 250 s (168-169); 312.2; 334(226)2; *Super cantica* 494.6; 496(340)2 ?; = *Omèlia* 497 (341)1; 501(345)2 ?; 503.6; *Carta al papa Eugeni* 70.3; 372(233)2; *De diligendo Deo* 183(121)1; *Dels graus de humilitat* 274 s (182-183).
23. BOECI: 562(387)2; *De consolació de filosofia* I 12(5)2 - 13(6); (*De escolastica disciplina*) 28.1; 30.3; — veg. Alams. Bonifaci: veg. lleis.
24. CARNOTENSIS: *Sermons: Del Ram* 11(3)2; *De santa Magdalena* 138(89)2; *De muribus sacris* 31(16)2 ss; *De nuptiis*

CITACIONS NO BÍBLIQUES

- 69(41-42); 152.4; — veg. Beda i Polícrates.
25. CARPOFORUS: *De pace domestica* (com. de Tobías) 143(94).
26. CASSIÀ: 487.3; *Al fratre Leonci* 48(27); *Institucions (e collacions dels Pares)* 433.3; 441(305); 515(354)1; — veg. Cesari.
27. CASSIODOR: *Sobre lo Saltiri* 459 (315)3.
28. CELS: *Sermonari* 11(3)4.
29. CEBARI: 511(351); 454.4 (ms. B, Cassianus); *Sobre Gènesi* III 15(7)1; *Carta a l'emperador Maurici* 312.3; *Doctrines* 480.3; *Interpretationum* I 207.4; *Sermó* 420.7. Cicero: veg. Tuhi.
30. CIPRIÀ (Cebrià): 41.2; 346(235)2; *Carta al monjo Filibert* 19(11); 22.3; *Sermó de Corema* I 464(319)1.
31. CIRIL: *Omèlia* VII 421.1.
32. CLON, ab (ed. I, Leon): 354.1. Comestor: veg. Petrus.
33. CRISÒSTOM: 82(50)2; 147(97)2; 173(115)2; 174(117)2; 277.1; 302.2; 304.3; 320.2 i 5 s; 347(235)3; 383.2; 390.2 i 5; 392(268)1; 399(273)3; (tot això respecte al decàleg); 408.7; 455 (312)2; 484(332)2; 504(346)2; 532.4; *Sermó de la prudència serpentina* 214 ss (142-146); 224(149); 227(151); 243(163)2 ?; 252.4 ?; *De laude castitatis* 448.1; *Omèlia* 319.2; *Omèlia super Matheum* I 125.3; 208.4; *Sermó* 562(387)4; — Sant Joan Bocca-d'Or: 416.1.
34. DAMASCÈ: *Sentències* 488(336)1; 493(339)1 s; 495(340); (=?) 323(220)1; 331(225).
35. DAMIÀ, Pere: 514(353)4; *Epistola* 185(123)2; *A la desquesa d'Àustria* 78(46)2 s; *Ad Henricum ducepm Austriac* 181.1 ss (com. Tobias 10:13).
36. DANIEL, ab.: *Collationes* IV 439.2
37. DIDIMUS: *De caritat* 204(136). Decrets: veg. lleis.
38. DRONIS: *De angelical jerarchia* 13(5)3; *De divinis nominibus* VII 541 (371)2; *De mystica theologia* 340(371); 547.3; (al començament) 541(372)3.
- Lo Dret: veg. lleis.
- Un (gran) doctor*: 137(88)2; 280(187)3; 329.3; 491.1 s; =? 492(338); 67.7 com.
- Els (grans, sants, antics) doctors*: 18 (10)1; 26(13)1; 76(44)1; 94.3; 106(67); 109(68)1; 190(128)1 s; 240 ss (161-162); 276(185)1; 293(196)1; 272(234)1; 392 (267)1; 490(337)2; 566(390).
39. EFRÈM, ab.: 186(125)2; 197.2; 322(218)2; 406.2; 417 (286); *Sermó* 378 (258); 457(314)2; *Sermó XII (Ecce nos reliquimus omnia)* 429(296); *De contemplació* 516(354)2 ?; 526 ss (363-370).
40. EGIPCIUS (ms. B, Egipsipus, = Hegesip?) *Omèlia* 363(248)1.
41. ELIXIMENIS: *De religió* 444(306)1; *Exposició de la regla dels freres menors* (cap. *De pobretat*) 444(306)1; *Regiment de la casa pública* 362(246)3; *Terc del Crestià* 106(67)1; 317(215)1; 318(215)2; (tractat dels peny corporals) 386(263)2; (tractat d'avarícia, matèria d'usura) 455 (312)4; *Serdn del Crestià* (de les leys e manaments divinals) 288(192)1; 293(196)5; 303(204)3; 307(206)3; 364(249)1 (de usura); *Vida de Jesucrist* 461(316)3.
42. EPIFANUS: 515(354)2; *Carta a santa Paula* 505.4 ss; *Omèlia* 343(232). Esiodus: veg. Mesiodus.
- Estrabus: veg. Strabus.
43. EVÀGRIS, ab.: 452(311)5; 549 (377); =? EVÀDRIUS, 420.3; =? EVANDRI, ab., 239(160). *Fabulari*: 21.5; 52(29)2 ss; 328.5.
44. FILIBERTUS: *Doctrinari* 139(30) ss.
45. FRANCESC, sant: *Als seus freres* 403(277)5; 405.2; 408.2; *en la Religió (Regla)* 426.4, rep. 438(302)2. *Filòsofs (antics)*: 21.4; 201.2; 244.1; 252.3; 268(178)2; 380.2; 390.2. *Flos sanctorum*: 514(353)2.
46. FULGENCI: *Carta al bastant d'Ongría* 72(43)2 ss; *De contemplació* 564 (389); *De convictu patrum* 420.8; *Doctrinari* 236(157)1; *Inquisició de la mort* 368(251)4; *Omèlia de Corema* 481.8; — veg. *Història oriental*.
- Gedeó, ab.: veg. Bernat 234(156)1.
- Gelli, Aulus: veg. Agèllins.
- Gracià: veg. lleis.
- Grasseteste, Robert: veg. Lincomiensis.

47. GREGORI: 9(2)1; 17.1; 157(103)1; 160(106)2, rep. 164(109)2; 166(111)4; 168.2 com.; 175(117)2; 180.4, cf. 563 (387)1; 183(122)2; 184.1 i 4; 188(127) 2 s; 199.7; 206(136)3; 228(152)1, rep. 332.2; 235(156)3; 240(160)2; 242(162)3, cf. 320.3 i 379.4; 245(165)1; 260.4; 261(175); 264.3; 268(179)3; 271(180)1; 281.2; 293(196)2; 302.1; 312.1; 328.4; 344.3 i 4; 339(230)1; 347(235)4; 350.6; 356(242)2; 379.4; 394(270)1; 398(273)2; 403.1; 403(277)4; 407.1; 421.4; 439.3; 458(315); 462.1 s; 481.5; 514(352)2; 549(376)4; 552.2; 565(389)2; (en general, tot això sobre vicis i virtuts). — *Dialogi* 291(195)2.

47 bis. GREGORI NAZIANZÈ: *De religio* 411(282); *Omèlia* 110(69)2; 103(64) 2 ? Anècdota recollida per Eiximenis a Avinyó, 435(300).

Herètics: 57 ss (32-34).

48. HESIODUS (Esiòdus): 391.3; 395 (271)4.

49. HELLANDUS: 45(26), cf. 335.3.

50. HERMES, gran fil.: 229.3; 237.3; = Trismegist, 272(184)2.

Hieronimus: veg. Jeroni.

51. HILARI, ab.: 460.2 ss; 462.3; *Sermó* 247.2 ss; en un tractat, 325 (221-222).

Història africana: 65.3; = ? *Història de Àfrica*, de Lisandre: 208.2 (veg. Lisandre).

Història oriental (de l'*Historiographus*; segons Llibre dels Àngels, cap. 8, de Natxàrius): 34.5; 83 (51-52); 272.2; 383.2.

Història (-es) teudònica(s): 128(82)2; 506(348).

52. HUG, el contemplador (Hug de Sant Víctor): 393.5; *De claustra animae* 176(118)3; 299.3 ?; *De sacramentis* 75.2; llibre II, part VI, cap. XII, 35(18)1; *Tractat de vicis* 332.4 s; 341(230)3 ?

53. ISAAC, ab. (de Nínive, *De contemptu mundi*): 220(146)2; 321(217)1; 399(274)2; 456.4 - 457(314)1; 459(316)1 - 461(317)1; 463(318)7; 483(331)1; 484 (332)3; 509(350)3; 517(355)1; *Contemplacions* 335.4.

54. ISIDOR: 324.5; 346(235)5; 360 (245)2.

55. JERONI: 27(13)2; 107.3; 112 (70)1 - 137(89)1; 184.2; 213(142)1; 213 (142)1; 250.3; 252.5 ss; 277.3; 333.3; 350.6; 355(242)2 i 3 - 366(250)2; 463 (318)3; 481.6; 487.3; 533(367)3 II. 563 (388). — *Epístola* 190(128)2; 192.5 ss; 334 (277); *Epístola* 318(216)1; 320.6; 324.3; *Epístola* XIII (?) 400(273)3; *Epístola* (XXXIV) 425.1-3; 425(293)1-5; a una sua filla, 445 (307); *Epístola que és de LXXXIX* (a la monja Eustòxia) 35(18) 1 i 3; 37.2 ss; 39.1 ?; a Eustòxia 54(29)2; 55.4 i 7 s; *Epístola* XCIV (95?, de la viuda) 144 (95); 147 sr (97-98); 150.2 ?; 151(100); — *Contra Iovinianum* 56 ss (31-32); 61(35)1; llibre primo, 130.5; Com. de Pau, I Cor., 146(96)1.

Joan Cassià: veg. Cassià.

Joan Boca d'Or: veg. Crisòstom.

Joan de Salisbury: veg. Polícrates.

56. JOHAN, ab. 322 (219); 463 (318)5; 522(359)6.

Justinià: veg. lleis.

57. JUVENAL, poeta: *Poètria* 92.2.

58. LACTÀNCIUS: *Sermó de núpries* 122 (78-79); Com. de Gènesi, 20.3; com. de l'Apocalipsi, 567(391)1.

59. LLIBÓ, ab., papa, s.: 255.3 s (parlant a Elna); *Omèlia* i *Sermó* (dels vicis) 324.2; 344 (231); 358.2; 386(264)2; 416 (285)1 s.

Licurg: veg. lleis.

60. LINGONIENSIS (Robert Grosseteste): *Tractat de núpries* 76(45); *Al rei d'Escòcia* 94.4; 95(58)3; *Carta al rei d'Anglaterra* 312.4; *Sermó dels apòstols* 428.3; *Sermó de Tots Sants* 567(391)1; = Lingonensis?

61. LISANDRE: *De moribus coniugum* 143(93); — veg. *Hist. afr.*

62. LUCDEUSIS (parlant de Borgonya i del rei de França): 95 (38), cf. ibid. Lingonensis.

Lleis: a) sense referència precisa: dels gentils, pagans, mundanals, 338(229)4; 152.4; 126(81)2; *De Ligurgue* (entre los grecs) 69.1; *Imperials* 305(205)2; 338 (229)1 s; 370(253)4; 385.3; — *Sentències* IV 74(44)3; *Ordinació de la Esgleya* 74(44)1 ss; *Instituta de rerum divisione* 440(304)1; *Lo(s) dret(s)* 49.3 II.; 292

(196)1; 303(204)3; 335.2; 338(229)4; 443 (306)1; *Los decrets* 225.1 II.; 286.4-287.2; 288(193)1. — JUSTINIÀ 82(49)4; 94.3; *Codex de sanctissimis episcopis* 507.3;

b) amb referència precisa: *Decretales* 109(68)1; 100(61)1, tres; 113.4 s; 152.4; 296(192)2 ?; 306.3; 431.1, 2 i 4; 432.2; 433.1, dues; 437(301)1; 439.1; 305(206)1 ss, quatre; *Consell Lateranense* 451.4; BONIFACI, papa màrtir, 69(40)3; GRACIÀ 72 (43)2.

63. LOTARI, ab.: (als seus monjos) 238(159); 258(173)2; 437.2 s; a una jove d'Alexandria 131(85)3 s.

64. LUCANDUS: *Tractat de pendre mulier* 51.2.

65. MACHARI, ab.: 34(30)1 s; 258 (173)3 s; 420.2; 425.2.

66. MACROBI: 80(48)1 s; *Saturnalia* I 35(18)4; — veg. Scipió.

67. MÀXIMUS, gran dr.: 133(87); 137 (89); 155(102)1; *Sermó* 324.4.

68. MERCURI, fil.: 271(180)4.

Mestre de les Sentències: veg. Petrus Comestor.

69. MIBAEL, gran fil.: 116.2.

70. MOISÈS, s. ab.: 31(15)2; 165 (110)2; 172.2; 336.3; 421.3; 434(299)5 s; 451 (311) II.; 526(362)3; 554 (380).

71. NOVÀCIA, catòlic e fel poeta: 30.4 s.

72. ORACI, poeta: 466(320)4; *Prosòdica* 127 ss (81-82).

73. ORIGENES, dr.: 18(9)1 i 2; 19 (10)2; 44(25); 367.4 s; 387(264)1; 391.1 i 3; 394(270)2; 463(318)6; — *Omèlia* 561(385); *Omèlia dels àngels* 117(73); *Omèlia del mal ric-om* 487.2; *Sermons*, sobre la tempraça 229(152)2 ss - 232 (154) - 234(156); *Contra la enveja* 348 (237); *Contra la ira* 351.4 s. - 352.3; *De immundícia* (ms. B, *Contra priapismum*) 448.2 ss.

74. OROSI: 219.3 (Osius, citant a Esculapi); *De Adam* 23(12); *Epistolari* 254 ss (171-172); *Ad primitianum de Milano* 101(62).

Osius: veg. Orosi.

75. OVIDI: 82(53)2; 115.2 i 3; 137 (89)2.

76. PACÍFIC, ab.: 64.3.

77. PANUCI (Pannocius), pare: *A Fel·licula d'Alexandria* 118.5; 413(283)2.

78. PÀPIAS, bisbe de Jerusalem: 27 (14)1.

Pares, sants pares, sants: 16.2; 18(10)1; 81(49)2 ss; 189 (128); 240(161)3; 270.3; 273.3; 290.4; 329.2; 333 ss (226-227); 339(229)2; 380.2; 392(268)2; 404.3; 405 (279); — veg. *Vida dels s. pares*.

79. PASTOR, ab.: 404.4; *Carta a Favilla* 100(61)2.

80. PAULINUS, ab.: 285.5.

Pere Damíà: veg. Damíà.

81. PETRUS COMESTOR, lo Mestre de les Sentències: 160(107)2; IV, al començament, 109(69)2; = ? lo Mestre de les *Isídries* 400(275)3; *Carta a Petronilla de Brabant* 120 ss (76-77).

82. PHILON: *Isídria eclesiàstica* 401 (275)3; *De saviesa* 14.3; — veg. index bíblic, Antic Test.

83. PLUTARCOS (ms. B i ed. I, Polícrates): 75.4; *Moral* 379.4; *Regiment dels generosos* 361.3.

84. POLICARPUS: 381 (260), sobre l'oir.

85. POLÍCRATES, famós dr. (Jorn de Salisbury, *Polícrates*): 35.2 s; 270.5; 370(253)1 ss; 401(276)1; *Sisèu llibre* 33 (16)4; *Ad Desiderium monachum* 420.4; *Tractat de la creació del món* 24.3 ss; 36(19)2 ?

Lo poeta: 7.4 (= Horaci); 269(179)4; 406.1.

Un poeta, responent a Quintilià, sobre la *Bacòlica*.

86. PRIMICIÀ: *Carta a Flàvia de Roma* 114(72)2 s.

87. PRISCIA: *Art gramatical* 12(5)2.

88. PRÒSPER (d'Aquitània): 38(20)2; *Ad Demetrium Epem* 325(220)1; Com. de Ciceró, *De amicitia* 206(137).

89. PRUDENCI: *De honestat* 93.2 ss. Quintilià: veg. un poeta.

90. RABAN: 279(186)2; *Super Exodum* 302.3.

91. REMÍGIUS: 314(212)2; *Carta a la reina de Bretanya* 92.2; *Omèlia* IX 352 (240); *Exposició de l'Evangeli* 410(281)3 ss.

92. RICARD DE SANT VÍCTOR (de Mit-

- javila): 115.1 II; *De contemplació = De arca mística* 515(354)1; 539(371)2; 543 (373 ? - 374); 547 (376).
- Robert Grosseteste: veg. Lincolnensis.
93. SAL-LUSTI, poeta: 41.5; 86(53)2 s. Sants: veg. pares.
- Un savi*: 48(26)2; 67.4 s II.
94. SCIPIÓ AFRIGÀ: 69(40)4 (= Marcobi, *Somni* ?).
95. SERÀPIÓN, ab.: Als seus deixebles, 427(294).
96. SECUNDUS, fil.: 203.3.
97. SÈNECA, fil.: 80(48)3; 95(58)1, rep. 266.4; 202(134)2; 347(235)1; 382.2; 391.3; 406(279)3; 442.3; — parlant de dones: 32.3 - 33.2; 54(29)3; 189.3; 381.3; parlant de delictes carnals: 232(154)1 - 236 (158)1 - 239,160)2; 480.6; — *Epistola* (de difamadors) 202(134)2; 393.3; 394 (270)2; *Epistola* 421.3 - 422.2; *Carta ad Eusebium patricium* 127(81)2; 130.3.
98. SEVERUS: *Collectari* 435.1.
99. SILVÀ, ab.: 421.2; *Sermó* I 28.4.
100. SÍMACUS: *Omelia* IV 384.4; *De menypreu del món* 465.3.
101. SIMÓN, ab.: 303(204)3; 407.2; 434(299); 450.6 ss.
102. STRABUS (Estrabó), dr.: 18(9)1; *Tractat de abstinència* 320(217).
103. TEODORUS: ab.: 555(381).
104. TEOPIL, dr.: 362(247)2 s; Com. Nou Test. 434(299)3; 449(309)2.
105. TIRENCI: 41.6.
- Trismegistus: veg. Hermes.
106. TITUS LIVIUS: *Ad Frontonem*: 316.3.
107. TROGUS POMPEUS: 10(3)2 i 3; *Art de amar* 128(83).
108. TULLI (Ciceró): 211(140)2; 422.2, dues; *De legibus* 11(3)2; *De officiis* 31(16)1; 33(17)1 i 4 ?; 79.1 s; veg. Pròsper.
109. VALERI MÀXIM: II,2 150.2; IV,3 152.2; IV,5 130.5; VI,3, amb com. antic, 129(84)1.
110. VARRÓ CLUNIACENSIS, poeta: parlant de falsa amor, 124(80); 134.4; 136(88).
111. VERCEL-LENSIS (Tomàs Gallus?): *De incommodis nuptiarum* 63 ss (36-39).
112. VÍCTOR: 119(75)1; 328.3; *Carta al comte de Proença* 156(102)3; *Libell de la vida religiosa* 233(155).
- Vida dels sants (antics)* Pares: 333- (241)6; 404.3; 408.1; 426.2; 452(311)5; 515(354)1. Sense referència a aquest text: 55.6; 277.5; 408.3 s; 489.4-490.2; 500 (343)6. Vegeu a l'índex temàtic els noms d'Apollònia, Bonifaci, Carpòforus, Eduard, Efrém, Elisabet, Hilari, Lluís, Satríon.
- Ylari: veg. Hilari.
- Ysaach: veg. Isaac.
113. ZOILUS: *In matrimonialibus* 119- (73)1 ss.

C) INDEX TEMATIC I ONOMASTIC

[Consulteu paral·lelament el Sumari final. Tan sols s'indiquen, en versaletes, els noms de persones sobre les quals Eiximenis ens diu algun detall (p. ex., el que llegim a 159(106)3 sobre sant Ambrós no sembla tret d'una obra d'aquest). En cursives entrades potset menys esperades; p. ex., referències a passatges on Eiximenis al·ludeix a l'estructura del llibre; on introdueix una interjecció o interjecció del seu lector, o un *adjeu* o monòleg important; on diu que alguna cosa es fa *antigament*, on fa observacions *folklòriques* o de *filologia*; on parla d'*animals* (veg. *bestiari*), o posa un *exemple* (una anècdota); o, finalment, on deixa veure una *imperfecció* seva.]

abandonament d'infants, 306.2
 ABOD, abat, 259(173)3
 ABLI, verge i màrtir, 55.4

ABIRON, 247(236)2; 388.1
 ABRAHAM, 280(187)3
 abstinència de relacions sexuals, 60(33)1 s;

TEMÀTIC I ONOMÀSTIC

- 78(46)1; 105(66)2; 112(71)2 s
 abstinència, 319.2; 322(219)
 ADAM, 44.4; 57(31)3; 111.3; 566(390)1 s; més savi que Eva 15(7)2; punició, 18(10)
 ADONIS (Adonis), 44.4
 adopció d'infants, 28.2
 adulteració-aduladors, 391(268); 398(273)3
 adúlter-adulteri, 65.3; 93(57); 127(82); 144(94)2; 308(208); 314(212); 338- (229)2; conseqüències, 128(83). Veg. matar
 afairejar-se, veg. maquillar-se
 AGAPIT d'Aquileia, papa sant, 306(348)
 AGATA, 186(125)4
 alcavotes, 54(29)3
 ALEMANYA, dones d'A., 52(29)4
 alemanys, 92.2
 ALEXANDER, bastard?, 72(43)1
 almoines, 46.2; 133(87)1; 139.5 s; 141- (92)2 s; 369(251)1; 483(332); 484(333)
 AMAN, sacerdot del rei de Pèrsia, 348- (237)4
 amador, amant, amat i amic, designant Déu i l'home, 176(118)2 i 4 s; 181- (121)4; 531.2; 544(373)3
 ambició, 345(234)3; 420.5 s
 AMBRÓS, sant, 159(106)3
 amenaces, 397.2
 amistats, 201.2; 539(370)1; 533(379)2; entre religioses, 255.3; exagerades, 185(124); 186(125)
 AMON, fill de David, 53.4
 amor carnal, 188(127); 190(129)1 s; 232(154)1; matrimonial, 79.1; el primer, 52(29)1
 amor excessiu, 487.2; a si mateix, 183 (122); 201.1; als infants, 303(204)3; als pares, 184(123); en el matrimoni, 47.2; 106(66)4
 amor als enemics, 209 (138)2; 210(139); 453.1; a Déu, 174-176 (117-119); al proïsme, 198(133); 204(136)
 ANNA, 145.3; 147(97)3
 anècdotes, veg. exemples
 àngels, 13(5)3; 14.2 s; 15(6)1; 24.1; 27(13)2; 28.4; 37.2; 44.4; 46.5; 55.5 i 7; 96.1 i 3; 117(73); 163.3; 179.1 i 3; 188(127)2; 194.3; 217.4; 230(133); 247.3; 250.2; 259(173)1 s; 266.1; 304.3; 309.4; 331(225)3; 340.2; 377.4;
- 450.6; 451(311)5; 490(336)2; 503.3; 505.4; 512(351)5; 535(369)4 s; 552.2; 554.3; 560(384)3; 565.5
 anglesos, 92.2
 animals, veg. bestiari
 antigament, 28.2; 52(29)2; 76(44)1; 79.4; 161.5; 172.3; 186(125)3; 202(134)2; 205.2; 242(162)3; 380.2 s; 383.1; 396.1 s; 398.1; 408.3; 480.4; 513.2
 ANTONI, abat ermità, 380.4, rep. 510.2; visió, 554.3
 ANTÒNIA, viuda, 152.2
 Anticrist, 68(39)2
 aparicions, 19.5; 34.3; 37.3; 39.4 s; 51.1; 96.1; 98.1 ss; 118.3; 121(77); 123(79)2; 138(89)2; 194.3; 213(141)2; 230- (153); 236(157)2; 315.1 s; 337(228)1; 489.3 i 5 s; veg. visions
 APOL·LÒNIA, monja santa, 186 (125)4
 apòstols, 319.2
 AQUILEIA d'Itàlia, 306(348)1 s
 ARAGÓ, dones d'A., 52(29)4; 92.3
 arts mecàniques, 294(198)1
 ARSÈNI, abat, 387(264)3, cf. 397.4 (cf. *Terç*, cap. 411)
 astrologia, 54(30)1; 72(43)1; 526(362)1
 ATENES, 90(53)3
 autocrítica, 274(182)3
 avarícia-avars, 201.2; 275(183)4; 285.2; 355(242); 363(248); 487.4; a. rica, 362(247), veg. *Eclh.* 25:4
 AVINYÓ, a A., 370(253)5
 avortament, 112(70)1; 305(206); 472.2
 BASILÒNIA, 90(55)3
 baptisme, 16.3; 373.1; 387(264)2
 BARTOMEU, 503.2
 bastards (bords), descendència il·legítima, 67.3 ss; 68(40); d'eclesiàstic, 69(11); de bon caràcter, 72(43)
 bellesa, perills de la b., 44.4; 124(80)
 BERT, sant, de Nùrsia, 108.2; 190(128)2; 491.5 s; la seva mare, 28.3
 BERNAT, sant, 108.2
 bestiari (observacions sobre animals), 19(10)1; 54(30)2; 55.1; 392(268)2; basiliç, 336.3; cigonya adúltera, 144(94)2; gat, 47.3; gossos, 60(34)3; 270.4; 340.6; 500(343)4; lleó, lleona i lleopard, 144(94)2; mosques, 246(165)2; ocell gros, 384.2; porc, 347(235)2; ros-

al, 47.4; serps, 19(10)1; 370(253)4; toutra, 152.3
 BERSABÉ (ms. Bersabé), mare de Salomó, 379.3
 heure, 189.4; 322(218)2; 558.3; de dones, 120(76)2
 Bíblia, els dos Testaments, 11(4)1
 BLANCA de Castella, 62.2
 blasfèmies, 291(195)
 BONIFACI, sant abat, 237.5
 BRABANT (ms. Barbant), en lo ducat de B., 71(42)
 Bretanya, la reina de B., 92.2
 ca, proverbi del ca, 60(34)3; 340.6; 451(311)4; 500(343)4
 CALISTUS, monjo, 258(173)
 callar, 387(264)3; quan no, 398(273)
 CAMBRIDGE, Universitat de C., 374(254)2
 CANTERBURY, arquebisbat de C., 123(79)1
 cants, eclesiàstics, 501(345)2; francesos, 236(157)2
 capítol conventual, 556(382)2
 CARINA, monja, 236(157)2
 caritat, 111(115) ss; veg. amor a Déu
 CARLEMANY, lleis de C., 292(195)2
 cara, menjar, 337; no menjar, 297(200)3
 CARPÓFORUS, 184.5; 244.3 s
 CARTAGENA d'Àfrica, 90(55)3
 cartes a religioses, 190(128)2; 192.4 s
 castedat, 445(307); 448(309); de religioses, 189.2 ss
 castellans, 92.4
 cavaller(s), 133(86)1; 141(92); 529.3
 CELESTI III, papa, 361.2
 celibat, 56(31)2
 CELIDONIU, bisbe, 236(157)2
 CÈSAR AUGUST, emperador, 267(177)1; 275(184)1
 CÈRS, emperador d'Orient, 166(111)2
 CIVILTA, reina d'Oclàndia, 77(45)1; mare d'Eugènia, 39.4
 CLERICS, sant home, 272.2
 cobajances, 373.4; 524(359)5
 coerció, 126(81)1
 COLAC, en Rodes, 90(55)3
 combregar, 466(321)1
 COMEDIÓ, abat, 423(290)1
 complaure a altres, 421(289); a tothom, 257.4 s
 concepció, en contra de la c., 305(206)2
 concepció immaculada de Maria, 374(254)2

concupiscències, 109(69)4; 445.4
 coneixença de si mateix, 458(315)1
 confessió, 107.5; 220(146)2; 466(321); 513.4; secret de la c., 290.1 s
 confort, en contra del c., 329.5
 conquesta, 362(246)3
 CONSTANÇA, reina, muller de Robert (segons Eiximenis), 90(56)1 s
 contemplació - contemplatiu, 101(61)2; 253(170)2; 380.3 s; 513.3; 515(354); 525(362); inici secret, 537(370)1; parts, 547(376)3
 contrició, 466(320)
 CORÈ, 388.1
 CORRADA, monja alemanya, 244.3 s
 correcció, 273.4; 455(312)3; moral, 394(271)1 s; de dones, 134.4 ss; 136(38)
 corts, 359(243)7; dones en les c., 53.2
 cos humà, 563.3
 COSTU, rei de Mèdia, 391.3
 CRATON (Cratès de Teba?), 369(252)2
 Credo..., 154(101)
 crucifixió, 88(9)1
 DALIDA, amiga de Samsó, 23(12)1; 44.4
 DALMÀCIA, dones de D., 75.4
 DANIEL, profeta, 347(236)2
 DATAN, 347(236)2; 388.1
 DAVID, 242(161)1
 deixebles seglars de monjos, 197.2
 defuni(s), 44(22)3; 319.2; 323(219)6; 478.4; 480(330); exemples bíblics 464(319)1, rep. 480.4
 delits, 521(359)3; carnals, 320(217); de sordenats, 229.2 ss; menyspreu de d., 254(171)2 ss; 449(309)1
 denúncies d'heretges, 158(104)2
 desesperació, 164(110)1 s
 DESIDERI, monjo, 254(171)1
 devoció, 493(339)
 dia en un convent, 221(147); 555(381)2 ss
 diable(s) - dimoni(s), 9(17)3-6; 16.1; 17(11); 55.6; 194.4; 200(134); 206(136)2; 211(169)1 s; 229.4; 233(155)1; 262.4; 291(195)2; 451(311)5; 490.1; 491.5; 511(350)2; 552.2; 561(386)4
 diàlegs i monòlegs - discursos, 17.1; 21.11; 28.4; 29(15)1; 30.4; 33(17)1; 47.4; 52(29)2 ss; 62.3 s; 64.3; 65.3; 67.7; 68(40)1; 70.3; 71(42)1; 78(46)2; 83(51); 91.1; 96.1; 98.2; 106(66)3; 128(82)2; 128(83); 132(86)2; 136(88)2;

138(89)2; 141(92)3; 161.2; 194.3; 208.2 i 5; 219.3; 230(153); 233(155); 237.5; 258(173)1; 259(173)3; 264.4; 272.1 s; 280(187)3; 315.2; 322(219); 326.1; 327(222)1; 337(228)3; 357(243)2; 370(253)5 s; 391.3; 411.3 s; 447.3 s; 510.3
 dies sants, 376(256)8
 difamar-difamadors, 387(265); 392(269)
 diligència, perseverància, 278.4
 diluvi, 10(2)2; 57(31)2; 90(55)2
 dimecres, 297(200)3
 discursos, veg. diàlegs
 dissabte, sàbat, 296(199); 298(200)1
 diumenge, 293(197); treballar en d., 295.2
 disputes, 394(270)
 divendres, 297(200)4
 DOMICIA (ms. Dominicià), emperador, 207.2
 dona, subjugada a l'home, 12(5); 13(5)2; 13(6); 26(13); 423(291)3 s; qualitat, 23(12); 138(90); 143(93); 189.3; 219.3; febleses, 20(11); 21; 22.3; 34.6; 51.2; 84(52); 86(53); 87(54); 102(62)1; 133(87)1; 134.1 s; 135.3; 137(89); 381.3; 393.4; 397.5; 466(320)3; tan caure homes, 57(31)2 i 3; veg. Alemanya, Arsgó, Dalmàcia, Espanya, França
 donzelles, 9(1); 31(16); 36(19)2; 43.3
 dot, 115.4; 139.4
 dubtes teològics, 155(102); 156(103)1
 EBROU, veg. Hebron
 ECBÀTANA, 90(55)2
 eclesiàstics, 239(159)1; 372(253)2; c. avars, 360(246)1 ss; veg. monjo
 EDUARD, sant, rei de Dàcia, 337(228)3; la seva muller, 34.2
 educació, 31(16); 63(36)1
 EPREM, visió, 39.4 s
 egípcies d'Alexandria, 225.4
 ELLANA, monja, 264.4
 ELISABET, filla del rei d'Hongria, 34.3; 142.6
 ELI-LA, monja, 255.3 s
 embriaguesa, 268(178)2
 enamorats, 245(165)2; 381.3
 encarnació, 171(114)2; 179.4
 envija, 346(235); 478.2
 EPICUR, filòsof equivocat, 237.4
 epicuris (?), 109(68)1
 ermitans, 142.4; 456.2 s; 513.2
 escacs, 550.6
 ESCRIPÓ AFRICÀ, 271(180)1
 esclaus, captius, 97(59)2; 137(88)2; 371.3
 ESCÒCIA, el rei d'E., 94.4
 ESCOLÀSTICA, germana de sant Benet, 190(128)2; 242(162)4
 ESCULAPI, 219.3
 ESDIFVAR, rei d'Egipte
 església, 505.4; anar a l'e., 297(199)1
 ESPANYA, dones d'E., 52(29)4
 esperança, virtut, 158(105)
 espòs, 473(324)1
 ESTER, oració d'E., 41.3
 esterilitat, 65(38)
 ESTEVE, sant, 300.3
 estructura del llibre, indicacions sobre l'e., 5(7); 8.1; 12(4)1; 27; 36(18)2; 276; 378(258)2; 400; 551(377)3
 EUGÈNIA (= ed. I, ms. A Engania, ms. B Angania), filla del rei d'Oclàndia, 39.4 s, i de la reina Cívila, 77(45)1
 EUSEBI, abat, 337(228)3
 eutanàsia, 306.2 i 4
 EVA, creació, 24.3; en el Paradís, 15(7); punida, 16.1; 19(11); 242(162)1; vida model, 25.5; 44.4; en el Cel, 12(26)
 EVAGRI, sant abat, 446(308); 447.4 ss
 EVANDRI, abat, 253(170)1
 excel·lències divinals, 223.2
 exemples, anècdotes, contes, historietes (del, de la...), a) amb topònims: capella d'Alexandria, 335.3; rei d'Anglaterra, 312.4; dona d'Anglaterra, 123(79); monjo d'Antioquia, 411.3 s; vicis de Bavària, 121(77); dona de Bolonya, 118.3; fill del duc de Bulgària, 30.4; home de Borgonya, 96.1 ss; filla de l'emperador de Constantinoble, 30.4; home de Florència, criticant el rei de França, 370(253)5 s; monja de Florència, 315(213); cavaller de Perosa, 71(42); ciutadà de Sevilla, ...; b) amb antropònim: deixeble d'Evagri, 447.4 ss; monja corregida per Gregori, 435(300)1; muller d'Octavià, 33(18)1; monjo corregit per Onofri, 440(304); gentilhòme adultèr i Otó III, 128(82)2; neboda del bisbe Tacuí, 212(141)2 ss; c) altres: dona que destorba oracions del seu marit, 78(46)2; jove amb

sogres malalts, 118.4; jugador, 292 (195)3; noble que vol fer gelosa la seva dona, 128(83); monges, 253(170)2; 334(226)2; monjos, 321(218)2; 325 (221)2 s; 408.1; sants pares passats, 408.3 ss; apaticions, 489.3 s; miracles en esglésies, 505.4 ss. — Veg. els noms següents: Abdó, Agapit, Carina, Comedió, Constança, Coirada, Costo, Craton, Eduard, Ella, Eliana, Esdrivar, Eugènia, Evandri, Florenci, Formella, Galba, Hermon, Hilari, Isaac, Janus, Larea, Lodogard, Lotari, Luca, Llúcia, Maguntina, Martí, Orfeu, Pacífic, Persen, Polac, Pretextada, Rogell, Solina, Suctoni, Teòfil.

exemple, mal e., 307(207)5
falsia, 273.2
faticus, 401(275)2
FAVILLA, de Roma, 100(61)2
fe, 154(101)
fervor exagerada, 327(223)
fidelitat, 74(44)
filologia, observacions per a la f., 12(5)2; 19(11)2; 36(19)2; 353(241)3; 400.1
filòsofs antics, 172.3; 540.5; 543(372)2
FLANDES (ms. Flandres), en F., 198.4
FLÀVIA, de Roma, 114(72)2
FLORENCI, monjo, 237.5
folklore, observacions per a la f., 14.4; 32.1; 42(24); 43.3; 47.4; 49.1; 53.2; 54(29)1; 88.1; 90(56)1; 147(97)1; 152.4; 235(156)3; 236(157)2; 301 (203)1; 302.4; 306.4; 363.6; 510.3
FORLUU, abat, 271(181)1
FORMELLA, 225.4
FOROMBU, príncep africà, 65.3
fornicació, 59(33); 202(135)1; 338(229)1
fortalesa, 243(164)
FRANÇA, dones de F., 52(29)4; 91.3; el rei de F., 96.3; els dotze pars de F., 371.3
francesos, 92.2; a Nàpols, 90(56)1
FRANCESC, sant, 190(129)1; 405(279)2
GALBA, emperador de Roma, 396.3
GARDÓ, abat, 234(156)1
gelosia, 57(31)4; 80(48); 124(80)3; 128(83)1; 131(85); 132(86)
glosolàlia, 493(339)1
gola, vici de la g., 239(160)2; 318(216); 348.1 ss; 478.4

gos, veg. ca
grecs, 69(40)1
GREGORI, sant, 256(171)1; 440(303)2
gustar, 383(262)
HEBATANTS, veg. Ecbàtana
HEBRON, 16.1; 24.3
HELIANDRE, bisbe, 335.3
heretges, 55.2 i 7; 75.5; 157(104)1; 258(172)1; 266.4; 270.5; 275(184)1; 294(197)3
heteros - heretges, 5.2 i 4; 63(36)1; 70.1 ss; 367.1; 359(244)1; 368(251)3
HERMON (ms. B, Elcones), sant rei d'An-glaterra, 292(195)4
HILARI, monjo, 321(218)2 s
hipocresia - hipòcrites, 275(183)2; 345 (234)1; 418(287)
històries, veg. exemples
homes calguts a causa de dones, 166 (111)2; 335.1
homicidi, 49.1; 301(207); 303(205); 306.3
homosexualitat, 308(208)2
HONGRIA (ms. Ungria), el bastard d'H., 72(43)2; el rei d'H., 91.2
honors, 226(150)4
hòstia, reverència a l'h., 470(323)3
humilitat - persones humils, 344(233)4; 406(279)2; 408.8; donzelles h., 40(23)
idòlatres, 282(189)2
igualtat dels sexes, 9(1)
il·luminació, 543(373)2
impaciència, 252.8
imposts, 290(195)3; 310(209)3; 360(245)6
incest, 338(229)3
indults, 82(50)1
infalibilitat de l'Església, 156(102)2
infantes, 31(16)
infants malalts, 282(189)3; 283(190)1
Infern, 241.3; 375(265)1; 324.2; 554.10; 560(385)3
infidelitat, 51.1
infidels, veg. heretges
influència genètica, 68(40)1; mala i., 329.4
inquisició, 158(104)2
instint (inclinació natural) de procrear i de nodrir infants, 14.4; 23(12)1; 105 (65)3; 298(201)2
intelligència, 541(371)3; 541(372)2
interpel·lació del lector, 93.1; 100(60)1; 88.2 s; 112(71)2 ss; 125.4; 133(78)1; 134.4; 148.6; 150.3; 174(117)3; 190

(129)1; 217.1; 281.4; 283(190); 301 (203)4; 338.3; 485.4; 512(352)1; 513.3; 523(361)1; 536.5; 542.3; 548.4
ira, zancúnia, 201.3; 349(238)1; 477.5; justa ira, 349(238)1
irascible, home i., 351.4
ISAAC, fill d'Abraham, 280(187)3
JANUS, rei a l'Índia, 272.2
JADME menor, 503.2
JERUSALEM, 90(55)3
JESUCRIST, 319.2; 483(331)1; 502(346)1; 524.3; 557.1
JOAN Evangelista, 123(79)3; 326.1; 369 (252)2
JONIC, fill del rei Polac, 208.2
JOSEP, 366(390)5
joves - joventut, 124(80)2; 132(86)1
Judici Final, 96.1 s; 99(60)4; 227(150)1; 241.3; 247.3 s; 330.3; 559(384)1
judici de Déu, 72(42)2; 106(66)5; 201.3
JUDIT, 15(99)2
jueus, 31(16)2; 68(40)1; 81(49)2; 237.3; 295.3; 297(200)1; 348(236)1; 372(254)1
juglars, 520(358)1
JULI CÉSAR, 275(184)1
JÚPITER, 72(43)1
juraments - jurar, 286(192); 288(193)1; 364(249)1; 471.1
juristes, advocats falsos, 363.3
justícia, 270(180); 453.2 s
JUSTINIÀ, emperador, 308.3
LABERI, monjo, 190(128)2
LAREA, monja, 265(177)9
LASSANI, ermità, 254(171)
lector, intervenció del l., 57(32); 59(33); 76(44)1; 81(49)1; 84(52); 86(53); veg. interpel·lació del lector
LEONCI, abat, 118.4
LIGÚRIA (Itàlia), 507.5 s
llagoters, 275(183)6
lligir, 91.3 s; 556(381)2
lleis, 82(49)4; lleis naturals, 271(180)4
lleialtat, 275(184)
llengua, pecats de la ll., 202(134)2; 218 (145); 386(264); 474(325)3
LLEÓ, rei d'Escòcia, 102(63)
llibres, 428.2; 439(303)1
LLÚCIA, monja d'Acon, 197(132)
LLUÍS, dnc d'Anjou, 91.2
LLUÍS, rei de França, 291(195)4; 361.5
LODOGARD (= Ludogard ?), abat, 258(173)

LOTARI, rei d'Hermènia (= Armènia ?), 34.5 (cf. ROGELL)
LOTARI, governador d'Alexandria, 64.3
LUCA, monja, 153.1
Lucifer, 138(89)2; 342.5
LUCRECI, 30.3
luxúria, 11(3)1 s; 103(64)2; 107.5; 108.3 s; 231.1 s; 240(160)2; 309.2; 331(225); 376(256)6, rep.; 448(309); 449(310); 478.5
MACARI, sant abat, 128.5
MAGUNTINA, monja, 256(171)1
MAHOMA (ms. Maffumet), 332.5
maledicció, 300.2; 395(272)1
malgastar, 369(252); 370(253)
manaments, 10(31)1; en la confessió, 469 ss (323 s)
maniqueus, 133(87); 137(89)
maquillar-se per atreure el marit, 22.2; 47.2; 48(26)1; 148.3
maquillatge, afaitaments, 38(20)3; 39(21); 41.2; 43.2; 44(25); 47.2; 48(27); 88.1; 101(61)2
MARC, sant, 401(275)3
MARC BRUT, 271(180)1
MARC MARCEL, 275(184)1
MARC PUBLI, 271(180)1
MARDOQUEU, oncle d'Ester, 348(237)4
mares i filles, 39.3
MARIA, mare de Jesucrist, 23(12)2; 27 (13)2; 32.1 (cf. 36(19)2); 40(22)3; s; 59(33)1; 86(52)1; 98.1 ss; 111.7; 118.3; 121(77); 147(97)3; 151(99)4; 163.2; 194.2 s; 223.1; 298(200)1; 315.1 s; 374(254)2; 388.2; 426.3; 520 (358)4; 535(369)4; 565.4
MARIA, germana de Moisès, 347(236)1
marit(s), 46.1; 48(26)2; 122(78); 153.2
MAR MORTA, 339(229)2
MARTÍ, sant, 161.2
màrtiri - màrtirs, 245(165)2; 259(174); 398(273)2; 403(277)4; 567.2
masturbació, 398(229)3; 472.3; 478.5
matar dona per adulteri, 82(50); 90(60)
matines, 509(350)2; 555(381)3; veg. dia en el convent
matrimoni, 56 ss (31-34); 61(35); 76 ss (45 s); 79.2 ss; 81(49); 109(69)3 ss; 120(76); 126(81); 385.3
MAURICI, emperador grec, 312.3
meditació, 215(143)3; 457(314)

mendicants, orde dels m., 428.1
 menjar, 321(217)2 s; 557.3; dels clergues,
 222.6 s; 223.3; 321(218); 517(355)1
 menors, 433.1
 menstruació, 19(11)2; 159(105)1
 mentir, 34.6; 61(35)3; 116.2; 313(211);
 389(267)1
 mercaders, 142.2; 530.2
 mestre(s), educadors, 28.1; d'Alexandre,
 72(43)1; de monges, 190(128)2
 metges, 204.2; 211(139)1; 306.3; 436.1
 MINERVA, 339(229)1; veg. VESTA
 MIQUEL, arcàngel, 98.1; 550.6; 565.4
 miracles, 55.7; 254(170)1; 268(178)3;
 292(195)3
 misericòrdia, 483(332)1; de Déu 169(113)
 missa, ofici divinal, 299.4; 491.3 s; 555
 (381)2
 mística, experiència m., 492(338)1
 moda, 42(24); 86(53)2; 90(56)1; 92.2
 MOISÈS, 388.1
 monges dolentes, 336.2; 430.2; 435(299)2;
 436(300)4; relacions amb seglars, 186
 (125); 187(126)3 s; 190(129); 337
 (227)
 monjos dolents, 411(282); 428.2; 429.2;
 430(296); 432(297)1; 437.1; 439.3;
 442.4 s; 526(363)2 ss
 monòlegs, veg. diàlegs
 moros, sarraïns, 31(16)2; 92.2; 97(59)2;
 254(171)2
 mort, pensar en la m., 213(142)
 NAPOLÈS, 90(56)1 s
 natura, 339(371)2
 NAVARRA, el rei de N., 371.1
 negocis, 166(112)1 s
 NERÓ, emperador, 332.5
 NICOLAU, 250.2
 nines, 14.4
 NÍMVE, imperi de N., 57(31)2; 90(55)3
 nobles avars, 361.3
 nodrissa, 35(18)1
 NOÈ, gent en el temps de Noè, 251(168)3
 nombres divins, 223.2
 obediència, 278(186); 279(187)2; 402
 (227); 406(280); 407.3; 423(291)2;
 inobediència, 409(281)1 s
 obters, menestrals, 141(92)2
 ociositat, 33(17); 335.5
 OCLÀNDIA (ms. B Orclandia, ed. I Orcl-
 lodia), país no identificat, 39.4; 77

(45)1 s. — veg. CIVIL·LA i EUGÈNIA
 OCTAVIÀ, emperador de Roma, 33(17)1;
 395(271)5
 odorar, 333.5; 382(261)
 oir, 242(163); 381(260)
 ONOFRE, abat, 440(304)
 oracions, pregàries, 32.1; 38(20); 40(22)3;
 120(75)1; 157(103)1 s; 221.2 ss; 254
 (170)1; 261(175)1; 283.3; 309.3; 340.1;
 450.2; 451(311)4; 457(314)1 s; 463
 (318)5; 488(336); 511(351)2; 514(353)-
 4; 518(357); 538.2; 549(376)2; 555
 (381)2 ss; 556(372)3; veg. índex bíblic,
 Nou Testament, final
 orat, com i on, 492(338)2 s; 495(340)1;
 501(345)2; 505.2; 508(349); 509(350);
 536.3
 ordes religiosos, origen, 400(275)
 ORREU, monjo, 260.5
 orgull, orgullósos, 251(168)2; 285.3
 orient, 150.2
 orinar, 452(311)4
 ORÓ III, emperador, 127(82)
 OXFORD, Universitat d'O., 374(254)2
 paciència, 261(175); 269.2; 519.3 s.
 PACÍFIC, abat, 430.2
 pacte civil, 361.5 s
 padrins, 35(18)1
 pagesos, 137(88)2; 528(364)2; 541(371)3
 PAMBÓ, abat, 206(136)2; 334(226)2
 papa, 70.6; 286.4; cismàtic, 414.1
 Paradís, 57.2; 55.7; 104(64)1; 107.3;
 145.6; 171(114)1 s; 180.4; 211(139)2;
 259(173)1 s; 497(342)1 s; 562(387);
 567(391)
 pares, 27(14)1; 61(35)3; 167.3 ss; com
 saludar-los, 301(203)1
 Pares sants antics, 326.1; 385.2
 PARÍS, Universitat de P., 374(254)2
 parlar, poc o massa, 320.5; 397.4; 420.2
 passió de Jesucrist, 461(316)2; 538.2
 parenostre, 496(341)
 PAU, apòstol, 250.4
 PAULA, santa, 190(129)1
 pecat, mortal, 318(215)1; 375(256); ori-
 ginal, 16.2; 24.4 s; venial, 317(215)1;
 374(255)
 penitència, 46.1; 226(49)1; 378(258)1;
 459(316); 464(319)
 pensaments, bons o mals, 216(144); 240
 (161)3 s; 374(255)2; 462.1

perdonar, 99(60)1; 210.4 s
 PERE d'Aragó, 130.2
 peresa, 239(160)3; 247.4; 323(220); 329
 (224)
 perfums, 53.2; 88.1; 236(157)2; 333.6;
 382(261)1
 perjuri, 292(196)
 PERSIU, rei d'Armènia, 83(31)
 perseverança 251(169); 535(369)2
 PETRONIL·LA, duquessa de Brabant, 120
 (76)
 pietat, com a problema matrimonial, 76
 ss (45 s)
 poble, 293(197)1
 pobres, 140(90)2; 360(245)3
 pobresa monacal, 424(292)
 POLAC, rei de Fes, 208.2
 poligàmia, 76(44)1
 postura de l'home, 270.3
 predicadors, 381.5; 417(286)1; 454.3
 prediccions, profecies, 65.3; 187(125)1;
 231.4; 233(155); 236(157)2; 238(158)1;
 258(173)1; 266.1; 272.1 s; 507.2; de
 la caiguda de les monarquies, 97(58)1;
 370(253)5 s
 prelat, abats, 406.3; 414.3
 presumpció, 165(111)1; 250(168)2; 260.5;
 419(288)
 PRETEXTADA (ms. Pretaxada), de Roma,
 37.3
 prínceps, regidors, 82(50)1; 276(184)2;
 359(245)6; 364(248)1; 370(253)4;
 371.2
 profecies, veg. prediccions
 profetes, 548.2
 professions abjectes, 365.8
 promeses, 286.4; 289(194); 397.3
 propietat clerical, 425.3; 426.3
 proverbis (del savi), 32.3; 35(17)1; 54
 (29)3; 67.7; 85.2; 125.2; 128(83)1;
 130.5; 135.3; 197.2; 201.2; 205.3;
 219.2; 220(145)1; 267(177)1; 269
 (179)4; 275(183)4; 335.4; 353(241)3;
 389(266)2; 393.1; 397.2; 400(274)1;
 420.7; 442.4; 451(311)4
 prudència, 212(140) ss
 punició, 29(15); 32.1 s; 35(18)2; 41.4 s;
 44.4; 62.2 i 4; 87(53)1; 93(57); 129
 (84); 130.4; 137(88)2; 237.5; 244.3;
 275(183)1; 292(195)2; 299.2; d'homí-
 cides, 306.4

Purgatori, 138(89)2
 putes, 47.4; 436(300)3
 regidors, 209(138)1; 229.3; 311(210);
 412.3; 436(300)2; 510.3; veg. prínceps
 reines, 507.2; 508(348)2
 reis, veg. prínceps
 relacions sexuals, 104 ss (65-67); 472.3;
 478.5
 religiosos (-os), veg. monja (-o), eclesiàs-
 tics
 riqueses, 126(81); 66(111)3 ss; 167.2;
 355(242)2
 riure, massa r., 223.3
 robar, 310(209)
 ROGÈLL, fill de LOTARR, rei d'Ermenia
 (= Hermènia ?), 11(3)4
 ROMA, pestilència a R., 256(171)1; 514
 (333)2; senat de R., 21.3
 romans, 10(3)2 s; 33(16)2; 55.3 i 7; 63.1;
 92.2; 150.2; 229.3; 393.3; 394(270)2
 sabater, 142.3; 555.1
 sacrilegi, 338(229)4; 365.4; 376(256)2;
 469(322)10
 SALOMÓ, 44.4; 137(89)1 s; 237.3; 332.5
 saludar, besant-se, 53.2; 108(68)
 SAMUEL, 400(275)3
 sant especial, de guarda, 163.4; 340.5;
 (358)4; 567(390)2
 sants, 44(25)5; 86(52)1; 284(190)4; 520
 SATIRÓ, abat, 225.4; 442(305)1 ss
 SAÛL, 281.2; 284(190)3
 secrets, 120(76)2; 290.1 s; 542.4
 seguretat mundanal, 250(168)
 sentits corporals, 333.3 ss; 340.5; 473
 (325); 563.1; veg. oir, etc.
 senyal de la creu, 218(144)4
 senyors, grans s., 239(159)1; 242(162)3;
 297(199)2; veg. regidors
 separació, 95(58)1; 100(60)1; 100(61);
 102(63); de marits, 74(44)2; 93.2;
 152.4
 SUDÓ i TIR, 90(55)3
 silenci, 218(145)2 s; 397.5
 SIL·LA, monja, 337(228)3
 simonia, 310(209)2; 365.5
 SINAI, munt. santa, 10(3)1
 SODOMA i GOMORRA, 339(229)2; 386
 (263)1
 sodomia, 339(229)2; 385.3 s
 sofrir, 245(165)2; 256(172)
 sogres, 117(7)

- SOLINA, monja, 233(155)
 solitud, 455 (313)
 SUTOMI, monja 550.6
 suïcidi, 307(206)2
 supèrbia, 200(134)2 s; 207.2 341(231);
 546.1; 556(382)2; 558(383)1
 supersticions, 54(30)2 s; 55.1; 60(33)2;
 65.2 (rep. 66.2); 105(66)2; 108.3; 124
 (80)2; 157(104)1; 282(189)2; 284
 (190)2; 339(229)2; 470(323)1; veg.
 bestiari
 SUSANNA, 161.4
 TACUF, bisbe, 212(141)2
 TECLA, santa, 190(129)1
 tempraça, 228(152)
 temptacions, 17.1-3; 309.3 s; 333.2; 339
 (230); 449(310)1; 451(311); 501(344)1;
 551(378); 553(379)
 TEBELLA, santa, 193(130)
 teòlegs, 543(372)2
 testament, 126(80)1
 TIBERI, 21.3
 TIMOTEU, abat, 233(155)1
 TOMES, 106(66)5
 tocsa, 383 (263)
 tolerància, 81(48)1; 83.1; 119(75); 138
 (89)1
 TOMAS DE CANTERBURY, 260.2
 tonsura, 401(276)
 tradició legal no escrita, 361.4
 treballs d'home i de dona, 114(72)2
 Trinitat, 56(103)1; 565.1
 TROIA, 57(31)2; 90(55)3
 turcs, 254(171)2
- UNGRIA, veg. Hongria
 usura, 310(209)2; 364(249)1 s
 VALÈRIA, monja, 239(160)1
 vanagloria, 343(322)1 s; 345(234)2; 369
 (252)1 s; 415.1; 416(285)
 vanitat, 41.1; 44.4; 369(252)2
 vasalls, 276(185)2; 311(210)
 VEDASTA d'Egipte, 28.4
 vellesa - vells, 119(74)1; 382(260)1
 venjança, 97(59)2; 267(178)2; 351.2 s
 vergonya, 9(2); 10(2)2; 95(58)2 ss;
 137(88)1 s
 veritat, 273(182)
 VESPAZIA de Roma, 251(168)3
 vespres de dies festius, 296(199)4
 VESTA, verges de V., 10(3)3; 55.7
 vestir - vestits, 40(23)1; 42(24); 225.3;
 336.1; 383.2
 veure, 242(162)
 vicis: gola i luxúria, 29(15)1; 30.3; veg.
 ira, etc.
 vida activa, 554.3
 VIRGILI, 57(31)3
 virginitat, 36(19); 54(30); 59(33)1
 virtuts, 154(101); 243(163)3; 375(326)1
 ss; 376.3 ss
 visió beatífica, 211(139)2; 569(392)
 visions, 234(156)1; 277.5; 490.3 s; 543
 (374)1; 546.1 s; veg. aparicions
 VITUS, sant, ball de s. V., 300.3
 viuda - viduïtat, 144(95); 146(96); 148.2-
 4; 153.3
 ZORLUS (ms. Zozimus), bisbe, 507.5 s

Nota de l'editor:

Per a la bibliografia sobre *Lo libre de les dones* en particular i sobre tota l'obra de Francesc Eiximenis en general, remetem a l'estudi de David J. VIERA *Bibliografia anotada de la vida i obra de Francesc Eiximenis (1340?-1409?)*, editat per la fundació Salvador Vives Cassjuana (Barcelona 1980), on es detallen i analitzen també els manuscrits, incunables, edicions modernes i fragments i adaptacions de l'obra eiximeniana.

Posteriorment ha estat publicat el treball de Jill R. WEBSTER *Notes biogràfiques sobre fra Francesc Eiximenis, franciscà gironí*, al volum II de la «Miscel·lània Aramon i Serra» (que correspon al volum XXIV dels «Estudis Universitaris Catalans», Barcelona 1980).

Sumari

Introducció	XI
<i>Lo libre de les dones</i>	XVI
Les fonts	XXVII
Manuscrits, traduccions i edicions	XXXIII
Abreviatures	XXXVIII
 <i>Lo libre de les dones</i>	 7
I. Que Jesucrist per glòria sua e eximpli nostre ha fetes pagar infantes e dones en la perfecció evangelical	9
II. Con vergonya és dada a la dona axí con a natural e a prin- cipal raíl e fonament de sa honestat.	9
III. Con tota ley e nació aprova e zela per honestat de dona e condampna poderosament lo contrari	10
IV. Con la lig de gràcia sobre tota altra lig conseyla e mana punitat e honestat en dona e en tot altre	11
V. Açí comèçan alguns preàmbols als cinch tractats següents, e lo primer ensenya què és dona	12
VI. Per què féu Déus les dones en cors femení, con sien dits hòmens	13
VII. Con Déus creà la dona fort bona e ben dotada	15
VIII. En quins mals caegueren l'om e la dona per lo primer peccat	16
IX. Con peccà lo diable temptant a nostra mare Eva, e con n'estech per Déu punit	17
X. Con estech punit Adám per son peccat	18
XI. Con estech ponida Eva per son peccat	19
XII. Con Déus ha volgudes en algunes coses ben dotat les dones, e com negú no n deu mal parlar	23

xiii.	Si les dones en glòria tornaran hòmens	26
xiv.	Açí comença la II part principal d'aquest libre, la qual parla, en special, de les dones segons V maneres d'elles ya domont recitades; segons les quals V maneres se seguexen V tractats de dones. E lo primer és de les infantes, e és XIV en l'ordre dels capítols precedents.	27
xv.	Con Déus poneys aquells qui mal nodrexen lurs infans	29
xvi.	Quins nodrimens deu hom dar a infantes	31
xvii.	Con les deu hom guardar que no sien occioses	33
xviii.	Con deu hom attendre per nodriment de les infantes a les nodrïces e a contínua correcció	35
xix.	E açí comença lo II tractat de la segona part principal d'aquest libre, e parla de les donzelles, e primerament con donzella deu amar puritat	36
xx.	Con la donzella deu guardar sa puritat, e primerament per oració	38
xxi.	Con les males donzelles fan lo contrari, e con Déus les en poncix per lur pintar	39
xxii.	Què deu fer donzella cant vol ésser bella	40
xxiii.	Con virginitat se vol guardar per humilitat segonament	40
xxiv.	Con les males donzelles són erguyloses e van fort vanament	42
xxv.	Quant mal fa la dona ornar-se vanament	44
xxvi.	Quant de mal se seguex per aytal van ornament	45
xxvii.	Con les excusacions que les dones donen a lur ornar e pintar no valen res	48
xxviii.	Con les dones poden anar compostament e deven ésser fort endreçades en lur persona	50
xxix.	Que la terça guarda de les dones e donzelles és que no sia anamoradissa	52
xxx.	Quanta és la dignitat de virginitat e con deu ésser guardada carament	54
xxxi.	E açí comença lo terç tractat de la segona part principal d'aquest libre, qui és de les dones maridades. E'l primer capítol posa les rahons d'aquells qui desconsyaven lo matremoni	56
xxxii.	Qui aporta altres rahons a desconsyalar matremoni	57
xxxiii.	Con dien los heretges que no y calia pendre muyler per esquivar fornicació	59
xxxiv.	Con deyen encara que no cal pendre muyler per haver consolació e plaer	60
xxxv.	Con no contrastant los dits dels heretges danunt d'its, lo	

	matremoni és sacrament sant e bo, e primerament per los infans qui d'aquí hixen	61
xxxvi.	Con los posats en matrimoni són en quatre maneres, e a què deven attendre aquells qui han infans legítims e ls viven	63
xxxvii.	Què deven fer aquells qui han infans mas no ls viven	63
xxxviii.	Què deven fer aquells qui jamés no han infans	65
xxxix.	Quant de mal fa qui s'empara de amiga e a fills borts	66
xl.	Qui posa les males condicions dels borts	68
xli.	Que tot hom se guart de fer matrimoni ab bort que sia fill d'om ecclesiàstic	69
xlii.	Qui prova per història ço qui dit és en lo pus prop capítol precedent	71
xliiii.	Què alscons borts hi à a vegades bons, e per tal no ls deu hom mcysprear	72
xliv.	Que lo segon bé qui és en lo matrimoni s'apella bé de feeltat	74
xlv.	Con alscons avorrexen lurs muylers per tal cant són spirituals e devotes	76
xlvi.	Con és mala cosa con la dona avorrex son marit per tan cant és devot e espiritual	77
xlvii.	Con desalt és contra la amor matrimonial	78
xlviii.	Con gelosia és folla cosa e contra la amor matrimonial	80
xlix.	Per què no és legut a crestià rebugar sa muyller	81
l.	Con los prínceps fan gran peccat donant licència als marits de matar lurs muyllers per raó de adulteri	82
li.	Qui prova per història ço que dit ha lo precedent capítol	83
lii.	Què deu fer aquell que ha desalt de sa muyler e qui la té lega e fera	84
liii.	Què deu fer l'om qui ha la muyller enemoradiça	86
liiv.	Contra les dissolucions que huy són en les dones	87
liv.	Con per lo peccat de les dones Déus tramet grans flagells a les comunitats	89
lvi.	Con les maneres de les dones de altres nacions no són bones per tota part, e con és bo que les dones sapien ligir	90
lvii.	Què deu fer l'om cant sa muyller fa certament adulteri	93
lviii.	Què farà l'om cant lo adulteri de la muyller és públich a tothom	95
lix.	Qui prova ço que dit és per història	97
lx.	A què deu hom attendre per no matar sa muyller jatsia que haja fet adfulteri	99

LXI.	Quant la dona se pot separat de l'hom per adulteri . . .	100
LXII.	Si los ajustats per matrimoni són obligats en especial a no enganar si mateix . . .	101
LXIII.	Qui posa d'aquells qui s volen separat e s troben parentesch entre si mateix . . .	102
LXIV.	Con lo matrimoni és dat en remey a l'hom que no faça fornicació . . .	103
LXV.	Si l'om pot conèixer carnalment sa muyler sens peccat . . .	104
LXVI.	Què s'i requer a fer la dita obra meritòria . . .	105
LXVII.	Quals tocaments se poden fer sens peccat entre marit e muyller . . .	106
LXVIII.	Que entre persones altres qui sien hom e dona no s deven fer aytals tocaments per res . . .	108
LXIX.	Què és lo quart bé del matrimoni, qui s'appella bé de sagrament . . .	109
LXX.	Per quantes rahons lo sagrament del matrimoni és dit ésser sagrament . . .	110
LXXI.	Con pau e concòrdia és lo quint bé del matrimoni . . .	112
LXXII.	Que lo sisèn bé del matrimoni és solaç de la vida humana . . .	114
LXXIII.	Que lo setèn bé del matrimoni si és reparació de les cadires angelicals . . .	117
LXXIV.	Que les dones maridades deven molt honrat a lurs sogres . . .	117
LXXV.	Que les dones deven amar lurs marits . . .	119
LXXVI.	En què s deu ensenyar la amor que la dona aporta a son marit . . .	120
LXXVII.	Que la dona per amor de son marit no faça res contre Déu . . .	121
LXXVIII.	Con los hòmens són obligats a molt amar lurs muylers . . .	122
LXXIX.	Con la dona deu molt attendre a la honor de son marit . . .	123
LXXX.	Con l'om prenent muyller no deu attendre a bellea . . .	124
LXXXI.	Con l'hom prenent muyler no deu attendre principalment a riquesa . . .	126
LXXXII.	Con los hòmens muylerats se deven fort gardar que no sien enamorats . . .	127
LXXXIII.	Con l'om no deu fer ab esforç gelosa sa muyller ne s deu curar per res de muyller d'altre . . .	128
LXXXIV.	Con l'om deu tractar sa muyller cortesament e ab honor . . .	129
LXXXV.	Con se deu la dona guardar que no faça per res son marit gelós . . .	131
LXXXVI.	Con hom de bé no s deu engelosir per no res, ne sens gran ralió . . .	132
LXXXVII.	Con los marichs heretges impugnaten la amor dels marits . . .	

	a les muyllers, e con lurs rahons no valen res . . .	133
LXXXVIII.	Con l'om qui ha muyller maliciosa deu cercar dolçes maneres de corregir-la ans que y meta força . . .	136
LXXXIX.	Con los dius heretges insufficientment provaren que les dones no deven ésser amades . . .	137
XC.	Con la dona deu ben regir la companya . . .	138
XCI.	Con la dona deu bé governar sa casa . . .	140
XCII.	Con les dones deven retenir e guardar los béns de casa, e con cavallers e mercaders han contrària manera en dependre . . .	141
XCIII.	En quins casos majorment deu la dona retenir, conservar e amaguar los béns de casa que no s perden . . .	143
XCIV.	Que la dona se deu mostrar en tota part ésser sens tota reprehenció . . .	143
	Assí comensa lo quart tractat d'aquesta segona part principal d'aquest libre, qui és de dones viudes . . .	
xcv.	Con estament de viduitat és gran e quines són los seus fruits e béns . . .	144
xcvi.	Què deu provocar la persona a tenir viduitat . . .	146
xcvii.	Quines condicions deu haver dona viuda . . .	147
xcviii.	En què deu ésser entesa la viuda . . .	149
xcix.	Que gran honestat és en la dona que no vuylla haver marit après que és viuda . . .	150
c.	Qui posa bons documens dels sants per a les dones viudes . . .	151
	Açí comença la quinta part d'aquest libre qui és de dones monges e religioses . . .	
ci.	Qui comença a tractar de les virtuts theologicals e primerament de la fe. Posa quals són los articles de la fe cathòlica . . .	154
cii.	Com deu hom creure simplement e sens qüestions . . .	155
ciii.	Con lo dyable proposa a les dones grans temptacions contra la fe, e quins remeys hi an dats los sants . . .	156
civ.	Quines coses deu hom avorir per honor de la fe e ab què deu confermar e confortar la sua creença . . .	157
cv.	Qui tracta de la segona virtut theological, qui és esperança, e en què està fundada . . .	158

CVI.	Con vera esperança requer que hom se ajud per bones obres	159
CVII.	Con la speranza nos fa confiar a obtenir de Déu moltes grans coses en esta vida, e ns mereys aver de Déu moltes bones gràcies	160
CVIII.	Que conforta molt nostra esperança	162
CIX.	Qui porta altres confirmacions de nostra speranza	163
CX.	Quines coses mortifiquen la nostra speranza	164
CXI.	Qui apporta altres coses qui molt afluixen e refreden la nostra speranza	165
CXII.	En què està folla speranza, majorment en dona religiosa.	166
CXIII.	Qui porta altres coses qui confonen la nostra speranza	169
CXIV.	Con lo loguer que dones religioses speren haver de Déu les deu molt encendre a aver gran speranza en lo lurspos Jesucrist	170
CXV.	Qui tracta de la terça virtut theolological qui és caritat; e con és gran virtut aquesta	171
CXVI.	Con amor de Déu ha ab si grans dignitats	173
CXVII.	Con nostre senyor Déu requer de l'hom aquesta virtut e aquest servey per diverses maneres	174
CXVIII.	Con Déus vol de l'hom aquesta amor ab alcunes condicions e circumstàncies virtuoses	175
CXIX.	Quins indicis podem haver que siam en caritat e en gràcia de Déu	176
CXX.	Con caritat mana que nostra senyor Déu sia sobiranament amat	178
CXXI.	Quines coses nos deven provocar a amar Déu sobiranament	181
CXXII.	Con amar massa si mateix empatxa molt a l'hom que no am Déu sobiranament	183
CXXIII.	Con amar massa e desordonadament sos parens empatxa molt la pura e dreta amor que devem haver a Déu	184
CXXIV.	Con amar massa qualsevol altre empatxa molt la amor de Déu	185
CXXV.	Con la dita amor carnal deu ésser fort avorrida per tota dona, majorment religiosa	186
CXXVI.	Con alcuns mesquins se impliquen ab aytal amor, no volent desplaure a negú	187
CXXVII.	Con la amor carnal és fort mala e perijllosa e empatxa molt lo cor de haver a Déu amor	188
CXXVIII.	Con s'i pot hom luyar de la dita amor carnal	189

CXXIX.	Qui són alcunes instàncies que los carnals aporten en contracti d'açò qui dit és	190
CXXX.	Qui aporta història a provar ço que damunt és dit contra la amor carnal	193
CXXXI.	Com massa amar altra dona empatxa la religiosa de purament amar Déu	195
CXXXII.	Qui porta història a provar ço qui dit és: com la dona religiosa deu avorrir tota carnal amor, axí a dona con a hom, per qualsevol manera	197
CXXXIII.	Qui tracta de la amor que dona religiosa deu haver a son prohisme	198
CXXXIV.	Con lo dyable tol a la persona la dita amor del prohisme per diverses vies	200
CXXXV.	Qui ensenya quin perill és no haver la dita amor	202
CXXXVI.	Qui posa les circumstàncies a les quals deu hom attendre per conservar sencerament vera amor al prohisme	204
CXXXVII.	Qui ensenya quals hòmens nafren molt a la amor del prohisme	206
CXXXVIII.	Qui ensenya quines coses se comprenen e deven ésser amades per raó de la amor del prohisme	209
CXXXIX.	Que deu hom molt inclinar a amar sos enamichs	210

Açí comença a tractar de les virtuts cardenals

CXL.	Qui ensenya què és prudència	211
CXLI.	Qui ensenya que offici de prudència és attendre a la fi de tot ço que hom fa	212
CXLII.	Con a 'questa virtut se pertany que hom penç en sa mort ab eficà[cia]	213
CXLIII.	Con esta virtut ensenya que hom coneça si mateix, e con e quant	215
CXLIV.	Con prudència ensenya de tenir lo cor net	216
CXLV.	Qui ensenya de bé guardar la lengua de mal e de massa parlar	218
CXLVI.	Con deu hom saber de ben viure e de bé obrar	220
CXLVII.	Con dona religiosa deu ésser bé ordenada a ben viure religiosament	221
CXLVIII.	Con segons los lochs on hom és se deu hom exercitar en obres virtuoses	224

CLXLIX.	Qui ensenya altres circumstàncies que la persona religiosa deu tenir si vol bé viure e justament	224
CL.	Quines coses ensenya la mala prudència de aquest món	226
CLLI.	Quines coses ensenya la vera prudència dels amichs de Déu	227
CLLII.	Qui tracta de la segona virtut cardenal qui s'apella tempraça, e ensenya con devem fugir delits carnals	228
CLLIII.	Qui ensenya per història con viure en delits tol a l'hom lo temps de ssa vida	230
CLLIV.	Qui aporta altres mals que fan delits a aquells qui ls amen	232
CLLV.	Qui prova per història la gran punició que Déus fa de religiosa massa dada a delits	233
CLLVI.	[Que delits tolen a la persona [sen]timens e consolacions [cel]estials	234
CLLVII.	Qui aporta altres rahons per què hom deu avorrir delits desordenats	235
CLLVIII.	Qui porta altres rahons al dit propòsit	236
CLLIX.	Con persona religiosa massa amant delits és a Déu pus abhominable que altra	238
CLX.	Quals coses són qui tiren l'om a delits	239
CLXI.	Quants linyatges hi à de delits	240
CLXII.	Con deu hom regir la vista per esquivar desordenats delits	242
CLXIII.	Con deu hom gardar l'oir per esquivar mals delits	242
CLXIV.	Qui tracta de la terça virtut cardenal, qui s'apella fortalea e de ses altes propietats	243
CLXV.	Qui ensenya quants béns aporta a l'hom la dita fortalea	245
CLXVI.	Qui prosequex los altres béns que la dita virtut aporta	246
CLXVII.	Qui aporta altres béns que la dita fortalea procura	248
CLXVIII.	Per què la seguretat que la fortalea del món dóna no ha ab si vera alegria, axí con aquella que dóna la virtut de fortalea	250
CLXIX.	Con esta fortalea fa l'om perseverar en tot bé; e què fa lo cor instable e mutable e sens fermetat	251
CLXX.	Con lexar lo bé començat és gran cofusió e gran perill e gran ofensa	253
CLXXI.	Què val a estar fort en bon propòsit e a perseverar	254
CLXXII.	Con de fortalea hix paciència de trebaylls, e con voler complaure massa a altres dissipa molt la fortalea	256
CLXXIII.	Con aytal satisfic carnal e desordenat desplau molt a Déu	258
CLXXIV.	Con fortalea inclina a martiri, e en què està ver martiri	259

CLXXV.	Con d'aquesta fortalea hix paciència, e con tota tribulació devalla de Déu, qui la'ns dóna per diverses execuciors	261
CLXXVI.	Què deu lo nostre cor enclinar a sofferir tribulacions per amor de Déu	263
CLXXVII.	Quants mals procura a l'hom la impaciència	265
CLXXVIII.	Qui aporta altres rahons per què hom deu avorrir impaciència	267
CLXXIX.	Què requer en la persona vera paciència	268
CLXXX.	Qui tracta què és justícia, qui s'posa quarta virtut cardenal	270
CLXXXI.	Qui prova per història con és gran peccat no guosar estar vigorosament per justícia	271
CLXXXII.	Què és veritat e quines són ses dignitats e ses spècies; e parla aquí de veritat qui és en lo cor	273
CLXXXIII.	Què és veritat de bocha, e qui són sos enemichs	274
CLXXXIV.	Què és veritat de obra, ço és fecltat e leyaltat	275
Açí comença lo terç tractat principal d'aquesta quinta part del libre de les dones		
CLXXXV.	Qui tracta primerament per què Déus nos ha dats manaments	276
CLXXXVI.	Ab quines circumstàncies deu hobeir als manaments de Déu	278
CLXXXVII.	Que deu hom molt inclinar a obeir Déu, e açò esguardant qui és Déu	279
CLXXXVIII.	Con deu hom fort obeir a Déu, attenant a la alta e noblea dels manaments de Déu	280
CLXXXIX.	Qui tracta del primer manament, e d'aquell qui fan lo contrari	282
CXC.	Qui arguoex e reprèn aquells qui s'escusen de recórrer a altre que a Déu, allegant que Déus no l[is] vol hoir	283
CXCI.	Con per vigor d'aquest sant manament som tenguts tots de sobiranament amar e honrar a nostre senyor Déu	284
CXCII.	Qui tracta del segon manament qui és de no jurar en va, e què requer justament jurat	286
CXCIII.	Con jurament és acte de gran reverència; e con pot hom jurar justament e sens peccat	288
CXCIV.	Con per vigor d'aquest sant manament som tenguts de reire a Déu ço que li prometem e li vottam, e ço que rahanablement reebem en secret	289

CCXCV.	Con lo nom de Déu devem haver en gran revcrència e fort avorrit e ponir tota blasphemía sua	291
CCXCVI.	Com perjuri és leig peccat	292
CCXCVII.	Con ne per què devem colre lo dicmenge a les festes	293
CCXCVIII.	De quals obres deu hom abstenir en les festes, e con la Esgleya legudament dóna licència de fer lavors alscunes obres a vegades	294
CCXGIX.	Per què la santa Esgleya ha mudada la festa del dissapta en dicmenge	296
CC.	Que deu hom molt inclinar a colre lo dicmenge; e con en la setmana són dies fort privilegiats	297
CCCI.	Qui tracta del quart manament de Déu; e per què hi és hom tant obligat	298
CCII.	Quants dons són promesos a aquells qui bé serven aquest manament	300
CCIII.	La honor que hom deu a pare e mare a quantes coses se estén	301
CCIV.	Quantes maneres hi à de pares e de mares; e con negun no deu dar poder sobra si mateix a son infant	303
CCV.	Qui tracta del quint manament, qui diu: no auiràs. E en quantes maneres alcu pot matar a l'altre, e con és gran peccat	303
CCVI.	Con per altres vies, ultra les damunt dites, se pot cometre homey	305
CCVII.	En quantes maneres se pot cometre homey spiritual	307
CCVIII.	Qui tracta del sisèn manament qui diu: no fornicaràs; e ensenya con és gran peccat e qui aporta ab si grans mals	308
CCIX.	Qui posa lo setèn manament, lo qual és: no faràs roberia	310
CCX.	Con aquest manament streny aquells qui posseexen vassalls	311
CCXI.	Qui posa lo huytèn manament, qui és: no faràs fals testimoni, e con per açò nos és vedat mentir, e quantes spècies hi ha de mençonega	313
CCXII.	Qui posa lo novèn manament, lo qual és: No cobcegaràs la muyller de ton prohisme	314
CCXIII.	Con aytal cobcegança carnal és fort perilllosa en persona religiosa; e proveu per ystòria	315
CCXIV.	Qui posa lo deèn manament, qui mana que no cobcegres de ton prohisme	316

Aquí comença lo quatt tractat de la quinta part d'aquest libre appellat de les dones

CCXV.	Qui tracta dels set peccats mortals; e aquí fa differència entre peccat mortal e venial	317
CCXVI.	Qui tracta de peccat de gola; e ensenya con és leig peccat	318
CCXVII.	Con amor de delits e pocha amor e penitència fa a l'hom caure en peccat de gola	320
CCXVIII.	Con deu hom corregir los pobres delicats e curioses en lur mengar	321
CCXIX.	Con la persona pot a Déu offerir de son mengar grans e molts sacrificis, a Déu servant alscunes prudens maneres	322
CCXX.	Qui tracta de peccat de perea e quant de mal fa	323
CCXXI.	Con deu hom tractar hom perea	325
CCXXII.	Con perea fa l'om buyt de tot bé, e l fa fin orat	327
CCXXIII.	Con fervor indiscreta no val res, per bé que tingua l'om occupat e en fahenes tostemps	327
CCXXIV.	Qui posa remey contra perea	329
CCXXV.	Qui tracta del terç peccat mortal, ço és de luxúria	331
CCXXVI.	Quines coses inclinen l'om a luxúria	333
CCXXVII.	Qui posa altres coses que ençenen la persona a luxúria	334
CCXXVIII.	Com tot hom deu fort esquivar tota carnal amistat ab dona d'orda, o qui és dedicada a Déu	337
CCXXIX.	Qui porta les espècies de luxúria	338
CCXXX.	Qui posa remeys contra luxúria	339
CCXXXI.	Qui tracta del quatt peccat mortal, lo qual s'apella supèrbia; e posa per què és peccat tant perillós	341
CCXXXII.	Qui fa exclamació gran contra l'erguyllós	343
CCXXXIII.	Qui posa remeys contra peccat de supèrbia	344
CCXXXIV.	Qui posa quantes males filles ha supèrbia	345
CCXXXV.	Qui tracta del quint peccat mortal, qui és emvega	346
CCXXXVI.	Quans de mals fa l'emvega	347
CCXXXVII.	Qui posa remeys contra emvega	348
CCXXXVIII.	Qui tracta del sisèn peccat mortal, qui és ira	349
CCXXXIX.	Qui tracta qual ira és peccat mortal, e con és peccat fort desplaent a Déu	350
CCXL.	Quales són les males filles de ira	352
CCXLI.	Qui posa remeys contra peccat de ira	353
CCXLII.	Qui tracta del setèn peccat mortal, qui s'apella avarícia	355
CCXLIII.	Quans mals fa avarícia	356
CCXLIV.	Qui aporta altres mals que fa la avarícia	357

CCLV.	Con la avarícia ha aterrats o dampnats grans hòmens	359
CCLVI.	Con appar la avarícia pigorment en ecclesiàstichs e en hòmens generosos	360
CCLVII.	Con appar encara pigor als richs hòmens	362
CCLVIII.	Con està encara pigor als veylls	363
CCLIX.	Quantes fylls ha avarícia	364
CCL.	Qui posa remeys contra avarícia	366
CCLI.	Qui posa altres remeys contra avarícia	368
CCLII.	Con gastar e no tenir manera en despendre és gran vici	369
CCLIII.	Com l'om gustador és orat	370
CCLIV.	Quantes spècies [hi ha] de peccat; e de les quatre penes naturals qui nexen en nós per lo original, e què és peccat original	372
CCLV.	Qui declara què és peccat venial	374
CCLVI.	Qui posa què és peccat mortal	375
CCLVII.	Con recalivar en un matex peccat és cosa fort lega e petillosa en l'om	376
CCLVIII.	Qui posa remeys generals contra tots peccats	378
CCLIX.	Qui posa lo quint tractat d'esta quinta part d'aquest libre; e determina dels cinch senys corporals, e primerament del veure	379
CCLX.	Qui tracta de hoir	381
CCLXI.	Qui tracta de l'odorar	382
CCLXII.	Qui tracta del gustar	383
CCLXIII.	Qui tracta del tocar	385
CCLXIV.	Con la lengua és dada a l'hom per Déu per fer-ne grans béns	386
CCLXV.	Con per la lengua pecca l'om blasphemant, jurant e murmutant contra son prohisme	387
CCLXVI.	Con pecca hom dient paraules ocioses	388
CCLXVII.	Con pecca hom dient falsies	389
CCLXVIII.	Con pecca hom lagotegant	391
CCLXIX.	Con pecca hom diffamant son prohisme	392
CCLXX.	Con pecca hom contenenent-se ab altres	394
CCLXXI.	Con pecca hom excusant sos peccats	394
CCLXXII.	Con pecca hom per malahir e per desonrar e per portar paraules e per indiscretament menegar e per prometre res imprudentment e per massa parlar e per dir orees e paraules cubertes e sulinades	395
CCLXXIII.	Con és gran peccat indiscret callar	398
CCLXXIV.	Con discretament callar és gran virtut	399
CCLXXV.	Aquí comença lo sisèn tractat d'esta quinta part d'aquest	

	libre; e tracta primerament què és religió e qui la comença	400
CCLXXVI.	Quin profit se segueys al món per les religions	401
CCLXXVII.	Qui posa lo primer conseyll evangelical, qui és obediència, e ensenya Déu quant l'ama	402
CCLXXVIII.	Per què la persona religiosa deu ésser fort atesa a ésser obedient	403
CCLXXIX.	Con pot hom si matex bé inclinar a ésser obedient	405
CCLXXX.	Quines circumstàncies deu haver vera obediència	406
CCLXXXI.	Quans mals fa inobediència	409
CCLXXXII.	Con los rebelles a obediència són grans peccadors	411
CCLXXXIII.	Con vot de obediència obligua; ne quant e con lo prelat se deu guardar con mana la obediència; e que generosos tant són bons religiosos obediens	413
CCLXXXIV.	Com alguns obcequen per ésser loats; e aquí parla contra laor pròpria	415
CCLXXXV.	Qui parla molt contra vanaglària	416
CCLXXXVI.	Contra religiosos qui s'procuren nom e fama mundanal	417
CCLXXXVII.	Qui és contra ypocrisia e ses spècies	418
CCLXXXVIII.	Qui parla contra aquells qui cuyden massa valer e presumen massa de ssi maters	419
CCLXXXIX.	Qui parla contra aquells qui volen massa complaure a altres	421
CCXC.	Con jamés no fo vet obediens persona pintada, singular ne curiosa en ses maneres	422
CCXCI.	Qui posa a quants són tenguts de obeir diverses maneres de gens, ne quals; e tots, a qui	423
CCXCII.	Qui tracta del segon conseyll evangelical, qui s'apella pobrea; e què deu fer la persona de religió per tenir aquest vot	424
CCXCIII.	Con és gran perill no servar aquest sant vot a aquella persona qui-l fa	425
CCXCIV.	Quanta perfecció contén en si lo vot de pobrea	427
CCXCV.	Contra les persones religioses qui falsament serven aquest vot	427
CCXCVI.	Con és subirana abusió e falsia que la persona digua que ela és pobrea evangelical, e que vaga ricosament, ne vuylla sostenir pobrea en res ne freytura	429
CCXCVII.	Con no-ls excusa éntegrament lurs transgressions. La excusació que posen alguns diens que tot ço que han possehexen de licència de lurs prelats	430
CCXCVIII.	Con per sencerament servat lo dit vot se deven esquivar	

	algunes abusions qui's fan a veguades per los religiosos	432
CCXCIX.	Con per zel del dit vot deu la persona religiosa esquivar algunes altres coses aquí notades	434
CCC.	Contra dones monges qui van vanament e són fort mundanals	435
CCCI.	Que persona religiosa qui ha feyt aytal vot estret no pot per sa pròpia auctoritat comprar ni vendre ni dar ni fer a sa guisa de les coses qui li servexen	437
CCCH.	Qui posa com perjudica molt al dit vot haver lochs propis.	438
CCCHII.	Qui [mostra com] perjudica al dit vot apropiat-se llibres e altres coses, e aquelles multiplicar	439
CCCHIV.	Qui prova per història ço que dit és contra la dita apropiació	440
CCCV.	Con honestat del dit vot requer que hom esquivi totes paraules sonant propietat	441
CCCVI.	Quins actes són vedats als vers religiosos per zel e observància de lur pobretat	443
CCCVII.	Qui tracta del terç consell evangelical qui és castedat, e prova con dona religiosa deu tenir castedat més que altra, per moltes rahons	445
CCCVIII.	Quines e quantes gràcies ha fetes Déus als passats per aquesta virtut de castedat. E con la tribulació la fa a hom servir altament	446
CCCIX.	Que ajuda a tenir castedat	448
CCCX.	Qui aporta altres adjutors per miller servir castedat.	449
CCCXI.	Qui aporta altres consells per conservació d'esta virtut	451
CCCXII.	Qui aporta los altres consells evangelicals	452
CCCXIII.	Qui consella a tota persona religiosa que sia separada dels hòmens aytant com puza	455
CCCXIV.	Qui consella solitud, qui és contemplació en les coses celestials e espirituals	457
CCCXV.	Quins són los preciosos fruïts de la dita solitud e contemplació	458
CCCXVI.	Con d'esta contemplació hix lo preciós fruït de làgremes.	459
CCCXVII.	Con d'estes làgremes nex en l'om mundícia de cor, e que conserva la dita mundícia	461
CCCXVIII.	Con de mundícia de cor hix vera contrició dels nostres peccats	463
CCCXIX.	Con aytal dolor és part de penitència; e con penitència és fort necessària	464

CCCXX.	Qui posa què són tres parts de penitència, e tracta què és contrició	466
CCCXXI.	Què és confessió ne què requer a açò que sia verdadera	466
CCCXXII.	Qui posa encara altres coses que vera confessió requer	468
CCCXXIII.	Com deu estar la persona qui's confessa; e con deu comensar al primer manament de Déu	469
CCCXXIV.	Qui posa con se deu hom confessar dels altres manaments de Déu	470
CCCXXV.	Con se deu hom confessar dels cinch senys corporals	473
CCCXXVI.	Con se deu hom confessar de les tres virtuts theologals e de les cardenals	474
CCCXXVII.	Con se deu confessar de les obres de misericòrdia	476
CCCXXVIII.	Con se deu hom confessar dels set peccats mortals	476
CCCXXIX.	Con se deu hom confessar dels peccats fets contra lo Sant Spirit	479
CCCXXX.	Qui tracta de la terça part de penitència, qui és satisfacció; qui tracta què és ne per què se deu fer e con ha tres parts, ço és dejuni, almoyna e oració; he tractat del dejuni	480
CCCXXXI.	Qui aprova molt lo dejuni	482
CCCXXXII.	Qui tracta de la segona part de satisfacció, qui és almoyna; e loa molt aquesta pietat	483
CCCXXXIII.	Qui ensenya quines condicions deu haver almoyna cant plau a Déu	484
CCCXXXIV.	Com plau a Déu la almoyna	486
CCCXXXV.	Què empaxa l'om a fer almoyna	487
CCCXXXVI.	Qui tracta de la terça part de satisfacció, qui és oració; e ensenya quina ne qual deu ésser oració	488
CCCXXXVII.	Com la oració deu ésser feta ab cor atnent, e con és perill fer lo contrari	490
CCCXXXVIII.	Con nos devem aplicar a la oració per guisa que puig a Déu	492
CCCXXXIX.	Com devoció és fort necessària a la oració, e què és devoció, e con crex en nós	493
CCCXL.	Con tota oració deu ésser feta principalment a glòria e a onor de Déu	495
CCCXLI.	Con aquell qui hora deu haver en la entenció que ell entén a obtenir de Nostre Senyor coses santes, justes e grans. E axí comença de expondre lo paternòster	496
CCCXLII.	Qui tracta de les primeres tres peticions del paternòster, qui són: <i>sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, etc.</i>	497

CCCXLIII.	Qui tracta de les dues altres peticions del dit paternòster qui's segueixen après	498
CCCXLIV.	Qui tracta de les altres dues peticions finals	500
CCCXLV.	Com som tots obligats a orar	501
CCCXLVI.	Com hi som obligats encara per altres rahons	502
CCCXLVII.	Com [se] deu hom appareylar a orar	504
CCCXLVIII.	Com grans senyors jamás no deurien posar en cases de religiosos, majorment de dones, perquè no les torben de lur oració e devoció	506
CCCXLIX.	Com pròpria casa és loch apte a preguar Déu, hoc encara tot altre loch, servada manera	508
CCCL.	Com volent orar devotament, deu atendre al temps. E qual temps hi és apte	509
CCCLI.	Quines maneres fan la oració devota e plaent a Déu	511
CCCLII.	Què empatx en la oració, que no plau a Déu	512
CCCLIII.	Quines ne quals oracions deu fer l'om qui vol que sa oració plàcia a Déu	514
CCCLIV.	Qui tracta què és contemplació	515
CCCLV.	Com pot hom puguar en contemplació per via purgativa	516
CCCLVI.	Quina via és la purgativa e con s'i deu exercitar	517
CCCLVII.	Què deu dir lo contemplatiu qui s'exercita per aquesta via en contemplar Déu, e què deu fer	518
CCCLVIII.	Com [a] la contemplació per esta via hi deu ajustar la or de Déu, e quina la or	520
CCCLIX.	Com se deu l'om porguar e lungar d'alscuns deffallimens, per mils a puguar en contemplació per via purgativa	521
CCCLX.	Com après de deu hom profitar en contemplació per via apellada illuminativa	522
CCCLXI.	Quines coses són aquelles en les quals l'om illuminat se deu posar per levar-se en contemplació	523
CCCLXII.	De quantes parts pren lum aquesta via illuminativa	525
CCCLXIII.	Qui posa amonestacions, persuasions, fruys e indústries endreçans lo contemplatiu a contemplar	526
CCCLXIV.	Qui posa als cuns motius inclinans-nos a la santa contemplació	528
CCCLXV.	Qui aporta altres persuasions a aquell matex propòsit	530
CCCLXVI.	Qui aporta altres a aquest matex propòsit	531
CCCLXVII.	Quans béns fa a nós la contemplació, ultra los damunt dits	533
CCCLXVIII.	Qui aporta altre profit següent en nós per la dita contemplació	534
CCCLXIX.	Qui ensenya con per humanes indústries l'om se pot aju-	

	dar en levar-se en altes contemplacions	535
CCCLXX.	Qui posa encara altres indústries a aquell matex propòsit.	537
CCCLXXI.	Qui tracta de la terça via, e pus alta, per puguar en contemplació, qui s'apella via unitiva e perfectiva; e ensenya con la contemplació se pot levar en alt per tres vies	539
CCCLXXII.	Com lo alt contemplatiu més sent e més ama que no és ço que entén e veu	541
CCCLXXIII.	Quines obres e pugamens e graus fa esta contemplació unitiva dins la ànima del contemplatiu	543
CCCLXXIV.	Com dels dits pugamens e graus nex en lo contemplatiu arrapament de pensa, e gran segurtat e repòs	544
CCCLXXV.	Com se deu haver e ajudar lo contemplatiu contra les temptacions qui lavors se lévan contra ell; majorment contra temptacions de supèrbia	546
CCCLXXVI.	Qui tracta de diverses espècies de contemplació, e con lo contemplatiu, cant se sent fret, se deu tot escalfar	547
CCCLXXVII.	Qui posa als cunes ajudes a contemplar e doctrines directives	549
CCCLXXVIII.	Qui posa als contemplatius a vendre les temptacions	551
CCCLXXIX.	Com en special se pot vençre la temptació del món e del demoni	553
CCCLXXX.	Com pot hom creixer continuament	554
CCCLXXXI.	Qui posa regles con l'om pot viure religiosament	555
CCCLXXXII.	Qui posa altres documens a aquell matex propòsit	556
CCCLXXXIII.	Què deu hom pensar estant ab altres, ne en què deu hom comunament ocupar son cor	558
CCCLXXXIV.	Qui tostemps menbrem la mort e'l juy de Déu estret	559
CCCLXXXV.	Com és gran goig e plaer pensar en la mort a aquells qui bé an viscut	560
CCCLXXXVI.	Qui tracta de les penes de infern	561
CCCLXXXVII.	Qui tracta de la glòria del regne de Déu	562
CCCLXXXVIII.	Qui posa exclamació provocant l'om en pensar sovín en lo regne de Déu	563
CCCLXXXIX.	Com los benuyrats hauran gran guoig de aquella gloriosa companyia de Déu e dels sans, e de lur deliuació del infern e dels altres mals	564
CCCXC.	Qui tracta quin orde tenen los sants entre si matex en Paradís	566
CCCXCI.	Qui ensenya con, en Paradís, ha cants e bals e jochs e ris	567
CCCXCII.	Com nostre senyor Déu fa la ànima benuyrada per la vista	

	de la sua infinita essència	569
cccxciii.	Con és als benuyrats gran glòria cant veen lo procehiment de les persones divinals, ço és del Fill, e del Sant Sperit; e·l saber a poder divinal	570
cccxciv.	Qui ensenya la manera con la ànima de l'hom benuyrat està tostemps reposada en Déu	571
cccxcv.	Qui exclama a tots los hòmens d'esta vida con tostemps deurien estar ab gran goig, pensant que aytal goig lus estigua appareylat, e con deurien trebaylor que no·l perdessen	571
cccxcvi.	Qui fa gràcies a Déu de l'acabament d'aquest libre, ab excusació a la dita senyora compessa a qui és offert principalment	572
<i>Glossari</i>	573
<i>Índex</i>	581
a)	Citacions bíbliques identificades	581
b)	Citacions no bíbliques	589
c)	Índex temàtic i onomàstic	594